This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

23995 e. 23

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MINNEN OCH ANTECKNINGAR

AF

LARS VON ENGESTRÖM.

UTGIFNA EFTER HANDSKRIFTER OCH SAMLINGAR,

TILLHÖRIGA

GREFVE L. S. VON ENGESTRÖM OCH SVENSKA RIKSBIBLIOTEKET,

AF

ELOF TEGNÉR.

ANDRA BANDET.

STOCKHOLM 1876.
F. & G. BEIJERS FÖRLAG.

Digitized by Google

BODLEIAN
P
24 JAN 1955
LIBRARY

STOCKHOLM, A. L. NORMANS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1876.

Digitized by Google

Innehåll.

VII. **Tyskland 1796—1803.** Resor i Tyskland 1796—98: Vintervistelse i Dresden; Pyrmont sommaren 1797; Hannover och Göttingen; Hofvet i Kassel; Frankfurt; grefve Fersen och svenska ambassaden till kongressen i Rastadt; Berlin 1798. — Baron Schultz' död och v. Engeströms utnämning till minister i Berlin. — Armfelt i Berlin. — Corps diplomatique. — Intriger mot v. Engeström. — Svenska resande i Berlin: lifpagen v. Röök, hertig Carl, baron Taube och grefvinnan Piper, m. fl. — Resa till Sverige sommaren 1799. — Taubes död och grefvinnan Piper. — Grefve Finck v. Finckenstein. — Arbuthnot och prins August af England. — Prinsessan Sofia Albertina och Berliner-hofvets etikett. — Politiska instruktioner. — Baron Krüdener; förändringar inom diplomatiska korpsen. — Kejsar Paul I:s mördare. — Umgängeslif och fester. — v. Engeström återkallad från beskickningen 1803. .... Sid. 3—70.

VIII. **Tjenstfrihet och resor 1803—09.** Fru Stael i Berlin. — Umgängeslif. — Besök i Stralsund 1804 hos Gustaf IV Adolf. — Lagerbjelke och Armfelt. — Resa till Sverige 1805. — Svarta örnsorden: Brinkman och Tarrach. — Biskopsvigning i Lund och lägret vid Bonarp. — Politiska iakttagelser från Jankowicz 1805. — Kejsar Alexander i Posen. — Berlin före nederlaget vid Jena. — Resa till Sverige 1806. — Danska hofvet i Kiel. — Stockholm 1806—07. — Sofia Albertina och Preussens nederlag. — Henschen och Rosenstein. — Gustaf IV Adolf och preussiska hofvet. — Pommerska kriget. — Anekdoter: Armfelt, Essen, Cardell, Hampus Mörner, m. fl. — Återresa 1807, afbrüten. — Vistelse i Lund 1807—08. — Afresa genom Danmark i Dec. 1808. — Jankowicz plundradt. — Underrättelse om 1809 års revolution. .... » 71—126.

IX. **Första åren som statsminister 1809—10.** Kallelse att åter inträda i tjenst. — Resa till Sverige. — 1809 års riksdag. — Carl XIII:s hyllning. — Fredsunderhandlingar och nederlaget vid Ratan. — F. d. konungen i utlandet.

Digitized by Google

— Adlersparre. — Fred med Danmark och Frankrike. — Justitie-statsministers-platsen och Rosenblad. — Statsrådet 1809 10. — Kronprinsen Carl August. — Hans död. — Fersiska mordet. — Öfverläggningarne om tronföljden. — Mörner och Wetterstedt. — Hertigens af Augustenburg förespråkare. — Riksdagen i Örebro. — Tronföljarevalet. — Carl Johans ankomst. — Ordensdekorationer. — Fleming och Adlercreutz. — Förhållande till England. .... Sid. 127—181.

X. **Kronprinsen Carl Johan och åren 1811—14.** Kontinentalsystemet. — Landshöfdingarnes rapporter och Mannerheim. — 1809 års män. — Carl XIII:s orden. — Bonduppror. — Landtbruksakademiens stiftelse. — Sam. af Ugglas. — Underhandlingar med England och Ryssland. — Frederna i Örebro. — Riksdagen 1812. — Grefve Axel Rosen. — Grefvinnan v. Engeström och herr de Cabre. — Mötet i Åbo och förbundet med Ryssland. — Fru Stael i Stockholm. — Afsked från kronprinsen. — Tvist med drottning Hedvig Charlotta. — Fleming och Brahe. — Anckarsvärd och kronprinsen. — Wallmark. — Adlersparres rapporter. — Freden i Kiel och fredstraktaten vid Hornstull i Stockholm. — Nya excellenser. — Carl XIII, »konung af Norge». — Adlerbeth. — Norges sjelfständighetsförklaring och kronprinsens återtåg. — Chateaubriands försvarare i Stockholm. — De förbundna makternas kommissarier i Norge. — Sveriges kommissarier i Norge. — Resor med konungen och kronprinsen sommaren 1814. — Kronprinsens återkomst. — Riksdagsförberedelser. — Illumination. .... » 182—231.

XI. **Freds-åren 1815—18.** Missbruk vid hofvet. — Östersjökompaniet. — Lagerbjelke. — Anonyma hotelser. — Riksdagen 1815. — Yttrande till regeringens försvar. — Grewesmöhlen och kronprinsen. — Schwan och Paban. — Familjesorg. — Resa till Norge med kronprinsen 1816. — Besök i Skåne samma år. — Ceremonitvister. — Lindboms angifvelser genom Klinckowström. — Fellingsbro pastorat och akademiska lärares presterliga befordran. — Riksdagen 1817. — Anckarsvärd och v. Engeström. — Motion vid riksdagen. — Schönströms anmärkning............................ » 232—266.

XII. **Strödda minnen från åren 1818—23.** Carl XIII:s sista sjukdom och död. — Tronombytet. — Enkedrottningens död. — Dagbokanteckningar under resan till kröningen i Norge 1818: Fester i Kristiania; Eidsvold; Resa öfver Rörås till Trondhjem; Kröningen och festligheterna; Grefve Trampe; Biskop Bugge; Hemresa. — Frågan om

Digitized by Google

embetsverkens reorganisation: komitéer och diskussioner i statsrådet. — Titulaturfrågan. — Carl Mörner. — Liqvidationen af Norges statsskuld. — Lägret i Skåne. — Insjuknande i Lund och återkomst till Stockholm. — 1823 års riksdag. — Anckarsvärd och Stanislas v. Engeström. — Platen och Wetterstedt. — Uppgörelse af skulden till f. d. konungens familj. .... Sid. 267—298.

Slutord. .... » 299—304.

Bilagor.

N:o 1. L. v. Engeströms återkallande från beskickningen i Berlin 1803. I—VIII .... Sid. 307.

N:o 1 b. Utdrag ur L. v. Engeströms bref till C. G. von Brinkman rörande Sveriges politiska förhållanden 1806—08. I—IV .... » 314.

N:o 2. Bref från A. F. Skjöldebrand till L. v. Engeström rörande fredsunderhandlingarne med Ryssland 1809. I—III. » 318.

N:o 3. L. von Engeströms berättelse om fredssluten med Ryssland, Danmark och Frankrike 1809 och 1810 .... » 322.

N:o 3 b. Bref från frih. G. Lagerbjelke till L. v. Engeström rörande fredsunderhandlingarne i Paris, dat. Fontainebleau d. 10 Nov. 1809 .... » 327.

N:o 4. Bref från grefvinnan Sophie Piper, f. v. Fersen, till L. v. Engeström, dat. Vaxholm 8 Août 1810 .... » 330.

N:o 5. Bref från grefve C. v. Stedingk till L. v. Engeström, efter underrättelsen om kronprinsen Carl Augusts död, dat. Petersburg 7 Juin 1810 .... » 333.

N:o 5 b. Bref från danske envoyén v. Dernath till L. v. Engeström, angående tronföljarevalet 1810, dat. Stockholm 6 Août 1810 .... » 335.

N:o 5 c. Bref från landshöfdingen grefve A. v. Rosen till L. v. Engeström angående förhållandet till England, Maj 1811. I—II » 338.

N:o 6. L. v. Engeströms yttrande till Kongl. Maj:t om envoyén baron Lagerbjelke (Aug. 1810) .... » 341.

N:o 7. Berättelse till statsrådet om Sveriges förhållande till utrikes makter 1813, af L. v. Engeström .... » 343.

N:o 8. Bref från preussiska sändebudet baron Jacobi-Klöst till L. v. Engeström, ang. underhandlingarne i Stockholm, April 1813. I—II .... » 346.

N:o 9. Bref från statskommissarien Wirsén till L. v. Engeström rörande förhållanden i norra Tyskland 1813 .... » 349.

N:o 10. Brefvexling rörande en i Wallmarks »Journal» införd artikel om Sveriges planer på Norge 1813. I—IV. ... » 351.

Digitized by Google

N:o 11. Ur L. v. Engeströms bref till kronprinsen Karl Johan rörande Sveriges utrikes politik 1813—15. I—VIII ... Sid. 357.
N:o 12. Promemoria rörande åtskilliga missbruk vid hofvet m. m. lemnad af L. v. Engeström till kronprinsen Carl Johan, Januari 1815 .... » 368.
N:o 13. Bref från L. v. Engeström till G. af Wetterstedt (1815) » 372.
N:o 14. Bref från landshöfdingen i Falun Hans Järta till L. v. Engeström, angående stämningen mot Norge 1817 ...... » 373.
N:o 15. Förteckning öfver åtskilliga skrifvelser till kon:s befallningshafvande, utfärdade i form af handbref från statsministern 1811—18 .... » 375.
N:o 16. Tankar om reorganisation af rikets centrala embetsverk och förvaltning af L. v. Engeström .... » 377.
N:o 17. I norska frågan 1819—21: I: Till statsrådets protokoll i norska liqvidationsfrågan 1819. II: Note till ryske envoyen v. Suchtelen af L. v. Engeström 1821 .... » 381.
N:o 18. Om Sveriges förvaltning och inre förhållanden 1823, af L. v. Engeström .... » 383.
Personal-register. .... » 391.

Anmärkning.

I föreliggande band äro följande delar af texten af utgifvaren öfversatta från franskan:

Sid. 3—34. *Sedan jag erhållit — sitt tillstånd.*
» 35—40. *Denna anklagelse — vände sig till mig.*
» 42. *Jag gjorde endast — förde sig bättre.*
» 46—56. *Grefve Finck v. Finkenstein — gjort före honom**)
» 57—63. *Markis Lucchesini — dess innehåll.*
» 64—70. *Herr Casström — mitt fädernesland**)
» 90—101. *På sommaren — är berättadt.*

Derjemte bör nämnas, att då de delar af förf:s handskrift, som behandla hans senare lefnadsår, i allmänhet föreligga i föga utarbetadt skick, det har varit nödigt att vid redaktionen deraf gå till väga med något större frihet, än eljest.

*) De här förekommande utdrag ur depescher äro ej öfversatta.

Digitized by Google

LARS VON ENGESTRÖMS

MINNEN OCH ANTECKNINGAR.

II.

Digitized by Google

Digitized by Google

VII.

Tyskland 1796—1803.

Resor i Tyskland 1796—98: Vintervistelse i Dresden; Pyrmont sommaren 1797; Hannover och Göttingen; hofvet i Kassel; Frankfurt; grefve Fersen och svenska ambassaden till kongressen i Rastadt; Berlin 1798. — Baron Schultz' död och v. Engeströms utnämning till minister i Berlin. — Armfelt i Berlin. — Corps diplomatique. — Intriger mot v. Engeström. — Svenska resande i Berlin: lifpagen v. Röök, hertig Carl, baron Taube och grefvinnan Piper m. fl. — Resa till Sverige sommaren 1799. — Taubes död och grefvinnan Piper. — Grefve Finck v. Finkenstein. — Arbuthnot och prins August af England. — Prinsessan Sofia Albertina och Berlinerhofvets etikett. — Politiska instruktioner. — Baron Krüdener; förändringar inom diplomatiska korpsen. — Kejsar Paul I:s mördare. — Umgängeslif och fester. — v. Engeström återkallad från beskickningen 1803.

Sedan jag erhållit konungens tillåtelse att resa hvart jag behagade, lemnade jag Regensburg och begaf mig öfver Leipzig till min svärfar på Sendszini. Jag tillbragte der två månader, och begaf mig derifrån till den ryktbara Michaelsmessan i Leipzig. — Från denna stad gjorde jag en utflygt till Wörlitz, till hvilket prinsens af Dessau vackra trädgårdar locka alla resande. I Dessaus förnämsta kyrka finnas några målningar, föreställande martyrer från den första kristna tiden. Bland dessa ser man en halshuggning med guillotin. Då jag sedermera besökte biblioteket i Frankfurt, visade man mig ett gammalt kopparstick, som föreställde en halshuggning på alldeles samma sätt. Doktor Guillotin har sålunda icke hedern af denna uppfinning.

Sedan vi tillbragt några dagar i Leipzig, reste vi till Dresden, hvarest vi tillbragte vintern. Jag träffade i Sachsens hufvudstad Sveriges chargé d'affaires v. Heland och Casström, som, sedan han lemnat Warschau, i Dresden afvaktade ytterligare befallningar rörande sin bestämmelseort.

Digitized by Google

I Dresden träffade vi äfven hertiginnan af Cumberland, som bodde i det hotel som innehades af engelska ministern, den ryktbare Elliot. Man kunde se att hertiginnan af Cumberland hade varit mycket vacker: hon var högväxt och förde sig med mycken värdighet. Hon var qvick och mycket originell. Min hustru och jag voro ofta hos henne.

Hailes brukade kalla Elliot diplomatiska korpsens »Roland furieux»; han var densamme, som gjort så stora obetänksamheter i Berlin och som visat oss så väsentliga tjenster vid underhandlingen mellan Gustaf III och prins Carl af Hessen, befälhafvaren öfver danska armén framför Göteborg. Elliot berättade mig att han träffat Gustaf III sorgsen och nedslagen i Karlstad, och att han sagt honom: »Ers Majestät! anförtro mig eder krona för sex veckor, och jag skall återlemna den mera lysande än den någonsin varit». Han berömde högeligen von Asp, som då var chef för kabinettet.

Diplomatiska korpsen var icke talrik. Österrikiska ministern grefve v. Eltz förde det största huset i Dresden. Han vågade icke inbjuda oss i början af vår vistelse, men skref till sitt hof och frågade om han kunde taga emot oss, och fick befallning att visa oss all höflighet. De öfriga främmande ministrarne sågo sällan folk; men när det skedde, var det på skryt. — Det sachsiska umgängeslifvet var mycket angenämt. Det var ondt om förmöget folk i Sachsen, och landets innevånare hade icke råd att föra ett kostsamt lif, hvarföre de undveko att umgås med utlänningarne. I egenskap af resande hade vi likväl den lyckan att betraktas såsom ett undantag. Grefven och grefvinnan Bose erinrade sig med tillfredsställelse den vänskap, som man visat dem i Sverige, då Bose var sachsisk minister der.

Hofvet var dystert, men aktningsbjudande. Då och då gåfvos middagar och supéer, hvarest etiketten noggrant iakttogs. Kurfurstens onkel, kurfursten af Trier, var ej egnad att upplifva umgänget, och hans syster, prinsessan Kunigunda, föreföll såsom en qvarlefva från ett gammaldags hof, när hon vid hofvets jagter uppträdde, klädd efter gammal sed som amazon,

Digitized by Google

med galonerad trekantig hatt och peruk à la Cadogan. — Alla söndagsförmiddagar var mottagning hos konungen. Jag märkte vid en af dessa mottagningar att inga ryssar voro tillstädes, och anmärkte detta för preussiska ministern v. Bruchhausen. Han svarade: jag tror att en stor händelse är anledningen till deras frånvaro. — Lycklig eller olycklig? frågade jag. — Lycklig för er, svarade Bruchhausen; kejsarinnan Catharina II är död.

Jag tillbragte mina förmiddagar på angenämaste sätt med besök hos konstnärer, biblioteker, bokhandlare och bland gamla böcker. Det finnes ingen stad i Europa, som i förhållande till sin storlek innehåller så många anmärkningsvärda saker som Dresden: tafvelgalleriet, grüne Gewölbe, ett synnerligen rikt och präktigt bibliotek, Raphael Mengs' gipssamling, skulptur- och porslinssamlingarne, kurfurstens och hertigens af Sachsen-Teschen kopparstickssamlingar. Denna sistnämnda är verkligen förtjent af uppmärksamhet. Påbörjad i Venedig af fru v. Rosenberg under Benincasa's ledning, inköptes den af hertigen och har sedan ökats och förbättrats genom utbyte af sämre exemplar mot bättre. Hertigen har haft stora utgifter för att gifva denna samling ökadt värde.

I början af år 1797 återvände vi till min hustrus egendom Jankowicz. — Under sommaren detta år anträdde vi åter en resa till Tyskland. Vi uppehöllo oss en kortare tid i Berlin och begåfvo oss derefter till baden i Pyrmont.

Jag lyckades der erhålla en bostad, som visserligen icke var synnerligen vacker, men som var allt hvad man kunde begära i Pyrmont. Våra fönster voro belägna åt alléen, och vi hade således den fördelen att kunna se när den eleganta verlden samlade sig der. Denna allé är vacker, alltför vacker till och med, ty den utgör ett hinder för att besöka de andra promenaderna, som äfven äro förtjusande. Helsobrunnen är belägen vid öfversta ändan af alléen, hvilken derifrån långsamt sluttande sträcker sig till en liten dam med en springbrunn, nära vägen till Hotzhausen. Under hela denna promenad har man framför sig ett högst leende landskap, begränsadt af ansenliga bergshöjder; på en af dessa höjder

Digitized by Google

påstås det att Herrmann eller Arminius, Tysklands befriare, haft sin borg eller sitt läger.

Denna allé erbjöd särskildt detta år tillfälle att göra sin uppvaktning för konungen af Preussen och för en mängd andra furstar och furstinnor; någonting som ej kunde annat än göra den mycket lysande och mycket — tröttsam. Der var den skådeplats, hvarest under hela dagen rörde sig allt hvad Pyrmont hade glänsande. Från 6 till 8 på morgonen dracks brunn; damerna voro i morgondrägt, som likväl måste vara ytterst vårdad. Från 8 till 9 var promenaden tom: man gjorde toilett för frukosten, hvilken tillsammans intogs kl. 9, i brunnssalongen, om vädret var fult, om det var vackert, i alléen. Man stannade vanligtvis en timma till bords för att göra sig behaglig för konungen af Preussen. Från 10 till 1 gjordes vandringar i butikerna. Efter kl. 1 var alléen tom till kl. 4. Då hade man ätit middag; man hade gjort en elegant toilett, och man återvände till promenaden för att visa sig, och för att sedan begifva sig till spektaklet eller till balen i salongen; och efteråt borde man, innan man gick till hvila, åter göra några slag i alléen. Personer funnos, som lemnade Pyrmont, utan att hafva sett någon annan af dess promenader än alléen. — I detta här beskrifna lefnadssätt deltogo ej de sjuka; men man frågade mycket litet efter hvem som var sjuk.

Jag anhöll hos baron Bischofswerder om äran att blifva förestäld för konungen af Preussen. Han svarade att det icke behöfdes, då jag redan vore känd; att jag endast behöfde möta honom under promenaden och att han då skulle tilltala mig. Detta inträffade också en gång före frukosten. Konungen kände också igen min hustru och visade sig mycket nådig mot henne. Hans utseende gjorde ett egendomligt intryck på min hustru, som ej sett honom på länge. Han såg också verkligen ut som en skugga och var mager som ett skelett, släpade benen efter sig och hade svårt att uttrycka sig begripligt. Man såg honom med långsamma steg mäta alléen, med prinsessan af Preussen vid sin sida; och öfverallt på hans väg bildade sig grupper, för att göra honom sin hyllning. Menniskors fåfänga kan göra furstarne mäktiga, om de förstå att draga fördel

Digitized by Google

deraf. Konungen befann sig här icke bland sina undersåtar; få af dem som här utgjorde hans omgifning, voro afhängiga af honom; men man såg dem icke mindre angelägna att visa sin underdånighet och uppfånga ett nådigt småleende, hvilket sparsamt utdelades. Konungen hade aldrig varit mycket talför, men var det nu mindre än någonsin.

Han begaf sig tidigt på morgonen till alléen för att dricka brunn och infann sig kl. 9 vid frukosten. Alla menniskor funno dessa frukostar ledsamma, men att bevista dem var ett sätt att visa sin uppmärksamhet mot konungen. Alla infunno sig der, och de som ville undvika att synas alltför sparsamma, gjorde frukostbjudningar. Sådana förekommo alla dagar. Jag gjorde två: den första kostade 16 louisd'orer, och den sista, som var mot slutet af brunnstiden, sedan sällskapet förminskats, 8. Konungen hade nästan alltid gäster till middag. Alla furstar och furstinnor, som funnos i Pyrmont, voro ofta inbjudna dit. Efter middagen gjorde konungen en promenad i alléen och begaf sig sedan till salongen, hvarest han roade sig med att se på dansen. Om det icke var bal, skickade man efter Borstel och Lewetzow med sin bank. Konungen satte sig att spela farao. Fruarna v. Engeström och Bronikowska voro nästan de enda damer som inbjödos att deltaga deri. Alla herrar som ville, kunde punktera. Prins Zuboff och grefve Haugwitz tillhörde vanligtvis spelpartiet. Efter spelets slut drog konungen sig tillbaka. Han superade vanligtvis med sin familj och sitt hoffolk; men det hände stundom att han försvann, för att tillbringa några timmar med fru v. Lichtenau. Det påstods att hon kommit honom att i sina armar glömma sitt svaghetstillstånd, hvilket skulle hafva varit så mycket mera orätt, som hon ej kunde vara okunnig om att detta ej kunde ske utan på bekostnad af hans lifslängd.

Denna sköna qvinna hade i Pyrmont trott sig kunna spela rolen af drottning. Prinsessans af Preussen ankomst förstörde fullkomligt dessa planer, och hon gjorde sig intet besvär att dölja sin missbelåtenhet. Tvärtom, hon visade uppenbart sura miner mot prinsessan och konungen, och detta gick så långt att konungen slutligen blef missnöjd. Hon blidkade honom utan

Digitized by Google

svårighet genom ett tillmötesgående ord en afton i brunnssalongen. Hon önskade att alla damer i societeten skulle låta presentera sig för henne; men ingen gjorde det nu, hvarken

Fredrik Wilhelm II af Preussen, 1796.

bland herrar eller damer. Hon ville hafva en bemärkt plats vid frukostbordet, och då hon kom sent, fans ingen sådan att få, hvilket förargade henne till den grad, att hon beslöt att

Digitized by Google

uteblifva, om frukosten ej gafs af någon bland hennes ödmjuka tjenare. Det hände vid en frukostbjudning att hon fann alla platser upptagna; och då värden uttryckte sin ledsnad öfver

Fredrik Wilhelm II af Preussen, 1797.

att ej kunna bereda henne plats, svarade hon: jag är van att finna att man upptager min plats.

Sedan denna dame länge varit konungens af Preussen

Digitized by Google

mätress, ehuru gift med hans kammartjenare Rietz, samt utan betänkligheter haft åtskilliga galanta äfventyr och varit konungens förtrogna med afseende på hans *tillfälliga* kärleksförbindelser, hade hon fått titeln af grefvinna v. Lichtenau, blifvit presenterad vid hofvet och i societeten. Drottningen, som var beroende af henne, hade blifvit tvungen att lemna henne tillträde till sitt bord, och hade skänkt henne en medaljong, infattad med diamanter, med sitt porträtt på ena sidan och på den andra inskriften: Souvenir d'amitié. Ett motstycke till denna medaljong hade drottningen gifvit till sin dotter, prinsessan af Hessen. Fru v. Lichtenau, som tillhört den sämsta klassen af fruntimmer, innan hon blef konungens mätress, hade bibehållit den ton och det sätt att vara, som tillhörde hennes förra samhällsställning. Detta bildade en underlig motsats till det högdragna väsen, som hon försökte antaga, och de anspråk som hon trodde sig berättigad att hysa. Marskalken af Broglie, åt hvilken fursten af Waldeck hade lemnat en bostad i slottet, blef tvungen att flytta för att bereda plats åt fru v. Lichtenau. Hennes son, som kallades »den lille Rietz», uppfostrades på helt annat sätt än sonen till en kammartjenare. Dampmartin, en f. d. öfverste i fransk tjenst, var hans lärare. Grefven af Provence hade utnämnt honom till riddare af S:t Ludvigs orden; men franska ministern i Berlin, Caillard, gjorde föreställningar mot att bära sådana ordnar, som utdelades utan att någon myndighet fans, som egde rätt att utdela dem; och han blef tvungen att lägga bort den. För att förebygga att han blefve utan någon orden, fick han i stället bära en dekoration, tillhörande något af de många ordenskapitel som finnas i Berlin. — Kammartjenaren Rietz, konungens af Preussen gunstling, som bar namnet af att vara gift med fru v. Lichtenau, var en stor och väl vuxen man, om man såg bort från hans stora mage, som åren icke hade förminskat.

Baron Bischofswerder, som tillhörde konungens närmaste omgifning, var liten och tjock och såg ut som om han led af gikt. Han hade lifliga ögon och en slug blick. Han sysselsatte sig med konungen, med allmänna angelägenheter, med sin helsa och med sin fru, och deltog alldeles icke i umgänges-

Digitized by Google

lifvet. — Gualtieri, som var ett slags adjutant hos konungen, också en af fru v. Lichtenaus underdåniga tjenare och länge beskyddad af henne, utan att konungen dervid fästat afseende, hade gjort sig oumbärlig för konungen, som behöfde roas, genom att prata oupphörligt. Genom sitt dåliga skämt, sin näsvishet och påflugenhet utgjorde han en plåga för societeten, i stället för att vara dess rolighetsminister, hvilket han gjorde anspråk på att vara. — Kammarherren v. Hahn hade förut varit arrendator af en landtegendom och samlat förmögenhet. Han bar prägeln af sitt förra yrke; stor, axelbred, men utan sätt att vara och af ett simpelt utseende. Jag känner icke huru han gått till väga för att vinna fru v. Lichtenaus ynnest, men hon hade året förut i Pyrmont rekommenderat honom hos konungen. Denne visste, att Hahn var mecklenburgare och att i Mecklenburg fans en mycket förnäm familj af samma namn, samt frågade honom om han vore slägt med marskalken v. Hahn. »Jag tillhör samma familj, svarade han, men är af en annan gren.» Konungen gjorde honom till kammarherre. Han tillhörde likväl icke marskalkens slägt. Mecklenburgarne påstodo att han alldeles icke var adelsman och kallade honom Bauer-Hahn. Tuppen i hans vapen stod, enligt deras uppgift, på en gödselhög; i de andra Hahnarnes vapen på en gyllene tron.

Hofmarskalken grefve Wittgenstein, ättling af en bland Tysklands mest lysande slägter, hade i sin ungdom eller rättare barndom varit bestämd till att få ett regemente i fransk tjenst. Han vistades i Frankfurt vid tiden för kejsar Leopold II:s kröning, blef der misstänkt för jakobinism och blef arresterad. Man lade beslag på hans papper, men fann inga bevis mot honom. Han blef då frigifven, men med vilkor att icke lemna Frankfurt utan förutgående anmälan. Han reste likväl derifrån, blef på nytt arresterad, jag tror i Coblenz, och fördes till Berlin, hvarest han blef frigifven, och genom fru v. Lichtenaus mäktiga beskydd utnämnd till öfverhofmarskalk vid drottningens hof. Under sin vistelse i Pyrmont blef han utnämnd till preussisk minister i Cassel, men med bibehållande af sitt hof-embete. Han var då en ung man på 27 år, med frisk hy och rosenröda kinder, men med ett qvinligt utseende, röst och sätt att

Digitized by Google

vara. Han kallades »juvenis imberbis». Han var föga älskvärd, men saknade icke duglighet.

Preussiska utrikes-ministern grefve Haugwitz vistades äfven jemte konungen i Pyrmont. Han tillhörde en schlesisk adlig ätt, egde mycken bildning och lefde i tillbakadragenhet på sitt gods, då Bischofswerder föreslog konungen att anförtro honom beskickningen i Wien efter baron Jacobi. Det var 1791. Jag vistades då i Berlin. Ingen kunde tala blygsammare än Haugwitz om den svårighet, som det skulle bli att värdigt fylla en plats, hvilken en person af Jacobis öfverlägsna förmåga nyss lemnat. — Haugwitz var katolik och hade slägtingar i Wien; och man ville nu stå väl med Österrike. Han hade knappast varit ett år i Wien, innan han hemkallades för att öfvertaga det embete, som han nu beklädde. Han var en man af godt omdöme och ansågs vara en hederlig och rättänkande man.

Kronprinsen af Preussen, sedermera konung Fredrik Wilhelm III, var af naturen af ett allvarsamt lynne och var ingen vän af etiketten. I Pyrmont njöt han af sin frihet. Han brukade alla morgnar promenera genom alléen, klädd i stöflar och rund hatt, mycket belåten om man låtsade icke märka honom. Han sade mig, att detta lefnadssätt kunde vara angenämt nog för 14 dagar, men att det i längden skulle förefalla bra tomt. Kronprinsen och kronprinsessan reste under namnet grefven och grefvinnan v. Lingen.

Kronprinsessan var stor och väl vuxen, och såg mycket förnäm ut. Hon dansade med utsökt behag. Hon var mera tillbakadragen och hade mera värdighet än hennes syster, prinsessan Fredrika Carolina, som nyss blifvit enka efter prins Fredrik Ludvig af Preussen, och som vanligen kallades prinsessan Ludvig. Denna sistnämnda prinsessa reste under namnet grefvinnan af Schwerin. Hon var icke vacker, men hade ett behagligt väsen, ung och frisk och hvit. Hon önskade att behaga, hvilket gaf en viss lifligheten åt hennes ansigte. För öfrigt var hon ojemn; och hennes höflighet hvarken visades mot alla eller var väl afvägd. På grund af sin sorg kunde hon icke deltaga i dansen, och måste således till sin stora

Digitized by Google

saknad förblifva åskådarinna. Hon höll sig alltid vid konungens sida, på baler, som på teatern. Prinsen af Nassau-Wilburg brukade säga om dessa två furstinnor: »De äro båda mycket älskvärda; jag är likväl glad att det är den äldsta och icke den yngsta af dessa systrar, som skall komma att spela rolen af drottning». Baron v. Hobe sade om dem: »Prinsessan Ludvig *vill* göra sig behaglig, men kronprinsessan *är* det.»

Bland främmande furstar, som besökte Pyrmont, förtjenar nämnas landtgrefven af Hessen-Cassel. Han hade icke kommit dit för sin helsas skull, utan för sina affärer. Han hade satt in penningar hos fursten af Waldeck, Pyrmonts landsherre; likaledes hos konungen af Preussen och han ville ytterligare insätta penningar hos den sistnämnde. Det var kanske också frågan om politiska angelägenheter. Han såg mycket syssel-satt ut, och syntes alltid på promenaden tillsammans med sin statsminister herr v. Waitz. Landtgrefven var alltid klädd i uniform med höga stöflar och sporrar, men utan värja, ty det var förbjudet att bära värja i Pyrmont. Lord Bristol (om hvilken längre fram) sade att han följt honom i spåren en hel timma, för att se hvilken som vore styfvast, landtgrefven eller hans stöflar, och att han kommit underfund med att det vore landtgrefven. Han var en förklarad fiende till den runda hatten och långbyxorna, hvilka han ansåg såsom kännetecken på jakobinism. Han var just ej heller någon vän af civila kläder. Herr v. Waitz var alltid klädd i hofuniform. Landt-grefvens hofmarskalk v. Jasmund gick såsom alla andra i Pyrmont klädd i civil drägt med rund hatt, då man berättade honom att hans herre anländt, men var ej sen att bege sig hem, draga på sig uniformen och sätta på en trekantig hatt. Arfprinsen till Hessen bar civila kläder, så länge hans far var borta, men uniform, när denne var i Pyrmont.

Den ofvannämnde lord Bristol, biskop af Londonderry i Irland, var en tok, som hade mycken qvickhet. Det var helt säkert den minst apostoliske biskop jag sett. Han sade en dag: On est revenu de la folie de croire en Jésus. Re-gelbundet alla eftermiddagar var han beskänkt; stundom äfven tidigare på dagen. Han bar på bröstet, så att det föll

Digitized by Google

i ögonen på alla, en medaljong, infattad med diamanter och inneslutande fru v. Lichtenaus hår. Han umgicks dagligen med henne, och de oanständiga samtal, som de förde med hvarandra, kunna icke anförtros åt papperet. Zuboff sade honom en dag att han icke tyckte om legumer. Biskopen svarade: »mon cher ami, tenez-vous à la chère: elle vous à bien servi.»

Furst Zuboff, som jag nyss nämnt, var också en af Pyrmonts notabiliteter. Hans ansigte var ganska ädelt formadt, och röjde intelligens, utan att ha något anmärkningsvärdt. Han var ej väl vuxen; snarare liten än stor, med en rygg som isynnerhet mot högra sidan var så böjd, att den närmade sig en puckel. Han egde så mycken bildning som man bör ha, då man alla dagar åhört bildadt och kunnigt folks samtal. Han var icke särdeles behaglig. Man skulle icke ha gifvit akt på honom, om icke det sätt, hvarpå han varit gynnad af lyckan, gjort honom märkvärdig, och om icke det porträtt af Catharina II, som han alltid bar vid sitt knapphål, utgjort en påminnelse om dennas höga ynnest. Alla som endast kunde döma efter hvad som syntes, kunde knappast förstå hvad som kunnat förskaffa honom densamma. Han gick ännu i ett slags bakrus, hade ännu hufvudet fullt af sin forna storhet och kunde ej begripa, huru det var möjligt att man underlät att göra honom sin underdåniga uppvaktning. Då och då kunde han derföre ej undgå att känna sig förödmjukad. — Efter flera års ynnest hade kejsarinnan ännu ingenting gjort för honom: allting var redan bortskänkt och ingenting återstod. Polen måste delas för att göra honom rik: han fick då 16,000 bönder. Han var mycket hushållsam, nästan girig, och hade ingen vurm, på hvilken han kunde förstöra penningar.

Det fans i Pyrmont en mängd emigranter af alla klasser. Bland dem voro de mest aktningsvärda de, som höllo butiker och bland hvilka några gjorde ganska goda affärer. Der funnos S:t-Ludvigs-riddare, som uppenbarligen voro i den största fattigdom. Andra föreföllo något bättre lottade, men lefde ändå i betryck. Alla dagar upptogos insamlingar eller lotterier till deras förmån. Konungen skänkte mycket; men de voro svåra

Digitized by Google

att tillfredsställa. Man fann att han gifvit för litet, då han skänkt m:me de Miramon 40 louisd'orer. En herr Gauffretau de la Gorce gjorde några dåliga versar, i hvilka han förnedrade sig till ett ovärdigt smicker i en lista på högt uppsatta personer, som begynte med konungen af Preussen och slutade — med hans kammartjenare. Jag tror att han skördade föga vinst deraf; Zuboff åtminstone gaf ingenting.

Baron v. Reede, som förut varit holländsk general-löjtnant och holländska republikens minister vid preussiska hofvet, men genom franska revolutionen förlorat sin anställning och ej egde någonting, hade funnit en fristad i Braunschweig. Han kom nu till Pyrmont för att utverka något af konungens nåd, och denne gaf honom, jemte ett bref i de nådigaste ordalag, löfte om betydliga egendomar i Sydpreussen. — Med Reede följde vicomte de Caraman. Om franska revolutionen någonsin har illa behandlat en man af förtjenst, så var det väl Caraman. Han var bestämd för att spela en betydande rol. Sedan han under kriget tjenat dels såsom underhandlare, dels såsom officer, befann han sig nu med hustru och barn i yttersta torftighet. Konungen kände honom och tyckte om honom, men Caraman hade oändligt svårt att närma sig denne furste. Slutligen skedde det likväl, och konungen utnämnde honom till öfverste i preussisk tjenst med 1,200 thalers lön.

Fursten af Waldeck hade, såsom jag nämnde, gifvit åt marskalk Broglies familj en fristad i Pyrmont. Marskalken var nu 80 år gammal, men såg ut att vara 60. När man visste hvem han var, fann man att han såg vördnadsvärd ut. Hans gemål var mycket sjuklig. Den unge abbé de Broglie, som kallades »le prince de Broglie», hade af konungen blifvit utnämnd till domprost i Posen, och var en älskvärd ung man. En af mågarne i huset, herr de Boissy, blef kammarherre hos konungen af Preussen under vistelsen i Pyrmont. — Under spetsarnes och de broderade drägternas tid skulle detta hus nog hafva varit lysande, men i den nuvarande utstyrseln var det under det vanliga. Damerna kunde icke lämpa sig efter tidens bruk. De voro illa klädda och ville likväl, så vidt i deras förmåga stod, alltid bemäktiga sig de förnämsta plat-

Digitized by Google

serna. Vid frukostarne intogo de alltid platsen midtemot konungen, och hela familjen omgaf honom under promenaden, så vidt möjligt var. Konungen skänkte marskalken vid sin afresa 1,000 friedr. d'or.

Vid min ankomst fans en tysk teatertrupp, icke synnerligt utmärkt, men som likväl roade många. Man hade bort behålla den qvar, för att omvexla med den franska. I stället betalte konungen den för att resa sin väg och lät på sin bekostnad hemta den franska skådespelaretruppen från Hamburg. Denna var ganska god, men värmen i teatern var qväfvande, och det var svårt att få goda platser. Fru v. Lichtenau lät för sig och sitt förnäma sällskap reservera två bänkar. En fru Chevalier spelade ganska bra och var högst intagande, men råkade misshaga fru v. Lichtenau och Rietz, hvilka intrigerade mot henne. Man lät henne icke spela. Allmänheten blef till slut otålig och tvang skådespelaresällskapet att låta henne uppträda och att gifva »La barbe bleue», i hvilket hon hade en triumfrol. Hon blef ursinnigt applåderad: hon var denna dag förtjusande vacker och spelade utmärkt. När hon sjöng:

»Ma beauté charmerait des rois»

vill jag slå vad att fru v. Lichtenau fruktade att hon skulle hålla ord. Bifallsyttringarne ville aldrig taga slut, och herr Rietz fann dem högst opassande.

Prinsen och prinsessan af Preussen voro roade af att dansa. Likaså kronprinsessan och äfven kronprinsen. Man dansade alltså både före och efter middagen. Prinsessorna, som voro mycket litet vanda vid den frihet, som de åtnjöto i Pyrmont, funno denna högst angenäm och gjorde kanske icke, med afseende på de personer som de mest utmärkte, det urval, som deras rang kunde ha fordrat. Pyrmont var abbé Coyer's Ile frivole *). Amiral Anson skulle icke kunna ha fått tillträde till

*) En satirisk saga bland Coyers Bagatelles morales. Den berömde engelske verldsomseglaren Anson föreställes såsom denna ös upptäckare, och det lyckas honom först att der blifva emottagen genom att foga sig efter de der boende »Frivoliternas» smak för nöjen och flärd. Dessa infödingar skildras såsom ett folk, som hastigt omfattar ett nöje, men snart ledsnar

Digitized by Google

societeten. — Der funnos många älskvärda damer, men der var mindre tillfälle än som är vanligt vid brunnsorter, att njuta af deras sällskap, derföre att man öfverallt var för mycket upptagen af att göra sina uppvaktningar, för att kunna slå sig tillsammans i mindre sällskap. Då och då gjordes likväl utflykter, som voro högst angenäma. På detta sätt sågo vi saltverken, Königsberg, kniffabriken, belägen i en romantisk dalgång, och jordytans besynnerliga insänkningar, hvilka äro högst märkvärdiga.

Prinsen och prinsessan af Hessen reste d. 6, kronprinsen och hans gemål d. 8, och konungen d. 10 augusti. Pyrmont började blifva folktomt. Jag hade slutat min kur; min hustru hade icke kunnat begagna sig af brunnsdrickningen, och lefnadssättet hade angripit hennes helsa. Vi afreste d. 12 till Hannover. Jag medförde ett rekommendationsbref från grefve Schwickeldt till hofmarskalken v. Löw, och instälde mig hos honom med anhållan att få göra min uppvaktning hos prins Adolf af England. Min hustru och jag blefvo inbjudna till middag »hos konungen» — d. v. s. på hofvet, hvarest det går till som om konungen vore närvarande. Hofmarskalken förestälde värd. Prins Adolf var der, äfvensom hans morbror, prins Ernst af Mecklenburg, en furste af Schwarzburg-Sondershausen och flera herrar och damer af den hannoverska adeln. — Man visade oss i Hannover mycken artighet. Prins Adolf var god, uppriktig och rättfram. Han talte som konungen måtte hafva talat i sin ungdom.

Vi fingo i Hannover höra, att konungen af Sverige der tillbragt en dag på sin väg till Leipzig *). Han hade bott i »Stadt Strelitz», sett paraden och hertigens af York palats samt afrest mot aftonen, tagande vägen åt Hildesheim. Grefven och grefvinnan Meyerfelt, som kommo från Pyrmont, hade samtidigt uppehållit sig i Hannover, utan att ana konungens dervaro.

---

dervid. — För öfrigt har det blifvit sagdt om Anson: »Il avait fait le tour du monde, mais n'y était jamais entré.»

*) På Gustaf Adolfs hemliga friarfärd till Erfurt, hvarest hans förlofning med prinsessan Fredrika af Baden egde rum d. 19 aug. 1797.

Digitized by Google

Från Hannover reste vi d. 19 augusti till Göttingen. Det är ingen vacker stad, men berömd såsom säte för ett af Europas förnämsta universitet. Jag besökte muséet, som förtjenar ses, om man ej haft tillfälle att besöka de stora samlingarne i Paris och London. Bibliotekssalen är vacker, och biblioteket dyrbart. Jag besökte professor Pütter, som jag lärt känna i Pyrmont. Jag gjorde äfven bekantskap med Schlözer och Martens. Den förstnämnde, bekant såsom historisk skriftställare, hade mycket sysselsatt sig med Nordens historia, hade besökt Sverige och kunde svenska. Han hade längre tid vistats i Ryssland och hade med fördel begagnat detta lands historieskrifvare. Nöjet att framkomma med nya påståenden har kanske stundom fört honom något för långt. Den lärde, för tidigt bortgångne Thunman i Halle tog sig friheten att med sakkunskap bestrida hans påståenden *), hvilket mycket retade Schlözer. Thunman var svensk född, men blef professor vid universitetet i Halle. — Jag bevistade en af professor Martens' föreläsningar och gjorde sedan hans bekantskap. Han är författaren till »Cours diplomatique» — vare det nog sagdt till hans beröm. Han skänkte mig sitt arbete »Sur les armateurs» **).

Från Göttingen reste vi öfver Münden till Cassel, hvarest vi togo in på posthuset. Vi stannade der några dagar i stillhet och tänkte icke att visa oss, utan njöto i ostördt lugn af stadens vackra omgifningar och af Wilhelmshöhe, som då kallades Weissenstein. Jag har hvarken i England eller Frankrike sett en så vacker park, men eftersom hvarje landskap behöfver se lifligt ut, bör man helst se den en söndag, isynnerhet under marknaden. Denna eger rum vid en tid, då mycket folk återvänder från Pyrmont eller andra begifva sig till marknaden i Frankfurt; och alla som besöka staden önska

*) I skrifterna »Untersuchung über die Gesch. d. östlichen Europ. Völker» och »Ueb. die alte Geschichte einiger nord. Völker». Fortsättningen af denna litterära fejd blef afbruten genom Thunmans kort derefter inträffade död.

**) Martens stod sedermera i brefvexling med v. Engeström, som lifligt intresserade sig för hans samlingar af diplomatiska aktstycken och till dem lemnade åtskilliga bidrag.

Digitized by Google

att se springvattnen på Wilhelmshöhe, hvilka endast spela på söndagarne.

Målningsgalleriet är icke synnerligen talrikt, men eger ganska vackra taflor. Der finnes äfven ett vackert bibliotek och ett slags museum.

Några dagar efter oss anlände hertiginnan af Cumberland, som tog in på samma hotel som vi. I hennes sällskap gjorde vi en promenad i Wilhelmshöhe, då vi händelsevis sammanträffade med landtgrefven af Hessen och blefvo för honom förestälda. Vi anhöllo om äran att blifva presenterade för landtgrefvinnan af Hessen, född prinsessa af Danmark och syster till drottning Sofia Magdalena. Vi blefvo inbjudna till middag hos henne, tillsammans med hertiginnan af Cumberland och furst Zuboff, som nyligen anländt. Efter middagen fordrade etiketten att landtgrefven och hans gemål skulle draga sig tillbaka i en fönstersmyg och samtala. Man försäkrade mig att de begagnade detta tillfälle för att säga hvarandra de gröfsta saker. De voro sedan lång tid tillbaka ständigt oense.

Anledningen till denna osämja var hufvudsakligen landtgrefvinnans svartsjuka på grefvinnan v. Schlotheim, hennes gemåls älskarinna. Det har likväl aldrig funnits någon mera aktningsvärd mätress till en furstlig person. Hon hade varit ganska vacker och ville i början icke lyssna till landtgrefvens kärleksplaner, hvilka understöddes af hennes mor. Hon flydde till fots från Cassel för att undgå landtgrefvens förföljelser, men han skickade grenadierer efter henne, hon uppfångades och — blef hans mätress. Genom sitt milda lynne vann hon fullkomligt sin herres hjerta och lyckades att uträtta mycket godt. Hon afböjde många obehag för landtgrefvinnan och gjorde många menniskor tjenster, genom att förmildra den hårdhet och stränghet, hvartill landtgrefven, till följe af sitt uppbrusande och despotiska lynne, var benägen. Hon omfattade min hustru med vänskap och bevisade, på grund af ett rekommendationsbref från henne, en väsentlig tjenst åt en af våra bekanta i Frankfurt. Landtgrefven kom ofta till Berlin under den tid vi vistades der, alltid försedd med uppdrag från grefvinnan Schlotheim till min hustru.

Digitized by Google

Det ansågs såsom ett särskildt ynnestbevis, att landtgrefven tillät fru von Schlotheim att inbjuda oss till en frukost på ett henne tillhörigt landtställe, beläget midt emellan Wilhelmshöhe och Cassel. Jemte hertiginnan af Cumberland och Zuboff blefvo vi äfven bjudna på en supé hos statsministern Waitz von Eschen. Jag omnämner detta, derföre att det var någonting ovanligt. Landtgrefven tyckte icke om öfverflöd och tillät icke, att de som voro i hans tjenst gåfvo hvarken middagar eller supéer.

Franska ministern herr Rivals spelade en rätt betydande rol i Cassel. Han hade varit i Stockholm. Han bjöd mig på en fin middag, hvarest jag gjorde bekantskap med en landsman, grefve v. Bohlen, som då var landtgrefvens hofmarskalk, en stark hushållare, efter hvad som påstods, och derföre i stor nåd hos sin herre. — Denne furste hade drifvit hushållningen till den smutsigaste snålhet. Jag vill endast anföra ett exempel. Han lemnade åt sitt hoffolk, sina kammarherrar o. s. v. åtta groschen om dagen i stället för frukost, middags- och aftonmåltid, och om det någon gång inträffade att de intogo sin middag vid hofvet, så indrogs halfva beloppet. Han iakttog i allt den noggrannaste ordning och samlade mycket penningar, så att han var den af Europas furstar, som egde den största kontanta förmögenheten. Han var hård, men rättvis. Hans folk var likväl utpressadt; och ändå fruktade man att förlora honom — så dåliga tankar hade man om hans son.

Efter någon tids uppehåll i Cassel och en kortare vistelse vid Wilhelmsbath begåfvo vi oss till Frankfurt och togo vår bostad i hotellet »Römischer Kaiser». Grefve Fersen bodde äfven der. Markgrefvinnan af Baden jemte hennes dotter, prinsessan Fredrika Dorothea Wilhelmina, som skulle blifva drottning af Sverige, anlände äfven dit. Min hustru och jag hade den äran att blifva dem förestälda och att blifva inbjudna till middag och supé hos markgrefvinnan, hvilken tagit in i samma hotel som vi. Den unga prinsessan var vacker, men temligen illa uppfostrad och visade ingen uppmärksamhet mot någon. Det sätt, på hvilket hon emottog grefve Fersens helsning som konungens ambassadör, var tafatt. En deputation från staden Frankfurt

Digitized by Google

kom för att göra henne sin uppvaktning, och hon syntes högst förlägen. På aftonen var hon på teatern. Under mellanakterna vände sig alla menniskor mot den loge, der hon hade sin plats, för att få se henne; men hon vände publiken ryggen. Följande dag reste markgrefvinnan till Philipsruhe och fortsatte derifrån vägen till Sverige. Vi hade den äran att blifva inbjudna till Philipsruhe, hvilket deremot icke var fallet med grefve Fersen, derföre att han icke ansett det vara i sin ordning att låta presentera sig för prinsessan af Hessen.

Grefve Fersens lefnadssätt i Frankfurt var ganska egendomligt. Hans dag tillbragtes på följande sätt. Sedan han intagit sin frukost, gick han ut, klädd i stöflar och en lång polsk pigesch, med en trekantig plymhatt på hufvudet. Då begaf han sig till sin väninna fru Sullivan. Dit kom hans kalesch. Fru Sullivan och hennes dotter m:lle Franchimont satte sig deruti, och grefve Fersen, som blef deras kusk, förde dem ikring på promenaden. Derefter gick grefve Fersen hem, läste och skref något, samt intog sin middag helt ensam. Hans legationssekreterare Pommeresche fick aldrig den äran att äta med honom. Efter middagen lät han frisera sig och kläda sig i hofdrägt med värja vid sidan och chapeau-bas och gjorde höflighetsbesök hos prinsen af Nassau, som bodde i staden, friherrinnan Vrinz och några af de rikaste bland stadens bankirer, hvarefter han reste till fru Sullivan, der han tillbragte hela aftonen, under tyst betraktande af denna sköna dame och åskådande då och då af en miniatyr, som troddes föreställa drottningen af Frankrike.

Fru Sullivan var italienska och hade vistats i Ostindien. Jag känner icke huru hon kommit dit; men hon gifte sig der med en herr Sullivan. En herr Crawford, som var rikare än han, bortförde henne från honom och förde henne tillbaka till Europa. Jag vet icke heller huru hon kommit till Würtemberg, men hon hade varit der, ty hennes dotter, m:lle Franchimont, erkände en hertig af Würtemberg såsom sin far. Hon hade varit mycket vacker och var det fortfarande, oaktadt hon var fullkomligt i samma belägenhet som »la fiancée du

Digitized by Google

roi de Garbe» *). Hon förde ett ganska kostsamt lefnadssätt på Crawfords och Simolins bekostnad. Denne sistnämnde, som hade varit använd vid åtskilliga hof såsom rysk minister, var icke längre hvad han varit. Han var numera nästan sinnesslö, och ingen i huset frågade efter honom. Crawford var hans vän. Denne var en hedersman, qvick, mycket rik och högst förbittrad på de franska republikanerna.

Fru Sullivan, Crawford, Simolin och Fersen uppehöllo sig alltjemt på franska gränsen för att intrigera. När de franska trupperna närmade sig, togo de till flykten, och när fransmännen dragit sig tillbaka, kommo de åter. — Fru Sullivan hade icke ett behagligt sätt att vara. Hennes munterhet var af det högljudda italienska slaget; hon skrek, när hon skulle tala, och skrattade med full hals. Så länge som grefve Fersen var hos henne, var hon likväl tystlåten och försjunken i åskådande liksom han. När Crawford var hemma, gick det också anständigt till; men när dessa båda herrar voro borta, spelade man, lekte pantlekar, utdelade kyssar och förde ett förskräckligt oväsende, efter hvad Fagel, Grelet och andra unga män, som besökte huset, berättade mig.

Då jag i tidningarne såg att Frankrike och Österrike kommit öfverens, att vid kongressen i Rastadt endast emottaga tyska diplomater och således icke erkänna andra europeiska makters sändebud, gick jag till grefve Fersen och fäste hans uppmärksamhet härvid. »Ni kan, sade jag, uppträda med titeln af pommersk minister, men detta är mycket under er värdighet såsom svensk ambassadör. Ni blir icke emottagen». Han hörde lugnt på mig, svarade icke, och — begaf sig följande dag på väg till Rastadt.

Samma afton som grefve Fersen rest, befunno vi oss hos hertiginnan af Cumberland, då man underrättade mig att en svensk kurir anländt. Jag gick hem och träffade herr Schörbing, svenska legationssekreteraren i Regensburg, som blifvit afsänd af v. Bildt, för att bedja grefve Fersen icke resa till

*) En saga af La Fontaine af slipprigaste slag, hvari skildras den trolofvade prinsessans täta ombyten af älskare och dermed förknippade äfventyr — under hennes bröllopsresa före giftermålet.

Digitized by Google

Rastadt, för att ej blottställa konungens värdighet. Jag rådde Schörbing att ofördröjligen begifva sig åstad och söka upphinna grefven, innan han kommit fram till Rastadt. Det lyckades honom, — men Fersen hade beslutat att blifva ambassadör.

Någon tid efter träffade jag Crawford, som hade haft bref från grefve Fersen. Han hade haft ett företräde hos Bonaparte, berättade han, och denne hade varit höflig »på sitt vis». Jag har sedan fått veta att han emottagit honom såsom man emottager ett besök af en person af rang; men att han tydligt låtit honom förstå att han icke kunde blifva erkänd såsom ambassadör. — Öfverste Peyron, som på sin resa från Rastadt till Stockholm passerade genom Frankfurt, gjorde mig ett besök. Han gjorde en nedslående skildring af den belägenhet, hvari konungens af Sverige ambassad befann sig, fullkomligt utan betydenhet och inflytande, och gjorde en ganska löjlig beskrifning öfver de konferenser, som hade egt rum mellan Fersen, Bildt och Schörbing.

Hvad Peyron berättade mig, bestämde mig för att i en depesch till konungen redogöra för de skäl, som hade bort tala emot grefve Fersens beskickning. Sverige hade spelat en så ärofull rol, då genom westfaliska freden de tyska förhållandena erhöllo en beståndande form, att det var nedsättande att på ett högtidligt sätt bevittna tillintetgörelsen af hvad vi sjelfva hade grundlagt under lyckligare tider. — Man har försäkrat mig, att konungen frågat rikskansleren om hans tanke om denna depesch, och att denne svarat, att han fann dess innehåll riktigt, men att han ej vågat motsäga baron Taube *).

*) Författarens bref till svenska legationssekreteraren i Berlin v. Brinkman lemna åtskilliga upplysningar om huru den misslyckade ambassaden till kongressen i Rastadt kommit till stånd, och huru Sveriges uppträdande der af fördomsfria och fosterlandsälskande män uppfattades. v. E. hade sjelf varit i fråga att erhålla detta förtroende, ehuru Fersen, angelägnare om ambassadörstiteln än om Sveriges anseende, blef dertill utnämnd. — v. E. skrifver d. 24 nov. 1797 från Frankfurt: »H:s excellens rikskansleren rider alltför gerna på Westfaliska freden. Den var under Sveriges stora makt en god häst, med hvilken man kunde våga mycket. Nu är den en skinkmärr, som bör ridas varligen. Jag fann alltid ambassaden öfverflödig och jag fruktade å fransosernas sida anmärkningar emot

Digitized by Google

En amerikanare, som varit minister i Frankrike och som gjort det vågstycket att afgifva en not för att rädda franska konungafamiljen, anlände under denna tid till Frankfurt. Han

ambassadörens person, men deröfver kunde ingenting af mig anmärkas...» Då fredsvilkoren blefvo bekanta, syntes mig att 20 artikeln, ehuru ej gjord emot Sverige, verkade emot vår ambassad. En svensk beskickning kan ej, enligt valkapitulationen och kejserl. hofdecret., vägras, men den blifver såsom en agent adresserad till deputationen och ställd efter till och med städernas fullmäktige.» —

I ett följande bref (d. 10 December 1797) redogör han på följande oförbehållsamma sätt för sin uppfattning af denna fråga: — »Det är syndigt att missbruka vår unge konungs förtroende för att vinna enskild afsigt, så att herren derigenom obarmhertigt komprometteras. Har grefve Fersen begärt, har baron Taube tillstyrkt och grefve Sparre ej emotsagt ambassaden, så äro de visserligen brottsliga. Grefve Fersen var uti den lyckliga belägenhet, att fransoserne, som ej älska honom, aldrig fått tillfälle att förödmjuka honom, derest han ej sjelf skaffat dem det. Det vore hans egen sak, om konungen ej hade sin del uti den ledsamhet honom händt. Nu kunde hända att han ej begärt ambassaden. Han hade bort afsäga sig densamma. Då 20 art. af freden blef bekant, hade han Pommeresche här, som skulle resa tillbaka. Hade han skickat honom genom natt och dag till Hamburg med depescher, som kunnat gå vidare med estafette, så hade han haft svar inom November månads slut. Han påskyndade sin afresa, men Schörbing, som tagit denna väg för att be honom ej deployera sin caractere, råkade honom i Rastadt den 15:de, således ännu i tid. Han satte således på spel sin konungs anseende för att vinna en excellens-titel, som svårligen, enligt hvad nu synes, kan erhållas, — och det är sådant folk, som anse sig för tronens stöd! Sådan är saken. Jag skrifver den till en vän, men har intet skrifvit den hem, för det att jag ej vill göra någon menniska ondt och att jag verkligen unnar grefve Fersen godt.... B[aron] T[aube] har talanger. Han är i många stycken danad af salig grefve Liewen. Han var en förtrolig af salig konungen och har ett godt hufvud, men som min bästa vän riktigt säger: han är grymt okunnig. Vårt handtverk är såsom violin, ett svårt instrument, men alla spela ändå derå. Det förhastade beslutet att skjuta på tricolorerad flagga, som i början af hertigens regering höll på att förstöra vår handel, sättes på hans räkning, och har en ambassad af hans façon hindrat oss att göra något godt, så är det ledsamt. Det är märkvärdigt att Sverige stod fadder till Westfaliska freden och har vid ingen fredskongress haft minister som garant, förr än då frågan tör blifva om dess begrafning. Då Frankrike och Österrike hålla tillhopa, anser jag egenskapen af en garant äfvenså svår att uppfylla som baron Wertherns riksembete: han är *des heil. Römischen Reichs Erbthürhüter.*» ... Bildt

Digitized by Google

var en högväxt och vacker karl, gick under namnet Governor Morris och hade ett träben. Jag antog att han varit en framstående militär, att han förlorat sitt ben under kriget och sedan blifvit guvernör i någon provins. Detta var dock ingalunda förhållandet, hans dopnamn var Governor, och han hade skadat sitt ben, då han stjelpte med en vagn. Han reste genom hela Tyskland med sina egna fyra hästar i en »désobligeante», förspänd med två hästar, så trång att der endast fans plats för honom ensam. En annan vagn, eller snarare en packlåda, följde efter, dragen af de båda andra hästarna. Han talte mycket och tyckte om att lysa med sina kunskaper. Han berättade mig en dag: ni skall veta att i Polen finnes

---

skref mig till, att Kongl. Maj:ts ambassad ej hade af nöden fransosers och österrikares åtgöranden. Jag svarade: en ambassad är skickad till någon. Uti Rastadt äro endast franska och tyska rikets fredsstiftare. När de ej erkänna ambassaden, hvad är den då? Härå följde intet svar.

Den 24 Dec.: Tack för senaste underrättelse om vår olyckliga representation. Hade mannen varit af kongl. blodet, hade man ej kunnat göra mera för honom. Om saken tror jag är ingen fråga. Skulle så likväl vara och skulle den lyckas, så hafva vi påtagit oss att vidmakthålla Westfaliska freden. Kunna vi göra det? Är det ej en ny förödmjukelse man bereder vår unge konung? Saken kan enligt gamla predikningssättet indelas uti 2 delar: 1:o grefvens person och 2:o garantien af Westfaliska freden. Den förra kunde aldrig vara den mäktigaste fredsstiftaren angenäm. Sådant måste man vara blind att ej se. I hvad egenskap han kommit, hade honom händt hvad Moniteuren kungjort. Till det andra: 20:de artikeln är ej gjord emot oss. Man ansåg oss för obetydande att tänka på oss. Den är gjord emot Ryssland och England, men faller endast å oss, och det är ej de kontraherandes fel. Österrike har aldrig älskat Westfaliska freden, oss och garantien. Frankrike vill slå den öfverända. Tyska förstarna veta ej hvarför Sverige ensam skall hafva en ambassad. Ingen vän, ingen bundsförvandt, stor svaghet, otrolig oförsigtighet, mycket förakt. Detta senare förtjenar ej konungen, och det drages å honom af okunniga intriganter. — — —

Se vidare rörande denna sak Schinkel-Bergman, Minnen IV: 31—36. Man hoppades att genom Staels utnämnande till ambassadör i Frankrike vinna direktoriets erkännande, men frågan härom förföll, och Stael utnämndes till envoyé. Fersen begaf sig till Carlsruhe, och Bildt, svensk minister vid tyska riksdagen, blef utnämnd till minister för Vorpommern vid kongressen, med uttrycklig befallning att så litet som möjligt vidröra frågan om Sveriges egenskap af garant.

Digitized by Google

hvarken guld eller silfver, utan endast pappersmynt. — Jag invände: berätta detta helst för någon annan, ty jag vet att det är ett misstag; jag har vistats fem år i det landet och jag har aldrig sett något pappersmynt. — Ah, svarade han, jag ber om ursäkt! — och sedan vände han sig till det öfriga sällskapet med sin lärdom.

En afton, då vi voro hos hertiginnan af Cumberland, öppnades dörren och vi hörde träbenet inträda i sällskapet samt utropet: »kungen af Preussen är död» — sedan vände han om och försvann. Detta dödsfall förvånade ingen, ty det var sedan länge förutsedt.

Jag fick en dag företräde hos ärkehertig Maximilian, kurfursten af Köln, för hvilken jag haft äran att blifva föreständ och som jag flera gånger träffat hos hertiginnan af Cumberland. Han bodde i tyska ordens palats, öfver hvilket han såsom stormästare kunde förfoga. Detta var beläget i Sachsenhausen nära den bro, som förenar denna förstad med Frankfurt. — Kurfursten frågade mig hvart jag ernade begifva mig, och då jag svarade: till Berlin, sade han: en person, som jag skulle ha önskat att få se, var den aflidne konungen af Preussen. — Den näst siste? frågade jag. — Ja visst, sade han, den näst siste; honom, som nyss dog, hade jag den förmånen att se tillsammans med kejsaren. Det gör mig ondt att hafva sett honom, ty han har icke spelat den rol, till hvilken han var bestämd. Alla kunna icke blifva en Fredrik II, men bland hans samtida funnos dock konungen af England och konungen af Danmark. (Det är att märka att dessa konungar voro eller hade varit galna). — Denne furste var i högsta grad satirisk. Efter kejsar Frans II:s kröning, yttrade han till kurfursten af Mainz: Euer Liebden haben den Kaiser gesalbt, und wie ich fürchte dem Reiche die letzte Oelung gegeben! Det var en profetia.

Jag lemnade Frankfurt d. 12 Februari 1798, för att begifva mig till Berlin. Vi stannade en dag i Hanau, anmäldes vid det furstliga Hessen-Casselska hofvet och blefvo der inbjudna till middag. Vi qvarstannade hela aftonen, till dess en maskeradbal, som gafs i en stor sal i närheten af slottet,

Digitized by Google

tog sin början. Der var en mängd menniskor. Man hade samlats dit från hela trakten och isynnerhet från Frankfurt. Landtgrefven var maskerad, men fordrade, oaktadt maskens inkognito, samma uppmärksamhet som man var skyldig en regerande furste. Han trängde sig fram genom hopen, knuffade med händerna undan dem, som stodo i vägen och ropade: »Platz! Platz!» Men han stötte på grefve v. Rosenberg, en f. d. öfverste i österrikisk tjenst, en stor, stark och ingalunda undfallande person. Han vek icke till sidan. Landtgrefven demaskerade sig, men Rosenberg sade: »ich kenne das Gesicht so wenig wie das vorige». Fursten blef tvungen att gå ur vägen.

Vägarne voro förskräckliga: vi måste stundom vandra till fots under vår resa till Berlin; vår vagn höll hvarje ögonblick på att välta och blef skadad; och vi måste tillryggalägga en del af vägen i bondvagn, på hvars botten halm utbreddes.

Först den 24 Febr. anlände vi till Berlin, och togo in på hotel »Stadt Rom», då inga rum funnos lediga på »Sonne». Grefve Stenbock, som blifvit skickad till Berlin för att lyckönska konungen af Preussen till hans tronbestigning, och grefve Carl Gyldenstolpe, som varit honom följaktig, bodde i samma hotel. Gyldenstolpe gjorde oss genast efter vår ankomst ett besök. Han berättade oss att baron Schultz von Ascheraden var farligt sjuk och hade svåra plågor af sin gikt, som stigit åt hufvudet: för honom återstode endast att välja mellan att blifva blind, dö eller mista förståndet. Jag besökte denne hedersman den 25 på morgonen och fann honom ganska dålig. Han mottog mig vänligt; vi hade, såsom jag nämnt, träffats i Regensburg.

Grefve Stenbock hade längesedan uträttat sitt ärende i Berlin, men stannade ändå qvar en evig tid, så att grefve Gyldenstolpe tog sitt parti att lemna honom qvar der och reste hem, samt gifte sig kort derefter med fröken De Geer.

Min hustru och jag blefvo förestälda vid alla de olika hofven, hvarest vi för öfrigt icke voro okända. Det var tredje gången vi voro i Berlin. Baron Schultz' sjukdom blef alltjemt värre. Jag besökte honom alla dagar, för hvilket han var mycket tacksam. Han lät läsa upp sitt testamente för mig, och då

Digitized by Google

man kom till föreskriften om hans begrafning, hvarest uttrycktes den önskan att hans likkista endast skulle åtföljas af hans tjenstfolk, sade han: Jag kunde icke förutse att ni, hr hofkansler, skulle vara här vid min död. — Han var i hög grad religiöst sinnad och talade om sin död med en filosofs lugn. En dag då jag lemnade honom, sade han: Farväl! Jag får icke återse er, ty jag lefver icke tills i morgon. — Jo, det hoppas jag, svarade jag, jag skall besöka er. — Ja, kom, svarade han, men bry er icke om att fråga huru jag mår! — Han dog slutligen d. 22 Mars.

Då hans syster, fröken v. Schultz, icke lät mig veta något om begrafningen, gick jag och frågade henne när den var utsatt. »I morgon bittida klockan 5», svarade hon. — Jag skall komma och åtfölja likbegängelsen, sade jag. — Min bror ville icke att några andra än hans tjenstfolk vore närvarande. — Jag erinrar mig, invände jag, hvad er bror yttrade, då han lät uppläsa sitt testamente, och jag betraktar det såsom hans sista vilja; jag skall komma. — Godt, svarade hon, men ni träffar icke mig. — Jag försäkrar er, min fröken, att jag icke önskar träffa er. — Stenbock och jag kommo på utsatt tid och fingo i förstugan vänta på likets bortförande. Begrafningen skedde på socknens kyrkogård, utan alla ceremonier, t. o. m. utan de kyrkliga.

Fröken v. Schultz var omkring 40 år, hade ett alldagligt utseende, saknade hvarken hufvud eller kunskaper, men var tanklös. Jag kan förstå att man ej fruktar för döden; men att göra den till ett samtalsämne, liksom en vanlig resa; att säga åt en bror, som var hennes verklige vän: trösta dig, du dör snart!; att räkna ut huru hans arf skulle användas efter hans död, och detta i hans närvaro: detta var saker, som jag icke kunnat föreställa mig, innan jag gjort fröken Schultz' bekantskap. En af de sista dagarna, som baron Schultz lefde, suto hans syster och jag hos honom, medan han led förfärliga plågor. Hon valde detta tillfälle för att säga mig: När min bror dör, så ernar jag sälja bordsilfret, och, vet ni, det är tungt: »il y a des assiettes qui pèsent vingt...» Den döende afbröt henne med ordet: *un, un.* Hon trodde att han ville

Digitized by Google

lägga sig i frågan om försäljningen och frågade: vingt-un? — Non, un, un pot de chambre! svarade han. Hon gick efter en sådan och jag måste gå bort till det öppna fönstret för att få litet luft, ty oaktadt min verkliga bedröfvelse, höll jag på att qväfvas af skratt. — Detta synes mig nog för att gifva ett begrepp om denna person.

Efter baron Schultz' död hade jag anmält mig*) som

*) Under den tid af nära två år, som v. Engeström utan anställning, ehuru han alltjemt afsände diplomatiska depescher, vistades på olika orter i Tyskland, till dess han omsider anlände till Berlin, hvarest han kom att längre tid qvarstanna, sattes den verksamme mannens tålamod på ett hårdt prof. Upprepade förfrågningar om hvad bestämmelse, som vore honom ämnad, lemnades utan svar. På hösten 1796 lät hertigen-regenten honom förstå att han ej ville härmed befatta sig, utan helst önskade öfverlemna saken till konungen, som den 1 November tillträdde regeringen (Rosenhane till Engeström $^{21}/_{10}$ 1796). Den unge konungen, som vid denna tid högt uppskattade v. E:s förtjenster — han yttrade att »få hade sådan zèle och ett sådant nit om rikets anseende och värdighet» — envisades att förmå hofvet i Wien att emottaga v. Engeström och ville, halsstarrig som alltid, ej använda honom på annat håll, utan lät honom uppbära sitt traktamente som minister derstädes. Fråga synes dock hafva varit att sända v. E. till kongressen i Rastadt (se ofvan sid. 22) samt sedermera, då beskickningen i Frankrike skulle återupplifvas, att använda honom i Paris i stället för baron Stael, hvilken direktoriet lifligt önskade, men som konungen ej gerna såg återtaga sin befattning der. Det var ej underligt att denna ovisshet i längden blef plågsam. Han gaf luft åt sin missbelåtenhet i ett bref till Brinkman ($^{22}/_{9}$ 1797) med följande ord: »Allting är så mystiskt. Det liknar en ordensreception. Jag vandrar och vandrar, och när mig en gång ögonen öppnas, så finner jag mig kanske satt uti hvila. Jag har ingenting visst begärt och kan ej säga att jag önskar någonting visst utom slut. Jag blifver den siste, som får veta mitt öde. Herr k. sekr. får veta det förr än jag... Kommer jag till Paris, så begär att komma till mig. Jag längtar numera ej dit, men just derför tör det hända. Jag har aldrig njutit någon gunst utom nordstjerneorden. Jag har alltid blifvit skickad dit, der man var illa eller skulle vara illa ansedd. Komme baron Schultz undan, så ville jag hellre komma till Berlin». — Sedan Ehrenheim i slutet af 1797 öfvertagit ledningen af utrikes ärendena — han förklarade dervid att han hoppats att v. Engeström skulle ha blifvit hemkallad för detta ändamål — väckte han förslag att anförtro v. E. beskickningen i Köpenhamn, och sökte förmå konungen att utnämna någon annan till Wien. Ännu sedan v. Engeström ankommit till Berlin 1798, hvarest han kort efter sin ankomst erhöll regeringens uppdrag att under ministern baron Schultz' sjuk-

Digitized by Google

sökande till beskickningen i Berlin. Det sades att grefve Stenbock äfven begärt denna plats. Ryska ministern Panins familj, som beskyddade honom, hade, efter hvad som påstods, uppgjort planen att gifta honom med en fröken Golowkin, hvars fader varit general i holländsk tjenst. Grefve Stenbock åt alla dagar sin middag hos oss och superade hos Panin. Jag tror att detta utgjorde hans enda sysselsättning i Berlin.

Den 16 April fick jag underrättelse om min utnämning till svensk minister i Preussen. Ehrenheim hade skyndat sig att skicka mina kreditivbref, för att förekomma möjliga åtgärder emot mig i Berlin; ty han fruktade, på grund af några utlåtelser af Tarrach, att jag icke skulle blifva emottagen. Det var icke första gången som Tarrach var illa underrättad om sitt hofs afsigter.

Jag skref genast till grefve v. Finkenstein och blef af honom mottagen d. 18 April. Mina audienser vid hofvet bestämdes till d. 26. Jag begaf mig aftonen förut till Potsdam, och blef följande dagens morgon af grefve v. Haugwitz införd hos konungen, som mottog mig mycket väl och med välvilja talade med mig om konung Gustaf Adolf. Grefve v. Haugwitz bjöd mig på middag på ett värdshus. På eftermiddagen fick jag företräde hos drottningen och derefter hos »prinsessan Ludwig» och prinsessan af Oranien.

Då konungen utnämnde mig till sin minister vid hofvet i Berlin, begärde han genom ett egenhändigt bref, att jag skulle afsäga mig min plats såsom hofkansler, och jag skyndade mig att d. 28 Apr. till konungen insända min underdåniga afskedsansökan från denna plats. Vid min afresa till London hade man visserligen sagt mig, att jag fortfarande vore hofkansler och att jag inom kort skulle komma tillbaka; men jag räknade

dom tillhandagå vid brefvexlingen, var tanken att sända honom till Wien icke alldeles uppgifven. Baron Schultz' kort derefter inträffade död afgjorde emellertid saken på det sätt, som syntes naturligast och önskvärdast. Men man var ej utan farhågor att detsamma möjligen skulle komma att hända i Berlin, som inträffat på vägen till Wien. (Engeströms brefvexl. med Rosenhane, Rosenstein, Brinkman och Ehrenheim 1796—98).

Digitized by Google

icke derpå. Då jag reste, sade jag till min bror Johan: om man lemnar dig min hofkanslers-lön, så afstå den till den hederlige assessor Juslén, som är fattig och förföljd af Reuterholm. Men jag fick ingenting, och betraktade mig ej längre såsom hofkansler. Konungens bref förklarade mig, hvarföre man alltid afböjt min anhållan att få göra ett kort besök i Sverige. Det var derföre att man fruktade att jag då skulle vilja återtaga utrikes-portföljen.

Min legationssekreterare, Casström, kom från Dresden d. 24 April. — Baron Armfelt hade kommit till Berlin med sin hustru och dotter innan baron Schultz' död, och denne hade i en depesch inberättat att »le trop fameux Armfelt» nyss anländt. Armfelt var lifdömd i Sverige, och hans namn uppspikadt på skampålen. Jag kunde således icke hafva någon förbindelse med honom, men jag träffade grefvinnan och försökte vara henne nyttig. Jag erhöll genom Ehrenheim konungens befallning, att göra mig underrättad om Armfelt bar Serafimerordens eller S:t Andreas-ordens dekorationer. Enligt den öfver Armfelt fälda domen skulle den förstnämnda honom fråntagas, och kejsaren af Ryssland hade låtit utstryka hans namn på listan öfver riddarne af S:t Andreas-orden. Jag anhöll att grefvinnan Armfelt ville göra min hustru ett besök, och visade henne Ehrenheims bref. Hon blef högst förskräckt och fruktade att jag skulle vidtaga några åtgärder mot hennes man vid Berlinerhofvet. Jag visade henne mitt svar, som innehöll, att hvarken jag eller någon annan svensk i Berlin sett Armfelt, utom på långt håll på gatan; att han verkligen bar ett blått band, men att jag förmodade att det vore den ryska orden och att det enligt min åsigt tillkomme grefve Panin att vaka öfver helgden af sin monarks ordnar; att jag skulle vara förtviflad, om jag skulle blifva tvungen att inleda en förföljelse mot Armfelt, och anhöll att H. M. ville fritaga mig derifrån. Grefvinnan Armfelt utbredde sig då i loftal och tacksägelser. Jag svarade: ni har misskänt mig; jag hoppas nu att ni gör mig rättvisa. Hon gjorde mig nya försäkringar: vi skola snart få se att de icke voro uppriktiga.

Digitized by Google

Diplomatiska korpsen i Berlin bestod af grefve Panin, representant för Ryssland, lord Elgin för England, grefve Zinzendorff för Sachsen, Caillard för Frankrike, Rosenkranz för Danmark, grefve Hatzfeld för Mainz, herr von Posch för Baiern, furst Reuss för Österrike, markis Musquiz för Spanien, grefve Anadia för Portugal, markis Parella för Sardinien samt herr Bourdeau, som var holländsk chargé d'affaires.

Grefve Panin var en storväxt, mager och torr herre. Han var en man af duglighet, men mycket högdragen. Hans grefvinna, född Orlow, var vacker, men stolt, och hade bildat omkring sig en krets, utanför hvilken hon icke var höflig mot någon. Panins egde mycken förföljelse-anda och sågo ner på alla, som icke ville jaga bort de franska republikanerna. Panin var brorson till statsministern af samma namn, som var Catharina II:s rådgifvare, då hon gjorde sig af med Peter III, och hans hustru brorsdotter till den Orlow, som strypte honom. Med dem egde således samma fall rum, som om en brorsdotter till hertigen af Aiguillon hade gift sig med en brorsdotter till Ludvig XVI:s bödel, ehuru denne sistnämnde, såsom handlande på befallning, ej var en brottsling såsom Orlow.

Lord Elgin var af medelmåttig längd, väl vuxen, såg bra ut och hade en förnäm hållning. Prins Ferdinand af Preussen, som låtsade vara demokrat för att behaga sin bror Henrik, sade en dag till Elgin: Jag ber om ursäkt, jag ber om ursäkt — han upprepade alltid sina ord — men er konung är för mycket aristokrat. — Ers kongl. höghet, svarade Elgin, jag tror t. o. m. att han är rojalist!

Grefve Zinzendorff, en hedersman, hade varit sachsisk minister i Sverige och var kommendör af Nordstjerneorden. Herr Caillard, en rättskaffens, from och stillsam man, tjente sitt land med nit, utan att bestämdt uttala sig hvarken för eller emot revolutionen. Han var en lärd man, särskildt i grekiska litteraturen. Herr v. Rosenkranz förde ett angenämt hus och hade ett behagligt sätt att vara. Grefve Hugo Hatzfeld var qvick och munter. Fursten af Reuss var en stor hedersman, med enkla manér. Han var sentimental och hade

i hemlighet gift sig med en judinna, som två gånger bytt om religion. Hon hade ett godt hufvud och var i hög grad intrigant. Hon tog namnet Eybenberg efter ett gods som furst Reuss skänkt henne. — Markis Musquiz, en hederlig man, syntes ej mycket i sällskapslifvet, derföre att man der ej kunde tåla någon som var i förbindelse med Frankrike. Vicomte Anadia var svag och lättjefull och betydde just ingenting. Markis Parella och hans fru voro våra vänner, men stannade icke länge i Berlin. — Herr Bourdeaux, son till en bekant bokhandlare i Berlin, hade varit privatsekreterare åt baron Reede, holländska ministern i Berlin, blef derefter hans legationssekreterare och sedermera, efter Reedes återkallande, chargé d'affaires. Han förstod att uppföra sig så att han stod väl på båda hållen *).

Furst Repnin, grefve Panins morbror, kom till Berlin d. 17 Maj, i ett särskildt uppdrag från ryska kejsaren. Jag hade hört talas om honom, om hans högdragna väsen och om hans öfverilningar i Warschau. Nu var han en äldre man, fältmarskalk och försedd med alla de utmärkelser, som hans monark egde att utdela. Han såg förnäm ut och var mycket stolt. Grefve Panin gaf till hans ära en stor middag för corps diplomatique och der gjorde jag hans bekantskap. Han hade en audiens hos konungen af Preussen på Charlottenburg, men blef missnöjd med det ringa gehör, som hans framställningar vunno. Då han steg ur vagnen efter sin återkomst till Berlin, dolde han icke sin förargelse och sade alldeles högt i flera personers närvaro, att han icke längre ville

*) Följande skildring af det franska emigrantpartiets uppträdande i Berlin, hemtad ur v. E:s depesch d. 15 Maj 1798, om också ej fullt opartisk, saknar icke sitt allmänna intresse: Det gifves en i mina ögon föraktlig klass af personer, som, utan att hafva lust att slåss sjelfva, predika krig för alla. De voro merendels på gränsen, lupo undan för den annalkande franska arméen och, anlände till säker ort, tryckte, skrefvo och talade de om lättheten att öfvervinna de franske, om konungars, ministrars, generalers och arméers feghet och Frankrikes utblottade tillstånd, som ej tillät ett nytt fälttåg. De hafva gjort mycket ondt. En del af dem är här och allt det onda, de säga om grefve Haugwitz, är otroligt. (R. A.)

Digitized by Google

bära svarta örns-orden, som han aftog och kastade i vagnen. Han reste sin väg straxt derefter *).

En Fransman vid namn Bressac, som ville gå och gälla för en vigtig person, anlände samtidigt. Han försökte att ställa sig in; men var hvarken gerna sedd eller väl anskrifven. Han blef likväl mottagen vid alla hofven. — Det var med ledsnad som vi sågo Caillard lemna Berlin. Denne hedersman saknades mycket. Hans efterträdare Sieyès anlände d. 23 Juni. Det rykte som denne ex-abbé förde med sig till Berlin, var icke synnerligen gynsamt och man fruktade honom. Han var likväl icke, hvarken i godt eller ondt, allt hvad man sagt om honom. Han anhöll att få blifva konungen föreställd utan värja, såsom den der alltid berömt sig af fredliga tankesätt; och konungen gaf sitt tillstånd **).

*) Furst Repnins misslyckade ambassad till Berlin var ett af de många försök, som Ryssland i förening med Österrike och England under dessa år gjorde för att förmå Preussen att öfvergifva sitt neutralitetssystem och sluta sig till de koaliserade makterna. v. Engeström, som alltjemt var en varm vän af preussiska regeringens fredliga statskonst och fullkomligt delade kabinettsministern grefve Haugwitz' åsigter, skrifver om den ryska politiken d. 5 Juni: »Kejsarinnan Catharina II ansåg franska hvälfningen såsom ett medel att utblotta alla henne farliga europeiska makter, men ville sjelf ingenting göra. Hon skänkte sitt hat åt dem som ej låtit inleda sig eller drogo sig tillbaka, och beröm åt dem som lupo till sitt förderf. Mer ärlig och mindre statsklok, ämnar väl nuvarande ryska kejsaren Frankrike ondt, men han är för långt borta för att kunna något göra». — Repnin afreste, efter att ha framkastat hotelser mot Preussen såsom straff för dess partiskhet mot Frankrike (v. E. dep. $^{11}/_{8}$ 1798). — Ryska och engelska ministrarne fortsatte dock sina underhandlingar i Berlin mot Frankrike, men utan framgång. Ryska beskickningen blef till följe af spänningen mellan Berliner- och Petersburger-hofven rappellerad i Aug. 1799.

**) Grefve Finkenstein, som var noga i etiketten, fann Sieyès' kostym opassande. Emigranterna, Rysslands och Englands vänner, försummade ej att göra narr deröfver (v. E:s depesch d. $^{30}/_{6}$ 1798). Då Sieyès 1799 i Maj lemnade sin beskickning för att emottaga sin plats i direktoriet, gaf v. E. följande skildring af denne ryktbare mans uppträdande i Berlin ($^{27}/_{5}$ 1799): Ryktet hade skildrat honom ganska illa, ty de emigrerade hade starkt skuggat taflan. Han sades hitkommen att bereda en hvälfning, och ingen har sorgfälligare kunnat undvika all anledning dertill ... Han lefde här med få vänner och sina böcker stilla. Han sades

Digitized by Google

Jag erhöll vid denna tid ett bref från Ehrenheim af d. 15 Juni af följande innehåll:

Man har sagt mig att N. N. ser mycken polsk societet i sitt hus, samt deribland många missnöjda, och att det skulle ej särdeles behaga vid hofvet, just i svenska ministerns hus, der dessa frondeurer skulle få en point de réunion. Nu lärer väl ett slags samvete hos preussiska regeringen göra att de flesta, om ej alla Polackar, anses såsom malcontente och ett slags oppositionsparti, samt äro följaktligen så mycket mera observerade samt så mycket kinkigare [att blanda] sig med. Jag bör härvid prevenera, att det ej är grefve Stenbock som jag har detta af.

Jag afsände den 26 Juni en utförlig vederläggning af denna fullkomligt osannfärdiga beskyllning. I Berlin funnos inga Polackar, utom de som kommit för att bevaka processer och andra intressen och som straxt reste tillbaka till sina landtegendomar. I Dresden och Leipzig voro många. Ingen kunde bättre känna Polackarnes i Berlin antal än polisen, som observerade dem, och regeringen, till hvilken rapporterades. Anmärkningen kunde således icke sättas på regeringens räkning. Mitt umgänge bestod af Preussare, och flera sådana kommo i mitt hus än törhända i någon annan ministers. — Denna anklagelse hade blifvit hopsmidd i grefve Panins hus och vidare befordrad genom Armfelt. Oaktadt Ehrenheims uppgift, är det också möjligt att grefve Stenbock, som jag räddat ur den förlägenhet hvari hans hushållning bragt honom, ej saknade del deri. Hans middagar och aftonmåltider kostade honom ingenting; han bodde illa, gick till fots och hade den sluskigaste betjent i Berlin. Han sade mig att han saknade respengar; och jag trodde att det var frågan om några

vilja med flit visa ohöflighet. Det ville han ej, men okunnig om allt som heter etikett, felade han visserligen ofta, och hade orätt, emedan corps diplomatique bör känna sådant och söka att behaga. Han är ferme ända till envishet och kan ej dissimulera ... Han ville visserligen fred då han var här. Jag önskar att han fortfar att tänka så nu för tiden, då han betyder mera ... Energi fattas honom icke, och tör hända är han mera gjord för styrelsen, än för underhandling, som fordrar böjlighet och eftergifvenhet. Vänskap med Preussen anser han vara för Frankrike nyttig. Han reste bort nöjd med preussiska ministèren och i synnerhet med konungen. (R. A.)

Digitized by Google

hundra r:dr, som jag erbjöd honom, men han begärde 1,500. Jag anmälde detta för konungen, som befalte mig att skicka honom hem och tillhandahöll mig penningar för detta ändamål.

Konungen emottog den 6 Juli i en stor sal i slottet konungariket Preussens och markgrefskapet Brandenburgs hyllning genom deputationer från alla provinserna, och invånarne i Berlin aflade sin hyllning på den öppna platsen framför slottets balkong, hvarest konungen stod. Ceremonien på slottet var föga imponerande: konungen, klädd i en enkel uniform, stod framför tronen, och salen var icke dekorerad. För diplomatiska korpsen fans plats anvisad. Hofmarskalken herr v. Massow hade kommit på den tanken att borgerskapets hyllning skulle kunna göras mera storartad genom att uppföra läktare, hvarest de som önskade åskåda ceremonien, mot erläggande af biljettpris, kunde få platser. Innevånarne i Berlin beklagade sig deröfver och sade att man aldrig förr i Berlin fått betala för äran att se sin konung. Klagomålen framburos till konungen, som vistades på Charlottenburg; h. m:t begaf sig till staden, tog de redan nästan färdiga ställningarne för läktare i ögonsigte samt befalte — deras nedrifvande.

Den 11 Juni öfverraskades jag af att i mitt bibliotek inträdde en ung man i stor svensk hofpage-uniform. Det var herr v. Röök, som lemnade mig ett bref från konungen, med befallning att förskaffa framlemnaren en audiens hos konungen af Preussen, för att till honom personligen öfverlemna ett egenhändigt bref från h. maj:t. Konungen af Preussen var på Charlottenburg: jag lät genast spänna för min vagn för att följa v. Röök dit, och erhöll den önskade audiensen genom att vända mig till konungens adjutant Köckeritz. Konungen af Preussen sade till v. Röök att han kunde komma tillbaka om tre dagar och få svar. Han kom tillbaka på utsatt dag, fick konungens svar och reste. Uppenbarelsen af en svensk page på Berlins gator väckte nyfikenhet hos stadens innevånarne. Hvar och en gissade på sitt sätt. Man har efteråt sagt mig att det var frågan om att sälja Pommern *). Konungen hade

*) Frågan om byte eller afträdande af svenska besittningarne i Tyskland hade tidigt på våren samma år varit å bane, och v. Engeström hade d. 17

Digitized by Google

gifvit v. Röök instruktioner, skrifna med egen hand, angående hans resa, med föreskrift om de uppehåll som han borde göra, hvad han borde betala på hvarje ställe, ända till hvad han borde gifva i drickspengar.

Fältmarskalken grefve Meijerfelt och hans grefvinna ankommo d. 10 Augusti. Vi hade gjort deras bekantskap i Pyrmont. De voro våra synnerligen goda vänner, och berättade oss att Armfelt hade i Karlsbad läst upp ett bref från Berlin med underrättelse att jag skulle komma att rappelleras. Jag tror att v. Rööks uppträdande i Berlin gifvit anledning till detta rykte.

Bressac hade lemnat Berlin d. 26 Augusti. Jag fick veta att han öfverallt, hvar han for fram, talta illa om mig och tillade, att man vid hofvet i Berlin vore missnöjd med mig. Grefvinnan Hård sade mig också, att man talat med henne om hofvets mindre gynnsamma tanka om mig. Jag begaf mig derföre till grefve v. Haugwitz och bad honom uppriktigt säga mig huru härmed förhöll sig. Han svarade att det vore helt och hållet ogrundadt, men att han likväl ville bedja mig akta mig för de Polackar, som funnos i Berlin. Bland dem funnes personer af det bästa anseende och som man gerna såg; men några funnes, med hvilka man hade skäl att vara

---

Mars i en depesch afgifvit ett utlåtande rörande denna sak. Han framhöll då Pommerns betydelse för Sverige genom den deraf följande förbindelsen med de kontinentala makterna, hvilka derigenom tvingades att taga hänsyn till Sverige, samt uttalade den åsigt, hvilken nästan förefaller som en aning om hvad som 16 år senare inträffade, att »endast i händelse vi i vederlag kunde få *hela Norge,* det kunde vara skäl att afstå kontinentala konnexioner. Annat, äfven af större värde, ersätter icke den förlust af bundsförvandter och andra makters intresse, som kan uppväga grannars ovilja. Danmark kunde svårligen afstå annat än Bornholm» (R. A.). Dessa v. Engeströms bestämdt uttalade åsigter om nyttan af Pommerns bibehållande voro anledningen till att konung Gustaf IV Adolf ej ansåg sig böra anförtro honom de underhandlingar rörande denna fråga, som flera gånger upprepades. En senare anteckning af v. E. upplyser att preussiska utrikesministern grefve Haugwitz »tillstyrkt anbudets antagande, men att kabinettsministern grefve Schulenburg, betänkt på att fylla den af förre konungen uttömda krigskassan, afstyrkte, och konungen af Preussen biträdde hans tanke».

Digitized by Google

missnöjd. »Hvad Bressac angår, tillade han, så har hans afresa gjort oss ett synnerligt nöje». Han var en spion, men jag vet ej säkert för hvems räkning.

D. 21 Augusti dog i Berlin den bekante grefve Hård, känd genom sammansvärjningen 1756. Sedan lång tid tillbaka hade han dragit sig ifrån verlden. Han hade dragit sig tillbaka, sade han till mig, »för att hafva en lugn tid mellan sitt lif och sin död». Hans lif hade varit verksamt och äfven oroligt. En dag, då han träffade mig ute, sade han: »Armfelt har velat besöka mig, men jag tog icke emot honom, icke med anledning af hans planer mot regeringen, men *för flickans skull.*» Han menade Armfelts uppförande emot fröken Rudensköld.

Den 7 September kom hofstallmästaren Bergencreutz med underrättelse att hertigen och hertiginnan af Södermanland voro på väg till Berlin. De anlände den 9 och bodde i Hotel de Russie, hvarest jag för dem bestält en våning. Under sin korta vistelse i Berlin besökte de prinsarne och prinsessorna af det kungliga huset. I deras svit befunno sig öfversten baron Bunge och grefve Axel Mörner, äfvensom fröken Ebba Modée, hertiginnans hoffröken. Deras kongl. högheter fortsatte resan d. 16 i samma månad. — Hertigen önskade se turkiska ministern i Berlin för att hafva en föreställning om denna egendomliga personlighet. Han ändrade sin drägt och jag presenterade honom hos Turken såsom en officer af svenska marinen. Turken lät servera kaffe, men i koppar af en egendomlig form, utan théfat och som man icke kunde ställa på bordet, då de nästan hade formen af ett ägg. Hertigen, som ej gifvit akt härpå, spilde ut kaffet och fick en stor fläck på sina gula benkläder, hvilket satte honom i förlägenhet, då vi skulle återvända, ty det var midt på dagen och vi gingo till fots.

Turkiska sändebudet dog på hösten samma år och blef begrafven på Haasenhaide. Han hade varit fullkomligt utan all betydenhet under sin lifstid. Man talade endast om hans död för att anmärka att det var den förste Turk, som slutat sina dagar i Berlin.

Digitized by Google

Min svärfader Johan Chlapowski, som varit landtdomare i palatinatet Posen, hade aflidit d. 13 Augusti. Jag begärde och erhöll tillåtelse att resa till hans egendom Sendszini, för att bevittna öppnandet af hans papper, och begaf mig på väg d. 25 September, sedan jag för utrikesministern föreställt hr Casström såsom chargé d'affaires. Hans uppdrag blef icke långvarigt, ty jag var tillbaka redan d. 7 Oktober.

Baron Armfelt med hustru och dotter kom och tog sin bostad bredvid oss. Han kunde icke göra oss något besök, men hans hustru och dotter voro ganska ofta hos oss. Grefvinnan Armfelt, tacksam för den höflighet som vi visade dem, gjorde oss en mängd försäkringar om sin vänskap. — »Ni ser, svarade jag, att vi icke hysa något groll till er. Jag känner likväl mycket väl hvad baron Armfelt sagt emot mig i Karlsbad». Hon berättade detta yttrande för sin man och kom några dagar efter för att säga mig, att Armfelt vore förtviflad öfver att man baktalat honom för mig, som vore den ende svensk, som han träffat i utlandet och som ej behandlat honom illa.

D. 1 December 1798 anlände grefvinnan Piper, född Fersen, jemte hennes son och den bekante baron Taube. De hade varit flera dagar i staden, utan att Taube gjort något besök hos mig. Grefvinnan Piper kunde icke göra mig visit, och jag begaf mig derföre till henne; men betjenten visade mig in till baron Taube, som började med att bedja mig om ursäkt att han icke först varit hos mig och sedan bad mig stiga in till grefvinnan Piper. De lefde tillsammans som man och hustru *).

Under hela vintern 1798—99 voro grefvinnan Piper och baron Taube ofta i vårt hus och tycktes vara ganska belåtna med den artighet, som vi visade dem. — Grefvinnan Piper och Armfelt, som sedan lång tid tillbaka voro nära för-

*) Svenske chargé d'affaires i Italien Lagersvärd uttryckte i bref d. 8 Dec. 1798 till v. E. sin farhåga att baron Taubes och grefvinnan Pipers vistelse i Berlin skulle förorsaka v. E. »desagrement», och varnade på samma gång för Armfelt, såsom den der försökte göra honom otjenster i Berlin. (E. S.)

Digitized by Google

bundna, försökte att taga sig fram på egen hand, för att icke blifva beskickningen någonting skyldiga, men som de derigenom gingo miste om många fördelar, måste de vända sig till mig. Ryska ministern grefve Panin och hans hustru ledo, såsom Sieyès sade, af »gallofobi» och voro ända till raseri ifriga mot franska revolutionen. Då jag icke ansågs vara af samma tankar, stod jag icke mycket väl i detta hus, men Armfelts, grefvinnan Piper och Taube voro der ständigt.

Att baron Taube i hemlighet skref rapporter till konungen visste jag. Att hvad han berättade var dåligt sqvaller, kände jag äfven, ty baron Ehrenheim frågade mig om sanningen af några orimliga anekdoter, som icke kunde komma från någon annan än honom. Att han hade sig någon underhandling uppdragen, trodde jag icke; men då hemliga utskottet år 1809 samlades i rum, hvilka icke varit bebodda sedan förre konungens fängslande, fann grefve De la Gardie der portföljer fulla af papper, dem konung Carl XIII befallte mig genomse. Bland dem funnos Taubes bref. Mycket litet var med baron Taubes hand en clair. Det mesta var chiffre och dechiffreradt med h. exc. friherre Tolls hand. Jag aflemnade originalerna till kabinettets arkiv, men lät förut af dem taga en afskrift*).

---

*) Baron Taubes beskickning till Berlin synes hafva haft till sitt egentliga ändamål att underhandla om Pommerns försäljning, samt derjemte att lemna sådana underrättelser rörande de mot franska republiken fiendtliga makternas planer, som han antogs lättare kunna inhemta än v. Engeström, hvilken af dessa makters representanter icke betraktades utan misstroende såsom en hemlig jakobin. Att detta misstroende, så ogrundadt det än var, delades af Taube och möjligen äfven af konungen, derom vittna åtskilliga yttranden i Taubes depescher. Större delen af dessa voro skrifna i en chiffer, till hvilken hvarken v. Engeström eller hofkansleren Ehrenheim hade klaven. »Om den sistnämnde finge del af dessa chifferdepescher, så skulle deras innehåll snart vara bekant för E. M:s beskickning vid härvarande hof, och i sin ordning för den republikanska beskickningen här», skrifver Taube d. 5 Febr. 1799. Han tillägger omedelbart derpå följande dunkla ord, hvilka synas innebära en anklagelse mot v. Engeström: Framtiden skall öfvertyga E. M. att jag icke haft orätt i mina misstankar. Det är endast alltför kändt här i staden och E. M.

Digitized by Google

Bland baron Taubes rapporter från Berlin fans äfven en berättelse om en examen, som försiggått i kadettskolan i Berlin i konungens närvaro. När ordningen att examinera kom till läraren i filosofi och metafysik, gjorde han sina elever åtskilliga frågor, som väckte konungens förvåning. Konungen vände sig till professorn med frågan: Was is das? Professorn svarade att det vore Kants filosofi: »ett slags galning eller nymodig filosof, som vill bevisa, att menniskorna hvarken behöfva religion eller lagar för att befrämja ett dygdigt uppförande». Konungen svarade genast: »Die Cadetten sollen keine andere Philosophie lernen, als zu marschiren und nicht zu raisonniren», och gaf kadettskolans guvernör general Rüchel befallning att sätta detta på kadetternas ordres samt utströk sedermera med egen hand ur skolans namnrulla pedantens namn.

Hela denna historia var uppdiktad. Det fans hvarken i kadettskolan eller i militärskolan någon lärare i filosofi och metafysik; och saken kan således icke ha egt rum. Konung Gustaf Adolf fann emellertid anekdoten så intressant att han

---

erhåller kanske förr än E. M. väntar underrättelser derom. Jag anser mig sålunda icke ens i chiffre böra tala derom».

I allmänhet kunna dock dessa bref — eller åtminstone den del deraf, som blifvit bevarad åt efterverlden — icke sägas vara riktade mot Sveriges officielle representant i Berlin. De innehålla nästan uteslutande förtroliga meddelanden från ryske ministern grefve Panin, med hvilken Taube var nära förbunden, rörande Rysslands verksamhet mot franska republiken, samt redogörelser för den allmänna politiska ställningen, hvilka icke utmärka sig genom synnerlig förtjenst hvarken till framställning eller innehåll. Förgäfves söker man i dessa papper någon närmare redogörelse för de underhandlingar rörande Pommern, hvilka voro Taube uppdragna. Han berättar att han d. 17 Dec. 1798 aflemnat sina fullmakter jemte de honom anförtrodda papper till grefve Haugwitz, som lofvat lägga dem under konungens ögon. I Februari förklarar han sig ur stånd att uträtta något för sitt ändamål, och d. 9 Mars skrifver han: »Jag skall göra ännu en sista ansträngning, ehuru jag är säker på att icke lyckas, icke derföre att man icke önskar att utvidga sig, utan derföre att man vill göra det för intet». — Underhandlingen, en af de många som under Gustaf IV Adolfs tid gjordes i samma syfte, ledde icke till något resultat.

Digitized by Google

lät i Dagligt Allehanda (d. 22 April) införa en öfversättning af baron Taubes bref med tillägg: måtte detta alltid blifva sådana dårars öde! — Leopold, som icke visste att denna artikel ledde sitt ursprung från konungen, införde en sträng granskning deraf i tidskriften Läsning i blandade ämnen (1799 n:o 25 och 26.) Denna kritik blef genast anmäld för höga vederbörande. Riksdrotset grefve Wachtmeister begärde att få veta författarens namn, och Leopold instälde sig genast med sin handskrift. Denna lades under konungens ögon, Leopold uppkallades, och konungen återlemnade manuskriptet med orden: »det är ganska bra skrifvet». — Man sväfvade alltjemt i okunnighet om hvarifrån detta beryktade bref från Berlin förskref sig, ända till dess jag på ofvannämnda sätt upptäckte baron Taubes hemliga depescher.

I April 1799 kom grefve Axel Fersen till Berlin. Han begärde af mig lefnadsbetyg, i anseende till sina egendomar i St. Domingo, och bad mig låta franska ministern Sieyès vitsorda dem, hvilket Sieyès nekade, emedan Fersen stod på emigrantlistan. — D. 21 April afreste grefvinnan Piper, Taube och Fersen till Karlsbad. Den skicklige läkaren Selle afrådde nyttjandet af Karlsbadersvattnet för Taube, men grefvinnan Piper ville dit.

D. 27 Maj reste jag med hustru och barn till Polen; sedan jag ändtligen öfvervunnit alla chikaner och tagit i besittning min hustrus egendom Jankowicz, förblef jag der till d. 10 Juli, då jag reste öfver Stralsund till Stockholm. Jag gjorde endast ett kort uppehåll der, besökte min egendom Refvelstad och min bror Adolf på Österby, hvarest jag träffade min bror Gustaf med sina barn och min bror Jakobs barn. Jag återvände till Stockholm och förberedde mig till min afresa, men det var i sin ordning att jag dessförinnan gjorde min uppvaktning vid hofvet. Detta var på Drottningholm och jag begaf mig dit en söndag. Jag fick den äran att äta middag tillsammans med konungen och drottningen. Denna sistnämnda hade jag sett, såsom nämndt är, i Frankfurt 1797. Hon var nu mycket mera utbildad, var vackrare och förde sig bättre.

Digitized by Google

På Drottningholm berättades mig baron Taubes död af öfverstekammarjunkaren grefve Nils Posse, som tillade: »han var er vän och har mycket berömt sig af den höflighet ni visat honom». Visserligen hade också baron Taube vid bordet hos grefve Schulenburg, der han satt bredvid min hustru, sagt sig vid återkomsten till Stockholm skola göra sig ett nöje af att visa oss vänskap. Från Drottningholm reste jag till Stockholm i en hyrvagn tillika med hofkansleren v. Asp och landshöfding Rosenstein. Jag mins icke hvem den fjerde var, men denne berättade att Taube sades vara förgifven på ryska regeringens tillställning. Jag anmärkte orimligheten af ett sådant rykte, emedan Taube icke var så betydande att någon kunde vinna vid hans undanröjande. Jag förutsåg icke då hvad som skulle hända mig. — Först mot slutet af mitt vistande i Stockholm hade jag råkat v. Asp, som varit på landet. Han var god och kom till mig; omtalade händelsen med konvojerna, hvilken lärer förorsakat hans återkallande, och lofvade visa mig alla dertill hörande handlingar. Min snara afresa hindrade verkställigheten häraf. Honom förebråddes svaghet i de steg, han vid detta tillfälle vidtagit. Jag känner ej saken nog för att kunna döma derom, men i allmänhet är det lätt att tadla. v. Asp sade mig då, att han under sin beskickningstid genomläst mina från London afgångna berättelser, att han alldeles på samma sätt som jag sett sakerna och vore fullkomligt af min tanka: ett utlåtande, som verkligen smickrade mig.

Bland de utländska diplomater, som då vistades i Stockholm, återfann jag några gamla bekanta: spanska ministern de Grua och hans hustru, en liten behaglig menniska; danska ministern Bourke, som hade gift sig med en f. d. mätress till storgeneralen Oginski, en gammal bekantskap från Warschau, som sedan blifvit förnyad i Neapel; samt Hailes, Englands sändebud, som hade till den grad ådragit sig konungens af Sverige misshag, att denne gjorde allt för att såra honom. Hailes yttrade till mig: »c'est pourtant particulier d'être disgracié par un autre souverain que le sien propre.»

Digitized by Google

Jag lemnade Stockholm och begaf mig raka vägen till Jankowicz, som jag fann i mycket bättre stånd, än jag lemnat det. Huset var repareradt, möbleradt och beboeligt.

Den 1 November reste vi till Berlin. Kongl. sekreteraren Casström talade mig något förblommeradt om Taubes död. Han ville bereda mig på ett rykte han hört, som vore riktadt mot mig, men i min oskuld kunde jag icke förstå honom.

Den 8 November fick jag ett bref från Stockholm: det var från Claes Gartz och innehöll, att ryktet gick att baron Taube vid en middag hos svenska ministern genom abbé Sieyès' anstalt fått förgift i ett glas malaga, efter hvars utdrickande han blifvit besvärad med kräkningar. Det tilllades, att sådant nu vore konungen förebragt, jemte de attestater man genom fala läkarebevis skaffat sig i ändamål att skada mig, och att såsom en följd deraf väntades svenska beskickningens rappell.

Jag var ännu förvånad öfver denna gemena osanning, då min hustru kom upp till mig med den hederlige lifmedikus Selle. Jag bad honom stanna qvar, och då min hustru gått bort, visade jag honom det ofvannämnda brefvet. Sedan han med fasa läst det, satte han sig ned och skref ett läkarebetyg, hvari han förklarade, att baron Taube vid sin ankomst till Berlin i hög grad lidit af gulsot, att hans inelfvor då varit starkt angripna, att han mot läkarens råd rest till Karlsbad och att hans der inträffade död ej kunnat förvåna den läkare, som kände huru förstörda hans lifsorganer varit. I min stora förtrytelse fattade jag genast pennan och skref till hofkansleren baron Ehrenheim ett bref, bifogande Selles attest. Jag visade deri hela grundlösheten och orimligheten af detta oförskämda angrepp på min heder, och tillade, att min tanke var att draga baktalaren inför rätta och icke sluta förr än han blifvit dömd till det straff han förtjent *).

*) Taube trodde sjelf att han var förgiftad. Hans kropp svartnade de sista dagarna af hans lif och hans lemmar höllo omedelbart efter hans död på att skiljas. — Konungen uppläste v. Engeströms bref för grefvinnan Piper, som troddes vara ursprung till detta rykte och som

Digitized by Google

D. 3 December svarade mig baron Ehrenheim genom ett bref, hvaraf följande är utdraget:

Konungen är för moralisk sjelf för att tro så immoraliska angifvelser och äfven i allmänhet så immoraliska gerningar. Han påminner sig att den döde for sjuk hemifrån. Det behöfves ej mera. Att processa mot baktalaren, som herr hofkansleren säger sig vilja göra, blifver fåfängt. I en sådan blindbock famlar herr hofkansleren kanske efter någon intressant person och får fatt på en betjent i en vrå».

Anmärkningen var ganska riktig. — En gång då grefvinnan Piper oförsigtigt talade om Taubes död på det sätt hon ville den skulle blifva ansedd — jag säger oförsigtigt, ty Ehrenheim var närvarande — nyttjade denne hederlige man tillfället för att säga henne skarpa sanningar. — Allmänheten i Stockholm, så den högre som lägre, gjorde både henne och mig rättvisa. Den var öfvertygad om min oskuld, men hade svåra misstankar mot henne. Hon bemäktigade sig genast Taubes qvarlåtenskap. Huru högt den steg och hvaruti den egentligen bestod, vet jag icke, men den dödes fattiga brorbarn fingo intet. Hans mycket vackra nipper och juveler tog grefvinnan Piper. Då hon i baron Germund Cederhjelms närvaro satte Taubes död på min räkning, sade han: Fick han också någon del af arfvet? *)

Min hustru skref till en i Dresden bosatt kusin för att genom hertiginnan af Kurland få underrättelse om hvad baron Armfelt hade sagt om denna förgiftningshistoria. Hon fick till svar, att Armfelt sagt att det vore en betjent hos den aflidne, som kommit i delo med min hofmästare, och att denne förstnämnde för att hämnas satt i hop denna ohygg-

---

var känd för sin hersklystnad och intriger. Lika litet konungen, som någon annan än personliga fiender, fäste något afseende vid denna orimliga anklagelse. Bref fr. Ehrenheim 22/11 1799 (Engestr. Brefv.)

*) I handskriften följer v. Engeströms brefvexling med grefvinnan Piper, i hvilken, under iakttagande af höflighetens alla former, skarpa sanningar sägas om utspridandet af detta kränkande rykte. Utrymmetmedgifver ej dessa brefs intagande, lika litet som det ofvan omnämnda bref till Ehrenheim, hvari Engeström ådagalägger sin oskuld, eller det på tyska affattade obduktionsprotokollet. Efterverlden behöfver inga bevis för grundlösheten af en sådan anklagelse mot en man sådan som v. Engeström.

Digitized by Google

liga historia. Detta svar visar huru Armfelt diktade ihop historier. Min hofmästare var en emigrerad fransman och kunde aldrig komma i träta med baron Taubes, som intet annat språk kunde än svenska.

Då jag 1806 kom med min familj till Stockholm, sökte jag h. exc. riksmarskalken grefve Axel Fersen på förmiddagen och kastade kort, då han icke tog emot. Emot aftonen gjorde grefvinnan Piper les honneurs hos sin bror och då togs alltid emot. Dit kom jag icke, men då riksmarskalken — och icke hon — gaf en stor supé på konungens födelsedag d. 1 November borde vi infinna oss der, åtminstone på ett ögonblick. Vi kommo, helsade — och försvunno. Grefvinnan Piper, hvars samvete borde ha slagit henne vid vår åsyn, mottog oss på ett så obesväradt sätt, att man skulle kunna kalla det oblyghet. Sedan sågo vi henne icke innan vår afresa. Vårt sätt att vara emot henne fann grefvinnan likväl mindre angenämt. Lagerbjelke påstod att hon frågat, om han icke ansåg sig böra råda mig att göra henne ett besök, hvartill han svarade: nej, det kunde han icke göra. Riksmarskalken såg jag ofta och oss emellan rådde den största höflighet. Öfver honom hade jag intet skäl att beklaga mig.

År 1809 återkom jag till Stockholm för att emottaga utrikes ärendena. Jag kastade kort straxt efter ankomsten, enligt min skyldighet, till riksmarskalken, men undvek grefvinnan Piper. H. m:t drottningen talade flera gånger med mig om hennes oskuld, den jag nödgades säga att jag icke kunde tro. H. m:t sade sig ogerna se att tvänne personer, dem hon dagligen såg, skulle vara ovänner. Jag bad h. maj:t tillåta mig att få vara emot grefvinnan Piper såsom jag hittills varit. Jag skulle ej tillåta mig någon ohöflighet emot h. maj:ts öfverhofmästarinna, men jag önskade icke tala med henne. — Huru vi sedan råkades hos drottningen, på hvad sätt en slags förlikning då gjordes, huru jag blef ensam Fersenska familjens försvarare, då den var oskyldig, och huru ädelt min hustru betedde sig emot grefvinnan Piper, då hon var olycklig — allt detta finnes längre fram berättadt. —

Statsministern grefve Finck v. Finkenstein afled den 3 Jan.

Digitized by Google

1800 i en ålder af 87 år. Han hade tillbragt 67 år i preussiska statens tjenst och 50 såsom stats- och kabinettsminister. Han var liten, men hade ett behagligt utseende, var mycket förbindlig till sitt lynne och sätt att vara och utmärkte sig för en vid hans ålder sällsynt förfining i sitt yttre och sina lefnadsvanor. Hans själsförmögenheter voro fullständigt i behåll, ända till sista ögonblicket, hans minne var förunderligt och omfattade icke endast hvad som tilldragit sig i hans ungdom, utan äfven de minsta detaljer af de löpande ärenderna. Tidigt hade han blifvit använd i beskickningar. Då han 1745 återkom från Stockholm, gjorde han en resa innan han intog sin plats i regeringen, och aflade under ett uppehåll i Regensburg ett besök hos brandenburgska ministern vid tyska riksdagen. Finck såg ännu ganska ung ut och blef derföre anmäld hos ministern såsom den unge grefve Finck. Brandenburgska ministern, klädd i en stor peruk och en präktig nattrock, tog sin plats i soffan, och bjöd grefve Finck en stol. — Hvar har ni studerat? frågade ministern i skolmästarton. — I Lausanne. — Fins der en professor juris publici germanici? — Ja. — Hvar har ni varit sedan? — I Sverige. — Det är annars icke ett land, dit man brukar resa. — Jag var konungens minister der. — Skulle ni således vara statsministern grefve Finck? — Ja. — Ministern fick brådtom att stiga upp och tvinga Finck att intaga sin plats i soffan och att sjelf sätta sig på dennes plats.

Fredrik II såg sällan grefve Finck personligen, men stod i en jemn brefvexling med honom och satte mycket värde på hans råd. Finck gjorde ofta föreställningar, efter hvilka konungen fogade sig. Så t. ex. när han icke ville taga emot furst Bariatinski, en af dem som varit med att afdagataga Peter III. Finck fäste hans uppmärksamhet på att Bariatinski vore försedd med ett rekommendationsbref från kejsarinnan Catharina II; och att det sålunda icke skulle bli ett straff för Bariatinski, utan en ohöflighet mot kejsarinnan, om man vägrade att taga emot honom. Konungen lät honom komma, emottog af hans hand kejsarinnans bref, men talte ej till honom, utan vände honom ryggen.

Digitized by Google

De sista åren af sitt lif deltog grefve Finck föga i umgängeslifvet. Han lefde i den krets, som utgjordes af hans talrika familj och några vänner. Han brukade aldrig äta middag utomhus, men ansåg sig icke kunna underlåta att inställa sig vid den middag, som konungen gaf nyårsdagen för generalerna och statsministrarne. Det var en kall dag, och han ådrog sig en förkylning, som blef orsaken till hans död. Han var illamående på morgonen, men då han kände sig något bättre, skötte han löpande ärenden, undertecknade skrifvelser och skickade sin betjent att utdela de almosor som han vid årets början brukade gifva. Denna handling af välgörenhet var det sista han gjorde. Ögonblicket efter slocknade hans lif; hans barn fingo först genom underrättelsen om hans död veta hans sjukdom. Grefve Finck, som under sin lifstid varit så älskad, aktad och värderad, kunde ej annat än blifva saknad efter sin död. —

Drottningen uppträdde en gång vid denna tid på en bal hos grefve Alvensleben, klädd i satin. I den krets, som bildade sig vid hennes inträde i salen, fick Arbuthnot, följeslagare åt prins August af England, hvilken då vistades i Berlin, sin plats bakom mig, och sade: Drottningen har läst i tidningarne, att m:me Bonaparte begagnar satin, och har följt hennes exempel. — Det är ej att undra på att drottningen begagnar siden, svarade jag, ty landets sidenfabriker sakna afsättning — jag visste icke då att sidenfabrikörerna i Berlin verkligen hade skickat en deputation till konungen för att bedja honom utverka att drottningen begagnade sidentyg, tillverkadt i Berlin. — Arbuthnot svarade: jag är säker att det icke är af denna anledning, utan endast för att rätta sig efter m:me Bonaparte. Han sprang sedan och berättade detsamma för alla menniskor och yttrade det t. o. m. vid grefve Schulenburgs middagsbord. — Denne Arbuthnot blef utmärkt väl bemött vid hofvet, såsom hörande till prins Augusts af England svit, men han tog del i de planer, som hystes af det beryktade sällskap, som ville göra preussiska hofvet misstänkt för demokratiska syften, hvilket ej var så lätt att förstå. Det fans likväl många som trodde det, derföre att de, liksom kung Charlot, »tyckte om att tro», och derföre att

Digitized by Google

skrikarne upprepade det utan återvändo. Arbuthnot talade oupphörligen mot franska revolutionen. En dag, då vi samtalade härom, yttrade jag, att jag ansåg bröderna Lameth såsom de mest brottsliga bland dem som tagit del i dessa olyckliga tilldragelser, och jag citerade Sieyès' minnesvärda ord: »les Lameth sont causes des malheurs de l'Europe». Jag blef mycket förvånad att då få höra honom taga deras parti, och uttryckte min förvåning för vicomte de Caraman. Denne upplyste mig då, att Arbuthnot vid revolutionens början hade varit nära förbunden med bröderna Lameth och fru Staël, samt att han blifvit förvisad från Genève på grund af sina revolutionära grundsatser.

Prins August af England, utledsen att befinna sig i ett slags landsflykt, lemnade i April 1800 helt oförmodadt Berlin för att begifva sig till London och kasta sig för sin fars fötter. Han hade så väl bevarat sin hemlighet, att Arbuthnot icke visste något om prinsens afresa förr än dagen efter, fastän han bodde i samma hus. Prinsen kunde icke tåla honom och betraktade honom såsom en spion, som följde honom i hälarne för att skada honom. Arbuthnot sprang nu staden omkring, sedan han fått veta händelsen, och beklagade sig för alla menniskor. Han fick icke skrattarne på sin sida, men man fruktade å prinsens vägnar för hans faders vrede. Arbuthnot sade helt högt att han ej hade annat att vänta. Prins Louis Ferdinand, som en tid bortåt gjort en mängd snedsprång, sade, då han fick veta att prins August rest: Det är en galenskap — jag sjelf skulle icke kunna ha gjort en bättre.

Alla togo liflig del i prins Augusts öde; han var en älskvärd ung man och en angenäm sällskapsmenniska. Han gjorde mig ofta den äran att tillbringa aftnarne i mitt hus, alltid uppsluppen, mycket förtjust i musik och alltid färdig att sjunga eller knäppa på guitarren, när man behagade. — Sommaren förut hade han haft besök af sin gemål och sin son. Han mottog dem väl, men sörjde just icke öfver deras afresa. Lady Augusta Murray var äldre än prinsen och hade endast spår af en förgången skönhet, men hade likväl förstått att

Digitized by Google

några år förut i Rom intaga honom. Han lofvade henne äktenskap och höll ord, oaktadt konungens af England protester. Detta giftermål var orsaken till hans onåd, och då det skett mot konungens begifvande, var det ogiltigt enligt engelska lagen. —

Den 15 Januari 1800 anlände H. K. H. prinsessan Sofia Albertina till Berlin. Hon blef synnerligen väl emottagen af konungen, drottningen och hela kungliga huset. Hon var också mycket belåten med Berlin och skulle ha kommit tillbaka året derpå, om sparsamhetsskäl ej förmått henne att stanna i Qvedlinburg.

Prinsessan gjorde under sin vistelse i Berlin mig den äran att supera hos mig en gång i veckan, och bivistade en bal, som jag gaf för att bereda medlemmarne af Berlins societet tillfälle att blifva henne förestälda. — Statsministern grefve Arnim hade brukat att alla tisdagar under karnevalen gifva en supé före den allmänna balen. Man gick dit i maskeraddrägt eller i domino. Nuvarande konungen gick dit såsom kronprins och efter hans giftermål äfven kronprinsessan. Tronskiftet hade icke vållat någon förändring häri: konungen och drottningen kommo såsom förut. Grefve Arnim kunde emellertid, på grund af sjukdom, nu ej öppna sitt hus såsom vanligt, och man visste ej rätt huru man skulle tillbringa sina tisdagar. Då jag såg att man befann sig i förlägenhet, ansåg jag att jag skulle kunna anmäla mig för dess afhjelpande. Jag var visserligen icke okunnig om, att etiketten ej medgaf åt medlemmar af corps diplomatique den äran att få se hofvet i sina hus, men jag förmodade att den svenska prinsessans närvaro skulle kunna föranleda ett undantag för min räkning. Men hennes inkognito utgjorde ett nytt hinder, och blef under grefve Alvenslebens händer, som afgjorde alla etikettfrågor, ett fruktansvärdt försvarsvapen. Jag svarade med någon skärpa: det är endast mig som det händer att alltid finna etiketten i vägen. (Det är att märka att konungen hade velat bjuda mig till middag tillsammans med prinsessan af Vasa, men ministern hade satt sig deremot.) — Alvensleben, stött öfver detta svar, sade mig: ingen

Digitized by Google

har mindre grund att beklaga sig än ni. Om ni visste hvad konungen har gjort för er hos edert eget hof!

Följande söndag vid couren bad jag grefve Haugwitz såsom ett vänskapsprof att förklara mig denna gåta. Han svarade: »Man hade velat inbilla er konung, att ni ej vore gerna sedd vid preussiska hofvet, och att regeringen hade skäl att beklaga sig öfver er, på grund af edra förbindelser med upproriska polackar. Herr von Ehrenheim bad Tarrach göra sig underrättad om denna uppgift vore sann, och om man önskade ert återkallande. Jag svarade då, att jag aldrig hört talas härom, och att preussiska regeringen helt visst icke hade något att anmärka mot eder; men att jag skulle inhemta konungens eget yttrande, eftersom man önskade det. Med nästa post meddelade jag Tarrach konungens befallning att förklara för Ehrenheim, att konungen, långt ifrån att vara missnöjd med er, tvärtom skulle anse det som ett bevis på konungens af Sverige vänskap, om han läte er behålla sin plats.»

General Beurnonville hade d. 23 Jan. 1800 sitt första företräde såsom fransk minister. Han var en storväxt och vacker karl, men såg snarare ut som en korporal än som en general, och hade alldeles intet af en diplomats skick och väsen. Han hade fördomen emot sig, men låtsade icke märka de onådiga miner, som man visade honom i umgängeslifvet. Man ledsnade snart dervid, och inom kort stod han så väl — som en fransk minister kunde stå.

D. 25 Februari 1800 erhöll jag en depesch i chiffre från Ehrenheim af d. 7, som förberedde mig på att den mellan Sverige och Ryssland afslutna traktaten snart komme att meddelas. I en depesch af den 25 Januari hade jag lemnat en utförlig redogörelse för de fördelar, som Preussen vunnit genom sin neutralitet *). Ehrenheim yttrade med afseende härpå:

*) Redan d. 22 Mars 1799 hade v. E., med anledning af närmandet mellan Sverige och Ryssland, begärt instruktioner, huru han borde förhålla sig gent emot ryska ministern och mot de i Berlin boende ryssar, samt tillagt den försäkran att hans förhållande till franska sändebudet vore sådant som Sveriges neutrala ställning kräfde. (R. A.)

Digitized by Google

Det är för Tit. af högsta vigt att försigtigt afmäta sina loford om Preussens neutralitet, hvilka, upphemtade och framförda i Petersburg, lätteligen kunna tydas såsom en slags intrig mot Ryssland, och det ju snarare, ju bättre Tit. på stället vore ansedd. Kongl. Maj:t såge ogerna några insinuationer emot en dess minister af ett hof, som visst bör vänta sig villfarigheter, men som kunde begära dem af en art, som Kongl. Maj:t i det längsta ej ville gifva. Det är bäst att förekomma dem *).

Jag svarade d. 1 Mars bl. a. följande:

— — Att räddhåga och hetta hindra herr v. Krüdener **) väl att se, tör herr hofkansleren v. Ehrenheim väl känna. Att engelsmän fordra blindare lydnad än påfven och aldrig förlåta en regent, mindre dess minister, att vara sitt fädernesland tillgifven, tör vara bekant; att utur en mig okänd källa ständiga osanningar om mig härflyta, har jag af en obehaglig erfarenhet lärt. En sådan belägenhet fordras att underställa E. K. M. den föresats, jag redan längesedan fattat och nu följer.

Uti en tid, då Sverige har så litet att göra med Europas allmänna ärender, tror jag böra undvikas onödiga enskilda samtal med preussiska ministèren, emedan de kunna väcka uppmärksamhet. Med alla främmande ministrar underhåller jag vänskap. Den franske, som väl emottages äfven af dem som förr varit mest ohöfliga emot franska beskickningen, bemöter jag höfligt som alla andra, men undviker allt som kunde hafva utseende af förtrolighet. Baron Krüdener har jag visat mycken höflighet. Jag talar med honom om den nära vänskap, som är hofven emellan och som bör förena oss. Då vi inga ärenden hafva att afhandla, undviker jag att ingå i politiska diskussioner. Jag kan tiga, men icke ljuga. Hittills har han visat sig vänlig, och han skall aldrig få skäl att vara annorlunda, derest han ej fordrar mera, än E. K. M:ts värdighet kan tillåta dess minister. I allmänhet undviker jag i sällskap politiska

*) v. Ehrenheim tillägger i en enskild apostill följande varning: Akta sig för baron Krüdener. Jag har rätt att varna för honom, om det ock vore i Altonaischer Mercurius, ty han har genom Stackelberg låtit denoncera mig såsom jacobin här, efter jag såg Grouvelle, på en tid då vi hade fransk minister i Stockholm och en svensk i Paris. Hans nära till galenskap uppdrifna inbillning, hans bäfvande fruktan för onåd hemma och hans deraf följande otidiga och urskiljningslösa fjäsk göra honom till en högst farlig kollega, likasom han för sin hetta och öfverdrift är en alldeles oduglig homme d'affaires.

**) Ryska ministern.

Digitized by Google

umgängen, utom med två eller tre goda vänner till inbördes upplysning, och med dem talar jag alltid hvar för sig. — —

I min depesch af d. 25 Mars 1800 redogjorde jag för de underhandlingar, som blifvit inledda i afsigt att förmå Preussen till förbund med Frankrike. Jag trodde mig kunna försäkra, att Preussen icke skulle komma att afvika från sitt neutralitetssystem, och jag uttalade min önskan om en sammanslutning mellan Ryssland och Preussen, för att tvinga till en fred, hvarförutan större faror hotade Europa än man ville tro. Jag tillade:

Skulle en statsmans hjerta böra tillsluta sig för allt det onda ett fälttåg ådrager: så många tusen menniskors död, enkors och faderlösas elände, hungersnöd och törhända ödande sjukdomar, så borde åtminstone ej följderna undfalla honom. Af tre · ting sker oundvikligen ett: antingen blifver fälttåget helt och hållet till förmån för de allierade, eller helt och hållet till Frankrikes förmån, eller föres det med omvexlande lycka. I första fallet uppstår en söndrande delningsfråga, som gifver anledning till nya krig, och Sverige löper fara att se den makt försvinna, som enligt sanna politiska grundsatser genom dess geografiska läge bör vara dess vän och beskydd, sedan allting återkommit i sin riktiga ställning. I andra fallet kunde en förmur falla, som skyddar Europa för många nya försök, och skulle än Bonaparte, såsom det försäkras, i fall af framgång föreslå fred, så sker det alltid på mindre fördelaktiga vilkor än nu. I tredje fallet äro vi vid fälttågets slut på samma ställe, der vi nu äro, på något mera olyckor och elände när. Att allt skulle återkomma i full ordning är svårt att tro, efter hvad vi redan sett, och olyckligtvis företer oss sannolikheten för möjligheten af ett godt, möjligheten af så mycket ondt, att jag ej förstår huru de, i hvilkas händer den Högste satt menniskors välfärd, våga sätta det å ett så grufligt vågspel.

De händelser, som följde, rättfärdigade mina farhågor; men min depesch hade icke den lyckan att behaga konungen. D. 5 Maj fick jag en skrifvelse från Ehrenheim af d. 23 April af följande innehåll:

Kongl. Maj:t har vid genomläsandet af N. N. depesch af d. 25 Maj funnit den mera vidsträckt och omfattande, än N. N:s lokalitet det egentligen föranlåter. Kongl. Maj:t väntar af dess missioner, hvar i sin krets, berättelser om regeringens företag, samt om kabinetternas tänkesätt och afsigter, när de kunna

Digitized by Google

kännas, men tror tillika, att resultatet af alla dessa sammanlagda berättelser och reflexioner öfver hela politiska ställningen, omdömet om det stora allmänna intresset, lämpligast bör hemställas Kongl. Maj:t att sjelf göra, såsom egande alla de särskilda upplysningar, som behöfvas för att göra dem säkra och sanna. — Af dessa anmärkningar ser N. N., huru nödvändigt det är att så följa det system, Kongl. Maj:t i sina politiska förbindelser tagit, att inga misstankar kunna kastas på det tungomål, som föres på stället.» —

Jag blef tvungen att d. 26 April inlemna en not till preussiska regeringen mot tidskriften »Geschichte und Politik», som utgafs af en viss Woltmann *).

D. 9 Maj 1800 fick jag en depesch från Ehrenheim, hvari inskärptes nödvändigheten af att iakttaga en försigtig och tillbakadragen hållning mot franska republikens sändebud. »Den nuvarande regeringens ställning är så osäker, att man icke bör synas fästa någon förhoppning dervid. En afgörande vändning är måhända ej långt borta, och det är så mycket mera af vigt att under afvaktan deraf bibehålla sin gamla hållning för att, utan att löpa någon som helst fara, se hurudan utgången kan bli.»

Baron Krüdener hade d. 6 Maj sin första audiens i Potsdam. Han hade redan länge vistats i Berlin **) och stått i förbindelse med preussiska regeringen. Grefve Panin gynnade honom och hade till hans förmån sammanslagit beskickningarne i Dresden och Berlin, hvarigenom han fick en lön af 18,000 rdr. Krüdener var en man af duglighet och stora kunskaper, häftig i förhållande till sin ålder, med hängifvenhet fästad vid det engelska systemet, förbittrad mot Frankrike och föga vänligt stämd mot Sverige. Han visade likväl mera hofsamhet i sitt bemötande af fransmän, än grefve Panin hade gjort. Då jag

*) Tidskriften förbjöds. Den artikel, som ansågs vara förgriplig mot konungen af Sverige, ansågs vara författad af den förrymde presten Kjerulf, som förut gjort sig känd såsom pamflettskrifvare (se I: 210).

**) Redan i Nov. 1799 hade Krüdener ankommit till Berlin, hvarest han dock vistades utan officiellt diplomatiskt uppdrag. Återupplifvandet af ryska beskickningen i Berlin uppgafs hafva sin grund i spänning mellan hofven i Petersburg och Wien, hvilken tillskrefs missämja mellan Suwarow och de österrikiska generalerna (v. E:s dep. $^{12}/_{11}$ 1799. R. A.).

Digitized by Google

höll ett temligen stort hus, och han jemte alla ryssar oupphörligt voro hos mig, kunde han icke visa mig ohöflighet, men han iakttog alltid mot mig en viss tillbakadragenhet, som icke var inbjudande, och visade resande svenskar så litet höflighet som möjligt. Han underhandlade nu om en återförening mellan Ryssland och Preussen.

I en depesch d. 27 Maj redogjorde jag för den ställning, i hvilken denna underhandling då befann sig. En närmare förbindelse mellan Preussen och Ryssland borde enligt min tanke blifva af största gagn och rädda Europa, genom att återföra den fred, som alla borde önska. Jag tviflade likväl på att man från preussisk sida kunde vänta något bestämdt uppträdande. Oaktadt grefve Haugwitz' kända fredliga tänkesätt, insåge han att det närvarande ögonblicket fordrade mera handlingskraft, men konungen älskade lugnet, och hans närmaste omgifning vore fullkomligt af samma tanke. Jag anmärkte på samma gång, att en af regeringens underordnade agenter, juden Ephraim, hade talat med mig om Preussens och Rysslands önskan att kunna bilda ett gemensamt förbund med Sverige och Danmark, för att åvägabringa fred till sjös. Han syntes vilja utforska mig om möjligheten af att förmå dessa båda sistnämnda makter att biträda ett sådant förbund. Jag hade svarat honom, att man ej kunde tänka derpå, förr än Ryssland och Preussen voro öfverens *).

I slutet af Maj 1800 lemnade vi Berlin för att tillbringa sommarmånaderna på Jankowicz. Jag lefde på landet i stillhet och sysselsatte mig uteslutande med åkerbruk och trädgårdsodling. Hvar fjortonde dag reste jag till Posen, för att läsa tidningarne. Slumpen förde mig dit, just samma dag som nyheten om slaget vid Marengo och dess följder anlände. M:me Menon, en emigrerad fransyska, som åtagit sig min sons uppfostran, ville icke tro ett ord, då jag berättade henne hvad jag läst. Jag medger också, att denna stora händelse, som förändrade Europas utseende, föreföll som en saga, och skulle

*) Neutralitetsförbundet mellan Ryssland, Sverige, Danmark och Preussen afslöts i Dec. samma år under konung Gustaf Adolfs besök i Petersburg. (Se härom Holms Danmark-Norges Udenrigske Historie, II, pag. 5, 6).

Digitized by Google

så göra den dag i dag, om ej dess följder bevisat dess verklighet.

Efter återkomsten till Berlin på hösten gjorde jag bekantskap med engelska ministern lord Carysfort, som anländt under min frånvaro. Man kan ej tänka sig ett lyckligare yttre än hans. Hans ansigte ingaf förtroende; han var en förbindlig, artig och förekommande man, och på ett så naturligt sätt, att man icke kunde tvifla på hans uppriktighet. Det sätt, hvarpå han efter fredens slut uttalade sig i öfverhuset, visade att han, alldeles som hans svåger, lord Grenville, ingalunda var benägen för freden; men han tog icke sitt krigiska lynne med sig i umgängeslifvet. — Jag fann vid min återkomst de skrankor borttagna, som ända till dess hade skilt de koaliserade makternas representanter ej blott från deras fiender, utan äfven från de neutrala. Krüdener var höflig mot de neutrala, och höll ej spaniorerna på afstånd, men undvek fransmännen, likväl utan att vara stötande. Carysfort umgicks artigt med alla. I umgängeslifvet talte han med fransmän och spaniorer, hvilket ingen engelsk minister gjort före honom.

Den 30. Oktober 1800 ankom en rysk general, hvars namn jag ej fick veta. Samma afton superade jag hos Faudel och råkade der baron Krüdener. Jag bad honom till min supé den 2 November taga med sig alla sina härvarande landsmän och äfven den nyss ankomne generalen. »Det är Sprengtporten», sade han, »som reser till Frankrike att emottaga de ryska krigsfångarne». — Jag kan icke utsäga min häpenhet. Dagen efter frågade jag general Beurnonville, om han sett Sprengtporten, och fick till svar, att han skulle råka honom dagen efter, och då han vore förekommen om hans ärende, låge hans pass färdiga. Jag hoppades att han skulle genast afresa, men fick d. 1 Nov. om morgonen hans visitkort med baron Krüdeners. Beurnonville sade mig sedan, att han i Berlin väntade på de officerare, som skulle vara honom följaktiga. — Jag gick morgonen derpå till Krüdener och bad honom spara mig det oangenäma af Sprengtportens besök. Han svarade att han kunde icke, ty han hade kejsarens befallning att presentera honom öfverallt. Sprengtporten kom på min bal och

Digitized by Google

gjorde mig en harang, då han inkom. Jag bockade mig, men svarade icke, och manövrerade så, att han icke kom i tal med mig. Han lärer funnit att han icke var välkommen, ty han gick snart *).

Markis Lucchesini, som ett par år senare blef utnämnd till preussisk minister i Paris, vistades nu i Berlin. Han var visserligen en man af förmåga och duglighet, ehuru ej till den grad, som han sjelf tyckte. Hans egenkärlek kände sig ganska litet tillfredsstäld af den artighet, som konungen af Preussen sade honom i följande ord: »Jag har mycket förtroende till er, sedan jag hört hvad min vän Lombard har sagt mig». Lucchesini hade dock tjenat länge och väl, och Lombard, en perukmakareson, tillhörande den franska kolonien i Berlin, hade visserligen stor skicklighet i att skrifva depescher, men saknade både karakter, ihärdighet och erfarenhet. Han var derjemte genom utsväfningar så förslappad, att han somliga dagar icke var i stånd att uträtta någonting.

Lucchesini yttrade, då han blef utnämnd, att han ej kunde annat än komma att stå väl i Paris, då hans fredliga åsigter vore kända. Han hade likväl sagt mig, då han besökte mig på Jankowicz, att konungen af Preussen satte sin krona på spel, då han icke ville förklara Frankrike krig. Han ombytte ofta meningar efter hvad hans egna intressen syntes kräfva. Då han fruktade för sina egendomar i Italien, som voro belägna i de af franska trupper besatta provinserna, bad han spanska ministern, markis Musquiz, skaffa sig ett samtal med Sieyès. Hvad vill han mig? frågade denne. Vill han muta mig, så skall jag säga honom: tar ni mig för en polack? Om han gör mig några framställningar i politiska ämnen, ernar jag fråga: är ni bemyndigad härtill af er konung? — Samtalet egde rum, och lärer icke ha varit synnerligen fredligt. Musquiz frågade Lucchesini, huru han funnit Sieyès, och denne hade ej något annat svar än: »sublime».

Att sluta ett århundrade och börja ett följande, är något så anmärkningsvärdt, att man gerna önskar att fira denna till-

*) I bref 28/11 1800 uttryckte v. Ehrenheim konungens gillande af det sätt, på hvilket v. E. emottagit Sprengtporten. (E. S.)

Digitized by Google

dragelse med en glad fest. Jag inbjöd hela min umgängeskrets till en bal, som jag gaf d. 31 Dec. 1800. Alla voro stämda för att roa sig; man väntade med otålighet på furstinnan Dolgoruki, som borde öppna angläsen. Hon kom, balen började — men måste ögonblicket efter afbrytas, ty en ung herr Dorville föll midt i dansen stendöd ner. Bestörtningen blef allmän: alla ville återvända hem, men inga vagnar funnos, då man skickat dem tillbaka, i tanke att ej behöfva dem förr än följande morgon. Århundradet slutade sålunda hos mig på ett ganska tragiskt sätt. — Den unge mannen, som var löjtnant vid Möllendorffska regementet, var stor, stark och mådde fullkomligt väl, men ansåg sig sjelf alltför mager, och ville hjelpa upp detta genom en mängd kläder. Han hade t. ex. tre par strumpor, o. s. v., och hade derjemte så hårdt dragit åt halsduken, och alla leder voro så hopklämda, att blodet icke kunde cirkulera. Han blef sålunda qväfd på detta sätt.

I Januari 1801 anlände till Berlin arfprinsen af Mecklenburg med sin gemål, storfurstinnan Helena. Denna furstinna visade sig ytterst förekommande vid den första cour som hon gaf, men var det i mindre grad vid de följande: hon utmärkte på intet sätt der yska damer, som befunno sig i Berlin. De furstliga resande bodde vid hofvet; ryska ministern baron Krüdener var derföre inbjuden jemte dem till alla de fester, som till deras ära gåfvos vid hofvet. Han gaf d. 1 Februari till ära för sin monarks dotter en lysande fest, i hvilken preussiska konungafamiljen tog del.

Furst Belmonte-Pignatelli anlände till Berlin från Petersburg, utstyrd med så många dekorationer, att jag då ännu ej sett något liknande: han bar tre stora kraschaner till höger och tre lika stora till venster. Han var en synnerligen älskvärd man, med hvilken jag sedermera blef nära förbunden.

Lord Carysfort aflemnade på sitt hofs befallning en ganska skarp not till grefve Haugwitz *). Han betjenade sig dervid af den bekante Gentz' penna, som i hemlighet var betalt af England, fastän han var i preussisk tjenst, och uppbar

*) På grund af Preussens anslutning till Ryssland och deltagande i det nordiska neutralitetsförbundet.

Digitized by Google

ett arfvode, som förband honom att affatta diplomatiska skrifvelser, när regeringen så önskade. Grefve Haugwitz lät kalla honom till sig och lät honom efter sin diktamen nedskrifva en fullständig vederläggning af lord Carysforts not.

På Rysslands anstiftan beslöt sig Preussen ändtligen för att taga Hannovers område i besittning. Grefve Haugwitz fick befallning att derom underrätta prins Adolf af England, som för tillfället befann sig i Berlin, under uttryckande af den önskan att detta kunde ske under hans frånvaro. Prins Adolf återvände likväl till Hannover för att ordna enskilda angelägenheter. Haugwitz lät vidare kalla baron v. Rheden till sig och tillkännagaf, att konungen ej längre ansåge honom såsom minister för kurfursten af Hannover, men att man med nöje skulle se honom stanna qvar i Berlin såsom enskild man. Då Rheden kom ut från detta samtal, mötte han grefve H. v. Hatzfeld, som någon tid förut aflemnat sina rappelbref. »Jetztunder, sade han, bin ich nicht besser wie Sie!» Denna artighet behagade icke synnerligen Hatzfeld och denne svarade: der fins likväl en skilnad mellan oss: man har gifvit er afsked, och jag har begärt mitt entledigande. — Rheden var en hedersman, mycket hemmastadd i tyska statsrätten, en vetenskap, som man i hans hemland med särskild förkärlek studerade. Han var något pedantisk; såsom tillhörande den hannoverska högadeln kunde han, om han ordentligt skötte sina sysslor, vara säker att uppstiga till sitt lands högsta värdigheter. Denna framtidsutsigt var djupt rotad i hans själ, och i sin sorg öfver dess felslående sade han till Hatzfeld: Vom ersten Statsminister herunter zu nichts gebracht zu werden, das stellen Sie sich einmal vor! *).

Natten mellan d. 3 och 4 April 1801 ankommo tre kurirer efter hvarandra från S:t Petersburg. Man påstod att den andre i ordningen medförde befallning till baron Krüdener att för-

*) Preussens besättande af Hannover, hvilket skedde på Rysslands anstiftan, betraktades dock icke såsom ett fiendtligt steg mot England. Denna makt hade ingenting deremot, då Hannover derigenom skyddades mot en fransk ockupation. Det utrymdes också af Preussarne, så snart fredspreliminärerna mellan Frankrike och England blifvit undertecknade.

Digitized by Google

klara Preussen krig, derföre att det ännu icke besatt Hannover; men jag vågar icke påstå att detta var sant, ty Krüdener har aldrig sagt ett ord derom, icke ens till sina bästa vänner. Vid slutet af denna depesch hade Pahlen med egen hand tillagt: *Kejsaren är illamående; han har gått till sängs.* Detta var tillagdt, såsom efteråt visade sig, för att förbereda nyheten om kejsar Pauls död. Den kurir, som medförde underrättelsen derom, kom två timmar efteråt. Krüdener, som var förtviflad öfver denna tilldragelse, klädde sig i hast och begaf sig till furst Dolgoruki. Då han stigit in till honom, bad han honom aflägsna sitt tjenstefolk. Krüdeners upprörda utseende hade redan gjort Dolgoruki förskräckt, och då den förre sade: »Jag är förtviflad, min furste, att bringa er en högst bedröflig nyhet», höll Dolgoruki på att falla i svimning: han trodde att kibitkan redan var för dörren för att föra honom till Sibirien. — »Kejsaren är död», fortsatte Krüdener. — Ah, utropade Dolgoruki, var det ingenting annat! — och lugnade sig.

När grefve Haugwitz berättade historien om kejsarens död och att man förmodade att han blifvit mördad, sade konungen af Preussen med harm: »Skulle det kunna vara möjligt, att egna barn kunna vara delaktiga i en så nedrig sammansvärjning!»

Det fans Ryssar i Berlin, som visade en opassande glädje öfver denna händelse, men de emottogos med en så afvisande köld i umgängeslifvet, att general Meyendorff, som tillbragt vintern tillsammans med oss, sade mig: Jag vill resa härifrån, ty jag blyges att bära den ryska uniformen.

Den 12 April ankommo kammarherrarne Czerebzoff och Nesselrode. Denne sistnämnde skulle framföra underrättelsen om kejsarens död till Stuttgart, och Czerebzoff tillkännagifva den för konungen af Preussen. Genom honom fick man veta de närmare omständigheterna vid denna sorgliga tilldragelse: han talte fritt derom för de unga män, som besökte honom.

Hans mor, syster till Zuboff, vistades i Berlin. Hon hade förälskat sig i Withworth, som hade varit engelsk minister vid ryska hofvet, och hade lemnat sitt land för att uppsöka

Digitized by Google

honom. I Berlin möttes hon af underrättelsen om hans giftermål med enkan efter hertigen af Dorset. Hon sade då till vicomte de Caraman: hvad säger ni om Withworths uppförande? Han hade dock lofvat att möta mig. — Kanhända, svarade Caraman, ville han förmå er att lemna Petersburg för att undvika de nuvarande obehagliga förhållandena. — Nej, invände hon, Withworth visste fullkomligt hvad som skulle hända, och han kunde väl begripa, att jag, om jag ej hoppats få återse honom, aldrig skulle ha lemnat mina bröder i ett ögonblick sådant som detta.

Furstinnan Dolgoruki, gift med fursten, som jag nyss förut omtalat, vistades också i Berlin. Hon var en högst älskvärd menniska, hade ej något utmärkt hufvud, men egde en genom umgänge i de bästa kretsar förvärfvad fin bildning och den stora verldens umgängessätt. Hon var född Bariatinska, hade alltid tillhört kejsarinnan Catharina II:s umgängeskrets och dagligen träffat Ségur och Cobenzl, tvenne män, som båda voro utmärkta genom kunskaper och qvickhet. Hennes utseende var ädelt och hon förde sig ovanligt väl, men var mycket mager och hennes hy var gulaktig, stötande i brunt. Min hustru och jag tillbragte ytterst angenäma aftnar tillsammans med henne. En dag lät hon oss läsa ett bref från kejsar Paul. Hon hade vändt sig till honom med bön om nåd för sin fader, som var landsförvisad. Han var en af dem som afdagatogo kejsar Peter III. Furstinnan påstod emellertid att detta ej vore sant, och att hennes far vore orättvist anklagad. Kejsarens bref var affattadt i ungefär följande ordalag: »Jag har emottagit edert bref, min fru. Det ger stöd åt den mening, som jag alltid hyst om eder. Men kom ihåg att *äfven jag har haft en far!*»

Hofkansleren Ehrenheim skref d. 31 Mars ett bref till mig, med underrättelse att Tarrach, preussiska ministern, inberättat till sitt hof ett till honom framfördt rykte, att jag skulle blifva förflyttad från Berlin, samt att han med anledning häraf fått ett af konungen sjelf undertecknadt svar, hvari denne uppdragit honom att förklara sitt synnerliga välbehag med mitt uppförande och uttrycka hans önskan att få behålla mig

Digitized by Google

under en tid, då så många och vigtiga ärenden vore att afhandla med Sverige.

Någon tid efteråt anlände baron Silfverhjelm, som varit min legationssekreterare i London, till Berlin, och han förklarade mig hvad detta hade att betyda. Grefvinnan Piper och hennes anhang hade redan länge arbetat för planen att entlediga Ehrenheim, för att förskaffa grefve Fersen ledningen af utrikes ärendena. Zibet skulle då bli hofkansler, och Zibet var mig icke bevågen. Den unge baron Lagerbjelke, som under Ehrenheims beskydd hade förvärfvat inflytande hos konungen, förfrågade sig under hand hvad man tilltänkt honom för befattning. Då han erfor att man ej ämnat honom någon plats, gjorde han slut på intrigen. En dag då konungen talte med honom om grefve Fersen, uttömde Lagerbjelke sig i loford öfver honom och tillade: »han har mycket förtroende till sin syster, grefvinnan Piper, och hon får utan tvifvel del af alla hemligheter». Det behöfdes icke att säga mera till en person, som hvarken tyckte om grefvinnan Piper eller oförsigtigt meddelade förtroenden — och allting förblef på den gamla foten *).

General Duroc, som blef bekant för sin tillgifvenhet för kejsar Napoleon, kom till Berlin d. 5 Maj. Han var stadd på resa till Petersburg i ett uppdrag från kejsaren. Det var en ung man med ett älskvärdt väsen, och blygsammare än man kunde vänta af en gunstling hos en så mäktig furste. — Någon tid efter anlände furst-biskopen af Lübeck till Berlin, hvarifrån han efter ett kort uppehåll begaf sig till Petersburg. Enke-kejsarinnan Maria, hans svägerska, hade stort förtroende till honom och behöfde hans råd i den blygsamma belägenhet, hvari hon befann sig efter kejsar Pauls död, omgifven som hon var af hans mördare, hvilka sträfvade efter makten. Jag fick 1825 veta att grefve Panin, som i Berlin visade sig så förbittrad mot de franska konungamördarne, var författare till det manifest, som då skulle bereda vägen för en aristokratisk hvälfning, genom hvilken den myndighet som lemnades åt

*) Jfr Lagerbjelkes framställning i »Notice biographique sur la carrière politique du comte G. Lagerbjelke», s. 14.

Digitized by Google

senaten skulle betydligt inskränka sjelfherskarens makt. Han blef förbjuden att visa sig vid hofvet.

Tillsammans med Silfverhjelm anlände d. 22 Maj öfverstekammarjunkaren baron Carl Bonde till Berlin. Silfverhjelm skulle vara hans rådgifvare vid de underhandlingar, som höllos hemliga för mig. Silfverhjelm bad mig en dag icke vara afundsjuk på Bonde. Jag svarade, att jag ej visste hvarför jag skulle vara det. Baron Bonde blef presenterad hos konungen. Han hoppades, jag vet ej på hvad grund, att konungen af Preussen skulle samtala med honom; men då han icke kunde få tillfälle att träffa konungen ensam, blef han tvungen att vända sig till mig för att få ett enskildt företräde. Detta egde rum på Potsdam, och Bonde lemnade h. maj:t ett bref från konung Gustaf Adolf. Några dagar efteråt sade mig grefve Haugwitz, att konungen af Preussen hade sitt svar färdigt. Han meddelade mig dess innehåll, och frågade, om jag önskade att detta svar lemnades åt mig eller om jag föredrog att det öfverlemnades till Bonde. Jag bad grefven tillställa det åt Bonde, men inberättade till konungen hvad Haugwitz sagt mig om dess innehåll.

I September detta år fick jag från Göteborg genom baron Lagerbjelke befallning att begära konungens af Preussens bona officia för att erhålla af kejsaren af Ryssland hvad kejsar Paul lofvat i den af begge monarkerna undertecknade konventionen under konungens vistande i Petersburg, nämligen dels ersättning för de 1798 uppbragta svenska konvojerna, dels betalning för krigsrustningarne. Detta skulle tagas af embargon på engelska skepp i Ryssland, sedan ryska förluster blifvit afdragna. Kalkyl gjordes och värdet förslog till beggedera. Någon tid efteråt skref v. Ehrenheim, att konungen väntade att Preussen skulle göra sitt inflytande gällande till vår förmån äfven hos England, i sammanhang med uppgörandet af liqvidationen angående Hannover. Jag gjorde härom vederbörlig framställning, och d. 12 Dec. förklarade mig Haugwitz att konungen af Preussen, sedan Hannover var återlemnadt, ej hade annat än bona officia till sin disposition, men ville använda dem, och att preussiska chargé d'affaires i London

Digitized by Google

fått befallning att understödja baron Silfverhjelms underhandlingar *).

Herr Casström, som hade varit min legationssekreterare, blef förflyttad till Haag, och Brinkman efterträdde honom hos mig.

Den nykomne österrikiske ministern grefve Stadion, som förde ett stort hus, ville på vintern 1802 öppna det med en bjudning för hela corps diplomatique. Emellertid fans det i hans våning ingen tillräckligt stor sal för att inrymma oss alla vid en gemensam middag. Han beslöt derföre att gifva två, och ville vid detta tillfälle göra en skilnad mellan de olika makternas representanter, som jag ej kunde gå in på. Till den första middagen inbjödos beskickningarne från hvad han kallade de stora makterna, och de öfriga skulle bjudas till den andra. Jag kunde ej göra någon invändning mot den första af dessa fester, ty man har rättighet att bjuda hvem man vill; men man har också rättighet att emottaga eller afslå en inbjudning. Jag gaf hvarje söndag en stor supé och Stadion infann sig alltid hos oss. De båda omtalta middagarne egde rum två på hvarandra följande söndagar. Jag emottog honom med största artighet på aftonen samma dag som han haft sin första middag; gjorde honom ett besök följande onsdag, för att försäkra mig om att få se honom hos mig söndagen derpå; samt lät följande dag helt enkelt tillkännagifva, att jag ej kunde hafva äran infinna mig på hans middag, utan att anföra någon ursäkt. v. Brinkman följde mitt exempel.

*) Genom kejsar Pauls död hade inträffat ett fullkomligt omslag i ryska regeringens politik i förhållande till England. De nordiska makterna öfvergåfvos fullständigt af Ryssland genom dess fördrag med England d. 17 Juni 1801.

Preussen hade redan förut användt sina »bona officia», till Sveriges förmån hos engelska regeringen. v. Engeström hade derom anhållit i en d. 9 Sept. 1798 inlemnad not; och preussiska chargé d'affaires Balan hade gjort föreställningar i de neutrala makternas gemensamma intresse. (R. A.) England hade upprepade gånger kränkt folkrätten genom att ej respektera konvoj med neutral flagga. Föreställningarne hade dock ej ledt till något resultat: förhållandet mellan svenska och engelska hofven hade fortfarit att vara spändt, och svenska sändebudet v. Asp hade blifvit rappellerad.

Digitized by Google

Grefve Stadion kom på aftonen till min supé och jag tog emot honom som vanligt. Sardinska ministern grefve Castel-Alfer sade mig att jag haft rätt, men att hans konungs ställning vore så osäker, att han ej vågat göra som jag. Portugisiska ministern Correa förebar illamående och grefve Baudissin, danska ministern, ville icke stöta sig med grefve Stadion. Han vann ingenting dermed, ty grefven blef nära förbunden med mig, under det han föga umgicks med honom. Det sätt, på hvilket jag emottagit hans bjudning, nedstämde hans ton, och han lät genom chevalier de Bray helsa mig, att han ernade göra en särskild middag till min ära. Jag svarade, att jag icke behöfde andras bjudningar, att jag vore glad att jag haft ett tillfälle att visa honom att jag icke tålte att man ville behandla mig med ringaktning; att sedan detta skett, jag anhöll att ej vidare, måtte talas derom, samt att jag hoppades att vi i all vänskap skulle umgås liksom förut.

Jag uppehöll mig detta år, som vanligt, en kort tid under sommaren på Jankowicz.

Vintern 1802—03 började på ett lysande sätt. Chevalier Correa föll på den idén att gifva en stor kostymbal, till hvilken hela societeten blef inbjuden. Hans bostad egnade sig derför, och han gaf oss en verkligen vacker fest. Då saken var något ovanlig, gjorde man sig all möda för att skaffa präktiga drägter. Correas hus var icke så väl försedt, att han kunde sjelf skaffa serviser till hela denna mängd menniskor. Supén serverades derföre vid fyra stora bord: fru de Correa var värdinna vid det första bordet, hvarest serverades med sardinska ministerns bordservis af betjening i hans livré; grefvinnan Stadion gjorde les honneurs vid bordet n:o 2; min hustru vid n:o 3, och fru Ofaril, spanska ministerns fru, vid n:o 4, alla med sin egen bordservis och sin egen livré-klädda betjening.

Umgängeslifvet i Berlin var angenämt. Hofvet tog ej emot corps diplomatique utan att tänka på att göra det angenämt för dess medlemmar. De första åren af min vistelse der gafs en gång i veckan bal eller supé för alla som voro presenterade

Digitized by Google

vid hofvet. Etiketten förbjöd de utländska diplomaterna att äta vid samma bord som konungen. Han tyckte icke om att sitta stilla och brukade promenera omkring till de olika borden. De främmande ministrarne kunde stanna qvar eller resa, efter behag. Deras fruar hade en förnämlig plats vid drottningens bord. Så småningom minskades dock dessa hoffester; baler och supéer blefvo mindre talrika. — Bland nöjena i Berlin kunde man icke räkna aftonsamqvämen hos prinsarne Henriks och Ferdinands gemåler. Det hade blifvit vanligt att man ansåg dem för tråkiga, i synnerhet sedan flera diplomatiska hus börjat lefva med i verlden. Danska ministern grefve Baudissin gaf då och då supéer, men grefve Stadions, general Ofarils och vårt hus stodo alltjemt öppna. Stadion var en man af hufvud; hans grefvinna, född Stadion, var god och behaglig. Ofaril var en hedersman, och hans hustru, som ej längre var ung, hade ett angenämt sätt att vara. Hertiginnan af Kurland såg mycket menniskor i sitt hus; grefve Castel-Alfer var rod af societetslifvet och gaf ofta supéer; och baron Krüdener lefde mycket stort.

Stadion förflyttades såsom ambassadör till Ryssland. Hans efterträdare, grefve Metternich, var en gammal bekantskap till oss från vår vistelse i London. Vi begåfvo oss tillsammans till Potsdam: han för att få sitt första förträde, och jag för min afskedsaudiens. Han hade ännu ej öppnat sitt hus, då vi lemnade Berlin.

Följande bref från Ehrenheim visar den förändring i min ställning i Berlin, som detta år inträdde.

(Titel.) Stockholm d. 20 Maj 1803.

Enligt herr hofkanslerens mig gifne uppdrag, har jag till Kongl. Maj:t framlemnat den mig tillsända underdånige ansökning om 4 månaders tjenstledighet under nu förestående sommar. Kongl. Maj:t har i nåder täckts bevilja den, men har tillika gjort de anmärkningar, att en landtegendom i det land, hvarest herr hofkansleren såsom minister vore ackrediterad, naturligtvis föranläte tätare ansökningar om tjenstfrihet än vid dess andra beskickningar, samt att uti sjelfva egen-

Digitized by Google

skapen af possessionat i samma land och följaktligen af undersåte der, låge flera andra omständigheter som ej väl stode tillsammans med de qvalifikationer ett främmande hofs representant hufvudsakligen tillkommo. Kongl. Maj:t gjorde rättvisa åt det sätt, hvarå herr hofkansleren uppfyllt sin plats, så i anseende till representationen i allmänhet, som till de höfligheter och det biträde, resande landsmän af alla stånd bevisades, men trodde att denna plats och detta lefnadssätt borde vara mindre önskansvärda för en man af förmögenhet, hvars fullkomliga ledighet säkert skulle lända till dess enskilda märkliga förkofran. Det är således ej af missnöje med herr hofkanslerens förvaltning af Kongl. Maj:ts ärender, utan i anseende till nyss nämnda biomständigheter, som Kongl. Maj:t är betänkt att efter förloppet af den nu beviljade tjenstfrihet göra ett ombyte vid beskickningen; och har jag fått nådig befallning att enskildt derom förekomma herr hofkansleren, utan att tills vidare något ytterligare kommer att synas af den tillämnade förändringen, ty Kongl. Maj:t skulle ogerna se, att vid kunskapen härom det preussiska hofvet åter gjorde sådana demarcher, som vid ett förtidigt rykte för någon tid sedan i sådant ämne gjordes.

Med fullkomlig högaktning etc.

F. v. Ehrenheim.

Jag rättade mig fullkomligt efter Ehrenheims önskan och talte icke om mitt återkallande för någon. Men för min legationssekreterare kunde det icke förblifva en hemlighet, och fastän jag bedt Brinkman icke yppa det, anförtrodde han det åt engelska ministern Jackson, som vidare utspridde det åt andra. På detta sätt kom det äfven till grefve Haugwitz' kännedom, och han fick sin konungs befallning att vidtaga samma åtgärder som förut.

Till h. m. konungen skref jag följande bref vid emottagandet af denna underrättelse: *)

S. A. K.

Uti ett ögonblick af fredliga liknelser trodde jag mig, så väl som de fleste härvarande utrikes ministrar, kunna våga be-

*) Konceptet till detta bref förefinnes ej fullt afslutadt bland v. E:s papper. Det meddelas här i det skick det föreligger, endast med uteslutande af sista stycket, som slutar midt i en mening.

Digitized by Google

gära en ledighet, alltid i hopp att ansökningen ej skulle aflemnas, i fall den kunde förutses ej vara E. K. M. till nöjes.

Det tillstånd, herr kanslipresidenten förkunnat mig, nödgas jag anse för en befallning och afreser således en af dagarne, ehuru ogerna, sedan jag förnummit att min begäran varit E. K. M:t misshaglig; färdig att återvända vid första vink. Vore min underdåniga tillgifvenhet för E. K. M:s dyra person, mitt redliga hjerta, och min kärlek för fäderneslandet så kände som de det förtjena, så såge E. K. M:t med nåde å det bekymmer, öfvertygelsen att hafva förlorat sin öfverhets nådiga förtroende gifver en gammal tjenare, den dess samvete ingenting kan förebrå.

Högstsalig konungen gaf å det nådigaste sätt sitt tillstånd till mitt giftermål med fröken Chlapowska. Min hustru, och icke jag, har ärft och eger gods i Syd-Preussen. Hennes och min egendom äro alldeles åtskilda. Jag är ej possessionat här uti landet, ännu mindre undersåte. Min kärlek för fäderneslandet är af gamla slaget. Jag kan ej upphöra att vara svensk, och allt hvad som länder att förskjuta mig plågar mitt sinne, men qväfver ej mitt tänkesätt. Den inkomst, hustru min drager af sin egendom, är använd i Eders Kongl. Maj:ts tjenst till svenska namnets heder och landsmäns förmån, samt för att minska penningars utförande utur Sverige. Förmögenheten är ämnad att komma dit med mina barn, dem jag uppammar uti kärlek till mitt fädernesland. Jag är i anseende till den i samma förhållande som flera andra svenskar, hvilka gift utländsk hustru och draga hennes inkomster. Preussiska regeringen har ingen särskild inflytelse å godsens mer eller mindre afkastning. Ingen kollision kan ega rum, men i det fallet bör jag väl ej tros kunna vara sen i valet. Utan att nämna den oegennyttiga, entusiastiska kärlek för fäderneslandet, som alltid lifvat mig, är min och min sons hela varelse i Sverige. Vi hafva der rättigheter såsom svenska adelsmän, fideikommiss och annan egendom, den jag säkert ej vill förlora.

Innan jag egde någonting hemma, ådagalade jag för högstsalig konung Gustaf III, glorvördig i åminnelse, en obrottslig tillgifvenhet, den intet hot kunde afskrämma, i en tid, då uteblifvande tidningar hemifrån styrkte ryska ambassadörens försäkran att konungen vore afsatt, i de brydsamma omständigheter, då herren öfvergafs af mången, den han med välgerningar öfverhopat. Jag hade ingenting fått och begärde ingenting, utan att frälsa konung och fädernesland. Nöjd med mitt förhållande gjorde herren mig till envoyé extraordinaire,

Digitized by Google

hedrade mig med nordstjernan och lofvade att draga försorg för mig och de mina. Döden hindrade honom att fullgöra sitt löfte, men jag gömmer dess nådiga skrifvelse, mig och de mina till tröst.

Med samma varma hjerta och samma brinnande nit är jag färdig till E. K. M:s tjenst. Gud har ifrån E. K. M:t afvändt de bekymmersamma ögonblick, då sann tillgifvenhet kan pröfvas, och jag lefver hellre glömd, än att se mitt fäderneslan i olycka. Men färdig att göra den uppoffring E. K. M:t kan önska, utbeder jag mig dess nådiga befallning. Tillåtes mig ej ledighet, så begär jag ingen. Jag har här bohag till ett stort värde, och lättheten att få inkomsterna ifrån Syd-Preussen gör lefnaden mindre kostsam; att rubba mitt bo skulle åstadkomma en stor förlust. Jag lider den med nöje, då frågan är om E. K. M:ts tjenst. All annan uppoffring, som kan befallas, skall ske för att visa mig värd E. K. M:s nådiga förtroende. Att anses detsamma ovärdig, är en svår tanke för en redlig man.

Möjligen kunde man lemnat E. K. M:t om mig mindre fördelaktiga tankar. Jag har med det tålamod, min pligt fordrar, afvaktat tillfälle att göra mig känd. Nu då jag ser det fly, täckes E. K. M:t ej onådigt upptaga, att jag vågar försäkra mig vara i stånd att klarligen ådagalägga min oskuld och renhet, derest mig nämnes, ej anklagaren, som är mig indifferent, utan anklagelsen. Med denna bön vänder jag mig till Eders Kgl. Maj:ts nåd och rättvisa. — Jag åstundar ej syssla, utan nådigt förtroende. Min heder fordrar således att intet steg göres af preussiska hofvet. Då herr presidenten säger att det vore E. K. M. oangenämt, har jag dubbel skyldighet att tiga, ty ehvad beslut E. K. M:t täckes taga i anseende till mig, nådigt eller onådigt, är min underdåniga pligt densamma. Skulle herr Tarrach få någon kunskap om saken och aflägga en berättelse, som kunde förorsaka ett preussiska hofvets steg, så bör det mig ej tillräknas. Sådant var förhållandet sista gången. Jag visste ingenting derom och är, så sant Gud lefver, för stolt att vilja vara afhängig af främmande makt. Min och hustru mins förmögenhet äro i öfrigt ej så stora, som de blifvit E. K. M:t förestälda. Åt herr kanslipresidenten har jag derom lemnat fullständiga upplysningar. — —

Jag begagnade min tjenstledighet till att resa till Jankowicz, der jag tillbragte den vackra årstiden. Då jag lemnade Berlin, betalte jag en skuld på 30,000 rdr, som jag samlat under min beskickning der. Jag hade fört ett stort hus;

Digitized by Google

jag vågar t. o. m. säga det största i Berlin. Alla söndagar gåfvos, såsom jag nämnt, supéer för 85—105 personer. Min bostad var rymlig och väl möblerad. Baron Breteuil, som så välvilligt mottagit mig i Wien, kom till Berlin och gjorde mig den äran att spisa middag hos mig. Han sade: »jag är förtjust att se det sätt, hvarpå ni inrättat er. Ingen af edra landsmän i samma tjenstegrad som ni har sitt hus så väl utstyrdt».

Preussiska hofvet visade oss mycken välvilja. Man lät mig förstå, att konungen af Preussen ej skulle ha något emot att se mig inträda i preussisk tjenst och der emottaga en hedrande befattning. Men jag är gjord af ett enda stycke, och kan icke tjena något annat land än mitt fädernesland *).

*) Se rörande v. E:s rappel åtskilliga bref och handlingar, tryckta såsom Bil. I.

Digitized by Google

VIII.

Tjenstfrihet och Resor 1803—09.

Fru Stael i Berlin. — Umgängeslif. — Besök i Stralsund 1804 hos Gustaf IV Adolf. — Lagerbjelke och Armfelt. — Resa till Sverige 1805. — Svarta örns orden: Brinkman och Tarrach. — Biskopsvigning i Lund och lägret vid Bonarp. — Politiska iakttagelser från Jankowicz 1805. — Kejsar Alexander i Posen. — Berlin före nederlaget vid Jena. — Resa till Sverige 1806. — Danska hofvet i Kiel. — Stockholm 1806—07. — Sofia Albertina och Preussens nederlag. — Henschen och Rosenstein. — Gustaf Adolf och preussiska hofvet. — Pommerska kriget: Anekdoter: Armfelt, Essen, Cardell, Hampus Mörner m. fl. — Återresa 1807, afbruten. — Vistelse i Lund 1807—08. — Afresa genom Danmark i Dec. 1808. — Jankowicz plundradt. — Underrättelse om 1809 års revolution.

Innan slutet af 1803 var, såsom af det föregående synes, min befattning med svenska beskickningen förbi*). Jag blef likväl i Berlin till våren 1804, indrog något mitt hus, men såg vänner; Brinkman, som redan sedan Oktober drog sin lön, bodde och åt hos mig.

Baronessan Stael kom om våren 1804 till Berlin. Hon blef väl emottagen, men en barnslig ohöflighet, som hennes sjuåriga dotter på en barnbal begick emot kronprinsen, som hon icke kände och som på intet sätt var utmärkt från andra barn, gaf henne bekymmer. Oraniska hofvet gjorde deraf stort väsen. Det talades om demokrati och om fru Staels grundsatser. Jag omnämner detta, för att visa huru det hofvet aldrig försummat att reta emot allt hvad det trodde fran-

---

*) v. Engeströms afskedsaudiens egde rum i Potsdam d. 29 Nov. 1803. Dock erhöll han då och då uppdrag för svenska regeringen. Så begär Lagerbjelke (16/11 1803) å konungens vägnar upplysningar om Tempelcreutz (Reuterholm, se I: 129). Han ursäktar sig för det ogrannlaga i att nu framställa denna anhållan, »men jag känner eder verkliga böjelse att göra konungen en tjenst, utan afseende på tjenst »en titre» eller »sans titre». Det senare kan dessutom ej blifva långvarigt».

Digitized by Google

syskt. Fru Stael stod likväl mindre väl hos franska regeringen. Ett mycket vackert bref, som hon skref till kronprinsens informator Delbrück, blef konungen visadt och vann hans bifall. Hofmarskalken Massow kom på konungens befallning till henne och förklarade, att hans maj:t gjorde intet afseende på en dylik barnslighet. Han visste mycket väl, att fru Stael ej var kommen till Berlin för att förolämpa hans kongl. höghet *). I fru Staels sällskap var mycket herr Drummond, som återkom från Constantinopel, der han varit engelsk ambassadör. Det var den förste riddare af halfmånen som jag sett.

Vid denna tiden gafs en mycket präktig bal masqué för hofvet i nya spektakelhuset. Å densamma voro en mängd af baletter, af hvilka jag endast nämner den, som drottningen anförde, talrik, lysande och märkvärdig i anseende till drottningens fägring och väl utförda pantomim. Hon föreställde Darii dotter Statira, såsom Alexanders fånge. Med henne voro, såsom fångna, prinsessan af Oranien och prinsessan Ratziwill. Man trodde ej då, att ett nästan dylikt missöde, som händt Darii hus, skulle tre år derefter öfvergå det preussiska. — Jag var med i balletten, icke dansande, utan såsom offerprest, med neapolitanske statsministern prins Belmonte-Pignatelli, förra holländska ministern baron Reede, grefve Golowkin och öfversten grefve Brühl. Min hustru figurerade såsom en fången indisk drottning, med drottningens broder, yngsta prinsen af Mecklenburg, som föreställde en fången indisk konung. De oändliga, flera veckor före högtiden dagligen förefallande repetitionerna upptogo mycken tid; men jag hade ingenting att göra och sällskapet var angenämt.

---

*) Rörande denna ryktbara författarinna skrifver Armfelt, som då var konung Gustaf Adolf följaktig på tyska resan, till v. E. (20/2 1804): »Que ferez-vous de m:me Stael? J'ai été en correspondance avec elle depuis son séjour en Allemagne: elle veut par tous les diables voir le roi, et lui n'est pas curieux du tout». — Han fortsätter (8/4 1804): »Finkenstein m'a dit que m:me de Stael faisait grande sensation à Berlin et que Brinkman était fortement occupé d'elle. Je désire qu'il soit prudent dans son amour pour le génie, car cette dame n'est pas en bonne odeur à notre cour; on la regarde toujours comme très-révolutionnaire. (E. S.)

Digitized by Google

På en af dessa fick jag höra den oangenäma skildring, man gjorde af en pojkträta, som dagen förut med anledning af en kontradans förefallit på en hofbal, emellan löjtnanten vid gensd'armes-regementet Zastrow och unge Lajard af franska beskickningen. Denne senare hade knuffat Zastrow, sades det, på slottet i konungens närvaro. Man såg deruti fransosernas grundsatser: de hade ingen aktning för konungar, med mera dylikt. Jag gick genast till franska ministern Laforêt och underrättade honom om det, hvarmed hans beskickning var hotad. Han följde mitt råd och begaf sig genast både till grefve Haugwitz och hofmarskalken Massow, förklarade för begge, att han hört sägas, att något oangenämt förefallit senast på balen på slottet och begärde att konungen ville låta undersöka sammanhanget. Hade Lajard förgått sig, kunde han försäkra, att han derför skulle blifva straffad, ty franska regeringen ville ej, att någon fransos skulle fela emot hvilken öfverhet det vore, allraminst emot konungen af Preussen, hvars vänskap den åstundade. Hvad trätan ungdomen emellan anginge, så kunde de afgöra den sins emellan; men honom låg det om hjertat, att ingenting kunde läggas beskickningen till last. Med denna förklaring var preussiska hofvet nöjdt. Pojkarne sköto på hvarandra och felade, och dermed var det slut.

Åtta dagar före påsk afreste min hustru till Jankowicz och påskdagen följde jag efter. Der tillbragte vi sommaren och en del af hösten helt stilla. —

Jag anträdde på hösten samma år en resa till Pommern, för att göra min uppvaktning hos konung Gustaf Adolf. Den 6 Oktober lemnade jag Jankowicz och tog vägen öfver Sierakow, Stargard, Stettin, Uckermünde och Anklam. Till sistnämnda stad anlände jag d. 10 Oktober. Värden i värdshuset hade mycket att säga mig om konungens korta vistande hos honom vid genomfarten. Baron Lagerbjelke var kommen långt före konungen och var rätt lustig. Presidenten grefve Barck var kommen för att uppvakta konungen och tillbjuda sitt hus i Greifswald till nattläger; en deputation af Greifswalds borgerskap för att tillbjuda en aftonmåltid. Ge-

Digitized by Google

neralguvernören baron von Essen var vid svenska gränsposteringen för att der emottaga konungen. Baron Armfelt, sade mig samme man, var den 5:te kommen till Stralsund från Berlin. Efter hans ankomst talades mera än förr om krig. Flera trupper voro ankomna, andra väntades. Licent-jakt-skepparen, som på 26 timmars tid gått från Stralsund till Ystad och återkommit med svar, hade af konungen fått 50 dukater. De jakter, som skulle föra hofvet öfver, hade lagt ut på andra sidan af hamnen, så att man förmodade, att de ej så snart komme att nyttjas. Jag började nu hoppas att kunna få uppvakta konungen i Stralsund och således till en blidare årstid kunna få uppskjuta min resa till Sverige.

Vid gränsen fann jag, utom de vanliga invaliderne, en liten husarpostering, ämnad att patrullera längs Peene-strömmen. Det var ånyo strängt förbjudet att komma öfver gränsen utan pass, men kommande från en ort, der ingen svensk minister var och känd af den vakthafvande officeren, slapp jag igenom. Till Greifswald kom jag emot aftonen och besökte genast presidenten i tribunalet, grefve Barck. Han hade nyligen varit i Stralsund och sade mig, att man ingenting visste om konungens afresa, att baron Armfelt var i Stralsund, men Cederström öfverrest till Sverige, att Spencer Smith och den nye engelske ministern, Pierrepoint, voro i Stralsund och stodo ganska väl; samt att konungen genast efter ankomsten till Stralsund, om jag rätt minnes, eller törhända redan från Magdeburg, sändt generalen baron Bror Cederström till Ludwigslust för att tillbjuda hertigen af Mecklenburg-Schwerin en tillflygt och säkerhet för sin person i Stralsund emot fransoserna. Hertigen hade svarat, »att han intet fiendtligt anfall förutsåg, men derest emot all förmodan, ett sådant egde rum, reste han öfver den helt nära belägna preussiska gränsen.»

Grefve Barck sade att pommerska kammaren vore i största penningeförlägenhet och att konungen derföre begärt af landtständerna en frivillig gåfva till dess understöd och att dessa den 18:de skulle lemna svar; således reste konungen ej dessförinnan. Kammarens förlägenhet härrörde till en stor del af tribunalets löningsstat, hvilken, sedan Wismar var såldt, föll Pom-

Digitized by Google

mern till last. Wismar, som till en stor del lefvat af tribunalet, hade mist sin näring och var så mycket olyckligare, som hertigen, för att draga intresse af sin dryga köpesumma, ökade pålagorna. Detta åstadkom hos innevånarne ett hat mot Sverige, som visade sig vid alla tillfällen. — Denna försäljning, denna vanhederliga sak sättes å generalguvernören baron Tolls räkning.

Den 11:te mot middagstiden ankom jag till Stralsund. Jag gick genast att besöka baron Lagerbjelke, som jag ej träffade. Han var hos konungen, baron Armfelt äfvenså. Generalguvernören baron von Essen råkade jag hemma. Han emottog mig med mycken vänskap. Han bodde i förra Meyerfeltska huset, som nu tillhörde konungen. Guvernementshuset var helt och hållet öfverlåtet åt hofvet. Högvakten var i det hus, der generalguvernören bodde. Högra delen af öfre våningen innehades af general-krigskommissariatet, som styrdes af hofmarskalken Achates von Platen, och å venstra sidan hade baron von Essen några rum. Han var så trångbodd, att friherrinnan måste qvarblifva i deras landthus, en half mil från staden. Baron von Essen sade mig, att han haft nog oro öfver alla ankommande engelsmän, intill dess konungens närvaro afbördade honom allt ansvar. Först kom James Crawford, som emot sitt löfte rymt ur franska fångenskapen. Generalguvernören lät säga honom, att han väl kunde förstå, att han längtade hem, och att han derföre befallt att en extra postjakt skulle vara till hans tjenst. Han afgick samma dag. Sedermera kom Spencer Smith, som afvaktade konungens ankomst. Han var redan rest, men engelska ministern Pierrepoint, som ankommit efter konungen, var ännu qvar. Baron von Essen sade sig undvika allt förtroende öfver utrikes ärenden, hvilka han tillstod sig ej förstå, men att, då den honom anbefalda förrättning gaf honom rätt att tala, gjorde han det alltid för bibehållande af fred och stillhet.

Eftermiddagen besökte jag statsfruarna, grefvinnorna Oxenstjerna och Gyldenstolpe, af hvilka den förra, född Wadenstjerna, var en gammal bekant och på långt håll slägtinge. Då jag ej träffade öfverstekammarjunkaren grefve Stenbock

Digitized by Google

hemma, skref jag honom till och bad honom utbedja mig den nåden att blifva hos Kongl. Maj:t föreställd. Jag gick sedermera på skådespelet, som uppfördes af hertigens af Mecklenburg-Schwerin trupp, hvilken för konungens närvaro i Stralsund begifvit sig dit. Sal och aktörer voro lika usla. Då jag der blef varse grefve Stenbock, gick jag i hans loge. Han sade, att jag morgondagen efter paraden skulle blifva konungen å vanliga morgoncouren föreställd. I denna loge var äfven engelska ministern, herr Pierrepoint, en ganska ung man, som sade mig, att han en afton varit i mitt sällskap i Berlin hos österrikiska ministern, grefve Stadion. Han var då, för 2 år sedan, en från universitetet kommen yngling.

Den 12, kl. 9 förmiddagen, gick jag upp i konungens rum och afvaktade hans ankomst. Efter paraden, som han merendels dagligen bivistade, återkom Hans Maj:t. Jag fann honom till utseendet mycket förändrad. Hans afskurna, opudrade hår, hans mörkblå, med släta, förgylda knappar tillknäppta rock, och det deröfver spända breda, gula gehänget, gaf honom en likhet med konung Carl XII, som kom mig tårarne i ögonen. Gehänget var likväl en guldgalon och ej af elghud. Hans Maj:t täcktes ganska nådigt bemöta mig, så att jag hade allt skäl, att vara nöjd med mitt första företräde. Jag blef befald till middagsmåltiden. Kort före densamma blef jag drottningen föreställd af kammarherren öfverste Tawast. Efter måltiden nalkades konungen, då jag talade med baron Armfelt. »Alla svenskar», sade konungen, »som varit å de orter, der von Engeström varit i beskickning, berömma den höflighet de i hans hus njutit.» — »Han har», inföll Armfelt, »gjort heder åt det värf han beklädt.» — »Jag önskar ingenting mera», sade jag, »än att få tillfälle ådagalägga det nit för Eders Kongl. Maj:t, hvaraf jag är upplifvad.» — »Det är», svarade konungen, »på ett hedrande sätt ådagalagdt, och jag skall med nöje, vid första tillfälle, nyttja er.»

I ett enskildt företräde sökte jag utbedja mig underrättelse om de skäl, som ådragit mig Hans Maj:ts onåd och förorsakat min rappel från beskickningen i Berlin. Hans Maj:t förklarade, att det var ingen onåd, utan att Hans Maj:t trodde sig

Digitized by Google

dermed göra mig en tjenst. Jag förstod icke hvad han dermed ville säga och vände saken på alla sidor, för att få något bestämdare svar, men det var omöjligt; konungen upprepade alltid just detsamma, som han nu sagt. Det var hans vana, när han envist beslutat en sak, att icke ingå i någon diskussion, och derföre gaf han alltid samma svar *).

Furst Hessenstein var kommen till Stralsund, att uppvakta konungen. Jag gjorde honom besök. Han egde den ädla höflighet, som bör pryda en stor herre och som allt mer och mer kommer ur modet. Han påminte sig min morbror, min fader och mina bröder. Han talade om preussiska hofvet, efter de underrättelser han hade, med stort begrepp om kabinettssekreteraren Lombards inflytande, jemte öfvertygelse om dennes oinskränkta tillgifvenhet för Frankrike.

Baron Lagerbjelke bemötte mig med den uppriktighet, en hederlig karl är skyldig den andre. Den målning han gaf var ej tröstande. Konungen hade en afsky för Stockholm och dess innevånare. Han älskade hvarken Sverige eller svenskar, och ville ej resa hem. Han satte mera värde på sin egenskap af tysk furste än på allt annat och ansåg väl gjordt, om man vill tjena en främmande öfverhet. »På det sättet», inföll jag, »vore det mig lätt, att vinna hans högaktning.» — »Det vet konungen», svarade L., »och jag bör göra honom den rättvisan, att han håller er räkning, derför att ni ej gjort det.»

---

*) v. Engeström hade företagit denna resa i ändamål att af konungen vinna en förklaring öfver sin rappel och på inrådan af Armfelt, som tillhörde konungens närmaste omgifning. Armfelt skrifver med afseende härpå d. 26 Sept. till v. E.: Je suis très-persuadé que votre entretien avec le roi vous mettra tous les deux fort à votre aise et que vous vous arrangerez pour le mieux; il est persuadé de votre zèle et mérite; vous connaissez ses bonnes qualités et désirez le servir ainsi que la patrie. Après cela il faudrait bien que le diable s'en mêle pour qu'on ne soit satisfait de part et d'autre. Évitez cependant de lui parler de Bonaparte. Ce nom seul suffit pour exciter en lui toutes les passions les plus contraires à son repos, et celui qui s'avise de défendre une seule démarche ou louer une seule qualité en cet homme, est un traitre et un scelerat à ses yeux. Je dois en honnête homme vous prevenir là-dessus. Quant à la France et la politique en général, ce n'est pas la même chose; on peut sur cela dire parfaitement ses opinions, fussent elles diamétralement opposés aux siennes. (E. S.)

Digitized by Google

Vistandet i Karlsruhe hade gjort mycket ondt. Konungen hade velat, ej förena sig med Frankrike, men något närma sig till detsamma, då det olyckliga mordet å hertigen af Enghien mellankom. Konungen tog det mycket nära. Markgrefvinnan styrkte väl till hetta och närde gamla fördomar. Emigrerade af den föraktliga klassen, som, Gud nåde oss, var talrik, voro mycket beskyddade vid hennes hof. Ibland dem var en vid namn S:t Genié, som konungen skickade till Frankrike, för att skaffa kunskaper. Han var efter allt utseende dubbel spion. Det var densamme, som för många år sedan var med i Holland och bortstal hertigens af Brunswik papper. Det var, om jag mins rätt, hertig Ludvigs: han var arfståthållarens förmyndare. Jag har 1789 sett honom dubbel spion i Warschau. Honom ville markgrefvinnan hafva till kammarherre: det gick icke an; då begärde hon, att han måtte blifva generaladjutant: det förmådde Armfelt hindra. Emot sin svåger, arfprinsen af Baden, hade konungen visat mycken hetta, så att han beslöt resa till sin farfar, som residerade i Schwetzingen. I franska ministerns närvaro gjordes starka utfall emot Bonaparte. Denne undanbad sig derföre att gå till hofs. Till slut fruktade kurfursten både för sig och konungen och bad baron Lagerbjelke laga så, att konungen till ledsamheters undvikande ville lemna hans land. Bonaparte skall hafva skrifvit till Duroc: »J'ai eu tort de croire tout le bien que vous m'avez dit du roi de Suède. Il n'est pas dangereux, mais c'est un comprometteur.»

Jag har glömt säga, att baron Lagerbjelke i Stralsund sade mig, »att konungen beslutat föra krig, nästan lika godt emot hvilken, bara det är krig.» »Jag har länge sökt hålla tillbaka», tillade han, »men ser nu att det är omöjligt, och går derföre bort, ty den blodskulden vill jag ej hafva på min räkning.»

Jag kan vittna, att baron Lagerbjelke i Stralsund handlat som en redlig svensk, och har det, såsom allmänheten säger, ådragit honom någon hans öfverhets våldsamhet, så gör den ingen vanheder. Jag har sett honom öfverhopad af arbete och bekymmer, i ett sådant helsotillstånd, att jag ej begriper huru han kunnat hålla ut. Han förestod utrikes-brefvexlingen,

Digitized by Google

som då var både trägen och kinkig *). Han föredrog pommerska ärendena, allt hvad kammar- och krigsexpeditionerna utsände, äfven finansärendena, och expedierade det; besörjde dessutom konungens reseomkostnader och gjorde räkning derföre. Lagerbjelke hade en otrolig lätthet att arbeta, men icke nog stark kropp att uthärda med ett sådant arbete. Han var då och har varit allt sedan ganska sjuklig. Konungen var ej heller angenäm att arbeta under, häftig och hård. Jag vet ej om Lagerbjelke genom föreställningar ådragit sig konungens vrede, men det sades, att hans maj:t en gång bar hand på honom, hvilket gick honom så till sinnes, att han blef sjuk deraf **). Drottningen, som ville ställa till rätta, lagade att Lagerbjelke kom upp till middagen dagen derpå. Då hon gick till Lagerbjelke och frågade huru han mådde, sade Armfelt, som stod bakom: »Il est singulier, madame! il est chatouillé de la tête, comme d'autres le sont du corps.»

Baron Armfelt har aldrig kunnat lära sig att blifva försigtig. Han skref till mig och efter min rappel till Brinkman ifrån Wien »en clair» saker om österrikiska ministèren, dem jag tror sanna, men som ej kunde vara angenäma; och ehuru vi »en chiffre» bådo honom akta sig, hörde det ej upp.

*) Om Lagerbjelke och den politiska ställningen skrifver v. Engeström till Brinkman (1/11 1804) efter återkomsten från Stralsund: »Med största fägnad har jag lärt känna baron Lagerbjelke. Komma vi undan stor olycka, så äro vi till största delen honom derför tack skyldiga. Det enda rätta understöd han har, ehuru baron Armfelt ej gör ondt, är våra så kallade vänners obeskedliga uppförande. Det är ej Frankrike, som värst behandlar oss. Märk dessa ord. De äro ej mina, utan dens, som bäst kan känna sin ställning. Mylord Harrowby har rent ut sagt åt Silfverhjelm, att England gjorde krig åt Frankrikes makt, vare sig under Bonaparte eller en Bourbon, och att då det toge Sveriges trupper uti sold, var det ej för att sätta någon Bourbon på tronen. Silfverhjelm svarade, att konungen af Sverige ej sålde sina trupper, utan ville gå uti förbund med England till en rättmätig regents insättande. Mylord Harrowby blef ond och lät klaga öfver Silfverhjelm. Det säges: han är för väl med Jacobi att kunna hafva förtroende till honom. Sedermera vägrade mylord Harrowby att konferera med honom. Silfverhjelm hade sprungit, om Lagerbjelke ej varit. Nu soutenerar konungen honom såsom sig bör.

**) Lagerbjelke sjelf förnekar sanningen häraf. (Notice biographique, s. 36.)

Digitized by Google

Samma uppriktighet tör han visat på stället, ty en vän skref mig till, att han vore mycket illa ansedd i Wien och så hatad af ministèren, att den genom kejserliga ministern i Karlsruhe muntligen låtit anföra klagomål mot honom; och i det egenhändiga bref, hvarmed kejsaren besvarade konungens, rörande hertigens af Enghien olycka, skall högbemälte herre hafva sagt: »J'aime à me flatter que V. M. apprécie avec justice les considérations que m'impose ma propre situation et celle de l'Europe, et que je suis bien loin d'accorder une confiance entière aux notions incomplètes et aux jugements passionnés des personnes, qui s'attachent à blamer hautement toutes les mesures de mon administration». Armfelt skall hafva varit smickrad af österrikiska ministèrens ovilja *).

I Stralsund berättades följande anekdoter från Armfelts resa med konungen. Armfelt befann sig vid kurfurstens bord uti Stuttgart bredvid en temligen dum granne. Denne frågade om grefvinnan Oxenstjerna vore en slägting af rikskansleren. — Det är hans enka, svarade Armfelt. — Men hon talar ej tyska, invände grannen. — Det är så länge sedan westfaliska freden, svarade Armfelt, att hon

*) Armfelts bref till v. E. lemna många bevis på hans oförsigtighet i sina utlåtelser och äro ett vigtigt bidrag till denne märkvärdige mans karakteristik. Sjelf erkänner han sin brist på varsamhet på följande sätt: Je dis et écris beaucoup plus que je ne devais le faire, mais il m'est impossible de cacher mon opinion, et de ne pas appeler un chat un chat, et Rollin un coquin». — Bref från Brinkman (25/9 1804) upplyser att Armfelt sjelf bekräftat, att hans rappel blifvit af Wiener-hofvet begärd, samt att han af konungen varit erbjuden beskickningen i Berlin. Berliner-hofvet lät emellertid otvetydigt förstå, att det ej önskade emottaga den ryktbare mannen såsom Sveriges sändebud. Anledningen härtill var tvifvelsutan densamma, som A. antyder i ett senare bref till v. E. (18/3 1806): Man anser mig i Europa som exaspererad och particulièrement rasande på Bonaparte. Detta är en absurdité. Som svensk och som undersåte är jag ej annat än det jag bör vara, ty mitt lands väl är det första. Som particulier och utan all publik befattning, anser jag Bonaparte som en driftig och af omständigheterna väl tjent röfvare, under hvars spira jag aldrig kan determinera mig att lefva, och mot hvilken jag gerna gjorde krig *med ryssar*, hvars lif och hvars pung jag hade intet intresse att spara. Detta är min trosbekännelse som jag ej fruktar göra en vän och hederlig karl.

Digitized by Google

väl kunnat glömma tyska språket. — Hon bär sina år rätt väl, sade mannen.

En dum handlande i Stralsund, hos hvilken Sparre, Armfelts adjutant, bodde, sade åt honom, då skådespelet Gustaf Vasa uppfördes: jag undrar att kungen, som med så mycket skäl hatar Bonaparte, tillåtit det stycket att uppföras. — Hvarför så, min herre? — Gustaf Vasa var ju också en usurpateur.

År 1805 gjorde jag ensam en resa till Sverige öfver Stralsund. Derifrån gick jag öfver till Ystad och vidare till Lund, för att besöka mina systrar och svåger, samt derifrån till Stockholm. På vägen dit träffade jag i Östergötland grefve Gustaf Mörner, som beredde mig att finna Stockholm i bestörtning öfver konungens beslut att återsända svarta örns-orden till konungen af Preussen, emedan denne herre emottagit Bonapartes orden.

Vid ankomsten till Stockholm uppsökte jag min gamle vän Rosenstein. Dagen efter besökte jag kanslipresidenten. Konungen var på Haga, men kom in vissa dagar, då lever gafs. Vid en af dem täcktes hans maj:t dubba mig till kommendör *). Jag hade förut haft enskildt företräde, vid hvilket jag blef mycket nådigt bemött. Det vardt ej mycket långt, och vid bortgåendet sade mig konungen: »Vi få mera talas vid en annan gång». Denna gång kom likväl ej, ty kort derefter anträdde hofvet resan till Skåne. — Hos drottningen var ingen presentation möjlig. Hon var beständigt på Haga och kom endast eftermiddagarne in för att se de kongl. barnen, som bodde i sina rum på slottet.

*) v. E:s utnämning till kommendör af nordstjerneorden väckte hos hans vänner stor tillfredsställelse, och hans brefsamling innehåller en mängd lyckönskningar till denna utmärkelse. Ehrenheim skrifver 1/8 1805: »Utnämningen bör vara Tit. i dubbelt afseende välkommen för den rektifikation, den ger andras begrepp om Tit. ställning i anseende till H. M:t, hvarom Tit. sjelf, efter sin återkomst från Stralsund, och jag, efter mitt senaste samtal med H. M:t, i öfrigt ej behöfver rassureras.»

Digitized by Google

Presidenten baron Ehrenheim sade, att han gjort allt hvad han kunnat för att förekomma svarta örnens återsändande, men förgäfves, och att han önskat det Tarrach behållit för sig det förklarande, han å konungens befallning till honom afgifvit, men att denne deraf gjort förtroende åt hela corps diplomatique och derigenom gifvit saken en publicitet, som gjort den svårare. Baron Ehrenheim förutsåg, att detta steg borde väcka ovilja hos konungen af Preussen, och önskade att den endast måtte visa sig igenom serafimerordens återsändande, så att något väsentligare ej måtte förloras. I denna afsigt hade han instruerat Brinkman.

Några dagar derefter voro vi till middagen tillsammans hos generalen grefve Philip Schwerin. Jag hade varit på börsen och hört af Tarrachs bankir, Pommeresche, att han fått befallning att med legationssekreterare och arkiv afresa utan att taga afsked. Detta berättade jag för kanslipresidenten, som tviflade, emedan han fått bref af Brinkman, som förmodade att ingenting skulle hända, icke en gång blå bandets återsändande.— Baron Lagerbjelke, som visade mig samma vänskap som i Stralsund, sade mig att Brinkman skrifvit ett långt och vackert bref till baron Hardenberg, för att bevisa att konungens steg emot konungen af Preussen ej borde åstadkomma en sådan ytterlighet som blå bandets återsändande. Hardenberg, som verkligen önskade att vänskapen ej skulle störas, hade derå svarat höfligt och Brinkman tog saken för afgjord. Konungen var högeligen förundrad öfver innehållet af depeschen ifrån Berlin. Kanslipresidentens rapport, att Tarrach samma eftermiddag meddelat den undfångna befallningen att afresa, gjorde konungen missnöjd med Brinkman. »Han har», sade Lagerbjelke, »för mycket litat på sin kredit vid preussiska hofvet». — »Har han sagt att han har kredit», svarade jag, »så har han bedragit. Han har ingen framför hela den öfriga corps diplomatique». Brinkmans ofvannämnda bref var emot föreskrift och illa öfverlagdt; men jag förmodar att det ingenting till saken bidragit, ty mig har sedan blifvit sagdt, att Lombard, ganska ond öfver en i tidningarna införd svensk note emot Preussen, beslutat att hämnas. Nu fick Brinkman lära känna

Digitized by Google

ryska ministern Alopæus, hvilken han i bref till Lagerbjelke utmålat såsom en man af mycken karakter. Han öfvergaf Brinkman, var i stället för medlare Preussens advokat, och uteslöt honom ifrån sin stora diplomatiska middag, så snart preussiska ministèren låtit förklara honom, att han ej mera ansåges såsom chargé d'affaires. Han hade kunnat bjuda honom såsom svensk resande *).

Preussiska ministern Tarrach var alldeles otröstlig öfver sitt återkallande, och legationssekreteraren äfvenså. Tarrach

*) Om tilldragelsen med svarta örns-orden, som för någon tid vållade afbrott i den diplomatiska förbindelsen mellan Sverige och Preussen, skrifver Brinkman $^{17}/_{10}$ 1805 till v. E.: »Jag är alldeles af herr hofk. tanka att en viss nota helst icke bort tryckas; men om det skulle ske, hade jag önskat att den, å hvilken svarades, äfven blifvit allmänheten meddelad, emedan den förra derigenom fullkomligt rättfärdigades. För öfrigt är jag härutinnan oskyldig, ty jag lemnade icke ens mina bästa vänner afskrift af dessa papper. Hvad Alopæus beträffar, har han ej af ovilja mot Sverige, men törhända af för mycket eftergifvenhet för Preussen, varit mindre ferm i denna saken, och det är den enda förebråelse honom kan göras. Jag hade ej allenast befallning att nyttja A., utan isynnerhet Winzingerode i denna saken, och det aktade jag mig för, ty denne man hade på det mest opassande sätt satt eld i blårna. Han var så utom sig af glädje öfver örnens hitflygt, att han högt skrattande kom till mig och sade: Ni väcker min afund öfver ett så hedrande uppdrag. Huru ville jag kasta dem deras roffågel i synen, om jag fått ett dylikt! — Detta bevisar W:s sätt att se, och nu döm om min situation var lätt, då jag i tre månaders tid var i den nödvändigheten att dagligen konferera med tvenne så olika, sig i tänkesätt och karakter alldeles motstridande ministrar! Jag har den tillfredsställelsen att hafva redligen förekommit allt brouillerie, så länge det var möjligt, och bevis derpå är konungens mig på det mest smickrande sätt yttrade nåd, och Hardenbergs äfvensom preussiska hofvets personliga välvilja. Men när *stenar* kastas emot fönstren, så hjelpa inga *pappers*-gardiner, hvarken utanför eller innanför.» — Brinkman, som länge vistats i Berlin och såsom v. E:s legationssekreterare var af honom noga känd, var utan tvifvel en användbar och skicklig diplomat, som stod synnerligen väl vid preussiska hofvet, men synes derjemte hafva haft det felet att tillmäta sitt inflytande och sin skicklighet större vigt än de förtjente. Många samtidas vittnesbörd sammanstämma häri. Holländska ministern i Berlin v. Deden yttrar ($^{29}/_{11}$ 1804): »Si S. M. le Roi de Suède est aussi content de M. de Brinkman qu'il l'est de lui-même, il sera la perle des diplomates. S'il crêve, ce ne sera pas de modestie; il aime ses amis, quand ils s'avouent au-dessous de son savoir.» (E. S.)

Digitized by Google

hade hoppats få tillbringa sina öfriga dagar i Sverige. Han förde en inskränkt lefnad, så att han kom ut med sin ringa lön. Han hade gjort sig vänner ibland ungdomen, och han hade en mätress, som han höll oändligen af. Han gret såsom ett barn. Vi sågo hvarannan beständigt de sista dagarne af hans vistande i Stockholm hos min bror lagmannen, och då han var nästan okänd i sitt fädernesland, gaf jag honom rekommendationsbref till baron von Hagen och baierske ministern de Bray.

Jag åt middag hos engelske ministern Pierrepont, som bodde i det hus, jag såsom hofkansler bebott, och som lefde rätt artigt. Han var då en ung man, rätt angenäm i umgänget, och som presenterade sig bättre än engelsmän vanligen göra. Ryske ministern Alopæus, ny såsom minister, men gammal i Sverige såsom privat-sekreterare, legationssekreterare och chargé d'affaires, var då sjuk. Jag besökte honom. Han sades gifven Sverige af grefve Woronzow i dess vrede och var ej synnerligen högaktad. Grefvinnan Meyerfelt sade om honom: »Il a l'air d'un laquai qui est devenu valet de chambre». — Den öfriga delen af corps diplomatique var temligen obetydande.

Jag gjorde en hastig resa till min bror Adolf på Österby, till min egendom Refvelstad och till min svägerska på Grönsö. Jag vet ej af hvad händelse till denna egendom kommit tapeter af samma slag som de flandriska, virkade med guld, hvilket mest nu förgåtts. Det är en föräring af konung Frans I i Frankrike till konung Gustaf Vasa.

Jag blef endast några dagar efter min återkomst i Stockholm för att afgöra familjärenden. Den 4 Juni om aftonen reste jag ifrån Stockholm och ankom den 9 bittida om morgonen till Lund. Det var pingstdagen i Sverige. I hela den öfriga kristna verlden hade den redan varit söndagen förut. Kanslipresidenten, som jag sedan råkade i Bonarp, förklarade mig orsaken till denna åtskilnad. Konung Fredrik II i Preussen ville ej fira påskdagen på samma dag som judarne och föreslog sina protestantiska grannar, att flytta påsken till nästa söndag, om den inföll på samma tid som judarnes. Detta an-

Digitized by Google

togs och blef i Sverige bibehållet, ehuru alla andra gingo tillbaka till det gamla, efter Fredrik II:s frånfälle. — Pingstdagen var utsatt till invigning af min svåger Hesslén såsom biskop öfver Lunds stift. Jag bevistade densamma och lärde der känna ärkebiskopen doktor Lindblom. Äfven råkade jag en gammal bekant, doktor Münter ifrån Köpenhamn, hvars intressanta bekantskap jag gjort för många år sedan i Wien.

Den 12 eftermiddagen reste jag till lägret vid Bonarp. Drottningen bodde på Herrevads kloster, konungen i en träbyggnad, som för honom blifvit uppförd vid ändan af heden, der lägret var, och i hvilkens grannskap voro tvenne andra träbyggnader, en för kansliet och en för general-adjutanterna. Jag fann med möda rum i en by, vid namn Ljungby, helt nära intill dessa byggnader. Samma afton jag kom, gjorde jag besök hos grefve Stenbock, för att dagen derefter kunna få göra min underdåniga uppvaktning hos deras majestäter. Jag blef befald till deras bord om middagen. Begge täcktes mycket nådigt bemöta mig. Engelske och ryske ministrarne voro äfven till middagen. Då konungen efter middagen tillät mig taga afsked, sade han: Ni reser nu till Polen. — Ja, svarade jag, färdig att öfvergifva det landet, när Eders Kongl. Maj:t befaller. — Aftonen tillbragte jag i lägret med besök hos gamla ungdomsvänner. Morgonen derpå besökte jag generalguvernören Toll, som var min närmaste granne, men den jag ej förut råkat. Då han numera hvarken kunde göra mig ondt eller godt, trodde jag mig böra säga honom att han gjort mig orätt, då han misstänkte mig hafva vållat hans afskickande till Polen. Han omfamnade mig ganska ömt, men det föreföll mig ändå ovisst, om han ej var lika så mycket min ovän, som han alltid varit. Han bjöd mig till middagen med kanslipresidenten, ryske och engelske ministrarne, men jag kunde ej emottaga hans tillbud, ty min återresa till Polen hastade. Ifrån generalguvernören begaf jag mig till kanslipresidenten, med hvilken jag öfverenskom om en brefvexling rörande de politiska förhållandena *).

*) Fragmenter af koncepterna till denna icke-officiella brefvexling finnas bland författarens papper. Den synes mest hafva rört sig kring

Digitized by Google

Jag reste tillbaka till Polen samma väg som jag kommit. Hösten och vintern 1805 tillbragtes på landet på Jankowicz. Ganska ofta behöfde jag under vistandet der resa till Posen,

förberedelserna till det krig, som på hösten 1805 utbröt mellan Ryssland, Österrike och Frankrike och som slutade genom slaget vid Austerlitz. Åtskilliga utdrag af dessa berättelser (med mindre redaktionsförändringar) äro ofvan i texten införda. Från sin vistelseort i Sydpreussen hade v. E. tillfälle att på nära håll följa Rysslands krigsoperationer och erhålla del af underhandlingarne mellan Preussen och Ryssland, rörande ryska truppernas genomtåg af Preussens besittningar, samt af de försök som gjordes att förmå sistnämnda makt att öfvergifva sin neutrala hållning. Gustaf IV Adolfs planer att med en svensk armé deltaga i denna koalition mot Frankrike gjorde det för honom af största vigt att härom erhålla så fullständiga underrättelser som möjligt. Han önskade att återknyta den afbrutna diplomatiska förbindelsen med Preussen, ehuru grefve Löwenhielms misslyckade beskickning i Berlin (i Oktober 1805, se Schinkels Minnen IV: 198 och Hist. Tafla af konung Gustaf IV Adolfs senaste regeringsår I: 24) ej ledde till något resultat. Förmodligen var konungen ej främmande för det förslag att härvid använda v. E., som framställes i följande bref af Armfelt ($^{31}/_{10}$ 1805): »Om jag hade ett råd att gifva eder som svensk och vän, så vore det att ni, för att passera en liten tid af vintern i Berlin, ditreste, lefde smått som en particulier, men såg och talade med alla, gaf H. M. nouveller och agerade, tills vidare utan ordres och indirectement, för en nödvändig och af allt hederligt folk önskad rapprochement. Kommer jag att blifva hörd eller värdig en slags uppmärksamhet, fast jag ej har general Tolls snille eller baron Cederströms universalkunskaper, så skall denna demarche, som jag önskar hålla hemlig oss emellan, ej blifva fruktlös för allmänt väl. Om Brinkman återvänder till Berlin, som väl är troligt, så skadar ändå ej att en personne de marque är aktiv, dock så att ej dess *amour propre*, som är nästan så stor som dess talent, ej blir stött.» Ett bland förf:ns papper befintligt utkast till svar på en liknande framställning (af v. Ehrenheim?) visar att han ej var obenägen att emottaga ett dylikt uppdrag, men önskade något slags »autorisation», antingen »ostensible eller ej. Jag menar det kan göra tillfyllest, om mig tillåtes säga åt Zastrow, att konungen gifvit min åstundan bifall, på det att han måtte kunna förekomma om min ankomst, och man således kan vara beredd på sättet att bemöta mig». — Vid samma tid bragtes frågan om Pommerns försäljning ånyo å bane af den ofvannämnde general Zastrow, såsom ett medel att åstadkomma ett närmande mellan de båda hofven. v. E. skrifver härom: »Sedan preussiska finanserna numera äro uti ett godt stånd, gör det h. k. preussiska majestät ondt att hafva låtit tillfället (att förvärfva Pommern) gå sig ur händerna. I synnerhet har han deröfver yttrat sitt missnöje vid tillfället af de förklaringar Ryssland förliden vinter lät

Digitized by Google

för att bevaka processer i regeringen och landtmanna-intressen i kammaren. Jag råkade då ofta general Zastrow, en hederlig man, som blef min gode vän, och erfor af honom åtskilligt rörande hans beskickning till Petersburg och underhandlingarne mellan kejsaren af Ryssland och konungen af Preussen angående ryska truppernas ifrågasatta genomtåg af preussiska länderna. Det underhandlades länge fåfängt, och furst Dolgorucki sade i Posen att allt var afbrutet och att intet durchtåg kunde ega rum; men der hann honom en preussisk enspännare med underrättelse att omständigheterna voro ändrade. Tidning var ankommen att fransmännen öppnat sig vägen genom Anspachska landet. I första hettan sades konungen af Preussen hafva velat låta antyda Duroc och Laforêt att lemna Berlin. Baron Hardenberg skall ha förekommit det. Men vägen genom de preussiska länderna öppnades för ryska trupperna, och generalen af kavalleriet grefve Kalkreuth afsändes till kejsaren af Ryssland för att meddela denna goda tidning. Hade underrättelsen om fransmännens tåg genom Anspachska landet kommit två dagar senare, så hade ryska truppernas landning i svenska Pommern redan varit bekant, och den hade, sades det, bort förorsaka Preussens brott med Ryssland. Mången trodde att Bonaparte räknat derpå, då han befalte Bernadotte förolämpa neutraliteten. Jag förmodade att han, såsom många andra före honom, trott sig böra sätta sig öfver allting, då tillfälle gafs att krossa sin fiende, och att en lycklig utgång skulle låna vältalighet åt hans ursäkter.

Sedan fransmännen brutit neutraliteten, kunde ryssarnes

i anseende till svenska Pommerns försvar afgifva. Konungen af Preussen anser detta landskap såsom endaste stötestenen mellan sig och Ryssland, och önskar derföre tillhandla sig det». — v. E., som orättvist varit misstänkt för att ega intressen som voro andra än fäderneslandets, var emellertid lika litet nu som förr benägen att tillstyrka Pommerns försäljning. Han ansåg det »stridande mot fäderneslandets intressen och nesligt att för penningar bortgifva en dyrköpt minnesvård af Sveriges gamla ära... Ett närmande emellan begge rikena anser jag mitt fädernesland nyttigt, och skall, derest det mig tillåtes, nitiskt derå arbeta. Skulle detta sedermera gifva anledning till en underhandling om Pommern, så må den af någon annan föras.» (E. S).

Digitized by Google

landning ej åstadkomma ett krig, men den mildrade dock tänkesättet emot Frankrike. Det försäkrades att man ålagt general Kalkreuth, att söka afböja en sammankomst mellan ryske kejsaren och konungen af Preussen, såsom brydsam under förevarande omständigheter. Kejsarens dekoration af svarta örns-orden hade ej blifvit medtagen vid afresan från Petersburg. Detta kunde vara en glömska, men kunde ock bevisa att man då ej tänkt på en sammankomst. Herr Dembowski skickades från Pulavi till Warschau för att begära furst Poniatowskis dekoration. Man slöt deraf till ett besök af kejsaren. Högbemälte herre hade mycket väl emottagit grefve Kalkreuth och med rörelse sagt, att det gjorde honom ondt att konungen af Preussen kunnat tro det han velat bryta med honom.

En eftermiddag var jag inkommen till Posen för att vistas öfver natten i staden, då tidningen kom, att hans maj:t ryske kejsaren, stadd på resa till Berlin, skulle ankomma. Jag skickade genast en exprès till min hustru och bad henne komma in med barnen; hon kom också tidigt på morgonen dagen derefter. Kejsaren ankom sent om aftonen och tillbragte natten i kammarpresidentens rum. Han hade hvarken med sig kammartjenare eller betjent, som var coiffeur, utan skickade efter en soldat, för att kamma sitt hår, såsom jag tror, endast för att gifva åt en preussisk soldat fem och tjugu dukater. Hans maj:t gick ut på paraden och promenerade sedan omkring i staden intill middagen, den han intog hos general Zastrow. Jag anmälde mig hos kejsarens hofmarskalk grefve Tolstoj och begärde den nåden att blifva hans maj:t förestäld. Tolstoj svarade, att under denna resa tillät hans maj:t ingen presentation. General Zastrow, som var närvarande, sade då, att han bjudit mig till middagen, och Tolstoj anmärkte, att då kunde der en presentation ega rum. Min hustru och mina barn voro i Zastrows hus, för att få se kejsaren i förbigående. Jag, som hade den nåden spisa middag med honom, såg honom närmare. Han var vacker och väl växt, men bar hufvudet något snedt och var för sina unga år mycket döf. Hans maj:t var artig och höflig emot alla menniskor; hans umgänge under måltiden var fritt och angenämt.

Digitized by Google

Generalen grefve Kalkreuth beledsagade kejsaren, på konungens af Preussen befallning. Gubben var 67 år gammal och fann resan, som gick igenom natt och dag, något besvärlig. Kejsaren åkte i en kalesch. Hans kusk, en stor och starkt byggd ryss med ofantligt skägg var, såsom det sades, en gunstling; med hans kejserliga maj:t voro, utom Tolstoj, furst Adam Czartoryski den yngre och grefve Liewen, kejsarens generaladjutant. Efter Zastrows middag afreste kejsaren, såsom vi trodde, för att fortsätta resan, men då vi kommo till det värdshus der vi bodde, funno vi kejsarens vagn utanför det midt emot varande värdshuset. Hans maj:t besökte Czartoryskis syster, som förut varit gift med prinsen af Würtemberg, men nu var skiljd från honom. Besöket blef långvarigt. Tolstoj stod hela tiden i portgången och gick icke in, Kalkreuth satt qvar i kaleschen, begrep ej orsaken till dröjsmålet och illfänades. — Resan fortsattes sedermera till Berlin och Potsdam, hvarest vid Fredrik II:s graf d. 4 November 1805 den vänskap knöts med konungen af Preussen, hvilken så mycket blifvit omtalad. Ett kopparstick blef i Berlin stucket, föreställande kejsaren, konungen och drottningen af Preussen vid konung Fredrik II:s graf. Från Potsdam reste kejsaren till sin armé i Mähren och ankom kort före den olyckliga 2 December, då slaget vid Austerlitz af honom förlorades.

Konungen af Preussen lät formera magasiner i Glogau, till hvilka alla landtegendomar måste gifva betydande bidrag i spannmål; dessa fördes af bönderna långväga ifrån. Igenom Jankowitz kommo foror, som hade 18 mil till Glogau. Vi hade endast 12, hvilket var långt nog för de svaga och under vintertiden illa fodrade bondhästarne; men det som värre var, man uppehöll dem vid aflastningen, så att de lågo 3, 4, à 5 dagar i och omkring Glogau med den påföljd att, då de icke räknat på en så lång tid, deras hästar dogo af svält. För att förekomma dylika olyckor för våra bönder, kommo vi öfverens, min granne baron Reidnitz och jag, att följa med dem till Glogau. Det var vid jultiden och således korta dagar. Resan gick långsamt; vi ankommo likväl så tidigt på aftonen, att vi kunde besöka kammarpresidenten, som på vår begäran

Digitized by Google

gaf befallning, att våra bönder skulle få förekomma till aflastning genast morgonen derpå. Då bönderna lågo utanför staden, gingo vi sjelfva ut för att föra dem in, vakten förbi. Hunnen ett stycke in på gatan, hörde jag käppslängar utdelas. Jag vände mig om och såg underofficeren af vakten slå en af mina bönder. Hvarför? frågade jag. — »För att den hunden icke kan tala tyska», svarades. — Skall bonden slå er, frågade jag, för det ni icke kan tala polska? — Min kommendörsstjerna, som underofficeren blef varse på min rock, gjorde honom mildare, och mina bönder sluppo in. Sådana händelser lära ofta förefallit, ty ett fruntimmer, som bodde i grannskapet, öppnade fönstret och tackade mig, förklarande sin fägnad deröfver, att ändtligen någon fans, som åtog sig de olyckliga böndernas försvar. De som skulle taga emot spannmålen hoppades vinna på målet. En polsk »viertel» är något mera än en preussisk, och de ville nyttja polska måttet. Då Reidnitz visade dem, att vi hade med oss en preussisk viertel, sade föreståndaren: »der Teufel»! — Vi stannade qvar på magasinet, till dess våra bönder voro expedierade. De kommo alla väl och tidigt hem. Vi fingo betalningsbevis, hvilka icke blefvo sedermera honorerade. Dagen efter reste vi hem, tillfreds med vår resa och välsignade af våra bönder. —

På sommaren 1806 beredde vi oss till en längre resa till Sverige. Den kunde icke begynnas förr än efter midsommarstiden, då alla penningaffärer afgöras i Posen. Vi begåfvo oss i Aug. på resan öfver Meseritz och Frankfurt till Berlin. Vi uppehöllo oss der några dagar, för att se gamla vänner och träffa öfverenskommelse med bankiren Frenkel, angående penningeremisser.

Vid min ankomst till Berlin berättade man mig att befallning blifvit gifven om truppernas mobilisering. En kurir, afsänd af Lucchesini d. 27 Juli, hade anländt aftonen förut med underrättelser af så oroande beskaffenhet, att denna åtgärd ansågs högst nödvändig.

Baierske ministern chevalier de Bray, som jag följande dagen besökte, berättade mig hvad som tilldragit sig i Berlin under den förflutna hösten och vintern. Baron Hardenberg,

Digitized by Google

hvars gamla vänskap för de Bray jag kände, hade enligt hans uppgift alltjemt talat för samma politiska system som grefve Haugwitz följt: d. v. s. en förening mellan Preussen, Baiern och Frankrike. Men sedan Fransmännen inträngt på Anspachska området, förändrade han plötsligt ton och förde ett otroligt häftigt språk mot Frankrike. Jag sade de Bray, att man i Posen velat förmå mig att tro, att England vunnit honom på sin sida genom att betala hans skulder, men att jag ej kunnat förena detta med den föreställning, som jag bildat mig om denne minister. Han svarade att han ej heller satte någon tro dertill, men att han förmodade, att önskan att göra sig behaglig för drottningen hade varit anledningen till detta omslag.

Denna furstinna, hvars väsen ända till denna tid utmärkt sig för en änglalik mildhet och som aldrig förut blandat sig i statsangelägenheter, hade nämligen föregående höst börjat att sysselsätta sig med politiken och uttalade sig mycket bestämdt mot Frankrike. Hon visade på ett i ögonen fallande sätt sitt missnöje med grefve Haugwitz, då denne fick företräde efter sin återkomst från Paris. Hennes hofdamer predikade sin herskarinnas lärdomar för de unga männen vid hofvet; familjen Oranien och prinsessan Louise (Ratziwill) yttrade sig och uppförde sig på samma sätt. Allt detta, i förening med Engelsmäns och Ryssars deklamationer och det häftiga språk, som fördes af dem som äfven förut skränat mot Frankrike, framkallade ett slags inbördes krig, som gjorde sällskapslifvet i Berlin i högsta grad obehagligt. Danska ministern grefve Baudissin, sachsiske ministern grefve Görtz och hans sekreterare Helwig, hvilka i enlighet med sina hofs politik bort förhålla sig neutrala, voro nästan våldsammare i sina uttryck än de krigförande. Brinkman nämnde ej Bonapartes namn utan att tillägga epitetet »skurk» eller »spetsbof», och prisade utan uppehåll sin egen skicklighet och sina depescher*). Faudel,

*) Upplysande för v. Engeströms åsigt om Sveriges politiska ställning och den hållning, som det borde ha tillkommit Sveriges representanter i utlandet att intaga, är följande hans bref till v. Brinkman ($^{10}/_{11}$ 1805): Je sais »*que vous n'avez rien ni fait ni écrit en faveur de certains*

Digitized by Google

som genom sin okunnighet kastade skugga öfver den diplomatiska korps, af hvilken han blifvit en ovärdig medlem, och som genom intriger och kryperi gjort ett slags lycka, ansåg grefve Haugwitz förlorad, och ville ställa sig väl hos det rådande partiet. Han hade den oförskämdheten att återsända till kurfursten af Baiern sitt kreditiv såsom ministerresident, derföre att han icke längre ville tjena under en furste, som vore förbunden med Bonaparte!

Det sätt, på hvilket drottningen uppträdt emot konungens politiska system hade, efter hvad man försäkrade mig, vållat kallsinnighet å hans sida. Det berättades att han inledt en förbindelse med en dansös, åt hvilken han köpt ett vackert hus i Charlottenburg. Drottningen sörjde djupt och hennes

---

projets» et je vous en rémercie comme bon Suédois, men tillåt mig förnya mina senast gifna välmenta råd. Ert hat till en viss man [Bonaparte] förstår jag ej; ty vill man hata allt som ej är väl, så får man mycket att göra, och alla Englands lyckade och misslyckade försök att bringa ur vägen dem det ej kan tåla, skulle sysselsätta Er otroligt. Jag har uti min barndom hört talas om konung Fredrik II såsom ni talar om Bonaparte; och nu är han en hjelte. Men jag lemnar derhän edra orsaker, och hvar och en har sitt sätt att se: låtom oss aldrig mera tala derom. *»Vous ne déguiserez jamais»*. Era uttryck äro gnistor och de äro farliga i grannskapet af krut. Hvad vi se, äro följder af 15 års deklamationer ifrån så många håll, och ingen har torts göra hvad han sagt. Jag tror mig kunna skryta af så ren moral som någon, och ej allenast i ord, utan i gerningar. Jag älskar ej det omoraliska, men i politik sätter jag åsido allt hat, som hindrar mig att väl se Sveriges sanna intresse. Jag är svensk af hjerta och själ... Döm då min oro att se, 1:o vår handel och inrikes förkofran lida, och det otroligt, af nuvarande ställning; 2:o många tusen landsmän föras i fält och offras åt en sak som, huru lyckligt den slutas, ingen förmån skaffar fäderneslandet; och 3:o en ung konung, hvars moral jag vördar, kasta sig uti en, jag vågar säga, onödig fara; och för hvilken ingen med tiden håller honom räkning. Jag skulle visserligen ej vilja att herren gömde sig undan faran, ty hans ära (är) mig öm. Jag önskar att om landsmän skola falla, de måtte falla med ära, men jag ber Gud om fred. Hvad konungen gjort i senare tider i anseende till invärtes hushållningen, är så vackert och lofvar oss lycka och tillväxt, om vi få sitta stilla. Min vän, jag suckar efter fred för konungens skuld, för fäderneslandets skuld! Ni känner min ställning och kan döma att min önskan är oegennyttig.» (Brinkm. Ark.)

Digitized by Google

helsa led deraf. Hon företog en badresa till Pyrmont, hvarest hon träffade storhertiginnan af Weimar. Hon hade kommit tillbaka till konungens födelsedag d. 3 Aug., och efter denna tid syntes det goda förhållandet vara på väg att bli återställdt.

Vi hade den tillfredsställelsen att erfara att några års frånvaro icke skadat oss hos våra gamla vänner. Man öfverhopade oss med vänskap och förekommande artighet. Då vi under de egendomliga förhållanden, i hvilka svenska och preussiska hofven befunno sig till hvarandra, ej kunde visa oss vid hofvet i Berlin, inskränkte vi oss till att hos öfverhofmästarinnorna hos prins Henriks och prins Ferdinands gemåler göra en förfrågan, om dessa furstinnor hade något uppdrag att lemna oss för hertiginnan af Södermanland eller prinsessan Sofia Albertina. Den förstnämnda lät lemna mig ett bref till hertiginnan, och prins Ferdinand bjöd mig till supé. Jag bad grefvinnan Neale att framföra min vördsamma tacksägelse hos honom och anhålla om öfverseende med, att jag ej ansåg mig under för handen varande omständigheter böra begagna mig af hans godhet.

Generalen grefve Schmettau gjorde oss ett besök och tycktes vara något förlägen öfver historien med det svenska gula bandet, hvilket han aflagt, då konungen återsände svarta örns-orden till konungen af Preussen. Detta hade förskaffat honom preussiska röda örns-orden. Han skröt nu med sin tillgifvenhet för Sverige och talte om kriget med Frankrike såsom en alldeles nödvändig sak, derföre att preussiska arméens ära fordrade det. Öfverstelöjtnant Krusenmark, fältmarskalken Möllendorffs adjutant, talte också derom såsom något oundvikligt. Jag såg Krusenmark afresa till Greifswald, för att underhandla med konungen af Sverige å preussiska hofvets vägnar. Han väntade sig föga framgång af denna resa, och utgången visade att han deri icke misstagit sig.

Grefve Stackelberg, som af ryske kejsaren fått i uppdrag att vara medlare mellan Sverige och Preussen, hade kort förut erhållit underrättelser från Greifswald, hvilka syntes antyda en försonligare stämning. Han hade en öfverläggning med grefve Haugwitz, i följd hvaraf Krusenmark, som hade blifvit en

Digitized by Google

underhandlare på modet, blef afsänd. Jag lemnade honom ett introduktionsbref till grefve Wetterstedt och skickade helsningar till flera af mina vänner, hvilka han dock ej fick tillfälle att framföra. Han hade i uppdrag att underrätta konungen, att Preussarne ernade utrymma Lauenburg. Man trodde i Berlin, att man derigenom skulle göra slut på alla misshälligheter, derföre att detta var den tvistepunkt, hvilken konungen ifrigast framhållit. Men Gustaf Adolf såg i detta anbud endast ett tillfälle att ånyo bemäktiga sig detta land. Jag känner ej hvad som tilldrog sig vid den audiens som Krusenmark hade; men konungen blef missnöjd med honom, och befallte vakthafvande adjutanten baron Boije att arrestera honom, om han icke afrest inom en timma. Boije begaf sig till Alopæus, hos hvilken Krusenmark befann sig, och meddelade honom att hans vagn var färdig. Han reste genast *).

Krusenmark var en stor, vacker karl, med ett ståtligt militäriskt utseende. Han var en ärlig, hederlig och tapper man, men jag tror icke att han just egde någon framstående begåfning i någon riktning. Hans mor, född Ingersleben, var synnerligen älskvärd och hade i sitt väsen en värdighet, som numera är sällsynt. Med allt detta var hon ganska fallen för intriger och sysselsatte sig mycket med att bereda framgång åt sina barn.

Herr v. Tarrach berättade mig i Stockholm, dit han tog sin tillflygt efter Preussens olyckor i Oktober månad detta år, att konungen af Preussen vid straff af afsättning ålagt polisdirektionen i Berlin att uppgifva namnen på de personer, som slagit in fönstren hos grefve Haugwitz efter hans återkomst från Paris. Man anhöll i underdånighet hos konungen att slippa att meddela honom en sak, som endast kunde göra sorg. Hela Berlin visste att det var prins Louis Ferdinand. När Bonaparte sedan i Berlin fick veta denna anekdot, yttrade han: »Konungen af Preussen upphörde att vara konung den dag, då han lät prins Louis gå ohängd, ehuru han uppfört

*) Det bref från konungen af Preussen till Gustaf Adolf, som afsändes med Krusenmark, jemte Gustaf Adolfs svar, finnes tryckt i (Granberg) Historisk tafla af Gustaf Adolfs sednaste regeringsår I. 57 o. f.

Digitized by Google

sig på ett så oanständigt sätt mot en minister, som åtnjöt konungens förtroende.» — Att hänga honom, hade kanske varit något för starkt, men konungen af Preussen saknade icke andra utvägar att straffa äfven en prins af kungliga huset; och en sådan stränghet skulle kunna hafva hållit i styr en del unga herrar, hvilkas opassande skrän nu blefvo en anledning till de stora olyckor som drabbade detta rike.

Prins Louis Ferdinand var af naturen utrustad på ett lysande sätt. Han var vacker och väl vuxen, hade ett ädelt utseende och ett mycket godt hufvud. En vårdad uppfostran hade förskaffat honom de kunskaper, som tillhörde hans rang och samhällsställning, äfvensom angenäma sällskapstalanger. Under krigen 1792 och 93 hade han visat en lysande tapperhet. Allt detta väckte förhoppningar att han med ära skulle uppbära sin lysande härkomst; men efter freden saknade han tillräcklig sysselsättning och slog in på en dålig bana, kom i dåligt sällskap och förde ett utsväfvande lif. Han rymde ifrån garnisonstjensten i Magdeburg och begaf sig till Hamburg, hvarest han förde ett lif, som väckte allmän förargelse. Med möda lyckades det öfverste v. Massenbach, som blifvit ditsänd af konungen, att föra honom tillbaka. Sedan han fått ärfva sin farbror prins Henrik, började han att lefva sparsammare och iakttog mera sin värdighet, utan att likväl alldeles upphöra med sina utsväfninger. Han lefde flera år tillsammans med dottern till en hattmakare vid namn Fromm och hade med henne ett par barn. Derefter öfvergaf han henne för en viss fru Wiesel, som hade varit vacker, men ej längre var det, och som var ett ganska skamlöst stycke. Mellan honom och dessa tvenne qvinnor förefölle skandalösa uppträden. Fru Wiesel och prinsen örfilade en dag upp hvarandra i Thiergarten i många personers närvaro. — Ända sedan barndomen hade förhållandet mellan konungen och prins Louis Ferdinand varit spändt. Denne sistnämnde sökte alltid att kasta åtlöje öfver konungen och alla hans åtgöranden.

Hans bror, prins August Ferdinand, också en väl vuxen och vacker karl — om man kan kallas så, med ett uttryckslöst ansigte — var en misslyckad efterbildning af honom. Han

Digitized by Google

ville synas vara lättsinnig och utsväfvande, utan att vara det; var oppositionsman liksom sin bror, men med mycket mindre qvickhet; saknade ej kunskaper, men hade aldrig tänkt någonting på egen hand.

Aftonen före min afresa tillbragte jag hos grefve Hatzfeld, kurfurstens af Mainz minister, tillsammans med den schweiziske historieskrifvaren Joh. v. Müller. Han var född i Schaffhausen af tysk börd, och sitt fädernesland af själ och hjerta tillgifven. Det tillstånd, hvari det nu befann sig, nedslog honom djupt. Han upprepade hvad han redan två år förut sagt mig, att han ernade säga sanningen, då han skulle skrifva Fredrik II:s historia. På samma gång som han gjorde rättvisa åt denne furstes stora egenskaper, ernade han ställa honom till ansvar såsom upphofsman till de olyckor, hvaraf Europa sedan lidit, genom den fullkomligt immoraliska politik, hvartill han gifvit uppslaget. I sjelfva verket hade knappast någon orättvisa försiggått i senare tid, hvartill han ej gifvit föredömet.

Jag besökte en förmiddag grefve Haugwitz, som visade mig mycken vänlighet. Krusenmark berättade mig, att Haugwitz uppdragit honom att föreslå mig, ifall det i Greifswald blefve frågan om att upplifva beskickningarne; men jag bad honom göra mig den tjensten att ingenting nämna derom. — Grefve Haugwitz syntes mig då hafva mycket fredliga åsigter. Det är visserligen sant, att han ej behöfde inviga mig i sitt förtroende, men hvad han yttrade var i öfverensstämmelse med hans gamla system. Jag visste att konungen för mycket älskade sitt folk, för att kunna önska ett krig, om han ej blefve tvungen dertill. — Franska ministern förklarade också oaflåtligt att han, långt ifrån att hafva några oangenäma meddelanden att göra preussiska regeringen, tvärtom vore ålagd att underhålla den vänskapligaste stämning. Hans depescher voro af senare datum än markis Lucchesinis. Af general Schmettau, som icke var någon vän af Frankrike, har jag hört, att Laforêt sagt: »En af oss, antingen Lucchesini eller jag, lemnar oriktiga uppgifter. Om det är jag, så är det mycket emot min önskan, men den af oss, som finner att han ej talat sanning, bör icke stanna qvar i sin befattning».

Digitized by Google

Oaktadt alla förberedelser som gjordes och allt hvad de krigslystna sade, lemnade jag således Berlin d. 17 Aug., i den öfvertygelse att intet krig skulle bli af.

På vägen norrut sågo vi inga tågande trupper, men en mängd officerare af alla grader, som reste till Berlin. Vi mötte något närmare åt gränsen prins Gustaf af Mecklenburg-Schwerin, som efterfrågade nyheter. Han hade fått befallning att begifva sig till sitt regemente och sade, att alla Mecklenburgare, som varit permitterade, fått samma ordres. Jag kunde icke gifva honom någon upplysning om krig eller fred. — Vår tanke var att resa öfver Lübeck och vägen gick öfver Schwerin, der vi tillbragte en natt. Derifrån gick vägen öfver de sämsta och minst vårdade vägar jag sett, igenom Rehna, en mycket liten, men artigt byggd stad, till den fria riksstaden Lübeck. Mer än en gång hörde vi i Mecklenburg de svenska trupperna, som uppehållit sig der året förut, omtalas på ett fördelaktigt sätt. De hade utmärkt sig framför ryssarne genom sin disciplin, sin ordning och sin ärlighet, och betalt allt hvad de förtärt. I Rehna berättade oss en bonde, att han varit på den plats, der träffningen mellan grefve Löwenhielm och general Behren egde rum. Preussarne förlorade, enligt hans uppgift, mera folk än de uppgåfvo. Man hade träffat flera döda i en liten närbelägen skog. Det lider intet tvifvel, att den lilla svenska styrkans tapperhet ej skulle kunna ha hållit stånd, om preussarne hade velat begagna sig af sin öfvermakt; men de önskade undvika strid. Då majoren och regementschefen v. Guitzow såg en soldat lägga an på grefve Löwenhielm, slog han till hans bössa, så att skottet gick af i luften.

Vi uppehöllo oss i Lübeck en och en half dag, för att se stadens märkvärdigheter. Sedermera begåfvo vi oss till Kiel; der vistades då kungliga danska hofvet.

I och omkring Kiel låg förlagd en styrka af 20,000 man, sammandragna utan att man visste hvarföre *). Man sade mig efteråt, att man var rädd för preussarne. Högqvarteret var i

*) Se rörande anledningarne till denna Danmarks truppsamling Holm, Danmark-Norges udenrigske Historie II: 88 o. f. Dess nytta visade sig *v. Engeström, Minnen II.*

Kiel. Hofvet skulle stanna der hela vintern, och prins Christian, som nyligen förmält sig med en prinsessa af Mecklenburg, skulle bosätta sig i det fyra mil derifrån belägna Plön. Denna krigiska demonstration kostade mycket penningar, utledsnade soldaterna under flera månader, och tjenade till ingenting. Sedan Bonaparte anländt till Berlin efter slaget vid Jena, önskade han ej hafva någon armé i sitt grannskap och vände sig till danska hofvet med en hemställan — såsom den höfligt kallades, men som snarare förtjente namn af befallning — och följden blef att danskarne återvände hem *).

Min hustru önskade hvila och ville således icke blifva presenterad vid hofvet, men jag vände mig till general-adjutanten v. Bülow, för att få uppvakta kronprinsen af Danmark. Jag blef bjuden till middagen; kort före måltiden fick jag företräde och blef mycket väl emottagen. Kronprinsen var långt ifrån att vara en vacker karl. Han var liten och mager, med en stor näsa och en röd ansigtsfärg, som gjorde ett underligt afbrott mot hans hår, ögonbryn och ögonhår, hvilka voro hvita som snö. Hans uppsyn var mycket allvarsam. Under de få ögonblick, som jag tillbragte tillsammans med honom, gjorde han mig åtskilliga frågor, såsom kungliga personer pläga; och jag kunde naturligtvis icke deraf bilda mig något omdöme om hans förståndsgåfvor. Men baron Ehrenheim har sagt mig att han egde ett mycket sundt omdöme.

Sedermera blef jag af herr v. Bülow förestäld för kronprinsessan. Hon emottog mig med mycken godhet, och hade lättare att meddela sig än hennes gemål. Vid middagsmåltiden hade jag den äran att sitta bredvid henne. Hon måtte i sin ungdom ha varit mycket vacker; hon hade ännu vackra anletsdrag och någonting angenämt i utseende och uttryck. Hennes umgänge var ganska behagligt. Der fans

under kriget på hösten 1806, då danska gränsen energiskt beskyddades såväl mot Preussarne under Blücher, som mot Fransmännen under Murat.

*) Se Holm, anf. st. II: 132 o. f. Danska trupperna hade redan fått ordres att draga sig tillbaka från gränsen, innan franska chargé-d'affaires i Köpenhamn Desaugiers hunnit att få befallning att göra någon framställning i detta syfte.

Digitized by Google

ingen, åt hvilken hon ej hade ett vänligt ord, med detta förbindliga sätt att vara, som så väl passar de högst uppsatte.

Slottet i Kiel är stort och rymligt, men illa underhållet sedan många år. Inga möbler funnos der; men då det varit holsteinska hertigarnes residens, bör man icke finna underligt, att i de flesta rummen få se konung Carl XII:s porträtt. En stor, men illa vårdad trädgård fans emellan slottet och hafsviken. I en af slottets flyglar befinner sig nu universitetets bibliotek. Staden Kiel är temligen vacker och har en skön belägenhet.

Ifrån Kiel reste vi öfver Bälterna till Köpenhamn. Vårt vistande der blef ganska kort. Baron Carl Taube, som der var svensk chargé-d'affaires, visade oss mycken vänskap. Öfver Helsingör och Helsingborg ankommo vi till Lund, der några dagar tillbragtes i biskopshuset med min svåger och mina systrar. Under resan upp till Stockholm föreföll ingenting. Rum voro der tillredda för oss i generalkonsul Brandels hus å Ladugårdslandet.

De underrättelser, som tidningarne medförde till Stockholm, blefvo dag för dag mera hotande. Kriget syntes oundvikligt, och man gjorde sig stora förhoppningar på preussiska arméen. Jag var nästan ensam om min mening, och anade intet godt. Likväl var jag långt ifrån att förutse alla de olyckor, som skulle komma. Fredrik II:s gamla generaler voro för gamla. De som blifvit befordrade efteråt, och som under hans tid varit dugliga majorer, öfverstelöjtnanter eller t. o. m. öfverstar, hade legat af sig under freden och voro nu föga verksamma. Jag undantager Rüchel, som likväl ansågs vara galen, Schmettau, som var en duglig ingeniörofficer, och Pfuel, hvilken, jemte många egenheter, ansågs ega stora förtjenster såsom generalqvartermästare. Subaltern-officerarne voro endast maskiner, hvilka aldrig kommo i tillfälle att utbilda de anlag, hvarmed naturen möjligen utrustat dem. Den stora vördnad, som man i Preussen hyste för Fredrik II, hade utbildat den tron att det vore omöjligt att öfverträffa honom. En gammal fransk officer, som reste tillsamman med prinsen af Rohan-Rochefort, sade mig 1789 i Warschau om Berlinarne: »Ce sont des

Digitized by Google

gens ivres de la veille»; och jag fann dem ännu sådana, som de borde ha varit vid slutet af sju-åriga kriget. En mängd fördomar, smickrande för dem sjelfva, ett oändligt förakt för andra folk, svenskar, österrikare och fransmän, till och med efter Bonapartes segrar; men deremot en löjlig fruktan för ryssarne, mot hvilka jag likväl tror att de bort gå segrande ur striden. Man fjäskade i Preussen icke med att följa med de framsteg, som krigsväsendet gjort; men — såsom Müller så träffande säger — »den som icke följer med sin tid, han går tillbaka».

Underrättelsen om fiendtligheternas utbrott och anfallet mot Tauenzien följdes snart af nyheten om prins Louis' död och om preussiska arméens fullständiga nederlag. — Konung Gustaf Adolf hade afsändt en ung officer, Peyron, till Tyskland för att genom honom få underrättelser från krigsteatern. Han uppträdde der utan uniform, endast såsom resande, och drog sig långsamt undan för franska arméen efter träffningen vid Hoff. En kurir bragte konungen underrättelsen om prins Louis' död, och Peyron sjelf om nederlagen vid Jena och Auerstädt. Han hade rest från Dessau till Berlin i sällskap med Möllendorffs adjutant Dorville, som skulle öfverbringa detta sorgebudskap till Berlin.

Hertigen och hertiginnan af Södermanland hade flyttat in till Stockholm, då dessa nyheter anlände dit. Olyckan gjorde på dem ett så mycket lifligare intryck, som man kort efter fick underrättelsen om prinsens af Würtemberg nederlag, efter hvilket ingenting kunde hindra fransmännens marsch på Berlin. Denne furste, »der geschickteste Accoucheur im Deutschen Reiche», var en dålig fältherre, och man hade gjort orätt i att åt honom anförtro befälet öfver reservtrupperna. Hvarje postdag bragte oss underrättelser om nya olyckor, och det gälde snart Sydpreussen, hvilket icke kunde vara oss likgiltigt, då min hustrus egendomar voro der belägna. — Prinsessan Sofia Albertina reste in från Tullgarn, för att stanna några dagar i November och öfverlägga med Ehrenheim och mig om sättet att skydda stiftet Quedlinburg, hvilket syntes hotadt. Hon gaf en mottagning, och när hon såg min hustru inträda, brast hon i

Digitized by Google

gråt, fattade hennes hand och förde henne afsides för att tala med henne om preussiska hofvet. Denna furstinna förstår att hysa verklig vänskap och tager lifligt del i sina vänners angelägenheter. Hennes tillgifvenhet för preussiska huset hade i hög grad ökat hennes hat mot Bonaparte. En person, som var henne uppriktigt tillgifven, bad mig öfvertala henne att vara mera försigtig och mera väga sina uttryck, isynnerhet vid bordet och i tjenstfolkets närvaro. Jag tog mig friheten att säga henne, att alla, som hade den äran att tillhöra hennes omgifning, utan tvifvel vore henne skyldiga en obegränsad tillgifvenhet; men att erfarenheten visat, att personer funnes, som förbisåge sina heligaste pligter, och att man derföre gjorde väl att icke, förlitande på alla menniskors tystlåtenhet, använda sådana uttryck som, om de framfördes till franska regeringen, skulle kunna ha ledsamma följder för hennes besittningar i Tyskland. Hon svarade: »om ni tror att en sådan försigtighet är nödvändig, så skall jag iakttaga den; men jag tillstår att det kostar mig ansträngning».

Den 1 November, konungens födelsedag, gaf h. exc. grefve Klingspor en middag för minst 150 personer i stora börssalen. Riksmarskalken gaf samma dag en stor supé. Jag bevistade dem båda, den sistnämnda dock endast på det sätt som förut är berättadt *).

---

*) Se sidan 46. De umgängesförhållanden, i hvilka familjen v. Engeström under detta besök i Sverige lefde, synas ej hafva varit af behagligaste art, att döma af följande utdrag ur ett bref till förf. af h. exc. grefve C. A. Wachtmeister ($^{10}/_{11}$ 1807). »Jag befarar detta uppehåll [i Helsingborg] ännu mera hos grefvinnan [v. E.] ökar den ångest, hennes ledsamma Stockholmssejour gifvit henne för detta landet och det med fulla skäl. Då hr hofkansleren uti sitt hus på främmande orter haft tillfälle öfverhopa sina landsmän icke allenast med politess, utan äfven gjort dem reela tjenster, så hade man med skäl kunnat fordra och vänta sig ett helt annat bemötande. Jag har med förargelse varit åsyna vittne häraf och blygs för mina landsmäns ingratitude». — För öfrigt sysselsatte v. Engeström sig ifrigt med förökandet och ordnandet af sitt bibliotek, som vid denna tid gjordes för allmänheten tillgängligt, under uppsigt af P. A. Wallmark. »Intet nytt skall grefven, skrifver han till J. De la Gardie d. $^{12}/_{12}$ 1806, vänta sig att höra af dem, som endast syssel-

Digitized by Google

Någon tid efter min ankomst till Stockholm, kom till mig en lagman Henschen, som jag ej kände. Han nämnde sig, talade om sin faders tillgifvenhet för min, stammade, såg mig icke i synen, berättade om förföljelser han utstått och förtal, hvarför han varit utsatt. Man hade satt på hans räkning ett poem*), som innehöll nedrigt ovett om statssekreteraren Rosenblad. Han visste att jag var dennes vän och 1792 bidragit till hans utnämnande. Han bad mig derföre försäkra honom, att hvad man sagt vore ogrundadt. — Herr lagmannen bedrog sig. Jag var Rosenblads vän, men hade ej åstadkommit hans utnämnande. Man sökte till statssekreterare för inrikes ärendena en lagkunnig, ärlig och arbetsam man. Såsom sådan rekommenderades af riksdrotset revisionssekreteraren Rosenblad. Jag har såsom embetsman ej afgifvit mig med andra än mina egna göromål. — Ifrågavarande poem, som uppgafs vara författadt af Henschen, var riktadt emot ett ganska vackert stycke öfver frågan: »Gifves dygd eller gifves den icke?» infördt i Läsning i blandade ämnen (1798, n:o 16 och 17), hvars författare var den unge Bengt Sparre. Henschen, som icke kände författaren, trodde sig i detta arbete igenkänna landshöfding Rosensteins skrifsätt, och utgöt mot honom all sin galla, hvarvid äfven dennes köttsliga kusin Rosenblad blef illa åtgången.

Landshöfding Rosenstein, med hvilken jag ifrån ungdomsåren varit genom en nära vänskap förenad, var ingalunda sådan som han i detta poem afmålades. Han var moraliskt god och rättvis, med det enda undantag af nepotismen, som nästlat sig in hos allt hvad som härstammar af Steuch. Han har en ädel och tänkande själ i en lat och dålig kropp. Sålunda dömde honom ganska riktigt vår gemensamme gode vän Adlerbeth. Kroppen tog småningom öfverväldet. År 1778 hade ännu Rosenstein mod att sätta sig emot förtryck och kunde upplifvas till entusiasm. År 1806 var han rädd för allt och för alla. Han var redan då

---

sätta sig med sitt bibliotek. Det är rikare än jag trott, och blifver, när det en gång kommar i ordning, af största vigt för svenska historien». (De la Gard. Arch. XX: 71).

*) Befintligt i Engeströmska saml., men för vidlyftigt att här införas.

Digitized by Google

i anseende till sin svaghet så fallen i allmänhetens tankar, att han endast aktades af dem, som närmare lärt känna honom och således kunde veta huru ärligt han tänkte. Mig är sagdt, att han vid 1800 års riksdag velat vara medlare emellan hofvet och motpartiet och dervid förlorade begges förtroende.

Det heter i detta poem om Rosenstein: »aldrig synas, alltid verka». Detta förutsätter en liflighet, den han på intet vis egde. Man har sagt just detsamma om Sieyès, äfven med orätt; och ändå var det en helt annan karl än Rosenstein, ehuru visserligen icke så välmenande. Rosensteins poltroneri och svaghet har ej kommit honom att göra ondt, men hindrat honom att göra godt. Hade han vågat med frimodighet lägga sakerna i sin rätta dager under konungens ögon, så hade mycket kunnat afböjas, men dertill var han icke nog dristig. Det säges att konungen, öfvertygad om hans redlighet, i början ofta rådfrågat honom. Öfverstekammarjunkaren baron Taube, som visste att h. m:t var rädd att synas styrd af någon, nyttjade denna svaghet för att störta Rosenstein. En gång då konungen rådfrågade Taube, svarade han: »E. K. M. gjorde väl att derom rådfråga sin förre informator». Detta väckte konungens uppmärksamhet. Småningom drog konungen sig ifrån honom, och sedan 1800 hade han alldeles intet förtroende. —

I Mars 1807 återkom herr Tarrach på h. k. preussiska majestäts befallning för att utan officiell karakter underhålla gemenskapen hofven emellan, intill dess beskickningarne å ömse sidor kunde upplifvas. Han hade redan i Köpenhamn meddelat baron Oxenstjerna det uppdrag han erhållit, och denne senare hade derom förekommit konungen. Vid den sammankomst, Tarrach hade med kanslipresidenten, sade honom baron Ehrenheim, att konungen ansåg för det närvarande gemenskapens underhållande genom militärer till krigets förande nödvändigare än beskickningens upplifvande *).

*) Öfverste v. Engelbrechten afsändes d. 8 Mars till konungen af Preussen, och resultatet af hans beskickning blef konventionen i Bartenstein d. 21 Apr. 1807.

Digitized by Google

Någon tid efter fick man veta att konungens af Preussen öfveradjutant major Hunerbein ankommit med bref till Malmö. Genom honom blef det bekant, att preussarne uppsnappat en Bonapartes enspännare, som förde befallning till Mortier att lemna Pommern, derest han ej genom en coup de main kunde taga Stralsund. Man visste äfven från Malmö, att generalguvernören genom flera rekognosceringar både till sjös och lands förnummit fransmännens anstalter till aftåg. Söndagen d. 12 April kom från Malmö baron Essens rapport om de öfver fransmännen vid återtåget vunna fördelar, hvilken naturligtvis förorsakade mycken glädje. Baron Lagerbjelke tog bulletinen med sig på börsassembléen, hvarigenom tidningen hastigt blef hvar man kunnig. Österrikiske chargé d'affaires baron Binder, som ej märkte att Tarrach var i grannskapet, vände sig till baron Reinhold Adelsvärd med en kompliment öfver svenska truppernas välförhållande, tilläggande: »si tout le monde s'était conduit de même, on ne se trouverait pas dans la situation ou l'on est maintenent». — C'est vrai, inföll Tarrach, mais vous nous avez donné un si mauvais exemple!

Följande söndag var jag i hofkapellet närvarande vid tacksägelsen, som på befallning gjordes öfver fransmännens fördrifvande ur Pommern. Hertigen af Södermanland, såsom opasslig, var i hofvets tribun; men hertiginnan, prinsessan, regeringens ledamöter, hofstaterna och rikets höga embetsmän voro nere i kyrkan på de för dem inrättade platser. När psalmen »Nu tacker Gud allt folk» sjöngs under pukor och trumpeter, lossades på Skeppsholmen 128 kanonskott i två omgångar. — Detta gjorde efter mitt tycke för mycket buller af saken. En lycka var att landet befriades från fransmännen, och vårt krigsfolk gjorde på ett hedrande sätt sin skyldighet; men ingen betydlig seger hade egt rum. En tacksägelse, uppläst på predikstolen, hade efter min tanke varit nog.

D. 28 April kom emellertid underrättelsen om marskalk Mortiers framträngande med en öfverlägsen styrka mot medelpunkten af vår för mycket utsträckta ställning. Följden deraf var en vapenhvila, som af ingenting annat kunde ursäktas än af omöjligheten att göra något kraftigt motstånd. Om en

Digitized by Google

sådan omöjlighet gafs, så var det baron Armfelts skuld, som fört vårt föga talrika, men käcka krigsfolk i en sådan fälla. Gafs den ej, så hade baron Essen orätt, som köpt en lisa för Pommern och några hundra mans befrielse med en förödmjukelse. — Länge hade dessa herrar varit oense, hvarvid de allmänna sakerna ej vunnit. Armfelts vänner i Stockholm angrepo temligen oanständigt Essen. Törhända hade de begge orätt. Då fransmännen jagades ur landet, hade kanske baron Essen orätt att gå för långsamt tillväga och ej genom omgående afskära dem från gränsen. Med mycken heder och personlig tapperhet syntes v. Essen hafva haft den farhåga, öfvertygelsen om bristande militära kunskaper bör gifva. Sedan landet var fritt, hade Armfelt bort nöja sig med de fördelar, som hastigt genom flygande trupper kunde vinnas, och sedan draga sitt folk tillsammans till svenska gränsens försvar, i synnerhet då han var så svag, att hela krigshären kunde anses för en förtrupp. Mycket folk, som drömde om stora segrar, hvilka aldrig egt rum, ville att Armfelt skulle ha tagit Stettin och sågo honom derjemte intåga i Berlin, utan att tänka på svagheten af den trupp, som var under hans befäl.

Att vårt krigsfolk slagits väl, är emellertid så mycket mindre tvifvelsmål underkastadt, som fransmännen i sina berättelser behandlat ingen af sina fiender så väl som oss *). Hvad som äfven gjorde våra unga officerare heder var, att baron Armfelt, som ville föra dem i elden, var af alla afhållen, och den mera försigtige mindre aktad. Armfelt var derjemte en angenäm förman.

Mecklenburgske ministern baron Lützow ankom till Stockholm från Petersburg i April 1807. Han stannade några dagar och predikade för att upphetsa mot fransmännen. Skulle man trott honom, så hade han i Warschau varit så väl med franska generalerna, att de emot honom yttrat sig utan förbehåll och förklarat sitt hat till Bonaparte. »Franska arméen vore, sade han, högst missnöjd». (Han hade sett den i De-

*) Se utdrag ur franska arméens 72 bulletin, dat. Finkenstein 23/4 1807, tryckt såsom Bil. 40 till »Historisk tafla etc.» D. I: 80.

Digitized by Google

cember). Vidare: »fransmännen plundrade i Polen, men ryssarne betalte kontant». (Det var samme Lützow, som i Berlin sagt mig, att ryska arméen vore skyldig i Mecklenburg 300,000 dukater!) »Polske officerare hade beklagat sig för honom öfver Bonapartes sätt att behandla polackarne. Ryska arméen hade segrat vid Eylau och blifvit 24 timmar på slagfältet, men måst gå tillbaka, emedan den höll på att blifva omringad och emedan den saknade ammunition». (Huru kan en slagen armé omringa den segrande, och huru felas ammunition i eget land, när fienden har fullt upp?) »Ryssarne togo nu dagligen fångar, men fransmännen inga». När han sade detta till min hustru, uppläste hon för honom ett bref, hon just i ögonblicket fått ifrån sin inspektor, som beklagade sig öfver leveranserna, bl. a. till den otroliga mängd af ryska fångar, hvilka stundeligen såsom fårhopar fördes igenom godset och i grannskapet. Eljest bör jag anmärka, att enligt alla bref från Polen fransmännen ej derstädes plundrat; men att durchmarscherna kostade, ty de gjorde såsom preussarne: de betalte ej. De uppförde sig äfven mycket höfligt och beskedligt och behandlade polackarne med aktning*).

Alla underrättelser från Pommern sammanstämde i beröm öfver fransmännens förhållande der i landet. Mortier skall hafva hållit en ganska god och sträng ordning. General Grandjean berömdes också, äfvensom »le commissaire ordonnateur», hvars namn jag nu glömt. Ingen af de förödelser, som omtaltes, hade egt rum. Närmast omkring Stralsund, der franska arméen kantonerat, hade egendomarne lidit genom starka inqvarteringar, men längre bort icke. Vid tillbakadragandet ur landet var ordningen icke så god. Några hus i Greifswald och några på landet blefvo plundrade af marodörer.

*) »Vi hade på Jankowitz tre preussiska regementen, som åto och drucko för intet, sedan leveranser till preussiska regeringen af hästar och spannmål; derefter under åtta veckor dagligen durchtåg af franska regementen, hvilkas officerare aldrig mera än 40, men aldrig mindre än 20 bodde i vårt hus. Bönderna måste nu födas, sedan preussare och fransoser förtärt deras förråder.» (v. E. till J. de la Gardie. De la Gard. Arch. XX: 71.)

Digitized by Google

Den 19 April sade mig Tarrach, att baron Ehrenheim förklarat honom konungens vilja att upplifva sin beskickning till preussiska hofvet, derest en militär öfverenskommelse kunde blifva träffad. I början af Maj kom från Memel underrättelse, att konungen af Preussen beslutat afsända, såsom det sades, 10,000 man preussiska och ryska trupper till förstärkning af Stralsunds garnison, för att derifrån kunna oroa fransmännen. Då den åstundade öfverenskommelsen sålunda blifvit uppgjord, utnämnde konungen genast regeringsrådet Brinkman till envoyé e. o. vid preussiska hofvet och unge d'Ohsson till legationssekreterare. På konungens befallning förklarade äfven kanslipresidenten för herr Tarrach, att denne kunde uppträda såsom preussisk minister. Hans visitkort gingo genast omkring, och han fick straxt företräde hos hertiginnan och prinsessan. Brinkman var öfverkommen till Malmö, men återreste med konungen till Stralsund. Dit afgick d'Ohsson för att träffa honom.

Den 16 Maj återkom baron Lagerbjelke från Malmö efter vid pass en månads frånvaro. Han hade rest ner på konungens befallning *). Han hade hopp att konungen skulle återkomma till drottningens nedkomst. Det senaste stilleståndet, träffadt mellan v. Essen och Mortier med en månads uppsägelse, blef ej faststäldt af konungen. Emot det första hade engelska ministern Straton protesterat med nog mycken hetta och näst efter honom preussiska majoren Hunerbein. Engelska avisorna sade äfven, att truppers öfversändande från England till Pommern blifvit uppskjutet i anseende till detta stillestånd, då likväl detsamma, med 10 dagars uppsägning, ej kunde ha hindrat operationer af sådana engelska trupper, som ännu ej voro afgångna **). — Vid samma tid fingo vi tidningar från Stral-

*) Ändamålet med Lagerbjelkes resa var att försöka åstadkomma en fredligare stämning hos konungen. Hans bemödanden härutinnan voro fruktlösa. Deremot lyckades han att förebygga operahusets nedrifning, hvarom befallning redan var gifven och börjad att utföras. Teaterdirektören Edelcrantz hade några veckor förut förgäfves försökt rädda operan. (Se Notice biographique sur G. Lagerbjelke s. 33.)

**) En ny konvention med England, genom hvilken förnyades och ökades de genom traktaterna i Helsingborg och Bäckaskog (1805) ingångna förbin-

Digitized by Google

sund att 1,200 preussare ankommit under general Winnings befäl. Truppen var utan ammunition, gevär, proviant och penningar, knappast klädd; och befälhafvande generalen var en hederlig gubbe, som beklagade sig deröfver att hans officerare ej rapporterade till honom. Om detta å ena sidan bevisar svaghet hos generalen, så bevittnar det å den andra preussiska officerarnes insubordination. Generalen grefve Kalkreuth hade i anseende till densamma sagt efter sista olyckliga fälttåget: »Puisqu'un sous-lieutenant est devenu empereur, ils croient tous l'être» *).

Franska ministern i Hamburg, Bourrienne, hade uppdragit herr Netzel, Sveriges chargé-d'affaires derstädes, att hos konungen göra framställningar i fredligt syfte. Netzel uträttade uppdraget, men blef rappellerad, med den uttryckliga befallning att tillkännagifva för Bourrienne, att anledningen till hans rappel vore den uppmärksamhet han egnat dennes förslag. Brinkman hade varit utnämnd i hans ställe. De franska trupperna inryckte emellertid i Hamburg. Brinkman, som i Berlin hade gjort allt för att uppreta mot Frankrike, vågade icke ens begifva sig till grannskapet af Hamburg. Netzel fick stanna i Elmshorn, för att derifrån lemna underrättelser om hvad som tilldrog sig.

Konungen erkände icke den nya österrikiska kejsartiteln, och sedan kejsar Franz afsagt sig tyska kejsardömet, ansåg konungen honom endast såsom konung af Ungern och Böhmen. Man invände, att drottning Christina, som nedlagt regeringen, ändå kallades drottning, och att kejsar Carl V ständigt nämndes kejsare, ehuru han afsagt sig regeringen; men ingenting bevekte konungen, och österrikiska kejsarvärdigheten blef aldrig erkänd. Sedermera användes likväl titeln »empereur», utan att säga hvaraf.

Den ryktbare emigranten grefve d'Entraigues och general Dumouriez lära genom sina förhastade omdömen mycket hafva

---

delser, afslöts i Stralsund d. 23 Juni 1807 emellan Toll och engelske ministern Pierrepont (tr. i Hist. Tafla I: 119).

*) Preussiska trupperna i Pommern ökades sedermera till 5,000 man under Blüchers befäl.

Digitized by Google

bidragit till Rehausens rappel från engelska beskickningen, hvilken kom helt oväntad. Kammarherren Adlerberg, nyss återkommen från spanska beskickningen, blef emot sin vilja hans efterträdare. Han fick ock i sin beställning allt emot sig. Rehausen var afhållen af ministèren, egde genom sitt gifte med en engelska ansenlig förmögenhet och talte engelska. Adlerberg efterträdde den man velat behålla, egde intet af sig sjelf, kunde nästan icke komma ut med sitt traktamente och talte ej landets språk.

Tidningar från Stralsund underrättade oss, att konungen förklarat sitt nådiga välbehag öfver baron v. Essens förhållande. H. Maj:t hade äfven i bref till baron Armfelt förklarat sig nöjd med dennes militära uppförande; men Armfelt begärde till skötande af sin helsa efter de svåra kontusioner, han fått, tillstånd att resa öfver till Sverige, och reste utan att uppvakta konungen. Innan afresan skref han ett bref till högbemälte herre, med ett vidlyftigt rättfärdigande för sig, hvari han häftigt angrep baron v. Essen. Kort derefter kom baron Armfelt till Stockholm, och hans ankomst gjorde uppseende. Fersenska huset gjorde allt för att väl bemöta honom. Grefvinnan Armfelts nära slägtskap med detsamma och den nära vänskap, som var emellan henne och grefvinnan Sophie Piper, voro väl de förnämsta driffjedrarne dertill; men någon håg att visa missnöje torde ock ha blandat sig deruti. Alla gamla intriganter, som voro qvar efter Gustaf III:s regering, gåfvo sig all möda för honom. Äfven Liljensparre gaf honom en middag. Bland officerarne hade han en myckenhet vänner och verkligen tillgifne *).

Några anekdoter från kriget i Pommern 1807 torde förtjena bevaras och finna lämpligen här sin plats.

Cardell, född i Tyskland, tjente först i Preussen och gick sedan i svensk tjenst. Han hade i Berlin gift sig med en

*) Jfr. Armfelts bref d. 28 Okt. 1807, tr. i »Gömdt är icke glömdt» VIII: 76, samt rörande Armfelts förhållande under pommerska kriget och hans afsked derifrån, Wingård, Minnen, häft. 3, hvarest en mängd karakteristiska anekdoter från detta krig berättas.

Digitized by Google

omvänd judinna, som jag tror hette Fliess, mera vacker än anständig, med hvilken han fick penningar *). Han skall vara en kunnig artillerist, men hade en omåttlig håg att komma fort. I fredstider visade han den igenom ackorder och försök att störta öfverstarne Rosenblad och Helvig; under kriget åter derigenom att han gjorde vågade företag, hvilka mera blottstälde svenska soldaten, än honom sjelf. Ett anfall å franska redutten vid Stralsund, vid hvilket öfverstelöjtnant Bökman stupade, ådrog honom ej konungens onåd, ehuru befallning utfärdades att ej mera göra onödiga utfall; men svenska allmänhetens missnöje visade sig bland annat genom följande nätta versar, hvilkas författare skall vara major Hård vid Uplands regemente:

Fast medicinska fakulteten
är både mördande och snäll,
gaf ändå f-n en vacker qväll
en kommission åt sin Cardell
att öka på mortaliteten;
och att han tog sin instruktion
ur dödens eget reglemente
bevisar Elfsborgs bataljon:
men att han se'n fick regemente
bevisar, — utom nåd från thron, —
en väl uträttad kommission.

Cardells förhållande vid Uckermünde, der han, fastän underrättad genom en af baron Posse honom tillsänd officer om det af fransmännen gjorda anfall, ej drog sig till den förut öfverenskomna föreningsorten, utan embarkerade och lemnade grefve Ridderstolpe med en del af husarerna i sticket, — äfven detta förhållande ådrog honom, till allas förundran, ej konungens onåd. Han gick från Uckermünde öfver till Usedom och hade der, afskuren som han var, då fransmännen stodo för Wolgast, onekligen blifvit tagen, derest ej general-guvernören baron von Essen med general Mortier öfverenskommit om vapenhvila. I den rapport, Cardell gaf, sade han sig ej hafva fått under-

*) Se rörande fru Cardells presentation vid hofvet Schinkel, Minnen III: 243. De der berättade anekdoter äro hemtade ur H. Hiertas bref till L. v. Engeström $^{18}/_{1}$ 1795.

Digitized by Google

rättelse om anfallet på svenska förposterna. När baron Posse, som då var i Stralsund, fick höra det, gick han till Cardell med den officer, som han hade öfversändt till honom. Känner ni den mannen? sade han. — Ja. — Var han hos er den dagen? — Ja, men han hade intet bref. — När jag står i elden mot fienden, kan jag ej skrifva, men ni bör tro min utskickade officer. — Cardell begärde tillbaka sin rapport och skref den om. Borde han fått den tillbaka? Borde han ej hafva blifvit straffad för osann rapport?

Hvad jag här antecknat om Cardell försäkrades 1808; men under kriget i Tyskland under kronprinsens befäl 1813 och 14 inlade Cardell ära. Lycka ville han göra och mycket het lär han vara.

Baron Carl Henrik Posse, major vid Södermanlands regemente och öfverstelöjtnant i arméen, tog befälet ofvannämnda dag, efter dåvarande öfversten von Vegesach, som straxt i början blef blesserad. Begge voro af en utmärkt tapperhet, men Posse kall, höflig och mensklig i faran, och Vegesach het, rytande och grym. När han onödigtvis lät storma en redutt tre gånger, den han hvar gång genast öfvergaf, och hvilken således fransmännen straxt åter besatte, gjordes honom föreställning öfver den mängd af folk, han utan ändamål uppoffrade, hvartill han svarade: »De hundarne äro skapade för att dö». — Baron Posse inlade mycken ära vid detta tillfälle, och vann hela arméens högaktning, förtroende och vänskap. Alla officerarne, fulla af heder, visade sig sin befälhafvare värdiga, och baron Armfelt, som förde öfverbefälet, har försäkrat mig, att under 14 timmars reträtt, ständigt i handgemäng med en så mycket öfverlägsen fiende, hade ingen enda svensk soldat kastat sitt gevär, utan alla funnos efter slutad strid med sin fulla rustning.

Baron v. Essen hade för rapporters författande sitt fulla förtroende till öfverstelöjtnant Melin *), hvilken påstås efter be-

*) Öfverste Melin var arméens bête noire på den tiden, som något hvar hade en gås oplockad med. ... En dag då hans nytvättade gula skinnbyxor befunnits i yttre expeditionsrummet uppspända till torkning, hade någon skalk försett dem, tvärt öfver baksidan, med en bläckinskription, af »arméens styre». (Wingård, Minnen III: 74.)

Digitized by Google

hag berömt och förglömt. Det senare hände grefve Ridderstolpe, då han vid Uckermünde utmärkt sig. Arméen tålte ej Melin. Han satt vanligen bakom en skärm i Essens sal och skref. »Bakom skärmen har väl ers excellens sin n...stol?» sade Hampus Mörner. — »Som ni vill, min vän», svarade Essen, »men nu är det Melin.»

Generalmajoren grefve Hampus Mörner kommenderade i Pommern 1807 ett husar-regemente. Han hade ingenting lärt och ville ingenting lära, men var af naturen utrustad med mycken qvickhet och lätthet. I sin barndom rimmade han öfver sin slägt, och kom på följande sätt ihåg sin morfar:

Han hette Steuch
och var en gök.

Hampus Mörner har en stor vacker militärisk figur. Tapper har han visat sig i finska kriget. Han är elak hushållare, obetänksam och i seder högst oregelbunden. —

Morian påstår att han lemnat efter sig följande rim i konungens förmak:

Gör fred, gör fred, Ers Majestät,
låt Bonaparte kejsar vara!
Vi skola kyssa edra fjät
och er som konung stor förklara.
Skänk lugn åt edert folk igen,
tag skeden uti vackra tassen;
glöm ej den tyska regelen:
Man leben muss, und leben lassen!»

Dessa rim äro minnesmärken af den ton, som då i Pommern rådde vid svenska arméen, bragt till förtviflan öfver det sätt, på hvilket den var förd och på hvilket befälhafvare, som egde förtroende, och officerare, som utmärkt sig, blefvo behandlade.

———

I början af år 1807 hade vi besökt Distingen i Upsala. Vårt egentliga ärende var, att föra dit vår son Stanislaus, som skulle börja sina studier. Vi blefvo endast der några dagar och återreste till Stockholm. Vid terminens slut återkom jag

Digitized by Google

Hampus Mörner,

— »som är, som blir, och som var den sällsamme Hampus husar».

Carl von Cardell.

Frågor:

Huru skall jag komma i avisorna?
Huru skall jag få regemente?

S. 112*.

Digitized by Google

Svar:

Begär att få två bataljoner
husarer, jägare och tre metallkanoner,
marschera ut ur Knieper-port;
säg att du vill rekognoscera!
Gör ingen plan, tänk kort och fort
och framför allt ej disponera!
Styr kosan till en fransk redoute,
bestorma den med bajonetten;
och sedan du fått stryk vid skansen och på slätten
och återkommit i déroute,
förmodar jag vi snart få se
ditt namn uti avisorne,
och huru grymt Fransoserne
fått stryk och blifvit piskade;
och att du som anförare
af kungens nåd bör hugnad blifva,
och underdånigst föreskrifva
att dig ett regemente ge.

Sens moral.

Lik' godt om man sitt folk förlorar,
— det är ju strunt, soldaters blod! —
blott man sin krigsförtjenst förstorar
och lånar den af truppens mod. *)

---

*) Ofvanstående versar äro, enligt uppgift af v. Engeström, författade af Hampus Mörner, och hemtade ur dennes: "Diverse Opus" (sic), befintliga i Engeströmska samlingarne och af L. v. E. försedda med upplysande anmärkningar, hvilka till en del influtit i texten på närmast föregående sidor. De flesta af dessa grofkorniga qväden äro ej af den beskaffenhet att de lämpa sig för tryckning. Rörande ofvanstående porträtter intygar v. E. att de, ehuru karikerade, träffat likheten; i synnerhet gäller detta om Cardells porträtt. En anteckning i Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby upplyser, att i Stralsund under G. M. Armfelts inseende blomstrat en slags karikatur-fabrik. Möjligen förskrifva sig dessa porträtter derifrån.

Digitized by Google

till Upsala, för att vara närvarande vid min sons teologiska examen, hvilken domprosten doktor Almqvist förrättade och den han undergick med all heder. Jag reste derifrån, för att bese Refvelstad, innan jag lemnade Sverige, och besökte under vägen min bror Adolf på Österby.

På hösten 1807 började vi nu laga oss till vår afresa. Innan vår afresa kunde ega rum, borde vi inställa oss på Rosersberg till afskedstagande hos deras kungl. högheter hertigen och hertiginnan. Vi voro endast der två dagar. Baron Gustaf Lagerbjelke kom äfven dit; då han yttrade sig mindre fördelaktigt om konung Gustaf IV Adolf, tog hertigen mig afsides och sade: »Hvad han säger kan vara sant, men det anstår icke honom att säga det, då konungen dragit fram honom». Kort efter återkomsten från Rosersberg afreste vi till Skåne.

Under resan fick jag veta den 1 Okt. om morgonen i Jönköping, att grefven af Lille eller, som han hos oss kallades, Ludvig XVIII samma morgon afrest till Göteborg. Landshöfdingen baron Boije hade följt honom till gränsen af sitt län *). Tvenne dagar hade denne herre tillbragt der i staden. Han var om bord å en svensk fregatt gången från Kurland, i tanke att råka konungen i Pommern. Tvenne gånger försökte fregatten att löpa in till Stralsund, men blef hvarje gång kastad tillbaka af en vidrig vind. Kaptenen beslöt ändtligen löpa in i Karlskrona hamn, för att proviantera. Der fick han veta, att konungen var i staden. Hade han ankommit till Stralsund, så hade han fallit i fransmännens händer, ty fästningen var redan öfvergången. Några dagar voro Ludvig XVIII och hertigen af Angoulême hos konungen. Hoffolket berömde mycket hans höflighet. I Göteborg qvarhölls han flera veckor af motvind och gick sedan öfver till England. Jag hade mycket önskat se denne olycklige herre, som genom sitt vidriga öde blifvit så märkvärdig.

*) Jfr om Ludvig XVIII:s besök i Jönköping och hans förhållande till baron Boije Crusenstolpe, De närvarande (2:a uppl.) s. 40 o. f.

Digitized by Google

Ehuru regnväder och truppers genomtågande hade förderfvat vägarne, hunno vi dock den 3 Okt. om aftonen till Lund, der vi med all möjlig vänskap blefvo emottagna af min svåger, biskop Hesslén, och af mina begge systrar. Ifrån Lund skref jag till kabinettssekreteraren baron Wetterstedt, för att få veta om konungen bifallit min genom kanslipresidenten insända ansökning att resa ut till min hustrus egendom, och om hans maj:t tilläte mig, att göra min underdåniga uppvaktning. Efter erhållet svar, att konungen ville se mig, reste jag Lördagen d. 10 Okt. till Helsingborg. Eftermiddagen blef cour, under hvilken deras majestäter talade med alla närvarande. Jag tog afsked, i anseende till min utrikes resa. Efter couren gick konungen öfver till sina rum, för att lemna audienser. Jag bad baron Munck anmäla, att jag väl ingenting hade att andraga, men stadnat qvar för att höra om hans maj:t täcktes gifva mig någon befallning *). Konungen lät svara, att han ville tala med mig. Engelska ministern Pierrepont hade först företräde. Det varade länge, och samma afton affärdade han en kurir. Derefter inkom presidenten baron Cederström, och han var öfver en timma inne. Så kom ordningen till mig. Hans maj:t bemötte mig mycket nådigt. En half timma ungefär vandrade han med mig af och an i rummet (det var hans sätt att gifva audiens) och talade om hvarjehanda ämnen, men ej politik. — Konungen syntes till helsan återstäld, men var ganska mager. Hans maj:t bebodde ett litet stenhus, som hofmarskalken Achates von Platen låtit bygga för sig under brunns-

*) Tanken på v. E:s återinträdande i tjenstgöring var ännu ej alldeles uppgifven. Kanslipresidenten v. Ehrenheim skrifver 24/11 1807: »Jag skall visst icke försumma något tillfälle att söka få herr hofkansleren i activité igen. Jag önskade i någon mera fixerad befattning än tidernas diplomatiska etablissements.» — Sveriges isolerade politiska läge hade ock gjort antalet af dess diplomatiska poster inskränkt. Armfelt hade härom skrifvit (d. 24/1 1806): »Jag är förvissad på att konungen väl känner herr hofkanslerens förtjenst och patriotism, men han vet nu ingen resurs att i den diplomatiska carrieren nyttja er. Utom Ryssland, Danmark och England (ty Spanien räknar jag ej) hafva vi ej mer missioner, dem ministrar besätta — och jag önskar att icke den dagen må komma, der ingenstädes en svensk befullmäktig finnes.» (E. S.)

Digitized by Google

tiderna vid Ramlösa. Det var mycket klent bygdt och trångt, men hade något utseende åt gatan. En trappa upp var en slags sal, som nyttjades till matsal; till höger konungens kammare och derinnanför garderob eller konungens rum; till venster drottningens rum: ett rum med två fönster, som nyttjades till salong, en sängkammare och garderob. Baron Munck hade intet embetsrum, utan var, emedan hans närvaro var nödvändig på slottet, ifrån kl. 9 om morgonen till kl. 10 om aftonen i kammarfruarnas rum, undantagande den tid, då han var hos deras majestäter. Trängre var väl ej möjligt, att konungen, drottningen och den kongl. prinsessan kunde bo.

Jag begaf mig åter till Lund, för att bereda min resa och anträdde den d. 17 Okt., efter ett ömt afsked af min svåger, mina systrar och min son, som qvarstannade för att idka studier. Vid ankomsten till Helsingborg fick jag veta, att baron Carl Taube, konungens chargé d'affaires vid danska hofvet, ännu var qvar. Han var kommen, jemt 8 dagar förut, på nådig befallning, föranlåten af följande skäl. När engelsmännen kommo för Köpenhamn, hade väl baron Taube bort resa till Kiel, men ingen trodde, att något skulle af dem företagas. Grefve Bernstorff sjelf sade Taube, att han kunde under den korta tiden resa hvart han ville. När bombarderingen började, ville han resa öfver, men fick i Korsör ingen lägenhet. Han återvände derföre till Slagelse, hvarest ryska ministern Lizakewitz befann sig. Friherrinnan Taube blef qvar i Köpenhamn och det försatte naturligtvis mannen i oro. Alopæus har berättat mig, att Ehrenheim fick af honom i en depesch underrättelse om Köpenhamns kapitulation, med tillägg: »Nu skyndar jag — (Ehrenheim trodde till Kiel, nej!) — att råka en kär hustru.»

Då våra poster anhöllos af danskarne och äfven den till deras afhemtande afgångne postsekreteraren återkom med oförrättadt ärende, fick baron Taube befallning att inlemna en nota. På denna fick han till svar af grefve Bernstorff, att då han qvarblifvit i ett af fienden besatt landskap, kunde man ej med honom hafva någon ministeriel gemenskap. Härpå kallades Taube till Helsingborg. Det tycktes väl så, som

Digitized by Google

om både nödvändigheten att få posternas lopp i behörig ordning och angelägenheten att veta, hvad fransmännen kunde vid danska hofvet försöka, borde hafva påskyndat baron Taubes affärdande, men det egde först rum d. 19 om aftonen, och d. 20 bittida gick han öfver, men dröjde några dagar i Köpenhamn, så att han först d. 27 kom till Korsör. Förr än d. 30 kunde han icke komma öfver Bält.

Den 21 Oktober seglade engelska flottan, som förde den danska i släptåg, igenom Sundet. Det var visserligen ett vackert skådespel, men derjemte nedslående, först för danskarne och sedan för alla ömt tänkande menniskor, att se möjligheten af ett dylikt våld. Engelska skeppen gingo fram, det ena efter det andra, och hvarje engelskt skepp förde i släp ett danskt krigsskepp. Tåget varade länge och slutades med mindre skepp, som förde efter sig danska kanonbåtar. Om dessa vårdade sig engelsmännen icke mycket, flera kastades på grund till höger och venster. Engelska flottan saluterade icke fästningen Kroneborg, som var tyst, men konungen af Sverige, som var i Helsingborg. Den förfärliga röken af kanonaden drefs stilla öfver Sundet upp emot Kroneborg och fästningen syntes dunkelt, som i en sky af rök. Konung Gustaf IV Adolf iakttog så litet hvad en konung är den andra skyldig, att han gick ned på Helsingborgs brygga, för att taga i ögonsigte ett för hans köttsliga kusin så bedröfligt tåg. Under det att han var på bryggan, kommo i land från flottan amiral Gambier, general Cathcart och herr Merry, hvilken var såsom diplomat om bord, för det fall att underhandlingar kunde komma att ega rum med Danmark. Konungen lät bjuda dem upp till dejeuner i det hus, hans maj:t bodde.

Alopæus kom till Helsingborg d. 25 och hade audiens hos konungen d. 27. Det sades att engelsmännen tillbjudit konungen att taga besittning af Seland. Svenskarne önskade det ej; det skedde ej heller *).

*) Ett karakteristiskt bref från Armfelt till v. E. (29/12 1807) ger luft åt det missnöje med konungen och hans omgifning, som började blifva allmänt... »Cette confiance au secours immédiate de la providence ne peut qu'étonner les faibles humains; cependant les gens mieux instruits d'anec-

Digitized by Google

Det berättades att hannoverska trupperna ogerna stridde emot danskarne och hade ingenting hellre önskat, än att dessa skulle göra motstånd, för att gå öfver till dem, men allting sprang.

Då vi sågo omöjligheten, att så snart kunna komma öfver Seland, återreste vi till Lund och derifrån till Malmö, för att söka bland der på redden liggande handelsskepp någon lägenhet till tyska vallen, men funno ingen; vi nödgades således tillbringa vintern i Lund.

Då kriget i Polen förorsakade stor skada å våra dervarande egendomar, kommo derifrån inga penningar. Vi hade således varit i största förlägenhet, derest icke min syster biskopinnan försträckt oss penningar, hvilka jag småningom sedan betalade, äfvensom de skulder, dem jag nödgats göra för att vidare fortsätta resan. — Grefvinnan Sture, född Bonde, tillbragte äfven vintern i Lund och utgjorde ett angenämt sällskap för min hustru, och äfven för mig om aftnarne. Om dagarne hade jag verkligen varit olycklig, derest icke litteratur och min samlingslust gjort tiden mindre långsam. Jag skulle ha hållit på att förgås af sysslolöshet, om jag ej företagit flera små arbeten och samlingar. Jag fann i min svågers bibliotek alla mina och mina bröders bref till honom, hvilka jag lät afskrifva och förse med anmärkningar *).

---

dotes particulières soutiennent qu'un certain livre sur l'apocalypse, donné par S. E. Toll au roi, comme un spécifique generale et applicable à toutes les circonstances, nous vaut ce calme apparent sur tous les points . . . Je dois croire, ainsi que tout honnête homme, que le baron Toll veut le bien. Cependant il y a des moments où cette conviction ne peut être placé qu'à côté de celle des articles de foi de notre sainte religion.»

*) Denna nödtvungna vistelse i Lund kunde ej vara annat än obehaglig för en man af v. E:s brinnande verksamhetsifver. De yttre förhållandena i den gamla lärdomsstaden voro ej heller egnade att upplifva hans sinne. Följande skämtsamma bref från hans vän engelska chargé d'affaires Bathurst ($^{4}/_{12}$ 1807) visar huru denna belägenhet af hans vänner uppfattades: »Entourée de tant de piété et d'érudition, madame d'Engeström s'occupe sans doute à faire un commentaire sur Job, et la spirituelle m:lle Euphemie à apprendre l'Hebreu. En tout-cas ne faudra-t-il la patience de ce Job pour faire tête à cette hiver, qui promet d'être si triste de toutes les manières?» — Det var likväl under denna tid som

Digitized by Google

Generalmajoren grefve Carl Mörner var en tid såsom befälhafvare öfver kusten stationerad i Lund, men fick snart nog en annan bestämmelse. — Carl Mörner hade uti allt varit en mycket lycklig man. Vid 17 års ålder blef han d. 12 Augusti 1772 underlöjtnant. Såsom sådan var han händelsevis på vakt vid artillerigården d. 19 samma månad, då konungen kom dit för den s. k. revolutionens skuld och blef endast derföre med hopen riddare af svärdsorden d. 2 derpå följande September. Han uppfylde ordentligen sina skyldigheter, var beskedlig kamrat och sökte godt sällskap. Han var mycket i dåvarande majorens af artilleriet, den hederlige C. Arnells hus. Derifrån kom han in i amaranterorden och derifrån i Schröder-

v. E. förvärfvade den tillgifvenhet och förtroende vid det sydsvenska universitetet, som ett par år senare kallade honom till dess kansler och förenade hans namn med flera af detta lärosätes bästa minnen.

Engeströmska brefvexlingen från dessa år förvarar många bevis på den ifver, med hvilken författaren under denna tid egnade sig åt litterära samlingar. Sitt bibliotek i Stockholm hade han, såsom nämndt är, kort förut låtit öppna för allmänheten och anförtrott åt Wallmarks vård. Med honom underhöll han en flitig brefvexling rörande bibliotekets förkofran och tillväxt, hvilken låg honom mycket om hjertat. Den flitige historiske samlaren frih. Rosenhane, en af förf:ns gamla vänner, tillhörde äfven hans korrespondenter i literära ämnen under denna tid. — Bekymren öfver fäderneslandets ställning kunde dock hos en så fosterlandsälskande man ej annat än inverka störande på dessa fredliga sysselsättningar. Betecknande är hans följande utdrag ur bref till Wallmark (i K. B.) d. $^{18}/_{2}$ 1808: »Jag gör tillägg till Lagerbrings »De ordinibus equestribus... Jag arbetar mycket för mitt bibliotek, men för hvem arbetar jag? Den frågan, hvilken jag ej kan låta blifva att göra mig sjelf i vår olyckliga ställning, plågar mig oändligen. Jag har sett bekymmersamma tider, men aldrig har Sverige varit der det nu är. Gud hjelpe oss!» — 1808 $^{10}/_{11}$: »— Jag tillbringar min tid på ett högst oangenämt sätt, utan göromål, utan håg att någonting göra, omgifven af allmänna och enskilda bekymmer... Får jag resa, så följa mig oro och bedröfvelse öfver fäderneslandets tillstånd. Jag gråter öfver Jerusalem och dess barn.» —

Kort före sin afresa skrifver han ($^{19}/_{12}$): »Jag reser, min egen vän, bedröfvad öfver mitt fädernesland och mina vänner; men jag är till ingenting nyttig hemma, och jag måste resa. Lef och må väl och vårda mitt bibliotek. Gud vet hvilken i framtiden kommer att deraf draga fördel.» Jfr de i Biogr. Lex. IV: 253 införda bref från förf. af d. $^{14}/_{1}$ och $^{19}/_{12}$ 1808 (till J. De la Gardie).

Digitized by Google

heims hus, der han var mycket väl. Der råkades vi nästan dagligen och blefvo vänner. Der stiftades äfven den Mörners vänskap med Lagerbring, som varade till hans död. Han var en vacker karl, hade ett rent och stilla ansigte, var lång och starkt bygd, bredaxlad och något tung. Schröderheim rekommenderade honom till konung Gustaf III, hos hvilken herre han äfven kom att stå mycket väl, ty han var finare hofman än hans trygga utseende lofvade. Såsom kavaljer och underguvernör hos kronprinsen Gustaf Adolf uppförde han sig ganska klokt och så att han hade alla partiernas förtroende. Derigenom bekom han äfven sedermera 1809 det uppdraget att föra befälet i Skåne efter Toll, hvilken de dåvarande rådande hade intet förtroende till. — Då Adlercreutz var blifven general, begärde Mörner af d. v. kronprinsen att få samma värdighet. Kronprinsen svarade, att då han hittills icke haft tillfälle visa sig i fält, borde han nu göra något för att förtjena densamma. Han emottog derföre befälet i Pommern 1812, der ingen fara väntade honom och hvarifrån han, som helst ville lefva i Stockholm, snart begärde och fick afsked.

Emot våren tog den i Skåne befälhafvande fältmarskalken Toll sitt högqvarter i Lund.

Hertigen af Angoulême, som passerade genom Lund, uppehöll sig der något öfver en dag. Jag uppvaktade honom om förmiddagen, och hade sedan den äran intaga middagsmåltid med honom hos fältmarskalken Toll. Han var liten och spenslig, hade ingen starkt tecknad karakter i ansigtet och syntes af något inskränkt begrepp. Han gjorde mig den äran att tala med mig om konungen af Preussen, hvars väl förtjenta beröm jag gjorde, men tillade, att det gjorde mig ondt böra bekänna, att han icke vore på höjden af sitt tidehvarf, då omständigheterna voro så kinkiga och brydsamma. Hertigen anmärkte: »Convenons-en, il n'y a pas maintenant des souverains en Europe qui soient à la hauteur de leur siècle — excepté le votre», tillade han efter en liten paus. På eftermiddagen gjorde hans kongl. höghet min hustru den äran att besöka henne.

Då brunnstiden vid Ramlösa inföll, reste vi dit, för att

Digitized by Google

nyttja dervarande helsovatten. Sällskapet var rätt angenämt: den mycket hederlige grefve Carl Dücker med sin angenäma grefvinna, född Wrangel, den unge grefven och grefvinnan Thott, öfversten och friherrinnan Thott, fröken Barnekow, med flera. En engelsk eskader låg i Sundet för att hålla danskarne i ordning och betäcka engelska handeln. Befälet öfver denna eskader fördes af amiral Berthie och kaptenerna Archibald Dickson och John Baker. Dessa herrar, med eskaderns öfrige officerare, kommo ofta till Ramlösa, både till middagar och baler. Hofmarskalken Platen, som egare af Ramlösa, höll för värdshuset en god kock och goda viner, och dessa herrar försmådde hvarken mat eller dryck. De depenserade mycket penningar. Amiral Berthie gaf oss ombord på chefskeppet en stor middag och kapten Baker ombord på sin fregatt en vacker bal. Min hustru fruktar för mycket vattnet, för att deltaga i dessa nöjen, men jag förde dit min son och min dotter Euphemie.

Utsigten på planen vid Ramlösa är utmärkt vacker. Man ser ifrån en höjd framför sig det vackra Seland, staden Helsingör, som är vackrare på afstånd än nära, fästningen Kroneborg och en mängd af handelsskepp, som löpa igenom Sundet till Östersjön eller Vesterhafvet och som korsa hvarandra. En dag sågo vi en svensk kanonbåt, förd af löjtnant Gegerfelt, löpa in under danska vallen, för att söka bemäktiga sig ett danskt fartyg, men det kom undan. Tolf danska kanonslupar lupo ut från Helsingör, för att afskära honom vägen: derest han varit rädd, hade han kunnat lägga sig i skydd af engelska eskadern, men han seglade till Helsingborg och kom oskadd dit. Ett hundra tjugu kanonskott skötos efter honom, såväl från fästningen som kanonsluparne, men icke ett enda träffade. En kula från fästningen föll likväl ned vid Helsingborgs brygga. I förra tider hade man trott, att större krigsskepp ej kunde gå nära under svenska vallen, men engelsmännen upptäckte, att den vägen var den säkraste. Kroneborgs fästning underlät icke att skjuta på de engelska krigsskeppen, men utan all framgång, och engelsmännen besvarade, af begabberi, deras kanonskott med pistolskott.

Digitized by Google

Efter slutad brunnskur begåfvo vi oss åter till Lund.

Öfverste Borgenstjerna ankom till Lund någon tid derefter och fann före sig der sekreteraren Ehrengranat, som föregaf, att ändamålet af hans resa var att efterse manuskripter å biblioteket; der finnas inga sådana af betydenhet. De afreste begge till Helsingborg. Borgenstjerna hade varit i Helsingör, det vet jag. Honom var uppdragen en underhandling, hvarom vet jag icke, men det kan vara lika mycket, ty jag känner, att intet resultat deraf blifvit *). Då Borgenstjerna lät mig förstå, att han hoppades få se grefve Bernstorff, bad jag honom påminna denne statsminister om svar å det bref, jag tillskrifvit honom. Innehållet af detta bref var en begäran, att få med min familj resa igenom Danmark till Hamburg. — Länge väntade jag på svar: omsider kom det, och vi begåfvo oss på resan till Helsingborg.

Den December gingo vi ombord på en parlamentärbåt, som förde oss öfver till Helsingör. Å begge sidor af Sundet måste vi arbeta oss igenom isen, hvilken likväl var starkare å danska sidan, än å den svenska.

Då vi intagit våra rum å värdshuset, anmälde sig hos mig en kapten vid namn Gedde, som sade mig, att han fått befallning föra mig igenom danska landet. Jag var således en slags fånge. Dagen derefter, om morgonen, begåfvo vi oss under betäckning af herr Gedde till Köpenhamn, dit vi ankommo något sent. Jag begaf mig samma afton till grefve Bernstorff och blef af honom emottagen som en gammal vän. Han för-

*) Borgenstjerna hade i hemlighet blifvit afsänd af Gustaf Adolf från Åland för att underhandla med Danmark om en enskild fred med Sverige och England. Danmarks svar blef nekande. (Se Hist. tafla II: 71, Schinkels Minnen IV: 301). Rörande Borgenstjerna förekommer i E. S. följande anteckning af v. Engeströms hand: »Borgenstjernas moder hade varit städerska hos de kongl. barnen, hade gjort dem små tjenster och förekommit allt, som kunde skaffa dem bannor af drottningen: detta är grunden till Borgenstjernas lycka. Kammarjunkaren Borgenstjerna var en god, svag, obetydlig man, hög frimurare, och dog ogift såsom ståthållare på Gripsholm.»

Digitized by Google

undrade sig öfver mitt sällskap och frågade mig, »hvilken den herrn var»? — Kapten Gedde, svarade jag, som blifvit beordrad, att föra mig igenom danska landet. — »Allt väl», sade Bernstorff, »men han borde icke följa er på besök hos edra vänner». Bernstorff aflade genast ett besök hos min hustru. Andra dagen gjorde jag om förmiddagen besök hos franska ministern, herr Didelot, som gaf mig pass till Hamburg och som visade sig mycket artig och vänskapsfull. Herr Gedde följde mig ånyo, och inför honom hade jag kunnat tala med herr Didelot hvad jag ville, utan att blifva röjd, ty han förstod icke franska.

Sedermera afgjorde jag mina penningeärenden och besörjde om danskt pass. Under den korta tid, vi voro i Köpenhamn, infunno sig beständigt hos oss en gammal bekant till mig, förre kaptenen vid amiralitetet von Walden och en ung baron Blixen, hvilken föräldrarne, som bodde på Fyen, kallat öfver till Danmark, för att undandraga honom att tjena under nuvarande krig. Den unge mannen var icke synnerligen nöjd dermed. Von Walden var en hederlig, glad och tjenstaktig man, men derjemte Svedenborgian.

Efter en besvärlig resa öfver Korsör, Nyborg, Middelfast, Hadersleben, Flensburg och Rendsburg anlände vi omsider till Hamburg. Der skiljdes från oss, efter väl förrättad kommission, den hederlige kapten Gedde. Min hustru förärade honom vid afskedet en hos en hamburger-juvelerare köpt mycket vacker och smakfullt arbetad gulddosa.

Prinsen af Ponte-Corvo, som förde befälet i norra Tyskland, vistades då i Hamburg. Jag ville morgonen efter min ankomst göra min uppvaktning hos honom. Han kunde då icke emottaga mig, men skickade sedan en af sina adjutanter för att göra sin ursäkt. Jag frågade då, om han trodde, att jag dagen derefter kunde få göra honom min uppvaktning, i hvilket fall jag ville uppskjuta min resa. Han svarade, »att resan skyndade förmodligen och att det skulle vara prinsen oangenämt, att förorsaka mig en tidsutdrägt.» — Jag tror att han icke var i bästa förstånd med kejsar Napoleon, och att Romanas aftågande med spanska arméen hade satt honom i nödvändig-

Digitized by Google

het af yttersta försigtighet; han hade haft så stort förtroende till Romana, att det skaffade denne tillfälle att kunna bedraga.

Om aftonen voro vi på spektaklet och befunno oss i en loge, som var midt emot prinsens af Ponte-Corvo. Vi sågo der prinsessan och den lille prins Oscar samt, sedan skådespelet något fortgått, prinsen sjelf, som hade hatten på hufvudet och derföre drog fram en ridå, som gömde honom för största delen af åskådarne. I logen bredvid oss sutto Hamburger-fruntimmer, som vi icke kände. Ett samtal uppstod emellan dem och min hustru, med en förtrolighet, som man icke borde vänta af alldeles obekanta. De voro väl uppfostrade personer och talade franska, samt yttrade sig med all frihet emot fransmännen, med hvilka de voro högst missnöjda. — De gjorde likväl ett undantag, till förmån för prinsen af Ponte-Corvo, hvars rättvisa och höflighet de berömde, och sade: att han gjorde allt för att mildra det förtryck, hvarunder Hamburg och norra Tyskland befunno sig.

Ifrån Hamburg kommo vi följande dagen till Boitzenburg, der vi blefvo öfver natten. Så mycket snö hade fallit, att vägen dagen derefter var högst besvärlig. Man rådde oss att icke resa rätta landsvägen fram, utan att göra en liten afväg åt mecklenburgska gränsfästningen Dömitz, men dit kommo vi äfven med största svårighet. Ifrån Dömitz reste vi och måste bana oss vägen genom så djup snö, att jag beklagade, att man ej der i landet egde snöplogar. Vi kommo till middagen till Lentzen. I staden var stor glädje, menniskorna voro till en stor del druckna och pistolskott lossades beständigt, det ena efter det andra; min hustru, som fruktade, att våra hästar skulle blifva skrämda, frågade hvarföre detta hände. Man svarade: »För det att fransmännen tågat ur landet». — De hade gjort bättre, sade hon, att så nyttja krutet emot dem, att de icke kommit in. — Ändtligen kommo vi ifrån Lentzen och hunno igenom mindre elaka vägar till Perleberg. Dagen derefter hunno vi icke till Berlin, utan nödgades tillbringa natten i ett någorlunda renligt värdshus vid vägen, hvarifrån vi så tidigt utreste om morgonen, att vi in-

Digitized by Google

nan aftonen ankommo till det af oss så väl kända värdshuset »die Sonne» eller »Hôtel de Russie» unter den Linden.

I Berlin råkade vi flera gamla bekanta, ehuru staden var mycket tom, ty de flesta, som kunde vara annorstädes, hade skytt staden för fransmännens skuld. Vi råkade der till vår stora glädje grefve de Saint-Marsan, såsom fransk minister. Han hade varit i vårt hus, då han i förra tider såsom sardinisk minister underhandlade först i Berlin och sedan i Petersburg. — Furst Hardenberg var nu olycklig och sökte urskulda sig hos kejsar Napoleon, verkligen på ett förödmjukande sätt. Då jag sett honom i lyckligare omständigheter, trodde jag mig böra besöka honom nu, och han visade sig rörd af min hågkomst. Min gamle bankir, Frenkel, besökte mig och gjorde anstalter för mina respengar. Jag besökte generalen grefve Goltz, som i anseende till sjukdom icke gick i sällskap, men var lika glad och rolig.

Grefve de Saint-Marsan berättade, att kejsar Napoleon, då han förestäldes till afskedstagande, sagt honom: »Ni förmodar väl, att i Berlin finna preussarne nedslagna; ni bedrar er, de äro skrytsamma, som om de varit segervinnare». — »Jag fann, tillade S:t Marsan, saken alldeles så, som kejsaren sagt mig. Den major Schill, som preussarne beundra och som utmärkt sig, är likväl icke så mycket fanfaron, som de andre, ehuru han ingalunda är modest».

Sedan jag erhållit preussiskt pass och fått grefve S:t Marsans påskrift, begaf jag mig på resa till Jankowicz öfver Frankfurt och Meseritz. Under resan föreföll ingenting märkvärdigt, men vid ankomsten väntade oss mindre angenäma upptäckter. Straxt utanför Jankowicz kommo oss till mötes förvaltaren Streykowski och hans hustru. Deras sorgliga uppsyn bådade intet godt, vädret var kallt och oangenämt, vi voro trötta af resan, och vårt intåg var icke utmärkt af glädje. Dagen derefter lärde vi att känna de förluster vi gjort. Allt hvad som felades, sattes på franska krigshärens räkning. Det silfver vi lemnat, hade de tagit, sades det; vårt vinförråd hade de druckit ut, unga vackra träd hade de nedhuggit, till och med guldgalonerna på ett jägarlivré hade de till en del af-

Digitized by Google

sprättat. Jag förmodar likväl, att derest de velat hafva guldgalonerna, hade de till tidens vinnande tagit hela livréet. Streykowski tillstod likväl, att fransmännen höllo ordning i många stycken. »De kommo, sade han, om aftonen, efter hela dagens marsch, trötta och hungriga; då ville de äta, kokade sin mat och tände till den ändan upp en eld, hvar som helst, utan att fråga efter en eldsvåda, derefter lade de sig att sofva, och följande morgon vid soluppgången afmarscherade de åter. Badiska och baierska trupperna gjorde mera skada och handterade folk mera illa än de franska soldaterna.» Hade nu förvaltaren, som kände deras ankomst, framskaffat bränsle och matvaror, så hade skadan blifvit mindre stor; men när de funno ingenting tillreds, höggo de ned gärdesgårdarne till ved och slogo ihjäl höns, gäss och kalkoner till mat. Officerarne begärde vin, och då det svarades, att intet sådant fans, läto de uppbryta källardörren och togo hvad de behöfde; men dörren förblef öppen och alla möjliga tjufvar strömmade in. — Streykowski hade ämnat göra bröllop åt sin son, och tiden var utsatt just till dagen efter vår ankomst. Det kunde således icke gå för sig, ty man hade räknat på vår bortovaro. En vacker kalesch och livréer voro anskaffade för unge herr Streykowski. När vi nu genomsågo räkningar och efterfrågade förråder, funno vi oss oförlåtligt bedragna. Början af vårt vistande på Jankowicz var högst oangenäm. Småningom vande vi oss vid den ställning, hvari vi befunno oss.

En dietin eller landtdag föreföll i det Kostenska distriktet. Dit begaf jag mig, såsom egare till godset Moddersjo och bevistade såsom sådan landtdagen.

Konungen af Sachsen, stadd på resan från Warschau till Dresden, kom till Posen med sin gemål och sin dotter. Jag infann mig der, för att blifva deras majestäter förestäld. Det skedde vid genomgåendet af ett långt rum, der en mängd polska adelsmän voro samlade, alla inkomna för att göra sin cour hos kongl. familjen, som icke uppehöll sig längre i Posen än öfver natten. Jag hade för tillfället låtit göra mig en vacker broderad polsk adelsuniform, ty jag ansåg mig vara ämnad tillbringa mina öfriga dagar i Polen. Sverige trodde jag för

Digitized by Google

alltid förloradt. Sachsiske hus- och resemarskalken baron Rakenitz, en gammal bekant och vän från Dresden, var den som presenterade mig.

Påskdagen 1809 tillbragte jag hos min svåger Prusinski på Sendzini, i ett talrikt sällskap af anhöriga. En del af detta sällskap, hvaribland var den namnkunnige polske generalen Dombrowski och hans hustru, född Chlapowska, skulle på återresan efter helgdagarne komma till oss till middagen på Jankowicz. Jag reste förut för att låta ställa i ordning. Då jag steg ur vagnen, sade mig min tyske kammartjenare: »Der König von Schweden ist gefangen genommen, und der General Adlercreutz hat ihm den Degen genommen». — Hvad säger du! — utbrast jag med en otrolig förundran. Han gaf mig tyska avisan, som innehöll berättelsen om revolutionen af den 13 Mars.

Jag öfverlade med Dombrowski, skref bref till hertigen-regenten och tillbjöd min tjenst.

Digitized by Google

IX.

Första åren som statsminister. 1809—10.

Kallelse att åter inträda i tjenst. — Resa till Sverige. — 1809 års riksdag. — Carl XIII:s hyllning. — Fredsunderhandlingar och nederlaget vid Ratan. — F. d. konungen i utlandet. — Adlersparre. — Fred med Danmark och Frankrike. — Justitiestatsministersplatsen och Rosenblad. — Statsrådet 1809—10. — Kronprinsen Carl August. — Hans död. — Fersiska mordet. — Öfverläggningarne om tronföljden. — Mörner och Wetterstedt. — Hertigens af Augustenburg förespråkare. — Riksdagen i Örebro. — Tronföljarevalet. — Carl Johans ankomst. — Ordensdekorationer. — Fleming och Adlercreutz. — Förhållande till England.

Om sommaren 1807 hade jag, såsom nämndt är, af hertig Carl varit befald till Rosersberg, för att der i anseende till min tillämnade utresa få taga afsked. Under enskildt samtal med h. k. h. om fäderneslandets ställning anmärkte jag dess vådlighet, som kunde leda till en fruktansvärd hvälfning. »Skulle en sådan inträffa, tillade jag, så behagade E. K. H. icke glömma, att han och riket i min person ega en redlig tjenare, å den man i nödens stund kan lita». — Bäst vore, svarade mig hertigen, om en hvälfning, som alltid är ett ondt, kan förekommas; men blifver det omöjligt, så kommer jag ihåg hvad ni lofvat.

Då jag ändtligen 1808 företog resan, skref jag i allmänna ordasätt till hertigen om min håg att lyda dess befallningar. På dessa tvenne omständigheter hafva de understrukna orden i efterföljande bref afseende.

Stockholm d. 28 Mars 1809.

Min bäste Engeström! Genom de här den 13 innevarande förefallnè händelser, och som i då varande ställning voro till de farors undvikande som hotade fäderneslandet, högst ound-

Digitized by Google

vikelige och nödvändige, har jag funnit mig skyldig att lemna det lugn jag njöt, och såsom riksföreståndare på min ålderdom återtaga styrelsen af ett älskadt fosterland. Min bäste Engeström, edert kända nit och kärlek för det sanna, eder vänskap för mig och det löfte, *som jag skriftligen fick af eder, då I lemnaden* detta land, berättigar mig på dubbelt sätt att i denna tid äska eder närvaro och uppfyllandet af ett löfte som jag påräknat, då jag väntar af alla för sitt fosterland rätt tänkande män det biträde, som är mig nödigt att kunna befrämja vår sjelfständighet och den sällhet, som svenska folket så mycket förtjenar.

Sedan kansli-presidents-embetet genom friherre Ehrenheims begärda afsked blifvit ledigt, kan jag detsamma ej anförtro i värdigare händer än uti edra; och är fördenskuld min önskan, att Ni vid inhändigandet af detta bref skyndsammeligen begifver eder till Stockholm för att detsamma emottaga. Var försäkrad om mitt fullkomliga förtroende och den uppriktiga aktning, med hvilken jag alltid förblifver, min bäste Engeström,

Eder rätt väl affektionerade

Carl *).

Den 17 April 1809 erhöll jag denna hertig Carls befallning att resa hem, och den 19 begaf jag mig på resan, så lätt ekiperad som möjligt var. Jag beslöt taga vägen öfver Dresden, för att råka franska ministern Bourgoing, hvilken jag vid ankomsten till Jankowicz tillskrifvit och lofvat, att jag icke skulle lemna Polen, utan att derom underrätta honom. Under resan fick jag veta, att österrikiska arméen inryckt i Dresden. Jag vände mig således emot Leipzig, öfver Luckau, Torgau och Eulenburg. Mitt första besök der var hos herr Bourgoing, som jag likväl icke fann hemma, ty han var på

*) Se rörande besättandet af kansli-presidents-embetet och hertigen-riksföreståndarens förhållande till frih. Ehrenheim efter revolutionen, Schinkel, Minnen V: 6 o. f. Jfr dock Lagerbjelke, Notice biographique s. 38, hvarest upplyses denne sistnämndes ställning till frågan. Denna plats erbjöds först åt förre ambassadören i Ryssland, frih Stedingk, som likväl vägrade att emottaga densamma, men i stället, i förening med Adlercreutz, förmådde hertigen att dertill utnämna v. Engeström. Wetterstedt, då 33, och Lagerbjelke, 32 år gammal, voro båda för unga, för att på allvar komma i fråga.

Digitized by Google

slottet, det vill säga, hos konungen af Sachsen, i det hus han bebodde. — Jag besökte sedan kongl. sachsiska statsministern grefve Bose, som låg till sängs i den sjukdom, af hvilken han kort derefter afled. Han var en gammal bekant och vän af mig. Ehuru illa sjuk, ville han dock sköta ärendena och det förorsakade en tidsutdrägt, öfver hvilken Bourgoing beklagade sig. Hos polske statssekreteraren Breza var jag äfven. Jag råkade honom och hans hustru hemma och vi talade om gamla tider, som vi tillbragt i Warschau, och om de nya sakernas vidt utseende ställning.

Sedan jag dagen derefter råkat Bourgoing och af honom fått pass, afreste jag öfver Halberstadt och Lüneburg till Hamburg. Vid tullen, der min vagn skulle visiteras, såg jag en tullbetjent, med en betydande min, som gladde sig åt ankomsten af en resande från Leipziger Messe; men då jag framtog franska ministern Bourgoings pass, bockade han sig mycket höfligt och lät mig resa. Jag gick genast efter ankomsten till franske ministern Bourrienne, som mottog mig höfligt och bad mig äta middag hos sig. Han fick just i detsamma tidningar om en fördel, som hertigen af Ponte-Corvo vunnit öfver österrikarne, och jag skref hos honom den underrättelse derom, hvilken baron Lagerbjelke uppläste i ridderskapets och adelns sammankomst *). Herr Bourrienne åtog sig att framskaffa mitt bref och påskref mitt pass. Jag afreste morgonen derefter helt bittida öfver Pinneberg, Elmshorn, Itzehoe och Remmels till Rendsburg, men nödgades likväl blifva öfver natten i en by i grannskapet, emedan Rendsburg, såsom fästning, redan var stängdt. Så snart portarne om morgonen öppnades, infann jag mig i Rendsburg. Man begärde mitt pass på posthuset, jag afgaf det och begärde hästar så skyndsamt som möjligt var. Man lät mig likväl länge vänta, och det gjorde mig högst otålig. Ändtligen kom en tjock kapten med en stor mage, en herr von Hedeman, och sade

*) Underrättelsen om denna seger mottogs af svenska riksdagen med hurrarop d. 10 Maj 1810. Se härom Schinkel, Minnen V: 71.

Digitized by Google

mig, att han fått befallning att föra mig igenom danska landet. Han gick nu, sade han, för att göra anstalter till sin resa. Jag nödgades således ännu vänta och nyttjade denna tidsutdrägt för att besöka stiftsamtmannen herr Schlanbusch och hans angenäma fru, född Sehestedt; hon gaf mig en god frukost och sade till en af sina vänner, som var närvarande, att jag mycket förändrat mig sedan Wien. Jag hörde det, ehuru hviskadt i förtroende, och var höflig nog, att ej göra samma anmärkning om frun sjelf. Det var också för sex och tjugo år sedan som vi hade gjort bekantskap. Herr Schlanbusch, ehuru mycket yngre än jag, var nu redan gubbe med hvitt hår och hvita ögonbryn.

Ändtligen kom den tjocke Hedeman och vi afreste. Då vi kommit till Slesvig, sade mig min kapten, att han borde göra sin uppvaktning hos prins Carl af Hessen; han steg af vid slottet Gottorp och jag reste förut till posthuset, der jag åt middag, men fick så länge vänta på min herr Hauptmann, att vi icke kommo till Flensburg, förr än sedan det var alldeles mörkt. Resan fortsattes dagen derefter öfver Apenrade och Hadersleben till Kolding. På vägen, längs den höga åsen, der vägen går fram, äro stora värdshus för resande, men isynnerhet för fraktvagnar; der hvila postiljonerna. På ett af dessa ställen, vid namn Bomelund, finnes enligt resebeskrifningarne det bästa bränvin i hertigdömena. Det sade jag åt min kapten, som gick in, men jag blef sittande i vagnen; när han kom ut igen, sade han: »Euer Excellence haben Recht, der Branntwein ist vortrefflich, auch habe ich es in meinem Taschenbuch notirt». — Ifrån Kolding fortsattes resan, öfver Snogöe och Middelfart till Odense, der jag nödgades tillbringa natten, emedan Nyborg, såsom fästning, stängdes så tidigt att jag icke kunde hinna dit innan portläsningen. Min kapten fick äfven der tillfälle att uppvakta en prins af Hessen, som förde befälet på ön Fyen. Ankommen dagen efter i god tid till Nyborg, önskade jag snart komma öfver till Seland; min kapten, som såg min otålighet, sade mig: »Sein Sie nicht ungeduldig, Euer Excellence, ich habe schon Pferde bestellt». — »Wozu denn Pferde?» frågade jag. — »Na! um

Digitized by Google

weiter zu kommen,» svarade han. — »Aber hier sollen wir ja über das Belt gehen». — »Das wusste ich nicht», svarade kaptenen; han var holsteinare och kände icke till Danmark. Han hade begärt att få föra mig, för att kunna komma till Köpenhamn. Resan öfver Stora Bält till Korsör gick lyckligen för sig. Någon räddhåga hade vi likväl för en engelsk kryssare, som syntes på ett icke långt afstånd. Mig hade väl icke annan ledsamhet händt, derest vi blifvit uppbragte, än den att förlora någon tid, men äfven det hade varit oangenämt. I Korsör åto vi middag, och min kapten fann osten så god på värdshuset, att han rådde mig köpa den, för att regalera honom på det återstående af vägen. Jag tillbragte natten i Slagelse och kom tidigt nog dagen derefter till Köpenhamn.

Genast aflade jag ett besök hos statsministern grefve Bernstorf, som berättade mig, att öfverstelöjtnant Adlersparre tågat in i Stockholm med den så kallade vestra arméen, hade en högvakt i det hus, han bebodde, med kanoner och brinnande luntor och att han gjorde lag i Stockholm. På konungens af Danmark befallning fick man ej taga hushyra af mig på värdshuset, emedan jag var statsminister, men herr Rauch förstod att göra sig skadeslös vid betalningen af hvad jag och min Hauptmann förtärde. I Helsingör uppehöll jag mig icke nog länge för att betala en hushyra. Jag hade så mycket hellre bifallit kapten Hedemans önskan att resa bittida från Köpenhamn, som jag längtade till Sverige. Vi skildes åt på Helsingörs brygga, begge rätt förnöjda, Hedeman i tanke på en middag, till hvilken han var bjuden hos baronessan Liljecron, som var mätress åt en prins af Hessen, och jag i säkerhet att få återse mitt fädernesland.

I Helsingborg råkade jag chefen för husarerna, baron Cederström, hans mor grefvinnan Cederström, född Mörner, och öfverste Tawast. Jag plågade dem med frågor, för att få något begrepp om hvad som händt och hvad som hände i Stockholm. Skyndade så till Lund, der jag tillbragte tvenne dagar med mina syskon; under resan derifrån till Stockholm råkade jag ingen bekant, förr än i Nyköping, der landshöfdingen baron Ulf-

Digitized by Google

sparre var så god och besökte mig, ehuru jag, trött af resan, redan var gången till sängs. Han lemnade mig de senaste underrättelserna från hufvudstaden, dit jag dagen efter, den 18 Maj 1809, anlände och tog qvarter i Bergstralska huset.

Jag begaf mig genast efter ankomsten upp till kabinettet och träffade der baron Lagerbjelke*), som förundrade sig öfver min skyndsamma ankomst, sysselsatt med expedierandet af en kurir till kejsar Napoleons läger. Det var dåvarande major Arfvedson, hvilken för att något releveras fick svärdsordenstecknet, det han ej förtjent i fält. Han var den femte kurir, som så blifvit affärdad, mest för att gifva tillfälle till protektion. Sedan jag återkom, affärdades ingen kurir.

Påföljande morgon uppvaktade jag hans kongl. höghet, som befalde mig att genast emottaga utrikes ärendena. Jag utbad mig några dagars dröjsmål, men den 20:de emottog jag dem, såsom kanslipresident. Förre kanslipresidenten baron Ehrenheim afträdde åt mig första våningen i ministerhuset, så att jag icke längre behöfde rum å värdshuset. Han sjelf behöll för sig den öfre våningen, till dess han kort derefter afreste till sin lilla egendom i Småland.

Vid riksdagen tog jag säte och stämma på mitt kommendörsnummer. Jag och baron Lagerbjelke blefvo af konungen beordrade, att med de komiterade till regeringsformens upprättande genomgå densamma. Vi hade ingenting dervid att anmärka. En senare erfarenhet har lärt mig att mycket kunnat vara bättre derutinnan, men att göra en felfri konstitution är icke några veckors verk, och vi äro mycket förbundna de herrar och män, som sammansatt detta verk.

Bönderna vägrade länge att underskrifva, i anseende till de öfriga ståndens privilegier, som de icke ville erkänna. Riksdagsmannen från Dalarne Matts Persson, en klok och mycket betydande bonde, var isynnerhet den, som verkade på sitt stånd i denna fråga. Ändtligen sammankallade hertigen-regenten riksens ständer i stora galleriet. Hans kongl. höghet begaf sig dit, omgifven af oss alla, som dagligen uppvak-

*) Då hofkansler, och hade innan v. E:s ankomst skött utrikes ärendena.

Digitized by Google

tade honom. Han inträdde i galleriet från det så kallade hvita rummet, och när dörrarne der öppnades för honom, påminde jag mig konung Gustaf III, som alltid kom den vägen, då han gaf cour. Sedan hans tid hade jag icke varit der. Hertigen gick ikring och talade med alla. När han kom till Matts Persson, höll denne med manlig vältalighet ett temligen långt tal, för att urskulda sitt förhållande. Omsider antogs konstitutionen den 27 Juni *). Sedermera underskrefs sjelfva akten om aftonen i hertigens rum. När ärkebiskopen doktor Lindblom hade tecknat sitt namn, sade han: »Se så i Herrans namn, detta är den tredje regeringsformen, som jag underskrifver, få se om jag hinner lefva till den fjerde». Det fick han icke, och märkligt är, att bland alla de länder, der förändringar senast egt rum, Sverige är det enda, der konstitutionen blifvit bibehållen.

Den 9 Juni blef jag utnämnd till statsminister för utrikes ärendena och som sådan en af rikets herrar. Den 29 Juni skedde deras majestäters kröning, vid hvilken jag bar konungens spira. Processionen till och från Storkyrkan skedde till fots. Den 3 Juli blef jag riddare och kommendör af konungens orden, och den 29 Juni upphöjd till friherrevärdighet. Alla de diplomer jag måste utlösa och de drägter, jag måste låta förfärdiga, påminte mig om general Ehrenkrok, hvilken, då han efter den 19 Augusti 1772 blef baron, kommendör af svärdsorden och general, sade åt den, som bragte honom tidningen: »Var god och lägg min underdåniga vördnad för hans kongl. maj:ts fötter, men ta' mig d—n jag är i stånd att betala så mycken nåd».

Den 1 Juli hyllades konung Carl den XIII framför konung Gustaf III:s staty, hvarest till den ändan en både vacker och rymlig byggnad var uppförd. Konungens tron stod midt uti, till höger var ridderskapet och adeln placeradt och till venster prester, borgare och bönder. Alla de som

*) Se om uppträdet i stora galleriet och bondeståndets föregående öfverläggningar, C. A. Adlersparres utförliga berättelse i »1809 och 1810. Tidstaflor» I: 120—148.

Digitized by Google

åtföljde konungen, sutto bakom tronen utom statsministrarne, hvilka sutto något framföre, till höger och venster. Jag förestafvade eden åt ständerna, efter hvars afläggande de uppgingo i vanlig ordning till tronen, för att kyssa konungens hand. Under sjelfva ceremonien uppsteg ett af de svartaste moln som jag sett. Det kom från Storkyrkan och gick Slottsbacken utföre. Jag såg ingen räddning och trodde, att vi skulle dränkas i regn. Men framför tronen delade sig molnet, vi fingo endast några obetydliga stänk, men det regnade starkt på Norr- och Södermalm. Det var som ett lyckligt omen. Sveriges politiska ställning var svår och hotade med stora olyckor, hvilka Försynen lyckligen afvände. — Processionen gick, såsom vid kröningen, till fots Lejonbacken utföre öfver Myntgatan, Riddarhustorget, Storkyrkobrinken och nya Slottsbacken. Hvar och en af de herrar, som buro regalierna, hade en af konungens kammarjunkare till stöd, om det behöfdes. Jag kunde den tiden gå utan hjelp, men riksdrotset, som bar kronan, var så svag, att den kammarjunkare som skulle stödja honom, icke förmådde göra det ensam. Han begärde min tillhjelp, och vi begge släpade riksdrotset fram till Lejonhvalfvet, men der nödgades han för svaghet gå ur processionen. Han dog icke långt derefter *). Vid hofvet var en stor måltid, der deras majestäter åto med rikets herrar, talmännen och andra ansedda personer.

Hans exc. baron Stedingk var af konungen utsedd att såsom ambassadör underhandla om fred med Ryssland. Statsrådet Adlersparre gjorde honom den orättvisan att påstå honom vara Ryssland tillgifven, och begärde att general Skjöldebrand skulle medfölja honom, såsom andre plenipotentiairen. Det skedde, och Skjöldebrand svarade deruppå ädelt, att han icke emottog denna kommission, derest det vore baron Stedingk oangenämt. Stedingk var nöjd att i honom få ett vittne till sitt förhållande. De lefde i största enighet tillsammans vid underhandlingarne, som gingo för sig i Fredriks-

*) Den 5 April 1810.

Digitized by Google

hamn med grefve Romanzoff, ryska rikets kansler*). De voro visserligen lika så svåra som brydsamma, i anseende till den stora undervigt, hvaruti vi voro. Man trodde sig böra göra ett företag för att minska vår förlägenhet, och planen var visserligen god, om den blifvit väl utförd.

Ryska generalen Kamenski hade trängt sig fram ända till Umeå med en rysk armé. Det beslöts att skicka så mycket trupper, man kunde få tillsammans, sjövägen till Norrland, landsätta dem bakom ryska arméen och således sätta densamma mellan två eldar. Generalen grefve Wrede, som förde befälet söder om Umeå, uppehöll fienden, men var icke stark nog att fördrifva honom. Dessutom var han ej säker å norska sidan **). Prins Christian August, som förde befälet sunnanfjälls i Norige, hade gjort stillestånd med Sverige, men general Krogh, som förde befälet nordanfjälls, sade sig ej stå under prinsens befäl och ville icke göra stillestånd. En gång ryckte norska trupperna in i Jemtland. Mycket få trupper voro att tillgå för att sätta emot dem, men detta »fromma folk», såsom Wrede kallade dem, drog sig sjelfmant tillbaka, då de hörde talas om motstånd. De kunde likväl komma åter. General G. Wachtmeister, som tjenat med heder både i preussisk och svensk krigstjenst, blef befälhafvare öfver arméen, och amiral Puke förde befälet öfver flottan.

Statsrådet baron Adlersparre låg ännu i Stockholm qvar, med den så kallade vestra arméen. Det föreslogs honom, att

---

*) Skjöldebrands här nedan såsom Bilag. n:o 2 anförda bref till L. v. Engeström lemna intressanta bidrag till kännedomen om dessa underhandlingar.

**) Wrede hyste sjelf föga hopp om framgång. Han skrifver d. $^{15}/_{7}$ från högqvarteret Olofsfors till v. E.: »Vårt perspektiv är mörkt. Måtte E. E. med pennan frälsa riket, ty med värjan ser jag ingen möjlighet dertill i arméens närvarande belägenhet. Månne freden ej bör köpas på de vilkor fienden äskar, och förbättringen i vår belägenhet blott inväntas af en kommande lyckligare konjunktur?» — Krigets fortsättande ansågs af de fleste såsom en omöjlighet. Brinkman skrifver $^{9}/_{6}$ 1809: »Armfelt m'a écrit que nous saurons défendre notre *indépendance* au prix de notre *existence*. Cela me rappelle le mot d'un fameux orateur à la convention: *que tous les Français périssent, pourvû que notre liberté reste!* (E. S.)

Digitized by Google

låta densamma gå om bord, för att öfverföras till Norrland. Han afslog det och ingen enda af hela hans här sällade sig till de trupper, man här kunnat samla. Den 25 Juli afreste min son, som just den dagen fyllde 18 år och som två dagar förut hade blifvit kornett, till Norrtelje, der han gick ombord. Han hörde icke till de embarkerade trupperna, men hade enträget begärt, att få komma i grefve G. Löwenhjelms svit.

Flottan ankrade vid Ratan och debarkerade der. General Kamenski hade lemnat Umeå för att rycka fram emot baron Wrede. Hade då den lilla svenska arméen utan tidsspillan ryckt in i Umeå, så hade den kunnat hindra Kamenskis återtåg, men grefve Wachtmeister, tapper och käck officer, kände intet annat än det gamla metodiska sättet att kriga. Hans generalstabs-chef öfverste Schulzenheim sades äfven vara något konfys. Tiden förlorades och Kamenski återkom. Ett annat alternativ gafs, hvilket ännu torde varit bättre, det att gå längre åt norr och lägga sig vid ett pass mellan tvenne sjöar, öfver hvilken Kamenskis reträtt borde ske. En enda väg kunde ryska arméen gå, för att komma dit, och den gick längs stranden. Utan allra största förlust kunde ryska arméen ej komma dit, derest svenska flottan lagt sig längs kusten inom kanonhåll. Kamenski ryckte nu ut emot svenska arméen. Hans trupper ville draga sig undan. Med mycken möda tillbakahöll han dem. Man slogs tappert, men törhända utan ordning vid Säfvar. Ändtligen drogo sig svenskarne tillbaka till skeppen. Trenne dagar i rad slogs man vid Säfvar oeh Ratan. Under den sista drabbningen gjorde Kamenski sitt återtåg norrut *).

Denna sakens utgång, som alldeles icke svarade emot det hopp man gjort sig, hade ingen fördelaktig verkan på underhandlingarne. Freden med Ryssland slöts den 17 September, under de allra mest ofördelaktiga vilkor, ty vi hade ingen vän och inga ressurser. Franska statsministern för

*) Ett bref af L. v. Engeström till frih. Adlersparre ang. expeditionen till Westerbotten (28/8 1809), finnes tryckt i Adlersparres Handl. till Sveriges nyare och nyaste hist. IV: 16.

Digitized by Google

utrikes ärendena Champagny skref mig till ett bref, hvaruti han rådde till fred med Ryssland, under hvad vilkor som helst. Sådant oaktadt hade svenska plenipotentiairerna ordres, att icke afstå Åland. Men herr Champagny hade skickat en afskrift af sitt bref till grefve Romanzoff och då denne uppviste det åt plenipotentiairerna, trodde de sig böra underteckna Ålands afträdande. Man hade nekat ratifikationen i Stockholm, derest vi haft några slags tillgångar eller någon att lita på i de vidtutseende omständigheter, hvari vi befunno oss. Den dagen jag undertecknade ratifikationen var en af de olyckligaste i min lifstid. Den present jag fick för kontrasignationen, ville jag ej behålla. Jag delade dess värde i tre delar, en till betalande af mina diplomer, en till allmosor och en till svenska artisters arbeten *).

Till de bekymmer, denna ställning naturligtvis gaf hvarje rättänkande svensk, kom ännu den sjukdom, i hvilken konungen föll och som hotade hans dagar. Vi hade ingen fred med någon af våra grannar; vi hade ingen vän. Förra kungliga familjen var ännu i Sverige och hade anhängare bland packet och bland dem, som trodde sig vinna vid en förändring. Vi hade ingen tronföljare, så att konungens död, derest den inträffat, åstadkommit ett för rikets väl vådligt interregnum. Jag var nästan den ende, utom drottningen och läkarne, som under denna tid hade tillträde till konungen. Mina bekymmer kan jag ej utsäga, men jag lät ej modet falla. Först efter sex veckors bekymmer hade vi den glädjen att återse h. maj:t i statsrådet, hvarvid jag å dess vägnar höll ett lyckönskningstal.

Statsrådets ledamöter insågo nödvändigheten af förra konungahusets aflägsnande och af tronföljarevalets påskyndande.

---

*) Stedingks ord till v. E. vid öfversändandet af denna present förtjena anföras (10/10 1809). »J'ai l'honneur de vous envoyer une boîte à portrait que le comte de Romanzoff m'a remis de la part de l'empereur pour V. E., en désirant, plus que je n'espère, que les cadeaux de notre souverain ne soient pas trop inférieurs en gout et en valeur ... Quelque valeur qu'aient nos boîtes, la Finlande en avait encore davantage, et je l'ai toujours sur le coeur.»

Digitized by Google

En rådplägning egde rum i min arbetskammare på kabinettet, der sig infunno statsråderna baron Adlersparre och Platen, hofkansleren baron Wetterstedt, generalerna Adlercreutz och Skjöldebrand, samt öfversten baron Posse. Skjöldebrand och Posse afreste i följd deraf till Gripsholm. Skjöldebrand förde konungen och drottningen jemte de kongl. prinsessorna till Karlskrona. Baron Posse tog en annan väg med prins Gustaf till samma ställe. Derifrån öfverfördes familjen på ett krigsskepp till Tyskland.

Länge sysselsatte jag mig med hopsamlandet af allt, som hörde till denne olycklige konungs vistande utomlands. Småningom började det förlora allt intresse. Gustaf Adolf blef känd utomlands, så att hans dårskaper icke mera väckte någon uppmärksamhet.

Han utgaf bl. a. en skrift med titel: »Betrachtungen über meine erste Krigsthaten» *). Jag bör anmärka, att hvad denna skrift innehåller, påstås af samtida och följeslagare icke vara enligt med sanningen. Läkare och hofmän, som omgåfvo h. m:t, hafva aldrig vetat något hvarken om någon dess blessyr eller kontusion. Vid reträtten till Stralsund var Gustaf Adolf den förste af svenska arméen, som kom in i fästningen. Flera timmar derefter kommo alla de öfriga. Då lifpagen v. Heyne hörde kanonaden nalkas, trodde han att konungen ville begifva sig ut, gick in och frågade: »Befaller E. M. för att rida ut de samma hästarne, eller skall jag låta sadla några andra?» — Gustaf Adolf, som spatserade i rummet, fullt militäriskt klädd med kraghandskar, blef ond; pagen vistes ut med mycken häftighet, hvarefter herren vände sig till baron Platen, adjutanten för dagen, och sade helt allvarsamt: »Jag håller ej af reträtter».

Major Peyron afsändes på sommaren 1811 på en beskickning till Tönningen för att förmå f. d. konungen att lemna Danmark och begifva sig till Schweiz. Han berättade att Gustaf Adolf, för att visa sin underdåniga tillgifvenhet

*) Först utg. på franska och öfvers. på svenska i »Historiska Erinringar af *öfverste Gustafsson*». Örebro 1829. Se detta arbete, med afseende på de ofvan omnämnde tilldragelserna s. 70 o. f.

Digitized by Google

för sin nya öfverhet *) hade sagt sig villig att gå till Paris såsom dansk minister. Detta beslut bör förvåna alla, men mest den som känner hans hat till kejsar Napoleon och den, hvilken som jag sett honom å Helsingborgs brygga år 1807 såsom åskådare af danska flottans bortförande, smickrad af engelska flottans salutering. — »Grefven af Gottorff» sade sig vilja skiljas vid sin gemål, emedan han hade för mycket temperament och hon för litet. »C'est contre le principe de la chose,» sade han, »och jag vill såsom en rättskaffens kristen nyttja mitt temperament». Ofvannämnda orsak till skilsmessan hade grefven sagt åt prinsen af Holstein-Beck, och alla danskarne kände det, men åt Peyron ville grefven ingenting dylikt säga. Detta var det förtroende, hvarom alla hans bref till konungen talat, förbehållet åt h. m:t eller, derest han icke kunde träffas, åt öfversten Carl Borgenstjerna. Borgenstjerna blef icke skickad, emedan det endast skulle förorsakat onödig kostnad **).

Från Polangen ***) skref Gustaf Adolf under d. 17 September 1810 till drottningen sin moder ett bref, hvarur följande är utdraget: »Min tanke var att kunna komma till England, hvarest jag hoppades kunna få njuta ett lugn, hvaraf man längesedan önskat se mig beröfvad, ty oberäknadt de trakasserier, jag öfverlefvat och erfarit i Tyskland och Schweiz sedan min ankomst från Sverige, har jag äfven varit i saknad af de mest angelägna penningerelationer med Sverige, hvar-

*) Gustaf Adolf hade antagit titeln grefve af Gottorff och betraktade sig såsom dansk undersåte.

**) I bref till konung Carl XIII hade f. d. konungen begärt att få göra en resa till Sverige eller ock att få träffa öfverste Borgenstjerna, hvilken han önskade skulle åtfölja honom till Schweiz. Se för öfrigt rörande Peyrons beskickning den utförliga framställningen i Schinkels Minnen VI: 304 o. f., väsentligen hvilande på handlingar i E. S.

***) Se rörande den landsflyktige konungens vistelse i Polangen, Stedingk, Mém. posthumes III: 140 o. f. Ett bref från landshöfdingen i Göteborg grefve Rosen till författaren, om Gustaf Adolf, sedan han lemnat Polangen och var på vägen till England, beskrifver honom »till humeuret mindre triste, än arg» ($^{9}/_{11}$ 1810).

Digitized by Google

igenom jag snart ser mig i tillstånd att med min familj ej ega något uppehälle». Till oredan i penningeväsendet var han sjelf skuld, ty han ville icke beqväma sig till afgifvande af nödiga fullmakter för penningarnes upptagande. De trakasserier åter, han utstått i Tyskland och Schweiz, lära varit mellan honom och drottningens slägt, ty från svenska sidan äro inga sådana väckta mot honom. F. d. konungen fortfar: »Min gemål säger sig hafva måst i Karlsruhe upptaga lån på sitt namn. Jag har redan en gång betalt dess skuld genom juveler, dem jag nödgats pantsätta, men jag ser ej något slut på allt detta, då nu svenska nationen gjort ett val af en tronföljare, som ej allenast vanhedrar det svenska namnet, men äfven tvingar mig att ej mera hafva några relationer med ett sådant land. Jag har uppdragit min gemål att i Sverige bevaka sin egen och mina barns rättmätiga egendomsrätt och innesluter deras rätt äfvenledes i min mammas nådiga omvårdnad. Sedan jag ej kunnat komma till England, hvarifrån jag blifvit förhindrad i Preussen, just då jag skulle gå ombord, tog jag mitt beslut att resa hit». — Detta tyckes utmärka att f. d. konungen ville sätta misshushållning på sin gemåls räkning.

Ett af de märkvärdigaste infall, f. d. konungen i senare tider haft, var hans ansökning till kongl. Svea hofrätt med begäran om skilsmessa från sin gemål. Han hade inneslutit densamma i ett bref till konungen. H. M:t meddelade allt detta åt statsrådet. Alla voro, äfvensom h. m:t, af den tanka, att det borde svaras, det hofrätten ej kunde upptaga något mål, som angick andra personer än svenska undersåtar, och både Gustaf Adolf och hans gemål vore numera icke att anse såsom svenskar. Då presidenten i hofrätten baron Strokirch var sjuk, uppkallades i statsrådet vice-presidenten Ehrenheim: i hans närvaro fattades beslutet att lemna ofvannämnde svar. I en af Gustaf Löwenhielms depescher säges, att öfverste Gustafsson, såsom Gustaf Adolf då kallade sig, begärt af Napoleon att blifva amiral i fransk tjenst.

Digitized by Google

Detta må vara nog om denna olyckliga herre, hvars sinnestillstånd blifvit allt mer och mer förvirradt *).

Prins Christian August af Holstein-Augustenborg utvaldes till tronföljare den 28 Augusti.

Grefve Essen och baron Lagerbjelke blefvo utnämnde att såsom underhandlare för freden gå till Paris. — Sedan man vunnit fred med Ryssland och sedan man egde säkerhet att komma till underhandling med Frankrike, trodde man sig icke behöfva hafva särdeles undseende för Danmark. Jag föreslog att begge rikenas plenipotentiairer skulle göra halfva vägen hvardera, för att mötas i Jönköping. Det antogs. Förre envoyéen Adlerberg utnämndes till plenipotentiaire vid kongressen; med honom följde baron Carl Taube och Lorichs såsom legationssekreterare.

I vår stora fattigdom hade vi alltför dryga utgifter. Under den tid baron Lagerbjelke förvaltade utrikes ärendena, skickades kort efter hvarandra fem kurirer till Napoleon. Den siste var, såsom jag nämnt, öfverste Arfvedsson, som afgick samma afton jag kom till Stockholm. Sedermera skickades ingen kurir. — Baron Lagerbjelke hade funnit nödvändigt, att konungen, åtminstone hvarje vecka, skulle gifva en stor middagsmåltid för betydande personer. Denna onödiga omkostnad befans öfverflödig och indrogs. — Baron Adlersparres eller den så kallade vestra arméen låg här i Stockholm alldeles onyttig, och hemförlofvades ändtligen. Ännu bibehöllos chefernas kostsamma generalstaber. På baron Adlercreutz' föreställning indrogos äfven dessa. Adlersparre, som derigenom förlorade sin talrika omgifning, blef ond, ansåg det som privat anstäldt emot honom och skref till mig ett bref, hvarutinnan han sade

*) Ofvanstående anteckningar äro utdragna ur ett i Engeströmska biblioteket befintligt samlingsband af bref och skrifter, som angå den olycklige konungens kringirrande lif sedan han lemnat Sverige. Denna samling är af stort intresse och innehåller vigtiga bidrag till kännedomen om Gustaf Adolfs personlighet och lefnadsöden. Särskildt är den samling af f. d. konungens bref, som detta band innehåller, dels i original, dels i afskrifter, af intresse. Några af dessa bref äro tryckta såsom bilagor i Schinkels Minnen D. V och VI. (Se äfven Schinkel IX, kap. 6.)

Digitized by Google

sig icke vilja fullgöra det uppdrag han fått, att emottaga kronprinsen vid gränsen. Ett nytt bryderi, hvilket afhjelptes. Adlercreutz skref honom till och stälde saken till rätta, samt erbjöd sig att efteråt explicera sig med Adlersparre, om han misstrodde hans uppförande *).

Adlersparre fick en svit af adjutanter, och han begaf sig till gränsen, för att emottaga kronprinsen. Han förde honom till Göteborg. Der var tjenstförrättande öfverste-marskalken herren till mötes. Hans excellens grefve Brahe infann sig äfven der, för att å konungens vägnar öfverlemna serafimerorden. Då riksmarskalken grefve Fersen sagt Brahe, att han kunde återvända till Stockholm efter det blå bandets öfverlemnande, bad Brahe mig derutinnan utverka en ändring. Jag

*) Adlersparre begärde genast sitt afsked, då han ansåg sig hafva märkt att »man trott sig kunna ostraffadt skymfa honom under embetsutöfningen.» Hans bref till v. E., som tydligt visar hans missnöje, är af följande lydelse:

(Titel.) Christinehamn och Gustafsvik d. 25 Dec. 1809.

Sedan jag förleden natt, genom ordres från konungens tjenstgörande generaladjutant för arméen, blifvit skild från befälet öfver vestra arméen, så försvinner också naturligtvis den mig ålagda befattning, att i egenskap af berörda armés befälhafvare och åtföljd af dess generalstab, emottaga kronprinsen vid Svinesund, förordna om vakter vid nattqvarteren, besörja eskorter, o. s. v. Den öfriga kommunikationen mellan kronprinsen och mig försvinner likaledes, då jag ej har en enda officer eller man att kommendera, eller kan sätta en extrapost i rörelse. Andra utvägar äro således otvifvelaktigt utsedda för dessa arrangementer och ändamål, och jag anhåller att prinsen genom dem snart erhåller svar på innelyckta bref. Jag kungör honom nu genom en kurir, att jag utan alla föregångna avertissement är skild från befälet och följaktligen från min vanliga befattning i afseende på honom.

Likaledes får jag äran återsända storamiralsfullmakten. — Jag har den äran etc.

Georg Adlersparre.

Bland Engeströmska papperen finnes utkastet till ett svar, hvari förf. söker lugna den misstänksamme revolutionschefens farhågor, och fäster hans uppmärksamhet på det obestridliga faktum, att »så snart fred är sluten, böra arméer upplösas, äfven om man egde medel att underhålla dem». Adlercreutz' svar finnes tryckt i Handl. rör. Sveriges nyare Hist. VI: 11. Jfr framställningen af denna tilldragelse i »1809 och 1810. Tidstaflor» I: 236 o. f.

Digitized by Google

emottog konungens befallning, och hans maj:ts vilja var, att både Brahe och Fersen skulle åtfölja kronprinsen, till hufvudstaden, begge sittande fram i kronprinsens vagn. Intåget skedde d. 28 Jan. 1810 på e. m. Riksmarskalken grefve Axel Fersen, som öppnade tåget, åkte i en vacker vagn med krona på taket, omgifven af stånddrabanter. Jag nämner detta, emedan det blef ett skäl för hans ovänner, att göra honom förhatlig hos allmänheten.

Den 10 December 1809 slöts freden med Danmark i Jönköping. Den hade icke afgifvit tillfälle till brydsamma öfverläggningar. Vi blefvo å begge sidor alldeles i samma ställning, som vi voro innan kriget. Några få nyttiga tillägg gjordes likväl. Jag hade önskat en för Sverige förmånligare inrättning af vår postgång genom danska länderna och skref derom till baron Adlerberg samt tillade: »Ehuru förmånligt detta kunde vara, bör det likväl icke påstås, i fall fredens undertecknande derigenom kunde fördröjas, ty Sveriges första behof är en tronföljare och den kan icke erhållas, innan fred är sluten med Danmark, ty prins Christian August har förklarat, *att han innan dess icke beträder svensk botten.*» — Enligt baron Taubes utsago visade baron Adlerberg detta mitt bref åt danska plenipotentiairen herr Rosenkranz, som deraf fann, att han med all säkerhet kunde vägra *).

*) Åtskilligt af v. Engeströms och andras diplomatiska korrespondens rörande freden i Jönköping finnes tryckt i Adlersparres Handlingar IV: 135 o. f., V: 101 o. f., 120 o. f., 147 o. f. — Jfr äfven rörande Danmarks förhållande till afslutandet af Sveriges freder, J. Forchhammers förtjenstfulla uppsats »Christian August, Prinds af Augustenborg» (Dansk Maanedsskrift XIX: 391 o. f.). — Såsom bidrag till kännedomen om svenska regeringens planer på Norge, äfven sedan underhandlingarne med Danmark blifvit öppnade, torde i sammanhang härmed få anföras utdrag ur ett par af Adlersparres bref till v. Engeström. D. 31 Aug. 1809: »Baron Wetterstedt har averterat mig derom, att en ganska betydlig summa vore att tillgå till det stora hemliga företaget. I anledning deraf får jag den äran tillkännagifva, att en så beskaffad summa ej behöfves: saken går för vida bättre köp. Det enda som behöfves, är tillgång att betala skickliga och driftiga emissarier, som genomresa landet i alla direktioner och gifva begrepp om planen och fördelarne af en förening. Men dessa böra betalas väl, ty de äro i sin krets ansedda och förmögna män: under 500 rdr kan ej med klokhet

Digitized by Google

Freden med Frankrike afslöts d. 10 Jan. 1810. Underhandlingarne voro icke svåra, ty vi hade intet annat att begära, än att komma i samma tillstånd, som vi förut varit, och Frankrike hade ingenting att vinna på vår bekostnad. Men baron Lagerbjelke ville för sin ärelystnads skull komma oss att tro, att fördelar voro lofvade för vår handel. Baron Wetterstedt var med mig hos konungen, då fredsfördraget upplästes. Hans maj:t kom öfverens med oss, att ingenting skulle nämnas om detta löfte, emedan man tyckte sig böra vara osäker, att det skulle komma i verkställighet, då traktaten ej innehöll det minsta, som dertill kunde gifva anledning.

När vi nedkommo från hans maj:t, var Lagerbjelkes bror i kabinettet och läste upp för oss ett sin broders bref, just af samma innehåll. Vi bådo honom tiga, men han sade oss, att August Anckarsvärd på Lagerbjelkes begäran skrifvit detsamma till dennes far, som uppläst det på riddarhuset *). Saken befanns ogrundad och svenska handlande blefvo offer för sin lättrogenhet **).

erbjudas dem. Det synes mig att ännu 6, 8 eller högst 10,000 rdr är allt hvad som behöfves för detta vigtiga ändamål: med denna summa kan till och med en viss ganska verksam liberalitet utöfvas.» — D. 1 Okt. 1809 från Carlstad: »Snar fred med Danmark, prinsens hitkomst ögonblicket derpå, hvarefter han sjelf högeligen längtar, och så en våldsam brytning i Norge — der är hufvudsaken efter min öfvertygelse, och den *kan* och *skall* ske. Emellertid 1:o flitig och enträgen bearbetning på allmänna opinionen i Norge, och den är i fullaste verksammaste gång; 2:o allmän fri handelsgemenskap emellan bägge nationerna till lands och vatten: detta förenar och hemtämjer sinnen och hjertan». (E. S.)

*) Likväl utom protokollet. Fredsslutet tillkännagafs i plenum plenorum d. 3 Febr. 1810 officielt af v. Engeström. Jfr förf:s berättelse om fredssluten till riksdagen 1810, inf. såsom Bil. n:o 3.

**) Den enskilda brefvexling rörande underhandlingarne i Paris, som Essen och Lagerbjelke förde med v. Engeström, är i många afseenden upplysande, icke minst för kännedomen om de personliga förhållandena mellan dessa Sveriges båda hvar på sitt sätt framstående sändebud. Vid sidan af dessa båda underhandlare, hvilkas egenskap af statsråd måste göra dem särskildt bemärkta, förde general Suremain en särskild hemlig underhandling med Napoleon, ehuru utan framgång. En fjerde person, som på sitt sätt tillhörde beskickningen, var general Tibell, som skulle ombesörja de svenska krigsfångarnes hemsändande. Till beskickningen

Digitized by Google

Hans exc. riksdrotset grefve Trolle-Wachtmeister var en ovän af förra kanslikollegium. De uppträden, som egt rum 1792 med dåvarande statssekreteraren Zibet, hade ådragit kollegium hans fiendskap. Dessa begge män förenade sig under förra regeringen, och kollegium blef öfverändakastadt. I dess ställe skulle träda något, som kallades kanslersgille och hvilket endast ofullkomligt uppfylde kollegii ställe. Jag utverkade nu kanslersgillets upphörande och kollegii upplifvande. Men då det icke var nämndt bland rikets kollegier i regeringsformen, fick det namn af kansli-styrelse. Denna styrelse sammanträdde första gången den 24 November 1809.

---

hörde äfven en talrik stab af kavaljerer och underordnade. Betecknande för den färg, som man sökte gifva åt denna fred och de förhoppningar man dervid hyste, är följande bref från denne sistnämnde ($^{12}/_{1}$ 1810): — »Ingen makt som bekrigat Napoleon, har ännu erhållit en sådan fred som den Sverige nu erhållit, och då vi ej modestement kunna tillskrifva den *le peur*, så måste vi deruti med tillfredsställelse se ett prof af vänskap och välvilja. Freden torde vid första påseende och på afstånd från Paris, från detta »residence des residences», der en kejsares och sex konungars glans ej tillät svenska ambassaden att imponera, synas enkel och af föga betydenhet. Men att återfå en provins, som redan både svenskar och fransmän ansågo förlorad, återfå den utan fixerad kontingent i trupper eller penningar, och med prompt upphörande af alla kontributioner, då Österrike måste taga undersåtarnes bordsilfver för att betala de ad libitum pålagda krigsgärder; de obestämda, halkande och fogliga uttryck, som blifvit tillåtna vid traktatens redaktion, i afseende på England, då alla andra makter genast i första artikeln måste rent af öfvergå till öppet krigstillstånd; medgifvandet att få införa salt, med mera, som muntligen och hemligen blifvit omnämndt — allt detta äro fördelar, som då man riktigt känner sakernas härvarande ställning, Frankrikes makt och pretentioner, kejsarens personliga outsläckliga hat till England och allt hvad som blott stöter på den strängen: så torde de erhållna vilkoren näppeligen stått att hoppas.» (E. S.)

Det visade sig emellertid snart, att dessa ljusa förhoppningar voro ogrundade, och att de invändningar mot dylika skildringar, som förf. ansett sig böra göra, haft goda grunder. Svenske generalkonsuln Signeul varnade ($^{9}/_{5}$ s. å.) mot att sätta för mycken lit till de af Lagerbjelke förespeglade »hemliga löften» till Sveriges förmån. Denne sistnämnde erhöll med anledning af sitt förhållande härvid en allvarlig tillrättavisning. (Se längre fram, s. 170.)

Digitized by Google

Efter riksdrotset grefve Wachtmeisters bortgång blef frågan om en justitie-statsministers tillsättande. Hans maj:t befalde mig lemna honom mitt yttrande öfver den person, hvilken jag trodde dertill vara skickligast. Jag svarade, att jag så länge varit utomlands, att jag omöjligen kunde genast deröfver yttra mig, men bad om rådrum att höra mig före. Jag kallade då till mig på kabinettet statsrådet baron Platen, hofkansleren baron Wetterstedt och statssekreteraren Hans Järta, för att höra deras yttranden. Jag hade på förmiddagen råkat baron Clas Fleming och frågat honom hvad han tänkte om baron Rosenblad. Han svarade: »om fem år tror jag att det skulle kunna gå för sig, men nu är han här alltför allmänt förhatad». Vid vårt omnämnda samtal voro alla af samma tanka. — »Men», sade slutligen Platen, »låt oss åter komma tillsammans i morgon, då skall jag taga med mig biskop Rosenstein.» — Kära bror, sade jag, han är i tjocka slägten och hans yttrande kunna vi förutse. — »Nej», svarade Platen, »han är opartisk.» — Dagen efter råkades vi: Rosenstein påstod att Sverige blefve olyckligt, om Rosenblad ej blefve statsminister. Järta gick bort, utan att säga något, Platen och Wetterstedt likaså, och så fick rådplägningen ett slut. Detta skulle vara en hemlighet; men en timma derefter kom jag på amaranter-orden, der jag träffade Rosensteins svåger, amiral Cederström, hvilken förde just samma tungomål som han.

Följande promemoria, som jag lemnade konungen, innehåller mitt yttrande om Rosenblad.

»Det högst vigtiga justitie-statsministers-embetet fordrar, utom lagfarenhet, oväldighet i högsta grad, värdighet och en erkänd fast karakter. Är allmänheten icke öfvertygad, att den, som dertill nämnes, eger dessa trenne egenskaper, så blifver det honom omöjligt att vinna det anseende, dess vigtiga embete fordrar.

Statsrådet baron Rosenblad uppfyller med heder sitt rum i statsrådet. En lång och trägen tjenst, förenad med uppmärksamhet, har lärt honom känna rikets invärtes hushållning och dertill hörande författning; han är äfven lagfaren. Men allmänhetens förtroende har han icke. Honom förevitas egennytta, nepotism och opålitlighet. För egennytta anser jag honom alldeles fri. Han har fått förmögenhet genom gifte, lefver

Digitized by Google

hederligen, men med ordning, och är icke rik. Nepotismen påstår man sig kunna bevisa, och den är farlig hos en embetsman, å hvars yttrande besättandet af de vigtiga häradshöfdingesysslorna till en stor del kommer att bero. Den gåfva statsrådet haft, att under alla i Sverige skedda hvälfningar och förändringar hålla sig uppe, har gifvit allmänheten det begrepp, att han kunnat åt bibehållandet af sitt embete uppoffra sin öfvertygelse.

Under förmyndare-regeringen utnämnde nuvarande konungen honom till statssekreterare för inrikes civile ärendena. Han tyckes derföre bort kunna vänta tillgifvenhet och erkänsla, men framför allt rättvisa. Ingen kunde bättre känna hvad sig under förmyndare-regeringen tilldragit, än den statssekreterare, som under densamma skött inrikes ärendena; och likväl var han en af dem, som vid 1800 års riksdag läto nyttja sig såsom verktyg till samma regerings förklenande på det mest obilliga sätt. Såsom konungens ombud i riksgäldskontoret och revisor i banken har han påyrkat beslut, stridande emot de af riksens ständer för dessa deras begge egna verk utfärdade författningar och föreskrifter. Den så förhatliga krigsgärdsförordningen har han kontrasignerat. Den 12 Mars 1809 kontrasignerade han en skarp proklamation emot vestra arméen; och straxt derefter var han nya regeringen tillgifven. Denna långa följd af förhållanden, som bibehållit statssekreteraren under fyra regeringar i en oafbruten tjenst, har icke kunnat skaffa honom hvarken anseende eller förtroende hos allmänheten; jag menar icke hopen, utan den upplystare delen deraf.»

Jag föreslog i hans ställe justitierådet grefve Gyllenborg. Denne, öfvertalad af Rosenblads vänner, infann sig hos mig och undanbad sig platsen. Jag svarade, att det var hans sak helt och hållet, men om han trodde sig derigenom göra Rosenblad en tjenst, så bedrog han sig. — Allting försöktes emellertid af Rosenblad.

Då vestra arméen nalkades Stockholm, skickade Adlersparre in en lista på personer, hvilka såsom förhatliga borde arresteras. Adlercreutz ref sönder densamma, sägande: »ingen bör hafva orsak, att vara missnöjd med denna hvälfningen.» Adlersparres lista visade huru Rosenblad var ansedd; men biskop Rosenstein och Platen funno utvägar att förena dem, och sedan blef Rosenblad Adlersparres ödmjuke tjenare. Kanslirådet Battram, konungens handsekreterare, som hade den gåf-

Digitized by Google

van att roa honom, var det verktyg, Adlersparre nyttjade, för att få Rosenblad till justitie-statsminister. Man trodde sig äfven ha fått kronprinsen Carl August på dennes sida. Länge vägde det; men ändtligen då den nya riksdagen nalkades och en statsminister var af nöden, blef grefve Fredrik Gyllenborg nämnd. Intet hat dref mig att vara emot Rosenblad, men då jag, på konungens befallning, gjort förfrågningar, trodde jag mig förtjena att blifva hörd. Adlercreutz understödde mig *).

Vid alla politiska hvälfningar uppstår, enligt sakens natur, en strid auktoriteterna emellan, hvilken endast med tiden kan biläggas. Allting var nu nytt i Sverige. Konungen var monark, men svag. Statsrådet bestod af hederligt folk, men nog fallna att intränga sig på konungamaktens område. Baronerna Platen och Adlersparre voro i spetsen för detta parti och hade så underkufvat de öfrigas tänkesätt, att de blindt följde hvad dessa begge chefer föreslogo. Jag var konungens man och försvarade konungens rätt, underhulpen af Adlercreutz. Dergenom vunno vi konungens hela förtroende och derföre blefvo vi af de andra utskrikna som despotismens gynnare. — Det dröjde emellertid icke länge, innan baron Adlersparre började finna statsrådssysslan obeqväm. Han ville draga sig ifrån Stockholm; och då Skaraborgs län behagade honom, flyttades J. A. Hjerta, otillspord, från Mariestad till Wenersborg.

Generalmajor von Döbeln hade med en sin frilla en son, som han låtit döpa Napoleon. Hos kongl. maj:t begärde han nu rättighet att utan föregående giftermål få sin son legitimerad. Denna fråga föranledde olika meningar inom statsrådet. Rosenblad, Adlerbeth och Adlersparre yttrade sig till protokollet emot bifall till ansökningen. Konungen ville gifva sitt bifall, men måste gifva vika, ehuru ganska ogerna. Jag röstade för bifall och jag tror att jag hade rätt; men jag fick orätt, ty hela statsrådet var emot mig. Märkligt är, att riksdagen 1812 begärde, att konungen skulle afstå från rättigheten att bevilja

*) Jfr Schinkels Minnen V: 313, hvars uppgifter dock torde vara mindre tillförlitliga, då de af v. E. anförda grunder mot R. synas fullt objektiva. Se äfven framställningen i Biogr. Lexicon, art. Trolle-Wachtmeister, C. A., Bd. XVII: 349, not.

Digitized by Google

adoption. Således hade konungen rätt att adoptera, och således hade statsrådets pluralitet orätt. Baron von Döbeln blef nu tvungen att, såsom han förutsagt, gifta sig med sin frilla för att legitimera sin son, och derföre måste han skiljas från sin hustru. Sålunda hade han genom en verklig skandal, som han velat undvika, vunnit sitt ändamål. Iserhjelm, som förut tillstyrkt adoptionen under tvenne föredragningar, ändrade sig nu och vägrade kontrasignationen, men blef sittande qvar vid bordet. Jag steg då upp och frågade: »tillåter herr statssekreterarens samvete honom icke att kontrasignera?» Svar: »nej.» — »Då har herr statssekreteraren ingenting här att göra», fortfor jag, »utan han behagar taga afträde.» — Iserhjelm blef vice president i kommerse-kollegium. Han hade bort straffas för exemplets skull, ehuru han var en god och beskedlig man; men jag kunde icke lita på konungens styrka *).

Hans kongl. höghet kronprinsen aflade å rikssalen sin ed för konungen och emottog ständernas huldhetsed. Då jag vid detta tillfälle skulle förestafva hans kongl. höghet eden, lemnade mig baron Wetterstedt på en gång begge ederna, både den kronprinsen skulle göra åt konungen och den ständerna skulle göra åt kronprinsen. Jag tog den öfversta och lemnade den andra på min stol, trädde så fram och började förestafningen, men fann genast att jag tagit orätt ed. Detta förorsakade mig en förvirring, utur hvilken jag snart blef dragen genom statssekreteraren Börtzell, som skaffade mig den rätta. Emellertid var en paus uppstånden, som föga märktes och till hvilken ganska få visste rätta orsaken. Detta var visserligen en småsak, men som kan, om man vill, anses vara af elak betydelse.

Då gala-spektaklet gafs, hade kanslirådet af Leopold gjort

*) Den utförliga föreställning mot Iserhjelms uppförande, som v. E. afgaf till statsrådets protokoll, finnes bland hans efterlemnade papper. Se för öfrigt härom »Anteckningar om och af general v. Döbeln» III: 145—53. hvarest v. E:s anförande finnes infördt och den missledande framställning af denna händelse, som förekommer i Adlersparres »Tidstaflor» III: 76, är utförligt vederlagd. v. E:s anförande är äfven tryckt i »Portefeuille» III: 208 samt i »1720, 1772, 1809», 2 uppl. s. 214.

Digitized by Google

versar till prinsens beröm, som inpassades i pjesen, hvilken var »Christina». Innan skådespelet började, gick jag in i de kungliga rummen i operahuset och förekom drottningen om det stället, der dessa versar förekommo, med begäran, att hon ville börja applåderna, emedan de annars icke borde kunna ega rum. Hennes maj:t misstog sig om stället och applåderade följande:

»Jag känner detta folk, förskräckligt i sin hämd
mot kungar utan dygd.»

Då började applåder öfver allt med sådan häftighet, att de ganska sent afstannade. Allmänheten fann användbarheten af denna meningen å förra konungen, hvilket drottningen icke hade eftertänkt, och det som var skrifvet för prins Carl August blef utan applåd.

Hans kongl. höghet företog i början af Maj 1810 en resa till södra provinserna. I Vexiö sjuknade han, och då en estafette med underrättelsen derom ankom, ville konungen sända dit lifmedikus Weigel, men då han icke fans, afsändes Rossi, till sin olycka. Kronprinsen var redan afrest från Vexiö då han kom dit. Han reste efter och upphann kronprinsen i Skåne. — Baronerna Platen och Adlersparre hade afmålat grefvarne Ruuth och De la Gardie, hvilka vid riksdagen voro deras vederparter, såsom kronprinsens fiender. I följd deraf nekade prinsen De la Gardie den äran att intaga middag hos honom på Löberöd. Han sade mig i anledning häraf: »Om jag blir kung i Sverige, så skall jag icke förfölja grefve De la Gardie; men att komma till hans middag — det är ett bevis på förtrolighet, och det är jag honom icke skyldig.» — Hade nu kronprinsen ätit till middagen hos grefve De la Gardie två eller tre dagar innan hans död, så hade denne säkert blifvit utropad såsom förgiftare. Kronprinsens vägran blef hans lycka. Några dagar derefter, eller d. 28 Maj, föll h. k. h. död af hästen vid manövrerna på Qvidinge hed.

Christi himmelfärdsdag d. 31 Maj på förmiddagen kom till mig expeditionssekreteraren Kullberg, kronprinsens handsekreterare. Han såg förstörd ut. Då jag frågade om orsaken dertill, sade han, att kapten Forsell vore såsom kurir

Digitized by Google

ankommen med underrättelse, att kronprinsen vore sjuk. Efter några omsvep sade han ändtligen, att kronprinsen vore död. Jag gick upp till kabinettet, der jag råkade baron Wetterstedt, och bad honom säga till i mitt hus om en middagsmåltid för statsrådets ledamöter och sammankalla dem, så att vi om eftermiddagen kunde rådslå. Jag råkade äfven Forsell. På tillfrågan om han trodde någon fråga kunde vara om förgiftning, svarade han bestämdt: »nej». Några dagar derefter, då han hört sina gynnares tänkesätt, ändrade han tungomål.

Jag gick upp till konungen och hade största svårighet att få tala med honom ensam. Ändtligen fick jag bort biskop Murray och gick då in till konungen med Battram. I början ville hans maj:t icke tro mig, men då han omsider fick vissheten om kronprinsens frånfälle, sjönk han ner i sin länstol och utgöt bittra tårar. Arkiater Schulzenheim, som jag efterskickat, kom och blef hos konungen. Hans maj:t sade mig: »Kalla ihop statsrådet och tag beslut; jag är ur stånd att befatta mig med något.»

När jag gick från konungen, träffade jag öfverste-kammarjunkaren baron Clas Fleming och tog honom med mig till drottningen, åt hvilken jag aflemnade underrättelsen om kronprinsens frånfälle. Jag gick sedermera hem, der jag träffade samtliga statsråden och statssekreterarne. Under samtalet efter middagsmåltiden vidtogs det beslut, att herrar Berzelius och Pontin skulle affärdas till Qvidinge, för att utröna om kronprinsen dött af förgift. Jag bör anmärka, att Wetterstedt och Järta voro de ifrigaste att få Berzelius och Pontin afsända. Jag motsade, men öfverröstades, och ett steg vidtogs, som lade grunden till den olyckliga förgiftningshistorien *), hvilken be-

*) De till v. E. ingångna rapporterna från provinserna bestyrka denna uppgift. Bl. a. skrifver landshöfdingen i Göteborg grefve Rosen till v. E. 7/7 1810: »I öfvertygelsen om prinsens förgiftning kan svårligen någon ändring vinnas; snarare till- än aftager densamma. Bättre folk voro för några dagar sedan, dels genom mitt bemödande, dels i anledning af skånska berättelser, rättsinnade i denna sak; men sedan nu snart en vecka här i staden cirkulerat herrar Pontins och Berzelii rapport till arkiater Schulzenheim, har allmänt den öfvertygelsen att prinsens död ej varit naturlig outplånligen inrotat sig hos alla menniskor. Enda medlet att ändra det

Digitized by Google

fans ogrundad, men för hvilken grefve Axel Fersen föll ett offer. Olyckan var ämnad åt Ruuth och De la Gardie, ty under riksdagen hade ett partihat uppstått mot dem. Meningen var att genom utspridandet af en förgiftningshistoria störta dem, för att kunna dominera vid ett tronföljareval. Allmänheten, som var lättrogen och älskade prinsen, gick helt och hållet in på den tanken, att förgiftning var orsaken till prinsens död. — De personer, emot hvilka ryktet i början var ämnadt, voro icke i Stockholm. Allmänheten, som ville hafva ett föremål för sitt hat, påminte sig då grefvinnan Piper, född Fersen, hvars moraliska karakter icke var väl känd *). Man omtalade då grefvarne Fersens högmod. Man påminte sig att grefve Axel Fersen vid kronprinsens intåg haft stånddrabanter ikring sin vagn, och man sade att han var prinsens ovän. Nu påstods att Fersarne, vid anstalterna till likets införande, ville visa mindre aktning för herrens minne genom åsidosättande af den värdighet som fordrades. I sjelfva statsrådet på Haga sades mig detta.

Återkommen från Haga till Stockholm, gick jag upp på kansliet, der jag hade mycket att göra. I Lejonhvalfvet råkade jag d. v. öfverstekammarjunkaren baron Fleming och bad honom gå upp till grefvinnan Fabian Fersen, som då bodde på slottet, för att be henne låta tillställa mig en sin mans berättelse om de anstalter, som blifvit tagna för det furstliga likets intåg. Denna berättelse erhöll jag genom Fleming och

---

rådande tänkesättet vore att kunna bevisa det nämnda rapport är uppdiktad, hvilket jag högeligen önskar.» (E. S.)

*) Redan d. 1 Juni, dagen efter underrättelsens ankomst till Stockholm, kunde v. Engeström i ett bref till svenska ambassadören i Petersburg, Stedingk, i hvilket han ger luft åt sina bekymmer öfver följderna af denna tilldragelse, härom yttra: — »Les masses ne veulent pas entendre raison, et persistent dans leur idée que le prince a été empoisonné. Ils mettent ce crime sur le compte de la comtesse Piper, soeur du comte de Fersen, quoiqu'il me serait impossible d'imaginer qu'elle aurait pu l'accomplir. D'après les rapports de la police, les esprits sont si exaspérés contre le comte de Fersen, qu'on en craint les résultats les plus fâcheux» ... (Mém. posthumes du comte de Stedingk III: 103). Fersens mord d. 20 juni kom sålunda icke oförväntadt.

Digitized by Google

visade den dagen derpå för det å Haga församlade statsrådet, med förfrågan om någon hade dervid en anmärkning att göra. Alla tillstodo enhälligt att ingenting var att tillägga; endast den hederlige Adlerbeth önskade att silfverskir måtte ha varit på täcket af vagnen. Jag meddelade grefve Fersen denna anmärkning, och anstalt blef genast träffad om silfverskirs anskaffande.

Den olyckliga sagan om »Räfvarne», som utkom d. 14 Juni i tidningen »Nya Posten», gjorde ett fasligt buller. Dess författare har grefve Fersens oskyldiga blod på sin räkning, till en stor del. Jag vet icke hans namn;*) men kanslirådet Leopold känner honom, ty för honom har han yppat sig, först med gråtande ögon öfver den olycka han åstadkommit, och sedan med samma svärmiska anda, som vid författandet upplifvat honom.

Den 20 Juni blef högtsalig kronprinsens lik infördt i Stockholm. Jag var ute hos konungen på Haga, då tidningar ankommo, skyndsamt efter hvarandra, om anfallet på grefve Fersen, om hans misshandlande och slutligen om hans död. Jag hade nu igen det oangenäma uppdraget, att lemna konungen denna bedröfliga tidning, hvilken visserligen var mycket påkostande för hans maj:t, i synnerhet i anseende till grundsatsen, som föranlåtit olyckan. Dåvarande öfverste Suremain, som kom ut med tidningen, bad konungen komma in till staden. H. m:t befalte sin middag och reste efter densamma genast in. Jag följde med till staden. När jag kom till slottet, mötte jag unga Schulzenheim, som var ganska upprörd, emedan han sett en del af uppträdet. På kabinettet fann jag Wetterstedt, som gjorde starka anfall mot befälet i staden. Då förgick mig tålamodet. »Låt dem vara i fred! — sade jag. Skulden ligger hos dem, som utspridt och ackrediterat ryktet om kronprinsens död genom förgift.» Till dem hörde han.

Sedan pöbeln var skingrad, kom Adlercreutz upp till slottet. Vi följdes åt till grefve Fabian Fersens, som bodde på

*) Författaren var, såsom kändt är, Nya Postens utgifvare Bengt Johan Törneblad, inom vår litteraturhistoria bekant såsom produktiv vitter författare och publicist.

Digitized by Google

slottet, för att trösta dem. Honom funno vi i full feber. Han vardt så rörd af vårt besök, att han ville kyssa Adlercreutz' hand och ursäktade en ohöflighet han begått, å hvilken Adlercreutz visserligen icke tänkte, allraminst då. Grefvinnan, hvars nerver äro högst svaga och retliga, fick i olyckan en oväntad styrka. Hon skötte sin man, fogade anstalter och beslöt genast taga afsked från öfverhofmästarinne-sysslan *).

Sedan den konselj var hållen, i hvilken förrättandet af öfverståthållare-embetet blef Klingspor fråntaget och lemnadt åt Skjöldebrand, samt ordres till militären gifna att styra våld med våld, beslöt konungen på allas vår föreställning att qvarstadna i staden, — »men, sade h. m:t, huru skall drottningen blifva underrättad om mitt beslut?» Jag tillbjöd mig då att resa till Haga för att derom underrätta drottningen, fick en stallvagn och for dit. Vid ankomsten såg jag drottningen och alla hofdamerna af nyfikenhet drifna till det stora gafvelfönstret, hvarifrån vägen till slottet kan ses.

Sedan jag tröstat hennes maj:t med underrättelsen om konungens helsa och om en synbar stillhet i staden, begaf jag mig åter till Stockholm. På Drottninggatan anhöll öfverste Rodais min vagn, för att berätta mig, att då lossades skott vid slottet. På Norrbro slungades en sten mot min vagn. Vid uppgången till Lejonbacken lät jag vagnen stanna och steg ut. Medan jag gaf drickspengar åt kusken, hörde jag det församlade folket mumla. När vagnen for, ryckte en linie fram. Då vände jag mig om och frågade: har någon af er något att säga åt mig? — Alla tego, men den bäst klädde af folket knöt näfven på temligen långt håll. Emot denne gick jag — och han sprang. Sedan gick jag chapeau-bas, med blå bandet utanpå rocken, till lilla kanslitrappan, omgifven af folkhopen, som bestod af så illa klädda personer, att jag aldrig sett sådana förr på Stockholms gator. Jag såg väl att baron Friesendorff höll vid bron med en sqvadron dragoner, men jag visste icke, att han

*) I Engeströmska samlingarne förvaras tvenne biljetter från grefvinnan Fersen från denna dag, skrifna med säker och stadig hand, ehuru uppenbarligen i högsta oro, i hvilka hon ber v. E. utverka, att konungen stadnade qvar i staden och att grefve Axel Fersens papper förseglades.

Digitized by Google

följde efter, för att i faran komma till min hjelp. Vid uppgången till lilla kanslitrappan ville folket tränga sig efter, men höllos tillbaka af en vid namn Sandell, som viste sig vara min vän.

Ransakningar anstäldes, utan att man kunde få några tillförlitliga upptäckter om dem som upphetsat allmänheten. Denna senare var visserligen brottslig inför lag, men man kan säga om densamma: »Herre förlåt dem, ty de veta icke hvad de göra!» Upphetsarne voro så mycket brottsligare, som deras verkliga tanke var, att nyttja allmänhetens tillgifvenhet för konungahuset till öfverändakastande af all samhällsordning. De verkligt brottsliga voro likväl att söka högre upp bland dem som, drifna af hat och afund, kastat ut misstankar *).

Jag har förut berättat, hvilka skäl min hustru och jag egde till missnöje med grefve Ax. Fersens syster, grefvinnan Piper, samt huru hon vid vårt besök i Stockholm 1806—7 gjorde steg för att komma till en förlikning, hvilken med förakt afslogs. Sedan jag blifvit utrikesminister, förnyades försöken, men afböjdes länge, ehuru drottningen blandade sig deri. Ändtligen befalte drottningen mig upp till sig en söndagsmorgon. Då jag kom, fann jag till min stora förundran grefvinnan Piper före mig. Jag studsade vid hennes åsyn. Hon gick då emot mig och sade, att hon bedt drottningen åstadkomma en förlikning oss emellan. »Grefvinna, svarade

*) Såsom utrikes-minister hade v. Engeström grundade skäl att befara, att dessa tilldragelser kunde ha ett menligt inflytande på Sveriges anseende hos utrikes makter. I »Anteckningar af grefve M. Björnstjerna» II: 188 finnes infördt ett yttrande af grefve Stedingk rörande det intryck som Fersiska mordet gjorde i Petersburg. En annan anekdot från samma håll, som är upplysande för stämningen hos ryska regeringen mot Sverige, läses i Mém. posth. de Stedingk III: 113: »Pour donner à V. M. une idée juste de la manière dont le comte de Romanzoff envisage la position de la Suède, je citerai un propos qu'il a tenu à un personnage considérable de ce pays-ci, qui lui faisait compliment sur le succès des armées russes contre les Turcs. Il lui dit que cela devait arriver naturellement, et que la paix en serait la suite, et *quant à la Suède,* ajoutait-il, *c'est un malade qui s'éteint et auquel il ne faut pas toucher avant qu'il expire.»* — Bekant är den stormiga scen, kejsar Napoleon vid underrättelsen härom tillstälde för svenska ministern i Paris Lagerbjelke. (Se Lagerbjelke, Notice biographique, 67.)

Digitized by Google

jag, ingen kan vara månare om sin heder än jag. Angripes den af en karl, så vet jag, huru gammal man jag är, huru jag såsom adelsman bör förhålla mig. Emot ett fruntimmer har jag intet annat vapen än att fly hennes sällskap». — Hon började då att bedyra att hon aldrig angripit min heder. Drottningen instämde deruti. Jag blef öfverröstad och en slags försoning egde rum. Den kunde likväl icke döda mina känslor. — Sedan var jag några gånger på supé i hennes brors hus, der hon var värdinna. Min hustru, som först kom d. 13 Juni, och icke skyndade med sina besök, hann icke blifva ditbjuden.

Den 19 Juni var supé hos grefvinnan Piper, och d. 20 hade hon icke tak öfver hufvudet, utan var en flykting på Mälaren: ett stort bevis på fåfängligheten af mensklig lycka. Ibland dem som glädeligen njöto aftonmåltid hos henne om tisdagen, voro flera som talade emot henne om onsdagen. Alla hennes vänner öfvergåfvo henne, och hon fann stöd — af dem hon förolämpat.

Så snart min hustru fick veta hennes olyckliga belägenhet, skickade hon sin kammartjenare för att tillbjuda henne tillflykt i vårt hus, hvilket var midt emot Fersens, för hvilket man fruktade ett anfall af pöbeln. Hon svarade med följande biljett:

C'est dans le malheur que l'on éprouve les belles âmes. Vous me donnez une preuve bien touchante de la vôtre, ma chère comtesse. Ma réconnaissance s'exprime faiblement: votre caractère et ce trait ne s'effaceront pas de mon coeur *).

Den systerson, hon minst älskat, baron Axel Klinckowström och hertigen af Pienne förde henne förklädd till Skeppsholmen, der hon steg ombord på en jakt, för att flykta. På Rydboholm ville grefve Brahes folk icke emottaga henne.

---

*) Grefvinnan Piper qvarstannade emellertid i sin broders hus till kl. 9 på aftonen, då hon, enligt sin egen i E. (S.) i afskrift befintliga berättelse förklädd till »servante» anträdde sin flykt. — Till v. E. vände sig nu medlemmarne af familjen Fersen för att söka skydd och rättvisa. Hans samlingar innehålla en mängd bref från grefvinnan Piper, grefve Fabian Fersen och hans grefvinna. Ett bref från grefvinnan Piper finnes tr. såsom Bil. n:o 4.

Digitized by Google

Ändtligen kom hon i hus på Penningby hos grefvinnan Rosen. Klinckowström reste då till Stockholm och bad mig utverka tillstånd för henne att mottagas på Vaxholmen. Då jag härom bad konungen, svarade han: »Ja. Det är en besynnerlig skickelse af Guds försyn att hon skall få det igenom er bemedling.»

Den 13 Juli begrofs högtsalig kronprinsen i Riddarholmskyrkan, och med honom föll hoppet om en önskad succession. Han var en ärlig, redlig och god man, tarflig och rättvis, men egde ingalunda de stora egenskaper, hvilka vår olyckliga belägenhet fordrade. Hans tillgifnaste följeslagare var då varande öfverste-löjtnant Holst. Denne hedersman tillbragte dagen, då olyckan hände, och hela natten derpå vid sidan af liket och följde med likvagnen upp. Män, hvilka skulle vara hans förnämsta gynnare, ville förmå honom att säga, att kronprinsen var förgifven, men han förklarade högt, att det icke var sant. »Prinsen har haft, sade han, flera anfall af dylik sjukdom i Norge, och förmodligen ådragit sig den genom bivuakerande på snön, då han förde befälet emot svenskarne». — Hvad jag vet om kronprinsens helsa, då han, som lefde nästan ensam med sina adjutanter, var föga tillgänglig, det är att jag sett honom i konseljen flera gånger somna in, så att han höll på att falla af stolen, hvilket skrämde konungen. Kronprinsen var heller icke en man, som det var lätt att förgifva, ty hans förnämsta mat bestod af smörgåsar och kallt kött, hvilket stod uppe i hans kabinett. Han njöt aldrig det thé, som serverades uppe hos drottningen. Holst har sagt mig, att han yttrade sig om mig, att jag var en »Biedermann». Jag lopp likväl icke beständigt upp till hans kongl. höghet, för att göra mig onödigtvis behaglig. När jag hade något att säga herren, eller när konungen sände mig till honom, infann jag mig och blef alltid nådigt emottagen.

Dagen före begrafningen lät herr Marqvard inrycka i sitt blad versar, kallade: Räfvarne N:o 2. Det var påtagligen gjordt för att uppreta folket. Jag kallade då till mig herr Marqvard och förklarade honom, att anstalter voro tagna, så att om den minsta oreda egde rum, så blef han

Digitized by Google

straxt arresterad. Herr Marqvard såg mycket förskräckt ut, då han lemnade mig. Då jag afgick till processionen, lemnade jag på mitt bord i kabinettet här bifogade skrift:

1751 d. 24 Dec. är jag född. 1770 d. 20 Nov. gick jag i kronans tjenst. Under hela min lefnad tillsammanräknad till d. 20 Maj 1809, då jag emottog utrikesärendena, har jag icke haft så mycket bekymmer, så mycken oro, så mycken sorg och så mycken förargelse, som från sistnämnde dag till den innevarande d. 13 Juli 1810. Jag har allt uppoffrat för mitt fäderneslánd, tid, helsa, förmögenhet. Jag har varit rättvis och inga andra afsigter haft än fäderneslandets väl. Med lugnt och fredadt samvete går jag mitt öde emot. Skulle jag i dag falla ett offer för en villa, hvilken förmodligen icke egt rum, om man följt mina råd, så hoppas jag af regeringen och alla hederwärda landsmän, att försorg drages om mina efterlemnade, hustru och barn.

Lars von Engeström.

Folket höll sig helt stilla både vid fram- och återtåget från kyrkan. Statsrådet gick två i hvarje led. Adlerbeth och Adlercreutz gingo tillsammans, men man hade sagt Adlerbeth, att vissa personer voro utstälda, för att skjuta Adlercreutz, och han ville icke vara med i skottet; gick således antingen några steg framom eller några steg tillbaka, och Adlercreutz, som icke visste hvarföre, rättade sig efter honom, för att riktigt komma i ledet. När de voro återkomna i hvalfvet, omfamnade Adlerbeth Adlercreutz och sade: »Gud ske lof! jag trodde du skulle blifva skjuten i dag». Hjelte var den hederlige Adlerbeth icke. — På eftermiddagen efter Fersens mord gingo han och Rosenblad Drottninggatan utföre, i tanke att begifva sig till slottet, men när de kommo till Rosenbad, hörde de skott lossas och vände om. »Vi hade inga armar och ben att förlora», sade Adlerbeth dagen efter.

Samma dag som underrättelse ingått om kronprinsens död, hade jag i konseljen föreslagit att skrifva till kejsar Napoleon och begära hans råd i anseende till tronföljden, för att intressera honom till dens försvar, som blefve vald. Det bifölls allmänt. — Rosenstein ville icke låta detta tillfälle att smickra Wetterstedt gå sig ur händerna: »och då bör, sade

Digitized by Google

han, vår bästa negociatör skickas till Paris. Baron Wetterstedt är den ende, som kan göra riket denna vigtiga tjenst.» Jag lät det falla första gången, men då det upprepades, svarade jag: »först är icke frågan om underhandling, utan om brefs afgifvande; sedan har konungen minister vid franska hofvet; så är hofkansleren nödvändig hemma, och sist frågas herrarne till råds om saken och icke om sättet att utföra den.» Härmed afstannade frågan.»

Morgonen derpå fann jag baron Adlersparre i konungens förmak. Han hade ej ett så bedröfvadt utseende, som jag förmodade. Han kom då ifrån konungen och hade öfvertalat h. m:t att utse hertigen af Augustenburg till sin broders efterträdare. Nedkommen i statsrådet, förklarade konungen oss sitt beslut. Alla tillstyrkte det; dock föreslog Adlercreutz hertigen af Oldenburg, mot hvilken verkligen ingenting var att invända, utom hans förbindelse med Ryssland. Jag sade, att jag icke kände hertigen af Augustenburg, men han var broder till en älskad och saknad herre, hade tvenne söner, således aflägsnades tanken om en tronledighet; och han var så obetydlig, att vi genom hans val icke skulle råka i träta med någon annan makt.

Brefvet till kejsar Napoleon skulle likväl afgå, men så ställas, att det skulle utmärka hertigen af Augustenburg såsom den der önskades, och — n.b. på baron Platens enträgna begäran — så att det afvände all tanke om valet af en fransk general. Wetterstedt satte upp brefvet. Baron Adlerbeth, ehuru en lika så stor hushållare för kronan som för sig sjelf, påstod att ändtligen tvenne kurirer skulle sändas, hvaraf den med dupletten borde sändas öfver Pommern, för att icke löpa fara att uppsnappas af danskarne. Detta baron Adlerbeths bekymmer lade grunden till prinsens af Ponte-Corvo val, som nedanför skall berättas.

Torsdagsaftonen kom tidningen om kronprinsens död till Upsala, och fredags e. m. stod baron Otto Mörner i kabinettet. Hans tillkommande svåger, hofkansleren Wetterstedt, begärde för honom tillstånd att få afgå såsom kurir till Paris. Han hade varit i Frankrike, kände Duroc och skulle helt sä-

Digitized by Google

kert uträtta stora saker för fäderneslandet. Derpå räknade jag väl icke stort, men jag hade hört sägas, att han i kriget utmärkt sig, och jag ville visa Wetterstedt vänskap. Således skaffade jag honom konungens tillstånd, och han reste till Upsala för att återkomma söndags afton. Lördags afton affärdades en kabinettskurir med brefvet till kejsar Napoleon, och måndags afton afreste Mörner med dupletterna, tillsammans med majoren baron Anckarsvärd, som just ankommit såsom kurir från baron Lagerbjelke i Paris, och som gjorde anspråk på att få öfverföra dupletterna, emedan han icke under andra vilkor åtagit sig hitresan. Således höll Mörner på att icke komma till Paris, men han kom öfverens med Anckarsvärd.

Då konungen skref till prinsen af Augustenburg för att tillbjuda honom successionen efter sin broder, valde h. m:t till brefbärare öfverstelöjtnant Holst, salig kronprinsens adjutant, »ty, sade konungen, han kan bättre än någon annan öfvertyga hertigen derom, att dess broder icke blifvit i Sverige förgifven». Några dagar efter Holsts afresa sade Wetterstedt till mig i Platens närvaro: »för att vara säker att hertigen tager emot, vore det väl bäst att skicka baron Platen till honom, och han är färdig att resa». — Konungen, svarade jag, kan icke skicka något statsråd såsom kurir. Det är under dennes värdighet. När det blir fråga om att emottaga hertigen, då bör Platen ihågkommas. — Sker det icke snart, sade Platen, så är det för sent. — Wetterstedt invände, att man borde skicka en svensk, och att Holst icke vore att lita på såsom norrman. — Då herrarne häromdagen, svarade jag, beviljade honom en större pension än någon svensk fått, berömde de hans pålitlighet.

Detta misslyckade försök afskräckte icke. Några dagar derefter, sedan statsrådet var förbi, kom Wetterstedt med h. exc. grefve Essen emot mig, för att öfvertyga mig om nödvändigheten att till hertigen af Augustenburg skicka en svensk, och att den svensken borde vara Platen. Jag svarade att jag icke ansåg det nödvändigt, men för att tillfredsställa deras samveten, så kunde ju vi alla tre gå tillsamman in till konungen och inhemta dess nådiga vilja. Vi begärde och fingo

Digitized by Google

företräde, i hvilket jag sade hvad Essen och Wetterstedt åstundade; att jag för min del fann det onödigt, sedan h. m:t gjort ett så godt val af brefbärare, som det af öfverstelöjtnant Holst; men skulle h. m:t finna, att Holst behöfde ett vaksamt öga, så kunde icke någon så betydande man som ett statsråd sändas, i synnerhet då man icke hade något uppdrag honom värdigt att lemna. Behöfdes någon som skulle öfvertala hertigen att emottaga successionen, så kunde dertill nyttjas grefve Essens svåger, generalen baron Blixen-Finecke, som från sin egendom på Fyen helt obemärkt kunde göra en resa till hertigen. Skulle endast Holsts uppförande bevakas, så kunde Wetterstedts gode vän kammarherren Silfverstolpe skickas. För hans afsändande hade man en anledning, ty kronprinsen hade efterlemnat dupletter af de danska ordnarne. De han fått af konungen af Danmark borde öfverlemnas till högbemälte herre, och de öfriga tillhörde hertigen. På det urvalet måtte kunna göras, skulle alla aflemnas åt denne senare herre. Detta senare vann konungens bifall, och Silfverstolpe afreste. — Det försvunna hoppet att bemäktiga sig hertigens person åstadkom en ändring, som längre fram skall ses.

Fredags e. m. d. 6 Juli kom Wetterstedt till mig på kabinettet och sade att baron Mörner var återkommen och hade vigtiga saker att berätta, dem han endast kunde säga åt oss begge. Han kom in. »Det gör mig ondt, sade jag, att ni ej fått längre roa er i Paris. Hvad förer er så hastigt hem? Har ni ondt eller godt att säga oss?» — Godt, svarade han. — Nå Gud ske lof! det äro vi icke vana vid. Hvar äro edra depescher? — Jag har inga sådana, ty jag ville ej emottaga något af baron Lagerbjelke. — Hvad medförer ni då? — Att jag förmått prinsen af Ponte-Corvo att emottaga svenska kronan. — Huru kunde ni tala med honom derom utan att vara befullmäktigad? — Det talades i Paris om konungen af Danmark. Väljes han, så blifver Sverige en dansk provins. Vår enda räddning är prinsen af Ponte-Corvo. — Är ni säker att han emottager, så att ni ej på dubbelt sätt komprometterar? — Åh ja, jag har här ett bref. — Från honom till er? — Nej, från mig till honom. — Hvad bevisar det?

Digitized by Google

Under detta samtal inträdde h. exc. grefve Essen. Då han såg Wetterstedts och min förvåning, frågade han efter orsaken. Jag bad Mörner berätta. Sedan han slutat, sade Essen: »Pojke! Du borde sitta der hvarken sol eller måne skiner på dig.» —

Söndagsmorgon reste jag till Haga och afgaf underdånig rapport om Mörners berättelse. Baron Adlercreutz var äfven ute och fick konungens befallning att antyda Mörner arrest. — Ett par dagar senare begrofs kronprinsen Carl August. Sedan vi voro komna från begrafningen, frågade Wetterstedt mig, om jag icke ville förtro saken åt baron Platen, som bittida andra morgonen skulle resa för att råka grefve Wedel och sedan komma till Örebro riksdag. (N. B. Platen och Adlersparre sade alltid, att de genom Wedel skulle få Norge.) D. 13 om aftonen förtrodde jag Platen hvad Mörner medfört; d. 14 reste han och d. 20 var han i Örebro, arbetande för prinsen af Ponte-Corvo. Han sade att Wedel afstyrkt hertigens af Augustenburg val och talat för prinsen, hvilket likväl synes föga troligt, då de alldeles icke kände hvarandra. Det var likväl på hans begäran, som Wetterstedt satte upp det bref, konungen skref till kejsar Napoleon, på sätt att förekomma det kejsaren skulle föreslå en fransk general.

Franska chargé-d'affaires Desaugiers påstod nu, i stöd af traktaterna med Ryssland och Sverige, att sedan vi biträdt kontinentalsystemet, borde all gemenskap med England upphöra och således den engelska chargé-d'affaires herr Foster aflägsnas. Saken kunde icke nekas, och Foster fann sjelf nödvändigheten deraf. Han var mycket billig, och jag var lycklig nog, att inrätta saken så, att hans afresa skedde utan någon olägenhet för honom och utan något ledsamt uppträde. Tillfölje deraf afreste envoyéen von Brinkman från London och kom till Örebro under riksdagen. Engelska konsuln herr Foy, gift med en svenska, qvarstadnade här, såsom svensk handelsman. Genom honom underhölls gemenskapen med England, äfvensom sedermera igenom amiral Krusenstjerna med befälhafvande engelske amiralen Saumarez, så litet bekant, som möjligt var. Ingen engelsk undersåte led något,

Digitized by Google

hvarken till person eller egendom, i Sverige, och ingen svensk i England.

Den för tronföljarevalet sammankallade riksdagen skulle sammanträda i Örebro d. 23 Juli. Tidigt borde man vara betänkt på en landtmarskalk. Jag föreslog öfverstekammarjunkaren baron Clas Fleming, hvilken under förra riksdagen, såsom president i stats-utskottet, spelat en så vacker förenande rol och af hvilken man således nu, då förening var af nöden, kunde vänta sig mycket.

Adlersparreska och Platenska partiet ville deremot ha amiralen baron Rudolf Cederström, hvars hetta och oböjlighet icke var tjenlig att hålla sinnena tillsammans. Bondeståndets sekreterare blef på Platens rekommendation en häradshöfding från Norrland, benämnd Ödmann, en god och beskedlig man, men hvarken driftig eller tilltagsen. Lyckligtvis behöfdes de tvenne senare egenskaperna icke.

Baron Wetterstedt, som flitigt gjort sin cour åt prins Carl August, som tillika med sin hustru varit uppe och kysst handen på liket, som beständigt predikat för hertigen af Augustenburg, — blef genast efter Otto Mörners ankomst omvänd. Genom denne, som skulle blifva hans svåger, förmodade han insteg hos den nye tronföljaren. Han glömde Augustenburg och predikade Ponte-Corvo. — Jag hade beslutat att hålla mig fast vid konungen. Ingen beundrare var jag af hertigen af Augustenburg, ty jag hade säkra underrättelser om hans beskedliga oduglighet. Så länge konungen fortfor att önska honom till efterträdare, trodde jag mig icke böra arbeta deremot. Allmänheten var likväl stämd för prinsen af Ponte-Corvo. Mina vänner sökte öfvertala mig, att arbeta för honom, men jag vägrade det, så länge hans maj:t ännu ej var honom bevågen.

Den 22 Juli 1810, kl. 1 på dagen ankom jag till Örebro och gick genast upp till konungen. Hans maj:t, som den 19 rest från Haga till Ekolsund, d. 20 till Strömsholm och d. 21 till Örebro, befann sig i hög välmåga. Jag åt middag på slottet. Der var både middags- och aftonmåltid för hoffolk och högre embetsmän, hvilket skulle komma att mindre kosta staten än om hvar

Digitized by Google

och en skulle få traktamente, efter sin rang. Eftermiddagen erinrades att landtmarskalksstafven var glömd, hvarföre kabinettskuriren Lundquist afsändes med ett bref från mig till vice presidenten i kammarkollegium Leijonmarck, hvarigenom landtmarskalksstafvens hitsändande med Lundquist begärdes. Emellertid, då enligt regeringsformen utblåsningen borde ske å utsatt dag och stafven samma dag aflemnas, gjordes en af samma form som den verkliga och försilfrades.

General Skjöldebrand hade innan min afresa från Stockholm sagt mig, att han vunnit den orolige öfverinspektoren Grewesmöhlen. Jag frågade om han kunde lita på honom, hvarpå jag tviflade. Han svarade »ja», och bad få adressera honom till mig. Kort efter ankomsten fick jag veta, att Grewesmöhlen skrifvit till en tullskrifvare vid namn Bruzelius, för att få rum, såsom den der af konungen vore befald att komma. Detta hade gjort ett ganska obehagligt intryck å mycket hederligt folk. Jag nödgades således nu skrifva till Skjöldebrand och bedja honom tills vidare uppehålla Grewesmöhlens afresa *).

Den 23 utblåstes riksdagen. Landtmarskalksstafven lemnades åt baron Clas Fleming. Ärkebiskopen doktor Jacob Lindblom blef preseståndets talman och biskopen i Linköping doktor Carl von Rosenstein vice talman. Det tal baron

*) Ett bidrag till kännedomen om Skjöldebrands och svenska regeringens förhållande till denne orolige pamflett-skrifvare, är följande bref från Skjöldebrand till L. v. Engeström ($^{28}/_{7}$ 1810). ... »Efter aftal har jag lofvat Gr. att processen får hvila och blir alldeles nedlagd, ifall han vid riksdagen gör de tjenster han lofvat. Jag har dessutom visat honom något perspektiv för framtiden, ifall han uppfyller regeringens väntan ... Nu har han redan tagit afsked af mig, fått respengar och bref till E. E. Hans influence är gifven. Med mycket besvär har jag riktat den åt goda sidan. Förbjuder jag honom att resa, ser han sig misstrodd, och då verkar han allt som kan verkas emot; att han under förra riksdagen deciderade bondeståndets bifall till regeringsformen, har E. E. sjelf täckts anse såsom säkert och säga mig det. Efter en sådan bekräftelse på hvad han kan uträtta, har jag ej tvekat att med allvar arbeta med honom; och han har högtidligen utfäst sig att i allt verka efter regeringens afsigt.» (E. S.) Jfr härmed framställningen i Biogr. Lex. (art. Skjöldebrand) XIV: 349 och Ny följd IV: 366 (art. Grewesmöhlen).

Digitized by Google

Fleming höll till konungen, var akademiskt vackert. — Då flera beställsamma lupo till konungen med falska berättelser och sade sig hafva fått hans befallningar om styrelsen af staden, föreslog jag i underdånighet, att konungen ville sätta hela polisen i landshöfding Löwenskjölds händer, låta honom rapportera och ensam emottaga konungens nådiga befallningar. Det bifölls med tillägg, att landshöfdingen skulle hvar morgon efter militära rapporten aflemna sin, på samma sätt som öfverståthållaren i Stockholm. — Konungen uppdrog mig att författa lista på personer till en komité, som borde bereda riksdagsärendenas ledande, till vinnande af ordning. — Emot aftonen samma dag ankom med kurir från Stockholm ett baron Rosenhanes bref, med underrättelse, att danska ministern ämnade afgå till Örebro, för att aflemna i konungens egna händer ett konungens af Danmark bref, att han d. 22 kl. 10 om aftonen skulle afgå och att han således innan kort vore att förvänta. Jag rådfrågade biskopen doktor Carl Rosenstein och riksens ständers justitieombudsman, baron Mannerheim; och på deras tillstyrkande föreslog jag att grefve von Dernath kunde emottagas, aflemna sitt bref och sedan återfärdas, hvilket konungen biföll. Riksdagen hade då ännu icke börjat sina arbeten.

Den 24 om morgonen ankom baron Selby. Han besökte mig och förberedde mig om grefve Dernaths ärende. Det bref han medförde var ingenting mindre än ansökning om tronföljden. Grefve von Dernath ankom kl. 2 eftermiddagen. Kl. 4 kom han till mig och kl. half 5 hade han företräde hos konungen. Kl. 8 kom han åter upp på slottet och fick presentera baron Selby. De blefvo befalde till supé vid konungens bord, men såsom man sade vid Ludvig XIV:s hof, »le roi n'y étant pas», ty konungen åt för sin helsas skuld alltid ensam. Den 25 om morgonen hade jag ett samtal med von Dernath, då han sökte bevisa mig de stora förmåner, konungens af Danmark utnämnande till tronföljare skulle tillskynda Sverige. Han nedsteg då till det allra nedrigaste smicker af svenska nationen, den han upphöjde högt öfver sin egen. Af mig fick han intet svar, utom det att jag erkände den stora nyttan af en förening emellan de tre nor-

Digitized by Google

diska rikena. Baron Selby kom sedan. Han förde alldeles enahanda tungomål och tillade, att derest grefve von Dernath icke kunnat för riksdagens skuld resa till Örebro, så hade han bort öfverlemna brefvet. Han sade äfven, att konungen af Danmark och herr Rosenkrantz ålagt honom, att säga mig mycket vackra saker. En annan framställning hade han äfven att göra. Framlidne hans kongl. höghet kronprinsen hade velat förskaffa hennes kongl. höghet prinsessan Sofia Albertina Vallö stift. Det är beläget på sjelfva ön Seland, några mil från Köpenhamn. Belägenheten skall vara mycket vacker, men inkomsten mycket ringa, endast 5000 rdr. Högtsalig kronprinsens faster hade varit abbedissa der. Då högtbemälte herre sökte göra prinsessan denna tjenst, fick han till svar, att stiftet redan var bortgifvet. Nu, flera månader derefter, hade baron Selby uppdrag att tillbjuda det. Jag svarade, att jag derom skulle tillskrifva hennes kongl. höghet och lemna svar. Danskarne afreste samma dag *).

Konungen hade beslutat att utnämna Wegelin till talman för borgareståndet. Då man förmodade, att detta val skulle förorsaka missnöje och kasta borgmästaren Hallqvist in uti en opposition, derest en sådan skulle komma att ega rum, gjordes alla möjliga försök, att förmå konungen att ändra beslut, men förgäfves. Konungen hade i frimureriet fattat vänskap för Wegelin, hvilken äfven var understödd af hans maj:ts handsekreterare, kanslirådet Battram. Om aftonen d. 26 kom baron Funck, utskickad af Skjöldebrand, för att höra sig före om hvad som hände, och för att öfverlägga om sättet att hindra Grewesmöhlen komma hit, utan att blifva skadlig i

*) Se rörande underhandlingarna till förmån för konungen af Danmark v. Dernaths bref till v. E. af 6 Aug. 1810, tr. som Bil. n:o 5. — Åtskilliga ströskrifter i danskt intresse utspriddes af danska partiet. Ett yttrande af den alltid vaksamme landshöfdingen i Göteborg grefve Rosen i bref till v. E. (4/8 1810) jemte öfversändande af ett par dylika skrifter förtjenar anföras: »Dessa uppmaningar hafva här (i Göteborg) ej gjort god effekt. Ehuru roligt det vore att få deras »elskede Konge» till landets lycksaliggörande genius, samt tillika »et forskjönnet Sprog», hvilken auktorn bl. a. lofvar oss, svider likväl kaparsystemet för hårdt i skinnet för att ej förqväfva köpmännens nabo-kärlek.»

Digitized by Google

Stockholm. Det bad jag statssekreteraren Järta afgöra med honom *).

Den 27 hade justitie-ombudsmannen baron Mannerheim företräde hos konungen. Hans maj:t hade fattat misstroende till honom, och det hade gått Mannerheim mycket till sinnes. Nu blef allt till rätta stäldt. Wegelin och Westin svuro, den förste såsom talman, den andre såsom vice talman för borgareståndet, Lars Olsson åter såsom talman för bondeståndet. Vice talmannen Hyckert var frånvarande såsom ledamot af riksgäldskontoret.

Den 28 komplimenterade ständerna hvarandra och kommo sedan i starka deputationer upp till konungen, för att anmäla, att de börjat sina sittningar. Det skedde särskildt genom ett tal af hvarje talman, hvilket hvar gång särskildt af konungen besvarades. Det tal, hvarmed baron Fleming började riddarhusets arbeten, var, sade man, mycket vackert. Jag fick icke höra det, ty jag var sysselsatt med den afgående tyska posten.

Riksdagsärendena gingo sin stilla gång. En fredligare och stillare riksdag har jag ej öfverlefvat. Jag vet ej, om baron Fleming hade varit en god landtmarskalk i bullersamma tider, men nu var han förträfflig. Hans tal vid riksdagens öppnande var, sade jag, akademiskt; det var grant med utsökta uttryck, på god svenska. Det ansågs hjeltemodigt, att han der sagt, att om konungen begär af honom något, som är emot hans samvete, så återlemnar han stafven. Detta hjeltemod förstår jag icke. Konung Carl XIII var långt ifrån despotismen och har aldrig begärt af någon att handla emot sitt samvete; dessutom var konungen svag, och det fordrades mera mod att våga misshaga ständerna, än att våga misshaga konungen.

Jag omnämner icke hvad som förehades i anseende till författningar och inrikes styrelsen, ty jag hade icke tid att tänka derpå. Ministeriela brefvexlingen var både vidlyftig

*) Jfr den besynnerliga uppgiften i Biogr. Lex. XIV: 350, att Funck skulle ha »kastat sin handske för Engeströms fot, och utverkat att en utfärdad arresteringsorder inställdes».

Digitized by Google

och besvärlig; dessutom upptog naturligtvis konungens tillstånd och tronföljare-valet all min uppmärksamhet.

I Örebro ökade sig dagligen det parti, som önskade prinsen af Ponte-Corvo till tronföljare. Ingen tänkte på konungen af Danmark. D. 22 Juli hade general Wrede kommit till Örebro och dagen efter besökt mig. Han syntes då icke så entusiastisk för prinsen af Ponte-Corvo, som han var i sina bref, men han talade ändå alltid för honom. »C'est le seul Français que j'ai trouvé à Paris, sade han: les autres généraux sont des Allemands roides et ennuyeux.» Man kan icke neka, att hvad som förnämligast skaffade prinsen vänner, var svenskarnes gamla tillgifvenhet för Frankrike, och hopp om Napoleons vänskap, jemte den öfvertygelsen man hade om hans krigskonst, tapperhet och rådighet.

Otto Mörner hade lemnat Paris, utan att lemna baron Lagerbjelke underrättelse om sitt förehafvande. Först någon tid derefter fick Lagerbjelke något begrepp derom. Han ville icke misshaga kejsar Napoleon och han ville icke blifva mindre behaglig för prinsen af Ponte-Corvo, icke heller för någon annan, som kunde komma i fråga att stiga på svenska tronen. Hans depescher voro mästerligt författade, och så att han syntes säga något, utan att något af partierna kunde tillvita honom något i förmån för det andra *). Dessa de-

*) Se Schinkels Minnen Bd. V: Bil. 9. — Det torde här icke vara ur vägen att i korthet beröra v. E:s förhållande till sin samtidá och yrkesbroder Lagerbjelke. Här, såsom på flera andra ställen i dessa memoirer, yttrar han sig med största erkännande om Lagerbjelkes öfverlägsna förmåga, och något i egentlig mening nedsättande omdöme om denne söker man här förgäfves. Lagerbjelke deremot har i den efter hans död utgifna autobiografi (Notice biographique etc.) på mångfaldigt sätt kastat skugga på v. E:s karakter, och tillskrifver dennes förföljelser och afundsjuka att hans bana för lång tid blef afbruten. — L. var ledamot af statsrådet, då han anträdde sin fredsbeskickning till Frankrike. Efter fredens afslutande hoppades han att bli svensk ambassadör i Paris, men utnämndes i stället mot sin vilja till envoyé e. o., och ansågs dermed ha lemnat sin plats i statsrådet. Han rappellerades från sin beskickning på våren 1811, efter att af statsministern ha erhållit en allvarlig tillrättavisning för sitt uppförande, hvarvid denne, enligt L:s yttrande, »étalait la morgue et la rudesse d'un pédagoque à férule, gourmandant son écolier.» Det förevitades L.

Digitized by Google

pescher upplästes i statsrådens närvaro, i baron Wetterstedts rum. Adlerbeth, som var högst samvetsgrann, led verkligen i ovissheten, fruktade för fäderneslandet och hade tvif-

---

att han svikit sin konungs förtroende genom att i sällskap med unga män och damer från operan uppläsa depescher från Stockholm samt göra anmärkningar öfver svenska regeringen, m. m., hvarjemte hans lefnadssätt ansågs Sveriges representant ovärdigt. — Lagerbjelke kunde ha skäl att beklaga sig, att ej alltid ha blifvit behandlad med den grannlagenhet, som vederborde, särskildt med afseende på hans dubbla egenskap af att vara statsråd och svenskt sändebud. I hvad mån anklagelserna mot honom voro grundade eller berodde på falska angifvelser af hans fiender, bland hvilka företrädesvis generalkonsuln i Paris, Signeul, och svenska postdirektören i Hamburg, Netzel, voro outtröttliga att kasta skugga på hans åtgöranden, är emellertid här ej rätta platsen att afgöra. Ej heller torde kunna bestämmas, om och i hvad mån statsministern låtit de personliga skäl han hade till missnöje med svenska ministern i Paris, ega inflytande på det något hårdhändta förfarande denne fick röna. Sådana skäl saknades ingalunda. Bekant och ofta citeradt är L:s elaka infall om v. E., att han vore en »ministre étranger aux affaires» (i st. f. ministre aux affaires étrangères) — en beskyllning, som, hvad beträffar denne sistnämndes nit och embetsmannaduglighet, ingalunda kan anses träffa sitt föremål. Det synes af några bref från Signeul till v. E. (E. S.) som om Lagerbjelke försummat att bevaka statsministerns enskilda angelägenheter i frågan om en hans hustru tillhörig starosti i Polen, hvars återställande önskades utverkadt af kejsar Napoleon. Mest bestämmande härvid verkade dock tvifvelsutan kronprinsens misstroende mot L., underhållet genom rapporter från Paris (se Vilattes bref $^{25}/_{12}$ 1810, tr. hos Schinkel IX: 465) och L:s förmodade nära förbindelser med Napoleon. — Att L:s eget uppförande inneburit tillräckliga anledningar för hans rappel, synes dock framgå af ojäfaktiga vittnen. Det visar sig icke minst af L:s egna bref till v. E. (förvarade i E. S.), att L., långt innan han slutligen i onåd rappellerades, gifvit anledningar till anmärkning, samt att hans ärelystnad, misstänksamhet och retliga lynne i längden gjorde honom till en föga angenäm kamrat och underlydande. Upplysande i detta afseende äro äfven bref från grefve H. H. v. Essen, hvilken såsom fredsunderhandlare var L. följaktig till Paris. Dels såsom vittnesmål i tvistefrågan emellan v. Engeström och Lagerbjelke, dels såsom icke ovigtiga bidrag till den senares karakteristik från en fullt opartisk person, torde några utdrag ur v. Essens bref här försvara sin plats. Han skrifver till v. E. d. 22 Febr. 1810: »Om resten af baron L:s så kallade parties nobles svarade mot hufvudet, så vore han en man, som knappt hade sin like. Hans fattningsgåfva, hans lätthet att arbeta och lyckliga minne har jag mer än en gång admirerat. Det oaktadt vet jag verkligen ej, hvar man med mesta fördel skulle kunna employera honom, ty med de qualiteter

Digitized by Google

velsmål. Wetterstedt förklarade allt till prinsens af Ponte-Corvo förmån, och Platen var af hans tanke. Rosenblad teg; biskop Rosenstein, Rosenblads slägtinge, och Adlersparre, till hvilka han hade ett oinskränkt förtroende, voro ifriga för Augustenburg. Han tänkte följa pluraliteten. Gyllenborg var nykommen och yttrade sig föga. Wrede var för prinsen af

---

han känner sig ega (ingen kan känna dem bättre än han sjelf), så är hvarje förman honom odräglig. Det vore således generalguvernör på S:t Barthelemy, som kunde vara en för honom passande plats.» — I ett följande bref, Stralsund $^{27}/_{3}$ 1810, heter det: »Jag hade ej behöft underrättas af E. E. om skrapan, som baron L. erhöll och som var så välförtjent. Han kom genast efter kurirens ankomst till mig och såg helt förstörd ut, och hade sig föga bättre än en galen menniska, dock utan att rätt explicera sig. Ändtligen sade han, att man misskände honom, att man gjorde honom förevitelser, som han ej förtjente, o. s. v. Han ville visa mig hvad E. E. skrifvit honom (han hade nu glömt att taga brefvet med sig); han insåg rätt väl att man förföljde honom, att afunden i synnerhet hemsökt honom, att hans enda räddning vore att snart kunna återvända till fäderneslandet, o. s. v. Jag var ej ovan att höra allt detta, ty hvarje gång, som svensk post inträffade, höll han samma langage; då hade hans slägt och vänner fournerat honom nyheter, som satte hans svaga nervsystem i rörelse. Min afresa, hvilken jag på allt sätt påskyndade, tycktes fortifiera hans helsa, och jag fann honom de sista dagarne af mitt vistande i Paris friskare och muntrare än någonsin. Han glömde också bort att visa mig brefvet, som innehöll skrapan. Vi skildes emellertid åt såsom rätt goda vänner, och jag hade orätt, om jag beklagade mig öfver honom. Hans barnslighet att vilja vara precist detsamma som jag var, kunde jag ej misstycka; tvärtom borde det flattera mig att gå med honom de pair, då han tror sig vara den störste diplomat, versifex m. m., som existerat. Hans skicklighet, som merendels är åtföljd af god vilja, kan ej misskännas. *Hufvudet* är organiseradt på ett sätt att det knappt har sin like, och den mannen har stora förtjenster.» — I stället för den här omförmälda »skrapan», som var föranledd af L:s oförsigtiga meddelanden rörande freden, hvilka ej bort yppas för någon utanför stående, hade L., enligt Essens yttrande, »förmodligen väntat en ambassadörsfullmakt». Hans enskilda bref till statsministern gå till en stor del ut på att förvärfva denna utmärkelse, tillfredsställande för L:s fåfänga, men för Sveriges intressen af underordnad betydelse. Essen afstyrkte på det bestämdaste, och v. Engeström gaf Lagerbjelkes oroliga ärelystnad följande tillrättavisning: »Den som klifver berget uppföre, bör någon gång hvila.» Se vidare härom förf:s bref till Essen, $^{5}/_{2}$ och $^{18}/_{8}$ 1810, tr. i Handl. ur Brinkmanska Arkivet II: 243 och I: 322, samt Bil. 6.

Digitized by Google

Ponte-Corvo, och Adlercreutz alldeles emot Augustenburg. Jag bevistade sällan dessa herrars öfverläggningar, men blef orygglig vid min föresats att ej öfvergifva konungen. Jag hade alldeles intet bidragit att låta hans val falla på hertigen af Augustenburg, men sedan det var gjordt, borde jag förblifva dervid, intill dess konungen ändrade tänkesätt. Platen och Adlersparre voro de som uppgifvit detta förslag. Platen hade sedan ändrat sig; men Adlersparre höll ut, med en honom egen envishet *).

Den 29 Juli återkom öfverstelöjtnant Holst med tvenne hertigens af Augustenburg bref till konungen: det ena svar å konungens bref, som Holst medfört, och det andra å det, som Silfverstolpe aflemnat. Äfven återkom den senare och afgaf underdånig berättelse om sin beskickning. Deras återkomst gjorde ingen märklig sensation å ständerna. Hertigen erkände, sade Silfverstolpe, sig icke vara ämnad till konung; var villrådig, om han skulle antaga, eller icke, ett anbud, för hvilket han hade, sade han, konungens godhet och sin broder att tacka; men troddes dock kunna förmås dertill. Hertiginnan var alldeles deremot; ty hon ville att hennes bror, konungen af Danmark, skulle få svenska kronan. Ehuru det således var tvifvelaktigt, om hertigen ville emottaga tronföljden, voro hans anhängare lika ifriga. Adlersparre hade konungens handsekreterare Battram i sina händer. Denne, som alla aftnar var inne hos konungen och jollrade med honom, talade då beständigt föraktligt om prinsen af Ponte-Corvo och kallade honom »sergeant». Han intalade så konungen, att hans maj:t sjelf skref till öfverståthållaren, som var mycket för prinsen, ett bref med förklenliga uttryck om honom **). Så snart jag det fick veta, skref jag till Skjöldebrand och bad honom förstöra konungens bref, på det intet minnesmärke af en sådan hans maj:ts orättvisa måtte finnas. Jag tillade: vi tänka olika om valet af en tronföljare; men detta hindrar mig icke,

*) Adlersparres »Tankar rörande tronföljarevalet i Örebro 1810» finnas tryckta i Handl. rör. Sv. nyare hist. IX: 1 o. f.

**) Ett dylikt bref finnes infördt i »Morianen» VI: 645. Jfr Biogr. Lex. XIV: 350.

Digitized by Google

att göra åt prinsen af Ponte-Corvo den rättvisa, man är honom skyldig. — Adlersparre och hans anhängare förmådde konungen att kalla grefve Wrede till sig. Hans maj:t sade till honom: »Min salig fader var er fars store gynnare. Min bror har gjort er lycka och jag har alltid varit er vän. Huru kan ni nu vara emot mig?» — Wrede svarade: »Jag erkänner med vördnad all konung Adolf Fredriks godhet emot min far. Konung Gustaf III:s mig visade nåd skall jag aldrig förglömma och Ers Maj:t skall jag vara intill dödsstunden huld och trogen; men att Ers Maj:t vill att Sverige, efter hans bortgång, skall styras af en ludi magister, det är för mycket begärdt»*).

Prinsens af Ponte-Corvo vänner ökades dagligen, så att pluraliteten var afgjord till hans förmån; men det hederliga tänkesättet rådde hos ständerna, att de icke ville skilja sig från konungen, utan önskade, att han ville lemna dem sitt bifall. Flere af mina vänner, utskickade af prinsens af Ponte-Corvo parti, kommo till mig, för att förmå mig gå öfver till hans sida. De sade, att jag ensam återhöll saken; ty jag kunde öfvertala konungen. De tillade, att Adlersparre och hans folk vore mina ovänner och skulle störta mig, om de finge öfverhanden. Jag svarade: »Det vet jag; men ingen enskild afsigt har någonsin verkat på mig. Jag har icke bibragt konungen tanken att föreslå hertigen af Augustenburg till tronföljare. Det gjorde Adlersparre och Platen; men sedan de fått honom att gå så långt som nu skedt är, kan jag ej tillstyrka att han skall motsäga sig sjelf.» — Jag skrifver detta för efterverlden och bör uppriktigt bekänna, att jag dessutom hade svårt vänja mig vid den tankan, att Sverige skulle styras

*) På liknande sätt uttrycker sig Wrede i bref till v. Engeström 16/7 1810: ... »Jag lemnar derhän om Sveriges politiska ställning tillåter att välja en fransos till tronföljare, men att välja en man utan personlig förtjenst och utan karakter, är att teckna vår dödsdom som stat. E. E. täcktes förlåta min öppenhjertighet: af alla som möjligtvis kunde komma i fråga till tronföljden, anser jag hertigen af Augustenburg för den minst passande: jag har umgåtts med menniskor, som känna honom personligen, och mitt omdöme är ej på höft.» (E. S.) Jfr. rörande hertigens af Augustenburg planer Malmströms uppsats Augustenburgarnes politik och tronföljarvalen 1809 och 1810». (Tidskr. f. Litteratur 1851: 472 o. f.).

Digitized by Google

af en fransk general. Mitt politiska system var det gamla, bygdt på vänskap med Frankrike, men ej på undergifvenhet; och prinsens rätta tänkesätt kände ingen. Baron Wetterstedt omtalade allt hvad kejsar Napoleon skulle göra för Sverige, af vänskap för prinsen. Erfarenheten har lärt, huru föga han kände begge två.

Sakerna vägde, på sätt nu sagdt blifvit, då en händelse inträffade, som vände allting till prinsens förmån. Den 10 Augusti annonserades mig sent på aftonen en kurir. Det var en svensk, vid namn Bonsac, som jag sett i Paris 1795. Han var då der, för att bevaka Kantzowska husets angelägenheter. Bonsac lemnade mig ett bref från herr Fournier, som väntade på Mosås gästgifvaregård, en mil från Örebro. Fournier var till nationen fransman; hade varit bosatt i Göteborg som handlande, men nödgats lemna staden i anseende till en gjord bankrutt.

Jag kallade genast till mig baron Wetterstedt och statssekreteraren Järta, för att rådfråga mig, om Fournier kunde emottagas i Örebro. De svarade, att då han icke veterligen var någon främmande makts ombud, utan syntes resa i egna ärender, kunde han helt visst emottagas, allenast han ej länge qvarstannade. Jag bad honom således infinna sig dagen derpå. Han kom, och sade sitt ärende vara, att å prinsens af Ponte-Corvo vägnar säga mig, det prinsen fått höra, att en stor del af svenska nationen önskade honom till tronföljare; att han vore villig att svara mot ett så hedrande förtroende; men att om hela Sverige önskade honom, och konungen vore deremot, ville han icke emottaga kronan. För att legitimera sig såsom uti rätta ärender stadd, öfverlemnade han mig ett tandpetarefodral af elfenben, uti hvilket voro prinsessans och prins Oscars porträtter i miniatyr och ett general-handelsagenten Signeuls rekommendationsbref till mig. Det förra mottog jag, för att visa konungen, och lemnade det sedan tillbaka, ehuru Fournier bad mig behålla det. Gud vet hvar det slutligen stannade. Wetterstedt tog det och visade det öfverallt. Den långe sekreteraren Lundbeck ritade af miniatyrerna och derefter stuckos tvenne kopparstick.

Efter åskådandet af miniatyrerna och läsningen af brefvet, androg Fournier hvad honom var anförtrodt och hvaraf det

Digitized by Google

väsentligaste igenfinnes uti det embetsmemorial, jag aflemnade till konungen och som längre ned finnes infördt. Han sade derjemte, att enligt den föreskrift honom blifvit lemnad, borde han endast hålla sig till mig, lemna general Wrede prins Oscars porträtt och sedan tala med ingen. Detta höll han alldeles icke; ty redan eftermiddagen talade han med en mängd menniskor, och framställningen om penningeförmånerna som Sverige kunde vänta sig af prinsens val, hvilken skulle vara en stor hemlighet, blef det så litet, att allt ihop fans några dagar derefter uti Upsala Dagblad *).

Jag svarade Fournier, att anbudet kom nog sent, då man redan gått så långt mot hertigen af Augustenburg; men att jag skulle göra hans maj:t reda för hvad han mig sagt och lemna svar. Jag anmärkte, att huru stort begrepp jag hade om prinsen af Ponte-Corvo, kunde jag icke dölja mig följande svårigheter: 1:o att herren icke kände landets språk; 2:o att af en fransk prins borde vi vänta hårda steg emot England, hvilka skulle alldeles tillintetgöra vår handel; och 3:o att prinsen skulle vara åtföljd af en mängd utländingar.

Härtill svarade Fournier: att prinsen mycket snart skulle lära svenska; att han var en vän af handeln och skulle göra för den svenska allt hvad göras kunde; att ganska få fransmän skulle komma in med honom; och att general Gérard, som skaffat prinsen många ovänner, redan vore ifrån honom. Det lärer ha varit denne Gérard, som så hjeltelikt stupade på slagfältet vid Lützen 1813, och hvars egenskaper som krigsman jag hört prinsen mycket berömma.

Denna dag var postdag. Jag hade mycket att göra och ville icke emot aftonen tala med konungen om en sak, som skulle kunna verka på dess redan nedslagna sinne. Jag sköt således upp till morgondagen, en söndag. Jag skulle då äta middag hos baron Åkerhjelm på Dylta. Ditresan fordrade en timmas tid. Jag kunde således uppehålla mig i Örebro till klockan 1.

*) Artikeln (tryckt hos Stenhammar och Palmblad i Upsala) kallades: »Utdrag af ett bref från Örebro, dateradt den 13 Augusti 1810. Enligt uppgift i ett bref till v. E. från hans slägting J. M. v. Engeström var dess författare en i Upsala bosatt häradshöfding Afzelius. Det bref, hvari v. E. begärde upplysning härom, finnes tryckt i Crusenstolpe, »De närvarande». 2 uppl. 152.

Digitized by Google

Klockan 9 gick jag upp till slottet: hans maj:t sof. Jag väntade till half 1. Kammarherren, som var på vakt, frågade ofta efter, men allt sof konungen. Jag tror, att hans maj:t, trött af allt som sades om konungavalet af begge partierna, ville vara i full stillhet söndagsförmiddagen, på hvilken han icke var nödsakad emottaga någon, och derföre icke ringde efter kammartjenaren. General Adlercreutz kom lyckligtvis upp till konungen innan jag gick. Jag bad honom förekomma hans maj:t om hvad jag hade att säga, och reste så af till Dylta med justitie-ombudsmannen baron Mannerheim, åt hvilken jag under vägen förtrodde saken. Han var ej häftig för Augustenburg; men anmärkte, då jag nämnde penningeförmånerna, att det vore att sälja fäderneslandet. Jag svarade: »nej: ty förmånerna voro icke för oss, utan för riket. För detsamma kunde de så mycket hellre antagas, som de icke erbödos af någon föraktlig man.» — Vid återkomsten från landet såg jag grefve Wrede uti sitt fönster. Han bad mig komma upp. Obeskriflig var hans glädje. Adlercreutz hade talat med konungen och funnit hans maj:t mindre obenägen. Jag skyndade upp på slottet. Så snart konungen blef mig varse, stod han upp från spelbordet och kallade mig in i sitt kabinett. Jag aflade der min berättelse, den hans maj:t med mycket tålamod åhörde, och när jag slutligen sade, att prinsen låtit förklara mig, att om hela Sverige ville gifva honom tronföljden och om konungen vore deremot, skulle han icke emottaga tillbudet, yttrade sig hans maj:t: »Det måtte ändå vara en hederlig karl.»

Vid statsrådets derpå följande sammankomst upplästes min här ofvan åberopade embetsberättelse, rörande Fourniers anförande. Den lydde som följer:

»Enligt embetspligt bör jag i underdånighet till Eders Maj:t afgifva följande berättelse: Igenom ombud har prinsen af Ponte-Corvo emot mig låtit yttra: att han väl egde flera anledningar att förmoda det han kunde komma i fråga vid valet af svensk tronföljare; men att ehuru smickrande det vore, ville han dock ingalunda att det skulle ske, derest det icke vore Eders Maj:t behagligt; att, i händelse han skulle komma i åtanka, kunde han genast skaffa sitt nya fädernesland följande förmåner: 1:o Åtta millioner francs, att inom sex månader insätta i svenska riksgälds-

Digitized by Google

kontoret emot 4 procents årlig ränta; 2:o liqvidering af alla de svenske handlandes fordringar hos franska regeringen, hvaraf en million francs skulle vid prinsens ankomst till Sverige kontant betalas och efter fordringarnas totalbelopp på vederbörande fördelas; 5:o) utbyte af prinsens enskilda fasta egendomar i Frankrike och Hannover emot de domäner i svenska Pommern, hans maj:t Fransmännens kejsare bortskänkt. Dessutom gaf samma ombud tillkänna prinsens beredvillighet, att göra allt hvad på honom ankomma kunde till förmån för svenska handeln.»

»Nu ehuru dessa anbud äro åtföljde af omständigheter, hvilka gifva den grad af trovärdighet, att jag enskildt icke kan å minsta sätt draga deras riktighet i tvifvelsmål, så hafva de dock icke all den säkerhet, jag i det embete, jag bekläder, bör fordra. Men de äro af den stora vigt för fäderneslandet, att de, efter min underdåniga tanka, böra väsentligen inflyta på det val, för hvilket riksens ständer äro sammankallade. Det blifver således af yttersta nödvändighet att skaffa sig ofvannämnda säkerhet, och den kan lätt, ehuru med någon tidsutdrägt, vinnas.»

Ehuru hemliga utskottet redan inkommit med sitt yttrande till förmån för hertigen af Augustenburg, befalte dock konungen, på statsrådets enhälliga tillstyrkan, att denna berättelse, såsom anledning till ett nytt yttrande, skulle hemliga utskottet meddelas.

Straxt derefter ankom det bref, som här nedan finnes afskrifvet. Det var utan namn och datum, men skrifvet med generalkonsul Signeuls hand, så lydande:

»Ehuru jag såsom embetsman bort låta konungens härvarande minister ignorera, att jag, kanhända bättre än han, känner den negociation, som baron Mörner entamerat, fordrar likväl min skyldighet, att härmedelst på det vördsammeligaste prevenera Ers Excellens, att franske kejsaren skulle med det största nöje se marskalken Barnadotte kronprins i Sverige. Att Alquier ej reser, kommer alldeles icke af något slags missnöje med den ifrågavarande propositionen. Franska regeringen vill endast veta, om det partiet, som föreslår Ponte-Corvo, är af konungen understödt, och att det således icke har någon karakter af intrig. Jag kan på min heder försäkra Ers Excellens, att kejsaren varit enchanterad af den ouverture, som blifvit gjord åt prinsen af Ponte-Corvo. De underrättelser, som i detta fall blifvit mig meddelte, äro pålitliga; ty jag har dem från personer, som nalkas kejsaren och som full-

Digitized by Google

komligen känna dess hemliga tänkesätt emot Sverige. Den trohet jag är skyldig konungen, förenad med min vördnadsfulla högaktning för Ers Excellens, har determinerat mig att skrifva detta bref, hvars innehåll är sant och opartiskt. Om det skulle vara stridande mot vissa officiella berättelser, hoppas jag framtiden skall bevisa, det jag varit väl underrättad, samt att jag, i min trånga verkningskrets, bjudit till att vara nyttig åt mitt fädernesland.»

Signeul hade förut, straxt efter det tidningen kom till Paris om prins Carl Augusts död, skrifvit mig till, att kejsar Napoleon önskade att konungen af Danmark måtte blifva vald till tronföljare. Det var denna tanke, som satte baron Mörner i rörelse. Hade konungen af Danmark kunnat blifva vald utan någon kejsarens synliga åtgärd, så hade han varit glad, att genom de tre nordiska rikens förening se en mäktig Rysslands fiende uppväxa; men han ville icke då i ögonblicket förtreta Ryssland, hvilket land han trodde sig då ännu behöfva, i anseende till sina afsigter mot engelska handeln. Alla danska ministern herr Dreyers depescher till danska ministèren innehöllo franska kejsarens försäkringar, att han önskade det konungen af Danmark måtte blifva vald till tronföljare; men franska chargé-d'affaires Desaugiers fick ingen föreskrift att bidraga dertill. Ingen den minsta inflytelse hade han; men danska ministern von Dernath visade honom sina depescher och förmådde honom att yttra sig i kejsarens namn till förmån af danska konungen. Då detta blef i Paris bekant, återkallades han med kejsarens onåd, och blef på någon tid icke nyttjad.

Det var ett af de vackra dragen i svenska nationalkarakteren, att den största majoriteten vid riksdagen, som var alldeles stämd för prinsen af Ponte-Corvo, likväl icke gjorde något steg för hans val, innan konungen dertill gifvit sitt samtycke. Jag har alltid varit min konung tillgifven och bidrog törhända något, att bibringa konungen bättre tankar om prinsen af Ponte-Corvo, men förklarade mig icke offentligen för hans val, innan konungen yttrat sig för honom. Hans maj:t var hela denna tid sjuk af verkliga bekymmer, brydd af allt,

Digitized by Google

som talades emot och med. Hela dagen talades för prinsen af Ponte-Corvo, och om aftonen, då konungen skulle gå till sängs, plågades han af Battrams reflexioner till förmån för Augustenburg, så att jag, bekymrad om konungens helsa, sade till Battram: »Händer konungen något, så löper ni stor fara, ty folket utöfvar sin hämd öfver er.» När konungen reste från Örebro, följde Adlercreutz och jag honom ned till vagnen. På sista trappsteget stannade hans maj:t, vände sig till oss och sade: »denna stund har jag efterlängtat: jag trodde icke, att jag skulle komma lefvande härifrån» *).

Så snart det blef bekant, att konungen föreslagit prinsen af Ponte-Corvo, skyndade sig ständerna att afgöra valet. Frågan blef endast om hvilken som skulle komma först. Ridderskapet och adeln kom sist, ty general Tibell var kommen från Stockholm för att prata vid tillfället, och grefve Adolf Göran Mörner höll ett långt tal. Begge delarne voro öfverflödiga, ty ingen behöfde öfvertalas: man väntade endast på slut.

Franska ministern baron Alquier uppehöll sig i Köpenhamn, på kejsar Napoleons befallning, intill dess valet var förbi. Sedan kunskap om valet kommit till Köpenhamn, reste han genast till Örebro, der han hade sina inträdesföreträden både hos konungen och drottningen. Hennes maj:t var ankommen ifrån Strömsholm och började sitt vistande på ett landställe, kalladt Hagalund; sedermera flyttade hon till slottet.

Kejsar Napoleon hade fått trenne serafimer-ordens dekorationer, att utdela efter behag. General Reille, kejsarens adjutant och gunstling, prins Aldrobrandini-Borghese och Beauharnais blefvo dermed hedrade. Alquier medförde endast tvenne: dem gaf konungen åt mig och Adlercreutz, åt denne senare såsom pendant emot Reille **). Man väntade ett tredje:

---

*) Större delen af denna berättelse om tronföljarevalet efter Carl Augusts död är tryckt i Portefeuille, II: 175 ff., och öfversatt på norska i Aalls Erindringer såsom Bil. 58 b.

**) Denna tilldragelse, som i diplomatiska kretsar väckte ej ringa uppseende, är annorlunda berättad i Björnstjernas anteckningar (II: 170) samt af Lagerbjelke. I bref till v. E. hade L. föreslagit hertigarne af

Digitized by Google

det var ämnadt åt grefve Essen, men kom aldrig. — Hans maj:t hade ämnat gifva serafimer-orden åt baron Adlercreutz. Baron Fleming önskade dermed blifva utmärkt, för riksdagens skuld. Konungen var icke sinnad att göra det, men Adlercreutz afstod, och ändtligen bragtes konungen, att genom Wetterstedt låta Fleming veta sitt utnämnande. Baron Fleming önskade då, att få såsom baron Duwall blå bandet i riddarhuset, då adeln var församlad, men det bifölls icke.

Riksmötet uppsköts och flyttades till Stockholm, på det att ständerna måtte kunna hylla den nya kronprinsen.

Hans excellens grefve von Essen afgick till Helsingborg för att emottaga hans kongl. höghet, och ärkebiskopen doktor Lindblom till Helsingör, för att emottaga den utvalde tronföljarens trosbekännelse enligt Lutherska läran. Hans högvördighet hade uppsatt ett långt ceremoniel, hvilket innehöll förslag, att akten skulle ske i en dansk kyrka, der hans högvördighet skulle officiera, omgifven af flera svenska prester i korkåpor, och att dansk militär skulle besätta kyrkodörrarne. Jag strök ut allt detta. Trosbekännelsen aflades i svenska konsulatshuset, hvilket, såsom tillhörande svenska kronan, var att anse såsom stående på svensk botten. Der var äfven en temligen stor sal, som kunde rymma den mängd af svenskar, hvilka för tillfället ankommo. — Som hans kongl. höghet ankom södra vägen, kunde han ej direkt komma till Drottningholm. Han stannade således vid Sturehof och gick derifrån dagen derpå sjövägen till nyssnämnda lustslott.

Ständerna uppvaktade hans kongl. höghet der. Kronprinsens svar till ridderskapet och adeln var icke så ange-

Cadore, Friaul och Feltre till erhållande af serafimer-orden med tillägget: »Je sais que le roi pensait au prince de Ponte-Corvo, mais il est maintenant à l'écart et presque brouillé avec l'empereur.» ($^8/_1$ 1810) Enligt Lagerbjelkes framställning, voro de franska röda banden af Napoleon ernade åt Engeström, Essen och Lagerbjelke; och anledningen att endast två band afsändes till Sverige var att denne sistnämnde vistades i Paris. Att Adlercreutz, icke Essen, erhöll denna utmärkelse, väckte kejsarens förtrytelse, och detta blef orsaken att Lagerbjelke ej fick den honom tillernade dekorationen samt att jemförelsevis mindre betydande personer af kejsaren hedrades med serafimer-banden.

Digitized by Google

nämt, som till de andra stånden. Hans kongl. höghet har sedan sagt mig orsaken. Han hade skrifvit ett annat tal, men då honom meddelades baron Flemings, och han fann det innehålla förmaningar att följa den aflidne kronprinsens, Carl Augusts, efterdöme, ändrade han sitt svar *). »Först och främst, sade kronprinsen, tyckte jag att den höga tonen, som rådde i Flemings yttrande, icke passade, och sedan tror jag prins Carl August var en värdig herre, men icke hade han visat sig på verldsbanan, såsom jag, och hade inga efterdömen lemnat.»

Flera af dem, som hade lust att betyda, reste ut till Drottningholm, för att uppvakta hans kongl. höghet och göra sin tillgifvenhet gällande. Men jag trodde mig icke böra infinna mig hos hans kongl. höghet, innan han sett konungen. Kronprinsen gjorde ett enskildt besök hos konungen en eftermiddag och reste genast ut igen till Drottningholm.

Intåget till hufvudstaden var utsatt till d. 1 November. Jag lät underrätta hans kongl. höghet, att det var förra konungens födelsedag. Af grannlagenhet att icke väcka någon ledsam åminnelse hos enkedrottningen Sofia Magdalena, uppsköt hans kongl. höghet intåget till d. 2 November och lät tacka mig för den underrättelse, jag meddelat. Vid ankomsten till slottet inträdde kronprinsen till konungen. Deras excellenser och statsrådets ledamöter blefvo af hans maj:t presenterade. Dagen derefter på förmiddagen gjorde jag min första underdåniga uppvaktning.

Efter riksdagens slut blef baron Fleming, som väl förrättat landtmarskalksembetet, utnämnd till statsråd. Jag hade visserligen visat honom vänskap och borde icke tro, att han kunde underlåta att svara deremot. Men han sällade sig genast till dem, som ville undanröja Adlercreutz och mig. Jag, som skötte mina ärender och hade mycket nog att göra, kände icke hans förhållande; men på en bal, som gafs efter kronprinsessans hitkomst, sade han mig: »Jag ser, att jag måste taga afsked.» — Hvarföre? sade jag. Du har ju nyss blifvit

*) Såväl Flemings tal som kronprinsens svar äro tryckta i Adlersparres »1809 och 1810.» III: 164 o. f.

Digitized by Google

statsråd och ingenting obehagligt har händt dig. — »Adlercreutz har sagt mig starka saker», svarade han. — Tag icke det till sinnes, svarade jag, I blifven väl vänner igen. — Jag sökte genast upp Adlercreutz, för att få veta, hvarom fråga var. Han sade mig, att Fleming begärt företräde hos kronprinsen och framställt nödvändigheten af vårt åsidosättande; samt att han derföre sagt åt Fleming: — »Hvad vill du? Har du något emot von Engeström och mig, så säg oss det rent ut, och vill du mer än hem, så skall du i mig finna din man.» — Detta hade aldeles förskräckt Fleming. Saken stannade dervid.

Under riksdagen i Örebro affärdades den värdige amiralen Krusenstjerna till Sir James Saumarez, som då förde befälet öfver engelska flottan i Kattegat. Då vi låtsade vara i krig med England, kunde han ej vara försedd med officiella instruktioner. De han fick, dikterades för honom hos mig och skrefvos med hans egen hand. Han och landshöfdingen i Göteborg, grefve Rosen, som mycket nitiskt uppförde sig, funno mycken välvilja hos Sir J. Saumarez *). Med denne amiral fortsatte Krusenstjerna underhandlingarne under loppet af sommaren 1811 i Östersjön.

*) Se vidare om den mellan Krusenstjerna och Saumarez i Aug. 1810 afslutna konvention Schinkels Minnen VI: 23. Landshöfding Rosens talrika rapporter till v. E. från Göteborg äro en hufvudkälla för historien om de egendomliga förhållanden, som detta låtsade krig medförde. De ega en mera privat än officiell karakter och förvaras bland Engeströmska brefvexlingen.

Digitized by Google

X.

Kronprinsen Carl Johan och åren 1811—14.

Kontinentalsystemet. — Landshöfdingarnes rapporter och Mannerheim. — 1809 års män. — Carl XIII:s orden. — Bond-uppror. — Landtbruksakademiens stiftelse. — Sam. af Ugglas. — Underhandlingar med England och Ryssland. — Frederna i Örebro. — Riksdagen 1812. — Grefve Axel Rosen. — Grefvinnan v. Engeström och herr de Cabre. — Mötet i Åbo och förbundet med Ryssland. — Fru Stael i Stockholm. — Afsked från kronprinsen. — Tvist med drottning Hedvig Charlotta. — Fleming och Brahe. — Anckarsvärd och kronprinsen. — Wallmark. — Adlersparres rapporter. — Freden i Kiel och fredstraktaten vid Hornstull i Stockholm. — Nya excellenser. — Carl XIII, "konung af Norge". — Adlerbeth. — Norges sjelfständighetsförklaring och kronprinsens återtåg. — Chateaubriands försvarare i Stockholm. — De förbundna makternas kommissarier i Norge. — Sveriges kommissarier i Norge. — Resor med konungen och kronprinsen sommaren 1814. — Kronprinsens återkomst. — Riksdagsförberedelser. — Illumination.

I början af året 1811 rasade grufliga stormar i Östersjön, och mer än 100 handelsfartyg kastades på stranden vid Karlshamn. Borgmästaren i denna stad, Möller, var i Stockholm. Han kom till mig och berättade att han derom haft bref; men ingen officiel underrättelse var derom ankommen. Franska ministern baron Alquier kom nu och begärde såsom en följd af kontinentalsystemet seqvestrerandet af alla kolonialvaror, som funnos å dessa skepp. Då jag sade honom, att jag ingen officiel kunskap derom hade, trodde han det vara en undflykt, för att slippa uppfylla våra i freden med Frankrike gjorda löften. — Jag gjorde om allt detta min rapport till konungen och kronprinsen. Denne senare, vand vid mera ordning i de länder, der han vistats, var högeligen förundrad öfver ministèrens okunnighet. Jag skall längre fram omtala de steg, till hvilka denna händelse gaf anledning. Jag föreslog seqvestrering af kolonialvarorna, men fick mycken motsägelse. Grefve Rosen hotade från Göteborg

Digitized by Google

med anfall af engelska flottan. Baron Wetterstedt äfvenså med mycken ifver. Jag var för gammal i diplomatien för att låta skrämma mig. Baron Rosenblad var en af mina häftigaste motståndare. Jag fick utstå många och långa diskussioner, men vann seger. Engelska assuradörerna skickade till Stockholm kommissarier, som underhandlade en aversionshandel, hvarigenom riket vann 1,500,000 rdr med några icke synnerliga afdrag *).

Hans kongl. höghet var med skäl förundrad öfver att regeringen inga underrättelser fick om hvad sig i landet tilldrog. Han befalde således, att jag skulle skrifva ett cirkulär till landshöfdingarne med befallning om rapporters afgifvande. Jag uppsatte ett koncept, hvarutinnan voro uppräknade de ämnen, öfver hvilka landshöfdingarne borde ingifva berättelser. Jag visade det åt hofkansleren, som bad mig tillägga, att de borde inberätta huru tänkesättet var i orten och huru sinnena voro stämda. Jag hade icke ansett det nödvändigt, men Wetterstedt, som alltid fruktade förra konungafamiljens återkomst och en kontra-revolution, bad mig derom; och som jag icke fann något ondt deruti, så införde jag det. Grefve Cronstedt, som förrättade landshöfdingesysslan i Linköping, lät trycka mitt cirkulär **); det väckte alarm, man sade att fråga var om spioneri,

*) Fartygen förde tysk och dansk flagga, och meningen var att utöfva repressalier mot Danmark och Preussen för deras kaperier. Skeppsladdningen var emellertid förbjudna engelska varor, och för att ej stöta sig med England, vidtog man den utvägen att direkt vända sig till engelska regeringen med förslag att låta skadeersättningen utgå i form af ett låtsadt uppköp från England. Se härom Schinkel, anf. st. VI: 70, 337. Jfr De Geer, Lefnadsteckning öfver H. Järta, s. 28.

**) Sedermera infördt i »De närvarande», 2:dra uppl., s. 260. — En stor del af dessa landshöfdingarnes hemliga rapporter till statsministern förvaras i E. S. Några af dem innehålla karakteristiska bidrag till Sveriges inre historia under denna tid. Såsom prof på de stränga fordringar, som ställdes på vederbörande, meddelas följande aktstycke, efter utkastet bland Engeströmska papperen.

Stockholm d. 26 Nov. 1812.

På kronprinsens mig i statsrådet gifna nådiga befallning får jag den äran låta herr justitiekansleren veta, att underrättelser kommit h. k. h. tillhanda om upproriska tillställningar i Malmöhus län. Personer skola

Digitized by Google

och riksens ständers ombudsman började tala högt. Han hörde till 1809 års clique och var således icke min gynnare, ehuru gamla bekanta vi voro. Han visste icke, att den artikel han angrep, var Wetterstedts och icke min. Wetterstedt kom nu och bad mig ställa Mannerheim tillfreds, och återkalla mitt cirkulär. Jag svarade: »Nej, det jag en gång skrifvit på konungens befallning, det återkallar jag aldrig.» Han öfvertalade kronprinsen att äfven föreslå detta steg, men jag blef bestämd vid min mening, och ingenting hände. Mannerheim stillade sig.

Jag nämnde »1809 års clique». Det var en förfärlig sammansättning, väl ingalunda förföljande, undantagande mot vissa personer, såsom mot Ruuth och De la Gardie, men högst obillig i protektionen för sina vänner. Biskop Rosenstein, Adlersparre, Platen, Silfverstolpar, grefve Adolf Mörner, Hans Järta *), Man-

---

gifvas, som söka uppvigla allmogen, och dessa skola ingalunda vara af den lägsta folkklassen.

Med den sorgfällighet, högbemälte herre hyser för bevarandet af stillheten i landet, är det enligt, att alla möjliga steg tagas till förekommande af olyckor. Hans nådiga vilja är derföre att N. N. med största uppmärksamhet följer allt hvad sig inom länet tilldrager, och tillfölje deraf ålägger kronobetjeningen att dagligen insända berättelser om förhållandet i denna ort, till vinnande af en allmän öfversigt, så nödig för att fullkomligt kunna upplysa så konungen som militärbefälhafvaren i provinsen. Dagligen lärer N. N. till mig insända rapporter, hvilka skola kronprinsen föreläggas. Dessa skola med extrapost ofelbarligen afsändas, de tvenne dagar i veckan endast undantagna, då vanliga posten tillbjuder en likaså skyndsam utväg till brefvens fortskaffande. Dessa dagliga rapporter fortfara intill dess annorlunda blifvit befaldt. H. k. h. har befallt mig låta N. N. veta, att flera regementen äro färdiga att vid första vink aftåga till Skåne, och skulle innevånarne af denna provins tillåta sig olydnad och uppstudsighet, då hafva de brutit den öfverenskommelse, de genom sista konstitutionen ingått, och kunna således icke af densamma skyddas, utan blifva såsom fiendtliga ansedda och behandlade, intill dess de åter genom lydnad och ordentlighet gjort sig svenska namnet värdiga.»

*) Järta utträdde snart ($^{18}/_{8}$ 1811) ur styrelsen, då han ansåg det vara grundlagsvidrigt, att rikets styrelse uppdrogs åt kronprinsen, och hans åsigter i finansfrågor ej läto sig förena med regentens. Att J:s förhållande till regeringen var spändt, visas bl. a. af följande biljett till v. E. ($^{8}/_{6}$ 1811):

Digitized by Google

nerheim, Cederström, Wetterstedt och deras anhängare voro enligt deras tanke de som borde styra allt. Visserligen hade de i många afseenden vid riksdagen visat patriotism och gjort goda saker. Jag tror dem äfven väl sinnade, ehuru stundom förblindade. Platen, som har ett godt hufvud ock mycken drift, vågade tvenne försök, som emot allas förmodan lyckades: jag menar »konskriptionen» och »Göta kanal». Det sätt, hvarpå landtvärnet blifvit behandladt, tycktes böra blifva ett hinder för denna nyttiga nya inrättning, men det öfvervans. Göta kanal var ett stort tilltag och gör heder åt nationen, om det fullföljes, som jag hoppas; men det är just detta arbete, som är skuld till vårt mynts försämrande och våra finansers dåliga tillstånd. — Sammanhanget mellan ofvannämnde herrar och deras uteslutande förtroende till hvarandra var emellertid icke hvarken nyttigt eller angenämt. Flera gånger längre fram kommer jag att anmärka, huru det visat sig på ett mindre förmånligt sätt. Tiden har väl under 15 år något minskat deras betydenhet, men ännu visar det sig tydligt, då frågan är om protektion för någon af deras anhängare.

I Maj 1811 instiftade konungen Carl XIII:s orden. Vid dess inrättande var fråga att uppenbart i allmänna verlden bära den högsta frimurare-dekorationen. Deremot ingaf statsrådet baron Adlerbeth ett starkt och grundligen författadt memorial. Då saken icke på annat sätt stod att hjelpa, upp-

---

»Med betygande af min vördnadsfullaste erkänsla för E. E:s godhet att vilja föreslå mig till underhandlare om en handelstraktat med de norra amerikanska staterna, får jag äran förklara, att jag nu icke ovilkorligen skulle kunna emottaga detta förtroende, om det erbjöds mig. En sådan underhandling lärer icke förr än efter flera månaders förlopp kunna öppnas, och dessförinnan måste jag söka att etablera mig i en landsort eller här företaga något sådant yrke, som, ehuru ej vanhederligt, ej torde kunna förenas med en negociateurs värdighet. Med vanlig uppriktighet vågar jag äfven tillägga, att jag icke skulle vilja i förväg förbinda mig till en förrättning, som, då den kunde utföras, möjligtvis satte mig i gemenskap med personer, dem jag föraktar. Deras bemödanden att intränga sig i affärerna synes mig vara temligen nära att lyckas, understödda som de äro af en och annan bland dem, hvilka närmast omgifva regenten.» (E. S.)

Digitized by Google

gjorde han följande förslag, hvilket han bad mig understödja till undvikande af något, som verkligen kunde blifva ett åtlöje:

I händelse H. M:t skulle i nåder täckas af högsta graden i frimurare-orden inrätta en publik orden, hvars tecken offentligen kommer att bäras, synes nödigt att H. M:t tillkännagifver en sådan dess nådiga vilja och befallning, hvarvid i underdånighet hemställes, om icke

1:o såsom skäl kunde uppgifvas, att H. M:t stiftar denna nya orden till åtanke af gamla och enskilda förbindelser, samt att, då H. M:t såmedelst vill tillåta de personer, som nu dermed hedras, att bära ordenstecknet offentligen, H. M:t låter på sina efterträdares pröfning ankomma, om de vilja i framtiden bibehålla denna orden;

2:o att orden får namn af *Carl XIII:s orden*, emedan detta närmast synes svara emot det uppgifna ändamålet. Namn af *röda korset* skulle dels alltför tydligt röja frimureriet, dels väcka en misstanke på Rosenkreutzare-hemligheter — en orden som ej varit väl ansedd på religionens vägnar, utan känd såsom schismatici.

3:o att i globen på det röda korset, hvarest nu står ett *B*, H. M:ts chiffre *C. XIII* i stället kunde få sitt rum. Korset är nu ensidigt; men blefve det tvesidigt, och H. M:t funne nödigt, att *B* bör bibehållas, som dock för att bäras publikt, förekommer nog mysteriöst, kunde *C. XIII* sättas på ena sidan och *B* på den motsatta.» —

Sommaren tillbragte hofvet på Drottningholm, der en paviljong blifvit mig öfverlåten. Jag hade der mitt eget hushåll och drottningen gjorde oss en gång den nåden att intaga middagsmåltid hos oss. Kronprinsessan var redan återrest till Paris.

En orolig bonde från Vermdön, hvilken redan under 1809 och 1810 års riksdagar visat sig uppstudsig och missnöjd med nuvarande regeringen, hade uppretat allmogen i sitt grannskap, hvilken företog oroliga sammankomster. Upphofsmannen skrapade igen spåren efter sig. Ransakning blef hållen öfver de öfriga. Tvenne män i grannskapet af Norrtelje blefvo dömda till döden och en hel hop bönder fingo spö vid Barkarby. Deputerade af allmogen infunno sig på Drottningholm, inför konungen. Kronprinsen höll för dem ett skarpt tal på franska, hvilket jag öfversatte på svenska*). De till döden dömdes

*) Tryckt i Inrikes Tidn. 1811 den 1 Juni.

Digitized by Google

hustrur och barn infunno sig äfven vid Drottningholm, för att begära nåd; jag var äfven deras tolk. De blefvo benådade.

Annars föreföll under sommaren ingenting synnerligen märkvärdigt. Jag erhöll ett bref ifrån landshöfding Nieroth i Hernösand med underrättelse, att en härjande farsot var gängse i hans län och att ingen läkare var att tillgå i hela länet. Detta bref ankom en lördags eftermiddag. Jag skickade det genast till Frösunda till arkiater Schulzenheim, såsom præses i sundhetskollegium. Konungen var på Rosersberg, och kronprinsen på en resa till Östergötland. Jag fick således fatta beslut på eget bevåg. Ingen extra sammankomst af kollegium fann Schulzenheim nödvändig. Man väntade till vanliga sammankomstdagen, nämligen till tisdagen; 8 dagar derefter justerades protokollet; 8 dagar derefter igen läste jag i avisorna en förfrågan om någon läkare ville resa till Vester-Norrland, och slutligen anmälde sig en fyllhund, hvilken uppsändes. Emellertid borttog döden en mängd menniskor i Hernösands län. Då jag härom gaf min rapport till hans kongl. höghet, befalde han, att fyra unga läkare skulle beständigt vara kollegium till hands, för att genast afsändas dit, der en farsot var i gång.

I Skåne voro upproriska uppträden, hvilka ställdes till rätta efter ryttmästare Geijers anfall på bönderna vid Helsingborg och grefve Hampus Mörners vid Klågerup lossade kanonskott. Konskriptionen var väl första orsaken till resningen, men hos allmänheten inrotade sig en lust, att göra sig af med alla herrskap. De tänkte såsom bönderna i Boråsiaden:

»Vi vore lyckligt folk, man säge hvad man vill,
om ingen herre gafs, och ingen lag var till».

Det troddes att visst folk i Skåne väntade ett besök af förra kongl. familjen. Att så var, kan jag icke försäkra, men Tornerhjelm, som var af de gamla ifriga gustavianerna och således icke nöjd med nuvarande regering, har sagt mig, att fältmarskalk Toll länge låg stilla i Ystad, i afvaktande på något dylikt. Hvad som är säkert, det är, att under alla

Digitized by Google

dessa buller hördes ingenting af Toll i fjorton dagars tid *).

Jag kan icke ingå i några detaljer om dessa händelser; men bör likväl tillägga, att grefve Axel de la Gardie, på inkommen berättelse om missnöje i Engelholm, begaf sig genast dit och stälde till rätta, samt att smittan hade gått öfver skånska gränsen och visat sig vid Markaryd, der flera unga drängar nekade att ingå i konskriptionen. Landshöfdingen, grefve Carl Stellan Mörner, begaf sig genast dit, samlade allmogen och frågade hvilka de drängarne voro, som nekat inträda i konskriptionen. Då de nämndes, sade han: »de äro soldater» och ingen vågade säga ett ord emot.

Emot hösten egde dylika uppträden rum i Södermanland. H. excellens grefve Wrede, hvilken bodde i grannskapet, satte sig till häst och begaf sig dit, der samlingen var. Det lyckades honom att stilla de oroliga, men deras tankar gingo ut på icke mindre än utrotande af herrarne. Baron Palbitski på Juleta hade länge varit af en sträng opposition emot regeringen och predikat för bönderna. Nu insåg han den våda, hvari han kastat sig, och sade: »I aderton år har jag arbetat uppå att få min egendom bränd; nu är det rådligast att upphöra.» —

Kongl. landtbruksakademien stiftades d. 26 Dec. 1811. Herr Pourtalès hade till kronprinsen insändt en bok angående

*) Tolls vistelse i Ystad berodde på det honom af regeringen gifna uppdraget att granska skeppsdokumenterna på några till denna stad inkomna fartyg. — Ett urval såväl af Tolls bref till v. Engeström som af Tolls brefvexling i allmänhet rörande denna sak finnes tryckt i »Samlingar till Skånes historia», utg. af M. Weibull, 1871, 1876. Det synes af dessa aktstycken framgå, att misstankarne mot Toll varit ogrundade. »Den i sqvaller- och spionrapporterna från Skåne svärtade statsmannen, yttrar utg. af dessa handlingar, har här tillräckligt tecknat sig sjelf för att bespara en kommande tid besväret att efterforska huruvida 1811 »den ogenomtränglige Toll handlade i något doldt syfte». (Schinkel VI: 77—87). Se vidare (Lilliecrona), Biografisk teckning af J. C. Toll, I: 113 o. f. 290—94, hvarest åtskilliga af Tolls bref till v. Engeström äro tryckta, samt II: 182—188, hvarest finnas införda v. Engeströms bref till Toll. Brefvexlingen saknar icke å ömse sidor sin märkvärdighet, och synes visa att v. E. under de pågående oroligheterna icke ville lyssna till angifvelser mot den gamle generalguvernören.

Digitized by Google

bränvinsbränning och destillering, i hvilken åtskilligt var infördt angående hvad i Sverige blifvit gjordt. H. k. h. befalte mig meddela densamma åt frih. Edelcrantz med begäran om dess yttrande. Han, nämligen Edelcrantz, tillstälde mig ett memorial i anledning häraf, hvilket jag öfverlemnade åt kronprinsen. Detta bragte kronprinsen på tanken om inrättandet af en landtbruksakademi, och jag fick befallning att begära af Edelcrantz ett förslag till en sådan akademi. Några dagar derefter uppdrog h. k. h. åt statsråden baronerna Rosenblad och Fleming att afgifva förslag till en sådan inrättning. Efter konseljen anmärkte jag emot h. k. h. att jag redan på dess befallning talat vid Edelcrantz härom. — Ja, svarade kronprinsen, han afgifver sitt särskildt, och de andra likaledes. — »Jag bör, svarade jag, förekomma E. K. H. om hvad som händer. I morgon förmiddag gå begge dessa herrar till Edelcrantz och bedja honom uppgöra för sig ett nytt förslag.» Det hände, och Edelcrantz svarade dem: »allt för gerna, men jag får lemna det först åt h. exc. von Engeström, som först på nådig befallning begärt det.» Han lemnade mig det äfven och jag presenterade det på hans vägnar åt kronprinsen.

Nu skulle saken komma i gång. En samling skulle hållas hos kronprinsen en afton. Till densamma kallades, utom flera andra, alla statsrådets ledamöter, jag ensam undantagen. Följande dagen tog jag mig friheten fråga h. k. h., om jag förlorat dess förtroende, efter jag icke fått den nåden öfvervara rådplägningen. — Nej, svarade kronprinsen, jag undrade på att ni ej var närvarande. Jag hade uppdragit statssekreteraren Börtzell att sammankalla vederbörande. — Som dessa herrar ingenting kände, utom Sverige, var föreslaget att landtbruks-akademien skulle inrättas efter vetenskaps-akademiens mönster, med ombyte hvart halfår af president. Jag tog mig den friheten föreställa nödvändigheten af beständig president och beständig sekreterare, derest man icke ständigt ville afbryta ärendenas gång; och h. k. h. fann det billigt.

Vid derpå följande riksdag i Örebro hörde jag i konseljen justeras ett s. k. statsrådsprotokoll, hvilket var just det-

Digitized by Google

samma protokoll, som hölls i ofvannämnda rådplägning, från hvilken jag varit utesluten. Efter konseljen tilltalade jag Rosenblad och Börtzell och frågade, huru sådant kunde ske. Rosenblad sade, att han visste det ej, och sprang ifrån oss. Börtzell bedyrade att han gjort kallelsen efter en honom af Rosenblad lemnad lista. —

Den 6 April 1812 afled h. exc. grefve Samuel af Ugglas. Förut är berättadt*) huru han sökte göra sig bemärkt under konung Gustaf III:s regering, och rörande hans förhållanden under senare tid torde här något böra nämnas.

Då jag 1805 kom hem, fann jag Sam. af Ugglas vara en ganska betydande man, med ett högst näsvist utseende och plumpa seder. En så litet bildad och bondaktig president i kammarkollegium hade jag aldrig sett. Han var då fruktad och hatad af myckenheten, men mycket älskad af sina kreatur. — Då jag återkom efter 1809 års hvälfning, var ställningen helt annorlunda. Han var nu förföljd, och som jag aldrig älskat förföljelser, visade jag honom en vänskap, med hvilken han var då mera nöjd, än han syntes mån derom, då han var lyckligare. Vid riksdagen gjorde man på riddarhuset oanständiga anfall emot honom, hvilka vunno stort bifall hos en mindre tänkande menighet. Jag bör göra honom den rättvisan, att han vid dessa tillfällen visade mera mod än de öfriga, och att han försvarade sig, då andra icke vågade öppna munnen. Vid vestra arméens ankomst var tanken att arrestera honom äfvensom en myckenhet andra, hvilka man ansåg såsom förre konungen tillgifna, men general Adlercreutz satte sig deremot. Han ville icke att någon förföljelse skulle ega rum. Det i början af riksdagen rådande partiet uppväckte hat emot honom, icke allenast i stånden, utan äfven ibland pöbeln. Hans värsta ovän var direktören vid landttullarne Grewesmöhlen, hvilken jag tror det var nödigt att skaffa från verket, ehuru jag tror, att man med afseende på honom icke iakttog de nödiga formaliteterne.

Den 20 Juni 1810, då pöbeln så ohyggligt mördat riks-

*) Se detta arbete I: 66, 67, m. fl. ställen.

Digitized by Google

marskalken grefve Axel Fersen, föll det densamma in på eftermiddagen, att anfalla grefve Ugglas. Fönsterna i hans bostad voro till en stor del inslagna, då gardet till häst kom och skingrade folket. Grefvinnan Ugglas, som länge varit sjuk af sorg öfver allt det som sades om folkets hat till hennes man, fick nu en förskräckelse, som lade henne i grafven. — Hon var en rättskaffens och beskedlig fru, som hade allmän aktning. Hon var ful. Ugglas, som alltid kalkylerade snällt, ansågs hafva gift sig med henne för att få Forsmarks bruk. Jag har knappast sett ett så långt fruntimmer. För att gifva mig ett begrepp om markisinnan Bois de la Mothes storlek, som kom till Stockholm med sin fader, franske ambassadören markis de Pons, skref mig Schröderheim till på Wien, der jag då var: »Du har, såsom vi alla, trott, att fru Ugglas hade mycket hår, men sedan marquise du Bois de la Mothe kommit, har man fått veta, att hon är skallig.»

Grefve Ugglas tog ogerna afsked från tullen, ty han höll af att betyda; men Adlercreutz öfvertalade honom att göra det, för att skaffa stillhet både åt sig och regeringen, hvilken ständigt fick försvara honom. Genom sin drift, genom ordning och arbetsamhet var han verkligen nyttig. Allting gick under hans vård, och alla kassor, så statens, som hans egna, prospererade lika under hans förvaltning. Frimurarnes kassa och barnhus hafva honom mycket att tacka. Kl. 4 om morgonen var han uppe och sysselsatt. Om aftonen syntes han sofva vid spelbordet, men vann penningar. Han spelade gerna och högt. — Upphöjda begrepp om anständighet och värdighet hade han icke. Han ville anlägga latriner under konung Gustaf III:s staty, och den halfcirkel han lät bygga vid nya bron, som är afskuren af en temligen bred kanal, var ämnad till en försäljningsort för fisk och grönsaker, ehuru den ligger under slottsfönstren.

Fåfänga var hans hufvudfel. Han fick borgerskapet att sätta sin byst på börsen, såsom pendant till baron Carl Sparres, hvilken dock var en helt annan öfverståthållare. Öfverallt, der han haft något att göra, restes upp stenar med inskriptioner, i hvilka hans namn icke var glömdt.

Digitized by Google

Grewesmöhlen hade mycket insteg hos dåvarande öfverståthållaren Skjöldebrand och förmådde honom att fästa kronprinsens uppmärksamhet på den öfver nya brobyggnaden uppresta stenen, hvilken bar förre konungens namn, och äfven Ugglas'. Denna sten såg ut som en kakelugn och var illa ställd midt i stora porten, under Lejonbacken. Skjöldebrand anmälde, att stenen bar Gustaf Adolfs namn och borde derföre borttagas. Jag anmärkte, att den endast var ett monumentum historicum för den tiden, då bron bygdes och hade såsom sådant ingenting anstötligt, men att den vanprydde slottsbyggnaden och derföre borde flyttas. Det vidtogs och befallning gafs, att i tysthet låta taga bort densamma. Detta var emot Grewesmöhlens uträkning. Han lagade, att folket genom allmänna tidningarne blef underrättadt derom. Folket samlades och ovett utöstes emot Ugglas. Denna nya förföljelse gick honom så till sinnes, att han deraf tog döden.

Jag åt middag hos honom, i ett talrikt sällskap, den 6 April. Han syntes munter och glad, men för kommerserådet Arfvedsson hade han beklagat sig, att han mådde illa. Arfvedsson bad honom genast tillkalla sin läkare Gahn, men det gjorde han icke. Till min förundran fick jag morgonen derefter veta, att han aflidit.

Genom testamente hade han begärt, att tyska kyrkans klockspel skulle ett helt år en timme om dagen röras till hans åminnelse; att en serafimer-begrafning skulle anställas, och att en silfverjetton, slagen öfver honom, skulle gifvas åt hvar och en, som bevistade begrafningen. Denna jetton, slagen öfver honom såsom landshöfding öfver Upland, har på ena sidan hans bröstbild, med omskrifvet namn och titlar, och på den andra dessa ord: »För nitisk vård om länets väl, af tacksamma innebyggare». — En händelse ville, att dagen efter hans begrafning flyttade en uggla, som någon tid uppehållit sig i kungsträdgården, upp på Riddarholmskyrktornet, under hvilket han var bisatt, och det gaf den okunniga menigheten tillfälle till mycket prat.

Digitized by Google

Vintren emellan 1811 och 1812 föreslog engelska regeringen igenom Mr Thornton underhandlingar. Man ville icke stöta England och icke lemna Frankrike orsak till missnöje. Allt måste således gå ganska hemligt till väga. Såsom en temligen okänd ort, der Frankrike inga spioner kunde ega, föreslog jag Åmål, dit Thornton skulle begifva sig, och kansliradet Netzel skickades dit, för att höra, hvad han hade att säga. Tanken var aldrig att gifva någon följd åt detta sammanträde. Det afbröts *).

I början af året 1812 underhandlades med Ryssland emellan mig och general Suchtelen. Grefve Löwenhjelm, åtföljd af herr Brandel, som haft befallning att arbeta på en förening med Ryssland, underhandlade äfven med grefve Romanzow i Petersburg. — Den konvention, som träffades emellan Suchtelen och mig, blef färdig just till den dagen jag skulle afresa till riksdagen i Örebro i April 1812. Suchtelen hade emottagit dokumentet, men förlagt det, och nekade. Jag var i en otrolig oro, men då jag sjelf försäkrat mig, att det icke fans i mina gömmor, gick jag till Suchtelen och fick honom att genomsöka alla sina papper, ibland hvilka det verkligen fans. Den konvention, som var afslutad emellan mig och

*) »M. Netzel ... informed me: that as it appeared to the Swedish government, that I was not furnished with sufficient instructions from my own government, relative to the conditions on which a peace was to be made between the two countries, and to the terms and conditions subsequently to the restoration of peace, which that event might render necessary by involving them in hostilities with France and other powers (Denmark and Russia) — it seemed more adviseable that I should not remain in this country, but that I should return on board the fleet and return to England; ... that this was rendered more necessary, by the circumstances of my intended arrival in Sweden having so far transpired in Gothemburg, as to get into the reports of the police, which have conveyed it to Stockholm, and that it had from thence come to the knowledge of the Danish minister, who had probably communicated it to that of France; and that consequently my continuance in Sweden would expose it to serious difficulties on the part of France, if it should come to the knowledge of that government.» (Thorntons berättelse, dat. Åmål 19 Nov. 1811, befintlig i E. S.)

Digitized by Google

Suchtelen, afskickades med kurir till Petersburg, för att erhålla ratifikation; men innan den hann ankomma dit, anlände den konvention, som der var träffad emellan Romanzoff och Löwenhjelm. Den var något mindre fördelaktig för oss, än den som var öfverenskommen i Stockholm, men den blef antagen *).

General Suchtelen, som med konungens tillstånd var ankommen till Örebro, kom till mig en morgon och öfverlemnade till mig tvenne kejsarens porträtt-dosor, såsom föräring åt mig och Wetterstedt. Jag svarade, att jag icke visste hvarföre, men att jag skulle inhemta hans maj:ts nådiga afgörande, om vi kunde emottaga dem eller icke. Hans maj:t befalde oss att mottaga dem. Begge dosorna voro rikt briljanterade, men min hade isynnerhet utseende att vara af största värde; den uppskattades mycket högt. Hans kongl. högbet kronprinsen ville köpa den, i anseende till fyra mycket vackra stora stenar, som voro anbragta i de fyra hörnen af dosan. Hans kongl. höghet lemnade den åt Bendix, att utbryta dessa stenar, och de befunnos vara endast skållor, under hvilka låg folium, som upphöjde dem. Det gjorde ett stort afslag i priset **).

Då vi skulle vara i ett låtsadt krig med England, fick herr Thornton, som nu åter anländt till Sverige för underhandlingar, icke flytta in till Örebro, utan honom anvisades Carlslund. Ett stort vattuflöde inträffade, som gjorde vägen emellan detta ställe och staden nästan impraktikabel, och frun i huset ville icke gifva honom mat. Han höll således på att svälta, men jag erhöll ändtligen för honom husrum i staden. Sedermera underhandlades mellan honom och mig fred emellan Sverige och England, och emellan honom och Suchtelen fred

*) Se Schinkel, Minnen VI: 137 o. f.

**) Denna gåfva skulle vara en belöning för den verksamhet v. E. utöfvat vid afslutandet af Rysslands fred med Turkiet. Se ett i Schinkels Minnen (VI: 209) infördt utdrag ur Suchtelens bref till kejsaren. Om det, såsom der uppgifves, var dennes mening att genom denna skänk »vinna grefvinnan Engeström, som ej kan glömma, att hon är polska, och som olyckligtvis eger inflytande på sin man», så kan ej nekas att medlet var illa valdt, då dyrbarheten var af så tvetydig beskaffenhet.

Digitized by Google

emellan England och Ryssland *). Dessa freder undertecknades ändligen den 18 Juli i min sängkammare, i fru Hjorths hus i Örebro, och har detta ställe derigenom blifvit det rum, der grunden lades till Napoleons omstörtande.

Sveriges fred med England innehöll ingenting mera fördelaktigt, än hvad vi kunnat erhålla redan tvenne månader förut, under hvilka vår handel kunnat gå förmånligt, men tiden förhalades genom de invändningar, som statssekreteraren Wirsén gjorde. Sveriges behof, hvilka han väl kände, kommo honom att önska en penningesumma af England, och Thornton svarade helt naturligt: »den summa ni kunde begära, blefve ej betydande för England, men skammen att hafva köpt fred blefve så förödmjukande, att ministèren, sedan den dertill gjort sig skyldig, icke kunde bibehålla sina platser.» — Hvad som gjorde mesta svårigheten var den koloni, hvilken kronprinsen önskade. Icke att England var obenäget att afstå någon af sina öfverflödiga kolonier, men att utfinna någon, som kunde anstå Sverige och ej vore nödig för engelska handeln, fordrade en jemkning, som icke var utan svårigheter. För att ändtligen komma till slut, gick jag, dagen innan freden undertecknades, flera gånger emellan kronprinsen och Thornton **). Ändtligen blef det aftaladt, och St. Lucie skulle afträdas åt Sverige; men seder-

*) Åtskilliga rapporter i E. S. visa, att engelska flottan alldeles icke visade samma undseende mot ryska och finska skepp, som mot de svenska; och förhållandet mellan Ryssland och England var vida mera öfverensstämmande med ett verkligt krigstillstånd. (Se rapport $^{20}/_{7}$ 1811 fr. Unonius, $^{12}/_{7}$ 1811 fr. Skjöldebrand i Engestr. brefvexl.)

**) Rörande denne engelske diplomat skrifver landshöfdingen grefve Rosen vid underrättelsen att han vore att återförvänta till Sverige: »Jag hade önskat Pierrepont, hellre än Thornton; men Rehausen skrifver så mycket godt beständigt om den senare, att han väl måtte vara bra. Värdes tillåta mig att underrätta, att om E. E. vill hafva mannen i »high spirit», skall man sätta honom i samtal om danskar, ty dessa hatar han värre än hunden katten. Oaktadt sin diplomatiska tournure, märkte jag att han kokade öfver, hvar gång vi talade om denna nation.» — Till amiralen Saumarez, hvars beröring med Sverige i sjelfva verket varit af mera diplomatisk än militärisk art, stod Thornton i förhållande af ett slags rivalitet. (Rosen till v. E. $^{15}/_{7}$ 1812, m. fl. st.)

Digitized by Google

mera gjorde engelska handlande i London så många föreställningar deremot, emedan de hade tillhandlat sig plantager i S:t Lucie, att denna utbyttes emot Guadeloupe. Kronprinsen ville att den koloni, vi kunde erhålla, skulle afträdas åt »konung Carl XIII och hans efterkommande efter den faststälda successionsordningen.» Engelsmännen begrepo icke, hvarföre kolonien ej efter vedertaget bruk skulle afträdas åt landet, men tiden har upplyst, hvarför kronprinsen ville hafva saken så inrättad *). Å engelska sidan var man icke envis, utan gaf snart efter.

Statssekreteraren Carl Lagerbring var landtmarskalk, och ett bättre val hade icke kunnat göras. Han förde landtmarskalksstafven både med klokhet och värdighet. Ärkebiskopen doktor Lindblom var presterskapets talman, grosshandlaren Schwan borgerskapets, och Lars Olsson ifrån Bohuslän bondeståndets. Lagman Brinkman var bondeståndets sekreterare. Han hade mycken skicklighet, men äfven mera hetta, än som behöfdes. Han förde bönderna med en jernspira, men det lyckades. För finanserna voro der trenne män, som bodde i samma hus och som ständigt öfverlade tillsammans: landshöfdingen baron Håkansson, presidenten i statskontoret C. E. Lagerheim och statskommissarien Wirsén. I kameralärender rådfrågades presidenten i kammar-kollegium O. E. Lagerheim och landshöfdingen af Klinteberg.

Jag vill icke ingå i en nogare detalj om riksdagsgöromålen, hvilka jag icke med uppmärksamhet följde, då jag hade nog att göra med min ministère **).

*) Se härom Schinkel IX: 155 o. f. Att Guadeloupes afträdande äfven af regerings-ledamöter icke betraktades på samma sätt som af kronprinsen, visar ett bref till v. Engeström från justitie-statsministern Gyllenborg, odat., skrifvet i Sept. 1814, hvarest denna fråga vidlyftigt utredes.

**) Den enda fråga, hvari regeringen mötte ett allvarsammare motstånd, ehuru dess förslag slutligen segrade, var frågan om afskrifningen af rikets skuld till sådana makter, som erkände Frankrikes öfverherrskap. Inom borgarståndet gjordes starka och välgrundade anmärkningar mot denna åtgärd, såsom skadlig för landets kredit; och en af dess upphofsmän, statssekreteraren Wirsén, har sedermera erkänt att den var förhastad. Hufvudmannen för oppositionen i denna fråga var riksdagsmannen för Göteborg, kommerserådet Santesson, en af ståndets inflytelserikaste medlemmar. (Se

Digitized by Google

Jag bör likväl omnämna, att ett efter min tanke klokt förslag uppgafs, till vinnande af mera styrka för styrelsen med

---

härom H. Winberg, »Öfversigt af de vigtigaste företeelserna vid urtima riksdagen i Örebro 1812.» S. 62 o. följ.) Det är af intresse att se, huru detta motstånd af regeringen uppfattades och hvilka åtgärder den ansåg sig kunna med anledning deraf vidtaga. Efterföljande utkast, befintligt bland Engeströmska papperen och skrifvet med v. E:s egen hand, torde derföre här förtjena sin plats. Att v. E. låtit förmå sig till dess nedskrifvande är ett bevis, bland många, på makten af kronprinsen Carl Johans personliga inflytande.

Till landshöfdingen grefve Rosen i Göteborg.

Örebro d. 20 Juni 1812.

Jag har den äran skrifva N. N. detta bref till på h. k. höghets uttryckliga nådiga befallning, till hvilken följande ord lades: att hr grefven kunde anse detsamma såsom vore det af högbemälte herre sjelf dikteradt.

Vid denna riksdag, så utmärkt för välvilja hos den stora allmänheten, finnes ett föga talrikt, men mycket verksamt parti, endast sysselsatt att motarbeta allt hvad regeringen framstält nyttigt och syftande åt fäderneslandets väl. Då detta parti icke ser sig i stånd att kunna utföra sina planer mot det vid riksdagen nu rådande berömliga tänkesätt, försöker det att lägga alla möjliga hinder i vägen för ärendenas skyndsamma gång och så medelst, Gud vet till hvad ändamål eller i hvad förväntan, åstadkomma en tidsutdrägt, ganska oangenäm för dem, som en längre tid skola betala sina riksdagsmäns underhåll, men i synnerhet högst skadlig för fäderneslandets intresse.

I ofvannämnda anhang befinna sig Göteborgs riksdagsmän, och främst bland dem herr kommerserådet Santesson, hvilken, långt ifrån att ångra den förlägenhet, hvari han satt riket genom sitt overkställbara bevillningssystem, smickrar sin egenkärlek med hoppet att ännu en gång drifva igenom något som snart behöfver göras om.

N. N. vet, att det anseende Sverige eger hos utrikes makter och således allt hvad vi kunna vänta af dem, är grundadt på de stora tankar de hafva om kronprinsens person. N. N. känner h. k. h:s verksamma nit för fäderneslandets väl. Hvar svensk är honom derföre underdånig tacksamhet skyldig, men Göteborgs innevånare hafva ännu särskilda skäl att vara h. k. h. i underdånighet tillgifna. De böra icke glömma allt hvad som blifvit gjordt till försvar af deras handel, och att densamma till största delen är skuld till det krigstillstånd, hvarmed Sverige nu hotas.

H. k. h. hade således icke förmodat att finna denna stads riksdagsmän i opposition mot sig, ännu mindre att de skulle drifva densamma till den grad, som herr Santesson tillåter sig. Detta är en otacksamhet, hvilken så mycket mera kostar på h. k. h., som den är alldeles oväntad.

Digitized by Google

en verkligt ringa förändring i regeringsformen. Det understöddes af Lagerbring, Håkansson och mig och hade säkerligen gått igenom, ty en stor mängd var af vår tanke, och flera funnos, som önskade gå ännu längre. Tvenne gånger voro vi öfverens med kronprinsen om punkterna, men begge gångerna omgjordes det, sedan vi skilts åt, på Wetterstedts föreställningar.

Landshöfdingen grefve A. Rosen, nitisk och rask i sitt embete och i de särskilda värf, som blifvit honom anförtrodda, hörde till 1809 års clique och hade mycken lust att gifva sig af med underhandlingsämnen. Han hade skrifvit ett bref till statssekreteraren Wirsén, fullt af politiska spekulationer, och ett till mig med vanliga rapporter, men lade mitt bref i Wirséns kuvert och Wirséns i mitt. Detta misstag ådrog honom följande svar:

Örebro den Juni 1812.

Herr Thornton lemnade mig för några timmar sedan ett bref, hvars utanskrift var till mig, ehuru jag vid genomläsandet af första ordet fann, att det icke var mig ämnadt. Uti Thorntons och sekreteraren Nordenfelts närvaro verificerade jag genast utanskriften. Jag ber Tit. vara öfvertygad, att jag icke tillåtit mig genomläsa det, derest det afhandlat ett enskildt ämne, men det ordet *subsidier*, som genast föll mig i ögat, öfvertygade mig, att ämnet var politiskt och således tillhörde mitt embete. Allt hvad hr grefven berättar om tänkesättet i ett visst land är mig längesedan bekant. Hvad hr Parish betyder i Sveriges ärender, vet jag icke; men Rehausen är regeringens ombud och bör såsom sådan brefvexla med Tit. om resande, om pass och om landets ange-

---

Det vore till önskandes att dess hemmavarande ålade honom ett med dess skyldighet och förmodligen med deras önskan mera passande uppförande. — Att låta svenska handeln känna tyngden af några oroligas obetänksamma uppförande, vore för hårdt; men kan regeringen icke genom välgerningar tillvinna sig en viss stads förtroende och tillgifvenhet, så bör den dock icke tvifla att vara lyckligare med andra angränsande städer, som endast behöfva uppmuntran och understöd för att stiga åtminstone till samma höjd.

H. k. h. vill att N. N. meddelar detta brefvet åt vederbörande, icke såsom kommet från mig eller någon annan embetsman, utan genom enskild brefvexling. — —

Digitized by Google

lägenheter, men icke i politiska ämnen. I sådana har Tit. intet votum. Just derföre är det icke nödvändigt, att uppehålla sig vid allt det felaktiga i Tit. förslag. Vore än Tit. statsråd, så tror jag icke, att han blefve försatt i nödvändigheten att diktera det till protokollet.

Embeten äro tillsatta för ordningens skuld, och om den i staten skall bibehållas, bör man tala med hvar och en uti det ämne, honom tillhörer. Såsom landshöfding har väl Tit. egentligen ingenting att göra med politiska ämnen; men då han fått befallning att till mig afgifva de upplysningar, han tror kunna vara regeringen nyttiga, är det icke underligt, om ett varmt hjerta för fäderneslandet förmår honom att utvidga kretsen af sina förtroenden: men icke så af sina förtrogne, derom anhåller jag.

Jag väntar nu, att någon kommer, för att emot mitt bref utbyta sitt. Skulle det vara någon annan än statssekreteraren Wirsén, så utlemnar jag det icke *).

Rosen kom sedermera till Stockholm och hade ånyo kommit fram, alltid mig ovetande, med sitt politiska system. Han ville skicka Wetterstedt till London och åsidosätta Rehausen. Denne senare var i förtrolighet med dem, som utgjorde engelska ministèren, med hvilka ett gemensamt hat mot Frankrike förenade honom. Med all möjlig skicklighet hade baron Wetterstedt icke genast fått samma förtroende, och han kände hvarken landet eller personerna. Jag skref i anseende till detta Rosens anfall ett förmaningsbref till Rehausen **).

---

*) Rosen, hvars förhållande till förf. för öfrigt synes hafva varit mycket godt, och som genom sin duglighet och nit väl förtjent hans förtroende, ursäktar sig på följande sätt i bref d. 24 Juni 1812: — »Jag supplicerar att skrifvelsen ej tages ur synpunkt att vara annat än ett raisonnement som emellan intima vänner, om allt hvad som kommer före, men hvilket naturligtvis jag aldrig till någon annan än till en lika god politisk kannstöpare med mig kunde framföra. Hvad vi alla här nere nu önska, men Saumarez och jag mest, är att vår ställning snart måtte blifva deciderad. Gubben blir sjuk af inquietude att ligga på det tråkiga Vinga sund, och jag af förargelse att icke kunna hindra det fördömda lurendrejeriet, som är en följd af vårt halfva fredstillstånd med England.» (E. S.)

**) Rehausen blef, med anledning af denna uppmaning att utveckla mera ifver i sin embetsutöfning, högst oroad, bedyrande att han gjort allt som var möjligt att åstadkomma, »mais, si j'ai eu le malheur de

Digitized by Google

Qvinfolksintriger och qvinfolksintressen hade kommit hans kongl. höghet att tro, att franske chargé-d'affaires herr de Cabre var mycket skyddad i mitt hus. Många orimligheter voro derom sagda, hvilka finnes vederlagda i följande utdrag ur min underdåniga skrifvelse till kronprinsen *).

»Min pligt är att lyda och jag har intet ögonblick försummat att efterkomma E. K. Höghets befallningar. Jag har aldrig uttalat mig för herr de Cabres förlängda vistelse i Stockholm. Jag lemnade hufvudstaden d. 9 April, några timmar efter undertecknandet af öfverenskommelsen med Ryssland, och återvände först mot slutet af Augusti till Stockholm. Sedan dess har jag endast tvenne gånger träffat herr de Cabre, och båda gångerna på slottet, på E. K. H:s befallning. Detta är hvad som angår mig personligen.

Hvad beträffar min familj, så har jag aldrig yppat statens hemligheter för någon af dess medlemmar. De få timmar dagligen, som jag tillbringar med dem, äro egnade åt hvila och husliga angelägenheter. Min hustru var och borde vara okunnig om det fördrag, som var af hemlig natur. Detta fördrag blef först kändt i Örebro och ratificerades mycket senare, men har alltid betraktats såsom hemligt.

Jag är öfvertygad att de politiska tvister, som komma under kabinettets behandling, icke böra få märkas i den umgängeskrets, som samlas i utrikes-ministerns hus. Herr de Cabre blef mottagen i mitt hus, liksom general Suchtelen blef det vid den tid, då han hade gifvit Sievers i uppdrag att genom Schneidau förskaffa sig »kartor, planer och ritningar». Min hustru har hvarken haft någon förtjenst eller begått nå-

---

déplaire à monseigneur le prince royal, si l'envie et la méfiance se sont réunies contre moi, je suis prêt à remettre en de plus habiles mains un poste que je crains bien ne pas tenir en confiance» (R. till v. E. $^{18}/_{12}$ 1812. E. S.).

*) Här meddeladt i öfversättning. Det uppgafs att grefvinnan v. Engeström, hvilken ansågs ega mycket inflytande öfver sin man, för herr de Cabre yppat några af det svenska kabinettets hemligheter, särskildt rörande en af kronprinsen aflönad spion på franska ministern i Köpenhamn Alquier. De Cabre var oförsigtig och hänsynslös i sina yttranden och hade af baron Rosenhane erhållit en officiell varning att ej låta komma sig sådana yttranden till last, som polisen måste inberätta. Rosenhane aflade om sitt samtal med de Cabre en vidlyftig redogörelse ($^{13}/_{6}$ 1812) som förvaras i E. S. — Se rörande de Cabres förhållande Schinkels Minnen VII: 4, 5 samt de Cabres och v. Engeströms officiella brefvexling, tr. i v. E:s Berättelse af d. 7 Januari 1813, Stockholm s. å. 4:o.

Digitized by Google

gon orätt i att mottaga dessa båda personer, ty hon har alltid varit okunnig om så väl våra politiska förbindelser som misshälligheter. — Men, nådige herre, Ryssland har icke mindre benägenhet att spela rolen af herskare öfver oss, än Frankrike. Erfarenheten skall visa E. K. H. detta.» —

Generalen baron Tawast var skickad öfver Petersburg till kejsaren i ryska lägret och derifrån till Konstantinopel. Konungen använde allt för att frälsa Ryssland genom stiftande af fred emellan detsamma och Ottomaniska Porten. Grefve Romanzow motarbetade det så mycket han kunde, men emot hans vilja slöts freden, hvarigenom general Tchitchakow's armé kunde nyttjas emot Napoleon på hans flank eller rygg. Att den icke gjort hvad den kunnat göra, var icke kronprinsens fel. — Å andra sidan blef, vid sammankomsten i Åbo, kejsar Alexander genom kronprinsens försäkran om säkerhet å svenska sidan i stånd att skicka general Steinheils armé emot fransmännen, och denna armé nödgade franska trupperna att draga sig tillbaka utur sina fasta positioner, och skaffade derigenom general Wittgensteins armé luft. Sålunda hade nu kronprinsen räddat ryska länderna.

Första tanken om en sammankomst i Åbo hade en slags äfventyrare, engelske amiralen Bentink, gifvit i Örebro och bragt till kejsar Alexander på eget bevåg. Kejsaren uppdrog nu Suchtelen att föreslå kronprinsen detta möte. Kronprinsen antog det. Suchtelen ville, att kronprinsen skulle resa på dertill stationerade ryska skepp. Men kronprinsen ville icke öfverföras af någon annan än af en svensk fregatt. Jag var närvarande, när derom talades. Suchtelen blef något otålig och sade: »Mais en attendant l'empereur se trouve seul à Åbo.» — Kronprinsen reste sig och sade: »C'est cela, c'est sa faute, monsieur. Je ne l'ai pas prié de venir si tôt. Et savez vous, que lorsqu'on sait gagner des batailles, on est l'egal d'un souverain!» — Engelske generalen Cathcart, stadd på resa till Petersburg, kom till Stockholm och följde med kronprinsen till Åbo *).

*) Se om anledningarne till att v. Engeström icke medföljde till Åbo och om mötet der Schinkel, anf. st. VI: 235, o. f. — Wetterstedt skrifver $^{27}/_{8}$

Digitized by Google

Hans kongl. höghet återkom från Finland den 3 September; då hade de trenne fasliga nätterna varit, som förstörde skörden i de flesta af rikets provinser. En svår hungersnöd hotade i början de norra trakterna, då vintern var för dörren; men genom regeringens anstalter förekoms olyckan, och från Skåne voro de längst i norr belägna hamnarne försedde med nödig spannmål, innan frosten kunde hindra dess ankomst.

Friherrinnan Stael hitkom emot vintern 1812 och tillbragte här ungefär ett halft år. Hennes umgänge var oändligen angenämt, när hon ville vara det, hvartill hon verkligen var ämnad, ett artigt fruntimmer; men politiken hade så bemäktigat sig henne, att hvad ämne, man började tala med henne, gaf anledning till politiska reflexioner, ehuru långt det syntes derifrån skildt *).

En söndags afton, då jag hade främmande hos mig, ankom en grefve Noailles från Petersburg med depescher. Jag bad honom stanna qvar vid supén. Han medförde tidningar om Bonapartes första ofärd på återtåget från Moskwa. Fru Stael och han voro genast öfverens derom, att han vore

---

1812 till v. E., omedelbart efter kronprinsens och kejsarens första sammanträffande: »Kejsaren har erbjudit kronprinsen befälet öfver alla dess arméer, hvilket naturligtvis blifvit vägradt: om icke med Finlands återställande. Äfven är framsatt frågan om 40,000 man till Selands inkräktande. På allt detta har intet resultat följt. Löwenhjelm påstår att kejsaren, oaktadt Romanzoffs och Arakchejeffs fortfarande intriger, är fast beståndande i sina beslut, att under intet vilkor som helst göra fred med Frankrike, förr än Ryssland och äfven Preussen äro evacuerade. Det torde således vara möjligt att nu återfå en del af Finland; men då kräfves ordhållighet och ögonblickliga operationer å vår sida, och å den ryska tänkes törhända på lättheten att återtaga hvad man gifvit, om Ryssland blir segrande. (E. S.)

*) v. E. skrifver d. 28 Maj 1813 till kronprinsen: »Le départ de M:me de Stael, qui eut lieu hier matin, promet une espèce de repos. Les dernières trois semaines de son séjour à Stockholm ont été assommantes, à cause de toutes les prétentions qu'elle formait. ... Il est vrai que les réunions chez elle sont moins dangereuses dans ce pays-ci que dans bien d'autres, mais elles ressemblent à des cafés politiques; on y bavarde surtout, et la doctrine qui s'y prêche est subversive de tout ordre.» (E. S.)

Digitized by Google

tagen till fånga och alldeles förstörd, samt att en annan regeringsform borde inrättas i Frankrike. Men då frågan blef *hvilken*, voro de långt ifrån hvarandra. Fru Stael ville ha republiken och Noailles ville en ultra-monarki. Dagen derefter besökte jag fru Stael på förmiddagen. Hon var ännu till sängs, sysselsatt att skrifva en republikansk regeringsform för Frankrike. Hon sökte göra narr af allt hvad dåvarande franska regeringen gjorde, och utbredde sig vidlyftigt öfver löjligheten deraf, att man behöfde nyttja italienska språket, för att bevisa Italienarne att de vore Fransmän. Då jag frågade henne, hvad språk man nyttjade i Finland för att bevisa finnarne, att de vore ryssar, blef hon ond *).

*) Från Sverige, hvarest fru Stael uppträdt såsom entusiastisk beundrarinna af kronprinsen och hans planer, begaf hon sig till England. Der sökte hon sina förbindelser företrädesvis bland engelska oppositionspartiet, hvilket önskade freden med Frankrike, och blef derigenom en besvärlig gäst för svenska ministern i London Rehausen. »Efter oppositionens ovett mot oss i anseende till Norge, är det besynnerligt att h. k. h. kronprinsens loftalerska söker sina vänner bland dem som så häftigt angripit h. k. h:s planer och tänkesätt», skrifver Wetterstedt till v. E. $^{18}/_{7}$ 1813. — Rehausens bref till v. Engeström innehålla ofta lifliga skildringar af denna märkvärdiga qvinnas uppträdande i London. Han skrifver $^{17}/_{8}$ 1813: »Fru Staels sorg öfver förlusten af sin son [nyss förut dödad i duell] är mycket förminskad. Politiken tyckes hos henne döfva alla känslor, densamma ej uppväcker. Hon är nu dermed mycket sysselsatt, äfvensom med det högst utmärkta emottagande hon härstädes erfarit. Tusentals anekdoter och bons-mots löpa staden ikring, satta på hennes räkning. Man lånar henne följande uttryck, i anseende till hennes begge söner: »l'ainé est une bête, il ressemble à son père; c'était autre chose avec le cadet: j'avais pris mes précautions» ... Jag gör allt som ej är stridande mot min skyldighet, för att föda hennes omätliga behof af nouveller och politiskt samtal. Hon är nu, Gud ske lof, på landet». — Det dröjde emellertid ej länge, innan så väl Rehausen som ryska ministern i London funno sig nödsakade att draga sig undan fru Stael. »Hon har publikt i societeten yttrat sig mot ryska kejsaren och gått så långt, att hon ömkat Frankrike, franska arméens och Napoleons närvarande kritiska tillstånd. Jag skyr henne: hon pressar mig för att vara underrättad om allt hvad som passerar; och som regeringen redan känner hennes liaison med oppositions-partiet, är jag rädd att hon citerar mig, ehuru jag är så mycket som möjligt sur mes gardes» (R. $^{4}/_{11}$ 1813). — Hennes son, unga baron Stael, egentligen stadd på resa till Amerika

Digitized by Google

Under kongressen i Åbo var redan en öfverenskommelse träffad emellan grefvarne Löwenhjelm och Romanzoff, hvilken lade grund till den sammansättning, som sedan egde rum emot Napoleon. På konungens befallning afgaf jag den 7 Jan. 1813 den berättelse om Sveriges politiska förhållanden med Frankrike, som blef tryckt. Grunden till denna berättelse var redan lagd i en min berättelse till riksdagen *), men kronprinsen, som hade fattat sitt beslut emot Frankrike, lät mycket amplificera den.

Jag bekänner, att en stor del af dess innehåll icke var enligt med mitt politiska system **). På tillfrågan, om jag hellre ville vara fransk än rysk slaf, svarade jag: »Ingendera, jag vill Sveriges sjelfständighet; blefve det en oundviklig sak, att vara någon främmande makt undergifven, gaf jag Frankrike företrädet, efter det är långt ifrån oss beläget och dess välde upphör med Napoleon. Ryssland åter är oss så

---

såsom anstäld vid dervarande svenska beskickning, lyckades i stället för någon tid vinna anställning såsom attaché vid svenska legationen i London, men betraktades af Rehausen såsom en af sin moder utsänd spion på svenska regeringen. Rehausens förbittring emot fru Stael gick slutligen så långt, att han om henne yttrar: »Den enda af Bonapartes envåldsgerningar, som jag någonsin gillat, var den att skicka fru Stael ut ur Frankrike.» — Hennes son lemnade sedan London utan erhållet tillstånd samt erhöll diplomatiska anställningar i Paris och sedermera i Wien, oaktadt v. E. tydligt lät kronprinsen (bref $^{16}/_{4}$ 1814) förstå sitt missnöje så väl med unga baron Stael, som hans moder. v. E. ansåg sig i enskildt bref (d. $^{18}/_{7}$ 1813) böra varna kronprinsen, att ej sätta så mycket förtroende till fru Stael och hennes vän och följeslagare Schlegel. Om denne senare yttrar han: »L'intérêt de la Suède lui est étranger. Tiré du grenier qu'il habitait à Berlin et de la poussière de l'école par m:me de Stael, il est devenu politique pour faire plus de fortune. Il était dejà à Stockholm entre les mains de M. de Suchtelen, et il est en correspondance reglée avec m:me de Stael, qu'il appelle dans ses lettres »ma chere amie».

*) Framlagd för sekreta utskottet vid Örebro riksdag. Se Winberg anf. st. s. 5.

**) Se de såsom Bil. n:o 11 införda bref till kronprinsen 1813—14, hvilka lemna en öfversigt af det politiska system, som öfverensstämde med författarens åsigter och erfarenheter. Såsom bidrag till hans karakteristik böra de icke saknas i hans »Minnen och anteckningar».

Digitized by Google

nära på halsen, att det blefve omöjligt att afskudda dess öfvervälde.» Kronprinsen frågade mig, om jag hade något emot att underteckna denna berättelse. Jag svarade *nej*, endast det tillätes mig att ändra tvenne ställen, hvilka jag tyckte visa en oförsigtig farhåga för grannen. Jag anser det ännu för ett problem, om det beslut, som vidtogs, var för oss det helsosammaste eller ej. — D. 26 Febr. afgaf jag till statsrådet koncept till en berättelse, hvilken tjente till grund för statsrådets beslut att anse Sverige vara i krigstillstånd med Frankrike. Denna berättelse var på svenska för statsrådets protokoll och på franska för att blifva gillad af kronprinsen *).

I början af året ankom general Hope, för att öfverenskomma om krigsoperationerna till lands, och amiral Hope, för att öfverlägga om hvad som till sjös skulle företagas. Med den förre och engelske ministern Thornton afslöto jag och baron Wetterstedt ett förbund emellan England och Sverige d. 3 Mars 1813. Förbundet med Preussen afslöts d. 23 April 1813 mellan mig å ena sidan och baron Jacobi och Tarrach å den andra **).

Baron Wetterstedt, som var på Finspång, skref till kronprinsen ett mycket pressant bref, för att utbedja sig den nåden att vara hans kongl. höghet följaktig under fälttåget. Kronprinsen visade mig det och frågade, hvar jag ansåg, att min plats borde vara. Jag svarade, att jag trodde mig böra vara vid konungens sida. Adlercreutz, som önskat hafva någon högre uppsatt man vid kronprinsens sida, som kunde vara vittne till hans förhållande i kriget, hade räknat på min närvaro, men då jag undanbad mig den, begärde han att grefve Stedingk måtte få ett befäl. På detta sätt kom Stedingk att vara med.

Samma dag kronprinsen afreste ifrån Stockholm, för att begifva sig till arméen i Tyskland, var jag uppe hos hans kongl. höghet, för att efter vanligheten emottaga hans befallningar.

*) Se Bil. n:o 7, meddelad efter utkastet bland förf:s papper, med de ändringar, som kronprinsen egenhändigt dervid gjort. Denna berättelse kan väl anses ega sin vigt vid sidan af den tryckta (se ofvan), som uppgifves hafva, i sin afslutade form, flutit ur Wetterstedts penna.

**) Se Bil. n:o 8, samt Schinkel VII: 51.

Digitized by Google

Jag förblef der flera timmar, ty innan afresan till så vigtiga ärendens företagande behöfde mycket sägas. Ibland annat tog jag mig den friheten anmärka, att Sverige ej var folkrikt, och att stor svårighet blefve att uppsätta en ny krigshär, derest denna blefve förstörd. Hans kongl. höghet svarade: »Jag ger er mitt hedersord, att jag, så mycket möjligt är, skall spara svenska soldaten. Jag kan icke lita på de främmande makterna, derest jag icke befinner mig i spetsen för en egen här. Den utgör min enda verkliga styrka. Egde jag icke den, så blefve både Sverige och jag öfvergifna af våra bundsförvandter!»

Kronprinsen höll ock verkligen ord. Svenska krigsfolket sparades så mycket möjligt var. Våra bundsförvandter klagade deröfver, ty deras intresse var, att genom Sveriges uppoffringar vinna egna fördelar. Våra unga krigsmän klagade ock deröfver. Det var hederskänsla, men visserligen ett mindre djupt inseende i politiken. I hvilken belägenhet hade vi varit, när norska insurrektionen inträffade, derest icke vår raska och inöfvade krigshär kunnat öfverföras från Tyskland, för att tåga emot norrmännen?

Då kronprinsen afreste, sade jag: Nådige herre! ers kongl. höghet har sett, huru obilligt och oförsynt afundsmän baktalat mig inför honom. De hafva icke skonat mig närvarande: i min frånvaro göra de det mindre. Gif mig edert löfte, att höra mig om allt, som om mig säges, innan ers kongl. höghet tager sitt beslut! — Detta löfte fick jag, och det har hans kongl. höghet hållit.

Innan kronprinsens afresa önskade han, att en guvernör för hans son måtte tillsättas. Det blef baron Cederhjelm, och jag hade svårighet nog att förmå honom emottaga platsen.

Jag har berättat, att Rosen gaf sig mycken möda, att få Rehausen återkallad från England. Jag var lycklig nog att kunna bibehålla honom. Han blef äfven utnämnd till kommendör af nordstjerne-orden. Jag skref till grefve Rosen, att då jag visste honom vara en förtrogen vän af Rehausen, bad jag honom vara god öfversända dekorationerna. Grefve Rosen visade mitt bref åt Cederhjelm och beklagade sig öfver mig.

Digitized by Google

Då hofvet år 1813 om sommaren flyttade till Haga, bad jag om något landställe i grannskapet, i anseende till min dagliga tjenstgöring vid konungens person. Jag fick då gamla Haga och flyttade dit med mitt hushåll. Vi voro trångbodda och kunde således icke hysa öfver natten de herrar af konungens kabinett, som kommo ut om morgonen och arbetade dagen igenom, in på sena aftonen. Jag bad då baron Rålamb låta mig få ett rum i drottningens flygel, som stod ledigt, der en eller två af kabinettsherrarne kunde efter slutadt arbete tillbringa natten. Det tillät han, men när deras saker utkommo, blefvo de på drottningens befallning icke emottagna. Befallning derom gaf hennes maj:t sjelf åt kammarherren Modée med följande uttryck: »Icke skola de karlarne gå i min flygel» *). Den gången hade hoffruntimren retat upp hennes maj:t och blefvo verkligen första orsaken till den missämja, som sedan uppstod. Så snart jag fick veta hvad som händt, skref jag till kammarherren Modée och begärde blifva underrättad om orsaken. Deruppå fick jag emot aftonen ett konstigt och något stelt svar. Förmiddagen derefter infann jag mig hos konungen. Den förste jag mötte var Modée, som bad mig vara öfvertygad, att han icke var skuld till det svar, jag fått. »Jag vet det, svarade jag, jag igenkände författaren på stilen.» (Det var

---

*) Såsom en motsats till denna nu visade ogästvänlighet förtjenar anföras följande ytterst förekommande biljett från drottningen, skrifven då förf. året förut anhållit att få bebo samma ställe: »Je me fais une fête, M. le comte, de pouvoir moi-même vous annoncer que votre souhait de demeurer au vieux Haga peut être rempli. J'en ai parlé au roi, qui effectivement avait déjà promis a m:me Tersmeden d'y démeurer; je proposais alors d'écrire à celle-ci au nom du roi, et lui dire, que les affaires exigeant que vous fussiez près du roi, S. M. lui proposait à la place de s'établir à Drottningholm au lieu de Haga, ce que j'ai fait, et la chose est déjà tout arrangée. Si par ce moyen j'ai pu en quelque manière contribuer à votre agrément, ainsi qu'à celui de m:me d'Engeström, j'espère que vous serez persuadé que c'est un vrai cadeau que vous m'avez fait, en me donnant cette commission, surtout comme c'était réunir l'utilité des affaires à l'agrément de celui qui, devoué à sa foi et à sa patrie, a un si grand droit à la réconnaissance publique et particulière. Tels sont, M. le comte, mes sentiments, et veuillez bien recevoir en même temps l'assurance de l'estime particulière que je vous porte.» (E. S.)

Digitized by Google

statsrådet baron Fleming, som var allt i allom vid drottningens hof.) — När jag kom in till konungen, fann jag, att man redan förekommit hans maj:t. På min begäran om rum för ungdomen af kansliet, svarade han, att det aldrig förr varit bruk-ligt. Jag anmärkte, att i min ungdom hade jag varit logerad såsom tjenstgörande i kansliet, men att, derest det än aldrig varit vanligt, borde ett sådant bruk införas, ty de som arbetat dagen igenom, förtjenade tak öfver hufvudet, då så många, som aldrig något göra, hade det. »Om der finnes rum», svarade konungen, »så skall ni få.»

Med detta besked gick jag upp till grefvinnan Mörner, född Ebba Modée, och bad henne tillåta, att jag fick vänta hos henne till dess kamreraren, som jag efterskickat, kom, ty jag hade konungens befallning till honom, att skaffa kansliet rum. Något derefter kom drottningens löpare med befallning till grefvinnan, att komma ned till hennes maj:t. Jag fick således gå, vandrade någon tid omkring i parken och gick sedan in till baron Fleming. »Huru mår eders excellens?» sade han. — Väl nog till helsan, svarade jag, men oändligt ledsen öfver alla de chikaner, hvilka möta mig och alla arbetande vid kansliet. — Nu är det ju förbi, svarade han, ty drottningen och grefvinnan Mörner hafva gått till stallbyggningen, för att utse rum åt kansli-herrarne. — Således hade grefvinnan Mörner berättat drottningen, hvad jag sagt henne, och hennes maj:t hade rådfrågat Fleming. Med allt detta var drottningen icke nöjd, men höll god min så länge.

Fredagen derefter begrofs min gamle vän, stallmästaren Henrik Bruse. Aldrig hade jag föreställt mig, att hans namn skulle gifva anledning till ledsamhet för mig. Han begrofs i Solna kyrka fredagen d. 9 Juli. Söndagen derefter var jag till middagen vid hofvet och satt till bords till venster om drottningen. Till höger var prins Oscar. Emot slutet af mål-tiden sade drottningen åt mig: »Det gör mig ondt, att man hade glömt bjuda er till Brusens begrafning.» — Jag hade visserligen, svarade jag, icke nekat att följa en gammal vän till grafven, derest jag kunnat; men om jag än varit bjuden, hade det blifvit mig omöjligt, ty det var postdag, och jag hade ar-

Digitized by Google

bete till efter 10 om aftonen. — »Bruse var en hederlig karl,» sade drottningen. — Det var han visserligen, svarade jag. Derpå följde ett så lydande samtal:

»Man ville blanda honom in i konungamord-saken, men han var oskyldig.» — Det hände ganska många, ers maj:t. Jag har en gammal vän, major Mannerskantz på Värnanäs; det är den stillaste menniska, jag känner. När han fick höra, att han, oaktadt all sin oskuld, varit uppförd på en lista, flyttade han ifrån Stockholm, i tanke att aldrig mer komma dit. — Prins Oscar, som varit hos Mannerskantz på Värnanäs, yttrade sig fördelaktigt om honom. — »Adam Stålhammar, Pechlins vän, sade drottningen, var, som ni vet, hans morbror, och man förmodade, att han hört något af honom.» — Jag var icke hemma den tiden; men man har sagt mig, att ungdomen talade nästan öppet derom, så att det äfven blifvit sagdt om grefve Brahe och andra; men man kan icke göra bruk af det, hvarå man icke haft vittne, och således vågade ingen omnämna det, af räddhåga att sjelf stanna för ryktet. — Då skrek hennes maj:t till: »Det är icke sant, jag tager hans parti.» — Emot hvilken? frågade jag, jag angriper honom icke. — Då hennes maj:t pratade oupphörligt och med hetta, sade jag: Ers maj:t svarar icke på frågan och gifver icke akt på hvad jag säger. — Då satte hennes maj:t begge händerna i sidan, vred stolen emot mig och sade med en bister uppsyn och hög röst: »Säger ni, att jag icke vet hvad jag säger, så befaller jag er, tig!»

Aldrig hade jag ännu hört det ordet sägas mig. Min första rörelse, att stiga upp från bordet och gå ut, var hastig. Mig följde min dotter Euphemie. Vi gingo ned i baron Flemings rum. Min hustru, som i sitt samtal efteråt både med drottningen och hennes damer visade mycken värdighet, kom ned till oss sedan. Grefvinnan Ebba Mörner kom ned och bad mig gå upp igen, i den öfvertygelsen att drottningen ville tala med mig. Den öfvertygelsen var felaktig. Jag gick således ned igen, men utan att hafva gjort ett förödmjukande steg.

Då tiden var inne, när konungen vanligen slutade sin middagssömn, gick jag öfver till konungens paviljong. Efter

Digitized by Google

mig kom baron Fleming och frågade, om jag ville se konungen. — Ja. — »Om jag ville säga konungen, hvad som händt?» — Nej, det ansåg jag icke vara värdt att omtala. — »Jag hade talt illa om grefve Brahe.» — Nej. — »Vill icke ers excellens sjelf tala med honom derom, när han kommer tillbaka från Skåne?» — Gerna, ty jag är icke van att säga något om en frånvarande, som jag icke kan säga honom sjelf.

Sedan förflöt en hel vecka, under hvilken jag alla dagar såg konungen för ankommande och afgående ärendens skuld, men hvarken jag, min hustru eller dotter voro i societeten.

Baron Cederhjelm, förmodligen skickad af drottningen, kom till mig en morgon och frågade om jag icke borde begära att se drottningen. Jag svarade: Nej; när en öfverhetsperson säger åt en embetsman: tig, så är det som om det sades: kom aldrig mer för mina ögon. Jag väntar hennes maj:ts befallning.

Lördagen d. 16 Juni var anniversairen af slaget vid Hogland. Då gaf prins Oscar konungen en fête på Bellevue. Dit blefvo vi naturligtvis icke bjudna; men konungen saknade oss och frågade hvar vi voro. Det gaf oro åt hennes maj:t, som derefter mådde illa om natten och kallade om morgonen, sig till tröst, öfverståthållaren grefve Carl Mörner och hans intriganta hustru, Charlotta Arfvedson, som, kommen från Skeppsbron i höganloftsbur, ville styra allt. Alla tre hoppades genom Brahernas kredit kunna få den glädjen att störta mig. Hennes maj:t, Carl Mörner och Fleming gingo då upp till konungen, för att berätta.

Middagstiden fick jag en biljett från Fleming, med tillsägelse, att konungen ville se mig kl. 6 e. m. På sagdan stund var jag hos hans maj:t. »Det lärer vara något emellan er och drottningen», sade mig konungen. — Ja, ers majestät, svarade jag, och jag fruktar, att man nu, såsom förut en gång, genom oriktig berättelse bragt ers maj:t bakom ljuset. Ers maj:t täckes påminna sig, att man efter salig konungens död förelagt honom en lista å mer än 200 misstänkta personer, å hvilken grefve Brahe och baron Carl De Geer voro uppförda, och att ers maj:t brände upp densamma? — »Ja.» — Då jag

Digitized by Google

berättat förloppet, tör ers maj:t finna, att jag ej angripit grefve Brahes heder; men hennes maj:t har sagt till mig: »tig!» Ers maj:t känner hederns lagar. Hvad bör den göra, åt hvilken man i mer än 30 personers närvaro fäller ett sådant yttrande? — »Af någon annan, än ett fruntimmer, kunde ni icke tåla det», svarade konungen, »och hon är dessutom drottning.» — Ers maj:t befaller således, att jag skall inställa mig hos drottningen? — »Ni gör mig till viljes, om ni det gör.»

Dagen efter fick jag veta, att då konungen berättat, hvad som var af mig lofvadt, hölls i prins Oscars närvaro en rådplägning emellan drottningen och Carl Mörner. Måndagsförmiddagen begärde jag företräde hos drottningen genom grefvinnan Ebba Mörner. Hennes maj:t lät svara mig, att hon icke kunde emottaga mig, förr än prins Oscar kom, emedan hon lofvat honom att vara närvarande vid vårt samtal. Jag bad grefvinnan Mörner bedja hennes maj:t icke uppskjuta med företrädet, ty om hennes maj:ts tanke var att förödmjuka mig, så förutsåg jag, att saken blef värre, än den redan var, emedan jag icke var vand att tåla sådant. Men hennes maj:t ville alldeles icke. Jag gick således hem och satte mig till arbete.

Kl. 1, under den starkaste sommarhettan, kom en express till gamla Haga med ett bref från grefvinnan Ebba Mörner, som kallade mig till slottet, der prins Oscar nu var. Jag begaf mig genast dit.

Vid inträdet i hennes maj:ts rum, fann jag prins Oscar vid hennes sida och hennes öfverhofmästarinna och alla hennes statsfruar på något afstånd. Då började följande samtal:

Jag har infunnit mig på ers maj:ts kallelse; har ers kongl. maj:t något särskildt att befalla mig? — »Nej.» — Det är således på det jag må fullgöra den skyldigheten, hvilken jag denna morgon velat afbörda mig? — »Ja.» — I går åtta dagar sedan tilldrog sig vid eders maj:ts bord en oangenäm händelse. Jag tror mig likväl icke genom något uttryck, innan jag steg upp från bordet, hafva misshagat ers maj:t. — »Nej, det var uppstigningen från bordet.» — Ehuru det kan tjena en om sin heder ömtålig embetsman till ursäkt, om han förifrar sig, då honom något förödmjukande säges, var likväl detta för-

Digitized by Google

hastadt — och derföre ber jag om förlåtelse. Sextiotvå år har jag lefvat, utan att hafva hört någon säga mig »tig!», hvilket ers maj:t täckes påminna sig, att hon sade. — »Ni trädde tronen för nära.» — Det gifves icke i Sveriges rike mera än två personer, som känna min tillgifvenhet för konungen och hans makt: det är konungen sjelf och hans kongl. höghet kronprinsen. De veta begge, att jag vid alla tillfällen sökt uppehålla tronens värdighet. Ers maj:t vet, huru jag visat hans maj:t i brydsamma omständigheter en uppriktig tillgifvenhet utan fruktan för ett mäktigt parti. — »Ja! det är sant.» — Ers maj:t vet, att jag äfven haft tillfälle att ådagalägga min tillgifvenhet för dess person. — »Ja! det är sant.» — Eders maj:t vet, att när hennes vänner förföljdes, var jag den ende, som vågade taga deras försvar, ehuru jag hade vigtiga skäl att beklaga mig öfver dem. — »Ja! det är sant — och derföre förlåter jag er.» — Sedan ers maj:t varit så nådig och förlåtit mig, utbeder jag mig af henne en nåd. — »Hvad är det?» — Att eders maj:t aldrig mera nyttjar emot en hederlig embetsman ett så förödmjukande uttryck, som det hon nyttjat emot mig. Den som tål det, är en krypande och nedrig varelse, som aldrig kan blifva sin öfverhet nyttig. Der står hans kongl. höghet prins Oscar, som en gång är ämnad att styra Sveriges rike; jag hoppas, att han tänker för ädelt att vilja illa behandla män af värde. Han bör taga efterdöme af sin vördade fader: denne herre har ett hett blod, och kan möjligtvis öfverila sig, men han vet att ställa det till rätta på ett sätt, som kanske ingen annan än en stor man har till sin disposition. —

Så slöts vårt samtal och förlikningen skulle vara gjord, men hennes maj:t kunde icke glömma, att det icke lyckats henne att i prins Oscars närvaro förödmjuka mig. Då vi sedermera bjödos till hennes middagar, satte hon alltid min hustru bredvid sig, hvilket visserligen var mig angenämt, men då hon tycktes affektera att aflägsna mig, skref jag till baron Fleming ett bref med förfrågningar häröfver. — Fleming var vid den tiden hennes förtrogne och ende betydande rådgifvare. Stor i kännedom om nyanser i hofetiketter, hade han förmodligen uppfunnit detta sätt att utmärka.

Digitized by Google

Efter ankomsten till staden ändrade likväl drottningen sitt förhållande emot mig alldeles. Hon blef småningom öfvertygad, att jag och min hustru menade henne väl, och på sista tiderna erkände hon oss för sina vänner, då Fleming öppet visade sig hennes ovän. »Om hans förhållande», sade hon någon tid före sin död till min hustru, »vore en följd af tillgifvenhet för konungen, som han vill att man skall tro, så skulle jag ingenting säga; men jag vet, att han icke är hans vän.»

Ehuru i postdaglig brefvexling med kronprinsen, som då var med arméen i Tyskland, skref jag om denna sak till hans kongl. höghet ingenting, men grefvinnan Carl Mörner påstod, att hennes man, såsom öfverståthållare, borde blanda sig i saken. Hon skref en rapport till kronprinsen om alltsammans, som Carl Mörner undertecknade. Jag säger: *hon* skref, ty Carl Mörner kunde icke skrifva franska. Dessutom har Wetterstedt sett rapporten, som var skrifven med hennes hand. Fröken Koskull, som troddes omtyckt af kronprinsen, fick då många ödmjuka besök af Mörner, och grefve Brahe öfvertalades att skrifva till henne. Hon sade om mig och min hustru åt fru Victor, som var i mitt hem: »je les chasserai». Sådant oaktadt ville hans kongl. höghet icke befatta sig dermed.

Baron Fleming kom en dag till mig och sade, att grefve Brahe numera vore kommen till staden, och frågade om jag icke ville, såsom jag redan sagt, förklara mig med honom sjelf. Jag svarade ja; gick också till grefve Brahe. Då vårt samtal blef något långvarigt, fruktade grefvinnan, att något betydande oss emellan förestod, och skickade bud, för att bedja sin man komma ned. Vi skildes ändtligen åt vänligen. Då vi råkades dagen efter i slottskyrkan vid ett Te Deum, frågade hans excellens mig, om jag icke ville gifva honom samma förklaring, som jag dagen förut lemnat, i grefvarne Carl och Erik Pipers samt öfverståthållaren grefve Mörners närvaro. Jag svarade: »Så mycket hellre, som jag kan säga detsamma på riddarhustorget, om så behöfves.» Vi öfverenskommo om dag och timma.

Dagen efter på förmiddagen infann jag mig hos grefve Brahe och fann då före mig Piprarne, Mörner och baron Clas

Digitized by Google

Fleming. Efter ett kort och obetydligt samtal om väder och vind, gjorde jag muntligen och ur minnet följande förklaring, som jag förut för mig sjelf skriftligen uppsatt:

»Baron Fleming och grefve Piper voro närvarande, då en naturlig ömhet om min heder, hvilken aldrig tålt någon förödmjukelse, bragte mig till ett steg, som vid ett hof var en förseelse. Då jag är mån om min heder, bör jag ock vara det om andras. Jag är således både mig sjelf och grefve Brahe skyldig att afvända från mig det oriktiga begreppet, att jag skulle i hans frånvaro angripit hans heder. Baron Fleming vet, att jag genast förklarade mig villig, att explicera mig med grefve Brahe, tilläggande, att jag icke var van säga om en frånvarande, hvad jag icke kunde säga honom sjelf. Baron Fleming vet äfven, att jag från början sagt, att jag intet anfall gjort emot grefve Brahe. Detsamma har jag yttrat till alla dem, som talat till mig om denna sak, ty sjelf har jag aldrig börjat tala derom. Detsamma förklarar jag nu. — Jag har varit lycklig nog, att kunna tjena många menniskor. Någon närvarande känner, tror jag, att jag aldrig försummat taga andras angripna heder i försvar, och ingen kan förebrå mig att hafva vetandes och viljandes gjort någon en otjenst. Jag kan således vänta att blifva trodd på mina ord; men till öfverflöd bevisas sanningen af hvad jag säger först derigenom, att jag äfven nämnde, och med det beröm han förtjenar, den hederlige major Mannerskantz, och sedan derigenom, att jag ådrog mig hennes maj:ts häftiga missnöje, då jag beklagade mig deröfver, att hon icke ville låna örat till mina förklaringar. — Jag skulle fela emot de hederliga män, som nu äro närvarande, om jag kunde tillåta mig den tanken, att den förklaring, som jag nu gifvit, kunde annorlunda uttydas eller omtalas, än den är. Större bevis på mitt förtroende kan jag icke gifva, än då jag intet vittne för mig medbragt.»

Sedermera voro vi i alla samqväm ganska väl, men besökte icke hvarandra på längre tid. Ändtligen lät hans excellens annonsera mig grefvinnans nedkomst med en dotter, och jag honom den olycka, jag haft att mista min dotter Euphemie, och sedan den tiden herskade oss emellan ett ganska vänskapligt förhållande.

Jag sjuknade någon tid derefter, men fortfor likväl att träget arbeta, till dess jag ändtligen nödgades inflytta till staden, der jag snart nog blef återstäld till helsan.

Digitized by Google

Enkedrottning Sofia Magdalena dog d. 21 Augusti 1813; vid hennes begrafning bar jag spiran.

Under loppet af sommaren 1813 tilldrog sig den händelse med öfversten baron Anckarsvärd, som är nog bekant. Han skickades under arrest från Tyskland till Stockholm; der föll han i öfverståthållaren grefve Carl Mörners händer, med hvilken han varit i oenighet, under den tid han tjente vid gardet under Mörner. Denne senare behandlade honom nog hårdt, och vi hotades med uppträden, som hade blifvit oangenäma. Jag sökte förekomma dem genom bref till Mörner.

Anckarsvärds bref till kronprinsen, som vållat hvad som händt, var en dumhet och illa skrifvet. Anckarsvärd var född med anlag till duglighet, men hans mor hade inplantat i honom stor egenkärlek, och han trodde sig ega förmåga att åstadkomma revolutioner. Kronprinsen hade sammankallat till en rådplägning öfver detta bref alla generaler, hofkansleren och justitie-kansleren. Hans kongl. höghet frågade justitie-kansleren Turdfjäll, om Anckarsvärd kunde anklagas och dömas efter detta bref. Det var första steget till den riktning, Anckarsvärd sedermera inslagit. — Sedan han var afskickad till Stockholm, utverkade Adlercreutz, som var hans vän, att han skulle ställas på fri fot, och Adlercreutz skref honom till, att kronprinsen lemnat sitt tillstånd dertill, att han kunde få i fält rehabilitera sig. Detta bref visade han mig, och jag kände Adlercreutz nog, för att veta, att han icke lopp åstad i ogjordt väder; men grefvinnan Mörner skref en lång rapport på franska, som hennes man undertecknade, i hvilken hon anklagade både Adlercreutz och Anckarsvärd och sade, att konungens ära fordrade, att han icke mera skulle få tjena. Han kom till Berlin på Adlercreutz' bref, var så nära bataljen vid Dennewitz, att han kunde höra kanonskotten, men fick befallning att återvända. Detta var det andra steget, som fullkomnade hans raseri. Hade han fått komma till arméen, så hade han förmodligen visat sig vara en skicklig officer och blifvit en trogen konungens tjenare *).

*) Anckarsvärds bekanta bref till Carl Johan, i hvilket han, ehuru förande befäl i en armé på krigsfot, uttalade sitt bestämda ogillande af

Digitized by Google

Jag har glömt att berätta, att den orolige Grewesmöhlen kom till mig dagen efter kronprinsens afresa i Maj 1813 och

---

kronprinsens politik och af förbundet med Ryssland, finnes tryckt i Anckarsvärds 1833 utgifna »Politisk Trosbekännelse», s. 53, och i Biogr. Lex. I: 202. Man kan ej undra att detta bref ansågs böra föranleda stränga åtgärder. Lifligt målar sig kronprinsens förtörnelse i följande hans bref till v. Engeström (9/8 1813): »Il est inutile de donner à M. Anckarsvärd père aucune espérance sur la remise en activité de service de son fils. Sa conduite séditieuse, les moyens qu'il a employés pour entrainer dans ses coupables projets non seulement les militaires de tout grade, mais encore les personnes attachées à l'état civil, m'imposent le devoir de prier le roi de nommer à la place de colonel du régiment de Nerike. Je conçois l'affliction du père de ce jeune homme; elle est très-naturelle. Elevé dans la carrière des armes, il devait s'attendre à ce que son fils marchât sur le chemin de l'honneur qu'il lui avait tracé; mais son ambition, peut-être de mauvais conseils, l'ont fait dévier d'une manière coupable de la route, qu'un militaire qui aime ses devoirs, sa patrie et son roi, doit tenir en tout temps, en tout lieu et dans toutes les circonstances. Le délit de M. Anckarsvärd est public: l'indignation et le mépris de l'armée en ont fait justice. Qu'il aille dans le fond de sa rétraite expier sa faute, et puisse-t-il prouver à ses concitoyens qu'il a pu être un moment égaré, mais qu'il n'est point entièrement perverti et perdu pour la patrie!»

Äfven v. Engeström, hvars fosterländska sinne häri såg en yttring af samma anda, som en gång framkallat Anjalaförbundet, uttryckte sitt bestämda ogillande på följande sätt i bref till kronprinsen (16/7 1813): »C'est avec une veritable peine, que j'ai appris le chagrin qu'a donné à V. A. R. la conduite de M. d'Anckarsvärd. Le roi me fit entrer dans son cabinet avant-hier après le conseil et me permit de lire la lettre de V. A. R., ainsi que celle que M. d'A. avait eu l'hardiesse de lui adresser. S. M. me donna ensuite la commission d'appeller le comte Mörner à Haga, afin qu'Elle put lui donner ses ordres à ce sujet. Il est nécessaire, Monseigneur, d'user de la plus grande sévérité pour accoutumer les gens à l'obéissance qu'ils doivent au gouvernement, et à ne pas se mêler des affaires qui sont hors de leur sphère. Ceci est devenu une épidémie depuis une trentaine d'années. Nous voyons dans tous les pays de l'Europe des jeunes gens lever leurs voix contre les mesures du gouvernement, parce qu'elles ne sont pas conformes à leurs opinions particulières. Ce n'est pas mauvaise volonté de tous, mais c'est mauvaise tête, et ce n'en est pas moins dangereux pour cela.» — Långt ifrån att emellertid göra gemensam sak med dem, som hos kronprinsen underblåste oviljan mot Anckarsvärd, sökte han, utan att uttala sig till hans förmån, genom följande skildring af den gamle grefve Anckarsvärds sorg öfver sonens obetänksamhet och förlorade framtid (3/8 1813), stämma kronprinsens sinne mil-

Digitized by Google

frågade mig, om han kunde låta trycka en avis-artikel, som talade temligen öppet om Sveriges afsigter på Norge. Jag svarade att saken icke angick mig; det vore hofkanslerens sak. »Han är rest», svarade han, »och innan afresan bad han mig vända mig till ers excellens.» — Mitt enskilda råd är, sade jag, att det icke bör tryckas, och annat yttrande kan jag icke afgifva. — Han införde det likväl i sin tidning, och det gaf an-

---

dare: »L'état où je l'ai trouvé, me fit une peine infinie, et j'ai tâché de le tranquiliser autant que j'ai pu. Il a 72 ans; il a servi l'état durant 53, s'est distingué par de la bravoure, de l'entendement et du caractère. La lettre pleine de bonté que lui adressa en date du 17 Octobre 1790 le roi Gustave III, porte le témoignage le plus flatteux des grands services qu'il a rendus à la patrie. Quoique l'âge lui ait fait beaucoup perdre, il lui reste en entier cette délicatesse de sentimens sur l'honneur, qui tient plus à l'âme qu'au corps. Je voudrais qu'elle fut moins rare, car avec elle, Monseigneur, on peut certainement commettre des fautes, mais jamais des lâchetés.» — Öfverste Anckarsvärd erkänner också tacksamt i bref till v. E. ($^{6}/_{12}$ 1813), att »E. E. är den ende af dem som varit i cas, som ej förföljt mig, och således äfven den ende, af hvilken jag kan hafva något att hoppas. De senaste anfallen mot mig tyckas bevisa, att man ej är angelägen att se h. exc. Adlercreutz omgifven af dem som äro honom så tillgifna som jag.»

Adlercreutz var den som varmast och lifligast tog Anckarsvärds försvar, öfvertygad som han var om dennes militäriska duglighet, och att hans handlingssätt borde tillskrifvas obetänksamhet, snarare än öfverläggning. Han skrifver den $^{4}/_{11}$ 1813 till v. Engeström: »Oncle skall tro att Anckarsvärds ovänner icke sofva. Från alla håll prevenerar man kronprinsen mot honom. Man har t. o. m. förmått kungen att skrifva till prinsen i det ämnet, och Carl Mörner gör isynnerhet sig en ära af att störta Anckarsvärd, likasom han och hans grefvinna bemödade sig att störta Fersen och Ugglas. Jag har många säkra fakta på deras verksamhet den tiden, äfvensom att de icke ens spara annat hederligt folk. Jag har länge varnat min oncle, och jag hoppas att oncle redan märkt att jag ej har orätt.» — I ett senare bref ($^{10}/_{11}$) tillägger han: »Jag, som aldrig fruktar att kompromettera mig, när det gäller någon olycklig, har i trots af alla dem som svärtat Anckarsvärd hos kronprinsen och sökt lägga sten på bördan, tagit hans försvar så mycket möjligt är, och slutligen förmått kronprinsen att till hans förmån tillskrifva kongl. maj:t. Man får nu se huru det aflöper. Enligt min tanke finnas ej många så goda sujetter i militären som Anckarsvärd, och om hans orgueil blir litet modererad, som jag hoppas, genom den motgång han haft, så får staten med tiden en brukbar tjenare i honom.»

Digitized by Google

ledning till en rapport af mig, hvari jag fäste uppmärksamhet på det uppseende det väckt hos allmänheten, att en så allmänt föraktad person syntes vara skyddad af regeringen och initierad i dess planer. Wallmarks dumma artikel, som kom efter, räddade honom och gaf anledning till de ledsamheter, hvarom förmäles i min brefvexling med hans kongl. höghet för år 1813. Grewesmöhlen påstod sig hafva haft kronprinsens lof att införa artikeln, och Wetterstedt ville således komma ifrån saken*).

Hans kongl. höghet kronprinsen hade låtit tillställa mig en stor summa penningar, såväl för att använda till konung Carl XIII:s skulds betalande **), som till utdelning bland flera verk, som hans kongl. höghet behagade uppmuntra. Han hade äfven lemnat mig fonder till opererande och spioners nyttjande på Norge; de flesta kostade icke särdeles mycket. De enda rapporter, som voro säkra och upplysande, kommo ifrån landshöfdingen i Karlstad ***); de kostade minst, jag tror ungefär

*) Grewesmöhlens ofvannämnda artikel (i n:o 77 Nya Skandinaven) hade framkallat ett insändt genmäle i Wallmarks Journal för Litt. och Theatern (n:o 103), undertecknadt »Hatare af lättsinnighet i vigtiga ämnen», hvari bl. a. anmärktes att det försvar för Norges införlifvande med Sverige, som artikeln hemtat ur de båda ländernas geografiska läge, ej vore så väl valdt, då Napoleon med anförande af samma grund inkräktat Belgien och Nederländerna. — Kronprinsen misstänkte genast, att detta genmäle härledde sig från en plan att motarbeta Sveriges nya politik, och antog att Wallmark stod i hemlig förbindelse med Napoleons besoldade skribenter. Han råkade i yttersta förbittring, afsände sin adjutant Påhlman till Stockholm, för att förkunna Wallmark kronprinsens onåd, och befalte tidningens indragning samt upphörandet af den pension, W. i egenskap af hans lärare i svenska språket uppbar. Äfven v. E., som stod i nära förhållande till Wallmark, synes ej alldeles hafva undgått kronprinsens misstankar i första uppbrusningen af hans vrede. Se härom Biogr. Lex. XIX: 375 o. f. samt den såsom Bil. n:o 10 införda brefvexling rörande denna på sin tid ryktbara sak.

**) Denna summa uppgick till 30,000 rdr bko och utbetaltes till konungens handsekreterare Battram. (v. E. till Carl Johan 30/8 1813.)

***) Elias v. Eckstedt, som stupade i striden vid Medskog, då han slutit sig till general Gahns fördelning. — Äfven från landshöfdingen i Falun H. Järta ingingo rapporter, nu förvarade i E. S., äfvensom från general-

Digitized by Google

250 rdr, på hela tiden. Men landshöfdingen baron Adlersparre skickade rapporter af det lumpnaste innehåll, t. ex. att svenska soldater hade dansat med norska käringar, och käringarna hade sagt så och så. Dessa berättelser kostade mest. Flera betydliga remisser afgingo, och den dagen jag fick underrättelse om fredens afslutande i Kiel, ankom ifrån Adlersparre reqvisition på 6,000 rdr bko, men då svarade jag, att kassan var tom *).

---

guvernören i Skåne, Toll, hvilka ej sakna historiskt intresse. Vigtigast af alla rapporter för denna tid äro dock grefve H. H. v. Essens bref till v. E. från Venersborg, hvilka, jemte brefvexlingen mellan Essen och Carl Johan (utgifven af Yngvar Nielsen 1867 och 1869), äro en af hufvudkällorna för kännedomen om förhållandet till Norge under första hälften af 1814. (Åtskilliga bref från v. E. till Essen äro tryckta i samlingen: Bidrag til Norges og Sveriges Historie 1812—16, s. 95—102.)

*) I sina depescher till kronprinsen beklagar sig förf. ofta öfver de Adlersparreska rapporternas otillförlitlighet, senfärdighet och benägenhet att skildra stämningen i Norge såsom i högsta grad svenskvänlig. Han skrifver d. $^{21}/_{1}$ 1814: »Une expérience de 4 années m'a prouvé que je ne dois pas accorder une entière confiance aux rapports du baron d'Adlersparre, lorsqu'il est question de la Norvège. Il est trop amoureux de son projet pour voir autre chose que ce qu'il désire; mais d'après tout ce que nous savons de ce pays, je suis intimément persuadé que le moment est venu d'entreprendre quelque chose de vigoureux de ce coté-ci pour finir cette longue querelle. — $^{9}/_{5}$: V. A. R. verra que le baron d'Adlersparre prétend que l'opposition contre le prince Chrétien gagne des forces, tandis que la nouvelle est parvenue au comte d'Essen que ce prince a été elu roi de Norvège avec une pluralité de 75 voix. La différence qui régne entre les notions qu'on donne dans ce pays, n'a rien de surprenant, mais ce qui m'étonne, c'est que le baron d'Adlersparre, après tout ce qui s'est passé, n'ayant donné que des nouvelles ou fausses, ou insignifiantes, ou tardives, demande encore de l'argent. Je lui ai répondu que la caisse que V. A. R. m'a confiée, se trouve maintenant à sec. A votre retour ici, après lequel je soupire, Monseigneur, vous déciderez ce que vous voulez que je fasse.» — Äfven fältmarskalken Essen beklagar sig i bref till v. E. öfver Adlersparres uppgifter från Norge. Han yttrar ($^{15}/_{8}$ 1813): »Landshöfding Adlersparre, som jag såg på Marieholm, berättade mig att han öfversändt till E. E. en mängd underrättelser från Norge, hvilka alla stämde derutinnan öfverens, att nordbaggarna ingenting hellre önskade än en förening med Sverige. Vi kommo dock slutligen derutinnan öfverens, att denna förening säkrast verkställes genom hunger och svärd.» — Sjelf tillmätte Adlersparre sina underrättelser den största vigt (se hans bref till

Digitized by Google

Freden slöts den 14 Januari. General Camps blef sedermera hitskickad med fredsinstrumentet, och som han icke ville låta visitera sig, anhöll tullinspektoren honom vid Hornstull. Han lät mig genast veta det genom öfverstelöjtnant d'Orchimont, som följt med honom. Jag återsände d'Orchimont med skriftlig reklamation, så mycket mera pressant, som konungen, otålig att se freden, väntade på Camps, ehuru sent det var. D'Orchimont återkom med den underrättelsen, att tullinspektoren — hans namn var Carlén — icke frågade derefter, »emedan, sade han, jag icke var hans förman.» Jag skickade genast en karl till häst till baron Rosenblad och bad honom lemna en befallning, som samme karl genast kunde föra till Carlén. Ehuru opasslig, for jag genast med d'Orchimont till Hornstull. Då min vagn icke var förspänd samt tiden skyndade, lemnade ryska ministern baron Stroganoff mig sin vagn. Han och alla de främmande ministrarne superade hos mig. Jag reste ut och fick efter någon ordvexling Camps lös samt förde honom upp till konungen. Herr Carlén tycktes hafva något för mycket firat söndagen *).

Under kronprinsens vistelse i Tyskland hade han en gång — jag mins ej precist datum — skrifvit ett bref till konungen med anhållan att baron Lagerbring och Adlercreutz måtte blifva utnämnda till rikets herrar *). Konungen visade mig brefvet och uppdrog mig att låta statssekreteraren Börtzell expediera fullmakterna. Drottningen bad mig göra henne ett besök, och frågade mig, om baron Fleming ej vore med bland de nyutnämnda. Jag svarade nej. — Hon invände: »Men han borde väl ha varit med, som var landtmarskalk vid tronföljarevalet!» —

Wirsén 20/8 1814, tr. såsom Bil. 3 till Schinkels Minnen IX) och hoppades att i det nyförvärfvade konungariket erhålla en framstående befattning. Jfr Nielsen, Bidrag til Norges og Sveriges Historie 1812—16, s. 52—3.

*) Tulltjenstemannen blef sedan suspenderad från sin tjenst och utgaf en skrift med titel »Species facti eller första laga uppbudet på inspectorstjensten vid Hornstull.» Sthm 1814, hvari denna händelse finnes beskrifven och han söker rättfärdiga sitt uppförande.

**) Lagerbring, C. Mörner, Cederhielm och Fleming erhöllo denna värdighet efter freden i Kiel. Adlercreutz utnämndes redan d. 7 Okt. 1813 efter slaget vid Leipzig till en af rikets herrar. En namnförvexling af förf. synes sålunda här ha egt rum.

Digitized by Google

Jag svarade, att jag icke kunde tillåta mig att lägga mig i denna sak, och att då konungen visat mig kronprinsens bref, jag ej frågade dervid göra något tillägg. Drottningen såg missnöjd ut.

Några dagar efter hölls ett Te Deum, och det var vid detta tillfälle, som utnämningen skulle tillkännagifvas. Sedan ceremonien var slutad, kom Börtzell och visade mig konungens skriftliga befallning. Från början fans der icke Flemings namn; men man hade sedermera trängt in det emellan de båda andra, så att man tydligen kunde se att det var tillagdt. Men konungens namn fans behörigen underskrifvet och — dokumenterna blefvo expedierade.

Redan en gång förut hade en liknande händelse tilldragit sig med afseende på gula bandet. General Rosenblad befann sig från början icke på listan öfver de af konungen utnämnda kommendörerna. Men då listan skulle föredragas inför ordenskapitlet, som var församladt för en riddare-dubbning, hörde man med förvåning äfven general R:s namn, som blifvit inskjutet mellan raderna på fullkomligt samma sätt som Flemings. Kronprinsen blef mycket förargad häröfver. Han ville först ställa mig till ansvar, men då jag bevisade min oskuld, vände han sig till Adlercreutz, som gjorde detsamma. Det var Fleming, som hade begagnat sig af konungens svaghet, för att visa en vän en tjenst.

Titeln »konung af Norge» gjorde konung Carl XIII ett otroligt nöje *). Han uppgjorde genast efter fredsunderrättelsen

*) Med afseende på frågan om konungens nya titel skrifver v. E. $^{28}/_{1}$ 1814 till kronprinsen: — »Le titre *roi de la Scandinavie* ou *des royaumes unis de la Scandinavie* paraît avoir plus de dignité que la longue liste des titres dont on se sert. Ce mot n'est pourtant pas suédois. Les étrangers l'ont formé par corruption d'un ancien mot, qui n'est plus usité en Suède depuis plus de mille ans. Le peuple ne le comprend pas encore, mais pourra s'y accoutumer. Peut-être les Norvégiens trouveraient-ils mauvais de n'être pas nommés dans le titre du roi, et alors il paraît nécessaire de placer le royaume de Norvège immédiatement après celui de Suède, avant celui des Goths. On pourrait parfaitement bien se passer du titre de *roi des Vandales*, puisque S. M. n'a point de sujets de cette nation, mais les oreilles suédoises y sont si accoutumées, qu'il faut peut-être le garder.» — Ett följande bref ($^{6}/_{2}$) upplyser att statsrådet tillstyrkt

Digitized by Google

planen att på sommaren samma år företaga en resa till Kristiania och beslöt att genast afsända dit sin handsekreterare Battram. Denne skulle göra sig underrättad, om hvar man skulle kunna finna passande bostäder i Kristiania samt i öfrigt tillfredsställa hans nyfikenhet om allting, som rörde hans nya undersåtar. Konungen ville nödvändigt, oaktadt den skarpa kölden, begifva sig till kyrkan, då Te Deum skulle hållas. Då jag gjorde föreställningar häremot med afseende på hans svaga helsa, svarade han: »Om jag dör, så har ni ju kronprinsen.» Efter mig gjorde drottningen ett försök att förmå honom att afstå härifrån, men förgäfves. Slutligen lyckades det mig att vid ett följande samtal öfvertala honom.

Konungens helsa blef för hvarje dag svagare. Hans minne och själsförmögenheter aftogo synbarligen. Man kunde ej undgå att märka det vid ärendenas behandling; men då hvarje frågas afgörande föregicks af en redogörelse för dess beskaffenhet och ett motiveradt yttrande, hvilket konungen vanligtvis biträdde, hade jag ej tillfälle att iakttaga det så tydligt som drottningen. En dag i början af Mars 1814 blef hon högst förskräckt, då hon under ett samtal om Norge märkte att han alldeles förlorat minnet. Han hade glömt freden med Danmark, föreningen med Norge, det uppdrag, som grefve Essen erhållit med afseende på detta land, och t. o. m. Battrams afresa, ehuru han var van att se denne sistnämnde alla dagar, så länge som han var i Stockholm. Jag talte med Weigel om konungens helsotillstånd. Han svarade: »Så länge hans maj:t endast är svag på detta sätt, är ingen fara för handen; men ett nytt sjukdomsanfall är i högsta grad att frukta.»

I Mars 1814 anhöll statsrådet baron Adlerbeth om sitt entledigande ur konseljen. Han hade länge haft detta i sinnet, men de ofvan omförmälda utnämningarne till excellens ökade hans önskan att få utträda. Genom dem blef han nämligen den ende, som vid ceremoni-dagar skulle komma att intaga

bibehållandet af titeln »Wendes konung» för att förebygga att »okunnigt folk» skulle förmoda att något utbyte af »Wenden» mot Norge egt rum. v. E. tillägger med afseende härpå: »Je ne sais pas dans quelle partie du monde se trouve le royaume des Vandales.»

Digitized by Google

den åt statsrådet anvista plats, under det att dess öfriga ledamöter, såsom rikets herrar, intogo sina högsäten. Denna åtskilnad fann han nedsättande för sig, oaktadt helt säkert ingen för sin person kunde hysa mindre anspråk än han. — Då statsrådet bildades, tvang man honom, så att säga, att blifva ledamot. Han fick då sin plats omedelbart efter Rosenblad och hade två under sig. Nu var han den som hade sista rummet. »Jag vet, sade han, att bland dem som gått mig förbi, finnas personer af stor förtjenst, som i botten känna statens angelägenheter och som hafva utvecklat en storartad verksamhet i de dem anförtrodda embeten. Men det finnes också sådana, som icke utmärkt sig mera än jag. Jag begär icke att hafva något af de främsta rummen, och jag afundas ej de andra; men jag kan ej annat än vara känslig för det omdöme allmänheten skall fälla, då den ser, att jag är den ende, som konungen ej behagat hafva i åtanke».

Adlerbeth önskade verkligen icke att blifva excellens. Han var för god hushållare för att önska en ställning, som alltid skulle ha medfört en viss representation, och han skulle ha varit förtviflad vid tanken på att någon kunnat förmoda, att han haft den svagheten att begära denna värdighet. Han ville icke ens ha det blåa bandet, derför att han fruktade den dermed förenade utgift. Jag föreslog emellertid kronprinsen att icke förthy gifva honom serafimerbandet, hvilket han också erhöll. Han åtnjöt stort anseende af alla, icke såsom statsman, men såsom en kunskapsrik och i högsta grad fosterlandsälskande man och af en renhet i seder och tänkesätt, som var höjd öfver allt tvifvel *).

Baron Wirsén återkom någon tid efter fredsslutet. Han hade vid genomresan i Köpenhamn aflemnat de 400,000 rdr, hvilka i freden voro lofvade. Det varade icke länge innan man fick se, att man kunnat bespara denna utgift, ty tidningar ankommo, hvilka bevisade, att man borde vänta sig mot-

*) Adlerbeth qvarstannade likväl i statsrådet till 1815. Af ett bref från frih. Clas Fleming till v. E. 2/8 1815 synes framgå, att fråga varit att vid ceremoni-dagar bereda en förnämligare plats åt sådana statsråd, som icke hade värdigheten af »rikets herrar».

Digitized by Google

stånd i Norge *). Jag lemnade genast underrättelse åt hans kongl. höghet kronprinsen, om hvad till min kunskap kom. Andra fick hans kongl. höghet från de befälhafvande på gränsen, hvilka kunde ännu närmare bestämma det rådande tänkesättet i Norge. Stadd långt ifrån fäderneslandet, insåg hans kongl. höghet faran, som hotade detsamma, och sammankallade alla svenska generalerna till ett stort krigsråd. Der framstälde han frågan, om man borde tåga hem till fäderneslandets försvar. Alla besvarade denna fråga med ja, utom Cardell, hvilken såsom tysk icke hade något intresse i landet, utan önskade krig för att få utmärka sig. Grefve Carl Löwenhjelm och baron Wetterstedt voro den tiden frånvarande i en underhandling och skrefvo en slags remonstration deremot, påstående, att generalerna icke borde vara kronprinsens rådgifvare. Jag hade verkligen icke trott sådant möjligt, derest icke kronprinsen sjelf i min närvaro påmint Wetterstedt derom.

Arméen återvände, och som kronprinsen naturligtvis reste fortare än densamma, kom han till Stockholm den 3 Juni.

Jag reste hans kongl. höghet till mötes till Nyköping. Der underrättade jag honom om ställningen hemma och förekom om en förföljelse, som var mig ämnad. Chateaubriand hade skrifvit en broschyr till förmån af legitimiteten **), hvaruti bland annat sades, att fransmännen snarare

*) Redan $^{24}/_{1}$ 1814, omedelbart efter underrättelsen om freden, föreslog v. Engeström kronprinsen, på grund af underrättelser från Norge, som läto med visshet förmoda dess planer på sjelfständighet, att uppskjuta utrymmandet af Holstein och behålla detta land som pant, tills det visat sig om Norge läte afträda sig. Han yttrar derjemte i samma bref med afseende på fredsslutet: »Je suis Suédois, monsigneur, attaché de coeur et d'âme à ma patrie. Je ne pourrais pas manquer d'être réconnaissant au bienfait de la Suède. L'acquisition de la Norvège n'est pas dûe à ceux qui durant 4 ans ont tant promis et tant depensé. Elle n'est dûe qu'à la crainte que lui inspirait le bras victorieux de V. A. R.»

**) »De Bonaparte et des Bourbons», en skrift som i Frankrike väckte största uppseende och förberedde opinionen på Bourbonernas återkomst. Chateaubriand utnämndes kort derefter till franskt sändebud i Sverige; men Carl Johan skyndade vid första underrättelsen härom att låta form-

Digitized by Google

bort välja »le dernier des Français» än en utländing. Ryska ministern baron Stroganoff hade låtit trycka en stor upplaga af denna skrift här i Stockholm. Då det kom till min kunskap, kallade jag till mig Stroganoff och sade honom, att nyssnämnda ord vore lika så mycket emot den nya svenska dynastien, som emot Napoleon. Han fann det, försäkrade mig, att hela upplagan skulle förseglad öfversändas till S:t Petersburg, och höll ord. Intet enda exemplar utdelades i Stockholm. Grefvinnan Mörner sade, att jag egenmäktigt hindrat utgifvandet af en så vacker skrift och derföre borde ställas till rätta. Drottningen höll vid gröna bordet alldeles samma tal.

Straxt efter ankomsten till Stockholm gick kronprinsen upp till konungen. Der började de genast sitt anfall, men blefvo af kronprinsen så besvarade, att de förlorade all lust att längre tala derom. Jag förstår icke, att de icke kunde begripa, att skriften anföll såväl kronprinsen som Napoleon.

Konungen reste till Uddevalla och jag åtföljde hans maj:t. Vi funno redan kronprinsen der före oss. Trupper tågade beständigt genom staden, vackert, väl dresseradt och väl hållet folk. Artilleriet var synnerligen väl beridet.

För att medla emellan svenska regeringen och de insurgerade Norrmännen, hade Österrike skickat general Steigentesch, Ryssland grefve Orloff, England herr Foster och Preussen en liten herr v. Martens *). Steigentesch var en glad

ligen undanbedja sig denna representant för Frankrike (Carl Johan till Engeström 19/8 1814). Se Schinkel, Minnen VIII: 138, IX: 319.

*) v. Engeström, som alltjemt under kriget betraktade de allierade, särskildt Ryssland, med en viss misstro, tviflade äfven från början på att denna underhandling skulle hafva någon framgång, samt påyrkade genast energiska åtgärder. Han skrifver till kronprinsen (10/6 1814): Si les missions que les alliés de la Suède ont résolu d'envoyer à Copenhague et en Norvège, ne sont pas suivies immédiatement par une armée nombreuse, il est à prévoir que leur mission produira fort peu de chose et qu'on pourrait perdre un temps, d'autant plus précieux, que l'état de guerre, dans lequel nous nous trouvons vis-à-vis de l'insurrection Norvégienne, coûte beaucoup d'argent. L'expérience a montré que les missions extraordinaires de Russie et de Vienne ont essentiellement gâté les affaires.

Digitized by Google

och kunnig bon-vivant, Orloff en lång och vacker karl, men skallig, Foster en jemn och beskedlig man, som jag förut sett i Stockholm, och Martens en liten, temligen näsvis man, som gerna ville visa sig betyda mer än han gjorde. Till dessa herrar hade konungen af Danmark sällat amiral Bille; de voro nu återkomna från Norge för att få uppvakta kronprinsen. Jag var närvarande vid deras audiens. Den mest despotiska maktens sändebud, herr Orloff, talade mest om frihet och eftergifvenhet. »Il faut ramener les esprits» sade han. — Bah! inföll Steigentesch, à Kristiania on peut ramener une vache, un boeuf, mais pas les esprits, car il n'y en a point. — Orloff blef disgracierad för sitt sätt att uppföra sig i Norge. Steigentesch och Foster voro mycket billiga, men en mylord Castlereaghs handsekreterare, benämnd Morier, som jag ej fick se, sades hafva uppmuntrat Norrmännen till motstånd. De fyra ofvannämnda herrarne återreste till Norge *).

M. de Tawast se plaint de l'indifférence des ministres alliés à Copenhague pour la cause de Suède ... Une armée, de 30, à 40,000 hommes, qui traverse le Holstein pour aller en Jutland, est un argument, auquel ni Danois ni Norvégiens ne resistent. J'ai la satisfaction de voir que le langage energique que j'ai fait tenir à M. de Tawast, a fait effet; et si ce langage est appuyé par une demonstration forte du coté du continent, nous obtiendrons tout ce que nous voulons». — Att författaren icke gjorde sig stora förhoppningar af en blott diplomatisk intervention, synes öfverhufvud framgå af hans brefvexling med kronprinsen. (Jfr den motsatta uppgiften hos Nielsen, Bidrag s. 174). Han ansåg derjemte att Danmark borde straffas för sin tvetydiga hållning; Sverige borde behålla Pommern och återstoden af vederlagssumman, som kunde användas till underhåll för arméen mot Norge.

*) Se den utförliga framställningen af dessa underhandlingar i Aalls Erindringer som Bidrag til Norges Historie, 2 Udg. s. 464—481 och Schinkel VIII: 190—92, samt rörande Moriers sändning och förf:s åtgärder med anledning deraf, Nielsen, Bidrag 171 o. f. — Att ej endast Orloff ådragit sig kronprinsens ovilja för det sätt, hvarpå han fyllt sitt uppdrag, utan att kronprinsen äfven var missnöjd med preussiska sändebudet Martens, visar följande hans bref till v. E. (7/8 1814): »Par tout ce que j'ai appris depuis mon entrée en Norvège, par ce qu'ont dit les généraux et autres personnes attachées au prince Chrétien, il est hors de doute que M. de Martens s'est très-mal conduit ici. Au lieu de suivre la volonté et les instructions de son souverain et de parler pour la réunion de la Norvège à la Suède, il a tenu un langage absolument dans le sens du prince

Digitized by Google

Innan kronprinsen begaf sig till Norge, reste han tillbaka till Stockholm, dit jag följde honom. Frågan var, att gå i författning om allt, som skulle iakttagas för att bereda föreningen med Norge. Vi blefvo ej mera än tvenne dagar i Stockholm. Första dagen befalde hans kongl. höghet mig gifva en middag åt statsrådet och de främmande ministrarne, hvilken hans kongl. höghet sjelf bivistade. Straxt efter middagen denna dag ankom statssekreteraren Wirsén från Norge. Jag hade uppgjort ett förslag till den kommission, som skulle stadga en öfverenskommelse emellan begge rikena, på följande sätt: h. exc. grefve Essen, såsom chef, för att imponera med sin värdighet; hofkansleren baron Wetterstedt, för att medla till förening, derest stridigheter skulle uppstå, och statssekreteraren Wirsén, för att sätta styrka i saken. Nu berättade oss Wirsén, att grefve Essen icke ville emottaga den honom tillbjudna plats, och det har alltid lyckats honom, att icke göra annat än hvad han vill. Baron Wirsén sade, att han sjelf alldeles icke åtog sig något, derest icke en man af större anseende sattes i spetsen för komitén. Jag föreslog baron Lagerbring, som verkligen var den bäste; men han var lat och gick genast bort, när han hörde förslaget. Då var Rosenblad den enda excellensen att taga, ehuru han visserligen icke var gjord för en sådan plats. Han gjorde några små komplimenter, men tog utan mycket omsvep emot. Så sällades till honom grefve Adolf Göran Mörner, så biskopen d:r Rosenstein, och ändtligen kom sjelfmant statsrådet baron Platen. Då var 1809 års riksdag der.

Chrétien et du parti des insurgés, et il a assuré que des troupes Prussiennes ne seraient jamais mises sous mes ordres, ni ceux d'aucun autre avec l'objet d'agir contre la Norvège. Je désire, M. le comte, que vous écriviez tout ceci au baron de Taube, avec l'ordre d'en faire part au chancelier prince de Hardenberg, en lui disant que c'est confidentiellement et qu'on s'abstient de faire connaître beaucoup d'autres détails, aussi bien que le ridicule dont s'est couvert le baron de Martens par son ton et ses propos, tant chez nous, qu'auprès de MM. ses collègues». — Jfr vidare Fosters och v. E:s samtal, enligt den senares redogörelse, i Bil. n:o II, VI.

Digitized by Google

Allting eftergafs och den ende, som visade någon styrka, var Wirsén. Det var den andra gången en segrande makt eftergaf sina förmåner åt en svagare *).

Konungen afreste från Uddevalla till Göteborg, under den tiden kronprinsen var i Stockholm, hvarifrån hans kongl. höghet äfven reste dit, och jag hade den nåden följa med honom. I Göteborg blef vistandet icke långvarigt. Hans maj:t återreste till Stockholm och jag, såsom tjenstgörande vid hans person, begaf mig äfven dit.

*) v. Engeström var, lika litet som i allmänhet Carl Johans rådgifvare, benägen för den eftergifvenhet för det norska folkets önskningar, som kronprinsen visade. Han skrifver redan $^{10}/_{5}$ 1814: Je crois, Monseigneur, qu'il serait bon de ne pas trop promettre aux Norvégiens. Ils croient avoir inspiré de la crainte, quand on les traite trop bien, et commencent à réflechir lorsque le danger s'approche. Après qu'ils soient soumis on réunis, V. A. R. les traitera également bien, car Elle n'aime pas le despotisme et voudra le bonheur de ses nouveaux sujets. Un systeme fédératif pourra devenir une source de désunion et de désagréments». Jfr om hans åsigter om Norges införlifvande med Sverige Bil. n:r 11.

Wirséns bref till v. Engeström $^{1}/_{11}$ 1814, sedan underhandlingarne å de svenska kommissariernas sida voro afslutade, saknar icke sin märkvärdighet: »Jag är öfvertygad att många skola, då de komma att läsa den nya norska grundlagen, döma att vi antingen icke gjort oss någon möda eller ock densamma fåfängt förspilt. Men tiden kommer dock att närmare utveckla, om icke detta var rätta sättet, för att en annan gång ernå reelare mål. — Nationen är alldeles barn, ja, ett egensinnigt barn i allmänna ärendens behandling. Den uppehåller sig mindre att eftertänka om sakerna kunna gå eller ej, än huru missbruk skola förekommas. Det förefaller mig som en landtbrukare, hvilken sysselsätter sig att lägga gärdesgård mot ohägn och släppa sina kreatur vid landsvägen att söka bete, i stället att rödja och plöja. Han besinnar ej, att en eldig häst, som svultit några dar och ser en frodig äng på sidan, blir frestad att flöja och lyckas slutligen deri. — Representationen har ingen styrka, hvarken i sammansättning eller föremål. Intressena äro ej hopbundna; gränserna icke uppdragna. Den följande dagen rifva de upp hvad de gjort den föregående. Nog vet man, huru det kan begagnas af den, som förstår och vill. Men nu var saken blott att få slut och deraf följande lugn i landet.» (E. S.) — Jfr. redogörelsen för det motstånd, som Carl Johans åsigter mötte i statsrådet, samt för v. E:s samtal med grefve Löwenhjelm hos Schinkel, IX: 64. Se äfven Biogr. Lex. XIV: 376, art. Skjöldebrand. — Af det hos Schinkel (s. 63) införda bref från Adlercreutz framgår dock, att v. E. i denna fråga intog en mera moderat ståndpunkt än denne.

Digitized by Google

Då jag, på vägen att sätta mig i vagnen, uppvaktade kronprinsen, ankom ryska legationssekreteraren Bodisco med en depesch från baron Tawast i Köpenhamn. Denna depesch innehöll, att drottningen i Danmark under konungens frånvaro låtit säga Tawast, att hon ämnade skicka en kutter till Kristiania, för att derifrån återföra prins Christian; men att Tawast afstyrkt det, och saken således uteblifvit. Vid genomläsandet af denna depesch blef hans kongl. höghet utom sig, och befalde mig skarpt förklara sitt missnöje åt Tawast i en depesch, som jag skulle afskicka med kurir. Min son blef dermed afskickad, och expeditionen gick så långt ut, då jag var ensam — hela kansliet var redan afrest — att jag icke kunde resa förr än andra morgonen. Jag upphann likväl hans maj:t och reste med honom öfver Örebro, Strömsholm och Ekolsund till Stockholm.

Sedan allting var afslutadt i Kristiania*), afreste kronprinsen

*) Politiska hänsyn till Sveriges förhållande gent emot Europas stormakter, hvilka på Wienerkongressen skulle besluta öfver de skedda land-afträdelserna, föranledde kronprinsen att önska ett hastigt slut på förhandlingarne i Norge. I det bref, hvari han begär att statsministern måtte förskaffa honom konungens fullmakt att upplösa riksdagen i Kristiania ($^{22}/_{10}$ 1814), yttrar han följande: »Je crois du plus grand intérêt d'abréger l'existence de cette assemblée, et même de renvoyer à un temps plus éloigné les objets qui pourraient regarder l'administration du royaume. Dans un moment, où les chances de notre politique sont dépendantes du plus ou moins d'harmonie, qui peut exister entre les grandes puissances, il nous importe essentiellement de prouver que la réunion s'est opérée par la volonté unanime de la nation. Vous sentirez, M. le comte, que les petites sacrifices que nous ferions, en renvoyant à une prochaine assemblée des affaires qui pour le moment ne sont pas d'un intérêt majeur, seront compensées par l'avantage d'avoir définitivement opéré une réunion, qui fixe les regards de toutes les puissances de l'Europe». —

Såsom ett bidrag till kännedomen om stämningen i Norge, bland de många, som innehållas i landshöfdingen grefve Rosens bref till v. E., kan anföras följande ur hans bref från Kristiania $^{18}/_{11}$ 1814: »H. K. H. gaf i går en bal för öfver 500 personer, hvilken varade till i dag kl. 4 på morgonstunden samt var högst animerad, och tror jag mera bidragit till föreningen mellan sinnena än hela storthingets bemödanden; ty damerna syntes tydligen humanisera sig och, oaktadt tagna beslut att ej dansa med svenska officerare, vore det nästan att förmoda, att sedan denna

Digitized by Google

till Stockholm, dit han anlände den 5 December. Dagen derefter gaf konungen en middag åt kronprinsen, men en opasslighet hindrade hans kongl. höghet att infinna sig.

Straxt efter måltiden kallade konungen grefve Gyllenborg och mig till sig och sade: »Jag vill sammankalla en riksdag. I morgon vill jag hafva konselj för att taga alla de beslut, som dertill fordras». — Samma afton kunde jag ej se kronprinsen, för att ej oroa honom, och förmodade äfven, att hans kongl. höghet vore underrättad om hans maj:ts beslut; men morgonen derpå uppvaktade jag kronprinsen, som ännu var sängliggande. Jag berättade hvad konungen sagt oss, och att jag borde infinna mig i konseljen. »Jag finner icke underligt, sade kronprinsen, att konungen vill hafva riksdag, men jag hade förmodat, att hans maj:t, med den enighet, som råder oss emellan, skulle först tala med mig. Kan ni så laga, att derom icke blir fråga i dag, så gör det». — Råkar jag icke hans maj:t, svarade jag, i sina rum innan konseljen, så kan jag ingenting göra. — »Det är naturligt», sade kronprinsen.

Jag gick ned och fann konseljen församlad. Konungen sade: Jag har beslutat sammankalla riksdag. — Då steg baron Fleming upp och sade: Frågan blifver då om en förträfflig landtmarskalk. — Den tör blifva svår att finna, sade jag. — Nej, steg Rosenblad upp och sade, den är redan funnen i grefve Carl Mörners person. — Kan, frågade jag Lagerbring, som satt bredvid mig, Mörner såsom öfverståthållare vara landtmarskalk? — Allt för väl, svarade Lagerbring. — Man hade gjort väl, sade jag, att man likväl förut nämnt om saken för hans kongl. höghet. — Denna interlokution emellan mig och Lagerbring gick tyst för sig, men icke så tyst, att icke Rosenblad hörde det. Han stod upp och sade mig, att han hoppades, att kronprinsen icke blef ond på honom. Deruppå vände sig konungen till mig och sade: »Jag uppdrager eder, att säga kronprinsen att jag utsett grefve Carl Mörner till

föresats i går ända till öfverdrift bröts, man ej är obenägen att bryta andra löften i faveur af det »smukke svenske militairiske Corps». (E. S.)

Digitized by Google

landtmarskalk; men ni skall säga det snart, för annars kommer han med Skjöldebrand». — Det är att märka, att kronprinsen hade i Norge nämnt åt Rosenblad, att han tänkt på Skjöldebrand till landtmarskalk.

Jag lydde konungens befallning. Hans kongl. höghet blef verkligen misslynt och uppdrog mig att säga konungen, huru den brist på förtroende, hans maj:t visat honom, gått honom till sinnes. Detta bedröfvade verkligen konungen. — Kronprinsen frågade mig sedan, hvilken af dem begge, Mörner eller Skjöldebrand, jag ansåg tjenligast. »Jag svarar ers kongl. höghet, sade jag, med grefve Adolf Mörners egna ord: »vore icke Skjöldebrand i Grewesmöhlens händer, så vore han den skickligaste; ty Mörner kan icke hafva Lagerbring i fickan.» — Detta var således en intrig, uppspunnen af dessa herrar, — emot hvilken? Emot den, som styrde riket. Det är ock väl möjligt, att Fleming gaf företrädet åt namnet Mörner för namnet Skjöldebrand. Denne senare hade likväl fordom varit konungens gunstling.

Kronprinsens återkomst från Tyskland, freden i Kiel och föreningen med Norge föranledde en allmän illumination. Vid det tillfället var mitt hus på följande sätt illumineradt. Ytterst på begge sidor bakom illuminationen voro stälda pukor och trumpeter, som började musiken, när konungens vagn vände om hörnet. Midt uti var ryktets tempel. När konungen och kronprinsen, som åkte tillsammans, stannade utanför mitt hus, öppnades förlåten på templet: en ung flicka, klädd som ryktet, med trumpeten i handen, kom ut och sjöng:

»Med ilad flygt jag far, att genom sekler föra
Två nya Carlars namn, som Sveriges ära gjort.
Min röst, med detta namn, har fyllt en forntids öra,
Och efterverlden skall ej höra
Ett mera kärt och mera stort!»

Det upprepades andra gången, då konungen for förbi, äfvensom vid drottningens förbifart.

Digitized by Google

XI.

Freds-åren 1815—18.

Missbruk vid hofvet. — Östersjökompaniet. — Lagerbjelke. — Anonyma hotelser. — Riksdagen 1815. — Yttrande till regeringens försvar. — Grewesmöhlen och kronprinsen. — Schwan. — Familjesorg. — Resa till Norge med kronprinsen 1816. — Besök i Skåne samma år. — Ceremonitvister. — Lindboms angifvelser genom Klinckowström. — Fellingsbro pastorat och akademiska lärares presterliga befordran. — Riksdagen 1817. — Anckarsvärd och v. Engeström. — Motion vid riksdagen. — Schönströms anmärkning.

Uppeldad af det renaste nit för hans kongl. höghet kronprinsen och i betraktande deraf, att en mängd af saker undfalla regerande herrar, hvilka saker oftast kunna leda till mindre angenäma följder, har jag ansett mig böra vid alla tillfällen låta sanningen komma inför hans kongl. höghet. I början af 1815 aflemnade jag derföre en promemoria, i hvilken jag fäste uppmärksamheten på åtskilliga missbruk, som höllo på att inrota sig vid hofvet, hvarest personer, tillhörande vissa familjer och privilegierade klasser, syntes vilja, på andras bekostnad, göra sig gällande *).

Under kronprinsens vistande i Norge hade herr Lorent uppgifvit ett förslag till inrättande af ett Östersjökompani i Göteborg, som hade varit af största vigt för Sveriges handel, när i följd af det s. k. kontinentalsystemets upphäfvande en myckenhet främmande handlande lemnade svenska städerna, för att återvända till deras gamla hemvist. Kronprinsen gillade förslaget. En subskriptionslista upprättades, hvilken af flera utländingar påtecknades, men af ingen svensk, utom Lorent.

Detta förslag väckte Stockholms stads afundsjuka och motarbetades kraftigt af öfverståthållaren grefve Mörner. Han

*) Se Bil n:o 12.

Digitized by Google

biträddes af många och ibland dem af h. exc. grefve Rosenblad för tullens skuld. Då saken kom till kommersekollegium, yttrade sig deremot kommerserådet Casström, under åberopande af den skada, svenska jernhandteringen skulle tillfogas, om ryskt jern nederlades i Göteborg. På hans inrådan talade hans kusin herr af Uhr emot saken i samma mening *). Detta kom någon att säga: »göken tittade fram ur uret», med allusion till de trä-ur, ur hvilka en gök framkommer och galer ett kucku för hvart slag, klockan slår. — Skriket af alla trångtänkta blef allmänt, och, som vanligen händer, de talte utan kännedom af saken. De hade likväl bort veta, att ryska jernet af gammalt hade nederlag i Göteborg, hvilket aldrig blifvit nyttjadt, emedan det icke lönade sig. Hela statsrådet, undantagande min person, var deremot; men när statssekreterare grefve Adolf Mörner uppläste sitt grundliga anförande häröfver, sade statsrådet baron Lagerbring, som eger ett förträffligt hufvud: »det är väl grundadt, och saken har ingenting annat emot sig, än att det kommer att göra grefve Carl Mörner mycket bryderi som landtmarskalk». — Frågan var således om hans beqvämlighet och icke om den förmån, som rikets handel kunde draga af inrättningen!

Allt möjligt motstånd mötte således saken. Tiden drogs ut, så att när ändtligen ett reglemente för societeten utfärdades, var det för sent, och ingenting blef af hela saken. Den handel, som bort ega rum i Göteborg, gick nu till Köpenhamn och danskarne fingo deraf vinst.

Jag har glömt att nämna att ibland Stockholms borgerskap direktören Schwan var ganska billig **).

---

*) Se Ridd. o. ad. prot. 1815, I: 127.

**) Ändamålet med detta Östersjökompani var att försälja varor, som till kompaniet konsignerades från utländska Östersjöhamnar, och sålunda med uteslutande af så väl svenska, som ost- och vestindiska, sydeuropeiska och amerikanska varor. Det afsåg derjemte att, genom bildandet af en fond, grundad på aktier, kunna lemna nödiga förskott åt handlande och utöfva inflytande på vexelkursen, hvars ofördelaktiga ställning för Sverige vid denna tid vållade en allmän stockning i affärsverksamheten; samt afsade sig allt deltagande i handelsspekulationer för egen räkning. — Förslaget härom, hvilket understäldes kongl. maj:t, var un-

Digitized by Google

Ett halft år vid pass derefter nämnde konungen Caström för andra verkliga förtjenster till riddare af nordstjerneorden. Då jag med förnöjelse berättade det åt grefve Rosenblad, sade han: »Der var likväl mycket att säga vid Caströms uppförande i saken om Östersjökompaniet». Min förundran var så mycket större, som grefve Rosenblad sjelf varit äfven så ifrig deremot, som Caström. —

Under vintern emellan 1814 och 15, jag minnes icke visst på hvilket af åratalen, kom jag en morgon upp till kronprinsen, som ännu låg. Han frågade mig, om jag var uti brefvexling med justitiarien vid krigsrätten Elers; hvartill jag svarade nej. Han visade mig då ett anonymt bref, af innehåll att jag skickat en baron Rehausens depesch till Elers, hvilken, då han ej förstod franska, låtit öfversätta den af en notarius publicus. »Jag förstår ingenting af allt detta, svarade jag, ty jag har till och med icke vetat att någon justitiarius gafs, som heter Elers, men E. K. H. täckes tillåta mig att genast söka utforska sanningen.»

Nedkommen i kabinettet, frågade jag om någon i mitt namn skrifvit till Elers, hvartill nekades. Jag lät honom komma och fann i honom en hygglig karl, son af en min gamla vän. Har ni, sade jag, fått en depesch ställd till mig? — »Ja». —

---

dertecknadt af en mängd bland Göteborgs framstående handlande. Landshöfdingen gr. Rosen skrifver härom d. $^{30}/_{1}$ 1815 till förf.: »I egenskap af landshöfding i Göteborg, äfven som svensk, kan jag ej nog yttra E. E. min vördnadsfulla tillgifvenhet och erkänsla för den fortfarande värme och oryggliga ståndaktighet, hvarmed E. E. protegerat det så mycket omtvistade Östersjökompaniet. Jag har för mycken erfarenhet af E. E:s tenacitet efter ett fattadt beslut, för att icke förutse, att den äfven vid detta tillfälle ej skulle vackla. Men deremot har jag haft tillfälle att högeligen förundra mig öfver andras »Vægelsinthed» vid detta tillfälle. Ja, det har händt mig att få, snart sagdt, reprocher för verksamhet i saken, af en som varit emot hela affären. Men kanske att Glommen har samma verkan som Lethe i gamla verlden». — Frågan remitterades till generaltulldirektionen och kommersekollegium, jernkontoret och bergskollegium: öfverallt var det fruktan för det ryska jernets konkurrens med det svenska, som föranledde betänkligheter. Statssekreteraren för finansärenden A. G. Mörner yttrade sig till förslagets förmån till statsrådets protokoll $^{18}/_{1}$ 1815. En del af handlingarne i frågan äro tryckta, Stockholm, 1814, 8:o.

Digitized by Google

Huru har det tillgått? — »Jag fick, sade han, lördagen ett paket från kabinettet, innehållande ett krigshofrättsmål. Söndagen såg jag ej deruppå. Då jag måndagsmorgon gick igenom saken, fann jag till slut en fransk skrift. Lagerheim, som var kabinettssekreterare, hade slarfvat och, då han slog ihop krigshofrättsmålet, låtit Rehausens depesch följa med. Öfverste Lagerbjelke vid flottan, som är ledamot af krigshofrätten, var närvarande. Jag frågade honom hvad det var. Han svarade: det är ett misstag. Det bör återställas till statsministern. Emedlertid läste han igenom dokumentet. Då jag lagade mig till att gå upp till eders excellens, kom Argillander. Jag förtrodde honom mitt uppsåt; men han bad mig icke skaffa kabinetts-ungdomen förtret. Lemna mig papperet! sade han. Jag känner dem och jag skall återställa det. Det hade han äfven gjort». — Har ni icke låtit öfversätta detta papper af en notarius publicus? — »Nej». — Jag har likväl sett en anonym biljett, derutinnan försäkras att så skett, och hvarvid man stödjer sig på öfverste Lagerbjelkes intyg. — »Jag har ansett honom, svarade Elers, för hederlig karl och min vän, men har han gjort sig skyldig till sådan osanning, så vet jag ej hvad jag skall hålla honom för. Jag har ingenting på min räkning, vill vara väl känd af eders excellens och går nu till Lagerbjelke för att hafva med honom en allvarsam explikation». — Han gick och höll ord.

Gustaf Lagerbjelke åt den dagen hos sin bror och fick af honom förmodligen förebråelser, ty han öfverfölls hastigt af ett slaganfall, så att han måste bäras hem. Någon tid derefter var den hederlige Adlerbeth i sällskap med Lagerbjelkes mor och frågade henne, huru hennes son mådde. Han mår nu bättre, svarade hon, men har varit rätt illa. — Hvad var orsaken till hans sjukdom? sade Adlerbeth. — Något missförstånd, svarade hon, som hon trodde vara emellan honom och grefve von Engeström.

Detta öfvertygade mig att Lagerbjelke åtminstone var tillställare af det anonyma brefvet till kronprinsen, så mycket mera, som jag ingen träta haft med honom och på lång tid icke sett honom. Sedan han tillfrisknat, ville han hämnas

Digitized by Google

öfver misslyckandet af sitt försök och stälde till hvad som hädanefter skall berättas. Obegripligt är, huru Lagerbjelke, som varit kabinettssekreterare och hofkansler, kunde tro att ett kuverteringsfel kunde läggas någon annan än kabinettssekreteraren till last; äfvensom huru han kunde inbilla sig att jag, som åtminstone en gång om dagen såg kronprinsen, icke skulle få tillfälle att förklara mig.

Den 21 Januari 1815 var en lördag. Jag åt den dagen middag hos kapten Westin på Kungsholmen. Derifrån reste jag upp på kabinettet. Vid genomgången af Lejonhvalfvet stötte min pels emot något papper*), som låg å en af kolonnernas baser, så att det föll, men jag gjorde dervid ingen uppmärksamhet. I kabinettet satt unga baron Fock. Jag gaf honom lof att gå hem, efter jag hade intet arbete för honom. Han gick, men kom snart tillbaka med en förfärad uppsyn. — Hvad fattas? — Soldaten, som stod på post, hade sagt honom, att han funnit på golfvet ett bref till mig, hvilket han hade i handen. — Öppna det och läs det högt! sade jag. Det var af följande lydelse:

Huru länge tror man väl att svenska nationen skall fördraga en så okunnig, så försumlig, så vårdslös, så orättvis, så tilltagsen och mot hederligt folk så hämndgirig statsminister, som grefve Lars v. Engeström? Är meningen att pröfva huru långt nationens tålamod kan gå? Fruktar icke han och hans anhang af dåliga personer, att hans öde kan bli lika med den oskyldige grefve Axel Fersens? Kunde han vara bibehållen af konungen och kronprinsen, om de kände alla de olagligheter, som han af dumhet, okunnighet, hämnd och afund mot allt klokt folk så länge fått strafflöst begå? Nej, med undantag af hans dumhet, som är ögonskenlig, känner (sic!) de icke allt detta, och icke heller allmänna opinionens röst, ty de fega personer som omgifva dem, säga icke sanningen och de redliga äro för få. — Lars von Engeström! tag din själ i din hand, och fly, medan tid är, ty eljes är du olycklig; nationen har redan dömt dig; vid riksdagen skola tusen röster höjas mot dig, och ditt fall blir rysligt, men säkert; — fly, tag ditt anhang i släptåg, och lemna vår odödlige kronprins

*) Detta sätt att framlemna anonyma skrifvelser synes ha varit ofta användt. Jfr berättelsen om major Forselles' skrift till kronprinsen i Schinkels Minnen IX: 181.

Digitized by Google

tillfälle att sätta en skicklig man på detta ställe, du så ovärdigt innehaft. Stockholm d. 22 Januari 1815.

Allmänna opinionen *).

Man hade icke förmodat att jag skulle komma upp lördagsaftonen, men brefvet skulle lemnas då, och vid dagsljuset visar sig icke gerna anonymen. Den tiden voro Lagerbjelke och Grewesmöhlen mycket funtfaddrar, och saken kom förmodligen från dem.

Söndags förmiddag, då ungdomen kommit upp på kabinettet, bad jag Hochschild göra en fransk öfversättning af detta bref, som jag lemnade åt kronprinsen jemte öfversättning af nedanstående annons, den jag bad om tillstånd att få låta införa i dagbladen:

Brefvet af d. 22 dennes, som redan d. 21 om aftonen var lemnadt i Lejonhvalfvet, kom samma afton i dens händer, till hvilken det var ställdt. Det blef genast öfversatt på franska och jemte öfversättningen af honom sjelf lemnadt till H. K. H., emedan man förmodat det vara författarens önskan. Det kommer nu an på honom att uppgifva de felande upplysningar. De emottagas äfven anonyma, på hvad sätt som behagas, och skola lika ärligt framskaffas. *L. v. E.*

Kronprinsen ville icke att denna annons skulle införas. Sedan hörde jag aldrig omtalas denna sak, men då Lagerbjelke någon tid efter kom till mig i kabinettet och sade, att kronprinsen befalt honom uppföra sig beskedligt mot mig, kunde jag ej neka mig det nöjet att visa honom det märkliga anonyma brefvet. »Det är, sade han, dumt ovett i allmänhet, som ej förtjenar någon uppmärksamhet.» —

Riksdagen började den 27 Februari 1815. Grefve Carl Mörner blef den sämste landtmarskalk, som på lång tid varit; Lindbloms ålder gaf honom något anseende såsom ärkebiskop, direktör Schwan var en kraftig borgareståndets talman, fader Lars Olsson från Bohuslän var en god och from bonde, men hade vid sidan en förträfflig bondeståndets sekreterare i lagman Werlins person. Jag hade gjort hans bekantskap i Udde-

*) Brefvet är skrifvet på groft skrifpapper med förställd, tysk handstil, och har utanskriften: Hans Excellens Stats-Ministern grefve Lars von Engeström. Stockholm.

Digitized by Google

valla under konungens dervaro och hade den lyckan skaffa honom denna plats. Han förde bönderna med lämpa och förstånd. Han var mycket på deras klubb, hvilken hölls i samma hus, der han bodde. Emot aftonen, när alla skulle begifva sig hem, öfverlade han med dem, om hvad dagen derefter skulle företagas, och kl. 7 om morgonen derpå var plenum. Ingen intrigör hade emellertid kunnat mellankomma *).

Jag var sällan uppe på riddarhuset, ty min tjenstgöring var trägen. Jag var således icke närvarande, då regeringens ledamöter angrepos på riddarhuset. Några dagar derefter sade statssekreteraren Wirsén i min närvaro med någon förtrytelse, att ingen stod upp och talade till de angripnes försvar. Då han upprepade det flera gånger, sade jag: »De öfriga statsrådets ledamöter äro ständigt uppe på riddarhuset, min tjenst hindrar mig derifrån. Är, sådant oaktadt, detta sagdt emot mig, så lofvar jag att låta höra af mig»; — och vid första plenum derefter uppläste jag följande tal **):

*) Följande ord ur ett lagman Werlins bref till v. E. (9/10 1815) förtjena anföras: »Jag har i mitt tysta lugn haft tillfälle eftersinna och finna att, utan E. E:s biträde, hade jag illa gått ifrån det mig uppdragna vigtiga värf. Jag hade utan E. E:s ledning ofta tagit miste om rätta vägen. Jag hade fallit för intrigen i Göta kanalen, till händer och fötter bunden af presterskapets löningssätt och borgerskapets näringsfrihet. E. E:s godhet har räddat mig.» (E. S.)

**) En ledamot af konstitutionsutskottet, frih. Jacob Cederström, hade i form af en reservation till utskottets decharge-betänkande framstält en anmärkning mot statsrådet, hvilken dock, såsom icke öfverensstämmande med föreskrifna former, ej fick medfölja utskottets betänkande. Vid decharge-betänkandets föredragning på riddarhuset d. 17 Juli 1815 uppstod en debatt med anledning häraf, hvarvid åtskilliga talare uppträdde till försvar för Cederström, och den bekante oppositionsmannen frih. Stael v. Holstein förklarade sig erna framställa anmärkning mot statssekreterarne Wirsén och Mörner, under antydan att den allmänna penningnöden i riket väsentligen vore att tillskrifva felaktigheter i administrationen. Konstitutionsutskottet förklarade Staels anmärkning för obefogad, och frågan förföll sålunda. Det var vid justeringen af protokollet rörande debatten i denna fråga, som grefve Engeström uppträdde. Af regeringens ledamöter yttrade sig vid samma tillfälle frih. Wetterstedt. (Se redogörelsen för dessa debatter i Schinkels Minnen, IX: 184 o. f. samt Ridd. och Adelns prot. 18/7—8/8 1815.)

Digitized by Google

»Jag anser min embetspligt så helig, att jag, för dess fullgörande, bör åsidosätta utöfvande af rättigheter. Trägna göromål hafva således sällan lemnat mig tillfälle att bevista högloflIga ridderskapet och adelns sammankomster. Af sådant skäl var jag äfven frånvarande, då för någon tid sedan konstitutionsutskottets yttrande i anseende till statsrådet förekom. Min tanke är icke nu, att väcka en redan afgjord fråga, icke heller att ingå i någon onödig diskussion. Jag anhåller endast, att denna min förklaring, sedan den blifvit ridderskapet och adeln bekant, måtte, införd i dess protokoll, med detsamma komma till allmänhetens kunskap.

Jag erkänner intet annat rättesnöre för svenske mäns förhållande till staten och statens till dem, än de af oss antagna och besvurna grundlagar. Hvarje afvikande från dem är en förbrytelse, mer eller mindre svår, efter sakens beskaffenhet, men visserligen ganska svår, då försök göras, att gå medborgaren för nära. Rikets grundlagar föreskrifva tydligt det sätt, hvarefter tilltal eller anmärkning må göras, vare sig af konstitutionsutskottet eller af enskild man, emot statsrådets ledamöter. Att afvika härifrån, vore att misskänna de grundsatser, som påkallade 1809 års regeringsform. Men om den medgifver utöfningen af anmärkningsrätten åt enskilda riksdagsmän, kräfver äfven den allmänna rättvisan, att denna rätt, endast nyttig, om deraf någon påföljd vinnes, må med den varsamhet och den sakkännedom begagnas, som å ena sidan egnar ett fritt folks representanter, och å den andra påkallas af det skydd, hvarje medborgare inom samhället bör njuta, att åtminstone få försvara sig mot den anklagelse, som möjligen kan emot honom riktas.

En blick tillbaka på det framfarna visar, hvad vi icke längesedan voro, och en blick på det närvarande, hvad vi nu äro. År 1809 var Sveriges belägenhet nästan förtviflad. Då fordrades mod att stanna qvar vid sin post; nu bör måhända detta förtjena erkänsla. Sverige är i denna stund det lyckligaste land i Europa, och aldrig har vid något riksmöte en regering kunnat framlägga för ankommande ständer angenämare underrättelser. och gladare utsigter.

Efter 45 års nitisk och ståndaktig tjenstetid i brydsamma omständigheter, är ändtligen den lyckan mig beskärd, att hafva varit ett af de verktyg, hvilka en stor man nyttjat, för att utföra sina ärorika planer till fäderneslandets upphöjande. Denna förmån, jag vågar tillägga, denna ära, delar jag med flera redliga embetsmän, af hvilka tvenne, enligt hvad mig sagdt blifvit, fått anmärkningar emot sig, gjorda af en ridderskapets

Digitized by Google

och adelns ledamot, som förmodligen icke känner statsrådets sammansättning. En statssekreterare är ansvarig för sin framstälda tanke, såsom en annan statsrådets ledamot för sin, men för ett antaget beslut äro alla de gemensamt ansvarige, som detsamma tillstyrkt.

Aldrig, tror jag, skall något statsråd med ett lugnare sinne gå en redogörelse till mötes, när den lagligen af detsamma fordras, än det närvarande; men så litet vi tillstyrka despotiska tilltag, äfven så litet vika vi för dem. Den läran, »att tidens anda fordrar anmärkningar», kan jag icke antaga, ty den undergräfver allt medborgerligt sinne och syftar på förstörandet af det invärtes lugn, som, efter så många skakningar, endast kan stadga Sveriges sällhet. All anmärkning, som rättvisan icke befaller, är en förföljelse, emot hvilken svensk lag bör beskydda svensk man. Trogen de grundsatser, jag hittills följt, anser jag mig som fri svensk skyldig att strida emot förföljelsen, ehvad den kommer ifrån högre ort eller från något annat ställe.»

Om hösten 1815 sade mig baron Wetterstedt, som just då var färdig att resa till Finspång, att boktryckaren Marqvard skulle komma till mig, för att fråga om han fick trycka ett stycke, som var af politiskt innehåll. — »Du hade bort, svarade jag, afgöra saken sjelf, ty jag har ingenting med tryckfrihetsärendena att göra.» — Men jag reser bort, svarade Wetterstedt.

Marqvard kom och gjorde sin fråga. Jag svarade honom såsom Wetterstedt, att saken på intet sätt angick mig. — Men, sade han, den ifrågavarande artikeln handlar om främmande makter. — »I den händelsen råder jag er att lemna den otryckt.» — Det kan jag icke, ty den skall vara skrifven på hög befallning. — »Säges det, svarade jag, så är det min skyldighet att derom underrätta H. K. H., innan jag kan lemna svar.» Jag tog således papperet från Marqvard, lät öfversätta det och lade det i fransk öfversättning under kronprinsens ögon.

Skriften var ställd mot Danmark och författaren ville påstå, att han egde goda politiska källor *). Han visade också

*) I E. S. finnes en afskrift af denna uppsats, hvari bl. a. förekommer uppgiften, att en mängd nyligen timade konkurser »i 6 månader varit förberedda och att en viss utländsk inflytelse, som ännu *af politiska skäl*

Digitized by Google

sitt förakt mot öfriga skriftställare, som icke kunde skryta af så högt förtroende. Det var Grewesmöhlens taktik att skaffa sig kronprinsens förtroende derigenom, att han förestälde sig som allmänhetens gunstling, och att skrämma denna, sin verkliga ovän, med kronprinsens ynnest. Jag förmodade således genast att stycket, hvaruti så mycken håg att synas betydande framlyste, flutit ur hans penna.

Sedan kronprinsen genomläst dokumentet, befalte han mig förhöra Marqvard, för att få författarens namn. Jag uppkallade honom, och antydde honom i kongl. sekreteraren James Maules närvaro kronprinsens befallning att uppgifva namnet på den som lemnat honom artikeln. Då kom Marqvard i en sådan förlägenhet att han började skälfva: så stor var räddhågan för Grewesmöhlen. På min tillsägelse att han blefve sjelf personligen ansvarig, om han ej nämnde sin man, stammade han ändtligen fram herr öfverdirektörens namn. Härom gjorde jag min rapport till kronprinsen, som icke ville tro att Grewesmöhlen kunde så oförskämdt skryta af hans utmärkta ynnest. — »Så gör han alltid, svarade jag, och det som visar huru långt han kan gå, det är att han bär en guldsnusdosa med E. K. H:s porträtt, hvilken han säger sig ha fått af eder sjelf, min nådige herre.» — Både förundrad och förtörnad häröfver sade kronprinsen: Det går för långt. Jag skall låta höra efter om det är sant.

icke kan nämnas, på det högsta dertill bearbetat... Detta bör gifvas allmänheten vid handen, för att lära *känna tänkesätten hos sina grannar.»* — I sammanhang med dessa antydningar kan nämnas, att landshöfdingen i Göteborg grefve Rosen, under djupaste förtroende d. 1 Mars 1815 inrapporterade till statsministern, att han kommit på spåren en sedelförfalskning i stor skala, som syntes hafva sitt säte i Köpenhamn. En mängd Göta-kanals diskontsedlar å 10 à 5 rdr hade blifvit utspridda i Köpenhamn och äfven i penningremisser ankommit till Göteborg. Rosen misstänker häri politiska stämplingar från dansk sida, och tillägger: »Det värsta är, om sådana förfalskade papper komma öfver i mängd till Norge och man vore nödsakad att neka dessa nyfödde och klentrogne bröder inlösen af dem: de skulle då säkerligen tro skälmstycket vara gjordt i Sverige, ehvad man också lemnade dem för andra bevis. Jag tror nästan att vår gode vän, herr presidenten Kaas, måtte veta utaf affären, om han ej hittat på den.» (E. S.)

Digitized by Google

Dagen efter berättade mig hans kongl. höghet, att Grewesmöhlen erkänt, att han burit en sådan dosa. Detta öfvertygade kronprinsen om mannens oförskämdhet; och då man dagligen omtalade alla de oanständiga pamfletter, som vanhedrade våra pressar för Grewesmöhlens skull, tog h. k. h. det beslut, att yrka på domstolarnes åtgärd för att göra slut derpå *). Räddhågan för Grewesmöhlens penna och för den kredit, man trodde honom ega, gjorde att ingen vågade angripa honom. I nästa justitie-konselj begärde kronprinsen konungens befallning till hofrätten att skynda med afgörandet af den rättegång, som redan var började. Då kom saken i gång, och hofrätten dömde både Grewesmöhlen och Boije, emellan hvilka processen egentligen var. Högsta domstolen dömde sedan Grewesmöhlen skarpare än hofrätten gjort. Detta tillfälle nyttjades af Grewesmöhlens vänner, för att föreställa honom såsom ett offer och högsta domstolen såsom partisk.

*) Ett bidrag till historien om Carl Johans förhållande till svenska pressen, som icke saknar sin märkvärdighet, helst i betraktande af det föga grannlaga sätt, hvarpå Sveriges kronprins behandlades af den legitimistiskt-reaktionära franska pressen, är följande bref:

»Monsieur le comte d'Engeström, L'amiral Gyllensköld m'a rendu compte qu'on avait inséré dans un journal suédois des réflexions peu convenantes sur le roi de France. Nos journaux ne doivent pas être les échos des folliculaires tolérés ou encouragés dans les autres pays. Je vous prie de voir M. de Rumigny, pour lui faire connaître que j'ai vu avec un extrême déplaisir l'abus qu'on a fait dans cette occasion de la liberté de la presse, et je désire que vous engagez M. Brinkman de faire prévenir les journalistes, que le gouvernement désire qu'ils s'abstiennent d'insérer dans leurs feuilles aucun article qui soit de nature à choquer les gouvernements étrangers. Quoique j'aie eu beaucoup à me plaindre de l'irrévérence avec laquelle quelques feuilles françaises ont parlé de la Suède et de son gouvernement, je suis bien éloigné cependant de vouloir donner la moindre latitude aux rédacteurs de nos feuilles, pour tout ce qui semblerait vouloir user d'un droit de représailles, permis sans doute pour toute autre cause, que celle qui fait l'objet de cette lettre. Je vous renouvelle, M. le comte, l'assurance de mes sentimens et prie Dieu qu'il vous ait en sa sainte et digne garde, étant

votre bien affectionné

Christiania le 26 Octobre 1815. *Charles Jean.*

Den här omnämnda artikeln synes hafva varit en uppsats i tidningen »Tiden» 1815, n:o 9 o. f., utgifven af A. Regnér.

Digitized by Google

Jag tog mig en gång den friheten under ett samtal med kronprinsen att säga, att jag länge föraktat baron Boije, innan jag lärt hata Grewesmöhlen. Boije var en bland de s. k. *underskrifvarne*, hvilka under 1789 års riksdag genom undertecknande af en anklagelse emot ridderskapet och adeln ådrogo sig allmänt missnöje. Han är en man af hufvud och kunskaper, men jag har anledning att misstänka hans redlighet såsom domare. Med Grewesmöhlen var han länge i största förtrolighet, och under den tiden hade regeringen att beklaga sig öfver honom.

Grewesmöhlen skröt sjelf deraf, att han genom sina skrifter förargat trenne personer till döds, och att han snart skulle skicka den fjerde till andra verlden. Han hade i tryckta skrifter offentligen predikat uppror och sökte beständigt uppväcka oro i landet genom sitt sätt att utsprida bland allmänheten irriga begrepp. Ett rykte, som syntes grundadt på goda skäl, sade att han skrifvit sin sons namn på en sedel, för hvilken denne blef arresterad, och hans sätt att misshandla sin hustru är allom kändt. Statskommissarien Wåhlberg, som var hans slägting, förestälde honom ovärdigheten deraf, att köra sin hustru ifrån sig, och fick till svar, att han alldeles icke ville drifva bort henne. — Ja, men du slår henne, invände Wåhlberg, så att hon har måst flykta från huset. — »Ja, visst slår jag henne», svarade han, »men det hindrar henne icke att bli qvar.»

Ett tal, som Boije hållit på Riddarhuset angående nödvändigheten af en opposition i allmänhet *), blef för kronprinsen utmåladt såsom uppmaning till anfall emot nuvarande rege-

*) Boije hade under riksdagens lopp utgifvit en anonym skrift med titel: »Om allmänna nyttan af den politiska uppmärksamhetens offentliga användande eller oppositionen». Denna broschyr blef början till den beryktade polemiken mellan Grewesmöhlen och Boije. Grewesmöhlens stridsskrifter hade titlar, sådana som »Likbegängelse efter baron Ludvig Johansson Boijes moraliska stoft»; »Fjerde akten af baron Boijes pinohistoria, hvad han gör och lider hos verldslige domare och står till rätta på rådhuset», o. s. v. Författaren samlade och lät inbinda pamfletterna i Grewesmöhlenska striden. De utgöra tre tjocka band i hans bibliotek. Se för öfrigt Biogr. Lex., Ny följd V, art. Grewesmöhlen, och Schinkel IX: 203—6.

Digitized by Google

ring. För att sätta högsta domstolens domskäl i klar dager och för att visa skilnaden emellan Grewesmöhlens och Boijes brott, gjorde revisionssekreteraren Risell en särdeles upplysande föredragning, hvilken sedermera blef på franska öfversatt för kronprinsen. —

Språkmästaren Paban utgaf 1815 i Stockholm en skrift mot direktör Schwan med titel: »Cygnius le riche et le pauvre Gaulois: ou dureté brutale de l'homme d'un jour envers l'homme d'un jour comme lui. Conte divertissant» *). Denna usla roman förtjenade icke att nämnas, derest icke berättelsen om författarens träta med Schwan karakteriserade denne senares hetta och högmod. Med ett ganska godt hufvud och mycken styrka i karakteren förenar Schwan stolthet och mycken böjelse för despotism.

Den vän, som Paban säger sig ha mött vid Tiberns strand, lärer ha varit kapellmästaren Dupuy. Då denne säger att Paban hade bort vända sig till Cygnius, medan han ännu var fastande, angriper han Schwan på en sida, der jag tror honom tadelfri. Han äter och dricker i ett godt lag, men jag har aldrig hört omtalas att han varit öfverlastad. Schwan är hvar-

*) Under formen af en berättelse om en fattig yngling från Gallien, som kommit till Rom och derstädes redligen försörjt sig, men utan anledning blifvit vid ett besök hos den rike Cygnius (Schwan) ohöfligt behandlad och utvisad. ger förf. till denna skrift luft åt sin förtrytelse mot Schwan. På samma gång låter han en vän, som »han mött vid Tiberns strand» och åt hvilken han anförtrott sin nöd, göra följande karakteristik af Cygnius-Schwan, på hvilken textens ord hafva afseende: »Il aurait fallu prendre Cygnius à coeur jeun, car on sait dans toute la ville, qu'il va fort rarement étancher sa soif au clair ruisseau, où se désalteraient nos pères — ainsi tu as commis une grande faute en t'adressant à lui un après-diner... Cygnius est bien le plus aimable, le plus courtois et le plus affable de tous les hommes; mais ce n'est qu'envers ses supérieurs; car à l'égard de ses égaux (on doute s'il croit en avoir), il les regarde en pitié... et quant à ses inférieurs, à peine daigne-t-il les honorer de son attention. Cependant ce gros richard est à plusieurs égards un homme d'un très-grand mérite, et à le considérer comme orateur, on peut dire hardiment que Demosthénès et Ciceron auraient pu se perfectionner dans son école... Il est sur le point de créver de vanité (c'est une chose assez connue, et on dit qu'il est très-pointilleux sur le cérémoniel)», o. s. v.

Digitized by Google

ken Demosthenes eller Cicero, men der är i hvad han talar styrka och någonting eget. För hvad som säges om hans sätt att behandla folk och om hans håg att vinna anseende, kan jag icke försvara honom.

Under riksdagen 1815 ville borgareståndet drifva igenom en ändring i regeringsformen i anseende till utnämnande af statsrådets ledamöter. I stället för »frälse *eller* ofrälse» såsom orden i konstitutionen lyda, föreslogs »frälse *och* ofrälse». Det påstods då att Schwan, som var ståndets talman, ville blifva statsråd. — År 1809 var Schwan för första gången talman. Han betydde under samma riksdag så mycket, som en man med hans hufvud och tilltagsenhet bör betyda, och då infördes den ovanan, att genom för mycket fjäs skämma bort den man trodde sig behöfva. Vid föregående riksdagsceremonier hade endast landtmarskalken och ärkebiskopen varit bjudna till konungens bord. Nu blef äfven Schwan ditbjuden, men icke bondeståndets talman, fader Lars Olsson. Vid 1810 års riksdag i Örebro ville Schwan icke vara riksdagsman. År 1812 lät han öfvertala sig och blef då talman. Huru det förhöll sig vid riksdagens början, mins jag icke. Vid riksdagens slut gjorde grefve Stenbock riksmarskalkssysslan, och han höll sig strängt vid gammalt bruk. Schwan blef bjuden till riksmarskalks-taffeln, och kom icke, sägande att han ville vara med sitt stånd. Man lät honom vara, och dermed slöts saken för den gången. Vid riksdagen i Stockholm 1815, då Schwan äfven var talman, afgjorde kronprinsen saken så, att alla talmännen skulle bjudas till konungens bord, således bonden såväl som borgaren.

Året 1816 blef olyckligt för mig genom förlusten af min kära dotter Euphemie. Bedröfvad öfver min familjs bortresa, såg jag den 1814 på Liljeholmsbron och anade icke att det var för sista gången jag såg den älskade Euphemie *).

*) Att den gamle statsministern var den ömmaste familjefar och förde det lyckligaste husliga lif, framgår af många vittnesbörd i hans brefvexling. Han hade den sorgen att förlora båda sina döttrar, medan de ännu stodo i ungdomens fulla blomstring. Tegnér har i den bekanta sången

Digitized by Google

Baron Wetterstedt ville ändtligen, att minnet af den 13 Mars 1809 skulle firas. Jag var deremot, ty vi voro visserligen lyckliga, att den dagens hvälfning egt rum, men vi böra icke uppmuntra till dylika uppträden genom beständigt firande af denna dag. Då Wetterstedt likväl föreslog mig att gifva en middag på denna dag, kunde jag ej neka det. Jag gaf middagen. Till min stora förundran anstälde baron Cederström, grefve Ad. Mörner, Wetterstedt och direktör Schwan, som alla lofvat komma till mig på samma dag, en mera bullrande middag, som kostade gästerna mycket och var, såsom man sade, ganska illa serverad.

På nådig befallning blef jag h. k. h. kronprinsen följaktig under hans resor på sommaren detta år.

Jag reste direkt till Skara, dit kronprinsen sedermera ankom. Jag gjorde en liten resa derifrån till öfverintendenten Tham på Dagsnäs, såg der hans besynnerliga samlingar och den märkvärdiga runstensplatsen i hans park. — Ifrån Skara följde jag med kronprinsen öfver Venersborg, der ett nattläger var, till Blomsholm, sista nattlägret i Sverige, och så öfver Svinesund till Norge. På andra sidan Svinesund blefvo vi emottagna och undfägnade under ett stort och vackert tält, af deputerade från staden Fredrikshall. Derifrån gick resan till statsrådet Rosencrantz' egendom, Hafslund, den vackraste jag har sett i Norge. Der intogs middag, hvarefter resan fortsattes till statsrådet Sommerhielms egendom, Tom, som blef

»På grafven i Hières» (Saml. Skr. 1870. II: 251) förevigat den yngre dotterns, friherrinnan Dorothea Stjernelds minne. Ett yttrande af Leopold om den äldre systern, Euphemie, som afled i Polen, 23 år gammal, förtjenar att bevaras. Han skrifver ($^{9}/_{2}$ 1815): Brefven från Polen äro skrifna med en engels hjerta och ett fint snilles ojemförliga grace. Är det ej sant, Eders Excellens, att hela lyckans upphöjelse icke uppgår emot den känsla, som Ers Exc. njuter vid läsningen af ett sådant bref? Jag föreställer mig, att någon annan än en far skulle ännu känna sig tusen gånger lyckligare deraf. Det är orätt att Ers Exc. fortfar att behålla för sig ensam hela denna förträffliga själ. Ers Exc. har en skatt att bortgifva, som jag önskar att någon i mitt fädernesland måtte finnas värd. Från Polen, Eders Excellens, från Polen! Den gamle rimmaren har ännu ett poem oskrifvet, och han är rädd att detta land tar bort ämnet för honom. (E. S.)

Digitized by Google

sista nattlägret innan Kristiania. Denna Norges hufvudstad är ordentligt bygd, men har icke många vackra hus. Jag hade rum nog i det hus jag bebodde, men de voro låga och små. Det var likväl ett af de mest ansedda och tillhörde ett fordom rikt handelshus vid namn Collett.

Man sade att norrmännen nu voro mycket höfligare än 1814, men jag hade icke att berömma min värd, unga herr Collett. — För' öfrigt såg jag icke mycket sällskap annat än hos konungen och grefve von Essen. Jag var aldrig annorstädes till måltid, och emellan måltiderna hade jag mycket att göra. Grefve Wedel-Jarlsberg *) gaf på sin svärfars egendom, Bogstad, en ofantlig middag, mindre god än talrik. Statsministern Anker förde mig en eftermiddag till Ulevold till fru Collett, egarinnan af det hus jag bebodde i staden, en artig gumma, mera höflig än hennes son. Stället var rätt vackert.

Hans maj:t gjorde en kort resa till statsrådet Carsten Ankers egendom, Eidsvold. Huset bestod af en mycket stor träbyggnad, som var ganska illa belägen, men märkvärdig derigenom att prins Christian af Danmark der blifvit utropad till »Norges Konge». I en sal en trappa upp, som gick tvärt igenom huset, hade man i ena ändan stält en med rödt sammet öfverklädd och med guldgaloner kantad länstol, hvilken kammarherren Berendt Anker skänkt åt teatersällskapet i Kristiania för grefvens af Almaviva rol i Beaumarchais' »Figaro». Några sparlakan, som man lånat i grannskapet, formerade tronhimmeln. Till prinsens ära hölls tal af presten i församlingen,

*) Följande uttalande af v. E. om denne utmärkte man, i ett bref till H. H. v. Essen 3/8 1814 (tr. i Nielsens Bidrag, s. 152), torde här böra införas: »Grefve Wedel har jag sett såsom barn i England; han var då en kraftfull ung gosse, besynnerligen tillgifven sin hederliga moder, hvilken drog försorg om sina barns uppfostran mera än fadren, hvilken icke var stort värd. Jag tror att dess engelska uppfostran mindre bidragit till dess oafhängighet än den luft, hvilken ungdomen då andades öfver hela Europa och som till en stor del var jakobinsk. Allt hvad grefven, liksom vi andra, sedermera sett, torde modererat dess tänkesätt, isynnerhet som han skall hafva ett ganska ljust hufvud.» —

Digitized by Google

som jag lärde känna, ty han kom till Eidsvold för att uppvakta konungen. Det var annars en temligen klok man.

Efter återkomsten från Eidsvold företogs återresan till Sverige öfver Tom till Röe, herr Carsten Tanks lilla vackra egendom, i grannskapet af Fredrikshall. Jag nyttjade tillfället för att bese fästningen och stället, der konung Carl XII föll. Ifrån Röe restes sjövägen, strömmen och sundet utföre, till det stället på svenska sidan, der vi landstego; sedan reste vi öfver Blomsholm och Tanum till Åtorpet vid Qvistrum, lagman Werlins egendom, der nattqvarter togs. Jag besåg morgonen derefter stället vid Qvistrum, der öfverste Tranefelt blef tagen med sin lilla korps af norrmännen under prins Carls af Hessen befäl 1788. Mig är det obegripligt huru en så käck soldat, som Tranefelt, kunnat taga en sådan ställning, hvilken omöjligen kunde försvaras. Man påstår att vänskap med gästgifvarens hustru föranledt dertill.

Efter intagen måltid i Uddevalla afreste h. k. h. kronprinsen till Stockholm och jag blef beordrad att följa prins Oscar till Helsingborg. Jag hade expeditioner att göra i Uddevalla, blef således något efter prinsen, hade likväl kunnat samma afton inträffa i Lerje, der prinsen var öfver natten, men istadiga hästar och ogena skjutsbönder gjorde min resa så långsam, att jag, öfverfallen af ett djupt mörker, nödgades taga qvarter i en nerbränd prestgård. Jag anlände först morgonen derefter till rätta nattlägret, der jag blef mycket väl emottagen af egaren, herr Lorent. Prins Oscar intog en déjeuner-dinatoire på Lerje och fortsatte sedan resan. Jag hade den nåden att åka vid prinsens sida till Falkenberg, der ånyo var nattläger, men utbad mig att få skynda förut dagen derefter till Helsingborg, för att råka min hustru, hvilken jag visste vara dit ankommen. Vårt möte var bedröfvande, ty vi sågo hvarandra första gången efter den oersättliga förlusten vi gjort af vår kära Euphemie.

Hertigen af Södermanland etablerade sig på Ramlösa, och jag uppvaktade honom ständigt intill kronprinsens ankomst, hvilken egde rum kort derefter. Jag hade äfven flyttat dit med min familj. Efter någon tids vistande på detta vackra

Digitized by Google

ställe, reste deras kongl. högheter till Lund, der qvarteret togs i biskopshuset. Jag hade naturligtvis, såsom akademiens kansler, ditrest förut med min familj och tagit qvarter hos min syster, enkebiskopinnan Hesslén. Deras kongl. högheter besågo akademien och dess märkvärdigheter, intogo middagsmåltiden i biskopshuset och begåfvo sig samma dag till Malmö, dit jag äfven på befallning reste och lemnade emellertid min familj i Lund.

Malmös innevånare gåfvo de båda furstarne en verkligen mycket vacker högtid på Knutssalen. Kronprinsen sade mig vid detta tillfälle: »Jag har sett många vackra högtider, men verkligen ingen vackrare än denna.» Efter måltiden var Knutsbal. Jag blef vid detta tillfälle Knutsbror och tog till Knutssyster grefvinnan Stanislas Tersmeden, född Sparre. Jag hade dagen derefter den nåden att vara h. k. h. kronprinsen följaktig till en middagsmåltid, hvilken hans excellens grefve Thott gaf deras kongl. högheter på sin egendom Skabersjö. Resan gick igenom ett af de vackraste och mest odlade landskap. Efter några dagars vistande i Malmö, afreste deras kongl. högheter igenom en del af Skåne, Blekinge, Kalmar län och sedan till Stockholm *).

*) Kronprinsens resa till Skåne hade en politisk betydelse. Endast på genomresa hade han hittills lärt känna detta landskap, och beställsamma rapportörer hade länge närt hans misstroende till dess innebyggare, särskildt till dess besutna talrika adel. Landshöfdingen Klinteberg och general-guvernören Toll hade föregående året i vidlyftiga rapporter till statsministern måst försvara Skåne mot beskyllningen, »att det vore en härd för danska stämplingar, att danskt pappersmynt der emottoges i massa, att en mängd personer gjorde affärsspekulationer, fördelaktiga för Danmark och understödda af danska regeringen.» o. s. v. — v. Engeström fäste ingen tro till dessa angifvelser, hvilka lifligt berört kronprinsen och föranledt honom att yrka utomordentliga åtgärder. I stället hade han upprepade gånger rådt honom att företaga en resa till Skåne och tillägger i ett bref: »après avoir appris à connaître les habitants tant décriés de la Scanie, V. A. R. sera plus contente d'eux que de leurs calomniateurs.» Angifvelserna tillskref v. E. sådana personer, i hvilkas intresse det låg att väcka missförstånd mellan regeringen och Sveriges rikaste provins. (Se Carl Johans bref till v. E. från Christiania $^{28}/_{9}$ 1815, hvari bl. a. omförmäles ryktet att danska regeringen användt 300,000 Thlr af den million, som Preussen erlagt till Danmark, för att undergräfva Sveriges kredit, v. E:s svar $^{4}/_{10}$

Digitized by Google

Dit var jag ankommen förr än hans kongl. höghet, ty återkommen från Malmö till Lund, vistades jag der endast några få, men högst angenäma dagar, i anseende till den vänskap, lärosätets ledamöter visade sin kansler *). Jag råkade der min gamle vän, biskop Münter från Köpenhamn, som var vittne till min förnöjelse.

Innan jag lemnar Lund, bör jag nämna tvenne anekdoter från den tid, då kronprinsen befann sig der. Då jag presenterade för hans kongl. höghet den vördnadsvärde gubben professor Retzius, sade jag: »Monseigneur, ce respectable vieillard a commencé par n'avoir rien, il a passé sa jeunesse en travaillant dans la plus grande pauvreté: à force de travail il est parvenu, non seulement à devenir un ornement parmi ceux, qui élèvent la jeunesse, mais même un bienfaiteur de l'université.» Kronprinsen sade då: »Nous avons cela de commun, M. Retzius, car nous avons, tous les deux, commencé avec peu de chose.»

En deputation af bönder, som lefde i grannskapet af Lund, begärde företräde hos kronprinsen. Den som talade

och 28/10, samt Klintebergs och Tolls rapporter 15/10 och 14/11 s. å., allt i E. S.). — Jfr för öfrigt redogörelsen för Carl Johans skånska resa i Schinkels Minnen IX: 297 o. f.

*) v. E:s besök i Lund, det första sedan han emottog kansleriatet vid detta universitet, lemnade dess medlemmar ett efterlängtadt tillfälle att bringa honom sin hyllning. Det var vid detta tillfälle som Tegnér i universitetets namn helsade honom med en sång (Saml. skr. II: 84), der det bland annat heter:

> Hög och stjernprydd sitter han i ringen
> af de många, som han vakat för,
> men på band och stjerna tänker ingen,
> blott på fadershjertat innanför.

En skildring af v. Engeströms förhållande till det Carolinska universitetet, hvilket han sjelf i sina efterlemnade anteckningar endast här helt flyktigt berör, läses i Weibulls »Lunds universitets historia» I: 310 o. f. Se äfven samme förf:s »Ett blad ur Lunds univ. hist. under L. v. E:s kansleriat» i kalendern »Ydun», Kjöbenhavn 1869, samt Kahl, »Tegnér och hans samtida i Lund.» Bidrag till kännedomen härom erbjuda äfven de i Es. Tegnérs »Efterlemnade skrifter» Bd. II införda bref till v. E.

Digitized by Google

för dem sade: »Oss är uppdraget att tacka ers kongl. höghet för det sätt, hvarpå våra söner nu senast blifvit behandlade i fält. Förr blefvo de så vårdslösade, att ingen ville gå in i soldat-ståndet, nu äro våra söner färdiga att draga ut, när ers kongl. höghet det befaller.»

Ifrån Lund reste jag, min hustru och min dotter öfver Markaryd, Vernamo, Jönköping, Linköping, Norrköping och Nyköping till Stockholm.

Senare på hösten företog hans kongl. höghet en resa till Norrköping, som jag äfven på kronprinsens befallning bivistade. Väderleken var vid nedresan högst oblid, och jag tror, att jag om morgonen, då jag reste ut från Södertelje, lade grund till den svåra sjukdom, jag utstod 1819. — Norrköpings stad firade hans kongl. höghets närvaro på allt möjligt sätt. Kronprinsen var der ungefär en veckas tid, hvarefter han återvände till Stockholm. Hans exc. baron Wetterstedt kom ifrån Finspång till Norrköping, för att uppvakta hans kongl. höghet under dess dervaro. —

Jag bör icke gå längre med berättelsen om mig och de händelser, hvaruti jag deltagit, innan jag lemnat ett begrepp om det sätt, på hvilket jag och min familj under denna tid blifvit bemötta.

Genast efter min ankomst till Stockholm 1809 vann jag konung Carl XIII:s hela förtroende. Det trägna arbete mig ålåg, missunnade mig ingen, men då det blef frågan att skörda anseende, funno hoffolket underligt, att det kunde tillfalla någon, hvilken icke, likasom de, gjort ingenting, eller åtminstone högst obetydligt. — 1809 års ständer hade visserligen icke tänkt på några andra excellenser, än statsministrarna, och derföre tilldelat dem första platserna i riket. Att detta likväl icke gick i verkställighet, dertill blef jag skuld på följande sätt. Jag var någon tid den ende statsministern, ty riksdrotset var borta. Vid den första ministermåltid, som jag gaf, sökte hans exc. grefve von Essen tillfälle att tala med mig ensam. Han frågade mig då, om min tanke vore, att taga företräde för de gamla excellenserna. Jag svarade, att jag trodde, att ständerna icke tänkt på några andra excellenser, än statsministrarna, men

Digitized by Google

att jag ingalunda satte något värde på att vara i högsätet; att jag vore en ung man, emot h. exc. grefve Carl Adam Wachtmeister, för hvilken jag hade mycken vördnad, och ingalunda ville sätta mig öfver honom; således ville jag rätta mig efter gammal ordning. Grefve Essen blef statsråd och tog således sätet till höger om konungen; men vid 1810 års riksdag, då frågan blef om processioner, der jag borde figurera som stats-minister, gick jag till grefve Essen och sade honom: »I enskilda sammankomster kan jag afstå min rätt, men i riksceremonier icke; eders excellens gör således väl, om han, då han dervid ingenting förlorar, tager afsked ur statsrådet.» — Det gjorde han. Emellertid var jag skuld till, att de gamla excellenserna, eller de så kallade rikets herrar, kommo fram; och jag hade så mycket mera orätt, som jag icke vann någon erkänsla derigenom.

Riksmarskalken grefve Axel Fersen, som icke kunde neka mig och Gyllenborg tvenne särskilda taburetter vid sidorna af tronen, satte sin taburett midt emellan och kom således i en slags likhet med statsministrarne. Vid konung Carl XIII:s begrafning flyttade baron Fleming, som då gjorde riksmarskalkssysslan, min och grefve Gyllenborgs taburetter in bland de andra excellensernas och satte sig sjelf och grefve Essen framför tronen. Då ingen kunde förutse något sådant, blef det dervid; men då konung Carl XIV Johan skulle krönas, anmärkte jag skriftligen till baron Fleming, att statsministrarnas ställen vore framför tronen, och att de, ehuru ceremonielet syntes ämna annorlunda, hoppades dervid blifva bibehållna. Derå erhöll jag ett svar af innehåll, att, ehuru konstitutionen icke gåfve statsministrarna rang framför äldre excellenser, så skulle dock särskilda platser blifva anordnade för dem nedanför tronen. Jag svarade åter, att konstitutionen icke lemnat statsministrarna rum hvarken före eller efter rikets s. k. herrar, emedan deras tillvaro icke vore konstitutionen bekant; men i densamma vore statsministrarna förklarade att innehafva rikets högsta värdigheter. Jag hade redan lemnat prof af eftergifvenhet i hofceremonier, och i enskilda samqväm kunde jag göra som

Digitized by Google

jag ville, blifva qvar eller gå bort; men icke så i riks-ceremonier. — Vi fingo behålla de ställen, vår värdighet tillhör.

Jag kan icke upprepa alla de försök, som blefvo gjorda, att sätta oss så långt neder, som hoffolket kunde, men jag har gjort dem till intet och derigenom ådragit mig deras ovilja, hvilket alldeles icke verkat på mig. Det var likväl icke nog med mig, men hvad man kunde göra emot min hustru och mina barn, det gjorde man. Medan min son var emot rikets fiender i Norrland, dansade unga grefve Brahe i Paris såsom ambassad-kavaljer; jag säger »dansade», ty annat kunde han icke göra. Men när han kom hem, ville han taga turen från min son vid regementet; det blef förekommet. Hvad han likväl kunde göra, för att gifva honom chagrin, det gjorde han. Min hustru var af så godt stånd, som någon vid svenska hofvet, och vi hade öfverhopat alla resande svenskar med höflighet på de ställen, der vi varit. Sådant var nu till en stor del glömdt. Åt min hustru gjordes verkliga ohöfligheter. Min dotter Euphemie var så väl uppfostrad, att hon ingen like hade vid svenska hofvet, full af kunskaper och talanger, talade franska, engelska, tyska, polska och svenska, var belefvad och artig. Man sökte göra henne förtret på allt möjligt sätt. Min hustru reste med sin dotter till Polen 1814, uttröttad af alla trakasserier. Jag fick, såsom jag nämnt, icke den glädjen att återse Euphemie.

När min hustru kort derefter återkom, fann hon allt förändradt till det goda. Då man såg att inga anstiftelser emot mig verkade på kronprinsen, hade man blifvit beskedlig, och sedan har lifvet varit mycket lugnare här i Stockholm. H. k. h. kronprinsen sade mig 1815: »Vous n'avez pas d'idée de tout ce qu'on a voulu faire contre vous; mais personne n'a osé attaquer votre honneur.» Jag bör omnämna, att kronprinsen tillade: »Je n'excepte que Wetterstedt, il n'a jamais parlé contre vous.»

Digitized by Google

Den 13 Mars 1817 befann jag mig hos justitiekansleren grefve Wachtmeister, dit jag var bjuden till aftonen, då jag erhöll följande biljett:

H. K. H. Kronprinsen har befallt mig att anmoda Eders Excellens m. m. grefve Engeström att genast inställa sig hos H. K. H. Kronprinsen. Stockholms slott kl. 8 aftonen den 13 Mars 1817. På nådigste befallning

Otto Mörner,
tjenstgörande adjutant
hos H. K. H. Kronprinsen.

Lyckligtvis var min vagn tillstädes, ty jag ämnade ej qvarstanna hos Wachtmeister. Jag reste genast upp till slottet och tog med mig general Björnstjerna, som äfven emottagit en dylik biljett. Vi voro de första och sågo småningom ankomma hofkansleren baron Wetterstedt, presidenten i krigskollegium grefve Sandels, generalen grefve Hampus Mörner, generalerna baron Schulzenheim, von Cardell och grefve Ridderstolpe, samt öfversten baron Lowisin. Frågan gällde traktören Lindboms angifvelse om stämplingar mot kronprinsens person.

Öfverstelöjtnanten baron Klinckowström blef genast efterskickad, äfvensom polismästaren, underståthållaren Wannqvist. När han fick höra hvarom frågan var, förklarade han genast, att ingen tro kunde sättas till Lindbom, hvilken ofta gjort angifvelser, som alltid befunnits falska. Han tillade sin öfvertygelse att ingenting vore att befara i Stockholm. Baron Hampus Mörner, som gjorde place-majors-tjensten, var afskickad för att höra Lindbom, och Wannqvist blef skickad dit att taga någon med sig, som kunde vara vittne. Mot honom nekade han att han något sagt. Han hade varit ensam med Mörner och började nu inse det ansvar, hvilket skulle följa å angifvelsen.

Klinckowström kom upp. Hans berättelser voro i början så otydliga, att jag trodde honom vara drucken, men general Camps försäkrade mig, att det var hans vanliga sätt att vara. Klinckowström frågade, om det var hans skyldighet att säga hvad honom blifvit sagdt i förtroende. Han upprepade denna fråga tvenne gånger och fick af alla närvarande till svar, att då frågan var om stämplingar mot kronprinsen, vore det hans

Digitized by Google

skyldighet. Hans berättelse, som sedermera uppsattes på franska och af oss samtliga närvarande bevittnades, var af följande innehåll:

»Herr Lindbom har sagt mig att hemma hos friherrinnan Oxenstjerna hade baron Oxenstjerna (bosatt i Westmanland), bragt på tal vexelkursens fallande, och försäkrat att trettio bankrutter ensamt inom hans provins deraf blifvit en följd; att landtbefolkningen saknade penningtillgångar och hade mycken svårighet att förskaffa sig lifsförnödenheter. I följd af detta yttrande, hvilket åhördes af fru Dedel, friherrinnan Oxenstjernas barn, öfverstelöjtnanten Stellan Mörner och en person, hvars namn Lindbom förgätit, men rörande hvilken han lofvat att skaffa uppgift, hade det blifvit yttradt, — utan att likväl Lindbom kunde angifva af hvilken — att i den händelse man ville företaga något mot kronprinsen, så kunde man icke räkna på artilleriet och lifgardet till häst; men väl deremot på första gardesregementet; andra gardet och flottans manskap vore vacklande. — Detta samtal fördes på svenska; genom tjenstefolket hade det kommit till Lindboms kunskap.

Lindbom har också sagt, att man ofta samlades hos grefvinnan Rålamb och der ofta sysselsatte sig med stämplingar; att man förehade anläggningar emot den bestående ordningen; att det vore svårt att vinna tillträde till grefvinnan Rålambs hus, men att han hoppades kunna komma dit; att för öfrigt kronprinsen borde hafva ögonen på sin hofmästare och sina kockar; att en kammarjungfru hos friherrinnan Oxenstjerna vid namn Hagström hade yttrat, att hon tyckte att prinsen vore att beklaga och att anslag mot honom vore å bane; att han (Lindbom) fått höra från alla håll, att något vore å färde mot h. kongl. höghet; men då han uppmanades att uttala sig tydligare, svarade han, att han om någon tid hoppades kunna få noggrannare underrättelser.

Ett fruntimmer, hvars namn Lindbom icke har velat yppa, fastän jag tre gånger uppmanat honom dertill, har en gång i vinter (hon erinrade sig ej när) haft ett samtal med grefvinnan Rålambs hushållerska, angående kronprinsens helsa och tryggheten för hans person. Detta onämnda fruntimmer

Digitized by Google

hade yttrat, att h. k. h. i likhet med Bonaparte vore osårbar, så väl med kula som med gift, hvarvid hushållerskan hade svarat, att vi svenskar förstode oss på pulveriserad kristall, hvilket fransmännen ej kände till. Det onämnda fruntimret hade då gripit henne i armen och utropat: Store Gud, hvad säger ni! — hvarvid hushållerskan hejdat sig och svarat, att det icke vore frågan om något så rysligt, men att man emellertid kände till detta kemiska medel.

Den 11 Mars hade Lindbom varit på en bjudning hos slagtaren Lyckeman och då spelat ett parti med konungens hofmästare Holmgren. Denne hade då frågat Lindbom hvad han tyckte om Remy's utseende, hvartill Lindbom, för att ej röja sig, svarat, att han icke funnit någonting ondt i hans uppsyn. Då svarade Holmgren: »tycker ni icke att hans uppsyn är ganska elak och visar att han är i stånd till allt?» — Då Lindbom helt kort svarat härpå, att hans fysionomi likväl vore *»så der»*, tillade Holmgren: »Det är just sådana gossar som vi behöfva.»

Lindbom hade också sagt, att han ernade använda en viss Gerdes (f. d. löjtnant vid landtvärnet); men att denne, fastän han vore ganska listig, brukade ljuga, så att man sällan kunde sätta någon lit till hans uppgifter. Dock kunde man genom att jemföra hans berättelser med andra personers, lyckas att derur få fram någon sanning.»

Huru med denna angifvelse förlopp, framgår af de ransakningsprotokoller i Svea hofrätt, som blefvo tryckta *). Holländske ministern baron Dedel blef utom sig, då han fick veta att hans hustrus namn influtit i den tryckta ransakningen. Han trodde, att det skulle kunna finna rum i utrikes tidningar på ett ingalunda med sanningen enligt sätt, och att det kunde förorsaka honom och henne ledsamheter. För att

*) Stockholm 1817, 4:o. Ransakningarne med anledning af dessa angifvelser ledde icke till något resultat. Lindbom återtog en stor del deraf, såsom yttradt under sinnesförvirring, och så väl han som Klinckowström ställdes till ansvar för sitt uppförande, den senare emedan han icke vid sin här införda berättelse »iakttagit den varsamhet, som lagen föreskrifver». Se Schinkel, Minnen IX: 391.

Digitized by Google

stilla honom, skref jag till honom ett bref, hvilket han kunde öfversända till sitt hof*). —

*) Rörande det intryck, som denna tilldragelse gjorde i Petersburg, inberättar grefve Carl Löwenhielm följande till v. E.: La nouvelle de la prétendue conspiration a fait ici le même effet que je présume qu'elle fera dans tout le reste de l'Europe: toute idée de convulsion et de révolution est en horreur chez tous les cabinets qui ne veulent que l'ordre, le calme, et le maintien de l'ordre actuel des choses. — Il a sans doute été doux pour moi de voir le noble élan du patriotisme et l'attachement sacré et inviolable de la nation pour la personne de notre bien-aimé prince royal; mais ce sont ces solennités même qui feront, je le crains du moins, soupçonner hors de la Suède que des revolutions y sont possibles, et c'est assurément un bien grand malheur.

Bidrag till historien om dessa ofta upprepade, oroande rykten, hvilka, huru föga grund de än egde i verkligheten, alltid antydde att förhållandena ännu alltjemt kändes osäkra och att den nya dynastiens fall antogs såsom en möjlighet, lemna följande utdrag ur bref till v. Engeström. Landshöfdingen i Göteborg Rosen skrifver $^{23}/_{12}$ 1815:

»Bref från Stockholm berätta att man är nära fredsbrott med Ryssland, att kronprinsen emellan jul och nyår ämnar hålla en stor krigskonselj, att Preussen ej vill fullgöra ackordet med oss relativt till betalningen för Pommern, att en kurir skulle vara ankommen, som medförde samfälda påståenden ifrån Ryssland och Österrike om förändring i vår succession, hvarpå kronprinsen svarat mycket fiert, samt slutligen att regeringen är missnöjd med grefve De la Gardies uppförande under dess vistande i Paris».

Äfven från Skåne ingingo underrättelser att dylika sensations-nyheter voro gängse. Öfverstelöjtnant Tornerhjelm, v. E:s slägtinge och vän, skrifver d. $^{15}/_{11}$ 1815: ... »Allmänna andan skakas i södra orterna af de många notiser, som nedströmma från Stockholm, om krig med Danmark och Ryssland, om denna kolossens pretentioner att återförnya eländet och influencen öfver oss under en återkallad dynasti, om Norges separation (till en tid) såsom undantagen apanage åt en furste, hvars manliga hufvud och arm man gör den rättvisa att tro om ett motstånd, så vida båda rikenas krafter förenade dertill användas, o. s. v. — E. E. kan med all sin klara och det hela omfattande blick likväl icke tro hvad dessa rykten skada, flyga, oroa; men E. E. inser ganska säkert hvad de vilja planera, och misstror alltså hvad de kunna verka, car la méfiance est la vertu de sage. — Allt detta tummel skall komma från Stockholm, lika säkert som det ej kläckes här.»

Landshöfdingen i Linköpings län grefve Cronstedt inberättar d. $^{17}/_{8}$ 1817, att rykten förspordes att Suchtelen afrest från Stockholm, att prins Gustaf

Digitized by Google

Fellingsbro pastorat i Nerike hade blifvit ledigt: Som det gifver åt pastor en betydlig inkomst, infunno sig många sökande, bland hvilka den värdigaste var en prost Svedelius, hvars medborgerliga och presterliga förtjenster hade bort blifva belönta med detta pastorat. Jag talade för honom och strängt emot lifmedikus Engelhart, som var professor i Lund och låtit prestviga sig i hopp att få ett stort pastorat. Jag talade emot honom i anseende till hans osedlighet; ty hans lefnad var ingalunda värdig en prestman. Han fick likväl pastoratet och det genom generalen grefve Hampus Mörners förord hos konungen, grundadt just på hans osedlighet*).

För att för framtiden förekomma dylika för religionen och prestmanna-anseendet vådliga händelser, föreslog jag, att en profession vid ett lärosäte icke borde vara ett skäl till ingående i preststândet. Mitt förslag kommunicerades med konsistorierna. Akademien i Upsala tog detta förslag mycket illa, och dess yttrande föranledde det svar, som jag genom diktamen till statsrådets protokoll 1817 afgaf, och hvarur början torde här få anföras:

»Det gör mig ondt att i en fråga, som så nära rörer folkets religiösa bildning, vara af olika tankar med consistorium

»kommit öfver till Sverige med de ryska monderingarne», att trupper vore i rörelse m. m. Han tillägger dock, mera uppriktigt, än diplomatiskt, att »sådant är mer att skratta åt än att fästa sig vid, och skulle man göra uppmärksamhet på alla absurditeter, som sägas vara sagda och hvartill ingen sagesman kan utletas, upptogs en fullkomlig menniskas hela tid endast med onyttiga rechercher.» Jfr Järtas bref, tr. sås. Bil. 14.

*) Engelharts utnämning var en af de befordringsfrågor, hvarest Carl XIII mot vanan personligen, i strid mot statsrådets åsigt, genomdref sin mening. Kronprinsen var frånvarande. Statssekreteraren grefve Adolf Göran Mörner upplyser i bref till v. Engeström $^{15}/_{7}$ 1816, att statssekreteraren för ecklesiastikärendena Rosenstein begärt särskild audiens för att göra konungen föreställningar, och tillägger: »Som E. icke allenast till sina seder är illa känd, utan äfven i penningeväg gjort ungefär ett crimen falsi, som lemnar tredje man att betala två gånger 5000 r:dr, kan man ej låta sådant passera utan att göra underdåniga föreställningar». — Se Biogr. Lex. Ny följd III: 289, 383 och Kahl, Tegnér och hans samtida i Lund, 2 uppl. s. 198 ff. Bland Engelharts medsökande var äfven professorn i Lund Es. Tegnér. Se hans bref till L. v. Engeström $^{1}/_{10}$ 1815 och $^{27}/_{10}$ 1816, tryckta i Efterlemnade Skrifter II: 204 o. f.

Digitized by Google

academicum i Upsala och i synnerhet med dess teologiska fakultet. Jag har trott och kan icke komma ifrån den öfvertygelsen, att själavården är föremålet af preteståndets inrättning. Alla enskilda intressen böra för detsamma vika, och således äfven lärosätenas. Consistorium menar, att märkliga olägenheter och ett stort missförhållande skulle uppkomma, om mitt förslag antoges. Hvad egentligt missförhållande här betyder, förstår jag icke; men det blifver nödvändigt att undersöka, om olägenheterna falla på religionens lärande eller på akademiska lärares enskilda fördelar, hvilka senare väl aldrig kunna sättas i bredd med det första, religionens förkofran.

Alla vetenskapsidkare förtjena regeringens beskydd och uppmuntran, men isynnerhet de, som drifva sin vetenskap till det för tiden möjligen högsta. Sällan händer, att sådana om staten och verlden väl förtjenta män följa annat än sitt ämne med en större uppmärksamhet. Lagfarenhet, kemi, fysik, naturalhistoria och den högre mathesis fordra en menniskas hela lifstid, om man vill fortskrida med sitt tidehvarf och hinna till en större upplysning; men dessa vetenskaper bereda icke till själavård och lemna icke tid dertill åt dem, som börjat tänka djupt i sitt studium. Den som endast studerat läkarekonsten, lärer väl derigenom föga vara beredd till själavård: dock har erfarenheten visat, att ett pastorat, icke litet, utan rikligen lönadt, ingifvit kallelse till prestvigning åt en femtioårig man, hvilken hittills icke studerat teologi. Filosofien, riktigt och sundt lärd, borde kunna bereda till själavård; men alla tiders erfarenhet bevisar, att många galenskaper insmugit sig under namn af filosofi, och ingalunda kan ett riktigt prestämne bildas genom det sätt att afhandla denna vetenskap, hvilket råder vid Upsala akademi, enligt n:o 50 af Svensk Literaturtidning för år 1816.

Man skulle svårligen kunna föreställa sig, att journalens yttrande om de nya läro- eller rättare villo-satserna vore enligt med sanningen, derest icke tvenne professorers till teologiska fakulteten inlemnade betänkande tycktes bekräfta detsamma *).»

Vid den senare på året inträffade riksdagen sökte ärke-

*) Teol. professorerna Thorsander och Lundblad hade afgifvit undvikande yttranden med afseende på frågan om Schellingska filosofiens förenlighet med den ortodoxa tron, under föregifvande af obekantskap med denna filosofis grundsatser. Se Teol. fakultetens protokoll d. 27 Januari 1817, inf. i »Svenskt Nationalblad» 1817, n:o 9, 10. Jfr äfven de mot den nya skolans religionsbegrepp riktade polemiska uppsatserna i »Allmänna journalen» 1816, n:o 280 o. f.

Digitized by Google

biskop Lindblom att med anledning af detta mitt yttrande uppägga ståndet emot mig och hade i sådant afseende uppsatt en skrift, som ståndet vägrade att emottaga. Efter riksdagen inlemnade han samma skrift emot mig i ecklesiastikexpeditionen. Jag författade då ett svar, hvarigenom herr ärkebiskopen blifvit krossad, derest han icke återtagit sitt dokument. — För att gifva ett begrepp om ärkebiskopens svaghet, bör det anmärkas, att just han sjelf, förtviflad öfver den omtalta uppsatsen i Upsala literaturtidning, efterfrågat, om det vore möjligt att sådana lärosatser drefvos vid akademien i Upsala. Nu då jag förde samma tungomål, som han, lät han förleda sig att angripa mig.

Ingenting märkvärdigt föreföll under sommaren 1817 och ända till riksdagens öppnande, hvilket egde rum d. 20 November.

Till landtmarskalk utnämnde konungen generalen grefve Sandels, som med värdighet förde sin staf, men som lät förleda sig att protegera ledamöter af andra stånd, isynnerhet af bondeståndet, hvarigenom verkligen mycket ofog hände. Ärkebiskop Lindblom var presteståndets talman, direktör Schwan borgarståndets och Lars Olsson bondeståndets. Han hade ännu samma bondeståndets sekreterare som förra riksdagen, lagman Werlin, som jag vågat rekommendera i anseende till det sätt, hvarpå han fört bondeståndet vid förra riksdagen; men tiderna hade ändrat sig. Anders Danielsson och Longberg, som förra riksdagen varit tillbakahållne, hade nu vunnit insteg genom landtmarskalkens förord och den försäkran, de gifvit, att vara konungen tillgifne. Werlin och konungens verkliga vänner bland bönderna blefvo nu ohöfligt bemötta, och nyssnämnda tvenne oroliga bönder uppmuntrade. De voro likväl, ända till riksdagens slut, emot alla konungens önskningar *).

Jag hade aldrig afgifvit mig med riksdagsärenden, utom då jag blef påkallad och ofta rådfrågad. Nu hände det mindre

*) Se om Werlins förhållande till bondeståndet vid denna riksdag hans autobiografiska uppgifter i Biogr. Lexikon XX: 187, samt Schinkels Minnen X: 161 o. f.

Digitized by Google

ofta och det var mig ingalunda oangenämt, ty jag hade göromål nog ändå; men jag led, då det gick illa. Då jag en förmiddag, i Sandels' närvaro, uttryckte min ledsnad öfver sättet på hvilket sakerna behandlades, sade mig konungen: »M. le comte, ce sont vos amis même, qui ont désiré votre éloignement des affaires de la diète.» — Sire, svarade jag, je n'ai point d'amis à la cour, j'ai des amis dans la nation. Sedermera har konungen nämnt mig de personer, på hvilka han då syftade: det var Platen och Wetterstedt.

På riddarhuset hade jag tvenne uppträden med den namnkunnige baron Anckarsvärd, hvilken nu upprest oppositionens fana mot regeringen. Han hade föreslagit att, vid öfverlemnandet af en tacksägelseadress till konungen, på samma gång genom en stor deputation anhålla, att till ständernas statsutskott måtte öfverlemnas »hela den statsplan, som af statsrådet blifvit utarbetad», och som skulle visa »Sveriges verkliga tillstånd, dess politiska bestämmelse, dess krafter och behof och huru allt är beräknadt med afseende å statsborgarnes trefnad och bestånd», hvarjemte han uttryckt den önskan, att lära känna mina tankar om Sveriges förhållande till utrikes makter, o. s. v. — Jag inlemnade med anledning häraf till ridderskapets och adelns protokoll d. 8 Dec. följande memorial:

Jag har svårt att förstå ändamålet af det memorial, baron Anckarsvärd uppläste, då frågan var om den underdåniga tacksägelseadressen till konungen, ty det har med samma adress ingen gemenskap. Innehållet af detta memorial går icke ut på mindre, än öfverändakastandet af hela Sveriges regeringsform. Vill baron Anckarsvärd göra framställningar om dylika ändringar, så bör han vända sig till konstitutionsutskottet. Sådana ärenden höra icke till ridderskapets och adelns immediata afgörande. Jag protesterar således emot dess upptagande här på stället. Om deremot baron Anckarsvärd har velat lemna allmänheten en af honom författad politisk afhandling, så hade han gjort bäst, att låta den tryckas särskildt, ty i ridderskapets och adelns protokoller kan den icke undgå grundliga vederläggningar.

Baron Anckarsvärd säger: »Om de kände statsministerns tankar om Sveriges förhållande till andra stater, om de kände den grundidé, han för statens tillvaro uppgjort, om de blefve i tillstånd, att bedöma utslagen af den noga vägning utaf

Digitized by Google

skäl och motskäl, som grundat hans förslag till bestämmandet af statens verkningskrets.» — —

Under fulla åtta och fyratio år har jag haft äran tjena mitt fädernesland på den politiska banan. Jag har icke kunnat undgå att under en så lång tid vinna någon erfarenhet.

Det har förundrat mig att höra begäras den allra vidsträcktaste publicitet för ärenden, hvilka fordra den mest ogenomträngliga hemlighet.

Baron Anckarsvärd går längre än 1720 års regeringsform; den skapade likväl de för Sverige skamliga tider, då främmande makter egde den största inflytelsen på alla våra politiska steg. Det är bekant, att tvenne främmande makter, förenade genom intresset att försvaga Sverige, hade slutit en öfverenskommelse om de bidrag, som hvar och en af dem skulle lemna till kassan, som var ämnad, att vinna rikets ständer för deras afsigter. Skulle vi väl vilja återse de olyckliga tider, som hafva fördunklat glansen af Sveriges fordom så ärorika vapen, — de tider, då en stor mängd af våra krigsmän voro soldater i fredstider och politiska talare under vapnen? Den olyckliga utgången af 1742 års krig har ingen annan orsak, än de olika politiska tänkesätt, som delade befälhafvarne. Det är allmänt kunnigt, att flera officerare af högre rang gjorde allt hvad de kunde, för att låta öfverbefälhafvarens planer misslyckas och för att tillbakahålla soldatens håg, att modigt gå emot fäderneslandets fiender. Man vet, att många officerare, vid annalkandet af 1761 års riksdag, öfvergåfvo sina fanor, för att låta höra sig på riksdagen, der ingen fara väntade dem; och vi kunna ännu påminna oss den märkvärdiga sammansvärjning, som fått namn af Anjala-förbundet.

Det gör mig ondt, mina herrar, att vara tvungen lägga under edra ögon en så bedröfvande tafla, men sanningen bör sägas.

Jag går i tysthet förbi allt, hvad som kunde sägas emot baron Anckarsvärds yttrande om inrikes författningar, för att icke för länge uppehålla eder uppmärksamhet.

I anseende till hvad memorialet innehåller angående krigsmakten, inskränker jag mig inom den anmärkningen, att, jag tror, mina herrar, att fäderneslandet gör bäst, med fullt förtroende hvila på öfvertygelsen om den ädle furstes outtröttliga omsorger, åt hvilken konungen anförtrott högsta inseendet öfver densamma. Under de sju år, han varit med oss, är mera gjordt för Sveriges väl, än under alla föregående regeringar, allt sedan konung Carl XI:s död, — och fäder-

Digitized by Google

neslandet är honom skyldigt ett anseende, hvaraf det mera än ett århundrade varit beröfvadt.

Vid det försvar för sitt memorial, som baron Anckarsvärd vid följande plenum uppläste, vände han sig direkt mot min person, särskildt med anledning af hvad jag yttrat om frihetstidens statsskick och svenska officerares förhållande vid riksdagarne, hvari han såg en indirekt, ehuru temligen begriplig allusion på hans bekanta förhållande i Tyskland 1813. Jag svarade på följande sätt:

Jag borde sätta mig emot en framställning, som gick ut på en förändring af rikets grundlagar. Sedan friherre Anckarsvärd förklarat, att hans mening icke var sådan, förfaller min anmärkning.

Utaf de olyckliga tider, jag omnämnt, voro tvenne förflutna, innan friherre Anckarsvärd föddes, och den tredje, då han ännu var så ung, att han ingen del kunde taga i allmänna ärendena. Huruvida dessa händelser kunde ega någonting gemensamt med hvad sig i afseende på friherre Anckarsvärd enskildt tilldragit i Tyskland, kan han bättre bedöma än jag. Jag vet derom ingenting annat, än att friherre Anckarsvärd 1813 kom hem till fäderneslandet mindre lycklig, och att jag då egde tillfälle visa honom vänskap. Hade jag derutinnan orätt, så är det menskligt att fela, och kanske berömligt, då man önskar lindra en lidandes bekymmer. — Hvad sjelfva saken angår, så inlåter jag mig ej i någon vidare afhandling deröfver. Skulle frågan vara om någon framställning till ändring i grundlagarne, så förnyar jag min redan gjorda protest mot dess upptagande. Är åter frågan endast om intagandet i protokollet, så har jag ingenting emot att man inför både friherrens första yttrande och hvad han nu sagt emot mig *).

Jag har aldrig gjort något företag utan att derom förekomma hans maj:t. Jag hade således visat honom en öfversättning af det första talet. Af det andra kunde det icke ega rum, ty jag besvarade ex tempore Anckarsvärds anfall.

Jag inlemnade vid denna riksdag ett förslag till inrättandet af ett asylum, »dit sådana sysslolösa eller för mindre förseelser och vanarter tilltalade personer kunde skickas, om hvilka man ännu eger hopp att de kunna återföras till dyg-

*) De vidlyftiga debatterna om Anckarsvärds memorial, hvilket utgjorde dennes första uppträdande såsom parlamentarisk oppositionsman

Digitized by Google

den». Det blef icke riktigt utfördt, ty, öfvermåttan sysselsatt som jag var, hade jag uppdragit kanslirådet Wallmark utförandet deraf, och han hade icke rätt fattat min mening. Ännu mindre blef jag förstådd af det utskott, till hvilket företaget blef remitteradt *).

Med anledning af en af mig utfärdad skrifvelse till landshöfdingarne i riket angående från utrikes ort införskrifven spannmål för lindring af allmogens brist på säd, hade öfverste Schönström till Ridderskapet och Adeln öfverlemnat en förseglad anklagelse mot mig, den jag icke fick se, men i anledning af hvilken konstitutions-utskottet infordrade det protokoll, i följd af hvilket mitt bref till landshöfdingarne var skrifvet. Inga andra än accaparörer eller öfverdrifna bränvinsbrännare kunde verkligen beklaga sig deröfver, ty för alla andra hade det en helsosam verkan. Jag inlemnade till konstitutions-utskottet följande svar på detta emot mig gjorda anfall:

Allt hvad enligt Regeringsformen tillhörer stats-expeditionernas åtgärd, införes uti behöriga protokoller, hvilka vid hvarje riksdag meddelas riksens ständers konstitutions-utskott.

Med någon kännedom om sättet att sköta de allmänna ärendena, bör väl genast kunna inses att det ifrågavarande brefvet icke kan tillhöra något protokoll. Det är ingen kongl. expedition. Det innehåller ingen befallning, utan endast underrättelsen om införskrifven spannmål, om hoppet af en snar tillförsel, om de utomlands lofvade lindriga priser och om

---

och, utom v. Engeströms, framkallade åtskilliga vederläggningar af Skjöldebrand, Wetterstedt, Wirsén m. fl. läsas i Ridd. o. adelns protokoller 1817, d. 8 och 13 December (Bd. I: 96 ff., 199 ff. 278 ff.). Se den utförliga redogörelsen i Schinkels Minnen X: 82 ff.

*) I ett tal vid nedläggandet af presidium i Kongl. Vetenskaps-akademien d. 22 Febr. 1815 hade författaren redan förut framstält ett förslag i samma syfte. Talet finnes särskildt tryckt under titel: »Tal om nyttiga utrikes inrättningar, som kunde blifva i fäderneslandet användbara.» Stockh. 1816. 8:o. — Ekonomi-utskottet, till hvilken denna motion vid riksdagen remitterades, afstyrkte densamma, under erkännande af dess välmening, på grund af bristen på en lämplig plats för en dylik inrättning och med anledning af de redan framstälda förslag om upprättande af allmänna arbetshus i Borgholm och Vadstena.

Digitized by Google

farhåga för allmogens förestående lidande genom accaparörers tillställningar. Den embetsbrefvexling, jag är skyldig att föra, hade skaffat mig dessa underrättelser, hvilka borde af svenska allmänheten blifva kända. Hade en nitisk svensk medborgare meddelat dem åt landshöfdingarne, så borde han, enligt min öfvertygelse, snarare derigenom förtjent beröm än förevitelse. Samma förhållande tror jag hade varit, om jag endast af mig sjelf gifvit dessa upplysningar; men det skedde *på nådig befallning*. Dessa ord infördes, emedan jag icke ville tillvälla mig den heder, som tillkom konungens och h. k. h. kronprinsens ömma omvårdnad om Sveriges innevånare i allmänhet, och vid detta tillfälle böndernas i synnerhet. Det var n. v. konungen som kronprins, hvilken å högstsalig konungens vägnar gaf den befallning, jag genom detta brefs skrifvande verkstälde. Att jag kallar det mig sålunda gifna uppdrag *befallning* och tillägger det epitetet *nådig*, finner väl ingen svensk underligt.

Jag kan icke föreställa mig, att en svensk riddersman skulle hysa ovilja mot steg, tagna till förekommande af en fattig allmoges missöde; ty den som af en slump blifvit förd till välstånd, har större skäl än någon annan att visa ömhet mot lidande medbröder *). Det skulle således vara sättet af underrättelsernas meddelande, som ådragit sig anmärkningen. Redan är ådagalagdt, att detta sätt hade inga af de kännetecken, som utmärka en kongl. expedition. Möjligen kunde för någon blifva svårt att begripa **), huru man, utan att dertill vara tvungen, åtager sig lönlöst besvär. Jag åter, som är uppammad vid arbete och hvars driftiga nit för rikets tjenst icke vid sextiosex års ålder svalnat, anser för en ära att vara hugnad med nådigt förtroende, hvarigenom jag sättes i stånd att blifva ett verktyg till utförande af en mängd vår nådige herres välgerningar för svenska folket.

Så har jag utan protokoll utfärdat hvad å hosgående lista finnes upptecknadt. Deribland finnas icke de större skänker,

*) »Såsom Adlersparres vän hade Schönström blifvit kommendör af Vasa-orden och såsom amant hade han af friherrinnan Örnsköld, född Berchner, fått ett testamente, som på arfvingarnes bekostnad gjorde honom rik.» (*Not af L. v. E. i konceptet bland hans efterl. papper.*)

**) I konceptet står ursprungligen: »Skulle någon finnas, hvars vigtigaste göromål bestå i tidsfördrif, tör det blifva» etc., hvilket sedermera blifvit öfverstruket. Förf. har i marginalen tillagt: »Schönström åt, drack och spelade. Det öfverstrukna var honom ämnadt, men statsrådets ledamöter förmådde mig att uttaga det.»

Digitized by Google

som blifvit gifna åt allmänna inrättningar, ej heller de talrika välgerningar på konungens och kronprinsens befallning, som gått igenom mina händer, så till allmänheten som till enskilda. Här är endast frågan om hvad som fordrat brefvexling med landshöfdingarne. Den mig gjorda frågan har aftvungit mig förteckningen å dessa välgerningar *), hvilken jag annars icke vågat afgifva, ty hvarken högstsalig H. K. M:t eller vår nuvarande allernådigste konung hafva någonsin velat prunka med dylik välgörenhet.

Emellertid hoppas jag att herrarne af konstitutions-utskottet inhemta underrättelsen derom med lika nöje och tillfredsställelse, som jag haft att draga försorg om deras verkställande. De tynga icke å statens kassa och vittna om Deras Majestäters ömma omtanka att afvända, så vidt möjligt varit, från lidande svenskar alla bekymmer.

Konstitutions-utskottet fann hans anklagelse obefogad. Då detta yttrande förelades ridd. och adeln begärde Schönström att handlingarne måtte tryckas. Wetterstedt anförde, att jag bedt honom göra samma begäran. Konstitutions-utskottet afslog densamma, och det gjorde mig ondt, ty jag hade önskat, att allmänheten kunnat få kännedom om saken **).

*) Se Bil. n:o 15.

**) Konstitutions-utskottets utlåtande föranledde en långvarig diskussion inom Ridderskapet och Adeln, då oppositionsmännen, med Anckarsvärd i spetsen, begärde återremiss, under uttalande af den åsigt att ständerna kunde ega rätt att pröfva riktigheten af konstitutions-utskottets förklaring. Vid votering segrade den mening, som önskade att frågan skulle förfalla. Se Ridd. o. Ad. prot. V: 384 o. f., Schinkel, Minnen X: 151, 2.

Digitized by Google

XII.

Strödda minnen från åren 1818—23.

Carl XIII:s sista sjukdom och död. — Tronombytet. — Enkedrottningens död. — Dagboksanteckningar under resan till kröningen i Norge 1818: Fester i Kristiania; Eidsvold; Resa öfver Röräs till Trondhjem, Kröningen och festligheterna; Grefve Trampe; Biskop Bugge; Hemresa. — Frågan om embetsverkens reorganisation: komitéer och diskussioner i statsrådet. — Titulaturfrågan. — Carl Mörner. — Liqvidationen af Norges statsskuld. — Lägret i Skåne. — Insjuknande i Lund och återkomst till Stockholm. — 1823 års riksdag. — Anckarsvärd och Stanislas v. Engeström. — Platen och Wetterstedt.

Den 1 Februari 1818 gaf kronprinsen en middag för 150 personer af alla fyra stånden i stora galleriet. Knappt voro vi uppstigna från bordet, förr än underrättelse kom, att konungen var illa sjuk. Kronprinsen och hertigen af Södermanland gingo genast ned, och dem följde deras excellenser och de mest ansedda af de närvarande. Sedan jag ungefär en timme varit i det så kallade sammetsrummet, kom kronprinsen ut ifrån konungen. Bedröfvad öfver det tillstånd, hvaruti han funnit hans maj:t, sade han åt mig, med gråtande ögon: »C'est pourtant l'homme qui n'a jamais varié pour moi, depuis qu'il me connaît.»

Hela aftonen tillbragtes i oro. Kl. 1 om natten förklarade läkarne, att ingenting för den dagen var att frukta. Drottningen, kronprinsen och prins Oscar gingo då till sina rum och jag begaf mig ned i kabinettet, dit jag låtit bära min säng hemifrån. Måndagen syntes förmånligare än man väntat, och jag tillbragte hemma i mitt hus natten till tisdagen. På eftermiddagen tog konungens sjukdom till, och till-

Digitized by Google

ståndet förvärrades stundeligen. Jag var hela den natten i konungens rum och sof icke.

Onsdagen hade konungen ännu sin fulla sansning, och tog Herrans nattvard. Under den tiden höll kronprinsen statsråd, emedan flera saker fordrade afgörande. Konungen, hvilkens enda tröst var att se kronprinsen, frågade landshöfdingen baron Fock, som var inne hos honom, för att göra sin underdåniga uppvaktning, om statsrådet ännu varade, och upprepade det flera gånger. Söndagsnatten hade jag varit med kronprinsen inne hos konungen, som med nöje såg mig, ganska nådigt gaf mig sin hand och talade några ord med mig. Efter statsrådet gick jag nu äfven in med kronprinsen och blef af hans maj:t lika nådigt bemött, Eftermiddagen förlorade konungen all sans och var alltsedan i en beständig dödsslummer, ända till dess han kl. 10 torsdags afton afsomnade.

Kronprinsen blef efterskickad, då man fann konungen vara i själtåget, och kom så fort, att han kunde vara närvarande, då hans maj:t uppgaf andan. Drottningen och prinsessan ledsagades genast in i hennes maj:ts rum, men den nye konungen stannade qvar i sängkammaren, bredvid det rum, der den aflidne låg. I drabantsalen tog den vakthafvande kapten-löjtnanten grefve Hampus Mörner genast eden af drabanterna. Ifrån sängkammaren begaf sig hans maj:t till bönerummet, der statsrådet aflade sin ed. Då en myckenhet folk hade kommit upp på slottet och önskade få aflägga trohetseden, gick konungen in i det såkallade sammetsrummet. Väl hade varit, om alla då på en gång fått svärja, såsom det skedde efter konung Gustaf III:s död, men krigsstaten begärde få svärja för sig. Konungen gick då in i lilla galleriet, och tog eden först af militären, så af högsta domstolen, så af presidenter och landshöfdingar, derefter af hofvet, och sist af flera ridderskapets och adelns ledamöter, likväl icke såsom stånd. Landmarskalken, biskopen i Linköping, såsom vice talman, bondeståndets talman, Lars Olsson, vice talmannen Hyckert och sekreteraren Werlin hade infunnit sig, i tanke att aflägga ed; men dels fordrade deras värdighet,

Digitized by Google

att svärja i spetsen för deras stånd, och dels var borgarståndets talman icke närvarande. Konungen tog likväl emot dem i drottningens bönerum, der likväl ingen ed aflades. Då konungen gick igenom drottningens rum, för att gå upp till sig, voro der flera af hoffruntimren samlade. Kl. var emot 2 efter midnatten, då jag kom till hvila i kabinettet, der jag låtit bädda åt mig.

Då konung Carl XIII mot slutet af sin lefnad förlorat all håg och förmåga för de allmänna ärendenas skötande, var han mest, under de stunder, han icke tillbragte med hans kongl. höghet, road af sin handsekreterares, statssekreteraren Battrams joller. Baron Fleming, som önskade en stor betydenhet vid hofvet och fordom varit i öppen delo med nämnde Battram, hvilken höll sig till grefve Essen, gjorde fred och vann derigenom insteg hos konungen. Såsom ett vedermäle af hans maj:ts nåd, erhöll nu Fleming de briljanterade ordensdekorationer, som konung Gustaf III skänkt åt grefve Munck och hvilka baron Reuterholm sedermera burit. Dessa ordensdekorationer, som af konungen för Fleming inlöstes, voro af ett verkligen vackert värde. — Konungens vänskap blef väl densamma för mig, men jag var ej så intressant för honom, som den tiden han befattade sig med ärendenas skötande.

Wallmark har berättat mig, att kejsar Napoleons porträtt länge sutit i en af konung Carl XIII:s kammare på Rosersberg. Sedan originalet blifvit flyttadt till S:t Helena, begärde drottning Hedvig Elisabeth Charlotta att porträttet skulle nedtagas. Men konungen svarade: »Har han varit der så länge han var lycklig, så må han blifva qvar i olyckan.» — Efter konungens död tog likväl drottningen ned detsamma.

Den 11 Maj blef hans maj:t konung Carl XIV Johan krönt, hvarvid jag officierade, såsom vid förra kröningen. Hyllningen gick för sig på Lejonbacken, hvilken vid det tillfället var mycket väl dekorerad. Jag förestafvade der ständernas ed, såsom vid konung Carl XIII:s kröning.

Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta var väl så osund, att jag förmodat, att hon skulle skiljas från verlden innan hennes

Digitized by Google

gemål. Då det likväl ej skett, tänkte jag ej mera på hennes sjuklighet. Den 20 Juni kl. 4 om morgonen blef jag väckt genom konungens kallelse, att genast komma upp på slottet, emedan enkedrottningen vore nära döden. Innan jag kom, var hennes maj:t afliden. Hon begrofs den 16 Juli.

I Augusti detta år afreste hans maj:t till Norge, och jag hade den nåden att vara honom på resan följaktig *). Några utdrag ur en dagbok, som jag då förde, meddelas här.

Den 13 Augusti inträdde jag på norsk botten, ej långt ifrån norska gästgifvaregården Magnor. Ett stycke ifrån nästa gästgifvaregård Medskog, en mil längre fram, reste jag öfver det fält, der general Gahn år 1814 gjorde sin reträtt. Skjutsbonden visade mig det ställe, der landshöfdingen v. Eckstedt föll; han hade visserligen kunnat spara sin behöfvande familj denna svåra sorg, ty embetspligt fordrade icke af honom att tåga med Gahns lilla här, hvars hushållning han åtagit sig. Men han var drifven af redligt nit för fäderneslandets tjenst.

Närvarande hos kronprinsen i Uddevalla, då orderna till Gahn expedierades, hörde jag dem uppläsas. Gahn hade befallning att ingenting våga, att icke angripa, utan endast oroa. Således trodde man att ingenting skulle höras ifrån den sidan. Men då Gahn hörde de framsteg, som gjordes på andra sidan, ville han äfven låta tala om sig; marscherade således fram med sin lilla här emot skansen Lier genom ett ganska trångt pass. Han var nästan framkommen, då han fick veta att norrmännen skickat öfver bergen en honom öfverlägsen styrka för att afskära hans återtåg. På det han icke måtte blifva instängd, nödgades han således skynda tillbaka. Det gick fredligt för sig ända till Medskog, men på slätten derutanför mötte han norrmännen, som nedkommit ifrån bergen.

---

*) Ett rykte visste med anledning af denna resa att berätta, att v. Engeström vore bestämd att såsom riksståthållare i Norge aflösa grefve Carl Mörner, som 1816—1818 innehade detta embete. Se Tornerhjelms bref till v. E. $^{15}/_{8}$ 1818. Förmodligen saknade detta rykte all grund.

Digitized by Google

Hade dessa nu gjort sin skyldighet, så hade ingen af Gahns folk kommit tillbaka, men svenskarne slogo sig igenom en öfverlägsen styrka, naturligtvis med manspillan och med förlust af all tross *).

Emellan Åbogen och Kongsvinger såg jag skansen Lier, nu mest alldeles förfallen, men kan lätt försättas i samma stånd den varit, ty den består af jordvallar och skanskorgar. Dess enda förmån består uti dess läge på en hög kulle, hvarifrån kanoner kunna bestryka ett temligen vidsträckt fält. — Kongsvinger är en fästning å ett högt berg; den underhålles och der ligger garnison, ehuru föreningen med Sverige gör begge delarna onödigt. Å svenska sidan är till och med den så kallade Eda skans förstörd, för att visa fullkomligt förtroende. Ankommen till Kjölstad, ungefär 8 mil från gränsen, hade jag 4 gånger gått öfver Glommen på färjor; och färjeanstalterna äro icke de bästa i Norge.

Den 14 anlände jag kl. 3 på eftermiddagen till Kristiania. Konungen hade den dagen låtit bjuda alla storthingets ledamöter till middagen.

Den 15 åt hans maj:t till middagen hos riksståthållaren grefve Mörner, i sällskap med alla stadens mest ansedda personer af båda könen, en ganska talrik samling **). *Den 16* i

*) Se om affären vid Medskog och Norrmännens seger under öfverstelöjtnant Krebs Aall, Erindringer, 2 udg., 497, och Götlin, Anteckningar III: 90.

**) Dagen efter konungens ankomst uppvaktades han af storthinget, hvars talan fördes af dess president Christie. Såväl dennes tal som konungens svar trycktes i Inrikes Tidningar n:o 93. Rörande det intryck det förra gjorde i Stockholm, skrifver A. G. Mörner d. $^{28}/_{8}$ 1818: »Jag anser mig enskildt böra hos E. E. anmäla, att Christies tal till konungen vid dess ankomst till Christiania blifvit ett ämne för kritiker af härvarande corps diplomatique. Dedel och Rumigny läto mig redan för några dagar sedan förstå, att de funno Christies tal nog sträft och mindre passande. I går vid bordet yttrade sig Suchtelen ännu starkare härom och sade: »qu'il divisait ce discours en trois parties, dont la 1:re était une impertinence, la 2:de une bêtise, et la 3:me une superfluité.» Jag har svarat dessa herrar, att man icke skulle mycket fästa sig vid dessa saker i Norge, der de icke voro vana vid de annars antagna formerna, och i allmänhet icke

Digitized by Google

en mindre samling, som det sades; men då alla vi andra, som dagligen spisade vid konungens bord, följde med, blef deraf ett ganska betydligt antal. Konungen skänkte grefvinnan Mörner ett halsband af ametister och juveler, och åt hennes dotter af första giftet, fröken Wrede, ett vackert emaljeradt guldur.

Innan konungen begaf sig till Mörners middag, besåg han expositionen af stadens konstnärers arbeten. Samlingen var talrik, men bestod just icke af mästerstycken, ehuru flera vackra saker voro deribland. De flesta konstnärerna voro amatörer, af hvilka man intet kan begära bättre. Om aftonen gaf kronprinsen en ganska vacker och talrik bal. Alla Kristianias fruntimmer voro der, icke rikt, men väl och anständigt klädda. Inga skönheter, och icke heller hvad man kallar täcka, men ändå vackra personer voro deribland. Trädgården var upplyst af mareschaller, och der samlades alla, som rökte tobak, ville äta smörgåsar och dricka punsch och bränvin.

Den 17 exercerade en del trupper för kronprinsen. Deras underofficerare voro för första gången blåklädda och mycket nöjda med sina nya uniformer. Officerarne hade redan någon tid burit denna färg, och truppen blifver äfven blå. Detta var verkligen ett stort steg till förening. För 3 år sedan ansågs den röda färgen så helig, att ingen vågade tänka på dess afskaffande.

Den 18 gaf storthinget en stor middag åt härvarande svenskar.

Den 19 afreste svenska deputationen öfver Dovrefjeld till Trondhjem. — De herrar och män, som utgjorde densamma, berömma sig oändligen af den vänskap, som blifvit dem visad i Norge. Tonen var i allmänhet förändrad till vår förmån. Då jag 1816 var i Kristiania med dåvarande kronprinsen, sade man redan, att den var mycket bättre än 1814, men dessa sista två åren har en mycket större förändring egt rum. Med

hade den förfinade hyfsning, som i det öfriga Europa... Uppriktigt sagdt, finner jag icke i Christies tal allt hvad Suchtelen ser deri, utan igenkänner simplement den norska bonhommien. Men jag tror att dessa herrar med nöje skulle se, att ett litet missförstånd å ömse sidor existerade, och att de nu begagna tillfället, att under sken af nit underhålla tänkesätt, hvilka icke voro långt ifrån att blifva allmänt rådande.» (E. S.)

Digitized by Google

konungen voro norrmännen mycket nöjde. På samma sätt förhåller det sig icke med deras norska auktoriteter. Storthinget ville förfölja statsrådet, och folket är förbittradt emot storthinget, hvars ledamöter låta med dryg kostnad underhålla sig af landet, säges det, men uträtta intet *).

Till middagen var konungen på Bogstad hos statsministern Anker. Vi voro der 120 personer till bords. Denna landtgård, som är belägen en norsk mil ifrån staden, har ett oändligen vackert läge och är på sitt sätt präktig. *Den 20* spisade konungen till middagen hos riksståthållaren, och emot aftonen restes till botaniska trädgården.

Den 21, årsdagen af konungens val, samlades alla i Kristiania varande svenskar och begärde få uppvakta hans maj:t. Jag, som anförde dem, tilltalade konungen på följande sätt:

»C'est aujourd'hui, Sire, l'anniversaire du jour où la base du bonheur de la Suède fut posée. Il y a 8 ans que les états du royaume, inspirés par l'ange tutélaire de la patrie, prirent la résolution de proposer à Votre Majesté la succession au thrône, qui heureusement pour nous fut acceptée. Depuis V. M. a donné à la Suède une gloire, à laquelle elle ne pouvait s'attendre dans l'état où elle était. V. M. l'a placée dans une situation heureuse, à laquelle elle n'était pas accoutumée. Nous venons, Sire, mettre aux pieds de Votre Majesté la très humble réconnaissance que doivent inspirer d'aussi grands bienfaits.»

Konungen svarade med sin vanliga vältalighet. Derefter gjorde vi alla samtliga vår underdåniga uppvaktning hos kronprinsen **).

Den 22 besåg jag före middagen universitetets bibliotek. Det var nu provisoriskt inrymdt uti ett kronans hus, hvilket

*) Härom skrifver A. G. Mörner till L. v. Engeström d. 10/8 1818: »Böndernas och allmänhetens missnöje med storthingets finans-operationer är icke oväntadt, ehuru ett utbrott af denna beskaffenhet [bonde-rörelsen i Hedemarken — se längre fram] icke kunnat förutses. Men det är säkert att ingen despotisk regent vågat pålägga sina undersåtar sådana uppoffringar, som storthinget sedan 1815 affordrat sina principaler.»

**) Dagen firades äfven i Stockholm med en officiel middag hos justitiestatsministern Gyllenborg, som bivistades af regeringens ledamöter, serafimer-riddare (hvaribland ryska ministern Suchtelen) m. fl. (Bref från Gyllenborg d. 31/8 1818.)

Digitized by Google

förut beboddes af general Haxthausen. Huset är stort och rymligt, men består af bara små rum, så att bibliotekets verkliga rikedomar icke hafva något anseende. Bokförrådets antal skattas till 70,000 volymer, men när en mängd odugliga eller onyttiga afdrages, förmodas 50,000 volymer goda böcker återstå, hvilket är vackert nog för ett så nyss börjadt verk. Största tillväxten har biblioteket vunnit genom aflemnandet af Köpenhamns kongl. biblioteks dupletter. En Andersen, som varit en allmän samlare, har lemnat biblioteket hela sitt förråd af böcker, broschyrer, mynt och sällsamheter. Äfven skänktes mycket från Stockholm, då de förste deputerade voro der 1814. Danska dupletterna voro redan inpackade och lågo i Köpenhamn färdiga till afsändning, då kriget bröt ut. Efter Norges förening med Sverige uppstod tvifvelsmål om deras ankomst; men ändligen beslöt konungen af Danmark att låta sända dem *). Konungen har gifvit biblioteket 600 tunnor korn

*) Svenska general-konsuln i Köpenhamn, Gram, var den som först fäste regeringens uppmärksamhet på denna boksamling. Han skrifver $^{5}/_{8}$ 1815 till v. E.: »För någon tid sedan, då jag var på härvarande tullkammare, fann jag, ej utan förundran, derstädes stående 243 kistor med böcker, som danska konungen anno 1812 behagat skänka universitetet i Norge, hvilka, dymedelst (sic) kriget med Norge, ej blifvit öfversända, och torde nu, i anseende till Norges förening med Sverige, vara underkastade nya och andra svårigheter. Sakens vigtighet har emellertid ålagt mig som pligt, att derom förskaffa mig alla möjliga upplysningar, för att meddela Eders Excellens samma. Man tyckes här vara af den tanken, att konungen, i anseende till inträffade omständigheter, ej behöfver uppfylla sitt löfte till Norges universitet; men det går, efter min mening, ej an, ty under d. 8 Sept. 1811 utkom en kongl. resolution i denna anledning, enligt hvilken universitetet i Norge fått dessa böcker som egendom, och äro att anse som grundläggning till dess bibliotek.» (E. S.)

Såväl universitetets bibliotek som dess öfriga samlingar emottogo, enligt hvad v. E:s brefvexling utvisar, åtskilliga gåfvor af honom. Under unionens första år hade man likväl i Sverige i regeringskretsarna betraktat universitetet i Kristiania med ett visst misstroende, och befarat att det kunde blifva en härd för politiska stämplingar. v. E. skrifver till kronprinsen d. $^{7}/_{10}$ 1815: »Ne serait-il pas possible, Monseigneur, de transporter l'université de Christiania dans une autre ville, par exemple Eidsvold? Je crains l'esprit de cette soi-disante capitale. Je crains l'esprit qui règne à l'université de Copenhague, d'où beaucoup d'étudiants re-

Digitized by Google

till böckers inköpande, och 1816 års storthing gaf 7,000 pund sterling på ett bräde till kompletterande och iordningställande.

Den 24 hade storthingets ledamöter afskedsföreträde. Om aftonen var jag med kronprinsen i frimurare-logen, der statsrådet Treschow höll ett åminnelsetal efter konung Carl XIII, och der en kantat afsjöngs.

Den 25 kl. 8¼ förmiddagen afreste jag med norske statsministern Peder Anker till statsrådet Carsten Ankers egendom Eidsvold, dit vi ankommo kl. 4 eftermiddagen. Konungen ankom dit kl. 7 om aftonen. Der lärde jag känna den Wergeland, som gjort sig bekant genom sina skrifter och sin tillgifvenhet för föreningen emellan Sverige och Norge: hans skrift, kallad »Danmarks politiske Forbrydelser imod Norge», har åstadkommit svar och gensvar, dem jag samlat för att bindas tillsammans med hufvudstycket. Han har nu i Eidsvolds preste-gäll efterträdt den förra året afgångne prosten Leganger, hvilken jag för två år sedan såg här; en klok man, men dessutom märkvärdig, emedan det var han, som smorde till konung danska prinsen Christian Fredrik, den norrmännen nu kalla »Skjörte-Kongen».

Eidsvold var nu vackrare och bättre hållet, än då jag såg det 1816. Ännu mindre lärer det varit i ordning 1814, och likväl hölls här då ett storthing, märkvärdigt såväl för den då antagna regeringsform, som är grund till den nuvarande, som för ofvannämnda prins Christians kröning. Egaren, statsrådet och kommendören Carsten Anker, är en man af förstånd och kunskaper, stark i intrigen. Af denna talang gjorde han bruk emot oss, då han 1814 reste öfver till England för att underhandla emot föreningen. Han handlade efter sin öfvertygelse, och kan således icke klandras, ehuru den sjelfständighet, som han arbetade på, var en alldeles omöjlig sak, i anseende till Norges ringa folkmassa och verkliga svaghet.

Generalmajor Anker, en broder till statsrådet, var på Eids-

---

viennent. Dans une moins grande ville il y a plus de tranquillité, les professeurs voient plus les étudiants, apprennent à les connaître et peuvent mieux les diriger. On y fera aussi moins de politique que parmi les négocians.» (E. S.)

Digitized by Google

vold, en hederlig och stilla, åldrig, men ännu rask man. Han hade i många år varit guvernör af Trankebar. De underrättelser, han kunde gifva om Indien, voro ganska intressanta. — Erik Anker, son af statsrådet, en af konungens adjutanter, var gift med en för detta hoffröken vid danska hofvet vid namn Schneedorff, som, väl uppfödd, täck och artig, hade mera anseende af en dame de qualité än alla andra fruntimmer i Kristiania. Dessa voro mindre nöjda med henne, emedan hon syntes undvika deras umgänge.

Konungen afreste till Aaset *d. 26.* Anker och jag stannade qvar på Eidsvold. Emot aftonen kommo dit statsrådet Fasting, krigsrådet Hagerup, general von Otter, öfversten grefve Cronstedt, kammarherrarne Schulzenheim och Fock, kongl. sekreteraren Kantzow och majoren grefve Rosen.

Den 27 afreste vi alla samtliga till Aaset, 14½ mil. Backar med brådstörtor å sidorna och usla färjor anmärker jag icke nu mera i Norge, ty jag blef nu van vid dem. Hedemarken är en verkligen vacker, väl brukad och rik provins. Den säljer sin råg både till Rörås och Kristiania, och den som i Kristiania vill hafva vackert rågbröd, skall hafva Hedemarkens råg. Straxt utanför Korsode-gården skilja sig vägarna öfver Gudbrandsdalen till Trondhjem och öfver Rörås till samma stad; den förra valdes ej. Gudbrandsdalen skall vara oändligen vacker, men på densamma följer Dovrefjeld, på hvilken isynnerhet den så kallade Vårstigen skall vara ganska farlig, och ofta, isynnerhet då vattnet störtar ifrån fjällen genom jordras, alldeles ofarbar. Vid Grundset kommo vi in i Österdalen och foro nästan hela vägen till Aaset genom barrskog, som för några år sedan var alldeles förstörd af mask. Märkvärdigt är att löfträden voro skonade, men då deras antal var ganska ringa och de förstörda träden stodo qvar, var denna trakt af ett ohyggligt utseende. Straxt utom skogen sågo vi nyss fallen snö, som likväl genast smälte.

I Norge kalla sig bönderna efter deras gårdar: således kallade sig vår värd: »Aaset». Det var en rik och klok bonde, som alldeles icke var bondklädd. Han talade med förakt om storthingets beslut att bibehålla de onödiga fästningarne, så-

Digitized by Google

som Kongsvinger och en ej långt ifrån Grundset liggande skans, kallad Tärningsskansen, hvilken är anlagd på det minst tjenliga ställe. Aaset hade läst Wergelands bok om Danmarks politiska förbrytelser emot Norge och var deraf mycket uppbygd.

Den 28 fortsatte vi resan till Rendalens prestgård; Rendalen är, tror jag, belägen midt i Österdalen, hvilken sträcker sig ända inunder Rörås. Hedemarken och Österdalen utgöra ett amt, men denna senare är icke så sädrik som den förra. Deremot är Österdalingen, som lefver af skogen och har mycket boskap, penningerikare. Vår värd på Aaset, hos hvilken konungen tillbragt natten förut, hade ett hus, som vittnade om rikedom. Han hade, sade han, så mycken åker, att han kunde föda sitt hus, sina arbetare och husmän, men intet sälja. Österdalingen får annars köpa säd, mer eller mindre, efter årstiden, ty den fryser oftast bort. Detta hade äfven nu på de flesta ställen skett. I början reste vi genom vackra ängstrakter längs Glommen, men småningom förvildade sig landet. Rendalen var ett kort undantag. Den bär sitt namn efter den lilla strömmen Rena, som löper genom dalen, hvilken är odlad och fruktbärande. Vår hederliga värd på Rendalens prestgård, prosten Mandal, sade mig att dalen hade samma klimat som Hedemarken; den lärer vara af något högt berg skyddad emot nordanvindarne. Annars är Österdalen ända igenom bestruken af dessa vindar.

Den 29 ifrån Rendalen till Rörås, 13 mil genom ett till det mesta ohyggligt land, fjäll och ödemarker. Österdalingens språk liknar mera det svenska, än det som talas i Kristiania och deromkring, ty längs kusten och i sjöstäderna är språket mera danskt än norskt. Städerna äro ock till en stor del bebodda af danskar. Folket i Kristiania eller Aggerhus län är ansedt såsom mera sträft, ogent och obeskedligt. Deremot är Österdalingen ansedd såsom god, villig och beskedlig. — Till Rörås ankommo vi klockan 7 om aftonen. Jag uppvaktade genast konungen och var hos hans maj:t 1½ timma, för att emottaga dess befallningar.

Den 30 ungefär middagstiden afreste konungen och kronprinsen till Holtålens prestgård, sedan bön förut inför ko-

Digitized by Google

nungen var hållen, vid hvilket tillfälle prosten Aschenberg höll (icke läste ur papperet) ett oändligen vackert och värdigt tal. — Middagstiden kom statsministern Anker till mig och berättade, att rapport var kommen till Hedemarkens och Österdalens amtman Weideman, som ännu var uti Rörås, om en sammanrotning af bönder, hvilka ville gå till Kristiania, för att tala med det så af hopen förhatade storthinget. Bönderna vore likväl obeväpnade och sade sig vilja tala med foglighet. Weideman afreste genast med denna rapport till konungen *).

Kl. 2 eftermiddagen afreste vi ifrån Rörås. Vägen var god, bred och gick nästan beständigt utföre de första 3 milen. Sedan blef den smalare till kopparhyttan vid Dragås. Der foro vi öfver Gulelfven på en stor bro, och sedan uppföre den brantaste backe man kan föreställa sig. Nedanföre sågo bergets brådstörtor utåt äfven rysliga ut. De voro likväl icke farliga, ty skifferklippor hindrade vagnen att komma åt bråddjupet. Vägen gick merändels uppföre till en otrolig höjd öfver Drey-liarna. Slutligen kom man utföre, väl fort, men icke så brant. Jag kom i mörkningen till Holtålens prestgård. Luften var redan der icke som på Rörås, och jag såg med största förundran och nöje morgonen derpå en blomsterparterr och en artigt inrättad samt i qvarter fördelad täppa för jordfrukter. Kyrkoherden Krog, hos hvilken vi bodde, sade mig att på ett af fjällen i nejden af Rörås var en sjö, kallad Gula. Ifrån den går en elf, kallad Gulelfven, hvilken åter gifvit namn åt Guldalen.

Uti denna dal, längs nämnde elf, reste vi *d. 1 September* till Störens prestgård öfver en med mycket arbete gjord väg, ganska trång och med de rysligaste bråddjup lodrätt ner till elfven. På sina ställen hvilade vägen på stockar, som understöddes af andra tvärlagda stockar, hvilka vid ena sidan voro fästade i berget. Vi sågo på sina ställen elfven tvärt igenom landsvägen. Störens prestgård har ett mycket vackert läge. Ifrån trädgården är en skön utsigt öfver en rik dal, omvexlande af sädesfält, skogstrakter och ängar med löfskog. Här

*) Se vidare rörande bond-upploppet i det sunnanfjellska Norge, Nielsen, Grev Sandels' Statholderskab, 10—18.

Digitized by Google

bredvid tillstöter den så kallade »store Kongeveien», som går ifrån Kristiania till Trondhjem öfver Dovrefjeld. Prosten Bull i Stören sade mig, att våra vestgötar komma ända upp till denna ort med sina varor. De sälja här dräll, linneväf, svarfvade saker, hästar och vagn, och gå tillbaka till fots, derest de icke å Grundsets marknad, som infaller den 4 Mars, köpa hästar, för att sälja dem i Sverige.

Den 2 September afreste vi ifrån Störens prestgård till Trondhjem, dit vi ankommo kl. emot 4 eftermiddagen.

Den 3 var jag med hans maj:t ombord på norska briggen »Lolland» och svenska briggarne »Delphin», förd af major Rönqvist, utlupen för kadetternas öfning, och »Svalan», förd af kapten Blomstedt. Alla tre lågo på redden för att salutera kröningsdagen. Lolland var förd af kapten Rask.

Den 4 September var på förmiddagen svensk konselj. Alla dessa dagar gaf konungen middagsmåltid för nästan allt hvad som fans i staden. Det spisades i tre stora rum vid hästskobord, af hvilka hvardera kunde rymma omkring 100 personer. Dyrheten var otrolig, ty en stor folkmängd strömmade till staden, hvars vanliga folkstock icke behöfver stor tillförsel. Ett ägg kostade 4 skilling bko sedelmynt. Gästfriheten var stor i staden, ty inga goda värdshus finnas. En så kallad klubb var inrättad, der de svenska deputerade spisade, då de icke voro bortbjudna, och det på staden Trondhjems bekostnad. Gerna hade de velat betala sin måltid, men då intet värdshus fans, måste de betjena sig af denna frikostighet, i synnerhet som de annars fallit dem till last, hos hvilka de logerade, och dessa verkligen sparade ingenting för att göra de inqvarterade till nöjes.

Den 5 besåg jag Trondhjems märkvärdiga domkyrka, som nu utgöres endast och allenast af det gamla koret; murarna stå qvar af det öfriga, och göra en vacker ruin. Kyrkan har fordomdags varit ganska stor och försedd med många kapeller. Det som nu egentligen utgör kyrkan, är ganska trångt emot dess bredd; men i synnerhet det innersta deraf eller nuvarande koret är af ett besynnerligt byggnadssätt, af hvilket man kan sluta till dess höga ålder. Schönings Beskrivelse over Domkirken

Digitized by Google

i Trondhjem, tryckt i Trondhjem 1762, lemnar derom fullkomligt begrepp, och major Klüwers beskrifning af norska antiqviteter, ännu i handskrift, är åtföljd af många goda afritningar. Major Ræder, som besörjde kyrkans inredning till krönings-ceremonien, har låtit rensa konung Olof den heliges brunn, som är i ett hörn af kyrkan. Han fann deruti ett gammalt frimurare-sigill af jern med Trondhjems stadsvapen uppå, af hvilken senare omständighet kan slutas till auktorisation och hög ålder. Uppe i taket äro såsom prydnader anbragta gapande hufvuden: till dem gå språkrör, så att dessa hufvud kunna besvara frågor. Detta tör kunna upplysa många mirakler.

Den 5 spisade konungen till middagen hos statsrådet Krogh på Munkevold. Denna landtgård, som ligger ganska högt, har mycket vackra utsigter på alla sidor. — Ett gemensamt statsråd egde rum, i hvilket konungen förklarade, att, ehuru gerna han skulle villfara storthingets önskan om en ny orden för Norge, kunde den nu icke stiftas, förnämligast emedan ingen fond vore att tillgå, och hans maj:t icke trodde sig böra, i en tid då storthinget hade nog möda att sammanskaffa penningar till högst nödiga utgifter, göra till detsamma en framställning, som kunde leda till påläggande af nya bördor å Norges innebyggare *). Emellertid och intill dess en sådan kan komma att inrättas, ville kongl. maj:t, att af de afgifter, som erläggas af norrmän, hvilka erhålla svenska ordnar, endast de skola gå till Stockholm, hvilka utgöra betalning för dekorationerna, men de öfriga insättas i Norge, för att med tiden tjena till grund för en norsk riddare-kassa. Ordens-skattmästare och kansler utnämndes för Norge med samma dekorationer, som de svenska ordens-embetsmän af samma grad. Den förre blef statsrådet grefve Wedel, och den andre statsrådet Sommerhjelm.

*) Frågan härom, väckt af Sorenskriver Nansen, hade redan förevarit vid 1815 års storthing. Carl Johan har i ett bref till Wetterstedt, tr. i Nielsens »Bidrag til Norges og Sveriges Historie», s. 230, gifvit ett lifligt uttryck af sitt missnöje öfver att storthinget sysselsatte sig med förslag af så underordnad beskaffenhet, med åsidosättande af statens vigtigaste intressen. Jfr Schinkel IX: 276.

Digitized by Google

Den 6 var först utnämning och dubbning till kommendörer och riddare; sedan hade norska ständernas deputerade företräde hos konungen, derefter de svenskas. Sist inkallades norske expeditionssekreteraren Hagerup, som blifvit nämnd och dekorerad till rikshärold. Han emottog af konungen proklamationen, genom hvilken han skulle förkunna kröningsdagen, steg till häst och eskorterades af ett detachement Trondhjems frivilliga jägare. Denna dag gaf grefve Trampe oss svenskar en middag.

Grefve Trampe förtjenar en egen artikel. Den som påminner sig det tålamod, hvarmed han upptog Hans Järtas tryckta och till honom stälda bref, kan icke hafva om honom ett förmånligt begrepp *). Då Norge var i fara att förgås genom hungersnöd, vände han sig till landshöfdingen i Falun; och Järta, som var upplifvad af nit för föreningen, gjorde allt hvad han kunde för att proviantera Norge, i hopp att der vinna vänner för Sverige. Då han fann sig af Trampe bedragen, skref han honom till ett bref, så fullt af hårda förebråelser, att ingen hederlig karl kunnat tåla det. Då konungen år 1815 såsom kronprins var i Trondhjem, kom Trampe på gränsen af sitt amt honom till mötes i röd uniform, och kronprinsen vände honom ryggen till. Längesedan hade han bort vara afskedad och återsänd till Danmark, hvarifrån han var, men genom konungens alltför stora godhet var han bibehållen **). — På resan till Trondhjem hade jag ifrån Holtålens prestgård en skjutsbonde, som frågade mig om jag kände grefve Trampe. Då jag svarade ja, och frågade huru de voro nöjda med honom, sade bonden: »Alldeles icke; han handterar oss illa. Då vi begärde spanmål ur magasinet, nekade

*) Särskildt tryckt i Falun 1814. Se äfven Nielsen, »Breve fra H. H. v. Essen» XXIII, och Handl. ur Brinkmanska arkivet I: 328.

**) Se härom Carl Johans bref till H. H. v. Essen $^{30}/_{3}$ 1815, tr. i Nielsens »Bidrag til Norges og Sveriges Historie», 211. — Om Trampe skrifver A. G. Mörner till v. E. $^{10}/_{8}$ 1815: »Hvad åter missnöjet med grefve Trampe angår, så kan h. exc. Wetterstedt intyga, att redan 1814 hade vi proponerat att han genast skulle skiljas från sin befattning. Det är otvifvelaktigt att han är dansk i hjertat och dertill en dålig och elak karl, efter hvad jag hört allmänt i Kristiania försäkras.»

Digitized by Google

han och sade: att vi kunde äta gräs. Vi vilja be konungen att han skickar honom bort, och låter oss få en ståthållare ifrån Sverige.» Danska vapnet var ännu qvar på rådhuset i Trondhjem, ehuru det var befaldt att nedtagas. Då magistraten begärde verkställighet, nekade grefve Trampe; men då deras klagomål förnyades och åstadkommo förnyad befallning, nödgades han låta saken ske, hvilket dock ej egde rum förr än några dagar innan konungens ankomst.

Hans hustru är en dotter af den gamle räfven general Schmettow, känd af många svenskar, emedan han tillbragt vintren emellan 1787 och 1788 i Stockholm, och då gaf konung Gustaf III löften, som egde mycken inflytelse å kriget med Ryssland. Schmettow ser så fin och falsk ut, att man lätt bör kunna akta sig för honom; men dottren är af en otrolig vidd och, som Scarron säger uti sin Roman comique: »elle a au moins 10 livres de tetons.» — Trampe, som lemnat amthuset åt konungen, bodde hos sin svärfader, och som han der icke kunde gifva sin middag, gafs den på ett värdshus, hvilket icke var på bästa sätt inrättadt. Under måltiden drack Trampe de svenske deputerades skål, och han, som borde önska sitt förra förhållande glömdt, tillade: »Och som vi varit uti Sverige misskände, hoppas vi att de lemna oss med ett annat begrepp om oss.» Grefve De la Gardie fann sig mycket väl, tackade för skålen och tillade: »Vi hafva lärt känna norrmännen, och funnit dem alldeles såsom vi väntade dem.» Jag satt bredvid statsrådet Sommerhjelm. För honom dolde jag icke min förargelse öfver hela Trampens person, och sade att jag sedan vid början af vår bekantskap fattat misstroende till honom, emedan han såg ingen menniska rent i synen. »Det är sant, svarade Sommerhjelm; men har Eders Excellens varit lycklig nog att någonsin se grefve Wedel i synen?» Det kunde jag icke säga. Wedel-Jarlsberg har ett vackert ansigte, men icke öppet, ty han ser aldrig upp.

Den 7 gick kröningen för sig efter vederbörligt ceremoniel, ganska ordentligt och anständigt, och var så vacker som man i Trondhjem kunde vänta den. Konungen och kronprinsen åto den dagen ensamma, och Anker gaf för ko-

Digitized by Google

nungens räkning den vanliga stora middagen. Predikan hölls af biskop Bugge. Det var snarare ett vackert tal än en predikan, men alldeles i förmån af nuvarande tider, och innehöll många starka sanningar. Om aftonen slogos några af hans fönsterrutor in, och då han deröfver beklagade sig hos grefve Trampe, såsom högsta ordningsman i orten, svarade denne: »Det hade jag förmodat» (— kanske tillställt!).

Bugge är en lärd och qvick man, men icke af den mest pålitliga karakter: han håller mycket af persifflager och talar gerna med ironi. I början var han mycket danskt sinnad *) och sedan han skickat sig i närvarande omständigheter, äro de gamla danskarne icke hans vänner. En klok man är han alltid. Han beklagade sig för mig öfver styrelsen af Trondhjems amt, sådan den nu är: grefve Trampe är dålig i sin tjenst, icke Sveriges vän och hård emot bönderna; kommenderande generalen Seiersted är svag, och kan icke imponera på Trampe; chefen för generalens stab major Ræder är en fjäsk, som gör profession af irreligiositet.

Den 8 såg konungen truppernas manövrer. Derefter gaf konungen stor middag och om aftonen gaf staden konungen en bal, som var det fulaste jag sett i Trondhjem. Konungen hade tålamod att öfvervara aftonmåltiden, som skall hafva varit lång och tråkig. Värmen dref mig bort, innan den började.

Den 19, förmiddagen, besåg jag Videnskabs-selskabets samlingar. De bestå af flera särskilda stiftelser. Således finnes intet ett helt, utan många mellanrum att uppfylla. Boksamlingen är hvarken talrik eller märkvärdig, men innehåller skatter af kartor för Norges topografi, och isynnerhet öfver grufvorna i Kongsberg. Många sällsamheter voro äfven, hvaribland jag påminner mig en hästsko, inväxt och igenfunnen midt uti ett träd. — Samma förmiddag beslöt konungen låta prägla en medalj, som skulle bäras på bröstet af de norske deputerade, så till kröningen i Stockholm som Trondhjem, och

---

*) Se Järtas yttrande om Bugge i bref till v. Essen $^{24}/_{2}$ 1814, tr. i Handl. ur Brinkmanska Arkivet I: 327. Jfr Bugges bref till biskop Bech $^{9}/_{3}$ 1815, tr. i »Breve fra H. H. v. Essen» s. 62, och Essens bref till kronprinsen $^{4}/_{6}$ 1815, tr. derstädes s. 88.

Digitized by Google

af de svenske deputerade till denna senare. Sedermera gåfvo de svenske deputerade en vacker middag.

Om aftonen tog jag afsked af konungen och kronprinsen. *Den 20* skulle jag resa bittida om morgonen, men grefve Trampes anstalter voro sådan, att vi icke förrän kl. 11 kommo ut. Vi följdes åt, baron Wetterstedt, som hade kongl. sekreteraren Bergius med sig, baron Skjöldebrand och jag.

Vi reste tillbaka till Sverige öfver Rörås, Aaset, Grundset och Kongsvinger, och ankommo d. 15 September på e. m. till svenska gränsen vid Morast. Jag kom till Karlstad en dag före konungen, så matt och svag, att jag genast gick till sängs. Aftonen derefter anlände hans maj:t och intog hos mig en middagsmåltid, hvilken jag på hans befallning låtit anrätta. Dagen derefter fortsattes resan. Jag hann ej längre än till gästgifvaregården Åtorpet. Konungen tog sitt nattläger på hofmarskalken Focks egendom Svartå. Der uppvaktade jag hans maj:t påföljande morgon, och gjorde sedan en lång dagsresa till Strömsholm. En dag vistades konungen der och reste sedan till Stockholm.

Redan vid riksdagen 1809—10 hade ständerna väckt frågan om förändring i allmänna ärendenas skötande, i afsigt att åstadkomma en besparing genom indragningar*). Denna uträkning var felaktig; men det hvarpå ständerna icke hade tänkt, var ordning och skyndsamhet. En komité hade på denna riksdags begäran blifvit tillsatt, i hvilken jag var ordförande och samtlige presidenter, i rikets kollegier och publika verk m. fl. voro ledamöter. Derjemte hade rikets ständer utfästat tvenne pris för det tjenligaste projekt till reglering af arbetet inom rikets styrelseverk, hofrätter och kollegier, hvilket borde af denna komité granskas. Endast *ett* sådant projekt hade inom den föreskrifna tiden inkommit. Komiténs samtliga ledamöter instämde deri, att dess författare menat väl, men icke varit ämnet vuxen. Författaren till detta lika så välmenta som

*) Se rörande denna frågas behandling vid riksdagarne 1810—1818 Schinkel IX: 190 o. f., X: 153 o. f.

Digitized by Google

svaga arbete var expeditionssekreteraren Schörbing. Den enda nytta deraf kunde göras, var tillfället att kunna bereda en ändring i ärendenas tunga gång. Till ett sådant ändamåls vinnande föreslog jag, att de komiterades underdåniga betänkande måtte tillstyrka, att några om de särskilda styrelseverken kunniga, i allmänna hushållningen erfarna, samt för nit och arbetsamhet kände män måtte i nåder utses som under ledighet från andra befattningar och med obehindrad tillgång i de allmänna verken, finge sig anbefaldt att föreslå sådana ekonomiska stadganden samt den ordning för de allmänna ärendenas handhafvande i dessa delar, som med rikets närvarande skick och alla dermed gemenskap egande förhållanden bäst kunde instämma.

Komiténs betänkande var icke alldeles så i koncept som det sedermera afgick; men jag nödsakades afresa till riksdagen i Örebro 1812, innan det utfärdades. Kanslirådet Bergstedt, kammarrådet Edman och kommerserådet Casström tillskapade då det efter sina tankar. — Under riksdagen blef det konungen föredraget. Jag arbetade med kronprinsen, då tiden till föredragning inföll och bad h. k. h. tillåta mig att uppskjuta hvad ännu återstode, emedan jag behöfde vara närvarande då ofvannämda fråga förekom. »Skynda er, sade prinsen, och bed Börtzell gömma detta ämne till sist, ty jag önskar öfvervara det.» Börtzell hade satt det främst på listan och var i full föredragning, då jag kom. Han slöt med den tanken, att saken icke förtjente någon uppmärksamhet, utan borde läggas ad acta. Deremot satte jag mig, och begärde öfverläggning. Rosenblad, Adlerbeth och Fleming voro alla emot mig: Gyllenborg och Adlerbeth efter saken var ny, Rosenblad, emedan hans stora kännedom af gamla författningar och vanor gör hans största förtjenst, och Fleming, emedan han var rädd att få ett departement. Konungen, redan svag, visste ej hvarom fråga var, och såg förundrad ut. Emellertid uppehöll jag striden till dess kronprinsen kom. H. kongl. höghet tog i saken med hetta och bragte det beslut till väga, att frågan skulle föreläggas ständerna. När kronprinsen sedan gick in till konungen, sade h. m:t honom: Comme je fus

Digitized by Google

charmé de votre arrivée. Ils étaient tous contre M. d'Engeström et l'assaillaient de tous cotés. Il se de défendait, mais sans vous je ne sais pas comment cela aurait fini.

Efter riksdagen skulle en komité tillsättas, såsom jag föreslagit den. Håkanson skulle i densamma föra ordet. För att kunna vistas i Stockholm, skulle han blifva president i kommersekollegium, och mig uppdrogs att öfvertala Liljencrantz att taga afsked. Denna kommission upptog en hel eftermiddag, icke emedan gubben hade lust att blifva qvar; men derföre att han pratade så, att jag nästan aldrig kom till tals. Ändtligen fick jag säga mitt ärende, och då var saken snart afgjord. — Håkanson kom till Stockholm sjuklig, men man hoppades, att han ändå skulle kunna fullgöra hvad man af honom väntade. En natt skulle han taga opium för att dämpa sina plågor, tog en för stark dosis och fans om morgonen död. Med honom dog vårt hopp. Jag känner ingen, som är detta verk vuxen, utom statsrådet baron Lagerbring, men han håller för mycket af sin beqvämlighet för att påtaga sig detsamma.

Vid riksdagen 1815 blef ånyo frågan om saken, men sådant oaktadt hvilade den. Allt hvad som gjordes dervid var, att herr Rönbeck fick uppdrag att utarbeta en afhandling om alla de hinder, ärendenas gång möta genom särskilda verks rättighet att yttra sig i samma ämne, hvarigenom särskilda hjul i regeringsmaskinen, om icke alldeles tillintetgöra, åtminstone för någon tid tillbakahålla de andras verkan. Deruppå arbetade han i flera år och kom först 1819 fram med ett, ehuru ofullständigt resultat. Emellertid hade riksens ständers särskilda utskott yrkat på detta ärendes afgörande. I följd deraf föredrog statssekreteraren baron Ehrenborgh saken om hösten 1818 på Rosersberg. Hans slutsats var att en samling och förbättring af nuvarande stadgar borde föregå en ny inrättning af allmänna ärendenas skötsel. Med honom instämde de öfriga statsrådets ledamöter, så att jag blef alldeles ensam om min tanke. Till och med konungen, som sjelf önskade en ny organisation, började misströsta, och sade mig: det blir aldrig slut genom er envishet! — Jag svarade: det är just för att få slut, som jag är envis.

Digitized by Google

Den 18 Nov. blef saken ånyo företagen i statsrådsberedningen. Man hade mot vanligheten kallat dit alla statssekreterarne och justitiekansleren, i tanka att så mycket mera kunna öfverrösta mig. Jag inlemnade då ett memorial, i hvilket jag fäste uppmärksamheten på 1818 års ständers i riksdagsbeslutet bestämdt uttryckta önskan, att en komité måtte ånyo förordnas, »att genast och verksamt företaga en ny reglering af rikets embeten och tjenster jemte ett förbättradt arbetssätt», samt att undanskjutandet af denna fråga till dess hithörande stadganden och förordningar hunnit blifva genomsedda, vore nästan detsamma som att uppskjuta den »ad calendas Græcas,» hvarjemte jag lemnade en kortfattad historik öfver de förändringar organisationen i rikets styrelseverk sedan århundraden tillbaka undergått. — Detta memorial mötte mycken motsägelse, i synnerhet af grefvarne Gyllenborg och Rosenblad samt statssekreteraren Ehrenborgh. Landshöfdingen Rosenstein talte vidlyftigt och osammanhängande. Emot de öfrigas förmodan voro justitiekanslern Turdfjälls och statssekreteraren Klintbergs yttranden till förmån för saken. Statsrådet grefve Mörner och hofkansleren grefve Wetterstedt öfvergingo på min sida.

Sedermera blef saken konungen föredragen. H. M:t beslöt att komitén skulle ega rum och utnämnde till dess ledamöter följande personer: revisionssekreteraren Bergensköld, lagman Mannerstam, borgmästaren Holm och herr Granberg. Till komiténs præses utsåg h. m:t presidenten i kammarkollegium frih. Löfvenskiöld. — Till denna komité inlemnade jag ett anonymt förslag till en förestående ändring*). En annan afdelning af samma komité bestod af generalmajor af Tibell, kammarrådet Branting, bergsrådet Robson och assessor Danckwardt. Deras göromål var att sammandraga alla nu gällande ekonomiska författningar till ett slags code économique, samt att för öfrigt gå till handa med upplysningar. — Gud vet om någon verkställighet kommer att ega rum, ty enskilda intressen och elaka åsigter lägga många hinder i vägen. Emel-

*) Se Bil. n:o 16.

Digitized by Google

lertid är min tröst för all min möda: »In magnis voluisse sat est» *).

Redan vid riksdagen 1809—10 begärde riksens ständer en minskning i titulaturen, förmodande att det, såsom minskande skrifveriet, skulle leda till indragningar. Af så stor verkan kunde det väl icke vara, och kanske skulle någon minskning i charta-sigillata-inkomsten derigenom kunnat ega rum; men mycket onödigt arbete sparas och törhända kan mera skyndsamhet vinnas. Konungen befalte kanslistyrelsen inkomma med underdånigt yttrande i detta ämne. Der hvilade saken länge. Omsider afgick kanslistyrelsens yttrande och blef liggande i kammar-expeditionen till Nov. 1819. Flera gånger hade jag påmint statssekreteraren Ehrenborgh om sakens föredragande. Han svarade, att de öfriga statsråden befarade att embetsmäns anseende skulle derigenom minskas. Jag var af ett helt annat tänkesätt och bekände, att jag af ingen annan titulatur var mera hedrad än af denna: »H. Exc. statsministern för utrikes ärenden.»

Omsider bragte jag det derhän, att saken förekom i statsrådsberedningen. Grefve Fleming var mest deremot och förbehöll sig att konungen i sina bref till högre embetsmän skulle låta inflyta hela deras titel, t. o. m. de utrikes ordnar, hvarmed de kunde vara hedrade. Han hade inga, och jag har fyra. Sådant oaktadt voro vi af alldeles stridiga tankar. Hans råd blef af det öfriga statsrådet antaget och de främmande ordnarna införas nu i titulaturen. Konungen biföll statsrådets förslag.

Grefve Carl Mörner, som tilländabragt den tid af två år, han åtagit sig vara riksståthållare i Norge, ankom nu till Stockholm, för att återtaga öfverståthållare-embetet; men han ville derjemte hafva general-adjutants-käppen, det vill säga befälet öfver Stockholms garnison, hvilket konungen icke utan att gifva sig dementi kunde tillåta, ty endast några få månader

*) Frågan förekom åter vid 1823 års riksdag, då komiténs ledamöter inlemnade sitt betänkande. Se Schinkel, Minnen XI: 68.

Digitized by Google

förut hade hans maj:t offentligen förklarat, att detta befäl borde vara skildt från öfverståthållare-embetet. Mörner tycktes inse riktigheten häraf, men hans hustru öfvertalade honom, att vägra emottagandet af öfverståthållare-embetet och att undanbedja sig pension. Vid närmare eftersinnande torde likväl gumman ha ångrat det. Jag fick veta, att en pension var ledig, och frågade konungen, om han ville gifva den åt Mörner. »Vet ni om han vill taga emot den?» sade konungen. — Jag skall fråga hans vän Lagerbring, svarade jag. — Jag talade med Lagerbring, han med Mörner, som kom in från landet, tackade och tog. »Har han tackat er?» frågade mig konungen. — Nej, svarade jag, jag har ingenting hört af honom. — Då konungen en dag i November 1818 visade mig den nåden att spisa middag hos mig, föll samtalet på grefve Mörners beteende i denna fråga, och hans maj:t utbredde öfver det opassande i dylika anspråk, samt huru nödvändigt det vore för en konung att ej gifva vika för dylika försök. »Savez-vous, frågade konungen, ce qu'on dit dans la bonne bourgeosie, non pas parmi les matadors de la bourse, mais dans la nombreuse classe des gens aisés?» — Non, Sire. — »On dit qu'il est heureux que le roi a auprès de sa personne le comte d'Engeström, qui s'oppose aux projets des aristocrates.»

Jag tillstår, att jag kände mig smickrad af denna tanke hos allmänheten, hvilken jag förmodade var fullkomligt okunnig om mina tänkesätt i detta afseende, derför att jag aldrig fört dem till torgs.

Mot slutet af år 1818 inlemnade ryska, österrikiska, preussiska och engelska ministrarna en note, för att begära sammanträde. De voro försedda med sina öfverheters bref till konungen, för att äska ett slut på liqvidationen med Danmark. Konungen af Danmark hade anmält sig hos alla makter för att vinna beskydd mot Sverige; och nu ville dessa fyra göra ett gemensamt steg, för att förmå Sverige att tillfredsställa Danmark.

Jag bad konungen tillåta mig se dem särskildt, på olika tider och dagar. Hans maj:t tillät det och beslöt derjemte,

Digitized by Google

att sjelf se dessa herrar på olika tider, för att emottaga deras respektive monarkers bref till honom; således var redan den gemensamma framställningen bruten. De bref, dessa herrar öfverlemnade, voro alla alldeles af samma innehåll; men hans maj:t besvarade dem med styrka, ehuru med gradationer, allt efter den mer eller mindre aktning, han hyste för den herre, som tillskrifvit honom *).

Sveriges ställning borde synas kinkig för den, som icke var begåfvad med nog mod och styrka. Nog gafs det äfven rådgifvare, som föreslogo eftergifvenhet, men konungen tog beslut af sig sjelf. Hans bref voro manliga, värdiga och på sina ställen med en ovanlig styrka skrifna. Brefvet till konungen af England var det höfligaste. Jag har icke nämnt konungens af Frankrike bref, ty det kom någon tid efter de öfriga och blef kallast besvaradt. Jag föreslog hans maj:t att söka skingra engelska hofvet från de öfriga, genom visadt förtroende, derigenom att man bad England åtaga sig bemedlingen mellan Sverige och Danmark. Då konungen dertill lemnat sitt samtycke, gjorde jag denna framställning både genom svenska beskickningen i London och genom samtal med engelska ministern, lord Strangford. Englands första svar var höfligt afslående, emedan, sades det, England icke ville skilja sig från sina bundsförvandter. Konungen ämnade då vända sig direkte till Danmark, men jag bad hans maj:t tillåta mig, att få göra ännu ett försök. Det förestäldes engelska regeringen, att långt ifrån att göra sina bundsförvandter en otjenst, borde dessa vara nöjda att, genom Englands bemedling, kunna komma hederligt från ett uppdrag, i hvilket de icke kunde lyckas. England, som förmodligen låtit känna sig före i Köpenhamn, emottog bemedlingen, och således blef den förskräckliga ligan bruten **). Jag tror att detta var ett af de mest lysande po-

*) Carl Johans svarsskrifvelser finnas (i öfversättning) tryckta i Schinkels Minnen X: 50 samt 309—318. Se för öfrigt framställningen af de hithörande diplomatiska förvecklingarna derstädes s. 37—65, samt Bil. n:o 17.

**) Ett erkännande af v. Engeströms verksamhet i denna diplomatiska tvist föreligger i följande bref från lord Strangford, skrifvet sedan liqvidationsfrågan omsider i Sept. 1819 blifvit bilagd: »C'est V. Exc. qui a posé

Digitized by Google

litiska steg, som på lång tid blifvit tagna, ty vi hade att göra med de mäktigaste potentater i Europa, och vi voro svaga. Vi hade verkligen ingen annan styrka, än tanken om konungens stora egenskaper, som verkade hos de öfriga Europas makter. Jag tror att jag i denna sak hade den förtjensten, 1:o att hafva styrkt till framställningarne vid engelska hofvet, 2:o att icke hafva visat svaghet, som någon annan. Men konungen gjorde vid detta tillfälle icke allenast Sverige, utan, jag vågar säga det, Europa en stor tjenst derigenom, att han ådagalade, huru mod och styrka kunna med framgång besegra de mest farliga af mäktiga regenter gjorda försök. Att hans maj:ts bref voro mästerligen skrifna af honom sjelf, behöfver jag icke tillägga.

Under denna tid afhandlades liqvidationsärendet i Köpenhamn af norska statsrådet Holst, en man af största värde, som kände både Danmarks och Norges finansiella tillstånd lika väl, som hade ett förtjent förtroende såsom en redlig och ärlig man, och som med mycken klokhet småningom drog fram Norges påståenden. Han hade äfven den hos en underhandlare stora egenskapen, att uppfinna föreningsmedel, då skiljaktiga meningar uppstodo *).

I Juni månad företog hans maj:t en resa till Skåne, och jag hade den nåden vara honom på resan följaktig. Jag med kansliet tillbragte första natten hos grosshandlaren Morsing i Nyköping, den andra i Norrköping hos brukspatron Ekelund, tredje dagen kommo vi till Säby, hans excellens baron Cederhjelms vackra egendom, dit hans maj:t inträffade ifrån Erikslund, der han tillbragt en dag. I Säby tillbragtes äfven en dag, hvarefter resan fortsattes öfver Ekesjö och Alfvesta till Bäcka-

---

la base de cet arrangement désiré; c'est à son esprit de justice et de modération, que nous devons le premier aplanissement des difficultés qui en avaient entouré le commencement; c'est enfin à V. Exc., que la gloire de cette importante affaire est essentiellement due.» (E. S.)

*) Se P. C. Holsts Optegnelser om sit Liv og sin Samtid, 86 o. f., hvarest en redogörelse lemnas för dessa underhandlingar. Såsom bilagor till nämnda arbete finnas äfven (s. 336 o. f.) tryckta åtskilliga bref från v. Engeström, rörande denna fråga.

Digitized by Google

skog, hans kongl. höghet kronprinsens boställe. Efter tvenne dagars vistande på denna ort reste vi till Herrevads kloster. Jag började få känning af den sjukdom, hvilken sedan med så mycken häftighet utbrast.

Midsommardagen utdelade hans maj:t fanor åt de vid lägret kamperande svenska och norska regementen efter en på fältet hållen predikan. Det regnade och blåste, och jag, som var »de la vieille cour», var chapeau-bas och hade silkesstrumpor och skor. Länge fick jag sedan vänta på middagsmåltiden, som gafs i en tältsalong, hvilken var uppförd vid prins Oscars qvarter. Efter middagen kom ett ögonblick solsken, och generalen grefve Tawast, som var öfverkommen från Köpenhamn, öfvertalade mig och amiral Bille, att vandra ut och se trupperna, hvilka ryckte ut och manövrerade; men solskenet varade icke länge, och det svåra vädret började åter med fulla krafter. Jag återkom ändtligen trött och matt till kronprinsens rum, fick ännu en tid vänta stående och gick sedermera med konungen till salongen, der balen började. Hans maj:t ville der tala med mig, men jag nödgades bedja om tillstånd att resa hem, ty jag höll på att svimma. Jag kastade mig i vagnen och skyndade till Bäckaskog, der jag icke fann någon betjening, ty alla voro i lägret. Ändtligen kom jag till sängs och repade mig öfver natten genom hvila, så att jag dagen efter fortsatte min tjenstgöring.

Amiral Bille var kommen, att på konungens af Danmarks vägnar komplimentera hans maj:t, och grefve Tawast blef skickad i samma ärende till Köpenhamn *). Franska ministern Ru-

*) Om den militäriskt-politiska betydelse, som tillmättes lägret i Skåne 1819, se Schinkel X: 60. Rörande svenska ministern grefve Tawasts förhållande i Köpenhamn, skrifver grefve A. G. Mörner d. 2 Juli 1819 till författaren: »Mylord Strangford berättade mig i dag, att han fått höra både af Foster och Krabbe, att grefve Tawast vid sin beskickning till Köpenhamn, då han var till middagen hos konungen af Danmark, hade företagit sig att helt oförmodadt, när konungen efter måltiden gick in med honom i ett annat rum, proponera hans maj:t att fara öfver till Skåne och se lägret, och försäkrat att det skulle göra vår konung mycket nöje. Konungen af Danmark, som fann sig surprenerad, hade ingenting svarat, utan sagt att han förkylt sig vid exercisen om dagen och under

Digitized by Google

migny kom till Beckaskog och hade den nåden presentera för konungen sin hustru, marskalk Mortiers dotter.

Ifrån Herrevads kloster reste hans maj:t till Helsingborg. Jag blef under resan och efter ankomsten allt svagare och svagare, och nödgades slutligen gå till sängs. Hans maj:t var så nådig och besökte mig ibland två gånger om dagen, men åtminstone en gång hvarje dag, satte sig på min säng och talade med mig. Ändtligen blef jag så sjuk, att man nödgades transportera mig till Lund. Första dagen hann jag icke längre än till Landskrona; jag kunde icke gå sjelf, utan bars upp och ned. Statssekreteraren baron Ehrenborgh var god och följde mig dit och öfvergaf mig icke, innan jag dagen derefter åter befann mig i vagnen. I Lund emottogs jag mycket väl af mina beskedliga systrar, som drogo öm försorg om mig. Länge var jag icke der ensam, ty kammarherren Schulzenheim hade skrifvit om min sjukdom till min hustru, och denna goda själ tog genast det beslut, att resa till mig. Fyra timmar efter underrättelsens ankomst var hon i vagnen och reste genom natt och dag, fortare än mången kurir, och tog med sig den beskedliga Dorothée. Jag kände väl igen dem, ehuru jag var i en beständig slummer och yra. Småningom blef jag bättre, så att jag efter en kort tid hade helsa och krafter nog att begifva mig på vägen till Stockholm. Jag trodde mig behöfva resa långsamt och började smått, men krafterna tilltogo, så

denna pretext retirerat sig. Han hade derpå berättat saken för Rosenkrantz, som åter berättat den för andra och som naturligtvis fann sig stött, att Tawast ej prevenerat honom om den ouverture, han ämnade göra konungen. Derjemte hade Tawast vid samma tillfälle proponerat nästan alla af corps diplomatique att fara öfver till lägret, och fått temligen ohöfliga svar. Foster hade sagt, att han förmodade, att om konungen af Sverige ville vid detta tillfälle hafva engelska ministern med sig, hade han säkerligen bedt lord Strangford följa sig till lägret. Nicolai hade på propositionen att resa öfver svarat, att det ville han göra, emedan han då finge råka general Suchtelen, som utan tvifvel vore der, efter konungen ville hafva en rysk minister hos sig.» Mörner tillägger den förmodan, att Tawast för sitt oskickliga beteende skulle erhålla en skrapa. — Att Tawast vid detta tillfälle gick förlustig en ordensdekoration, som han påräknat (se Holst anf. st. s. 96), behöfver sålunda icke tillskrifvas någon personlig ovilja mot honom af Sveriges utrikes-minister.

Digitized by Google

att jag kunde göra temligen långa dagsresor. I Linköping hade landshöfdingen baron Nieroth, ehuru frånvarande, bedt mig taga qvarter på slottet. Derifrån reste jag öfver Norrköping och Nyköping till Stockholm.

Den 1 Sept. blef slutliga traktaten med Danmark tecknad emellan statsrådet Holst och envoyén Krabbe; det var endast en formalitet: grunden var redan om våren lagd. Holst hade nu utarbetat alla detaljerna, och grefve Wetterstedt skyndade sig att skicka till konungen ratifikationen kontrasignerad. Således var hela den beniga saken afgjord.

Jag fann icke hans maj:t i Stockholm vid min ankomst, men Wetterstedt sade mig, att han befalt, att ärendena skulle till mig öfverlemnas, så snart jag ville emottaga dem. Jag dröjde ungefär 14 dagar, innan jag emottog dem. Konungen hade rest till Dalarne.

I Februari 1823 började riksdagen. Grefve Carl De Geer blef landtmarskalk, ärkebiskopen d:r Rosenstein var preste-ståndets talman, direktör Schwan talman för borgareståndet, Hyckert för bondeståndet, hofrättsrådet Trägårdh bondeståndets sekreterare, en föraktad och föraktlig man. Längesedan hade jag påmint om nödvändigheten af alla ärendens förberedande. så att alla saker kunde läggas förberedda under ständernas ögon. Kronprinsens resa hade dröjt så länge, att hofkansleren, hvars skyldighet det var att utarbeta riksdagsberättelsen, icke egde tid nog att fullgöra detta arbete. Väl hade hvar statssekreterare för sitt departement kunnat hafva sin andel färdig, men derpå var icke tänkt.

Riksdagsarbetet började således sent, och fördes sedermera illa. Baron Anckarsvärd började med ett häftigt anfall mot regeringen och statsrådet*). Grefve Platen svarade derpå med ett långt och vackert tal, hvilket i första ögonblicket såsom segrande upphöjdes till skyarna. Sedan det blef tryckt, försvann en stor del af den entusiasm det åstadkommit. Det

*) Anckarsvärds motion om inskränkningar på ministerstaten inleddes genom ett anfall på regeringen, och föranledde den stormiga debatten på riddarhuset d. 1 Mars 1823. (Se härom Schinkel XI: 46 o. f.)

Digitized by Google

vittnade alltid om hans stora talent, men det var tydligt att se att Göta kanals intresse verkat på hans framställningar. Någon tid derefter kom baron Anckarsvärd fram med ett svar, ännu mera anfallande än det förra, så ogrundadt och så fullt af osanningar, att det icke förtjente att besvaras, derest han icke uppfordrat den som kunde säga, att vi nu vore i en lyckligare ställning än 13 år förut. Detta djerfva och, jag vågar säga, oförskämda yttrande satte mig pennan i handen. Jag ville besvara det på riddarhuset, men konungen, åt hvilken jag alltid meddelat de steg, jag ämnat taga i allmänna ärenden, och åt hvilken jag således gifvit en fransk öfversättning, ville det ej. »Ni bör icke», sade hans maj:t, »vid edra år ådraga er trätor.» Enligt hans maj:ts vilja beslöt jag låta införa det i ett tidningsblad, och Wallmark utbad sig att få införa det i sin journal *). Baron Anckarsvärd svarade härpå icke med skäl, utan med plumpt ovett. Härvid fäste jag ingen uppmärksamhet; men mig ovetande utfordrade min son Anckarsvärd på duell.

D. 18 April på morgonen kommo till mig prosten grefve Schwerin och majoren Gyllenkrook, begge ledamöter af ridderskapet och adeln. Grefve Schwerin förde ordet och sade mig, att min son utfordrat baron Anckarsvärd. Jag svarade, att jag just nyss fått veta det, och att om han rådfrågat mig, hade det blifvit ogjordt, af tvenne skäl: 1:o emedan Anckarsvärd skrifvit ovett, och jag föraktar lika mycket ovettet som ovettskrifvaren; och 2:o emedan jag känner, hvad min son icke vet, att baron Anckarsvärd icke tycker om utmaningar. »Det är törhända», sade Schwerin, »såsom riksdagsman.» — Nej, svarade jag, förliden sommar i Kalmar var han icke riksdagsman, och antog icke landshöfding Delagranges tillbud. —

*) I n:o 85, 86. Se Bil. n:o 18, anmärkningsvärd såsom en bland de sista politiska skrifter, som flutit ur förf:ns penna. Anckarsvärds svar infördes i samma tidnings n:o 88. Han tillät sig der bl. a. följande omdöme, hvars hänsyftning var tydlig: »(denna artikel) synes vara olofligen afviken från något *asylum* för utmärkt *enfald*, oskicklighet och bristande slutförmåga.» Wallmark uppgifver i sin sjelfbiografi, att intagandet af A:s svar höll på att ådraga honom exc. Engeströms onåd och en offentlig tillrättavisning af dennes son. Se Biogr. Lex. XIX: 405.

Digitized by Google

»Han bör visserligen», sade Schwerin, »lemna den begärda satisfaktionen, om anonymen blefve bruten.» — Hvilken? — »Den af artiklarna i Allmänna Journalen.» — Den är genast bruten, svarade jag, ty jag förklarar, att jag är författare till desamma.

Innan begge dessa herrar togo afträde, sade de mig, att de hoppades, att jag vore öfvertygad derom, att de ej ville säga Anckarsvärd hvad jag sagt om honom. — Jag svarade: »Jag anser herrarne för hedersmän, hvilka ej vilja låta nyttja sig till espionage; men Ni gjorde mig en verklig tjenst, om Ni ville säga åt Anckarsvärd, att derest han ville besöka mig, skulle jag säga honom detsamma, ty jag är ej van att säga något om en frånvarande, hvilket jag ej ville säga honom sjelf.»

Stanislas' proposition skrämde så baron Anckarsvärd, att han, förglömmande sin egen heder, vidtog alla utvägar för att slippa undan *).

Mot slutet af riksdagen begärdes kongl. maj:ts sanktion å riksens ständers önskan, att voteringar i ständernas utskott måtte ske per capita och ej, såsom hittills skett,ståndsvis. Man påstod, att saken vore af ingen vigt, men att den befordrade skyndsamhet. Jag var den ende, som gjorde anmärkningar deremot, såsom kan ses af följande diktamen till statsrådets protokoll: »Jag är af den tanken, att man så sällan som möjligt är och endast, när vinnandet af ett stort ändamål det påkallar, bör göra en ändring i rikets grundlagar. Man börjar i smått, och begären stiga vid hvarje vunnet framsteg. Till slutet kommer man dit man aldrig hade trott sig kunna

*) I Crusenstolpes »De närvarande», 2 uppl., s. 493 o. f., förekommer en skriftvexling, som med anledning häraf uppgifves hafva blifvit förd mellan Anckarsvärd och Stanislas v. Engeström. Enligt denna källa gjorde Anckarsvärd till vilkor för antagandet af utmaningen, att statsministern i det närmast följande numret af »Allmänna Journalen» skulle namngifva sig såsom författare till artikeln mot Anckarsvärd. Den unge baron v. Engeström förklarade, att hans far ansåge sig vara öfver detta vilkor, och förnyade sin utmaning. — Anmärkas bör, med afseende på tillförlitligheten af uppgifterna härom, att utmaningsbrefvet hos Crusenstolpe är dateradt d. 20 och Anckarsvärds svar d. 22 April, under det att i berättelsen i texten Schwerins och Gyllenkrooks besök hos statsministern och dennes förklaring till dem uppgifves hafva egt rum redan d. 18.

Digitized by Google

komma. Det är oafgjordt, om något vinnes vid det nya sättet att votera; men hvad som är onekligt, det är att det är alldeles stridande emot den grundsats, som är fastställd för sättet att afgöra rikets ärenden vid riksdagarna, jag menar ståndsvis, och grundpelarna böra ej skakas. Hittills hafva riksens ständer begärt och erhållit, men icke gått Eders Kongl. Maj:ts välgrundade framställning till mötes.» — Sanktionen biföllls; men jag har sedermera haft den glädjen att höra just dem, som tillstyrkt densamma, icke vänta sig deraf någon god verkan.

Grefvarne Wetterstedt och Platen åtogo sig vid riksdagens början att hafva uppmärksamhet på hvad som tilldrog sig på riddarhuset. De förfärdigade listor till de första valen, och de misslyckades. I allmänhet var mera sammanhang i den s. k. oppositionen, än bland dem som voro regeringens vänner. Hos dem rådde lättja och liknöjdhet. De andra åter, ehuru icke så talrika, som de vältänkande, blefvo betydande genom sin sammanhållning. — Landtmarskalken förde stafven med värdighet och ådagalade mera skicklighet, än han i början, af misstroende till sig sjelf, trodde sig ega.

Grefve Wetterstedt, hvilken såsom hofkansler borde föra regeringens språk, hade förlorat mycket i allmänhetens tanka. Grefve Adolf Mörner talade med hetta och tycktes vilja imponera, hvilket icke var allmänheten angenämt. Baron Wirsén blef ond och gick sällan upp. Grefvinnan Wetterstedt ville resa till Finspång och öfvertalte sin man att begära ledighet på 14 dagar. Han reste bort, och under hans frånvaro planerade oppositionen allt för valen till bankofullmäktige och riksgäldskontoret. Ingen var å regeringens sida, som befattade sig dermed. Man skref efter Wetterstedt, och då han kom, dagen innan valen skulle ske, var det för sent att genom listor kunna verka något. Att prosten grefve Schwerin och öfverstelöjtnant Hjerta blefvo invalda, kunde väl icke hafva stor inflytelse på det allmänna efter riksdagen; men det var oanständigt, att just de personer, som mest förgripit sig emot konungen, skulle synas ega förtroende. Allmänheten var icke för dem, men deras parti höll tillsammans, och å andra sidan var intet sammanhang.

Digitized by Google

Då jag för konungen anmärkte det svaga sätt, hvarpå riksdagsärendena sköttes, sade hans maj:t mig: »Wetterstedt och Platen hafva begärt att Ni icke skulle nyttjas i riksdagsärenden.» — Jag hade icke begärt det och önskade det icke. Jag är för gammal och har icke mera den drift, jag hade i förra tider; men hade man frågat mig till råds, så torde jag kanske ha varit af någon nytta.

I slutet af Augusti 1823 blef jag angripen af en svår ögonfluss, som nödgade mig att hålla mig inne. Länge var jag nästan blind, och nu, då detta skrifves, 6 månader derefter, är jag icke ännu riktigt till helsan återstäld.

Kort innan min sjukdom drog jag försorg att till rikets ständers kunskap låta komma, att man nu vore i stånd att afbörda sig den skuld till förra kongl. familjen, hvilken årligen drog 67,000 rdr bko utur landet. 400,000 rdr voro deponerade för flera år sedan, i tanke att användas till en del af denna betalning. Skulden var icke konungens, ty långt innan dess ankomst var den af 1809 års ständer stadgad till förra kongl. familjens underhåll. Hans maj:t hade likväl varit betänkt på att befria landet derifrån och derföre qvarhållit denna summa. Jag hade flera gånger derom talat med ryska generalen grefve Suchtelen, men då förra kongl. familjen icke ville antaga betalning i längre terminer, blef det icke möjligt att något afgöra, innan liqvidationen med Preussen var förbi. Denna gaf Sverige ett öfverskott af 325,000 rdr preuss. cour. Ännu behöfde upptagas ett lån, hvilket qvartaliter skulle betalas med 16,320 rdr sv. bko, så att skulden om åtta år kunde vara afbördad.

I början af 1824 slöts öfverenskommelse mellan mig, Wetterstedt och Wirsén på svenska sidan och general Suchtelen såsom fullmäktig för förra kongl. familjen å den andra om 577,000 rdr Hamb. bko *), hvilka skulle tillintetgöra alla förra kongl. familjens pretentioner. Redan i början af Mars 1824 var allting i beredskap till betalning. — —

*) I rundt tal. Summan var 577,135 rdr 20 s. Hamb. bko. Se Schinkel, Minnen XI: 58.

Digitized by Google

*　　*
*

Författarens anteckningar sluta här. Det dröjde icke länge efter deras nedskrifvande, innan hans offentliga bana i Sverige var slutad och han lemnade det fädernesland, som han aldrig upphörde att älska och för hvars väl han in i sena ålderdomen fortfarit att arbeta. Några upplysningar rörande Lars v. Engeströms senare lefnadsöden torde här ej sakna intresse för de läsare, som följt hans berättelse om hvad han upplefvat.

Åren hade brutit den verksamme mannens krafter; han erkänner sjelf — och det vore fåfängt att neka, att hans anteckningar äfven bära spår deraf — att han ej längre var densamme som förr. Sjuklighet, förlusten af en älskad dotter och äfven motgångar i det offentliga lifvet förbittrade det sista år, han ännu intog sin plats såsom den främste mannen vid konungens rådsbord. Sjelf berättar han om den fejd, han vid 1823 års riksdag utkämpade med Anckarsvärd. Vid samma riksdag framställdes af en annan bland riddarhus-oppositionens medlemmar, grefve C. H. Posse, ånyo en anmärkning mot statsministern i samma syfte, som den, som blifvit väckt af öfverste Schönström vid 1817 års riksdag.

I ett cirkulär till landshöfdingarne (d. 28 Okt. 1822) hade grefve v. Engeström meddelat föreskrifter med afseende på utländska resande, hvarigenom förbudet mot främlingars inkommande i riket ytterligare inskärptes, dock med undantag för kurirer samt ryska, engelska, preussiska, franska m. fl. nationers resande. Detta förbud hade sin grund i farhågor för stämplingar i den afsatta dynastiens intresse vid den stundande riksdagen, farhågor, som syntes af mångahanda omständigheter och varningar bekräftas *). Cirkuläret till landshöfdingarne hade formen af ett handbref från statsministern, och grefve

*) Se härom Schinkel, XI: 53 o. f.

Digitized by Google

Posse inlemnade med anledning häraf till konstitutions-utskottet ett anmärkningsmemorial, som gick ut på att ådagalägga, att det vore ett missbruk att kongl. maj:ts beslut utfärdades genom föredragandes enskilda handbref. Han vände sig dervid särskildt mot statsministern v. Engeström, »hvilken längst och oftast användt ett dylikt expeditionssätt», oaktadt han »ej saknat varning och anmaning att ställa sig grundlagen till efterrättelse». Konstitutions-utskottet underkände anmärkningens befogenhet, väsentligen på den grund, att det utgifna cirkuläret ej innehölle några nya stadganden i ämnet, utan blott en erinran om efterlefnaden af en redan gällande förordning; och frågan förföll derigenom. Likväl uttryckte utskottet den åsigt, att det ifrågavarande expeditionssättet i allmänhet vore en afvikelse från behörig form, samt påpekade, att mål af denna beskaffenhet ej syntes tillhöra utrikes-statsministerns departement *).

Dessa upprepade anfall kunde ej annat än gå den gamle statsmannen till sinnes. Efterhand mognade hos honom det beslut att nedlägga sitt embete. Under 15 år hade han med heder beklädt detsamma, längre tid än någon, som från Arvid Bernhard Horns tid till våra dagar haft vården om Sveriges utrikes angelägenheter. Den 8 Juni 1824 nedlade han sitt embete såsom statsminister **), och afreste d. 15 i samma månad från Stockholm, för att sedan öfver Berlin fortsätta vägen till sina i preussiska Polen belägna egendomar.

Innan grefve v. Engeström lemnade fäderneslandet, uppehöll han sig några dagar i Lund, hvarest man aldrig upphört att älska och vörda den kansler, som på ett så faderligt sätt omhuldat dess universitet. Det förhållande, i hvilket han stod till lärosätets medlemmar, var ej blott den högt uppsatte mecenatens, utan hade äfven något patriarkaliskt, hvartill universitetets häfder ej ega något motstycke att uppvisa. Traditionen derom fortlefver ännu i våra dagar genom en och annan högtbedagad, i hvars minne v. Engeströms kansleriat står såsom

*) Konstitutions-utskottets Betänkande n:o 32, 39.

**) Till hans efterträdare utnämndes grefve Wetterstedt, som under v. Engeströms förvaltning såsom hofkansler stått vid hans sida och verksamt deltagit i ärendenas behandling.

Digitized by Google

universitetets gyllene tid, och som i »excellensen» ännu framför allt se universitetskanslern, och först i andra rummet statsministern. Ett nästan rörande uttryck af den tillgifvenhet, hvarmed man här såg upp till sin styresman, voro de afskedshelsningar, som utbyttes mellan det Carolinska universitetet och dess kansler, innan han lemnade fäderneslandet*).

*) Ur redogörelsen för dessa afskedshelsningar införa vi efter Lunds Veckoblad 1824, n:o 26, 27, följande: Vid »akademistatens» första uppvaktning yttrade grefve v. Engeström: »Den tillgifvenhet, som fästat mig vid detta universitet, är nästan lika gammal med mig sjelf. De värdige lärare, som handledt min ungdom, hafva längesedan gått undan; men de hafva efterträdts af andra, hvilka bibehållit deras anseende såväl inom som utom fäderneslandet. Om min tillgifvenhet för akademien kunnat ökas, så hade det skett, sedan jag kommit i min närvarande förbindelse med dess lärare, och de 14 år, som under en sådan förbindelse förflutit, hafva just derigenom skänkt mig den renaste tillfredsställelse, då min önskan att höja akademien motsvarades af lärarnes eget bemödande. Jag står nu här ibland eder, den äldste af Carolinas söner, och sedan jag uppnått en ålder af 73 år, sedan jag tjenat fäderneslandet i 54, ören I ej finna underligt, att jag längtar efter stillheten. Men äfven der är jag eder vän, äfven der skall det vara mig en glädje att kunna vara eder nyttig, ty tanken på akademiens välgång, som hittills följt mig hvart jag gått, följer mig ända till lifvets gräns. Häraf kunnen I finna, huru angenämt detta besök varit för mig, huru de tänkesätt, I yttrat, varit motsvarade af mina egna och huru hjertligen jag önskar att I för mig behållen den vänskap, som jag alltid så högt värderat.»

Dagen före grefve v. Engeströms afresa uppvaktades han ånyo af akademistaten, å hvars vägnar prokansleren biskop Faxe i ett tal (tr. i Lunds Veckoblad) tolkade universitetets saknad och tacksamhet. »Hans exc. behagade, under yttrande af sin tacksamhet för detta nya prof af akademistatens tillgifvenhet, förklara, att han numera icke såsom akademiens kansler, utan som en vän från sina förtrogna och närmaste, tog afsked med akademiens lärare. Han omfamnade hvar och en särskildt, och tårarna i allas ögon voro tillförlitliga vittnen om den kärlek han vunnit och den saknad han qvarlemnar.»

Ur det latinska qväde, hvarmed universitetet helsade sin afgående kansler, torde få anföras:

CLIO. CAROLINA.

Cl. Quis, soror, ille, viros qui sic supereminet omnes?
Filius? an pater? an procerum de gente Gothorum
Est aliquis? video nam circum tempora cana
Ut molles lauri serpant et querna corolla.

Digitized by Google

I början af Juli 1824 afreste grefve v. Engeström med sin familj från Sverige, för att aldrig mera dit återvända. I preussiska Polen, två mil från Posen, hade han på sin egendom Jankowicz valt sin vistelseort för sina återstående dagar.

Vid Polen, i hvars historia Lars v. Engeström såsom svenskt sändebud förvärfvat en bemärkt plats, och hvarifrån han hemfört sin maka, kände han sig alltjemt fästad med den varmaste sympati. Då 1812 en lyckligare tid syntes randas för detta land, och polska adeln bildade den bekanta generalkonfederationen i Warschau, hade den svenske statsministern såsom polsk medborgare skyndat att under de varmaste uttryck af patriotism biträda densamma. I mer än en af de statsskrifter, han under Sveriges deltagande i det stora europeiska kriget 1813—14 lade under Carl Johans ögon, har han visat huru varmt han nitälskade för återställandet af Polens

---

Eminet in vultu pietas intactaque sæclo
Gloria, quam summi sociam comitantur honores.

Car. Vera putas; pater est, quem natum dicere suevi,
Quondam, dum magnos tacite succrescit in actus.
An nescis, Clio, quantum meminisse patronum
Suscipias, nostris nomen memorabile fastis
Dum læte repetis, tantoque assurgis amico?

— — — — — — — — — — —

Te decet, O Clio, nomen servare perenne
Herois, qualem non Lunda videbit alumnum.
I, sequere hortantes in fata domestica divos,
Et totam te crede mihi. Vocat candida dudum
Fama, viasque tuæ jam stravit in æthera laudi:
Dic age quæ placeant; libamina sancta repende.

Cl. Parce metu, Carolis, non hæc te cura tenebit:
Charta manet Clius, cedro minioque notata,
Quæ titulos Laurentî in seros proroget annos.
Carole! dumque tibi dant laurea serta Camœnæ,
Quæ capite augusto felix Mars contulit armis,
Engestrœmiaden non carmina grata silebunt. —

Universitetet firade L. v. Engeströms minne 1828 med en parentation af professorn i historia E. S. Bring och en minnessång af P. Wieselgren.

Digitized by Google

oberoende. I sitt sköldemärke hade grefve v. Engeström låtit insätta den polska »revolutionsringen», som erbjudits honom ensam bland främlingar. »Jag är stolt öfver att bära den», förklarar han sjelf, »såsom ett ärofullt tecken till den del, som jag tagit i pånyttfödelsen af en nation, som åter inträdde i sina rättigheter» *) — Ett annat vedermäle af den aktning, som grefve v. Engeström åtnjöt i detta sitt andra fädernesland, var hans kallelse till hedersledamot af det lärda samfundet »Vetenskapens vänner» i Warschau (Towarzystwo Przyjaciol Nauk Warszawskie) **).

Inskriften på slottsbyggnaden på Jankowicz: »Post publicos labores quies» betecknar det lefnadssätt, den grånade statsmannen der gick att föra. Hans lif förflöt på Jankowicz i lugn och stillhet: han sysselsatte sig med förskönings och förbättringar af sin egendom, hvars byggnader, trädgårdar och parker till en väsentlig del voro hans verk, samt med omsorger för sina underhafvandes bästa. Äfven hans polska landsmän voro vana att i honom finna en faderlig vän och beskyddare, och visste att de aldrig förgäfves behöfde vädja till hans goda hjerta.

Från ungdomen hade grefve v. Engeström haft en god helsa och en stark kroppskonstitution, som ett ihärdigt arbete länge ej förmått försvaga; och ännu vid långt framskriden ålder bar hans högväxta, vördnadsbjudande gestalt prägeln af kraft och manlighet. Lugnet och hvilan på Jankowicz syntes lofva att återställa de under de sista åren af hans vistelse i Sverige något vacklande krafterna: hans ögonsjukdom hade förbättrats, han kunde åter arbeta med pennan och sköta den vidlyftiga brefvexling, som han äfven på Jankowicz fortsatte att underhålla.

*) Se Bd I, s. 168.

**) I sammanhang härmed kan anföras, efter inledningen till den polska upplagan af v. E:s memoirer, att det var den bekante polske historiske forskaren och patrioten grefve Edvard Raszynski, som först fäste uppmärksamhet på dessas betydelse för Polens historia. Sedermera har den polske författaren Julian Bartosewicz i ett encyklopediskt arbete lemnat en teckning af deras författare, och slutligen Luc. Simienski offentliggjort utdrag derur.

Digitized by Google

En smittosam febersjukdom utbröt emellertid på sommaren 1826 i provinsen Posen; bland de offer, som den kräfde, var äfven grefve Lars von Engeström. Han afled efter en kort tids sjukdom på Jankowicz d. 19 Aug. 1826 i sitt 75:te år. Den protestantiska begrafningsplatsen vid staden Posen skulle ha emottagit hans stoft; men det lyckades grefvinnan v. Engeström, som ville hvila i samma graf som sin make, oaktadt skiljaktigheten i trosbekännelse — hon hade förblifvit sina fäders religion trogen — att af ortens katolska myndigheter utverka, att hans stoft fick nedsättas i familjegrafven i kyrkan i Tseradz nära Jankowicz.

Med sin grefvinna *Rosalie Chlapowska*, som länge öfverlefde honom — hon dog vid 80 års ålder 1851 — hade grefve von Engeström fyra barn, af hvilka endast hans son *Gustaf Stanislas* öfverlefde honom. Denne deltog med utmärkelse i fälttåget i Tyskland, var redan vid 23 års ålder major vid ett svenskt kavalleri-regemente och erhöll 1817 såsom öfverstelöjtnant afsked ur svenska arméen, hvarefter han gick i preussisk tjenst, sedan han genom sitt giftermål knutit familjeband i Preussen. En dotter, *Louise*, f. 1798, hade i späd ålder aflidit i Berlin. *Euphemie v. Engeström*, den äldsta af författarens döttrar, var hoffröken hos prinsessan Sofia Albertina och afled 23 år gammal i Posen 1816; och hans yngsta dotter *Dorothée*, f. 1803 och 1821 g. m. frih. G. A. Stjerneld, bortrycktes äfven såsom tjugoårig af döden i Hières i södra Frankrike, der hon förgäfves sökt återvinna sin helsa.

Digitized by Google

BILAGOR.

Digitized by Google

Digitized by Google

N:o 1.

L. v. Engeströms återkallande från beskickningen i Berlin 1803.

Envoyén v. Engeströms oväntade rappel från en beskickning, den han enligt allas utsago med heder fyllt, väckte hans vänners lifliga förvåning och hans egen och hans familjs djupa bestörtning. Dess egentliga anledning torde näppeligen hafva varit något konung Gustaf IV Adolfs missnöje med hans hållning och politiska åsigter. v. Engeströms förmodade sympatier för Frankrike och hans hat mot Ryssland kunde ej vara Gustaf IV Adolf misshagliga just vid denna tidpunkt, då ett fredsbrott med Ryssland, till följe af de bekanta tvistigheterna rörande reparationen af bron vid Abborrfors och grefve Panins utvisande från Finland, syntes nära förestående, och då konungen ännu snarare syntes benägen för ett förbund med Frankrike än med de koaliserade makterna. Ej heller synes v. Engeström hafva blifvit undanträngd af någon, som hoppades blifva hans efterträdare, ty ministerplatsen i Berlin förblef efter hans afgång tre år obesatt. De politiska motståndare, som förut sökt skada hans anseende, synas hafva varit främmande för denna händelse. Armfelt försäkrar i bref (från Wien $^{21}/_{9}$ 1803) att han saknat all kännedom om planerna att återkalla v. E. och dermed sammanhängande planer på efterträdare. Han uppgifver sig under sin vistelse i Karlsruhe hafva haft ett samtal med konungen, under hvilket denne utan invändning åhört de bevis, som Armfelt framlagt för Gustaf III:s förtroende till v. Engeström (»la confiance avec laquelle il s'est ouvert à vous dans une affaire, connue à bien peu de personnes».)

Snarare torde konungens beslut hafva haft sin grund i obestämda misstankar, föranledda af v. Engeströms personliga ställning, hvilken gjorde honom mera än de flesta svenska sändebud i utlandet oberoende af sin regering, och af den synnerliga ynnest, med hvilken han af hofvet i Berlin omhul-

Digitized by Google

dades. Tecken till en annalkande onåd saknades emellertid icke, redan långt innan återkallandet blef beslutadt. De ofvan (sidd. 52 o. f.) införda bref och föreskrifter från regeringen antyda ett visst misstroende. De hvarje år återkommande ansökningarne om sommarledighet för vistelse på Jankowicz voro den pedantiskt noggranne konungen misshagliga. 1802 beviljades den endast för hälften af den begärda tiden. Kabinettssekreteraren Lagerbjelke ansåg sig ($^{26}/_{2}$ 1802) böra i förtroende nämna, att konungen fäst uppmärksamhet vid, att v. Engeströms depescher ej hade svarta kanter, såsom regeringens och de öfriga sändebuds (med anledning af sorgen öfver arfprinsens af Baden frånfälle) — en anmärkning, som i sin obetydlighet är karakteristisk för Gustaf IV Adolf.

Jemte de i texten införda bref rörande detta ämne, lemna följande utdrag ur v. Engeströms brefvexling, hemtade ur riksbiblioteket och Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby, närmare upplysningar angående detta omslag i v. Engeströms embetsställning, hvilket hotade att för alltid beröfva hans fädernesland hans verksamhet. Det torde icke behöfva påpekas, att de ega äfven ett allmännare intresse, såsom karakteriserande åtskilliga af de skrifvande personerna.

I.

Ur kanslipresidenten Fr. v. Ehrenheims bref till envoyén L. v. Engeström.

d. 14 Juni 1803.

— Sedan tu och kanske tre år tillbaka har det då och då varit fråga om Tit. rappel, och jag har varit lycklig nog att afböja den, eller rättare under hvarjehanda pretexter att få uppskof. Förlidet år, när Tit. kom ifrån landet, hade jag äfven som nu befallning att tillkännagifva den: jag vann vintern. I denna vår, när N. N. i enskildt bref begärde permission, och jag blott nämnde att en formlig ansökning var inlemnad, kom åter samma tanke fram, och det enda gehör jag då fann, var att appointementet skulle få uppbäras under permissionen såsom ett slags dedommagement för vinterdepensen. Vid alla dessa tillfällen har aldrig fälts något oblidt omdöme; alltid

Digitized by Google

samma konsideration: E. är förmögen, han behöfver ej tjena, jag kan med den platsen hjelpa en behöfvande. — — Ingenting skulle mera fägna mig, smickra mig, än att få Tit. bibehållen. Men om jag nödgas repliera mig på en flyttning, var ej difficile. — —

II.

Ur kanslipresidenten Fr. v. Ehrenheims bref till chargé-d'affaires C. G. v. Brinkman.

Stockholm d. 1 Juli 1803.

— Jag förtryter hjerteligen, att jag ej har något trösteligt att skrifva till v. Engeström och till den som så hederligt deltar i hans öde. K[onungen] har sagt mig att han skall tala med mig om honom; men jag vet ej hvad och när, och jag vågar ej ge något hopp, ty jag känner K:s tenacité vid sina beslut. Att jag söker bibehålla honom och gör dervid allt hvad mig möjligt är, sker af ren öfvertygelse, att han bättre än någon fyller sin plats. Han är gjord för den. Han uppbär med heder sin qualité af K:gens representant, utan att falla besvärlig med förskott eller tillökningar eller gäld: han är numera neutraliserad och lefver lika med alla, utan predilection för någon af de två europeiska partierna.

Men sådan är naturen af hans kall, att K. låter det upphöra utan vidare förklaring, än af sin vilja. Så hafva baron Fr. Nolcken och så hans bror i London blifvit rappellerade, utan att man kan säga, att de förgått sig. Men de hafva litet eller intet att lefva af, de äro båda så mycket konsidererade i deras retraite som förut. Det är sant, att E. har mera activité än någondera, och det är väl orsaken till hans attachement till tjenst. — —

III.

Från densamme till densamme.

Stockholm d. 2 Aug. 1803.

Jag har ingenting att säga hofkansleren von Engeström, som förändrar den position, hvaruti han blifvit satt, och få-

Digitized by Google

fängt har jag hemställt om en flyttning till en annan mission. Det är mig en rätt obehaglig sak att skrifva till honom, men han lärer väl af mitt sista redan hafva förstått, huru svaga utsigterna voro att erhålla någon modifikation i K. M:ts beslut. Att nu gifva honom några råd, tilltror jag mig ej. Vore jag i hans ställe, så skref jag och begärde rappel; men hvar och en ser på sitt sätt.

Var god och skrif honom till, att af mitt bref synts som jag ingenting kunnat utverka för honom, utan att saken stått vid K. M:ts afresa som förut, och följaktligen att ingenting annat är att vänta än en retraite. Att jag önskat annat, tror han väl, utan att jag behöfver försäkra derom. Jag skall snart skrifva honom till, sedan han samlat sig litet. Valeas.

F. v. Ehrenheim.

IV.

Ur chargé-d'affaires v. Brinkmans bref till envoyén v. Engeström.

Berlin d. 11 Juni 1803.

— Jag bör ej förtiga för Herr Hofk. att jag i går, då jag första gången åter råkade folk af verlden, till min största förundran hörde omtalas dess rappel och med ganska besynnerliga detaljer. En *tvätterska* eller något dylikt tjenstehjon hade sagt åt fru Hugo att, enligt hvad herrskapets folk låtit förstå, denna resa på landet liknat en bortflyttning; att aldrig så mycket saker blifvit medtagna, att hela huset varit i sorg och gråt, m. m. — Flera hade väl de sista dagarne frågat mig, hvad som så hiskligt nedslagit grefvinnan, sedan congén ankommit; men jag hade pretexterat afsked ifrån grefv. Stadion och litet vidskepelse af räddhåga för en äfventyrlig barnsäng.... Det är sant, att flera redan före herrskapets bortresa äfven inom huset läto mig förstå, att det måtte vara mycket ledsamma bref hemifrån, som verkat så märkeligen på grefvinnans lynne. Jag undvek naturligtvis all explikation, men det är lika så naturligt, att hvar och en med mer eller mindre skarpsynthet gjorde sin egen. ... Ingen kan genom en dylik flyttning förlora mer än jag, och jag vore ovärdig den godhet och det vänskapsfulla förtroende, jag under hela denna mig evigt oförgätliga tid uti herrskapets hus njutit, om jag ej med

Digitized by Google

djup och hjertlig sorg kände hela vidden af den mig förestående förlusten, ifall Hofkansleren lemnar denna beskickning. Jag skrifver derom i dag till baron Lagerbjelke. — —

V.

Från densamme till densamme.

Berlin d. 2 Juli 1803.

— Herr v. Ehrenheims senare [bref] tycks bevisa, det jag alltid trott, att man endast önskat gifva platsen åt någon annan »torftig herre af hofvet», som Kämpe sade. Men att Zibet eller Lagerbjelke skola undan, tror jag ej. Den senare reser, efter avisorna, till Pommern. Hamb. Correspondenten skickar baron Bonde till Paris och Ehrensvärd till Madrid tillbaka. Privatpersoner, som sett den förre i Petersburg, trodde honom önska sig till Berlin. Paris finner jag sannolikare. Ehrensvärd torde vara ledsen vid sin dervarande ställning. Eckartstein har berättat, att Bonaparte, i sin vrede öfver engelska ministerns diner hos konungen, ganska hårdt förebrått baron Ehrensvärd på couren, och då denne ville ursäkta etiketten, svarade Bonaparte helt högt inför hela församlingen: »Il n'est pas question d'excuses; mais je désire seulement que des puissances *du troisième ordre ne s'émancipent* point à oublier ce qu'elles doivent à la France». Vid dylika tillfällen torde den stolte baron Ehrensvärd få litet ondt i magen. —

VI.

Ur envoyén v. Engeströms bref till chargé-d'affaires v. Brinkman.

Posen d. 26 Juni 1803.

— Jag lyckas öfverallt, utom vid svenska hofvet. Jag har emellertid sett Ehrenheims bref annorlunda än ni. Icke ser jag något hopp, men det har jag längesedan förlorat; jag ser att Ehrenheim är hederlig karl, och det fägnar mig. Hustru min ser ej saken så kallt som jag, och det plågar mig. Nu får jag väl snart ett svar; kallt, hårdt och onådigt. Det kommer att gå mig mycket till sinnes; men »det är en öfvergång», sade räfven som flåddes. Om grefve Haugwitz visat

Digitized by Google

vänskap, så tacka honom oändligt. Ingen är lättare rörd å den sidan än jag. Bed honom likväl i det fallet visa sin vänskap derigenom att han intet steg gör, hvarken mot konungen af Preussen eller Tarrach*). Jag är ömtålig om min heder, och den skulle lida, om främmande blandade sig derutinnan. Tollar och Piprar och Zibetar kunna hvarken beröfva mig den eller min förmögenhet. Lofvar grefve Haugwitz hålla sig stilla, så kan väl sakens sammanhang sägas honom. Det var ej humeur öfver begärd permission, som åstadkom svaret. Större försigtighet, än jag nu iakttagit vid den begäran, kan ej ega rum. Ehrenheims bref öfvertyga, att det var en följd af gamla stämplingar. — —

VII.

Från densamme till densamme.

Jankowicz d. 17 Augusti 1803.

— »Förstå mig rätt», sade i min ungdom alltid en borgare i Lund. Ehrenheims bref var en på nådig befallning lagd snara. Jag och ni, vi hade bägge skrifvit enskilda bref och afstyrkt begäran; men en kall ärlighet är hård. Derför högaktar jag ej mindre E. Såsom embetsman har han kanske rätt. Han kan ingenting nedrigt göra. Hans ärlighet är ej verkande framåt (Gud vet om ej ni förstår hvad jag vill säga). Han har en motståndsstyrka. Det är kanske den enda ärlighet, som kan bibehålla sig vid hof. Nu töra vi vara hvarannan nog nära, och äro vi det ej, så skiljer det oss ej åt. Jag tror mig nu döma denna saken temligen kallt. Jag är verkligen kär i mitt fädernesland och förargar mig öfver detsamma såsom en älskare öfver sin otrogna maitresse. Ibland förargar jag mig öfver mig sjelf, som ej kan öfvergifva mitt fädernesland, ty det är det enda som hindrar min lycka. Jag kan ej. — —

*) Brinkman berättar i bref till v. E. $^{9}/_{8}$ 1803, att han anmodat Haugwitz att ej vidtaga någon åtgärd för att förekomma v. E:s rappel. Haugwitz lofvade, men höll ej ord: »af intresse för Hr Hofkansleren och i anledning af H. Preussiska Maj:ts kända välvilja, förnyade han de för ett par år sedan till samma minister gifna befallningar.» Brinkman förklarade med anledning häraf för Ehrenheim, att detta skett både utan v. Engeströms vetskap och emot dennes uttryckliga begäran.

Digitized by Google

VIII.

Ur kanslipresidenten v. Ehrenheims bref till envoyén v. Engeström.

d. 20 Augusti 1803.

— N. N. tror att det går an att diskutera, argumentera och citera med konungen, sedan han befallt. Det är ej så: man befäster på det sättet det tagna beslutet. Att vinna tid och låta en modifikation liksom sjelfkrafd presentera sig, skulle snarare lyckas. Här har ingenting lyckats för det närvarande, men jag säger ändå, ej att det ju icke är mycket möjligt, att Tit. blir employerad i någon annan beskickning, ifall en ledighet någonstädes skulle uppstå framdeles». — — —

---

v. Engeström lefde, sedan han lemnat Berlin, i enslighet på Jankowicz, sysselsatt med skötandet af sina egendomar och deras förbättrande. Skämtsamt kallar han sig i bref till Brinkman ($^1/_{11}$ 1804) »pontifex maximus: je fais faire maintenant des ponts partout, où il en faut, pour réparer les chemins.» — Under tiden väcktes fråga om hans användande i andra beskickningar. Han skrifver till Brinkman i ofvan citerade bref: »j'ai décliné l'Espagne comme un pis-aller extrêmement coûteux.» Armfelt väckte förslag om v. Engeströms förflyttning till Köpenhamn. Äfven detta afböjdes, och v. E. ansåg sig böra skrifva till svenska ministern derstädes, sin vän baron Oxenstjerna, med förklaring att han ej velat undantränga honom (v. E. till Br. $^1/_{12}$ 1804 och O:s svar $^{20}/_2$ 1805). — Hans hemmavarande vänners önskningar gingo ut på att förskaffa honom en anställning i Sverige. Hans broder Johan v. E. skrifver ($^{18}/_{12}$ 1804): Om vår Herre skulle vilja taga exc. Liljencrantz, önskade jag dig att blifva president i kommersekollegium. En landshöfdingesyssla vore icke att förakta.» (Jfr ofvan s. 114). — Det var emellertid för vigtigare värf och under ännu mera kritiska förhållanden, som det blef honom förbehållet att gagna sitt fosterland, för hvars välgång han äfven under en tvungen overksamhet och i främmande land ej upphörde att känna varmt och lifligt. Bevis derpå lemna följande, såsom Bil. n:o 1 b. införda bref.

Digitized by Google

N:o 1 b.

Utdrag ur L. v. Engeströms bref till C. G. von Brinkman rörande Sveriges politiska förhållanden 1806—08.

(Efter originalen i Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby.)

I.

Jankowice le 1 Janvier 1806.

Je ne suis pas de votre avis sur la place de sécrétaire du cabinet *). Vous êtes heureux de l'avoir manquée. Vous n'y auriez rien fait. Vous vous seriez chagriné et vos migraines auraient redoublé. Personne ne rend plus de justice aux qualités essentielles et à la noblesse des sentiments du roi; mais on a travaillé trop longtemps et avec trop de zêle à chauffer son imagination, pour ne pas réussir à fixer dans un caractère aussi ferme et aussi loyal une forte résolution, que l'expérience seule pourra changer. Dieu veuille qu'elle ne soit pas trop malheureuse!

On nous prend nos navires marchands: c'est une perte sensible, qui tourne au profit du Danemark et de l'Angleterre. Ce dernier pays nous gagne au commerce ce qu'il perd en subsides. Quand-même ceux-ci suffisent à l'entretien des troupes, la dépense des officiers fera sortir du pays assez d'argent pour que cela pèse sur le cours de change. Si nous sommes victorieux, aucun avantage ne nous attend, mais une perte certaine, si nous sommes battus. Voilà des raisons très simples pour désirer notre tranquillité. Mais je ne l'ai jamais souhaité aux dépens de l'honneur du roi; par conséquent, la parole étant donnée, il fallait la tenir, et je suis charmé que le roi a répris le commandement de l'armée combinée. Je vous avoue pourtant, que l'espoir, que me donne un arrangement très-probable entre l'Autriche et la France, de voir l'expédition contre la Hollande rendue inutile, me fait du plaisir.

Je tiens par patriotisme au roi de Suède. J'ai eu occasion de le prouver et je prie Dieu qu'il éloigne de nouvelles occasions; mais si elles se présentent, on me verra tel que

*) Fråga var att v. Brinkman skulle efterträda Lagerbjelke såsom kabinettssekreterare. Brinkman, som för tillfället hyste en entusiastisk beundran för Gustaf Adolf, önskade lifligt att erhålla denna plats, och ansåg sig bättre än någon annan i konungens omgifning kunna fylla densamma.

Digitized by Google

j'étais 1789. Le roi n'a eu que deux moments critiques, tous les deux à S:t Petersbourg, et il s'en est tiré lui-même. Peu de personnes ont pu lui montrer leur dévouement. Le reste de son règne a été sans orages, et de tous ceux qui ont eu l'honneur de le servir, personne n'a pu se distinguer. Ce n'était pas le cas du feu roi. Je ne crains pas pour son fils les chagrins qu'il avait; 1:o parce que deux choses absolument pareilles se suivent rarement dans ce monde; 2:o parce que tout ce qui est arrivé en France, a rendu les gens raisonnables circonspects; et 3:o parce que l'assassinat du feu roi, je peux le dire à l'honneur de la nation Suédoise, a jeté une espèce de blâme sur toute opposition même raisonnable. — Mais il y a d'autres dangers, et s'ils arrivent, on apprendra la différence entre ceux qui aiment leur pays, et ceux qui aiment les faveurs. On ne pourra guère me supposer des vues intéressées, je crois. La manière dont les Suédois reçurent le roi l'année derniere, parle en leur faveur, et je voudrais que le plus parfait accord s'établit entre le roi et la nation. Gustave Adolphe est noble, loyal et juste. Ce qu'il a fait pour l'économie intérieure du pays, prouve qu'il veut le bien de ses sujets. Il est triste que la guerre éloigne l'effet de ses vues bienfaisantes, diminue et peut-être annulle le profit du commerce Suédois, fait sortir l'argent, dont nous avons tant besoin, et arrête l'augmentation de la population, qui sans cela va en avant d'une manière brillante. —

II.

J. le 11 Jan. 1806.

— — Personne, mon ami, n'est né contre-révolutionnaire; mais tout honnête homme doit l'être par réflexion, si l'on entend par-là, opposé à tout changement dans l'ordre qui existe, puisque toute révolution met en danger la vie et la fortune de la plus grande partie des citoyens.

Je laisse aux Français à juger ce qu'ils doivent faire. Cela ne me regarde pas. Je suis Suédois et comme tel je suis contre-révolutionnaire. Je me vante de n'avoir pris part à aucune des révolutions qui ont été tentées ou faites chez nous, et d'avoir toujours été pour l'ordre établi. Je ne cesserai jamais de l'être. Chacun a, selon moi, droit de faire ce qu'il veut de sa personne, mais d'entraîner dans le malheur, par sa vivacité ou par envie de jouer un rôle, des millions

Digitized by Google

d'hommes, qui jouissent d'une heureuse tranquillité, c'est un forfait. Le roi a encore de plus fortes raisons pour être contre-révolutionnaire, et notre devoir est de le soutenir. Votre attachement à la personne du prince vous fait honneur. J'aurais desiré de trouver parmi vos motifs expressement nommé le patriotisme, le plus puissant de tous. Ce mot commence à vieillir. Je serais fâché de le voir effacé du dictionnaire d'un Suédois. Tout engouement est sujet à passer, mais l'amour de la patrie, au dessus des revers et même des injustices, ne varie jamais. — —

III.

Lund d. 9 Juni 1808.

Det är visserligen af Hr Envoyén ett kärleksverk att med ett så långt bref ihågkomma en gammal vän i en så aflägsen fäderneslandets vrå. Jag har hela vintern här sysselsatt mig med mitt biblioteks förökande, men hvad jag för detsamma här kan göra, är nu gjordt. Årstiden är vacker och påminner den alldeles sysslolöse om de nöjen, han kunde ega på sin landtegendom; och följden deraf är ledsnad. När nu dertill kommer mycket bekymmer öfver fäderneslandets ställning och något öfver egen utkomst, afskuren som jag är från den förmögenhet, hvaraf jag skall lefva, så tör Ni finna att min belägenhet ej är angenäm. Uti densamma eger jag dock en tröst i förnöjsamhet inom huset, äfvensom min hederlige svågers och mina beskedliga systrars sällskap.

Aldrig har någon makt blifvit orättmätigare anfallen än Sverige af Danmark och Ryssland. Det förras vanmakt gör dess ursäkt. Dess läge och förnämligast Englands oerhörda våld förleden höst hafva grundat denna vanmakt och förmodligen gjort till skrikare mot England den mängd af Danskar, som fordom, för att göra lycka och för att vara väl ansedda, skreko mot Frankrike.

Ryssland har med sin orättvisa förenat allt hvad nedrighet kan kallas. Kejsare, ministère, generaler och gemene hafva deraf gjort sig lika skyldige. »Le Russe, sade Caraccioli, est un singe, enté sur un ours.» Hvad Sverige borde vänta från den sidan, var lätt att förutse. Åländingarne förutsågo det i vintras ett år sedan, då de vägrade transportera gevär till Ryssland. ... Svenska historien visar alltsedan 1719, att England alltid uppoffrat oss åt Ryssland. En gång syntes det vilja hjelpa oss. Då var jag nyttjad och hade tillfälle att se,

Digitized by Google

det man endast ville tvinga Ryssland att kasta sig i Englands armar. I fjol somras öfvergåfvo engelsmännen kungen på ett nedrigt vis i Pommern. Nu hade jag förmodat, att deras håg efter hampa och skeppsvirke skulle bringa dem in i Finska viken, för att genom en stark skrämsel uppväga det enda skälet till Rysslands förhållande, räddhågan för Bonaparte; men de äro smekande. Deras flotta och armé ligga och se på oss, och märk detta: den för några dagar sedan till Sundet komna konvoj hade under sitt beskydd Preussare, Kniphausare, etc. ämnade till Petersburg och *tre ryska skepp* med engelska varor för Ryssland!

Man öfvergifver aldrig ostraffad sitt sanna politiska system. Jag tror som ni, att Preussen bort visa sig 1805, om det velat blifva betydande, men jag tror det hade bort vända sig mot öster. När man vill att det skulle öka mängden af Frankrikes talrika fiender, så påminner man mig hvad som sättes på en skånsk slättbobondes räkning: »Pär, Jöns och Jeppa och jag, vi sågo en Göing; och hade vi varit två eller tre ännu, så hade han fått stryk» ... Hade konungen af Preussen, såsom han borde, setat stilla, så hade vi ej varit i vår nuvarande förlägenhet. Hvar svensk bör, i hvad han kan, hjelpa till att draga fäderneslandet derutur. Visserligen hafva några illa utmärkt sig, men den finska adeln har visat sig i spetsen för en svag armé på ett så hedrande sätt, att det aldrig bör af deras medborgare glömmas. — —

IV.

Lund d. 25 April 1808.

— Någon gång tör Herr Envoyén uti nuvarande olycka hafva påmint sig mig och mitt system. Jag har aldrig önskat, att erfarenheten skulle så bestyrka det. Preussens fall vid ett krig med Frankrike var väl att förutse, men omöjligen kunde man föreställa sig det så nesligt, som det blef. Jag var ej en dupe af de styfva stöflarnes och de röda rockarnes förmenta stora värde. De politiserande qvinfolken, understödda af Sartoris, Faudel med flera, ansåg jag ej för en styrka. Det gör mig ondt om konung och land, ty de lida för andras synder. Att vi aldrig böra vänta oss godt af Ryssland, är en gammal sanning, och gamla sanningar böra ej förkastas; men att Ryssland uti sitt anfall och sätt att föra krig skulle visa sig på ett så oerhördt förnedrande vis, hade väl

Digitized by Google

ingen trott. Det har nu händt, och allt hvad konungen så länge gjort för Finlands upphjelpande, är åtminstone för flera år af denne för någon tid sedan så högt prisade granne förstördt.

Vi böra dock ej fälla modet. Englands intresse bör föra det till kraftiga steg, som ännu kunna åstadkomma besynnerliga hvälfningar. Det förlorade kan återfås, och tid vinnas att bota refvorna; men skulle ett oblidt öde vänta oss såsom de öfriga Europas länder, så är det en tröst att ingenting dertill hafva bidragit, och min innerliga önskan att det fall, som ej kan förebyggas, måtte ske utan vanära. — Jag har lidit oförrätter och gjort stora förluster, utan att det synnerligen verkat på mig; men kriget i Finland gaf mig en feber, som höll mig några dagar vid sängen. Jag plågas af en oro, som jag ej kan beskrifva, och försummar ej det enda jag kan, som är, att göra ständiga böner till det Högre Väsendet för fäderneslandets räddning. Här lefva vi i största säkerhet och höra ej omtalas vår fiende Danmark, hvilken åtminstone hittills tyckes lida mest af kriget. —

N:o 2.

Bref från general-adjutanten A. F. Skjöldebrand till statsministern L. v. Engeström rörande fredsunderhandlingen med Ryssland.

(Efter originalen i Engeströmska brefvexlingen i riksbiblioteket.)

I.

Fredricshamn 10 Sept. 1809.

— Votre Excellence va voir par nos dépêches où en sont maintenant nos affaires. La possibilité d'evènemens moins favorables, les mouvemens que se donne le ministre de Dannemarc, la crainte qu'un jeune empereur ne puisse prendre de l'humeur, si nous différons plus longtemps; enfin l'assurance, qu'il n'y a rien de plus à gagner, et que chaque jour coûte du sang en épuisant nos ressources, tout conspire à nous presser de conclure; et dans peu de jours, malgré la répugnance que nous en avons, il faudra bien signer.

V. E. est trop juste pour ne pas sentir, que jamais négociateurs ne se sont trouvés dans un cas plus difficile et plus pénible que nous. D'un côté le devoir de sauver, comme d'une incendie, tout ce qui sauver se peut, la conviction que

Digitized by Google

le moindre délai inutile est un malheur pour la patrie, l'idée déchirante, que tous ceux qui ignorent les circonstances, ne manqueront pas de nous reprocher la paix cruelle que nous allons conclure. De l'autre côté: les trois bases annoncés d'avance, et même tacitement reçues par l'envoi des négociateurs, abandon total du côté de la France, secours peu vigoureux de la part des Anglais, résolution irrébranlable du côté des Russes de ne rien céder, étalage d'indifférence pour la paix sous tout autre rapport que celui de l'humanité, notoriété publique, que la paix est la seule condition, sous laquelle le prince d'Augustenbourg puisse accepter l'offre de la succession — en voilà bien assez, M. le baron, pour mettre à l'épreuve toute la constance et la patience possibles.

Quelque fois j'aurais voulu prendre un ton plus haut; mais j'ai été retenu par la prudence de M. l'ambassadeur *), qui connaît parfaitement les hommes, surtout les Russes, et particulièrement M. le comte de Romanzoff; et je suis maintenant bien persuadé que le seul moyen de gagner quelque chose, s'il eût été possible, a été de piquer l'amour-propre et la prétention de générosité qui tiennent au caractère de M. le comte, et de lui faire sentir, sans le pousser à bout, comme après les évènements, qui ont précédé la guerre, des conditions trop dures à la conclusion de la paix vont ajouter aux torts que s'est donnés la cour de Russie. Et dans l'entretien particulier que j'ai eu avec M. le comte, je n'ai pas manqué de toucher cette corde aussi fort qu'il a été possible sans occasionner une rupture.

M. l'ambassadeur a plus fait et plus souffert pendant cette négociation, qu'on ne saurait le décrire. Nouvellement il a par son éloquence serré de si près M. de Romanzoff, qu'il lui a fait verser des larmes. Au reste nous n'avons pas pris dans la conversation le ton larmoyant. Nous n'avons été que sérieux; M. de Romanzoff s'est mis en frais d'amabilité pour nous égayer; et il en possède un fonds inépuisable.

Je me répens de n'avoir pas fait graver un cachet exprès pour la signature du traité. J'aurais voulu y mettre pour dévise le mot *Exoriare*, applicable au croissant qui se trouve dans les armes de ma famille; mais dont le vrai sens êut été ce fameux vers de Virgile: *Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor* **).

*) Frih. v. Stedingk.

**) Virg. Æneid. IV: 625. Ofta upprepad är anekdoten, att Skjöldebrand verkligen låtit gravera denna inskrift i det sigill, som fästades vid

Digitized by Google

Enfin, il faudra signer — je marcherais plutôt à l'échafaud, s'il m'était permis de choisir. Mais après les témoignages de bienveillance que j'ai reçus à plusieurs occasions de mes chers compatriotes; après la confiance dont m'a honoré le Roi, mon auguste maître, je dois plus à ma patrie que de mourir pour elle. —

II.

Fredrikshamn d. 17 Sept. 1809.

(Titel.)

Ändteligen hafva vi hunnit den svåra dagen, då freden undertecknas. Ehuru hård den är, ehuru dödande det varit för svenskar att ingå deruti, säger mig dock en inre röst, att den är den bästa som kunnat fås, och att det är väl för Sverige, att få någon hvila efter så mycket ondt. Af den lyckan vi haft att flytta gränsen från Calix till Torneå elf, och sedan, i stället för den gren af samma namn, som går åt vester, nära Calix-elfven, få Muonio-elfven, har jag lärt, att man någon gång bör anse omöjligheter för möjligheter. En liten inflexion i mollton i grefve Romanzoffs röst, då fråga var härom i en konferens, gaf mig anledning att tro det vi slutligen skulle lyckas. Efter flera afslag fingo vi hopp om Torneå elf. Men då den medgafs med vestra grenen, sades kejsaren hafva gjort det af synnerligt ädelmod; dock med tillägg, att vid minsta proposition om mera skulle allt återtagas, som var beviljadt till vår förmån. Med någon musikalisk kännedom af ton, öfvergaf jag ej hoppet. Sista noten (den enda under hela negociationen) vågades. Grefve Romanzoff affärdade i tysthet en kurir med den till kejsaren, och vi fingo den gräns, vi länge ansett som omöjlig. Men hvad officerarnes boställen angick, hårdt afslag; icke så mycket för sjelfva saken, som för ett så kalladt intrång i kejsarens rättigheter att disponera dem. Kanske torde h. exc. ambassadören kunna uträtta något särskildt i den vägen genom sin stora kredit i Petersburg. Det som innerligen grämer mig, är att vi ej kunnat utverka deltagandet i riksskulden för Finland.

---

fredsurkunden. Det upplyses emellertid af detta bref, att det endast varit ett löst infall. I senare tid har frågan om tillförlitligheten häraf varit å bane, och det är genom granskning af urkunden utrönt, att någon sådan inskrift icke finnes. Se Ny Illustrerad Tidning 1868: 356, 359, 419. Jfr Biogr. Lex. XIV: 337.

Digitized by Google

Men jag är öfvertygad att det var omöjligt; och det härrör af en händelse. Kejsaren, utan att tänka derpå, har formligen befriat Finlands innevånare från bevillningen. Rysslands finanser äro i svagt tillstånd, och räcka illa till för krigets kostnader. Med den förenämnda befrielsen för Finlands invånare var en tillgång förlorad, som fordrades till det af oss begärda deltagandet i skulden, och deraf kom ett alldeles oryggligt beslut att afslå allt hvad vi begärde i den vägen. Likaså var det med Åland. Den icke store Gustaf Adolf hade med sina orimligt små försök från Åland på södra Finland gjort Ryssarne uppmärksamma på det som kunde hafva skett, om tillräcklig styrka på samma sätt kommit derifrån. De kalla också, icke utan skäl, Åland för nyckeln till Finland. Deraf kom också det obevekliga afslaget. — —

Orsaken hvarföre man icke kunnat följa baron Hermelins princip, att strömmar icke böra vara gränser, är den, att Ryssarne vilja hafva militäriska hinder till gränser, och sådana äro der — endast strömmar.

III.

Petersburg ce 30 Sept. 1809.

— — Nous nous trouvons dans un cas bien singulier. En Suède, je l'espère du moins, la paix, quoique mauvaise, sera reçue avec un contentement général. Mais ici, c'est tout le contraire. On se réjouit, il est vrai, de voir cesser les malheurs de la guerre; mais on est fâché de ce qu'on vous ait arraché trop de pays; et on paraît persuadé, qu'une paix semblable ne sera pas de longue durée. On en veut à M. le comte de Romanzoff, qu'on accuse d'avoir par gloriole voulu aggrandir la Russie pendant son ministère. On dit que c'est lui et M. d'Alopæus qui y ont gagné; l'un ayant été nommé chancelier de l'empire, et l'autre conseiller privé. Ce dernier, en exceptant quelques finesses sans succès, a paru agir assez rondement avec nous, et même en secret se ranger un peu de notre côté, en affectant de nous dire des choses désagréables en présence de M. de Romanzoff. ... M. de Romanzoff me pria de dire à M. l'ambassadeur: que l'empereur, ne voulant pas laisser passer la moindre occasion de marquer son amitié au roi de Suède, avait résolu de faire habiller tous les prisonniers Suédois avant de les renvoyer.

Digitized by Google

L'empereur lui-même paraît agir avec une cordialité sincère, et il n'est pas étonnant, puisqu'il a gagné tout ce qu'il pouvait désirer. Au reste — *timeo Danaos et dona ferentes.* — —

N:o 3.

L. von Engeströms berättelse om fredssluten med Ryssland, Danmark och Frankrike 1809 och 1810.

(Efter det egenhändiga utkastet bland författarens papper.)

Ödet, som tyckes hafva bestämt vårt tidehvarf till de största och vigtigaste förändringar, hvilka den kända verlden någonsin undergått, har för att komma till sitt ändamål utbredt en yra öfver Europas regeringar, som skyndat dem till eget förderf. Länders sanna intresse förlorades utur ögonsigte. Hätskhet och afund togos till råds, och frågan blef icke mera om saker, utan om personer.

Denna vilja fick intet insteg i Sverige under den tid E. K. M. såsom förmyndare styrde riket. Långsamt slog den rötter under förra regeringen, men så mycket hastigare växte den till och med så mycket mera envishet fortsattes den.

Sveriges sanna politiska system är längesedan af alla tänkande erkändt; och då den makt, som bör vara Sveriges naturliga bundsförvandt, vinner en otrolig tillväxt af styrka, minskas icke, utan ökas de skäl, som befalla förbindelse med densamma. Frågan blifver då icke: huru heter den, som styrer detta mäktiga land? Frågan är: den som sitter å franska tronen, eger han makt och styrka att styra sitt folk till egen och bundsförvandters nytta och förkofran? Och denna fråga har kejsar Napoleon besvarat på ett sätt, som icke lemnar rum åt tvifvelsmål.

Denne herre är för upplyst att misskänna länders sanna intresse. Han lät fåfängt göra före detta konungen de för Sverige mest fördelaktiga tillbud. Dessa förnyades flera gånger och afslogos ständigt. Derigenom blef Frankrike tvunget, att låta landet lida för den styrandes envishet, och Sveriges undergång blef beslutad uti Erfurt. Efter segren vid Friedland hade kejsar Alexanders ifver emot den franska öfvermakten hastigt förändrat sig till en slags undergifvenhet under densamma, som borde, försäkra f. d. konungen om omöjligheten att kunna bibehålla freden med rikets grannar; och likväl togos inga steg till landets försvar, förrän fienden var på vägen att

bryta in i landet. Finska arméens tapperhet bevarade svenska soldatens krigsära, men blef dessutom af ingen särdeles nytta för fäderneslandet. Utan understöd och betydlig hjelpsändning, måste den slutligen vika för en stor öfverlägsenhet och efterlemna hustrur, barn och egendom i en grym fiendes händer. — Hvad denna lilla armé gjort, visar hvad den kunnat göra, derest den blifvit understödd. Sverige hade likväl då den största armé det någonsin haft. 105,000 man voro under vapen, men partiella anfall utan plan och icke efter ändamålet afpassade, onödiga sjöresor, tåg och återtåg, sjukdomar och elak behandling sammansmälte dem, så att endast något öfver tredjedelen var i behåll, då vintren gjorde svenska kusterna tillgängliga. Ryska atméer inträngde på trenne ställen i fasta landet Sverige. Hufvudstaden hotades, och med de föga talrika trupper, som voro att tillgå, ville den regerande fly faran. Ännu klockan 9 om morgonen d. 13 Mars 1809 var det sannolikare, att Sverige skulle upphöra att vara sjelfständigt, än att det nu skulle ega hopp om lyckligare tider. De som vid detta tillfälle icke miss tröstade om fäderneslandet, hafva gjort sig om landsmäns eviga tacksamhet välförtjente.

Uti en så vådlig belägenhet var riket, då Kongl. Maj:t lemnade sitt lugn för att försöka fäderneslandets räddning. Fred, ehuru missfördelaktig den nödvändigt borde blifva, var enda medlet att komma till detta ändamål. Den borde således skyndsammast förskaffas. Ett stillestånd med den öfver hufvudet hängande fienden hade väl lemnat något rådrum, men å dess varaktighet kunde icke räknas. Fredsförslag öfversändes d. 29 Mars med generalen grefve Robert Rosen till kejsar Napoleon, d. 6 April till kejsaren af Ryssland med hofstallmästaren baron Schwerin, och den 8 samma månad till konungen af Danmark med öfversten grefve Löwenhielm. Han blef i Köpenhamn illa emottagen, och konungen af Danmark besvarade icke konungens bref. Baron Schwerin fick i Petersburg icke företräde, och konungens bref till kejsaren lemnades äfven obesvaradt.

Det första hopp, som visade sig för Kongl. Maj:t i dessa bekymrande tider, lemnade grefve Rosen vid sin återkomst i början af Maj. Han hade varit väl emottagen och medförde ett kejsarens vänskapsfulla bref till konungen. Den grefve Romanzoffs skrifvelse, hvilken baron Schwerin vid återkomsten lemnade åt baron Lagerbjelke, betog allt hopp om stillestånd och lemnade i öfrigt föga anledning till fredliga böjelser, ehuru de mycket derutinnan omtalades. Emellertid hade den annalkande våren skaffat svenska kusterna mera säkerhet; sven-

Digitized by Google

ska flottorna kunde utlöpa och den engelska visade sig i Östersjön. Man var således utur ögonblicksfaran och kunde under loppet af sommaren bereda en fred, hvilken innan vintren borde vara tecknad.

Brefvexlingen, som sedermera egde rum emellan svenska och ryska ministèrerna, rörde förnämligast den frågan: skola de trenne af Ryssland föreslagna punkter, 1:o fred med Rysslands fiender, 2:o kontinentalsystemets antagande, och 3:o hela Finlands med Ålands afträdande, genast såsom preliminärer antagas, eller deröfver underhandlas? Ändtligen förklarade grefve Romanzoff i bref till mig af den 7 Juli, att kejsaren ville låta derom underhandla. Härvid var den hedern vunnen att icke låta sig genast föreskrifva lag, och detta, som vittnar om någon styrka, eger ett politiskt värde. Man smickrade sig med det hopp, att denna eftergifvenhet var förorsakad genom en härifrån till fredens påskyndande började brefvexling med franska ministèren. Det lärer äfven egt någon grund; men det krig, hvarutinnan kejsar Napoleon var förvecklad med Österrike och vid hvilket Ryssland var honom af en så stor vigt, beröfvade Sverige all ytterligare hjelp. Konungen hade såsom yttersta försök, för att få behålla Åland och Torneå, anbefallt sina fullmäktige att föreslå, det frågan om dessa länder måtte hänskjutas till franska kejsarens afgörande. Frankrikes stora behof af Rysslands hjelp emot Österrike hade vid samma tid åstadkommit ett dåvarande grefve Champagnys bref till mig, hvilket enständigt yrkade snar fred med Ryssland, såsom enda medlet att komma till den tidpunkt, då kejsar Napoleon kunde visa sin vänskap för Sverige. En afskrift af detta bref, som var i grefve Romanzoffs händer, uppvisades för konungens befullmäktigade och betog dem allt hopp. Den fred undertecknades således, hvarigenom Sverige nödgades afstå en af dess största och vigtigaste besittningar och ett folk, hvars fosterlandskärlek, hvars starka och manliga karakter böra i evigt och tacksamt minne lefva i alla redliga svenskars sorgsna bröst.

Med smärta tecknade konungen denna fred. Dess faderliga hjerta blödde vid afskedet från så trogna undersåter, men han var detta offer skyldig åt dem, som ännu borde bibehållas. Den tröst eger konungen i olyckan, att icke hafva ådragit fäderneslandet densamma.

Emellertid var genom tidens utdrägt en handel vunnen nästan till årets slut, hvarigenom mycket penningar eller penningars värde inkommit i landet. En framtida handel var genom denna fred inom mindre trånga gränser sluten, än dem, hvarmed man i början hotats, och landet emellan Torneå och

Digitized by Google

Calix räddadt, visserligen en i statistikens ögon mindre vigtig landsträcka, men hvar svensk, som är frälst undan främmande ok, gör ett glädjeämne för dess medbröder.

Danska hofvets långa tystnad blef ändtligen bruten d. 3 Augusti. Det synes såsom valet af hans kongl. höghet kronprinsen väckt detsamma utur en dittills fortfarande dvala. Efter att hafva yttrat sitt hofs förundran öfver valet af en prins från ett fiendtligt land, och derjemte förklarat konungens af Danmark oinskränkta tillgifvenhet och högaktning för högtbemälte herre, framstälde grefve Bernstorff förslaget af en direkt underhandling, antingen i Stockholm eller Köpenhamn på basis af *statu quo ante bellum*.

Denna framställning besvarades med antagande af direkt underhandling, och Jönköping föreslogs till samlingsställe, men öfver basis till freden yttrade man sig icke. Hade man kunnat förmå Ryssland att afstå preliminärers fastställande, så kunde man hoppas att äfven bringa Danmark dit. Grefve Bernstorffs senare bref visade mycken oro öfver denna tystnad. Ändtligen, på föreställning att Ryssland börjat underhandlingen utan basis, och att Frankrike ingen sådan begärt, samtyckte danska hofvet till en ovilkorlig underhandlings öppnande. Den hade äfven blifvit så mycket mera nödvändig, som allt hopp om en med Ryssland gemensam underhandling försvunnit. Hr Blome, konungens af Danmark minister vid ryska hofvet, hade infunnit sig i Fredrikshamn; men då en afskrift af grefve Bernstorffs framställning om direkt underhandling blifvit företedd, måst återvända. Underhandlingarnas öppnande dröjde likväl. Den mer eller mindre skyndsamhet, den mer eller mindre tröghet, danska hofvet vid dessa underhandlingar visat, kan icke förklaras, utan genom de sannolikheter sig företett för eller mot en jemkning emellan Sverige och Frankrike.

Den 10 December undertecknades i Jönköping af danska och svenska befullmäktigade en fred, sådan som den vid kongressens öppnande hade kunnat förutses. Den är billig. Fäderneslandet vinner derigenom stillhet, besparing och förmodligen vacker afsättning af varor. Några mindre betydliga artiklar hade törhända genom tidsutdrägt kunnat göras något förmånligare, men ett större intresse fordrade skyndsamhet. Konungen och folket önskade, rikets välfärd fordrade hans kongl. höghet kronprinsens snara ankomst inom fäderneslandets gränser.

Hans maj:t kejsaren af Frankrike, konungen af Italien, har vid alla tillfällen ådagalagt sin oskrymtade högaktning för konungens person, men genom förra regeringens oförlåtliga fel var denne herre tvungen att ingå förbindelser, hvilka genom

Digitized by Google

senare politiska händelser blifvit så starka, att de icke kunde brytas. Freden med Ryssland borde föregå all underhandling med Frankrike. Det var orsaken till de svenska befullmäktigades sena afresa. Huru de slutat det dem uppdragna värf, är så nyligen å detta ställe på konungens nådiga befallning framstäldt, att det förmodligen icke behöfver upprepas.

Om denna fred, oaktadt vår svaghet, är förmånligare än de freder Europas mäktigaste monarker kunnat erhålla, så är det väl icke den derigenom vunna lilla ära, som bör komma mest i betraktande, ehuru den i sin mån verkar å opinionen; det är hoppet om lyckligare tider. Uti våra å stora händelser rika tider kunna omständigheter inträffa, hvilka icke ännu en gång böra släppas utur händerna utan att begagnas, omständigheter, hvilka lofva en svensk mera än han nu vågar säga.

Då konungen emottog riksstyrelsen, var ställningen icke allenast bekymmersam i anseende till rikets fiender. Den var det äfven i anseende till en vän, med hvilken man var nödsakad att indraga sina förbindelser, en stat, i hvars makt det stod att tillintetgöra det ännu återstående af vår handel. Engelska ministèren, som noga kände Sveriges ställning och svaghet, har med förundran sett mera kraft och ståndaktighet i konungens förhållande, än i ryska och tyska kejsarnes och konungens af Preussen. Vandt att se sig af köpta vänner vid alla freder på det skymfligaste öfvergifven och misshandlad, har England hittills hållit Kongl. Maj:t räkning för den ståndaktighet, hvarmed hvart och ett handelsintresse blifvit steg för steg försvaradt; för den förtroliga uppriktighet, hvarmed engelska ministèren blifvit om allting förekommen, och slutligen, då man nödgats eftergifva, för dess ädelmodiga grannlagenhet att förekomma de i andra riken utöfvade våldsamheter emot personer och egendom. Då engelska flottan efter Fredrikshamnska freden återvände och begärde tillstånd att inlöpa i svenska hamnar, var konungen icke utan bekymmer, i anseende till allt det händelserna på Seland 1807 kunde gifva anledning att befara; men hvad vid en annan tid varit största oförsigtighet, blef nu igenom omständigheterna en verklig försigtighet. Sveriges flotta och armé voro frånvarande och således en omöjlighet att försvara inloppet till Karlskronas hamn. Yppades misstankar, så kunde just de olägenheter ådragas, dem man befarat. Konungen befalde mig derföre förklara amiral Saumarez, att de engelska krigsmän, som bidragit till svenska kusternas försvar, skulle vid deras hemresa njuta all möjlig gästfrihet i svenska hamnar, och Hans Maj:t har icke haft skäl att ångra detta förklarande.

Digitized by Google

På detta sätt äro många stötestenar ur vägen röjde, men ännu återstår den betydligaste: jag menar den verkan, freden med Frankrike gör å engelska ministèren. Densamma är längesedan förekommen om hvad som borde förestå och har sådant oaktadt afgifvit de mest förbindliga förklaringar. Man kunde således ega ett hopp, derest man i en så vigtig fråga bör för tidigt öfverlemna sig åt detsamma. —

N:o 3 b.

Bref från friherre G. Lagerbjelke till statsministern v. Engeström rörande fredsunderhandlingarne i Paris.

(Efter originalet i Engeströmska brefvexl. i riksbiblioteket.)

Fontainebleau d. 10 Nov. 1809, kl. 2 om natten.

Oaktadt tiden ej tillåter mig att göra många tillägg till den omständliga underdåniga depesch, som med kuriren Cronland afgår, fordrar dock ärendenas natur några detaljer, som icke kunna lämpligen införas uti en skrifvelse till Kongl. Maj:t, men hvaraf Eders Excellens torde behaga göra konungen ett underdånigt meddelande. Fastän omständigheterna föranlåtit, att i nedannämnda hänseenden vara ensamt verksam, har dock sådant skett med hans exc. herr grefve von Essens kännedom deraf, och, när sådant låtit sig göra, i samråd med honom.

Jag hade icke länge vistats i Paris, förrän jag af sällskapstonen här och der, samt af de underrättelser, jag kunnat inhemta om tonen vid hofvet, märkte, huru nödvändigt det var att meddela noggrannare upplysningar än de hittills kända, om verkliga grunden till händelserna i Sverige, om f. d. konungens lynne och företag, samt framför allt om de orsaker, som indragit barnen i fadrens missöde. Slägtskapen med Badiska och Baierska husen, enke-markgrefvinnans mångfaldiga relationer och ifriga bemödande att omstörta åtminstone successions-verket i Sverige, syntes mig kräfva all möjlig vaksamhet. Men upplysningar af det slag jag önskade meddela, kunde aldrig komma i fråga med en officiel underhandlare, huru välviljande denne än vore och ehvad skäl till förtroende emot honom, man eljest kunde ega. Jag var således ifrån början betänkt att söka en förbindelse, nog säker att ej kompromettera mig och nog betydande att kunna verka i den mening jag önskade. I Sverige hade jag varit temligen bekant med

Digitized by Google

hertigen af Friaul (Duroc) samt derstädes gjort honom höflighet. Min föresats blef således att söka förnya denna bekantskap, och det innan hans återkomst ifrån Wien, så att jag genast vid underhandlingarnes början kunde påräkna ett stöd; ty i politiken, som på teatern, beror hela framgången på aktörens debut.

Händelsen gynnade mig. Grefve Mörner hade ibland andra bekanta äfven en viss M:me de Renneville, som under första revolutionsperioden hade emigrerat, samt i Aachen blifvit känd af konung Gustaf III, för hvilken hon ännu har en till entusiasm gränsande tillgifvenhet. Densamma har gjort henne till vän af alla svenskar. Född i Pont-à-Mousson, hertigens af Friaul stam-ort, har hon varit i förbindelse med hans slägt, och sedermera med honom sjelf. Hon är en fru af omkring 50 år, vitter, liflig och författare af politiska skrifter. Hon är i jemn brefvexling med hertigen, och i besittning af rättigheten att skrifva hvad hon behagar. Jag blef bekant med henne genom grefve Mörner, och lyckades att vinna hennes förtroende *). Hon vill lysa med auktors-förtjenster, och jag blef snart den förste af hennes vänner, då jag hjelpte henne att göra en memoire öfver Sverige, eller rättare lät henne sätta sitt namn på några anteckningar, dem jag gjort i den stil, som skulle en fransk undersåte ha skrifvit dem, med uppmärksamheten beständigt vänd åt franska intresset. Memoiren skickades till hertigen af Friaul med många lofqväden öfver mig; svar kom med helsningar: jag lät frun meddela hertigen min önskan och mitt hopp, att han ville blifva svenska angelägenheternas beskyddare; svaret blef förbindligt. Han följde kejsaren till Fontainebleau; jag lät genom frun fråga, om han, oaktadt etiketten, som hindrade mig att synas förrän efter slutad fred, ej ville se mig som gammal bekant; han svarade sig göra det med mycket nöje. Vid hitkomsten prevenerade jag honom med en biljett, som genast besvarades; jag har sedermera sett honom och blifvit oändligt väl emottagen.

I förrgår, när vår ihärdighet i modifikationsfrågan samt

*) Huru föga oegennyttigt m:me de Rennevilles intresse för Sverige var, synes af följande utdrag ur ett bref från Lagerbjelke ($^{8}/_{6}$ 1810): »E. E. torde täckas besinna att *allt* betalas här, att hvarenda minister eger medel dertill, att jag ingen styfver egt i detta verkliga behof, att jag dock icke är illa underrättad. Någorstädes måste ju detta komma ifrån. Jag vågar ej brouillera mig med min fru; hon kunde bli skadlig i större proportion, än hon hittills varit mig nyttig. Detta ögonblick agerar hon som bäst. Hon vill ha 6,000 l. och plågar mig som Job, i synnerhet genom den klagande tonen af eget behof, som hon intagit. Jag har nu spisat ut till henne 3,000 l.» (E. S.)

Digitized by Google

vår note till försvar af våra handelsintressen voro nära att följas af underhandlingarnes brytning, och hertigen af Cadore redan hade mist all contenance med oss, vände jag mig i hemlighet till hertigen af Friaul, upplyste honom om förhållandet samt om obilligheten, att ej ens tillåta personer med stor ansvarighet i deras eget land att tala för den sak, deras skyldighet bjuder dem att försvara. Då gick hertigen till kejsaren och gjorde allt godt. Ombytet ifrån ena dagen till den andra var högst märkligt. Resultatet blef sedermera sådant, som E. Exc. behagade inhemta af depeschen.

I dag kom hertigen af Friaul till mig i min högst ostädade sängkammare, och blef der halfannan timma. Jag nyttjade detta tillfälle att göra honom väl bekant med händelserna i Sverige, och han lofvade att deröfver göra kejsaren en reda, som han trodde skulle intressera. Saken var högst nödvändig i afseende på förra drottningen, det kunde jag nogsamt märka. Att all tvetydighet nu är förbi, derom vågar jag nästan försäkra.

Jag inledde äfvenledes norska ämnet, och gick deri vida längre, än jag tillåtit mig i konferenserna. Ministèren menagerar Danmark ganska mycket, och dertill bidrager ministern Dreyers personligen välförtjenta kredit. Hos hertigen af Friaul kommo dessa konsiderationer icke i fråga, och jag fann hos honom verkligt deltagande och en slags vana vid principalens stora idéer, som gjorde att dessa icke föreföllo honom så vidunderliga. Jag är säker att kejsaren icke förlorat ett ord af hvad som blifvit sagdt. Lyckas framdeles något i stort, så blir det genom hertigen, som allmänt anses vara sin herres förste vän och förtrogne. — Det vigtigaste här blir första året. Då skall afgöras om förbund, handelstraktat, skadestånd. Man kan ej se alltför långt in i framtiden; för oss kan bli *mycket* att vinna, äfven blott *något*, törhända *litet*: jag kan aldrig tro *intet*.

Papperet och tiden tvinga mig att nu genast försäkra Eders Excellens om den vördnadsfulla högaktning etc.

Gust. Lagerbjelke.

P. S. Jag förde i dag in hertigen af Friaul till h. exc. grefve v. Essen, och gjorde dem bekanta med hvarannan. Hertigen har ock mycket frågat efter E. Exc., och sagt sig hafva känt E. Exc. i Berlin.

Digitized by Google

N:o 4.

Bref från grefvinnan Sophie Piper, f. v. Fersen, till statsministern v. Engeström.

(Efter originalet i Engeströmska samlingarne i riksbiblioteket.)

Monsieur le baron,

Tourmentée à la fois par tous les genres de maux possibles, V. E. trouvera bien simple, qu'un être plongée dans une douleur, qui ne peut avoir de termes, qu'une femme, dont le coeur encore tout saignant, tout abîmé par les regrets d'avoir perdu un frère adoré, son seul appui, son seul protecteur sur terre, qu'une femme enfin isolée, abandonnée généralement, s'adresse à une des personnes qui si loyalement et si généreusement a pris sa défense. La réconnaissance que je porte au fond de mon coeur pour la noble conduite de V. E., est gravée d'une manière ineffaçable; elle devient un sentiment si doux à éprouver, qu'elle peut quelquefois adoucir l'amertume qui y est à jamais fixée.

Avant que de continuer, je dois avoir l'honneur de prévenir V. E., que tout ce dont je vais l'entretenir, n'est pas le résultat d'une peur non calculée et qui pourrait être pardonnable dans une femme. Moins attachée que jamais à ma déplorable existence, j'ai voulu donner le peu de jours qui me resteront à vivre, pour chercher, tout en me justifiant moi-même, tous les moyens possibles de réhabiliter la mémoire du plus chéri et tendre des frères, et mettre dans l'évidence la plus solennelle une innocence, qui n'avait jamais dû être soupçonnée. J'ai tout fait pour cela, je me suis sacrifiée pour cette cause; j'ai consenti à suivre les formes et la marche si horribles, si pénibles pour une âme délicate et sensible, d'une procédure criminelle. Que puis-je dire de plus: j'ai subi un interrogatoire! . . . j'ai répondu à des questions!!! *) — — Mais mon amour pour mon frère, mes devoirs pour mes enfans, m'ont tout fait surmonter et

*) Protokollet öfver det förhör, som hölls inför »en melerad krigsrätt» på Waxholm med grefvinnan Piper, finnes infördt i Adlersparres »1809 och 1810», III: 26 o. f., jemte åtskilliga anmärkningar och omdömen, hvilka synes hafva sin grund i förutfattade meningar. Jfr härmed Döbeln, Anteckningar III: 175 o. f., hvarest mera rättvisa göres åt så väl grefvinnan P. som åt styrelsen. Det var under denna tid, som general v. Döbeln, i ridderlig entusiasm för den förföljda oskulden, erbjöd grefvinnan Piper sin hand. Se brefvexl. härom anf. st. 179 o. f.

Digitized by Google

supporter: sentant chaque jour diminuer une existence, qui ne peut plus être qu'horrible, ce n'était pas moi que je devais avoir pour premier objet. M'étant entièrement abandonnée à la justice des loix, à la protection que tout être faible, poursuivi, déchiré cruellement par la plus atroce des calomnies, est dans le droit d'en attendre, j'ai depuis 6 semaines, que je suis ici, gardé le silence, en espérant qu'il serait pris des mesures pour détruire les effets de cette même calomnie; et vivant dans cette confiance, je rapportais toutes mes idées sur un seul objet et bien consolant, bien doux pour mon coeur: celui d'avoir été la seule qui se soit sacrifiée pour l'innocence et la loyauté massacrée, d'avoir, j'ose le dire, par ma courageuse conduite, au lieu de fuir, préféré de me constituer prisonnière, de demander une procédure, avec toutes les formes odieuses qui y sont attachées, et d'avoir par mes réponses fourni les preuves les plus fortes, les plus évidentes pour l'innocence d'un frère, qui n'existe plus, et d'avoir enfin par-là donné des moyens pour réhabiliter sa mémoire. Glorieuse et satisfaite du rôle que j'ai joué, j'ai presque oublié tout ce qu'il m'a fallu souffrir pour cela et ce que je souffre journellement.

Ce que depuis 2 jours j'ai appris et d'une manière certaine, m'a fait voir que l'effet de la calomnie, loin d'avoir cessé, n'avait fait au contraire que se répandre davantage au loin, et malheureusement dans le pays, où peut-être j'aurais pu penser de me retirer (la Finlande), si la méchanceté, poursuivant toujours sa victime, m'obligeait d'abandonner ma patrie, mes enfans, mes foyers. J'ai su per le »vaktmästare» de la forteresse de Waxholm, chargé de visiter les passeports des capitaines de vaisseau, que continuellement tous les capitaines de vaisseau et paysans finnois, imbus de toutes les atrocités qui avaient été dirigées contre moi, lui tenaient les propos les plus infâmes et les plus alarmants pour ma sûreté, menaçant, s'ils me rencontreraient au mer sur un petit bâtiment, de se réunir plusieurs pour le couler à fond. Encore une fois, j'ai l'honneur de le répéter à V. E., ce n'est pas la peur, qui me fait écrire dans ce moment; je sais très-bien qu'il y a loin entre dire une chose et la faire. D'ailleurs, j'ose espérer qu'à l'époque, où blanchie au moins par la loi, je me verrai forcée de tout abandonner pour me rendre en terre étrangère, il me sera fourni les moyens nécessaires pour mettre mes jours en sûreté. Je connais le coeur de V. E.; j'en ai déjà éprouvé les effets. Ce serait lui faire injure que d'en douter; je m'y repose donc avec la confiance la plus parfaite.

Digitized by Google

Le même »vaktmästare» me rapporta aussi plusieurs propos affreux, tenus contre moi par un bas-officier du régiment d'Upland, qui est resté quelque temps de service à la forteresse de Waxholm depuis mon séjour, annonçant que si j'en sortais, on saurait bien me trouver. Je dois rendre la justice à ce bon »vaktmästare», que tout en m'accablant et tout en déchirant mon coeur, il avait une bonne intention: ayant pensé que je voudrais aller en Finlande, il avait cru nécessaire de m'avertir pour m'en détourner.

Je sais très-bien que ce ne sont que des propos, mais V. E. conviendra avec moi que cela prouve des mauvaises intentions, et que la source de la calomnie, qui n'a pas encore été découverte, continue toujours à me poursuivre. J'avoue que je n'en suis pas etonnée; rien de positif n'a encore paru, on n'a rien fait pour éclairer la classe qui ne sait pas lire, et pour laquelle les gazettes sont inutiles *). On est même encore persuadé à Stockholm, que j'ai été arrêtée et envoyée à Waxholm comme prisonnière; et j'ai pourtant demandé avec instance que la verité fût connue. Je sais qu'on me répondra, qu'avec le temps tout le sera; mais en attendant le mal se répand, fait des progrès et devient irréparable. Il me semble que la police aurait pu par ses agents détruire en partie toutes les faussetés qui se répandaient par des propos contraires, et elle n'aurait employé en cela que les moyens, dont se servent les méchants avec tant d'avantage. J'ose espérer, que lorsque le rapport du parlement sera fait, V. E. voudra bien s'employer pour qu'il soit répandu dans tout le pays, que les ordres soient données pour que la lecture en soit faite généralement la dimanche dans toutes les églises de ville et de campagne, étant le seul moyen d'éclairer et de tirer de l'erreur la partie de la nation qui ne sait pas lire, et qui par leur caractère tiennent toujours aux premiers impressions qu'ils reçoivent.

Ayant eu recours à la justice des loix, qui doivent protéger tout individu, je croyais avoir tout fait, et m'abandonnant à ma douleur, je vivais dans la sécurité. V. E. jugera de ma peine et de mon étonnement, en voyant que rien n'avait été fait en ma faveur, et que la marche nécessairement, mais en même temps malheureusement, lente de

*) I Posttidningen för d. 26 Juni hade stått införd en redogörelse för den visitation i grefvinnan Pipers hus, som företogs af justitierådet Poppius, justitiekanslern Klinteberg och underståthållaren Edelcreutz, och som ej ledde till upptäckt af något för henne eller hennes familj komprometterande.

Digitized by Google

la procédure, donnait le tems à la méchanceté de s'enraciner et de se répandre. Trop abîmée par mes malheurs, trop consternée par la certitude que j'ai acquise, que rien n'a été fait pour ramener et changer l'opinion publique, je ne puis avoir une idée sur ce qu'il y aurait de mieux à faire, et encore moins la proposer. Mais lorsqu'il s'agit de défendre la cause de l'honneur et de l'innocence d'un être victime de la plus affreuse des calomnies, et du triste sort de sa soeur infortunée, je sais que je n'ai rien de mieux à faire que de m'adresser à l'honneur et la loyauté personnifiés.

Je prie V. E. de pardonner ma mauvaise écriture. Affaiblie depuis 14 jours par la fièvre, ayant perdu l'appétit, le sommeil, Elle doit penser que mes nerfs sont tremblants. Le sommeil, la consolation des malheureux, n'est pas même pour moi un bienfait de la nature. L'image toujours présente de mon frère, les songes horribles qui m'agitent, me font même rédouter le peu de sommeil, que je ne dois qu'à la fatigue de mon corps.

J'ai l'honneur d'être avec une haute considération, de Votre Excellence

la très-humble et très-obéissante
servante *Sophie Fersen.*

Waxholm le 8 août 1810.

N:o 5.

Bref från ambassadören grefve C. v. Stedingk till statsministern v. Engeström, efter underrättelsen om kronprinsen Carl Augusts död.

(Efter originalet i Engeströmska brefvexl. i. riksbiblioteket.)

St. Petersbourg ce 7 Juin 1810.

S. H. T.

Votre Excellence se figurera aisément mon étonnement et ma consternation en apprenant l'évènement funeste, qui dérange tous les calculs et nous réplonge de nouveau dans un labyrinthe, dont l'issue est difficile à trouver. Nos plus grands embarras ne nous viendront pas de ce coté-ci. L'empereur ne prend qu'un médiocre intérêt à la famille de Gustave IV, et il est connu que notre choix ne peut pas regarder

Digitized by Google

son beaufrère, le prince d'Oldenbourg, dont l'épouse est une ennemie déclarée de Bonaparte, qui ne l'ignore pas. Le Dannemarc se mettra sur les rangs, et il est certain que la réunion des trois royaumes du Nord serait l'unique moyen de garantir la durée de leur existence indépendante; mais comment y parvenir? Avec notre antipathie pour les Danois et l'énorme différence, qui existe entre nos moeurs et nos loix; et puis ce roi de Dannemarc n'a pas pour lui la voix publique.

Votre Excellence me dit, qu'il ne peut pas être question du c. d. prince royal, et je conviens que ce choix ne passerait que difficilement et pourrait avoir de grands inconvéniens; mais tout autre en est-il exempt? Accordez-moi, que le roi vive encore douze à quinze ans, ce qui n'est pas impossible, que séparé de son père et de sa famille, le prince devienne le fils du roi, qu'éloigné des flatteurs et élevé en de bons principes, il prenne de l'attachement pour son pays et respecte ses loix; tous les inconvéniens disparaissent, celui surtout d'avoir un prétendant à la couronne, qui tôt ou tard peut devenir une arme dangereuse entre les mains de nos ennemis. De plus, nous nous concilions l'opinion publique, qui est constamment pour l'opprimé, et j'ai toujours remarqué, que le parti le plus juste est aussi le parti le plus sage.

Il arriverait peut-être que Gustave Adolphe refuserait de donner son fils, qui ne pourrait plus être en relation avec lui. Alors nous aurions acquitté notre conscience. Tout le blâme rétomberait sur lui, et notre révolution prendrait un caractère de modération et de justice, qui la rendrait respectable en tous les tems. Un grand obstacle à ce projet serait la négociation à entamer à ce sujet avec Gustave Adolphe. Il faudrait qu'elle fut courte et laconique et qu'elle vint non des états, mais du roi.

Vous sentez bien, ma chère Excellence, que ces réflexions sont pour vous seules. Elles ne peuvent pas passer le seuil de ma porte et ne seraient pas de saison ici, mais je vous estime trop, pour ne pas vous laisser lire dans ma pensée. Du reste, je serai jusqu'au bout ce que j'ai toujours été, fidèle à mon devoir, aimant ma patrie avant tout, peu avide de me faire valoir et de briller, et me renfermant très-volontiers dans le cercle étroit de ma besogne. —

Digitized by Google

N:o 5 b.

Bref från danske envoyén grefve v. Dernath till statsministern v. Engeström angående tronföljarevalet 1810.

(Efter originalet i Engeströmska brefvexl. i riksbiblioteket.)

Stockholm ce 6 Août 1810.

Monsieur le baron,

Une absence de quelques jours a empêché M. le baron de Rosenhane de me remettre plutôt qu'aujourdhui la lettre que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'écrire en date du 3 Août. Le Roi mon maître met trop de prix à l'amitié de S. M. le Roi de Suède, et il lui importe trop de connaître l'opinion de ce souverain sur le grand objet qui faisait le sujet de sa lettre, pour que je ne me réjouisse pas d'apprendre par les bontés de Votre Excellence, que S. M. le Roi de Sùède à fait tenir par M. le baron d'Oxenstjerna au Roi sa réponse à la lettre, que j'ai eu l'honneur de remettre à Sa Majesté.

Le moment actuel décide du bonheur ou du malheur d'une grande famille. Divisée en deux nations, elle s'est jusqu'ici réciproquement affaiblie par des guerres, qu'on peut nommer intestines, et plus encore par la nécessité d'être toujours preparée à ces guerres. La Suède a eu en apparence l'avantage sur nous dans une lutte de quatre siècles; elle nous à enlevé quelques provinces, mais elle a payé bien cher cet avantage. En nous prouvant quels étaient nos dangers, elle nous a forcés d'être souvent son ennemi. Nous n'avons pas fait des conquêtes sur elle, mais la crainte de ce que nous pourrions entreprendre, ou des guerres effectives avec nous, ont toujours diminué ses forces d'attaque ou ses moyens de défense contre ses autres ennemis: et ses provinces au-delà du golfe Bothnique ont été la victime de la désunion des familles scandinaviennes, qui, unies, auraient été trop fortes pour pouvoir être vaincues. Ces tems ont peut-être changé. La Suède, affaiblie malgré son courage, ne peut plus nous inspirer des craintes, et l'alliance du Dannemarc avec les deux grandes puissances continentales le met au-dessus de tout danger: mais des considérations d'une nature différente peuvent encore faire trembler pour le bonheur du Nord, et surtout pour celui de la Suède. Le vaste génie d'un grand homme a enfin su

Digitized by Google

opposer tout le continent de l'Europe à la puissance, qui abuse de son pouvoir sur les mers.

Après que les séductions et l'or de l'Angleterre eurent sacrifié tour-à-tour toutes les puissances continentales au besoin qu'elle ressentait d'éloigner ses propres dangers: elle a vu ses victimes devenir ses ennemis, et elle est séparée de l'Europe. La Suède seule lui offre la possibilité de s'en rapprocher et d'y susciter de nouvelles guerres. Cette époque n'est pas arrivée encore, elle est même éloignée: mais la sagesse des souverains n'est pas toujours la même sous tous les règnes, et le premier moment où l'Angleterre saura exciter l'ambition, et l'aveugler sur les dangers de son alliance, sera celui du malheur de la Suède et de nouveau sang versé dans le Nord, s'il n'est pas étroitement uni. Isolée, séparée du continent, éloignée de son secours, la Suède sera ou envahie, ou entraînée à une alliance opposée à ses intérêts. L'histoire de nos jours et le calcul des forces respectives ne laissent aucun doute sur l'issue d'une guerre que l'Angleterre pourrait, dans la suite des tems, susciter sur le continent; et à la première paix qui la terminera, la Suède, ou au moins son indépendance nationale, sera perdue. Mais, si même le passé ne prouvait pas pour le futur, le repos, le bonheur du Nord, l'indépendance de la Suède n'en seraient pas plus assurées. Elle ne jouirait point de cette indépendance, puisque, après avoir, de gré ou de force, séparé sa cause de celle du continent, elle ne serait sous le nom d'un allié qu'une province des puissances opposées au grand système, et le repos du Nord serait troublé par les efforts qu'on ferait pour arracher la Suède à l'Angleterre.

Il est infiniment heureux pour les trois nations scandinaviennes, que dans ce moment important leur sort à venir soit entre les mains d'un monarque sage, le père de ses peuples, qu'il soit entouré de ministres qui, au-dessus des préjugés, savent juger des grands intérêts nationaux, et dont le patriotisme éclairé ne sera pas égaré par des vaines appréhensions. S. M. le Roi de Suède a sauvé sa patrie en se chargeant de son bonheur. Ses ministres, appellés autant par la confiance nationale que par celle du souverain à leurs postes importants, ont aidé S. M. à réconstruire l'édifice bouleversé de la société. Le Roi et son conseil n'ont eu que le bonheur de la Suède en vue. Ils l'ont acheté par des sacrifices nécessaires, quoique douloureux. Ils ont été au-dessus des préjugés qui, par conséquent, ne pourront pas exposer la Suède au danger de voir renverser leur ouvrage. La vaine crainte de voir l'indépendance nationale compromise, en faisant un

Digitized by Google

jour monter le Roi de Dannemark sur le thrône de la Suède, n'empêchera pas une union, qui seule peut assurer cette indépendance. Elle ne peut pas être en danger sous un souverain qui s'offre de l'assurer avant de regner, et dont le caractère connu garantit les promesses: elle ne peut pas l'être sous ses successeurs, puisque leur intérêt est le meilleur garant des droits de la Suède; mais elle le serait sous un prince, qui ne regnant que sur la Suède seule, exposerait la nation et ses membres les plus distingués aux malheurs, qui peuvent être la suite des prétentions d'une famille, à laquelle l'intérêt particulier, l'ambition ou une influence étrangère peut un jour donner des partisans. Même sans des troubles intérieures, qui ne sont que trop possibles, cette indépendance ne peut pas être garantie par un prince, qui pour la défense de la Suède ne dispose que de ses propres forces. Elle a besoin d'un secours étranger pour se défendre contre des forces très-majeures. Ce n'est que son union intime au grand système, qui peut la garantir contre l'Angleterre, et les puissances continentales ne regarderont jamais la Suède comme unie à elles, tant qu'elle restera séparée du Dannemark et par conséquent de l'Europe. Cette séparation est le véritable danger pour la Suède. Des préjugés populaires peuvent, en créant des fantômes, faire naître des craintes frivoles et aveugler sur leurs véritables intérêts des hommes peu clairvoyants; mais la sagesse de S. M. le Roi de Suède et celle de ses ministres guidera les décisions des réprésantants d'un peuple, dont ils ne partageront pas les erreurs. Sa Majesté a daigné me dire, et Votre Excellence me l'a confirmé, que les états suivraient apparemment les conseils de Sa Majesté: j'ose donc nourrir l'espérance que la diète d'Oerebro sera l'époque, d'où datera le bonheur du Nord, et qui terminera les appréhensions de tous les Suédois éclairés. Depuis la Seine jusqu'à la Newa, toute l'Europe se félicitera d'une union qui peut prévenir de nouvelles guerres, sans pouvoir faire naître de jalousie qu'à l'Angleterre seule; et le Roi mon maître, en présentant la main pour gouverner un jour la Suède, ne peut pas craindre de la voir repousser, puisque pour son sceptre, dont il s'offre à se charger, il apporte, pour ainsi dire en dot à la Suède, et l'amitié de tout le continent, et l'avantage immense de doubler ses forces, en lui procurant en même tems la liberté entière de disposer de toutes celles qu'elle possède déjà.

L'objet dont j'ai entretenu Votre Excellence, est d'un trop grand intérêt, pour ne pas servir d'excuse à la longueur d'une lettre, que je ne n'écris qu'au patriote zélé. Par la juste con-

Digitized by Google

fiance de S. M. le Roi de Suède, et par celle de ses sujets, vous avez plus que tout autre, Monsieur le Baron, les déstinées du Nord entre vos mains. Je m'en félicite. Les nations sont heureuses, dont le sort est confié à des conseillers sages, sans préventions, éclairés et honnêtes à la fois. Je connais V. E. comme tel, et je suis sûr de l'intérêt qu'Elle prend à une cause, qui est plus celle des Suédois que des Danois. Je ne crains par conséquent pas de lui exposer en particulier mes vues sur ce grand objet, après avoir déjà eu l'honneur de le faire de bouche dans ma qualité publique.

Agréez, Monsieur, l'assurance de la haute considération, avec laquelle j'ai l'honneur d'être de Votre Excellence

le très-humble et très-obeissant serviteur

M. C. v. Dernath.

N:o 5 c.

Bref från landshöfdingen grefve Axel Rosen till statsministern v. Engeström angående förhållandet till England 1811*).

(Efter originalen i Engeströmska samlingarne.)

I.

Göteborg d. 5 Maj 1811.

Jag får den äran underrätta Eders Excellens att herr Schmidt i dag återkom från sitt hemliga besök hos amiral Saumarez, och att resultatet af deras samtal varit följande:

*) I sammanhang med ofvanstående bref torde böra anföras följande anteckning af L. v. Engeström, såsom tillägg till hvad i texten å sid. 187 berättas: »Amiral Mauritz Krusenstjerna expedierades d. 16 Aug. till Karlshamn eller Karlskrona efter omständigheterna, för att derifrån afgå såsom parlamentär till amiral Saumarez uti ett värf, för hvilket honom lemnades instruktion. Dessutom uppdrogs honom att samtalsvis säga, att tanken varit vid tronföljdens stadgande, att undvika allt hvad som kunde leda till vidlyftigheter med främmande makter; att hertigen af Augustenburg i anseende till sin obetydlighet hade kommit i fråga, men att då konungen af Danmark, för att sjelf få svenska kronan, förmått sin svåger att afslå det honom gjorda anbud, och man icke ville hafva till konung denne Englands oförsonligaste fiende, blef man nödsakad att välja prinsen af Ponte-Corvo, af hvilken man hade skäl att vänta mera billighet. — Den 18 Augusti uppdrogs grefve Rosen genom bref från mig att genom förra engelska konsuln Schmidt i Göteborg bibringa engelska ministèren samma sätt att se vårt tronföljareval.» (E. S.)

Digitized by Google

Svenska kustfarten får gå obehindrad utan licenser, som förlidet år, utom hvad Pommern beträffar, men äfven i afseende på detta landets kommunikation tror Saumarez sig innan kort kunna häfva förbudet. Orsaken hvarföre en restriktion för våra tyska stater blifvit anbefald, innan amiralen lemnade England, var den, att man trodde Pommern endera vara eller snarast blifva besatt med franska trupper, hvarföre Saumarez erhållit ordres att tills vidare hindra kommunikationen mellan denna ultra-marinska possession och moderlandet. Sedan Schmidt i afseende på detta försäkrade, att inga fransmän vore i Pommern, afgick en kutter med ett bref till lord Wellesley, och inom några dagar hoppas amiralen hafva nöjaktigt svar tillbaka.

Härvarande styrkan under amiralerna Saumarez, Durham, Dickson och Reynolds, utgör circa 28 segel, hvaraf fyra tredäckare, åtta sju-pundiga kanonskepp och resten fregatter. I morgon afgår Reynolds med fyra linieskepp till Hanö redd; Saumarez med största delen af de öfriga blifver här minst en 14 dagar, tills hans flotta är fulltaligt anländ. — Enligt Eders Excellens' önskan kommer ej Matviks hamn att begagnas.

Då Gotland nämndes, skrattade Saumarez och sade: att »denna ö bör blifva en appui för Ryssland, om denna makt ej förlikes med Sverige, men aldrig för England, så vida mina råd följas; sker annat, är det en galenskap.» Om restriktioner i Norges handel glömde Schmidt att sondera, ehuru jag bedt honom derom.

Saumarez tycktes ej effaroucherad af ryktet om konfiskationer i Karlshamn. Amiralen hade träffat Sidney Smith kort innan sin afresa och försäkrat, att hans tillämnade eskader endast fans till i inbillningen, så vida icke omständigheter kunde föranleda någonting hufvudsakligt på Danmark längre fram på sommaren.

Gustaf IV Adolf var ännu på Helgoland, och Saumarez trodde honom vara något rubbad i öfra våningen. Han hade före sin afresa varit och lemnat kort hos amiralen, och då denne gjort sin kontravisit, hade han blifvit temligen stärkt i den ofvannämnda öfvertygelsen.

Saumarez försäkrade för öfrigt, att blifva lika facil som förlidet år, och väntade sig från svenska sidan all den beredvillighet, som vi utan att kompromettera oss kunna visa en nation, som högaktar och älskar oss, och hvilken tror att vårt krig är mera ett nödtvång än en följd af national-esprit. Kronprinsen är ännu något problematiskt ansedd i England, men när Schmidt sade att svenska nationens tankar vore, det han

Digitized by Google

ej är hvarken engelsman eller fransos, utan redlig svensk och ej följande annan impression än fäderneslandets väl fordrar, sade Saumarez: »om detta är sant, saluterar jag ett skott mera än Elfsborg, om han kommer hit, medan jag är här.» —

II.

Göteborg d. 15 Maj 1811.

Förliden gårdag hade jag min brorson ute som parlamentär hos amiral Saumarez, hvilken var utmärkt artig och genast lemnade de tvenne begärda licenserna... Innan parlamentären for ut, hade jag haft min vanliga agent hos Saumarez, för att sondera och veta huru han kunde trankiliseras öfver Karlshamns-konfiskationen. Denna sak ligger amiralen ömt om hjertat och blifver en orsak till aktiva företag, om ej någon amadonering eger rum. Konfiskation af skepp med preussiska och danska flaggor och papper (oaktadt de förra nästan alla äro lastade med engelsk proprietet) effaroucherar ej Saumarez; men deremot om de öfriga, Hamburgare, Papenburgare etc., hvilka äfven förmodligen ej innehafva annat än engelsk egendom, blifva kondemnerade, agerar Saumarez offensivt, af den orsak, att han tror regeringen hafva mycket lätt att komma ifrån dessa fartygs konfiskation, då de äro censerede vara tillhörighet af en i fred med oss varande nation, och således deras dömande ådagalade en fast föresats att göra England allt möjligt ondt. Blifva återigen dessa skepp lösgifna, eller hemlig ersättning beviljad, vill Saumarez fortfara i sitt hitintills ådagalagda system, samt finner det vi nödvändigt böra göra en hop steg för att lysa i observation af kontinentalsystemet, samt att England derpå ej bör undra.

Saumarez förklarade för öfrigt, att han som god svensk aldrig emottagit befälet öfver flottan, om den varit utsänd att göra Sverige ondt; att han gör oss de tjenster, vi möjligen af en, som skall heta fiende, kunna förvänta oss; att han, om vi så exigera, skall för syns skull bringa upp några af våra fartyg och sedan släppa dem, eller ock kasta in några snedt riktade bomber vid förbifarten af något ställe; med ett ord, han är i det högsta accommodant, och önskar ingenting högre, än att vi, utan att blifva komprometterade, skola slippa gräl med honom. Hans sista yttrande var, att »till de projekter, ni hafva på Norge, kan jag icke hjelpa direkt, så vida icke

Digitized by Google

prinsen vill taga detta land i Köpenhamn, men då står jag att befalla.»

Amiralen är nöjd, att våra kanonslupar stationeras i Sundet, och skickar ej någon kryssare längre än till Kullen.

Af allt detta synes att ett riktigt samtal med Saumarez, hållet endera af mig eller någon annan personne de marque, kunde medföra den verkan, att Engelsmännen syntes göra oss ett aktivt krig, (hvarigenom vi ej komprometterade oss med Frankrike) och i sjelfva verket ändå allt ginge som hitintills. Skulle kronprinsen gilla ett dylikt projekt, tror jag att general Tawast, som är okänd till utseendet (åtminstone mera än jag) skulle kunna hafva en entrevue, utan att någon menniska någonsin derom finge veta det minsta, detta vågar jag försäkra Ed. Excellens om. — —

Jag har underrättelse ifrån Norge, att i likhet med hvad Jülich berättade, sämre folket nu skall börja tro, det Carl August verkligen genom dansk hand blifvit förgifven, och tror mig uti detta igenfinna ett prof af grefve Wedels verksamhet och klokhet. — —

Vördnadsfullt
Axel Rosen.

N:o 6.

Statsministern von Engeströms yttrande till Kongl. Maj:t om envoyén baron Lagerbjelke.

(Efter det egenhändiga utkastet bland Engeströmska papperen.)

Odateradt, skrifvet i Augusti 1810.

Om baron Lagerbjelkes stora talanger kan intet tvifvelsmål äga rum, äfven så litet om hans drift, arbetsamhet och nit; men många skäl gifvas att frukta, det han i längden kunde blifva mindre väl uti Paris.

Alla hemkommande svenskar gifva anledning dertill. Jag talar icke om general Tibell, som är baron Lagerbjelkes ovän, men grefve Gustaf Mörner är hans vän och fruktade vissa löjligheter, som uti ett sådant land som Frankrike äro dödande. Hans excellens grefve Essen är af samma tanke,

Digitized by Google

och herr generalen grefve Wrede instämmer med honom. Alla komma derutinnan öfverens, att svenska beskickningen i Paris icke fordrar så stora talanger, som ett sundt förnuft, jemt och stadigt uppförande, skiljdt från all synbar finhet, och vana vid lefnadssättet i stora verlden. I franska kansliet skall man finna längden och mängden af baron Lagerbjelkes noter tröttande. Med fransmännen, det vill säga de som synas i sällskaperna, skall han vara bättre än med sina kamrater utrikes ministrarne, hvilka icke äro nöjde med honom. Med sina egna landsmän är han icke öfverens. Hos hvilken felet ligger, kan jag icke säga, men sjelfva saken, sammanlagd med allt det öfriga, tyckes göra honom mindre tjenlig till den beskickning han nu innehafver *).

En ändring i närvarande stund blifver likväl svår och törhända vådlig. Baron Lagerbjelke känner de nu ifrågavarande ämnen, vid hvilka han redan lagt hand. Han är redan för länge i Paris, att icke hafva eget hus och hushåll. Jag skulle således i underdånighet tillstyrka, att han nu måtte anses såsom utnämnd, och det så mycket mera, som hans qvarstadnande såsom svensk minister ankommit på honom sjelf, ända till dess grefve Wrede öfvertalt honom att uppgifva de vilkor, under hvilka han ville emottaga beskickningen.

Skulle sedermera efter franska ministern herr Alquiers ankomst den öfvertygelse vinnas, att baron Lagerbjelke bör aflösas, så kan det äga rum; men i den händelsen fordrar det sätt, hvarpå han tjenat Kongl. Maj:t, att något göres för honom här hemma. Han kan då först komma hem på permission, sedan efter någon tid nämnas till ett embete, och genom detta dröjsmål en del af de penningar inbesparas, som blifvit utgifna till ekipering **).

*) Ett ytterligare vittnesbörd lemnar grefve Brahe, stadd på återresa från Paris. Han skrifver från Stralsund ($^{8}/_{5}$ 1811): Kanslern Pachelbell besvärar sig jämmerligen öfver b:n Lagerbjelke, som han tillskrifvit flera gånger om Pommerns angelägenheter i afseende på Frankrike, men långt ifrån att få något resultat på sina hemställningar, har svar alldeles uteblifvit. (E. S.)

**) Jfr Notice biographique sur G. Lagerbjelke s. 80 o. f. Det synes af ofvanstående, att v. E., långt ifrån att vilja afklippa Lagerbjelkes bana, tvärtom tillstyrkte att, om de från många håll ingående klagomålen mot honom gjorde hans rappel nödvändig, han hemma måtte erhålla en ställning, som vore honom värdig.

Digitized by Google

N:o 7.

Berättelse till statsrådet om Sveriges förhållande till utrikes makter 1813, af statsministern von Engeström.

Efter utkastet, med kronprinsen Carl Johans egenhändiga rättelser, bland v. Engeströms papper.)

Le 21 Fevrier dernier le roi fit communiquer à son conseil d'état tout ce qui regardait la conduite de la France envers la Suède depuis la paix de Paris. Tous les projets formés contre l'indépendance de la Suède et les hostilités commises par la France avant ce temps, sont par conséquent connus du conseil d'état. Dans la séance qui eut lieu trois jours après, tous les membres du conseil sans exception declarèrent que, la France ayant manqué aux obligations qu'elle s'était imposée à la paix de Paris, la Suède n'était plus tenue à remplir les siennes. Ils conseillèrent unanimement au roi de mettre la Suède dans un parfait état de neutralité, sans faire attention aux déclarations de l'empereur Napoléon, connus depuis longtemps, que toute déviation du systême continental ainsi que la paix avec l'Angleterre devaient être regardées comme des déclarations de guerre contre lui.

Il était à prévoir que l'empereur Napoléon, qui n'admet point de neutralité et qui regarde comme ennemis tous ceux qui ne lui sont pas entièrement soumis, voudrait venger cette opposition à sa toute-puissance, si d'autres affaires d'une importance majeure ne l'en empêchaient pas. Il devint par conséquent nécessaire de se mettre à l'abri de sa mauvaise humeur par une alliance avec une puissance assez formidable pour pouvoir lui tenir tête.

Quelque puissante que la Russie soit, quelques innombrables que soient ses armées, et quoique des ressources ne manquent pas pour leur entretien dans le pays, il y avait pourtant, selon toutes les apparences, à craindre que l'empereur Napoléon eût obtenu tout ce qu'il désirait de la Russie, si la crainte, qu'avait inspirée aux Russes la réputation de monseigneur le prince royal, ne se fut changée en confiance. Si la Russie avait plié sous ce joug, le sort de la

---

*) Det svenska konceptet till denna uppsats, skrifvet med v. E:s egen hand, finnes, ehuru ofullständigt, bland hans papper.

Digitized by Google

Suède eut infailliblement été, ou de suivre honteusement son exemple, ou de tâcher de défendre son indépendance par les plus grandes sacrifices et par la fermeté dans les malheurs. La sûreté de la patrie demandait par conséquent de relever le courage d'une puissance qui était bien près du découragement. La mission du roi à Constantinople recût ordre de travailler avec chaleur au rétablissement de la bonne harmonie entre la Russie et la Porte Ottomane, et le comte Charles de Löwenhjelm ouvrit par ordre du roi une négociation pour une alliance avec l'empereur de Russie. Après de nombreuses difficultés, pour la plupart levées par ceux qui avaient le plus grand intérêt à la conclusion de cette paix, M. Palin fut assez heureux pour inspirer à la Porte des idées pacifiques. — La négociation du comte de Löwenhjelm produisit un traité d'alliance, signé à S:t Petersbourg (le 24 Mars — 3 Avril) et ratifié à Örebro, que j'ai l'honneur de vous communiquer, Messieurs, par ordre du roi.

Au conseil d'état qui fut tenu le 24 Fevrier dernier, plusieurs des membres du conseil témoignèrent au roi leur persuasion que la réunion de la Norvège était nécessaire à la sûreté du pays, non pas comme acquisition territoriale, mais parce qu'elle assure la Suède contre toute hostilité du côté de l'Ouest. Le Roi a toujours été du même avis. Toutes les insinuations qui éloignaient l'idée d'une pareille réunion ont par conséquent été rejetées. Quelque persuadé que le roi soit que le bonheur du monde exige, qu'on s'oppose à la monarchie universelle, que l'empereur Napoléon veut établir, Sa Majesté aime trop son peuple pour vouloir y concourir par ses armes, avant que la Suède soit sûre de n'avoir rien à craindre de la Norvège. Le traité d'alliance de S:t Petersbourg met en évidence les soins paternels du roi pour son peuple.

La paix conclue à Örebro avec l'Angleterre le 18 Juillet dernier est déjà communiquée au conseil d'état. Le même jour qu'elle fut signée, les plénipotentiaires Suédois et Russes prièrent M. Thornton de faire parvenir à sa cour la demande officielle de l'accession de la grande Bretagne au traité d'alliance entre la Suède et la Russie, principalement pour ce qui regarde l'acquisition de la Norvège. M. Thornton accepta la proposition, et l'accession susmentionnée a été promise. Quoique le traité avec la Russie ne fasse point expressement mention de subsides anglais, il en suppose pourtant la nécessité, et j'ai déclaré aux plénipotentiaires Russes et Anglais, que la Suède ne pouvait rien entreprendre sans subsides, ce qui a été reconnu par eux.

Digitized by Google

Les voeux que plusieurs membres du conseil d'état exprimèrent le 21 Fevrier dernier, que la France fut ménagée malgré les fortes raisons qu'on avait de s'en plaindre, étaient entièrement conformes aux intentions pacifiques du roi. On s'est par conséquent borné jusqu'à ce moment-ci à demander et à attendre des explications avec une patience, qu'on pourrait peut-être trouver poussée trop loin, si elle n'était pas fondée dans l'amour du roi pour son peuple et dans son désir de maintenir le repos et la tranquillité. Tout a pourtant un terme. Huit mois sont écoulés depuis l'invasion de la Poméranie, sans qu'il ait plû au gouvernement Français de donner aucune explication d'une mesure aussi incontestablement hostile; et les troupes Suèdoises qui se trouvaient dans cette province étant déclarées prisonniers de guerre, et comme tels transportés dans l'intérieur de la France, il n'est plus possible de douter des intentions hostiles de l'empereur Napoléon.

Tel était l'état des affaires, lorsque S. M. l'empereur Alexandre invita monseigneur le prince royal à une entrevue à Åbo, et elle a eu lieu d'après le consentement du roi. Dans les conférences entre ces deux princes il fut naturellement question d'aviser aux moyens d'arrêter les progrès de la puissance, qui travaille sans relâche à subjuguer le monde. L'empereur offrit le commandement de ses armées à monseigneur le prince royal, mais S. A. R., qui s'est voué tout entier à sa nouvelle patrie, eluda l'acceptation de la proposition de l'empereur. Une autre fut depuis mise en avant qui, promettant à la Suède de grands moyens pour faire l'acquisition qui doit assurer une base solide à la tranquillité de la Suède pour des siècles, fut acceptée de la maniére que vous le verrez, Messieurs, dans les articles additionnels signés à Åbo et que le roi m'a ordonné de vous communiquer. J'ai la satisfaction, Messieurs, de vous annoncer que Mylord Cathcart s'est engagé de la part du roi d'Angleterre de faire payer 600,000 L. St. pour l'expédition, dont il est question. — —

Digitized by Google

N:o 8.

Bref från preussiska sändebudet baron Jacobi-Klöst till statsministern L. v. Engeström, angående Sveriges deltagande i kriget mot Napoleon.

(Efter originalen i v. Engeströmska brefvexlingen i riksbiblioteket.)

I.

Samedi le 17 Avril 1813.

Je ne saurais, mon cher ancien collègue, m'empêcher de céder aux mouvements de mon coeur, pour vous exprimer avant de me coucher, la satisfaction extrême que j'éprouve de l'audiance, que j'ai eu le bonheur d'avoir chez le prince royal. Est-il possible de réunir tant de grâce et d'aménité avec un langage d'une fermeté, qui devait en inspirer aux plus timides! Ses paroles, ses principes, fondés sur des arguments incontrovertibles, vous enlèvent. Que ne peut on faire en sorte que ce prince soit dans la présence des deux souverains, qui viennent de former des nouvelles liaisons pour délivrer l'Europe du joug honteux que leur incertitude leur impose? Le prince royal de Suède sera l'instrument ou le chemin entre la Prusse et la Russie. Ses paroles d'un feu divin les conserveront réunis, jusqu'à ce que le grand oeuvre de la régénération de l'Europe asservie soit consommé. J'espère que S. A. R. verra bientôt les deux souverains. Il faut absolument que le roi fasse sa connaissance personnelle.

Dites-moi, mon cher ami, serait il possible que j'eusse une copie de la lettre du prince à l'empereur Napoleon, dans laquelle il l'exhorte à la paix*)? C'est un chef d'œuvre d'éloquence en fait de haute politique.

Et quand aurai-je le plaisir de causer avec vous sur l'ancien pied amical? Je ne vous ai donc vu qu'un instant. J'ai d'ailleurs à vous communiquer un état de notre armée — vrai, non pas seulement sur le papier. Puis, une convention faite entre la Russie et la Prusse sur les affaires d'Allemagne. Tout ceci doit se faire sur un pied amical. Adieu, mon cher ami, faites-moi savoir votre heure pour demain.

Tout à vous.

Jacobi-Klöst.

---

*) Detta berömda bref finnes tryckt flerestädes, bl. a. (i öfversättning) i Svederus, Sveriges krig och politik 1808—1815, sid. 249 o. f.

Digitized by Google

II.

Mercredi le 21 Avril 1813.

Si je ne craignais pas, mon excellent et digne ami, vous etre en charge et vous distraire de vos travaux, j'aurais déjà passé plus d'une fois à votre porte, pour essayer d'avoir le bonheur de causer avec vous. Je pense, de vous donner la peine de lire un petit billet de ma part, ne serait que vous coûter un très-petit moment de distraction. C'est avec cette intention, que je prends aujourd'hui de nouveau la plume pour vous réitérer mes instances, afin d'être informé du jour où vous comptez communiquer à M. de Tarrach votre contre-projet de traité ou peut-être seulement quelques phrases additionnelles aux articles minutés par ce ministre.

Mon temps est extrêmement circonscrit ici. J'ai ordre du roi de presser du mieux possible le traité avec l'Angleterre, puisque sans le secours pécuniaire du gouvernement Britannique, S. M. Prussienne se trouverait bientôt dans l'impossibilité absolue de vivifier ses moyens de faire la guerre à l'ennemi commun. Les états du roi sont épuisés plus que tous les autres, qui ont gémi jusqu'ici sous l'oppression. On s'est, pour ainsi dire, ouvert toutes les veines pour paraître sur la scène avec une armée imposante.

Vous savez, mon cher ami, qu'il y a des taxes sur les revenus et la fortune des sujets du roi. Il y a même des emprunts forcés. Malgré tout cela l'enthousiasme de la nation s'est soutenu. Quel malheur, si par des nouvelles impositions cet esprit d'activité commencât à se relâcher, et que tout d'un coup le gouvernement Prussien se trouvât dans un dénûment absolu! — Il faut donc que je presse mon arrivée en Angleterre. — —

J'étais jusqu'ici, mon cher ami, lorsque M. de Tarrach est venu me communiquer votre contreprojet d'alliance. — — Il y aura très-peu de passages qui exigeront des observations et les désirs de quelques changements.

Permettez, en attendant, que je vous observe que l'article, où il est fait mention *des principales opérations de guerre*, ne fait pas équivalent de notre traité avec la Russie. On a omis dans votre contre-projet les deux mots: *en premier lieu.*

Sans doute, la Suède, étant en rupture ouverte avec le Dannemarc, doit avoir le dos libre, pour ne pas craindre des diversions. Mais vous concevez que la Prusse et la Russie, ayant compté sur la coopération immédiate du prince royal

Digitized by Google

à la tête de ses braves Suédois et des autres corps combinés, cette espérance étant nulle par ses opérations premières contre le Dannemarc; on ne pourra que déplorer un si fâcheux incident, dont, sans doute, la Suède n'est pas la cause, mais les funestes déclarations du prince Dolgorucki. Ce ne sont pas toutefois les causes de cet incident, qui consoleront la Prusse du malheur de se voir déçue d'un espoir flatteux de voir un guerrier héros, comme le prince royal de Suède, écarté des premières opérations de guerre, qui influeront extrêmement sur le reste de cette première campagne.

La Russie a fort bien pu stipuler la possession de la Norvège pour prix de coopération de la Suède. Celle-ci lui a rendu un service immense pendant les premiers echecs, que la Russie a éprouvés dans sa campagne entre Wilna et Moscou. La reconnaissance de la Russie est ainsi un tribut parfaitement dû à la Suède.

J'espère, mon très-cher ami, que le prince royal sentira la justesse de mes observations.

Tout le reste du traité est calqué sur notre traité avec la Russie. Il n'y a que dans le 2 articre secret une stipulation sur les détachements à former, dans lesquels le prince royal aurait le pouvoir de faire ce qui bon lui semblerait. Je ne sais si les militaires n'y trouveraient pas à redire à ces sortes de détachements, pour le cas qu'ils affaibliraient trop le corps auxiliaire. Je soumets ceci aux sentiments d'equité du prince et compte sur son indulgence.

A revoir, mon très-cher ami, à diner chez vous. M. de Tarrach vous fera alors ses observations. Je puis donc compter de pouvoir partir vendredi. Daignez dire cela au prince royal.

Votre très-devoué

Jacobi-Klöst.

Digitized by Google

N:o 9.

Bref från statskommissarien G. F. Wirsén till statsministern von Engeström rörande förhållanden i norra Tyskland 1813.

(Efter originalen i Engeströmska brefvexl. i riksbiblioteket.)

Perth på Rügen d. 12 Maj 1813.

Jag har på den korta tid, som passerat sedan min afresa från Stockholm *), haft tillfälle att se mig något ikring, och hvad jag erfarit, har varit omvexlande intressant och bekymmerfullt.

Kronprinsen har man väntat såsom sin frälsare — aldrig har en menniska hittills varit så efterlängtad. Namnet svensk var nog att väcka entusiasm, isynnerhet tills man hunnit svara på den evigt förnyade första frågan: är kronprinsen i Pommern? Ett nekande har genast tryckt lidandets stämpel öfver deras anleten; ett gifvet hopp, att han hvar timme kunde väntas, har åter uppklarnat dem. Det gafs, Eders Excellens, ingen medelväg mellan välsignelse och förbannelse öfver Svenskarne. I förväntan och säker förtröstan på dem har hela Norra Tyskland revolutionerat sig: icke var det på Ryssarne som de fästade sin tillit. Nej, på h. k. h. var det allena, och likväl är h. k. h. ännu icke här. Jag har varit vittne till deras lidanden och sett deras belägenhet; jag har hört deras adoration för kronprinsen; jag har på nära håll erfarit vigten af Hamburgs bibehållande.

Efter två dagars vistande derstädes ankom jag hit åter. Jag hoppades finna h. k. h., men mitt hopp bedrogs. De underrättelser, jag här i stället emottog, stadgade mitt beslut att uppsöka h. k. h., för att nedlägga för honom hvad jag sett och hört. Jag drog ej i betänkande att gå öfver till Sverige, derest han ej var hit ankommen. Här ligger jag nu på tredje dagen för motvind. Linieskeppen äro ankomna, h. k. h:s effekter likaså; men icke hans person. Tyvärr kommer han nu för sent. Händelserna hafva utvecklat sig till Fransmännens fördel, skyndsammare än man kunde förmoda. Den allierade arméen är i full reträtt åt Schlesien, Berlin är sålunda lemnadt åt sitt

*) Wirsén var öfversänd till Pommern för att organisera arméens ekonomiska förvaltning, och åtföljde i denna egenskap kronprinsen under hela fälttåget.

Digitized by Google

öde; Fransmännen lära ej underlåta att begagna sig deraf och med hastighet hämnas Preussens politik.

Om Hamburg vet man ännu ingenting. Tettenborn, en man af stor aktivitet och intelligens, skrifver till h. k. h. hvar dag, och brefven samlas här på en hög. Ingen kan komma öfver till Sverige, ty vinden är god endast derifrån. Men omöjligen kan det tåla många dar, innan Tettenborn blir tournerad eller måste lemna Hamburg. Komma fransmännen dit, så göra de sin förening med danskarne. Mer än 30,000 man hota då svenska arméen, och vår ställning blir Pommern. Österrike och Sachsen lära ej biträda koalitionen i en sådan ställning. Napoleon får återhemta sin styrka; opinionen om möjligheten af ett motstånd slocknar hos tyskarne alldeles, och de skola ropa ve öfver dem som tände det. Tro mig, Eders Excellens, det var grymt påkostande att se folket i Hamburg, det upplysta folket, natt och dag vid geväret, alltid förklarande: »Vi öfva oss i vapen, som vi få bära under kronprinsen af Sverige. Kommer han ej snart, vår räddare ur förtrycket? På andra sidan stå de vilddjuren, som vilja förstöra oss. Edra bataljoner frälsa oss, allenast de rycka fram några mil. Gif oss dem; vi vilja bära dem på våra armar.» — Men de fingo ingen man; vi kunde ej ge dem någon: h. k. h. hade förbjudit det.

Måhända kan allt detta ännu hjelpas, och då är det han allena i verlden, som kan hjelpa det. Visst är, att om han varit här ännu för 14 dagar sedan, hade han snart haft 100,000 menniskor att kommendera; nu få fransoserna allt det folket i stället. Jag lider som en mask af allt detta: kommer Tyskland åter under oket, så skall det heta öfverallt, att svenskarne äro skuld dertill. Få äro upplysta nog att inse bevekelsegrunderna till hvad som skett och sker. Jag vill ej tala om vår ekonomiska ställning vid arméen, så vida Hamburg går öfver. Icke en skilling kan erhållas i kontanta penningar till dess underhåll utom från England, och det blir en lång omväg.

Dock jag bör ej uppehålla E. E. med mina jeremiader; jag är ej van att se svart, och personligt mod skall hos mig aldrig saknas, ehvad utgången på affärerna än må bli; men det gör mig ondt att de vackra dagarne obegagnade förbigå. —

Digitized by Google

N:o 10.

Brefvexling rörande en i Wallmarks »Journal» införd artikel om Sveriges planer på Norge.

(Efter originalen i Engeströmska brefvexl. i riksbiblioteket.)

I.

Från kronprinsen Carl Johan till statsministern v. Engeström.

Monsieur le comte d'Engeström, J'ai recu votre lettre; je ne puis point vous dissimuler la profonde indignation, que m'a causée l'article que j'ai lu du journal littéraire, dont vous me parlez. L'intention de son auteur ne peut être considérée que comme étant le principe d'un projet de subversion dans le royaume, et sous ce rapport il doit être poursuivi par les tribunaux. Eh! où en serions nous, Monsieur le comte, si une production aussi infâme pouvait rester impunie? Il n'est pas un bon Suédois, qui ne doive frémir des résultats fâcheux qu'elle peut entraîner. Deux batailles perdues eussent été moins funestes à l'opinion. Dans le cas où l'on cède au nombre, on n'a rien à se reprocher, mais on cherche à soulever toute la nation contre l'autorité légitime, contre les mesures qu'elle a cru, dans sa sagesse, devoir adopter pour le bonheur de tous, et l'on fournit des armes a nos ennemis. Les anarchistes, dont on parle tant, Monsieur le comte, n'ont point encore osé émettre des opinions aussi hardies, et chaque jour je m'aperçois qu'elles n'ont jamais entré dans leur pensée. Ils ont souvent suivi des principes exagérés; le délire de la liberté les a quelquesfois conduit hors des bornes préscrites aux bons citoyens; mais jamais, depuis que je suis arrivé en Suède, il n'est sorti de leur plume une pièce prêchant aussi ouvertement la rébellion. Je connais la pusillanimité du sieur Wallmark, et cette connaissance profonde, que j'ai de son caractère, me fera toujours rejeter la pensée que cette production vient de lui. Tout porte donc à croire que quelque homme qui se croit puissant en est l'auteur. Cet homme, quelqu'il soit, ne peut être qu'un agent du Dannemarc, et un ennemi de la gloire et du nom Suédois. Le tems, Monsieur le comte, ou la France, l'Angleterre, la Russie et le Dannemarc avaint chacun leur caisse, pour payer des partisans, n'existe plus; s'il y a quelques hommes méprisables, qui sacrifient l'intérêt public à leur haine personelle, et qui

Digitized by Google

veuillent le faire révivre, ils n'y parviendront pas. Le roi les fera connaître a la nation et il invoquera les loix pour les faire punir exemplairement; si elles étaient insuffisantes, il ne restera à Sa Majesté qu'à s'adresser aux états généraux du royaume et d'en proposer les nouvelles. C'est alors que Sa Majesté déclarera à la diète, que la Suède ne peut pas exister telle qu'elle est, et que l'union de la Norvège est nécessaire à sa conservation. Les grands rois de Suède n'ont pas pu, M. le comte, opérer cette union, parce que la turbulente aristocratie a craint qu'ils ne devinrent trop puissants. Si cette aristocratie se renouvelle de nos tems, je parviendrai à l'abattre, et j'espère que je serai plus heureux que Charles X et Charles XII, qui tous les deux en furent victimes au moment, où ils allaient mettre la dernière main à ce grand oeuvre.

Bien loin, M. le comte, de faire un mystère à la nation des traités qui donnent la Norvège à la Suède, il faut qu'elle les connaisse d'une manière indirecte. Le tems n'est peut-être pas eloigné, où la politique nous forcera de leur donner la plus grande publicité. Je ne donne pas complètement raison à l'auteur du »Scandinave»; je reconnais que son zèle l'a poussé un peu trop loin, et qu'il aurait pu s'abstenir d'entrer dans autant de détails qu'il l'a fait, mais il a agi de bonne foi et dans de bonnes intentions. S'il est sorti de la véritable ligne, il était bien facile; de l'y ramener par un avertissement, ou une mercurielle. Son empressement à montrer son article à M. de Wetterstedt annonce évidemment qu'il n'avait point l'intention de déplaire au roi ni à son ministère. Malgré cette prévoyance il a mal fait de l'imprimer; mais il y a bien loin de cet article à celui du sieur Wallmark, qui porte l'empreinte de la jalousie, de la malice et de la haine la plus calculée contre la Suède. Certes, celui qui a pu commander un pareil article, doit être un homme bien perfide, et s'il n'a fait que céder à un mouvement d'amour-propre, ce que je ne crois pas, il ne lui reste qu'a se précipiter au milieu des rangs des ennemis de la Suède pour laver de tout son sang la tâche, dont il a couvert son nom.

Par la manière dont je vous écris, vous apercevrez facilement l'impression que m'a causée l'article, dont je me plains, et vous jugerez s'il n'est pas fait pour servir le Dannemarc et les puissances, qui ne veulent pas que nous ayons la Norvège. Si au moment, où je m'embarque pour passer en Allemagne, le système intérieur commence déjà à se décomposer, il faut renoncer à l'espoir de sauver ce pays, ou il faudra

Digitized by Google

que je revienne pour prier le roi déclarer aux états, qu'il est impossible de parvenir, si Sa Majesté n'a pas plus d'autorité. Je prie Dieu, M. le comte, qu'il vous ait en sa sainte et digne garde.

Carlscrona le 13 Mai 1813.

Votre affectionné

Charles Jean.

II.

Från statsministern v. Engeström till kronprinsen Carl Johan.

Le 18 Mai 1813.

— Je crois pouvoir assurer V. A. R. que l'article du »Journal de littérature et de théâtre», qui s'est attiré avec tant de raison son mécontentement, n'a ni appui important ni racine profonde. Cet article n'a produit aucune sensation dans la capitale, et fut entièrement oublié quelques jours après son apparition. Les seules personnes qui s'en rappellèrent, étaient les honnêtes gens, qui prévirent qu'il devait cruellement affecter V. A. R. et qui ne désirent rien tant que de La savoir contente et heureuse. L'auteur ne manquera pas de se cacher. Il se trouve, selon toutes les apparences, dans une classe fort peu connue. Tout le monde a été indigné de l'étourderie qu'a eue Wallmark, en faisant insérer cet article dans sa feuille; il en est puni par le sentiment de disgrâce de V. A. R. et par la misère, où il se trouve avec femme et enfants. Il n'existe, Monseigneur, aucun parti, ni aucune opposition à Stockholm; et j'ose le dire, même dans toute la Suède. Tout le monde est ami du gouvernement et espère des grandes qualités de V. A. R. le bonheur et la gloire de la Suède. Lorsque j'ose assurer V. A. R. de ces sentiments de la nation Suédoise, je ne parle que de la classe la plus respectable de la nation et en même temps la plus nombreuse, celle qui se trouve entre la cour et les êtres méprisables qui espèrent tout du désordre et des malheurs. Je n'ignore pas, Monseigneur, qu'il en existe, surtout à Stockholm, mais ils sont si peu nombreux et ont si peu de crédit et d'influence, qu'il est très-facile à les contenir, si V. A. R. veut continuer sa confiance à de fidèles serviteurs, qui se feront une gloire de la mériter. —

Digitized by Google

III.

Från statsministern v. Engeström till kronprinsen Carl Johan.

Le 22 Mai 1813.

J'ose supplier V. A. R. d'accorder une attention particulière à ces lignes, que lui adresse dans une véritable affliction un bon citoyen, jaloux de son honneur, un serviteur fidèle de son souverain, qui innocent devant Dieu, le sera devant V. A. R., aussitôt que la vérité lui sera connue.

J'ai bien senti, Monseigneur, la dureté de la dernière lettre de V. A. R., mais je la mettais sur le compte de sa juste indignation contre Wallmark, et dans l'innocence de mon coeur j'étais loin d'en prendre quelque chose pour moi, lorsqu'à mon grand étonnement j'appris par une lettre arrivée aujourd'hui de Carlskrona que V. A. R. était fâchée contre moi, comme celui qui avait permis à Wallmark d'insérer l'article contre le Scandinave. J'en appelle au noble coeur de V. A. R.! Quelles seront vos sensations, Monseigneur, quand vous apprendrez que le fait, sur lequel se fonde le traitement que j'ai essayé, n'a pas existé, et que par conséquent un galant homme a été déclaré coupable sans l'avoir mérité? *Je n'ai eu aucune connaissance de l'article inséré dans le Journal littéraire, avant qu'il était dans le public.* J'en ai fait mon rapport à V. A. R. Aurais-je accusé moi-même un article que j'avais autorisé? — Si M. de Wetterstedt a négligé de vous rapporter, Monseigneur, que j'avais fait venir Wallmark pour le menacer de votre disgrâce et de la perte de son privilège, il a eu grand tort.

C'est donc moi, que V. A. R. a voulu désigner par l'homme »qui se croit puissant»! Personne ne le mérite pourtant moins, que moi. Entièrement devoué à V. A. R., je n'ai rien proposé sans avoir eu son approbation. J'ai exécuté scrupuleusement ses ordres comme ceux du roi. Je n'ai rien demandé, et je suis d'autant plus reconnaissant des faveurs que j'ai obtenus. Je ne me suis jamais vanté des bontés de Votre Altesse Royale, ni pour me faire valoir, ni pour inspirer de la crainte, comme le font tant d'autres. Je n'ai point de créatures, je ne tiens à aucune clique, et je n'a jamais voulu former des partis. Tout le monde demande des faveurs pour les siens. Moi seul je n'ai rien demandé pour mes nombreux parents. J'ai souvent, il est vrai, osé élever ma voix en faveur du malheureux, de l'honnête homme persécuté et du mérite

Digitized by Google

inconnu, mais V. A. R. n'y a trouvé rien à redire. Elle m'a même encouragé. Dernièrement Elle me fit l'honneur de me dire dans la galerie du roi: »vous avez tort de ne pas me faire connaître ceux qui peuvent avoir droit à ma protection.»

Placé dans une des premières dignités du royaume par la confiance de mon souverain, j'ai défendu ses droits avec énergie. Voilà mes torts, non pas aux yeux de V. A. R., à ce que j'espère, mais aux yeux des anarchistes, qui désirent la faiblesse du gouvernement! Ils voudraient m'éloigner.

V. A. R. a daigné me dire plus d'une fois: *A qui voulez-vous que je me fie, si ce n'est à vous? Je dois donc me défier de mon fils.* La noble confiance, qui respire dans cette expression touchante, m'a enchaîné, et je suis à V. A. R. pour toujours. Je la supplie de croire, que je n'ai pas manqué à mes devoirs et que je ne le ferai jamais.

Il est impossible que l'injuste soupçon, qui est tombé sur moi, soit venu de sa belle âme. Des fausses notions Lui ont été données. J'avais, Monseigneur, prévu que je ne serais pas épargné durant votre absence. V. A. R. daignera se rappeler le très-humble mémoire que j'osais lui présenter la veille de son départ, pour La prier de m'écouter dans un pareil cas avant que de me juger. Elle eut la bonté de me le promettre.

La faveur, que je crois devoir demander aujourd'hui, c'est qu'il me soit permis de savoir le nom de mon accusateur, pour pouvoir lui demander la satisfaction que mon honneur exige. Nous verrons lequel de nous deux mérite la confiance de V. A. R. Si pourtant des circonstances particulières veulent que ce nom me soit pour toujours inconnu, je supplie V. A. R. de vouloir bien le faire dire au baron de Wetterstedt. Des avis que je lui ai donnés il y a quelques jours, pourraient peut-être alors servir a découvrir une intrigue, dont le but est très-criminel. Je n'en ai pas fait mention à V. A. R., car je ne dois rien lui dire que ce dont je suis sûr, et les apparences peuvent tromper.

M. de Wetterstedt ne sait au reste rien du contenu de cette lettre. Je sais renfermer mes chagrins au dedans de moi et n'en parle à personne. Je ne les sens pas moins vivement, Monseigneur, surtout quand ils sont de l'espèce de celui, qui m'accable maintenant; car d'être aussi cruellement

Digitized by Google

méconnu, que je le suis, du Prince, auquel je suis devoué avec le zèle le plus pur, c'est le plus grand des malheurs *). —

IV.

Från hofkansleren af Wetterstedt till statsministern v. Engeström.

D. 21 Juni 1813.

— Jag kan försäkra E. E. att ehuru h. k. h. kronprinsen vid första underrättelsen om Wallmarks artikel mot »Scandinaven» råkade i en så häftig sinnesförfattning, att jag aldrig sett honom sådan; att derunder misstankar riktades, ej emot en, men emot alla, att en hel plan troddes vara uppgjord mot våra tillämnade krigsplaner och i denna artikel yppad — har jag likväl icke hört ett ord, som på något sätt syftade åt E. E. Jag har sagt kronprinsen, att jag prevenerade E. E. om artikeln i ögonblicket af min afresa; men jag tillade också, att jag lika så litet som E. E. kunde hindra en man af Grewesmöhlens lynne att trycka hvad han ville, isynnerhet då han förebar en högre befallning. Jag såg på skriftens innehåll, att han hade fått föreskrifter, och beklagade blott att de blifvit slösade på ett så ovärdigt föremål. Jag fick uppbära starka förebråelser, att ej hafva förmått mannen att skicka sitt koncept först till kronprinsen. — Det är en skön man att öfvertala. Han skickar med herr Pålman sitt svar å Journalens artikel i koncept till kronprinsen, och i stället för att vänta på svar, annonserar han öppenhjertigt, att han ämnar trycka det ett par dagar derefter. Jag visade kronprinsen artikeln i Wallmarks bref, der han omnämner att E. E. hotat honom med förlusten af sitt privilegium; och jag hoppas att E. E. är öfvertygad — det jag äfven ser med glädje af E. E:s bref af d. 8 — att ingen Grewesmöhlen och ingen Pålman, som af allt hvad jag hör gifvit sig mycket airer i Stockholm, skall lyckas att förstöra det förtroende, som E. E. alltid visat mig, och som jag skall göra mig en ära af att alltid förtjena. Hela denna obehagliga sak har lemnat djupa rötter i kronprinsens sinne emot Wallmark. Jag

*) I ett egenhändigt bref, dat. Stralsund d. 2 Juni 1813, lugnade kronprinsen v. E:s farhågor i detta afseende. Han skrifver bl. a: »Vous ne devez jamais craindre les effets d'aucune tracasserie. Celui qui oserait s'oublier à ce point, trouverait en moi votre défenseur. Les sentiments que je vous porte ne sont point équivoques, et doivent vous rassurer contre tout ce que l'intrigue pourrait tenter pour vous nuire.»

Digitized by Google

har redan försökt två gånger att vinna tillgift för honom, men omöjligt. Jag skall dock icke tröttna.

N:o 11.

Ur statsministern v. Engeströms bref till kronprinsen Carl Johan rörande Sveriges utrikes politik 1813—1815.

(Efter koncepter i Engeströmska saml. i riksbiblioteket.)

I.

Le 21 Juin 1813.

V. A. R. daignera recevoir avec indulgence les réflexions sur la conduite de la Russie, qu'ose lui soumettre un fidèle serviteur de l'état, qui joint au zèle le plus pur pour la patrie une longue expérience, acquise durant 42 années de service dans des temps fort orageux.

L'automne dernier la Russie se voyait assez près de sa perte. L'entrevue d'Åbo eut lieu, et V A. R., tant par ses conseils, que par la généreuse résolution de remettre à la disposition de l'empereur les troupes, qui d'après les traités devaient être à ses ordres, sauva l'empire Russe. Dans la crainte, où l'on était, on promit a V. A. R. 35,000 hommes pour le printemps prochain, amitié, secours et cause commune contre le Dannemarc; mais à peine était on sûr de la déstruction totale de l'armée Française, que l'empereur se rendit à l'armée, plein de l'espoir de pouvoir tout finir par lui-même. Il ne fit pas appeller le ministre du Roi à son quartier général, mais il fit venir le ministre d'Angleterre, car il croyait n'avoir besoin que d'argent. Il parcourut facilement un pays, qui n'était pas en état de faire résistance. S'il s'était arrêté sur l'Oder, s'il avait de-là détaché les 35,000 hommes qu'il avait solennellement promis, 70,000 hommes se seraient trouvés sous le commandement d'un grand capitaine sur le flanc de l'armée Française et auraient arrêté sa marche; mais on avançait avec précipitation, prit avec soi l'armée Prussienne en passant, envoya à St. Petersbourg les clefs de villes, où l'on était paisiblement entré, et nomma des gouverneurs du nord de l'Allemagne comme d'un pays conquis. Il ne fut question des alliés, que lorsqu'on avait besoin du nom de V. A. R. pour insurger les Allemands et pour intimider les Turcs, en mettant

Digitized by Google

sur son compte des proclamations qui n'étaient pas de lui. Il n'y a pas longtemps, Monseigneur, que nous avons encore entendu parler les Russes de l'impossibilité de la France de résister aux torrent de leurs armées. On déscendit dans la plaine de la Saxe pour écraser un ennemi, qu'on méprisait tant, et la première rencontre qu'on eût avec lui fut le signal d'une retraite d'environ 30 milles d'Allemagne, dont la suite fut un armistice, qui donne un cruel démenti à toutes les proclamations que nous avons vues. C'est alors, Monseigneur, qu'on crie au secours.

Le peuple Suédois ne peut pas ignorer la mission du prince Dolgorucki et le refus de l'empereur de remplir ses engagements. La même raison, qui lui a imposé silence durant le temps passé, fait qu'il ne se gêne plus sur le compte de la Russie. Son attachement à la personne de V. A. R, redouble sa haine. Le public ignore, et ne doit pas apprendre, que M. Blome est à Petersbourg et M. Lizakewicz à Copenhague, quoique la Suède a demandé le renvoi de l'un et le rappel de l'autre; que le comte de Moltke, dont la mission devait être finie depuis longtemps, est encore au quartier général de l'empereur Alexandre, et que les lettres que ce souverain adresse à V. A. R, ne portent pas un caractère amical. Elles sont, Monseigneur, remplies de faussetés manifestes et de reproches, aussi peu convenables, que mal fondées. L'empereur a trop clairement énoncé ses vues, pour qu'on puisse se permettre de croire au désintéressement, dont il parle. Il paraît vouloir ne pas reconnaître l'importance du service, qui lui fut rendu l'automne dernier. Il parle de l'offre qu'il avait fait de mettre l'armée de Wittgenstein sous les ordres de V. A. R.; mais M. le comte Gustave de Löwenhjelm fut envoyé pour demander les troupes stipulées, et il na pas fait mention d'une pareille proposition. Il fait sonner fort haut la proposition qu'il a faite, de confier le commandement de toutes ses armées à V. A. R.; c'est à dire, qu'il a désiré qu'Elle abandonne les intérêts de la Suède pour soigner comme général ceux des armées de Russie. Vous pardonnerez, Monseigneur, qu'un Suédois exprime la juste indignation, que lui cause une pareille proposition. Il paraît au reste que l'empereur ait oublié également ses engagements et les vôtres; car il refuse de remplir les siens, et demande à V. A. R. ce qu'Elle n'a jamais promis.

La Russie est dans ce moment-ci dans une situation très-critique. Elle a beaucoup perdu en hommes et en ressources durant cette guerre. Une grande partie de ses plus belles provinces a été ruinée; la Porte Ottomanne est prête à se

Digitized by Google

brouiller avec elle, et le mécontentement en Finlande est au plus haut degré. Si l'Autriche tarde à se déclarer, ou si elle se déclare pour la France, la Russie est perdue, au cas que V. A. R. ne la sauve pas.

Dans ce cas, je désire qu'elle montre plus de reconnaissance que par le temps passé. Je ne parle pas de la Prusse et de l'Autriche, alliés qu'elle a abandonnés en s'enrichissant de leurs pertes. Je me borne à ma patrie, Monseigneur. Elle sauva la Russie sous le règne du c. d. Roi; et pour prix d'un aussi grand service elle fut attaquée sans déclaration de guerre, et le même jour, où les assurances les plus amicales furent données à son ambassadeur. La perte de la Finlande fut une suite de la confiance, qu'on avait donnée au gouvernement Russe. L'année passée V. A. R. sauva la Russie. Il fut alors question de La mettre à même d'assurer à son pays une longue tranquillité et un bonheur solide, par l'acquisition de la Norvège. Maintenant on s'y refuse absolument. Il se peut que je me trompe, Monseigneur, mais il me paraît que le stile épistolaire de l'empereur Alexandre a subi un changement depuis l'arrivée de M. Pozzo di Borgo. — —

II.

Le 25 Decembre 1813.

Je ne saurais exprimer à V. A. R. la joie que j'ai ressenti, en apprenant à connaître les conditions de l'armistice conclue à Rendsbourg le 15 dernier, et l'instruction donnée au general Tawast. V. A. R. m'a fait souvent l'honneur de me dire: »il ne faut compter que sur nous et jamais sur les autres». Rien n'est si juste, Monseigneur, et si jamais quelqu'un a pu en doûter, il doit être converti par l'expérience des derniers 8 mois. La fameuse négociation du prince Dolgorucki, les ménagements qu'on a eus pour M. Blome et M. de Bernstorff, différents arrangements, pris entre les alliés, sans faire mention de la Suède et de ses intérêts, le retard de la conclusion de l'alliance entre la Suède et l'Autriche, la réticence sur la négociation entamée avec M. de S:t Aignan, l'explication sèche, donnée par le comte de Nesselrode au comte de Löwenhjelm, enfin la manière de négocier de M. Bombelles, qui s'est permis d'intimer à un général, qui se trouve sous les ordres de V. A. R., de faire cesser les hostilités, et qui charge M. de Wallmoden par apostille d'en faire donner une connaissance

Digitized by Google

à V. A. R.: — tout cela, Monseigneur, prouve dans quelle situation nous nous trouverions, si V. A. R. ne s'était pas mise dans une position assez imposante pour pouvoir compter sur Elle-même.

Nous espérons, Monseigneur, que V. A. R. finira avec le Dannemarc, seul et sans le concours des autres, qui ne font que gâter tout. Le Dannemarc se trouve dans le cas de pouvoir tout perdre, et il n'y a pas de mal, puisqu'on nous a forcés de venir là, où nous sommes.

L'idée d'un royaume de Pologne, telle que le baron de Wetterstedt l'annonce, en faveur de l'empereur Alexandre et de son frère Constantin, est déstructive de la liberté de l'Europe pour toujours et contraire aux déclarations réitérées de l'empereur de ne rien vouloir pour lui. L'empereur Napoleon a ainsi commencé. Au cas que ce projet se réalise, la Prusse est perdue sans ressource, l'influence de la Russie en Allemagne sera despotique, la Porte perdra bientôt la Moldavie et la Valachie, l'Autriche sera cernée et l'on révoltera ses sujets Grecs — V. A. R. daignera se rappeller le projet que M. de Tchitchakow devait exécuter, il y a près de deux ans — et la Suède risquera tout, lorsque la flotte Russe aura gagné l'accroissement, que ses nouvelles provinces lui promettent, et lorsque le port fortifié sera achevé, qu'on a déjà commencé dans l'île d'Åland, et qui sera assez vaste pour contenir une flotte formidable, destinée contre la Suède. On n'en fera point alors. La Norvège ne nous donnera pas assez de forces pour pouvoir soutenir un pareil choc. — —

III.

Le 3 Janvier 1814.

— — Les alliés de la Suède manquent de reconnaissance envers V. A. R. Je l'avais prévu de la part de la Russie, et je suis au désespoir de n'avoir pas eu tort. L'étranger, qui paraît maintenant jouer de la confiance de l'empereur, n'a point de patrie et se soucie par conséquent fort peu des intérêts des nations. Quelque peu imposante que soit la petite personne de M. de Bombelles, le roi de Dannemarc paraît vouloir s'en servir comme d'un égide. On croit à Copenhague à la protection de l'Autriche.

M. de Metternich ose maintenant parler des grandes puissances. Depuis quand l'Autriche est-elle devenue? Asservie par la France, elle suivait aveuglement ses ordres et fit tout

Digitized by Google

en faveur de ses intérêts, jusqu'au moment, où l'étendard levé contre cette puissance formidable par V. A. R., inspirait du courage à l'ancien chef de la chrétienté.

On peut, à ce que j'espère, se fier à l'Angleterre, puisque la probité règne dans le cabinet Britannique, et qu'on y connaît le besoin qu'on a de la coopération de V. A. R.; mais la cour de Londres paraît, autant que les autres, craindre l'influence de la Suède en Allemagne. On veut nous isoler. Lorsqu'on dit que la Suède, après l'acquisition de la Norvège, ne doit plus participer aux négociations pour la paix générale, et qu'en même tems on exige qu'elle continue ses efforts contre la France, on ne nous regarde plus comme alliés, mais comme mercénaires, soldés pour les intérêts des alliés.

IV.

Le 13 Fevrier 1814.

Le baron de Wetterstedt fait dans une de ses dépêches mention d'un comité pour l'organisation de la Norvège, qui devait être établi à Gothembourg. J'ose à ce sujet très-humblement soumettre aux lumières de V. A. R. les réflexions suivantes.

Il serait peut-être bon de ne faire aucune innovation en Norvège pour le moment. On ferait peut-être bien de tâcher peu-à-peu de rapprocher les deux nations en établissant plus de liaisons entre leurs intérêts. Pour parvenir à ce but, il devient nécessaire de connaître les opinions des habitants du pays. Il me paraît naturel que ceux-ci envoyent une députation en Suède pour complimenter leur nouveau souverain. On choisira apparemment pour une pareille commission des gens de mérite et qui jouissent d'une grande considération dans le pays. Ceux-ci se trouvant à Stockholm, pourraient s'aboucher avec les chefs des différentes branches du gouvernement. De cette manière on parviendra à s'entendre, et l'on aura plus de facilité à faire le bien. On évitera aussi une chose, que V. A. R. déteste avec tant de raison, de tomber entre les mains d'une clique, qui pourrait facilement s'établir à Gothembourg. Il est impossible d'abolir d'abord les douanes, qui se trouvent le long de l'ancienne frontière, puisqu'on risquerait par-là d'être inondé de contrebande; mais il doit être question d'établir une libre communication entre les deux pays et de faciliter le transport et la vente des denrées de la Norvège

Digitized by Google

en Suède et de la Suède en Norvège. J'espère qu'un arrangement pareil puisse être résolu par le roi dans son conseil dans la semaine qui vient. —

V.

Le 5 Avril 1814.

— — La conduite de Dannemarc n'est presque plus équivoque. Il n'est pas possible de lui faire adopter des mesures vigoureuses contre les insurgés de la Norvège. Les matelôts Norvégiens qui devaient passer, ne viennent pas. La défense d'exporter le bled n'a pas eu lieu; M. de Tawast n'a pas de réponse à la note, qu'il a présenté au sujet du prince Chrétien Frédéric, et le roi de Dannemarc souffre le langage révolutionnaire, qui se tient ouvertement à Copenhague, ainsi que la présence des employés de l'insurrection. Le baron de Tawast m'écrit en date du 29, qu'on suppose que le roi de Dannemarc, dans la crainte d'une insurrection dans sa capitale, n'ose pas se prononcer contre le prince Chrétien, qui est dévenu l'idôle de la nation *). Il est temps de réveiller S. M. Danoise, et je donne aujourd'hui à M. de Tawast la commission de communiquer à M. de Rosencrantz un écrit incendieux contre le roi, qu'on m'a envoyé de Copenhague.

Mais Monseigneur, quelque soit le motif de la conduite de la cour de Dannemarc, fausseté on pusillanimité, elle n'en doit pas moins perdre la confiance des alliés, et je crois qu'il devient nécessaire de prendre des mesures violentes contre elle. Cela pourra causer la déstruction entière de cette monarchie, mais il n'y a que le ministère Danois, auquel on pourra l'attribuer.

Il coûte de la peine de devoir dissimuler, mais je sens qu'il est nécessaire, jusqu'à ce que les affaires de la France soient tirées au clair. —

---

*) En anteckning af förf. rörande prins Christian Fredrik, som ej kommit att inflyta i texten, torde här få anföras, såsom betecknande för den mot honom i Sverige rådande stämningen: Jag var närvarande, då professor Pihl sade åt kronprinsen i Uddevalla: »Prinds Christian er den störste Poltron i Norge, og det er, saa gud, meget sagt.» Han var aldrig med i någon affär, utan red bort, när det begynte skjutas. Under det han var i konferens med general Björnstjerna, hördes kanonskott, och de betogo honom all sansning för underhandlingen, hvilken derföre afbröts. Han lopp ikring med qvinfolken. Fru Thrane i Christiania skref till en af sina vänner i Bohuslän: »Prindsen er en artig Herre, han giver og tager

Digitized by Google

VI.

Uddevalla le 1 Août 1814.

M. Foster passa la journée d'avant-hier ici. Il fut invité à diner chez la reine. Pour ne pas faire une impolitesse trop marquée à l'organe diplomatique de la Prusse, M. Martens reçut la même invitation, dont il ne put pourtant pas profiter, étant sur le point de partir pour Gothembourg. Le general Orloff, qui l'avait devancé, l'y attendait pour expédier un courrier porteur de leurs rapports à leurs souverains. Il me paraît que celui du general Orloff fait un grand détour.

J'eus dans l'après-diner un long entretien avec M. Foster. Il était extrêmement alarmé de ce que V. A. R. avait dit à ces messieurs d'une guerre contre le Dannemarc et d'une attaque sur la Selande. Il m'a dit que le general Steigentesch partageait vivement ses alarmes, et qu'il avait parlé de 50,000 hommes à envoyer au secours du Dannemarc. Vous connaissez, Monseigneur, la crainte des Anglais de voir le deux rives du Sund sous la domination du même souverain. Cette crainte n'a, il est vrai, aucune influence sur le systême politique de l'Autriche, mais il paraît, d'après tout ce que m'a dit M. Foster, qu'il se forme maintenant une intime liaison entre l'Autriche et la Grande-Bretagne; et il n'y a pas de doute qu'une grande jalousie contre la Russie fasse la base de cette union. Ces deux cours désirent prévenir des longues discussions dans le Nord, parce qu'elles veulent pouvoir compter sur la Suède et sur V. A. R., dans le sens de ce que Steigentesch m'a dit à Uddevalla et dont j'ai fait mon très-humble rapport à V. A. R.

J'ai répondu à M. Foster, que la menace de 50,000 h., qui devaient être envoyés au secours du Dannemarc, qui ne pouvait faire peur à personne, était ridicule. L'Autriche a des engagements avec la Suède et ne se trouve nullement en état de dégarnir ses propres provinces et ses nouvelles acquisitions; mais que l'intention de V. A. R. n'était pas d'attaquer le Dannemarc, au cas qu'on put parvenir à la réunion de la Norvège sans une pareille guerre; que par conséquent les alliés devaient tout faire pour finir cette affaire. — Mais, me dit M. Foster, l'Angleterre fait pour vous plus que les autres alliés. — Non, répondis-je, la Russie fait plus que vous; mais les Norvégiens savent mieux ce que

Kysse.» Professor Pihl sade, och det med rätta: »Var han kommen tilbage til Danmark med en Arm eller et Been mindre, saa havde han været en stor Mand; nu har han alle Menneskers Foragt.» (E. S.)

Digitized by Google

c'est que l'Angleterre que les autres puissances, et voilà pourquoi vos lenteurs ont fait beaucoup de mal. »J'ai négocié, ajoutai-je, le traité de paix et le traité d'alliance avec l'Angleterre; je sais tout ce que vous nous devez, et il me fait de la peine de voir que l'accroissement de puissance que vous avez gagné, vous fait oublier des services essentiels. J'espère que le ministère Anglais, en réflechissant sur l'utilité, dont nous pourrons encore être, changera en notre faveur. L'intérêt de la Suède et l'intention de Monseigneur le Prince Royal est d'être bien avec l'Angleterre. La Norvège réunie, on peut compter plus sur l'amitié de la Suède, que lorsque la crainte de perdre un avantage aussi considérable donne des distractions.»

La conversation étant ensuite tombé sur le congrès, qui va avoir lieu à Vienne, M. Foster me parla du rôle qu'y jouerait l'Autriche. »Je sais, lui dis-je, la force et les ressources de ce pays, mais avec tout cela on ne fera rien, si le gouvernement manque d'énergie.» — Mylord Castlereagh, me répondit-il, aura probablement une grande influence, et il ne manquera pas de déployer beaucoup d'énergie. — »Les circonstances, répliquai-je, offrent à Mylord Castlereagh le plus beau rôle possible. Si l'Angleterre voudrait établir une juste balance dans l'arrangement définitif du continent et qu'elle est d'accord avec l'Autriche, elle servira de noyau, autour duquel pourrait se former un parti respectable; et pour le bonheur de l'Europe l'appui de la Suède ne sera pas indifférent alors.

Je crois avoir absolument tranquillisé M. Foster. Il tâchera de tranquilliser M. Steigentesch. Foster ne s'est pas gêné sur le sujet des Russes, il m'a dit qu'il fallait se défier d'eux, ajoutant qu'il avait entendu parler à Paris de donner au roi de Dannemarc un autre royaume et de placer à Copenhague le fils du c. d. roi. Je lui répondis que, dans ce cas, la Suède serait forcée de faire au Dannemarc une guerre à mort, et je ne crois pas qu'on osera mettre ce projet en avant. Il me répliqua: »il vaut certainement mieux que le roi de Dannemarc reste où il est. Il ne fera du mal à personne.»

Comme nous avons causé, Foster et moi, avec la cordialité d'anciens amis, il s'est expliqué avec beaucoup de franchise. J'ose par conséquent supplier V. A. R. de garder elle-même cette dépêche. La position, dans laquelle nous nous trouvons maintenant, est extrêmement critique. Foster craint beaucoup le retour de Napoleon en France. —

Digitized by Google

VII.

(Odaterad uppsats, befintlig bland brefvexl. för 1814.)

Après la mort de Charles XII et le démembrement de la Livonie, de l'Estonie, de l'Ingrie et d'une partie de la Finlande, qui en fut la suite, la morgue de la Russie montait par degré à un point qui devint insupportable aux Suédois, moins accoutumés à se laisser maltraiter que leurs voisins les Danois. Les avantages remportés durant la guerre qui précédait la pacification d'Åbo, enflèrent encore plus l'orgueil des Russes, et durant l'anarchie, qui faisait le malheur de la Suède jusqu'au 19 Août 1772, leurs ministres à Stockholm parlaient très-souveut en proconsuls. Gustave III réprima pour un moment leur audace, mais il eut toujours à lutter contre l'arrogance de la cour de Russie, à laquelle il trouvait au-dessous de sa dignité de céder. Un échange avait eu lieu entre la Russie et le Dannemarc du pays de Holstein contre le duché d'Oldenbourg. L'impératrice Cathérine, qui voulut favoriser le prince Pierre Frédéric, administrateur de l'evêché de Lübeck, forca son fils de céder le pays d'Oldenbourg à ce prince et à ses successeurs. Comme ceci était contraire aux droits de la seconde branche de la maison de Holstein, cette affaire excita une discussion extrêmement vive entre le roi et l'impératrice. Ni l'un ni l'autre de ces augustes personnes ne connaissait au juste l'état de la question, qui fut traitée par moi à Vienne selon le sens des loix de l'empire Germanique. Elles se formèrent des prétentions exagerées de part et d'autre et les soutinrent avec tant d'aigreur, que leur correspondance produisit une haine réciproque et une brouillerie complète. Ce fut alors que le roi Gustave III se décida à faire la guerre à la Russie. Sa mission à Constantinople reçut ordre de mettre tout en oeuvre pour persuader à la Porte de déclarer la guerre à l'impératrice. Je fus envoyé à Varsovie, où je crois avoir été aussi heureux pour rendre quelques services à ma patrie. J'y vis le comte de Stackelberg, ambassadeur de Russie, traiter la nation polonaise avec une insolence, dont je n'avais aucune idée auparavant. Je vis la faiblesse du roi de Pologne et une noble ardeur, surtout dans la jeunesse, qui soupirait après le moment, où elle pourrait sécouer le joug qui pesait sur la nation. Je vis le feu roi de Prusse un moment maître du sort des deux empires autrichien et russe. Il fit la paix avec l'empereur Leopold, qui ne demandait que

Digitized by Google

le repos; il avait une belle et brillante armée, dont une partie se trouvait sur les frontières de la Courlande: il pouvait disposer des Polonais. La Russie, sérieusement occupée par la Suède et la Turquie, n'avait point d'armée à lui opposer, depuis Riga jusqu'à la frontière turque. L'irrésolution de Frédéric Guillaume II lui fit perdre une occasion, qui ne reviendra jamais. Sans la Prusse les Polonais, qui étaient à peine organisés, ne pouvaient rien entreprendre. J'étais parvenu par mes liaisons en Pologne à gêner cruellement la Russie; mais rien de grand ne pouvait se faire. Le roi Gustave III fit avec l'impératrice une paix honorable, sans pourtant avoir gagné aucun avantage, que celui d'avoir prouvé à l'Europe, que la Suède avait pu soutenir une lutte aussi peu égale sans succomber. J'avais, Monseigneur, à Vienne, où la correspondance de la mission de Suède en Turquie passait par mes mains, appris à connaître l'importance de notre influence à la sublime Porte. A Varsovie j'avais vu de quelle utilité l'amitié des Turcs pouvait être à la Pologne, et combien on la désirait dans ce pays-là. J'avais étudié la Pologne, je connaissais ses ressources et sa haine contre ses oppresseurs. La Prusse me parut avoir le même intérêt que les deux puissances, dont je viens de parler. Un commerce important pouvait se former par la Pologne entre la Mer Noire et les états prussiens. J'avais détaillé tout ce qui y avait rapport dans un mémoire, que je présentais au gouvernement prussien. Ne pouvant pas dans ces circonstances rendre de plus grands services à ma patrie, je crus devoir au moins penser aux moyens d'assurer sa tranquillité pour l'avenir. Je conçus alors l'idée d'une alliance entre la Suède, la Prusse, la Pologne et la Porte, alliance qui pouvait servir de digue pour le reste de l'Europe. V. A. R. connaît trop bien la carte du pays dont je parle, pour ne pas juger la possibilité et l'utilité de son établissement.

Ce que je viens de dire, Monseigneur, n'est nullement fait dans l'intention de proposer à V. A. R. de rompre les liaisons, qui l'unissent maintenant à S. M. l'empereur Alexandre. Je suppose toujours que ce monarque, fidèle aux engagements contractés avec V. A. R., s'empressera de les remplir religieusement, et alors ce qui est promis de la part de la Suède, doit être regardé comme sacré. Mais ce monarque n'existera pas toujours, et les aberrations, dont on a eu à se plaindre, sont les suites d'un système établi à la cour de Russie, qui est absolument contraire à la Suède. C'est par conséquent uniquement pour la sûreté de ma patrie, que j'ose

Digitized by Google

mettre sous les yeux de V. A. R. l'idée de cette alliance et la nécessité de l'existence d'un royaume de Pologne. Si je ne pensais qu'à la fortune de ma famille, je devais désirer un partage, qui plaça les terres de M:me d'Engeström sous la domination de la couronne de Prusse, car tout est arrangé chez nous d'après les loix et les ordonnances de la monarchie prussienne: mais, Monseigneur, je n'ai jamais calculé, lorsqu'il a été question de ma patrie, et je suis intimément persuadé que sa sûreté demande l'existence d'une nation polonaise.

VIII.

30 Oct. 1815.

— — Le baron de Wetterstedt m'a fait l'honneur de me communiquer la dépêche, qu'il a adressée au comte Charles de Löwenhielm par ordres de V. A. R. Je me trouve heureux, Monseigneur, de lui avoir parlé absolument dans le même sens. La posterité, qui jugera avec impartialité, rendra justice à la noblesse des sentiments et à la loyauté du gouvernement Suédois sous la direction de V. A. R. La Suède a fait la guerre pour la liberté du continent, qui lui doit en grande partie d'être delivré d'un joug étranger. Au congrès de Vienne le ministre du roi a protesté contre toutes les violences et toutes les injustices, dont on s'y rendait coupable. Louis XVIII étant remonté sur le thrône, la Suède se trouve vis-à-vis de la France absolument dans les même rélations, où elle était après la paix de Paris. La Suède n'a pas pris part à cette dernière guerre. Elle n'a pas profité des malheurs du pays et de la faiblesse du souverain pour exercer des vengeances et des haines. Elle se déshonorerait en sanctionnant les injustices des autres puissances. Il est digne du Dannemarc de se faire payer pour être l'instrument de l'Angleterre. Les 5000 Danois, qui seront en garnison en France, participeront avec les alliés à l'oppression d'un peuple sans moyens de défense et à l'indignation, que leur voueront tous les gens raisonnables. Il est à prévoir que les puissances alliés désireront l'adhésion de la Suède à leur pacification actuelle, puisqu'il est de leur intérêt de nous lier les mains; mais par cette même raison il est de l'intérêt de la Suède de s'y refuser.

Digitized by Google

N:o 12.

Underdånig promemoria rörande åtskilliga missbruk vid hofvet, m. m., lemnad af statsministern v. Engeström till kronprinsen Carl Johan.

(Efter det egenhändiga konceptet bland Engeströmska papperen.)

(Januari 1815.)

Le sous-signé supplie S. A. R. Monseigneur le prince royal d'accorder une attention particulière aux différents points de ce très-humble mémoire, que le dévouement le plus sincère a dicté.

Le peuple Suédois, persuadé que S. A. R. veut le bien général de la patrie, espère qu'elle daignera traiter également bien tous ses sujets, et si une préférence doit être marquée, qu'elle soit accordée au mérite, à des services rendus et aux places les plus éminentes du royaume, pour lesquelles l'intérêt même du gouvernement parle. Maintenant le public croit, que les distinctions et les faveurs sont exclusivement déstinées à de certaines familles et à de certains corps privilégiés. On croit, que pour obtenir des faveurs, il faut faire la cour à de certaines personnes. Tout ceci crée des jalousies et des haines parmi les moins raisonnables, qui sont les plus nombreux. Cela afflige et décourage ceux, qui pensent mieux. — Les personnes, qui sont assez heureux pour pouvoir se vanter des bontés de S. A. R., ne devaient pas en abuser. C'est par une grande discrétion, qu'ils devraient prouver leur attachement et leur reconnaissance. Ceux qui ont l'honneur d'entourer journellement S. A. R., devraient savoir apprécier un pareil bonheur. Ils devraient étudier les moyens de lui gagner des amis, et ayant l'honneur d'être attachés à un prince, qui se fait un devoir de traiter tout le monde avec bonté, ils ne devraient rebuter personne dans son antichambre. C'est même avec politesse qu'il faut renvoyer des indiscrets, et les personnes, qui occupent des places distinguées dans le pays et qui ont à rendre compte d'affaires importantes, ne sont pas de ce nombre.

Le président d'un conseil, qui s'adressait deux fois par écrit au chambellan pour obtenir une audience, eut deux réponses negatives; et un gouverneur de province, qui avait à annoncer une nouvelle preuve du civisme des habitants de son gouvernement, fut renvoyé cinq fois et était sur le point de rétourner chez lui, sans avoir eu l'honneur de se présenter.

Digitized by Google

Les petits-maîtres du grand Condé firent beaucoup de tort à ce prince.

L'état peut être comparé à une élévation, qui communique avec la plaine par quantité de degrés. Le souverain se trouve au sommet, les gens en place sur les degrés, selon l'importance de leur commission, et le dernier très-près du peuple. Si l'élévation croît, de manière qu'il n'y a plus d'intermédiaire entre le souverain et le peuple, le gouvernement perd l'opinion, qui fait sa force. Il est absolument nécessaire de donner à chacun des fonctionnaires de l'état la considération que sa place demande. Les ministres d'état sont par la constitution les premiers parmi les sujets. En les humiliant, on diminue la considération du gouvernement. Il faut les renvoyer, au cas qu'on ait raison de se plaindre d'eux. S'ils ont simplement le malheur de déplaire et qu'on veut les punir de ce crime, cela doit se faire individuellement; car réunis avec les conseillers d'état, les deux chanceliers et les secrétaires d'état, c'est le corps le plus respectable du royaume; et de ne pas lui accorder le premier rang, c'est dégrader le gouvernement. Le conseil d'état réclame la protection de Monseigneur le Prince Royal. Qu'il lui plaise de placer d'un coté les membres du conseil et de l'autre ceux, qui veulent se mettre au dessus d'eux; et il lui sera facile de juger laquelle de ces deux classes pourra lui être la plus utile.

Le tribunal suprême est certainement, après le conseil d'état, ce qu'il y a de plus respectable en Suède. La constitution lui assigne le second rang, et une des branches les plus importantes du gouvernement lui est confiée. Ce tribunal est extrêmement negligé et ne le mérite pas.

Dans la carrière diplomatique, tout ce qui tient à la cour ou au militaire est particulièrement favorisé. Le comte de Löwenhjelm a 16,000 r:dr de banque de Hambourg par an, outre son régiment et, je crois, les appointements de chambellan. Le comte De la Gardie a 10,000 même monnaie, et le général Tawast, avec le traitement de ministre, les revenus de son régiment, tandis qu'après 40 années de service, M. de Bildt est mis de côté. On a fait de son mieux pour donner un ridicule à ce galant homme. Il est si facile d'attaquer celui auquel l'absence ne permet pas de se défendre, mais Monseigneur le Prince Royal lui impute une faute, dont le soussigné ne peut pas entreprendre la défense, quoiqu'elle n'ait pas eu de suite. Il croit pourtant devoir observer, que le comte Löwenhjelm a donné dans le projet de Sidney Smith contre les barbaresques et adopté le plan de la rénonciation

Digitized by Google

du prince Gustave. L'un et l'autre est pardonné. — Le baron de Tawast, après avoir donné tant de preuves de faiblesse et d'irrésolution, retarda l'expédition, qui était destinée à ramener le prince Chrétien en Dannemarc, ce qui dans le moment était d'une importance majeure. Cela est pardonné de même.

L'état civil du royaume est très-nombreux et très-malheureux, mal payé, inconnu presque du souverain et oublié à toutes les distributions de grâces et de faveurs. Malgré cela, il y en a qui travaillent nuit et jour, au milieu des plus grands embarras, accablés de soucis. Ce sont les abeilles de l'état, qui se trouvent dans le cas de celles, dont parle le poète latin:

»Sic vos non vobis mellificatis apes.»

»Ainsi vous, mais pas pour vous, faites du miel, abeilles.» Le sous-signé supplie S. A. R. de leur accorder sa protection. La justice et la politique le demandent également, car la mauvaise humeur de ces pauvres gens se propage dans les classes inférieures, où elle fait beaucoup de mal.

Dans un corps aussi nombreux il y a certainement beaucoup de personnes au-dessous du médiocre; il y en a, qui ne sont pas au-dessus, ou plutôt, qui ne sont bons que pour la place qu'ils occupent, mais il y en a aussi qui peuvent aller à tout. C'est la faute du gouvernement, si les laissant croupir dans l'oubli, il n'en tire aucun parti. C'est de cette classe, que sont sortis Wirsén, les deux Lagerheim et tant d'autres. C'est de-là que Charles XI tirait les hommes d'état, dont il se servait, pour fonder le bonheur de la Suède. Il est plaisant de voir les déscendants de ces derniers se donner des airs vis-à-vis de braves gens, qui valent mieux qu'eux, puisqu'ils valent autant que ceux, qui leur ont donné l'illustration.

Il paraît nécessaire de distribuer avec une grande économie les décorations et toute sorte de distinctions. Elles perdent sans cela de leur prix, et à force de récompenser les petits services, on se trouve enfin hors d'état d'avoir des moyens pour récompenser de plus grands. — Si ceux qui sont chargés de commissions dans l'étranger, doivent être récompensés, quand même ils cèdent à tout ce qu'on leur demande, c'est le triomphe de la faiblesse, et on ne doit plus demander de l'énergie. Ceux qui, en attendant, ont travaillé avec zèle et utilité dans le pays, sont découragés, en voyant que leurs services sont méconnus.

Le sous-signé a eu à lutter contre deux cliques: la première au commencement du règne du roi, dont le but était d'empiéter sur les droits du souverain. Le sous-signé eut

Digitized by Google

alors le bonheur d'être l'appui du thrône. Celle-là n'est plus à craindre, quoique le noyau existe encore. L'autre est une cabale de gens de cour, qui tâchent, par des flatteries et des bassesses, gagner du terrain pour éloigner ceux, qui ne leur plaisent pas. Cette clique tâche d'entretenir des inimitiés dans un moment, où tout le monde devait être uni. Elle a professé des dogmes, qui sont contre les intérêts de Son Altesse Royale. Elle s'est rendue coupable d'une intrigue pour contrecarrer ses vues. Un mot de S. A. R. la ferait disparaître, mais elle est protegée.

Monseigneur le Prince Royal a deux espèces d'amis: l'une pour accaparer grâces et faveurs, pour en faire parade et pour ne faire que cela; l'autre pour travailler sans relâche avec le plus grand désintéressement, et saisir toute occasion de donner des preuves réelles du plus sincère dévouement. La première de ces classes fait bassement sa cour, par des indignes flatteries. Il y en a qui poussent la prévoyance assez loin, pour tâcher même par des bouffoneries, au-dessous de leur rang, de s'insinuer auprès du jeune prince. Le sous-signé désire que Son Altesse Royale ne se trouve jamais dans le cas d'éprouver leur attachement. Dans des temps heureux, ce sont des excellents amis; mais lorsqu'il était question de venir à l'appui du thrône, le sous-signé n'a pas eu l'avantage de les voir. Peut on se fier plus à eux qu'à ceux, qui n'abandonnent pas leur vieux souverain et qui tâchent de concilier ce qu'ils lui doivent avec leurs obligations envers le prince et l'état? Le sous-signé ne craint point de contradiction, lorsqu'il ose avancer qu'il appartient à la seconde classe, et il croit en avoir donné une preuve par ce très-humble mémoire. La police donne des soupçons contre des citoyens et rapporte ce qui se dit et se fait, souvent exageré et encore plus souvent mal interprété; mais elle n'ose jamais remonter à la source.

Le véritable ami, qui écrit ceci, avance en âge. Sa vie a été active et son zèle infatigable. Il se sent encore assez de forces pour pouvoir servir l'état et continuer à le faire, tant que son service peut être agréable à Son Altesse Royale, mais assurément pas un moment au-de-là.

Digitized by Google

N:o 13.

Bref från statsministern v. Engeström till hofkansleren friherre G. af Wetterstedt *).

(Efter det egenhändiga konceptet bland förf:ns papper.)

(Odateradt, skrifvet 1815.)

— On m'a dit que tu es indisposé. Je te prie de croire que cela me fait de la peine. Soigne ta santé! On a ajouté que tu ne t'amusais pas à Kristiania. Une lettre, que tu as écrite à Wirsén, dit la même chose; et quand même je n'aurais pas ces deux autorités, je le jugerais par l'humeur qui règne dans ta lettre.

Je t'ai communiqué un extrait de la lettre de Tawast, en ajoutant que je croyais pouvoir m'attendre à la communication des ordres donnés aux ministres au sujet de la correspondance. Si tu appelles ceci reproche, je me crois en droit d'en faire, sans te blesser. Je ne vois pas ce que ceci a de commun avec la conservation de ma place. Tu m'as glissé quelques mots là-dessus à plusieurs reprises, et je n'y ai pas répondu, parceque je trouvais que cela ne valait pas la peine; mais il faut finir tout mésentendu entre nous.

Je ne suis pas amoureux de ma place. Sans la confiance que m'accorde le prince royal, elle serait insoutenable, et sans la parfaite santé, dont je jouis, il me serait impossible de m'en acquitter. Pensez un peu à tout ce qu'un homme peut désirer dans ce monde, et voyez si ma place me le donne! De la considération? A mon âge on ne peut pas en gagner plus que je n'ai, et je la mènerai avec moi dans le tombeau, ou dans la retraite. Des plaisirs? Avec l'assiduité, que demandent mes fonctions, on n'en a point. De la tranquillité? Je suis

*) v. Engeströms närmaste man i hans embetsförvaltning, hofkansleren Wetterstedt, åtnjöt oftast förtroendet att vara kronprinsen följaktig på hans resor. Många egenskaper gjorde honom tvifvelsutan dertill lämpligare än statsministern, som i allmänhet gerna unnade detta uppdrag åt sin embetsbroder, ehuru han stundom kunde längta efter omvexling i sina mödosamma tjensteåligganden. Mån om sitt embetes värdighet, var v. Engeström, åtminstone under sin kraftigaste ålder, ej den man, som utan invändning tillät att man åsidosatte den aktning för hans myndighet, som han ansåg sig ha rätt att fordra. Såsom ett bidrag till v. Engeströms karakteristik och till kännedomen om hans och Wetterstedts personliga förhållanden, torde ofvanstående bref till den senare här förtjena sin plats.

Digitized by Google

exposé à mille tracasseries. Des richesses? Tu connais mes appointemens. La protection de ma famille? Un seul de mes neveux me doit son avancement. M'as tu vu changer de système pour plaire? M'as tu vu hésiter de prendre la défense de quelqu'un, que je croyais innocent? Je ne peux perdre ma place que par des infirmetés, la mort, ou parceque le prince me retire sa confiance. Je ne peux pas empêcher le premier cas d'arriver; et si le second, que je tâcherai de ne pas mériter, arrive, je retire un être inutile au service du roi, mais toujours avec honneur.

Tu sais qu'une clique, dont je sais parfaitement bien que tu n'étais pas, a fait plusieurs tentatives pour me culbuter. M'as tu vu inquiet? Je n'en ai pas parlé au prince. De son propre mouvement il les a renvoyés. Je lui suis attaché par devoir comme Suédois, par inclination et par reconnaissance. Croyez, mon cher ami, que ce n'est pas la conservation, mais la digneté de ma place, dont je suis jaloux. —

N:o 14.

Bref från landshöfdingen H. Järta till statsministern v. Engeström, angående stämningen mot Norge 1817.

(Efter originalet i Engeströmska brefvexl. i riksbiblioteket.)

Eders Excellens!

Med sista post hitkom »Det Norske Nationalblad» för d. 12 sistl. April, 7:e häft. n:o 21—24. Ibland annat innehåller det en adress till norrmännen, i anledning af den ifrån svenska blad i norska rikstidningen för d. 20 Mars införda officiella artikeln rörande de i Stockholm gjorda angifvelser om stämplingar att omkullkasta de nuvarande sakernas ordning.

Detta svenska nationen i allmänhet förolämpande stycke, som jag förmodar att E. E. redan läst, har väckt mycken uppmärksamhet här i staden. Flera aktningsvärda män hafva för mig yttrat en liflig indignation deröfver. För min del finner jag det också vara harmligt, att se norska dagbladsskrifvare, under sökt skydd af en verklig eller låtsad tillgifvenhet för h. k. h. kronprinsens person, på det afskyvärdaste sätt smäda svenskar utan undantag, i den synbara afsigt att ånyo förbittra de förenade folken emot hvarandra, och kan hända äfven i

Digitized by Google

den, att inom hvardera riket uppegga medborgare till misstankar och hat emot medborgare.

Uti denna landsort råda ännu desamma tänkesätt af vördnad och kärlek för h. k. h. kronprinsen, åt hvilka allena provinsens försvar mot dansk-norskarne åren 1813 och 1814 kunde öfverlemnas. Men med dessa tänkesätt förenar sig också en ömtålig känsla för svenska nationens heder. Denna kan väl nu i sjelfva verket lika litet kränkas af några norska pasqvillanters anfall, som hans kongl. höghets ära för 3:ne år sedan deraf kränktes. Emellertid gör det i svenska sinnen ett djupt och obehagligt intryck, när man vågar uppmana norrmännen att yrka, det »deras kongl. högheter kronprinsen och arffursten måtte, efter det som i sista martii månad skall passerat i Stockholm, flytta till Norge och der slå deras fasta borg mellan Norges säkra klippor» — på det att norrmännen, bland hvilka oroande rykten om anslag mot deras kongl. högheters lif skola varit »i nästan alla munnar», måtte kunna med lugna sinnen återvända till sina sysslor, i den tröstfulla tanke, att de hade sin befriare, sin välgörare och sin försvarare midt ibland sig, befriade från alla listiga anslag, och säkra så väl för morddolken, som för giftbägaren».

När detta för snart en månad sedan i Norge skrifna och tryckta nu läses här, frågar man mig om de uppgifna anledningarne dertill. Jag kan endast svara, att jag ännu icke har officiel kunskap om något annat eller mera af de föregifna stämplingarne i Stockholm i sistlidne mars månad, än att en angifvelse derom blifvit gjord af en värdshusvärd.

För lugnet inom riket och för redlige medborgares tillfredsställelse vore det önskligt och väntas nog allmänt, att resultatet af den lagliga undersökning, som i följd af berörda angifvelse blifvit anstäld, måtte snart varda lika offentligen kungjordt, som sjelfva angifvelsen, samt att de brottslige, angifne eller angifvare, måtte blifva rättvisligen straffade.

Lika önskligt vore det att den ifrågavarande norska smädeskriftens oförskämdhet blefve beifrad, så vidt det är förenligt med Norges lagar; eller åtminstone att något offentligt ogillande deraf tillfredsstälde de svenskar, som icke med liknöjdhet se sig utan undantag förestälde inför det så kallade brödrafolket såsom banditer. Man borde dock, ifall man ville drömma någon osäkerhet för h. k. h. kronprinsens person, anse honom kunna lefva tryggare, omgifven af den nation, som enhälligt och frivilligt valt honom till sin tronföljare, och som med vapen, med alla slags mödor och med osparda uppoffringar understödt hans stora värf i norden, än ibland de norrmän,

Digitized by Google

hvilka för blott 3:ne år sedan förehade det orimliga anslaget, att med hans kongl. höghets uteslutande från Sveriges tronföljd, bringa de tre nordiska rikena till förening under danska prinsen Christians spira.

Jag har ansett mig böra underrätta Eders Exellens om den sensation som det ifrågavarande norska pasqvillet här väckt. Tillika bör jag yttra min enskilda öfvertygelse, att om de utspridda ryktena om konspirationen icke hejdas i sin fart, kunna de slutligen leda till en söndring af svenska sinnen, hvilken till våra arffienders fröjd skulle på en gång försvaga regeringens och nationens styrka. De eldbränder, som utkastas, tända lätt pöbelraseriet. Om det är ett märkvärdigt och svenska folket hedrande fenomen, att en sådan nöd som den nuvarande i flera provinser, och förnämligast i denna, uthärdas med tålighet, under det att hvarje anstalt till dess lindrande anses som en välgerning, så fordras dock under denna nöd mera än någonsin, att man ej låter folkmassornas sinnen bringas i någon jäsning. — —

Fahlun d. 3 Maj 1817.

N:o 15.

Förteckning öfver åtskilliga skrifvelser till konungens befallningshafvande, utfärdade i form af handbref från statsministern.

(Efter en bland förf:ns papper befintlig afskrift.)

1811 d 1 April. Bref till landshöfdingen grefve Cronstedt i Gefle, att upplysa, huruvida en hemmansegare i Helsingland, Skammora by och Forssa socken, eger förmögenhet att åter uppbygga dess af vådeld uppbrända mangård, eller om han är i fattiga omständigheter; i hvilken händelse H. K. H. Kronprinsen dertill vill meddela honom understöd.

1813 d. 18 Febr. Till konungens bef:de i Östersund, om medel att förekomma det missöde, som hotar allmogen i Jemtland, att nödgas sälja till underpris det i orten tillverkade vadmal.

— d. 9 Juli. Till landshöfdingen Klinteberg i Malmö, att till danska regeringen återsända en silfvermedalj, hvilken densamma tilldelat rusthållaren Olof Jönsson i Klagstorp för det han frälsat en i lifsfara på isen stadd dansk jägare; samt med tillkännagifvande, att konungen sjelf vill belöna denna ädelmodiga gerning.

Digitized by Google

1813 d. 20 Aug. Till landshöfdingen grefve Mörner i Vexiö, med underrättelse att H K. H. Kronprinsen tillslagit 2,000 rdr b:co åt de fattigaste familjer i Kronobergs län.

— d. 25 Nov. Till landshöfdingen grefve Rosen i Göteborg, med tillkännagifvande, att H. K. H. tillslagit 10,000 rdr b:co åt de brandskadade i denna stad.

1814 d. 16 Maj. Till konungens bef:de i Örebro, med 5,000 r:dr b:co, dem H. K. H. anslagit åt arbets- och fattigvårdsinrättningen derstädes.

— d. 10 Sept. Till landshöfdingen grefve Cronstedt i Linköping, med tillkännagifvande, att H. K. H. Kronprinsen utlofvat 200 r:dr b:co i vedergällning för gripandet af hvar och en af de stråtröfvare, som i länet emot allmogen utöfva våldsamheter.

1816 d. 31 Maj. Till landshöfdingen Klinteberg i Malmö, med 8,000 rd:r b:co, dem H. K. H. anslagit att bland behöfvande af allmogen i Skåne utlånas.

— d. 11 Juni. Till professor Holmbergsson i Lund, med 250 r:dr b:co, utgörande 1:sta och 2:dra qvartalet af en pension, den H. K. H. tilldelat en fattig studerande.

— d. 27 Dec. Till h. exc. fältmarskalken grefve Toll, med 200 r:dr b:co, att på H K. H:s vägnar tillställas bonden Anders Nilssons i Söndraby kreditorer, i afräkning på dess skuld.

1817 d. 10 Mars. Till landshöfdingarne Järta i Fahlun och Wasell i Östersund, att konungen och H. K. H. kronprinsen af egna medel vilja undsätta de fattiga i länen, med bröd och bränvin.

— d. 17 Febr. Till konungens befallningshafvande i Göteborg med 1,333 r:dr 16 sk. b:co, aflemnade af H. K. H. till de fattigas underhåll.

— d. 17 Mars. Till densamme med ytterligare 150 r:dr 16 sk. b:co, från H. K. H. Kronprinsen, till samma ändamål.

— d. 17 Oct. Till landshöfding Klinteberg i Malmö, med 160 r:dr b:co, utgörande intecknad ränta för de ofvannämda 8,000 r:dr b:co, att från H. K. H. Kronprinsen utlånas åt bönder i Skåne, nämligen för 4 procent åt de mindre behöfvande och 3 åt de fattiga; samt att H. Maj:t i statsrådet tagit det beslut, att en kommissionär för allmänna magasins-inrättningens räkning afgår till Skåne i ändamål att af allmogen uppköpa spanmål.

1817 d. 17 Oct. Till landshöfdingen grefve De la Gardie i Kristianstad, med 200 r:dr b:co, lemnade af H. K. H. Kronprinsen åt bonden Anders Nilsson i Söndraby.

Digitized by Google

1818 d. 17 Febr. Till landshöfding De la Gardie, med 1,000 r:dr b:co från H:s Maj:t till dem, som mest lidit af eldsvådan i Cimbrishamn.

— d. 10 Mars. Till landshöfdingarne i Jönköping, Göteborg och Vexiö med tillsamman 280 r:dr b:co, att utdelas åt några fattiga bönder i dessa län.

N:o 16.

Tankar om reorganisation af rikets centrala embetsverk och förvaltning af L. v. Engeström.

(Efter utkastet bland förf:ns papper.)

Då riksens ständer vid riksdagen år 1809—10 önskade en förändring af nuvarande allmänna ärendens förvaltning, förmodade de en besparing, den jag då icke trodde möjlig, men hvilken, sedan jag nogare eftersinnat saken, skulle kunna ega rum, derest icke det, som genom indragna sysslor kunde öfverblifva, vore bättre användt till förökande af de obetydliga lönings-vilkor, tjenstemän nu för tiden ega. Hvad i alla fall genom en nyttig förändring vinnes, blifver ordning och redighet, och derigenom mera drift och skyndsamhet, än nuvarande inrättningar tillåta.

Den mängd af särskilda komitéer, hvilken nu finnes, bevisar utaf två saker ett: antingen eger staten inga tjenstemän, till hvilkas utredande de ämnen höra, som blifvit anförtrodda åt dessa komitéer — detta vore ett bevis på en högst felaktig inrättning för landets styrelse, som tarfvar skyndsam ändring —; eller också vilja eller kunna de embetsmän, hvilka med komitéernas uppdrag bort sig sysselsätta, icke fullgöra sina skyldigheter, och detta kan icke hjelpas utan införandet af en sträng ansvarighet.

Det synes som den så kallade statsberedningen vore aldeles öfverflödig; ty inskränker den sig endast inom underrättelsen, om medel finnas till en ifrågavarande utgift, och af hvilken kassa de böra utgå, så kan ministèren för finanserna och stats-kontoret, som arbetar under honom, lemna alla de upplysningar som fordras. Utlåter sig deremot statsberedningen öfver nyttan eller nödvändigheten af en ifrågavarande utgift, så är den öfverflödig, emedan konungen, upplyst af sitt statsråd, deröfver stadgar sitt beslut. Nu utbreder sig statsberedningen vida öfver sina gränser, ty den begär upplysningar af andra statens embetsmän, hvilket egentligen icke bör

Digitized by Google

göras af någon annan än konungen sjelf. Allt detta förorsakar otroliga långsamheter, som lägga hinder i vägen för ärendenas gång. — Salpeter-komitéen besörjer ärenden, som borde tillhöra krigsministèren. — Komitéen för nya vägars inrättande blifver onödig, när en ministèr för allmänna ordningen inrättas, o. s. v.

Dessutom, då ingen kan förbindas att arbeta, utan att derför erhålla någon belöning, blifver det nödvändigt att gifva gratifikationer åt sekreterare, renskrifvare och vaktmästare, hvilket alltid tynger på statens kassa. Nu för tiden äro kronans embetsmän så nyttjade i komitéer, att de ega föga tid öfrig, för att sköta sina egentliga syssler.

Jag antager för grund-reglor:

1:o) att svenska folkets egendomsrätt och personliga säkerhet fordra, att alla saker, som röra dem begge, blifva behandlade med den aldra mest grannlaga försigtighet: att hvar och en, hvars intresse kommer i fråga, blifver hörd, och att de, som känna lagar och författningar, blifva rådfrågade. — Detta åstadkommer naturligtvis långsamhet; men ingen fara är uti ett sådant dröjsmål, om det icke blifver utan gränser.

2:o) att det, som är exekutivt, begärer drift och skyndsamhet: allt dröjsmål kan der blifva ganska skadligt.

Med förutsättande att dessa grundregler antagas, vågar jag föreslå följande inrättning af allmänna ärendenas skötsel:

Konungen har en justitie-statsminister, och en statsminister för utrikes ärendena. De böra inskränka sig inom sina kända befattningar, och icke sträcka sig deröfver. — En krigsminister bör vara president i krigskollegium, ifrån hvilket bör afsöndras allt, som är kameralt, för att öfverlemnas åt kongl. kammarkollegium, så att krigskollegii befallning inskränker sig inom hvad som är helt och hållet militäriskt eller angår arméens underhåll. — En minister för sjöärendena bör vara præses i sjöförvaltningen, som äfven blifver helt och hållet militär, skild ifrån allt kameralt. Skulle sjöförvaltningen ega mindre vidsträckt befattning än krigskollegium, så torde konungens general-adjutant för sjö-ärendena kunna presidera i sjöförvaltningen. — Kongl. kammarkollegium, hvars göromål blifva ökte af hvad krigskollegium, sjöförvaltningen och bergskollegium aflemna, bör hafva till president inrikes statsministern. Denna gren af styrelsen får sig anförtrodda både talrika och högst vigtiga ärenden. Den bör vaka både öfver statens och medborgares rättigheter. Dessa föremål fordra grannlaga och mogna forskningar, så att man icke kan begära en större skyndsamhet.

Digitized by Google

Ministern för ordningens bibehållande i riket, och för de mål, som ega gemenskap med näringsfliten, befinner sig i ett alldeles motsatt fall. Hans göromål, som mest bestå i verkställande, fordra den aldra största skyndsamhet. Han bör vaka öfver ordningens bibehållande, öfver inrättandet af nya vägar, nya näringsgrenar, strömrensningar, kärrs och morasers uttorkande, åkerbruk och hvad som fordras till dess upphjelpande. Landshöfdingarne böra till honom rapportera allt, hvad i deras län sig tilldrager, nyttigt eller skadligt för staten. Frågan blifver alldeles icke om någon slags espionage. »La police», säger prince de Ligne, »doit être mère et pas commère». Allt sedan år 1811 existera sådana rapporter. De hafva satt Hans Maj:t i stånd att kunna göra mycket godt och förekomma många olyckor; men de blifva af en mycket vidsträcktare nytta, när de komma i en ministers händer, hvilken genast inför protokollet kan föredraga dem och straxt expediera konungens beslut.

Presidenten i kongl. statskontoret bör vara finansminister. Hans embetsförrättningar äro af största vigt: de fordra kunskaper och vidsträckta utsigter, hvilka sällan finnas förenade med den mindre detaljen af handelsärenden. Allt hvad som rörer finans-ärendena, och som enligt nuvarande fördelning har blifvit tillegnadt andra departementer, bör, likasom alla kassor, öfverlemnas åt statskontorets vård. — Kongl. kommerse-kollegium är nu ställdt på två divisioner, hvaraf den ena är sysselsatt med rättegångsärenden. Denna bör öfverföras till kongl. hofrätten. När kassorna och deras förvaltning öfverlemnas åt statskontoret, återstår nästan intet annat än hvad som angår den handel, som föres på utrikes ort, och hvars styrelse redan till en del gemensamt skötes af kongl. kanslistyrelsen och kommerse-kollegium, hvilket förorsakar: 1:o en onödig tidsutdrägt, och 2:o en öfverflödig brefvexling och dermed följande kostnad för konsulerna, hvilken senare återfaller på statens kassa. Dessa olägenheter kunna undvikas, om kongl. kommerse-kollegii återstående göromål uppdroges åt en gren af konungens kansli. — Kongl. bergskollegium har nu sig uppdragna trenne ifrån hvarannan alldeles åtskiljda ämnen: 1:o de kamerala, till hvilket äfven hörer skattläggning — detta bör öfverföras till kammar-kollegium; 2:o det juridiska, som bör tillhöra hofrätten; och 3:o det vetenskapliga, som tillhör en verklig bergsman, kemi, mineralogi, geognosi, matematik och mekanik etc. etc. Ett bergs-amt, bestående af män, som ega grundliga insigter uti ofvannämnda vetenskaper, skulle kunna uppfostra och nyttja skickliga unga män, hvilka kunde sätta i flor

Digitized by Google

en så vigtig näringsgren, som odlandet af våra metallrika berg. Uti de tider, vi lefva, har pennan segrat öfver degeln och varit på vägen att lägga laboratorium öde: geognosien är i synnerhet försummad. — Kammarrätten är nödvändig som domstol; jag vill icke afgöra, om den behöfver vara ett särskildt kollegium; om den bör utgöra en gren af kammarkollegium, eller fordra en särskild inrättning.

Kansli-styrelsen behöfver icke vara talrik, men fordrar en helt annan organisation än den nuvarande, då den i synnerhet bör vaka öfver allt hvad som har någon slags gemenskap med utrikes ärenden, och bereda den ungdom, hvilken bör af regeringen i dessa ärenden nyttjas, hvartill fordras en helt annan bildning än den, som är nödvändig för inrikes ärendena.

Då man bör förmoda, hvad som verkligen synes nödvändigt, att hvar och en minister till utarbetande och föredragande behöfver nyttja dem som tjena under honom, och hvilka således böra känna ärendena, försvinna naturligtvis till en stor del hvad man i kansliet kallar expeditioner. Tvenne synas endast böra qvarblifva: den för allmänna upplysningen och religionsvården, derest den icke skulle finnas ega nog vidsträckt föremål att fordra sin egen minister; och den för utrikes handeln.

Vid tillfällen af större vigt, då Hans Maj:t finner nödigt att sammankalla alla statsrådets ledamöter, böra de sig mangrant infinna, men dessemellan endast de, hvars råd konungen finner vid förefallande ämnen kunna vara nyttiga. När nästan alla statsrådets ledamöter komma att bestrida ministèrer, tör deras nuvarande antal vara för ringa, i synnerhet som försigtigheten synes fordra, att någon finnes, som företräder ministerns ställe, då han antingen faller ifrån, eller af sjukdom är förhindrad att förrätta sitt embete. Inom statsrådets ledamöter kunde då en beredning inrättas, hvilken gör den nu så kallade allmänna beredningen onödig; och genom dennas indragande kunde medel finnas till löner åt den nu föreslagna tillökningen af statsrådens antal.

Detta utkast underställes komitéens mogna bepröfvande. Det innehåller, om jag får så yttra mig, endast konturerna af allmänna styrelsens organisation. Detaljerna kunna icke göras utan af dem, som ifrån hvart verk kunna begära nödiga upplysningar.

Digitized by Google

N:o 17.

I Norska frågan 1819—21.

I.

Till statsrådets protokoll i norska liqvidationsfrågan 1819.

(Efter v. Engeströms utkast bland hans efterl. papper.)

Statsministern för utrikes ärendena utbad sig konungens nådiga tillstånd, att i närvaro af begge rikenas, Sveriges och Norges statsråd, få aflemna underdånig rapport om hvad som förefallit uti underhandlingen emellan danska och norska kommissarierna till afslutande af en liqvidation dessa riken emellan, efter deras sändning.

År 1815 afgingo norske kommissarierna statsrådet Lövenskiold och statssekreteraren Vogt till Köpenhamn, försedda med instruktioner, dem norska statsrådet efter stortingets befallning inrättat. Dessa herrar afgåfvo efter några sammanträden sina första framställningar åt danska ministèren, hvarå under flera månader svar fåfängt förväntades. Om danska regeringen härutinnan varit skuld till någon tidsutdrägt, så har deremot norska regeringen sedermera genom en långt större försumlighet förhindrat underhandlingens framskridande.

1816 utfärdade Hans Maj:t till stortinget en ganska allvarlig föreställning om nödvändigheten att sluta denna sak, och dåvarande H. K. H. Kronprinsen påminte derom ännu ytterligare under sitt vistande samma år i Kristiania. Sådant oaktadt har ingen stortingets eller norska statsrådets åtgärd kommit till svenska regeringens kunskap. Danska regeringen, som intet tillfälle försummar att skaffa Norge ovänner, har emedlertid vändt sig till engelska, österrikiska, preussiska och ryska hofven, hvilka alla inkommit med sina föreställningar. Hans Maj:t har låtit besvara dem med värdighet; men då Norges skyldighet att genom en liqvidation skilja sig från Danmark slutligen icke kan bestridas, blifver det Hans Maj:t svårt att i längden ursäkta den tidsutdrägt, som egt rum. Förgäfves anförer man att svenska regeringen, alldeles åtskild från den norska, icke kan verka utan igenom förmaningar. Utländingarne, icke vanda vid sådane förhållanden, kunna icke tro det. Underhandlingarne öfver denna sak blifva dagligen oangenämare och kunna slutligen ådraga så Sverige som Norge en verklig förlägenhet.

Digitized by Google

Statsministern för utrikes ärendena vågar derföre anhålla, att Eders Kongl. Maj:t täcktes befalla att ifrån Norge nödiga upplysningar måtte lemnas om de grunder, uppå hvilka norska regeringen önskar att liqvidationen måtte ega rum, på det att underhandlingen, som så länge varit afbruten, måtte åter kunna börjas. Allt ytterligare dröjsmål gifver anledning till misstankar emot Norges redlighet och rättvisa, misstankar, dem landets egen säkerhet fordrar att afböja.

II.

Note af L. v. Engeström till ryska envoyéen Suchtelen (1821) *).

(Efter utkastet bland författarens efterl. papper.)

C'est par ordre du roi, que j'ai désiré cet entretien avec V. Excellence.

Le roi regarde S. M. l'empereur de Russie comme son plus ancien et plus intime ami. Il aime par conséquent à lui confier tout ce qui regarde sa manière d'agir en affaires politiques. Fidèle par principe à toutes ses promesses, le roi ne veut pas manquer à ce qu'il a promis à la nation norvégienne, tant qu'elle observe de son côté les devoirs, qu'elle s'est imposée par la constitution établie en 1814.

Les norvégiens, retenus durant des siécles dans l'ignorance du maniement des affaires par le joug, que leur imposait le despotisme du Dannemarc, ont certainement plus d'une fois contrevenu à ce que la constitution exigeait; mais le roi s'est fait un devoir de les ramener avec une patience véritablement paternelle.

Le roi a eu souvent à se louer de la docilité, avec laquelle on a reconnu les bonnes intentions de Sa Majesté. Ce n'est que durant le storting actuel, et surtout vers sa fin, que des factieux ont montré un désir de détruire l'ordre social dans leur patrie. Le roi ne manquera pas d'arrêter les projets de ces insensés avec énergie et conformément aux loix constitutionnelles du pays; mais l'idée de ces trâmes n'est pas née dans le pays, elle vient de l'étranger et elle a des ramifications sur le continent. Le roi croit devoir fixer l'attention de ses alliés sur cet objet.

---

*) Jfr den utförliga cirkulärnoten d. 1 Juni 1821, tr. i öfversättning hos Schinkel X: 201.

Digitized by Google

Les factieux de la Norvège sont en rélation avec des carbonnaris du Jutlande et des états danois. Ceci est sûr. Par des rapports arrivés de ce coté-là, on connaît les personnes et leur doctrine. Mais il est très-probable, qu'ils communiquent par le Holstein avec le reste de l'Allemagne. On parle des principes de la constitution Espagnole, mais on ne la demande que comme un acheminement au véritable but: l'établissement des républiques.

Tandis que S. M. l'empereur de Russie met d'une manière si glorieuse des bornes aux désordres, qui ménaçaient le continent d'un côté, le roi fera, du sien, tout ce qui est possible pour le maintien de l'ordre, du repos et de la tranquillité; mais un concert paraît nécessaire sur ce sujet.

N:o 18.

Om Sveriges förvaltning och inre förhållanden 1823.

Af L. v. Engeström; (tryckt i Allmänna Journalen d. 14, 15 April 1823.)

Då, för att sluta af flera vid denna riksdag utkomna tal och skrifter, begreppen om fäderneslandets närvarande belägenhet synas vara ganska stridiga, torde hvarje bemödande att med lugn och oväld rätta det oriktiga eller öfverdrifna, åtminstone från medborgerlighetens sida, förtjena uppmärksamhet. Det är i detta hopp, som man tager sig friheten underkasta följande anmärkningar, föranledda af herr friherre Anckarsvärds i tidningsbladet Argus den tredje, n:o 26, införda memorial, den upplysta allmänhetens pröfning.

Om man ej gerna kan föreställa sig en minister, utan att dermed förena begreppet om en ministère eller departementalstyrelse, är det icke utan en viss förundran, som man hos oss nu för tiden hörer så mycket talas om ministrar, enär blott en enda minister finnes i vårt land. Men justitie-statsministern saknar de attributioner, som hans embete fordrar. Han är domare, såsom ledamot af högsta domstolen, och statsråd i konungens rådkammare. Utrikes statsministern har ett eget departement; han arbetar såsom under konungen, och är endast inför Hans Maj:t ansvarig. Af de 14 år, som detta embete existerat, voro de första äfvenså besvärliga och bekymmersamma, som de senare varit tillfredsställande. För en utrikes statsminister, som har den lyckan att tjena under en konung, hvars stora egenskaper och outtröttliga bemödanden

Digitized by Google

för sitt rikes väl förvärfvat detsamma anseende i Europa, blifver allt diplomatiskt arbete lätt.

De öfriga herrar statsråder ega inga departementer. De äro endast ansvariga för de råd de afgifva vid stats-sekreterarnes föredragning, och som förvaras uti protokollerna. 9:de § af regeringsformen säger: för rådslagen skola statsrådets ledamöter vara ansvarige. Ingen annan lag än denna gäller härvid såsom deras rättesnöre. Hvad enskilda personer och ledamöter af den konstituerande riksdagen under öfverläggningarne om konstitutionen tillfälligtvis yttrat, är ingen lag; men äfven dessa omtala endast rådslag.

Statsrådets ledamöter kunna således icke af verkligt sakkunniga personer jemföras med de engelska och franska statsministrarne. Det enda de med dem hafva gemensamt, det är att få uthärda oftast otidiga utfall af personer, som önska intaga deras platser. För egen del hyser jag verkligen den önskan, att ministèrer måtte hos oss inrättas, (ehuru icke så allrådande som i England och Frankrike); att statsrådet indelades uti departementer, hvilkas chefer inför konungen föredrogo rikets ärenden och deröfver inhemtade dess befallningar. Ledamöterna i dessa departementer finge icke någon så vidsträckt verkningskrets, att de ju icke kunde medhinna att lära grundligen känna allt, hvad som till deras åtgärder hörer. Då egde äfven en högst nödig ansvarighet rum, icke allenast för hvad som blifvit mindre väl gjordt, men äfven för hvad som icke blifvit gjordt; och konungens vaksamhet kunde då utöfvas i hela sin vidd.

Friherre Anckarsvärd tyckes i sitt memorial öfverallt se ett myndigt statsråd, som styrer konung och ständer.

Konstitutionen ålägger statsrådets ledamöter att till protokollet låta anteckna sina olika meningar. Vore friherre Anckarsvärd denna konstitution fullkomligt tillgifven, skulle han, likasom statsråden, troget följa dess föreskrifter, och icke i sina tal söka att beröfva monarken konungamaktens företräden, pligter och rättigheter.

Då friherre Anckarsvärd sätter på statsrådets räkning hoftitlars utdelande, ådalägger han, att han vill minska konungens konstitutionella rättigheter, ty det bör ej hafva undfallit honom, att sådana fullmakter icke utfärdas ifrån statsrådet. Författaren till denna artikel anser icke sådana hederstitlars utdelande så skadliga, som hr friherre Anckarsvärd. I stället för att tynga å statens kassa, utgöra de en gren af dess inkomster. Hr friherrens minne bör ej kunna slå honom felt till den grad, att han ej skulle erinra sig, huru

Digitized by Google

titlar och befordringar utdelades och mottogos åren 1809 och 1810*). Men då hr friherren tillåter sig att anklaga statsrådet för mindre förtroende till H. K. H. kronprinsen i det förslag, som gifvits i anseende till dess deltagande i regeringen under konungens frånvaro, tyckes hans afsigt vara, att hos allmänheten väcka den tankan, att statsrådet vore i ett mindre godt förstånd med sin öfverhet. Konungen känner statsrådets förhållande, men en okunnig allmänhet skulle möjligtvis kunna sätta tro till friherrens anförande; och man anser sig således böra förklara, att det ej är öfverensstämmande med de noggranna underrättelser, man derom sökt inhemta.

Riksens ständer behandlas icke af friherren med mera mildhet än styrelsen. Han klandrar allt hvad de gjort, äfven det, hvartill han och hans slägt medverkat. Allt, hvarmed friherren är missnöjd, sättes på statsrådets räkning, såsom hade det tillhört detsamma att styra rikets ständer. Känner då ej friherren, att alla möjliga steg äro tagna för att betaga statsrådet allt inflytande på riksens ständers beslut? Statsrådets skyldighet är att egna sig åt verkställigheten deraf, och det vågar icke framträda med något, som kan stämplas med namn af ledning eller imposition. Skulle någon enskild finnas ibland rikets ständer, hvilken, såsom friherre Anckarsvärd, kunde anse sig behöfva råd, så blefve det förmodligen statsrådet, såsom enskilda, angenämt att afgifva dylika, men aldrig en corps. Då man, som friherren, angriper sin konung och maktegande ständer, synes man icke tydligen vilja förringa sjelfva den konstitutions helgd, som man besvurit?

Då det ej skulle blifva möjligt att besvara allt, hvad friherren i sitt memorial nog rapsodiskt anfört, vill man inskränka sig till följande anmärkningar.

*) Den 18 Januari 1809 placerades kaptenen i arméen herr Aug. Anckarsvärd från f. d. svenska gardet såsom kapten på Vestmanlands regemente. — D. 29 Juni 1809 utnämndes öfveradjutanten och kaptenen vid Svea lifgarde herr C. H. Anckarsvärd till öfverstelöjtnant i arméen, och kaptenen vid Vestmanlands regemente Aug. Anckarsvärd till öfveradjutant och major i arméen. — D. 1 Maj 1810 utnämndes öfveradjutanten, öfverstelöjtnanten i arméen, kaptenen vid Svea lifgarde C. H. Anckarsvärd till öfverste i arméen och placerades samma dag såsom öfverste på Nerikes och Vermlands regementen. — D. 8 Maj 1810 utnämndes öfveradjutanten och majoren i arméen, kaptenen vid Vestmanlands regemente August Anckarsvärd till öfverstelöjtnant i arméen med qvarstående såsom öfveradjutant i generalstaben. — D. 10 December 1811 utnämndes Tit. August Anckarsvärd till bataljonschef vid det då organiserade skånska roteringsregementet. — D. 14 Januari 1812 utnämndes Tit. C. H. Anckarsvärd till generaladjutant.

(Not af författaren.)

Digitized by Google

Under sjuttio år har afvittringssystemet i Jemtland varit i fråga; och det har nu under de sista åren kommit till stadga och blifvit satt i verkställighet.

Bytestvisterna, allt sedan konung Carl XI:s tid fortfarande, hafva ändtligen nu, genom regeringens försorg och påskyndande, hunnit nära sitt slut.

Strömrensningen i Norrland, nya vägar, nödiga för handeln med Norge, den så nyttiga Hjelmare-kanalens nya anläggning, bära vittne om regeringens nit för nyttiga företag.

Hvad jag nu anfört, må endast gälla som exempel. Riksdagsberättelserna och landshöfdingarnes femårs-berättelser innehålla utförligare upplysningar för dem, som gifva sig tid att läsa dem. Men att förändra föråldrade statsinrättningar, är ingalunda statsrådet medgifvet, ännu mindre att rubba vår representation, som är grundad uti heligt besvurna privilegier.

Baron Anckarsvärd yttrar sig: »1809 års ständer insågo oformligheterna uti vårt representationssätt: de insågo obilligheten af femte ståndets uteslutande ifrån representationen, och lagstiftarne öfverlemnade åt konung och ständer att öfvertänka bristerna, att utarbeta förbättringarne och föreslå dem. — Under fem riksdagar hafva vi nu erfarit alla olägenheterna af våra öfverläggningar på fyra särskilda rum: fyrdubblad kostnad för kanslier och klubbar, en öfver all beskrifning försvårad arbetsmetod, en deraf härflytande tidsutdrägt, äfven ledande till ökad kostnad, ett olämpligt osammanhang uti diskussioner och beslut genom ämnenas föredragning inom fyra särskilda rum.»

Man måste åtminstone vara konseqvent i sina yttranden. Friherre Anckarsvärd vill hafva ett femte stånd, och klagar öfver de kostnader och omvägar, hvilka genom fyra stånd förorsakas! Det femte bör ju, i stället att minska dessa olägenheter, föröka dem. Och om det antoges, skulle icke vid någon blifvande riksdag, någon som vandrar i friherre Anckarsvärds fotspår, (om icke han sjelf eller någon af hans vänner) för en sådan anstalt göra regeringen en lika stor förebråelse, som friherre Anckarsvärd nu gör henne för saknaden deraf? Hvad som är säkert, är att den skulle kunna göras med mycket mera rättvisa.

Hr friherrens anmärkning om ett motverkande af förslaget till ändring af styrelseverkens organisation, förråder mycken obekantskap med detta ämne. Redan innan 1815 var man beredd på en plan dertill. År 1818 beslöts en komité, som allt sedan arbetat på ett förslag till ett redigare besörjande af de allmänna ärendenas gång, äfvensom en annan komitté

Digitized by Google

fick sig uppdraget att genomse och förbättra de otaliga författningar, som besvära densamma. Arbetet har fordrat tid, och komiténs betänkande inkom ofullständigt, emedan en dess ledamot, hr kanslirådet von Hartmansdorff, ännu icke till fullo ingifvit sitt yttrande. Jag vet ej, om det sedan skett. Imellertid aflemnades detta betänkande så nära in på riksdagen, att det ej blef statsrådet möjligt att granska det, utan såg det sig föranlåtet att, sådant det var, öfverlemna det till riksens ständer.

Det vore att önska, det riksens ständer ville gifva medel till inrättande af lärare för kunskapen om svenska statsförfattningen, derest den skulle befinnas icke på annat sätt kunna inhemtas, hvartill åtminstone icke vidlyftigheten synes vara hinderlig.] Imellertid får man i anledning häraf anmärka, att en ny inrättning af läroanstalterna är i fråga och snart färdig att läggas för Hans Maj:ts ögon, i hvilken undervisning om Sveriges författning och statistik icke är förglömd.

Lagkomiténs arbeten fortfara, och statsrådet underlåter ej att efterfråga huru den framskrider. Att denna komité fullföljer sitt arbete, bevisas af de projekt till flere balkar, hvilka blifvit lemnade i allmänhetens händer till anmärkningars afgifvande. Ett arbete af denna natur fordrar tid och mogen eftersinning. Man påminne sig den oreda en förhastad lagbok under kejsar Josefs tid åstadkom i Österrike; och att utarbetandet af den berömda Code Napoleon, ehuru fördeladt på flere personer, äfven fordrade tid för sin fullbordan.

Göta kanal, den jag dessutom förmodar nyttigare än friherre Anckarsvärd synes tro, är ett verk, ej af statsrådet, men af rikets ständer 1809.

De mångfaldiga finansiella materialier, hr friherre Anckarsvärd i sitt yttrande uppstaplar, synas mig mera höra till ett vidlyftigt och lärdt verk öfver finanserna, än till en plan för ordnandet af våra egna. En dylik hade konungen meddelat ständerna vid 1817 års riksdag. Den blef ej antagen. Hans Maj:t har derföre, då han erkänner, att rikets finanser ej tillhöra honom, utan ständerna, till utarbetande af en sådan plan nedsatt en komité, och sjelf endast inskränkt sig till att meddela densamma sina tankar, utan att de, efter hvad man har anledning tro, nu, mera än 1817, lyckats att bestämma, eller haft för afsigt att bestämma det slutliga resultatet. Som ett finans-system fordrar kunskaper och vana vid sådana ärenden, har Kongl. Maj:t till ledamöter i densamma utnämt dem af statsrådet och regeringen, som ständigt arbetat i dylika ämnen, och jemte de aktningsvärda medborgare, hvil-

Digitized by Google

kas yrken hafva någon gemenskap med finanserna, eller hvilka vid förra riksdagar utmärkt sig genom sina meningar i ämnen, som dem angå. Äfven denna komités arbete inkom till statsrådet så sent, törhända uppehållet af det dröjsmål, som egt rum med en ledamots yttrande, att någon tid till dess granskning ej blef öfrig, äfven om de af statsrådets ledamöter, som ej deltagit i detsamma, trott sig pligtige eller skicklige att företaga en sådan.

Till svar å friherre Anckarsvärds uppmaning, får man den äran lemna följande jemförelse emellan Sveriges tillstånd 1809 och 1823.

År 1809 befann sig en tredjedel af svenska området i fiendens händer. Sverige var i krigstillstånd med nästan hela Europa. En rysk här hotade från Åland sjelfva hufvudstaden; en annan hade framträngt ända till Umeå. Norrmännen hade gjort infall i Jemtland. Gränsen mot det södra Norge var utan försvar, Skåne hotadt af danskarne, en del af vår armé krigsfången hos våra fiender, och den öfriga, hvaraf en del förblef orörlig, icke tillräcklig att på alla kanter bjuda våra fiender spetsen. Våra kassor voro uttömda, och sjukhusen uppfylda med olycklige, dem icke fiendens svärd, men en vårdslös medfart och illa öfvertänkta anstalter öfverlemnade åt en död utan ära. Det hjeltemodiga företag, hvarigenom Carl XIII framstod till sitt fosterlands räddning, hotade med afbrott redan i sin början, då konungens plötsliga insjuknande blottstälde oss för den sannolika farhågan att se hans frånfälle tima, innan vi ännu hunnit tänka på något tronföljareval. De, hvilka i en sådan tid vågade åtaga sig vården af landets styrelse, kunna tilläggas åtminstone det vitsord af tacksamhet, som den slagne Varro, efter bataljen vid Cannæ, erhöll af senaten i Rom, att han ej förtviflat om fäderneslandet: »quod de patria non desperasset».

År 1823 befinner sig fäderneslandet i ett fullkomligt fredslugn och i vänskapliga förhållanden med de största europeiska makter, som vörda dess sjelfständighet och rättigheter. Genom föreningen med Norge, hvars värde friherre Anckarsvärd söker förringa, har fäderneslandet å vestra sidan, i stället för en fiende, erhållit ett brödraland, på hvars förtroliga vänskap svenska folket kan lita.

År 1809 hade Sverige en betydlig utländsk skuld. Den utgjorde vid 1811 års slut en summa af icke mindre än 11 millioner, 555,809: 28: 3 i svenskt silfver, som är något drygare än Hamburger Banko. Räntorna växte ytterligare, innan afskrifningen beslöts vid 1812 års riksdag, så att man gerna

Digitized by Google

kan antaga beloppet till 12 millioner riksdaler Hamburger Banko, eller efter 120 skillingars kurs, tillika med hela vårt nuvarande rörelsekapital, till 30 millioner sedlar.

År 1823 är Sverige utan skuld hos utländingen, och måhända det enda land i Europa, som befinner sig i en så lycklig belägenhet.

År 1809 kunde Sveriges åkerbruk, ehuru visserligen icke i stigande, icke, särdeles vid en mindre gynnande årsväxt, fylla dess behof af spanmål, hvilket derföre, genom betydliga införskrifningar deraf, måst betäckas.

År 1823 har landets odling stigit till den höjd, att oaktadt den tillökning af nära 400,000 menniskor, som dess population sedan 1809 erhållit, vi icke allenast icke behöfva införskrifva spanmål, men till och med befinna oss i förlägenhet om afsättning för vår egen, och nödsakats söka den hos utländingen, en händelse, som i Sveriges ekonomiska häfder hittills torde vara utan exempel. Om genom dessa öfverflödiga tillgångar på spanmål, och prisets deraf förorsakade fall, den förmögnes penningtillgångar blifvit minskade, har dock den fattige kunnat lifnära sig; och om friherre Anckarsvärd älskar folket, skall han medge att det ena uppväges af det andra, och att, under tiden af den så allmänt öfverskrikna nöden, hvar och en, som vill arbeta, icke saknar hvarken kläder eller föda.

År 1809 såldes jernet, denna för vår handelsbalans så väsentliga export-vara, eller rättare den del deraf, som kunde säljas, till 6 à 7 r:dr sv. b:ko skeppundet, och så mycket förblef osåldt, att icke allenast jernvågen, utan äfven alla andra möjliga platser, till och med den förra arsenalsgården, uppfyldes af denna ifrån bruken hitströmmande metall. I krig med nästan hela Europa, kunde vår flagga ingenting särdeles hafva att hoppas, och de förluster, kapare tillskyndade vår handel, voro betydliga.

År 1823 är vårt jern i pris och säljes, efter omständigheterna, mer eller mindre dyrt, men alltid med fördel. Frakthandeln är i stigande, i synnerhet i Medelhafvet, förmedelst det förtroende, regeringens klokhet ingifver hos utländingen. Våra manufakturer och fabrikanter, som 1809 befunno sig i förfall, hafva sedermera varit i beständig tillväxt, som det synes af kommerse-kollegii i Post- och Inrikes-Tidningen meddelade årliga berättelser.

Fäderneslandet eger nu en kraftfull regent, som oafbrutet fortsätter sina outtröttliga bemödanden för landets väl, och en tronföljare, som åt framtiden öppnar de mest glädjande

Digitized by Google

utsigter, som redan förvärfvat sig främmande länders tillgifvenhet och beundran, och som genom sin förening med den bayerska prinsessan Josephine befäster vår tronföljd, och med den varaktigheten af vårt nya samhällsskick.

Sådan är, för hvarje opartisk åskådare, taflan af fäderneslandets närvarande ställning. Om hr friherre Anckarsvärd icke skulle finna sig nöjd med detta sitt fäderneslands lyckliga tillstånd, har man ej annat råd att gifva honom, än att han må vända sina blickar åt andra länder, hvilka beklagligen besväras af invärtes oredor.

Digitized by Google

PERSONAL-REGISTER.

Digitized by Google

Adelsvärd, Eric Reinhold. Friherre, sedermera grefve. Hofstallmästare i Gustaf IV Adolfs hof; sedermera öfverstekammarjunkare, statsråd, excellens och serafimerriddare. S. 104.

Adlerberg, Carl Gustaf.) S. 109, 141, 143.

***Adlerbeth, Gudmund Göran.** S. 102, 148, 153, 158—9, 169, 185, 222—3, 235, 285.

Adlercreutz, Carl Johan, friherre, sedan grefve. General-adjutant, sedermera general, excellens och serafimerriddare; hjelten i finska kriget, segraren vid Sikajoki, verkställaren af statshvälfningen 1809. Gift med v. Engeströms brorsdotter (Marg. Beata v. Engeström, dotter af bergsrådet Gustaf v. E.), var han så väl genom slägtskapens som vänskapens band med honom förenad. S. 119, 126, 128, 138, 141—2, 147—8, 153—4, 158, 162, 171, 175, 178—81, 190—1, 205, 215, 217, 220—1, 228.

Adlersparre, Georg, friherre, sedermera grefve. Statsråd, sedermera landshöfding i Skaraborgs län, excellens och serafimerriddare; vestra arméens chef 1809 och en af dem som verksammast förberedde Norges förening med Sverige. S. 131, 134—5, 138, 141—3, 147, 150, 159, 162, 170—2, 184, 219, 265.

Adolf, prins af England. Konung Georg III:s sjunde son, hertig af Cambridge. S. 17, 59.

***Adolf Fredrik.** Konung af Sverige. S. 172.

Afzelius, Anders Eric. Vice häradshöfding och juris adjunkt vid Upsala universitet, sedermera juris professor i Åbo, hvilken befattning han dock snart lemnade. Af politiska skäl förföljd af ryska regeringen, hölls han någon tid i fångenskap och afled omsider i Riga. S. 174.

Aiguillon, Armand-Vignerot du Plessis Richelieu, hertig **d'.** Medlem af nationalförsamlingen 1789 och en af de vildaste revolutionsmännen; ansågs förklädd till qvinna ha deltagit i oktober-uppträdena i Versailles. Han blef sedan general i republikens tjenst, ställdes till ansvar inför konventet, men räddade sig med landsflykt, i hvilken han afled. S. 32.

Aldobrandini-Borghese, François, prins **d'.** Broder till Napoleons svåger, prins Camille Borghese. Brigadgeneral under kejsardömet; under restaurationen maréchal de camp. S. 178.

Alexander I. Kejsare af Ryssland. S. 87—9, 93, 201, 320—2, 333, 345, 357—60, 366, 382—3.

*) De med * utmärkta namn återfinnas jemte biografiska notiser i personal-registret till detta arbetes första del.

Digitized by Google

Almqvist, Erik Abraham. Teologie professor i Upsala, sedermera biskop i Hernösand; framstående teolog och universitetslärare, bekant för sin qvickhet. S. 113.

***Alopæus, David von.** S. 83—5, 94, 115—6, 321.

Alquier, Charles-Jean Marie, baron d'. Fransk politiker och diplomat; franskt sändebud under direktoriet och kejsardömet i Spanien, Italien, Sverige (1810—11) och Danmark (1811—14). Såsom konventsledamot och delaktig i Ludvig XVI:s dödsdom, var A. sedermera under restaurationen ett par år landsförvist. S. 176, 178, 182, 200, 342.

***Alvensleben, Philip Carl von.** S. 48, 50.

Anadia, vicomte. Portugisisk diplomat, sändebud i Berlin 1797—99. S. 32—3.

Anckarsvärd, Carl Henrik, friherre, sedermera grefve. Öfverste för Nerikes regemente och generaladjutant vid krigets utbrott 1813, men afskedades ur tjensten s. å. Sedermera bekant såsom riksdagstalare och oppositionsman. S. 215—7, 261—3, 266, 294—6, 298, 383—9.

Anckarsvärd, Johan August. Den föregåendes yngre broder; major i arméen och öfveradjutant, sedermera öfverste och general-adjutant; öfver-intendent. S. 144, 160, 385.

Anckarsvärd, Michael (Cosswa), grefve. De föregåendes fader, landshöfding i Kalmar, generallöjtnant och serafimerriddare. Tapper krigare, bekant för sin verksamhet vid 1772 års revolution. S. 216—7.

Andersen, Halvor. Revisor i danska kansliet, kansliråd; testamenterade redan 1789 sina samlingar till Deichmanska biblioteket i Kristiania, med vilkor, att om Kristiania finge ett universitet, samlingarne skulle blifva dess tillhörighet. Först efter rättegång, dels med Deichmanska biblioteket, dels med Andersens arfvingar, kom det nybildade norska universitetet i besittning af sin egendom. S. 274.

Angoulême, Louis Antoine Bourbon, hertig **d'.** Son af grefven af Artois, sedermera konung Carl X, och efter dennes tronbestigning Dauphin af Frankrike. Åtföljde sin farbroder Ludvig XVIII under hans landsflykt och deltog i krigen mot Napoleon 1814 och 1815. Efter juli-revolutionen 1830 ånyo landsflyktig, antog han namnet hertig af Marne. S. 113, 119. (Hans gemål, se D. I.)

Anker, Bernt. Kammarherre, bosatt i Kristiania; bekant patriot och mecenat. S. 247.

Anker, Carsten. Norsk politiker, egare af Eidsvolds jernverk. En af prins Christian Fredriks närmaste förtrogne, medlem af norska regeringen efter införandet af det nya statsskicket; men drog sig redan 1815 tillbaka från det politiska lifvet. 1814 var han såsom underhandlare för Norge verksam i England. S. 247, 275.

Anker, Erik Theodor. Kabinetts-kammarherre, adjutant hos konung Carl XIV Johan, sedermera generalmajor. S. 276. Hans hustru **Betsy Sneedorff,** s. st.

Digitized by Google

Anker, Peder. Norsk statsminister i Stockholm 1814—22. Såsom medlem af riksförsamlingen på Eidsvold tillhörde han det unionella partiet, liksom hans svärson grefve Wedel-Jarlsberg, hvars organ han var hos Carl Johan. S. 247, 273, 275, 278, 282.

Anker, Peter. Dansk generalkonsul i London 1777—87, derefter guvernör i danska kolonien Trankebar 1787—1806, (titulär) generalmajor; sedermera bosatt i Norge såsom privatman. S. 247, 275.

Anson, George. Engelsk amiral och sjöhjelte, berömd för sin verldsomsegling. S. 16.

Arakchejeff, Alexej Andrejewitsch, grefve. Rysk general, krigsminister hos kejsar Alexander I. S. 202.

Arbuthnot. Engelsk diplomat, prins Augusts af England följeslagare. Sedermera någon tid engelskt sändebud i Konstantinopel. S. 48—9.

Arfvedsson, Carl Christopher. Kommerseråd och kommendör af Vasaorden, chef för det stora handelshuset Tottie & Arfvedsson, ledamot af vetenskapsakademien. S. 192.

Arfvedsson, Elias. Major vid k. lifgardet till häst, sedermera öfverste. S. 132, 141.

Argillander, Henrik. Hofrättsråd, krigsjustitiarie för landtarméens ärender. S. 235.

***Armfelt, Gustaf Mauritz.** S. 31, 35—9, 40, 45—6, 72—81, 86, 105, 109, 111, 114, 116, 307, 313. Hans hustru, grefvinnan **Hedvig Ulrica De la Gardie.** S. 31, 39, 109.

Arnell, Carl. Major vid artilleriet, sedermera öfverstelöjtnant och chef för skånska artilleri-brigaden. S. 118.

Arnim (zu Boitzenburg), Friedrich Wilhelm von, grefve. Preussisk öfverhofjägmästare och statsminister; afled 1801. S. 50.

Aschenberg, Svend. Prost och kyrkoherde i Rörås i Norge. S. 278.

***Asp, Per Olof von.** S. 43, 64.

August. Prins af England, hertig af Sussex, konung Georg III:s 6:te son. S. 48—9. Hans gemål, Lady **Augusta Murray** (sedermera från honom skild), s. st.

August Ferdinand. Prins af Preussen; son till Fredrik II:s yngste broder, prins Ferdinand af Preussen. S. 95.

Augustenburg, Christian August, hertig af. Se: **Carl August.**

Augustenburg, Fredrik Christian, hertig af. Den föregåendes broder. S. 159, 160—3, 170—6, 178, 338. Hans gemål, prinsessan **Louise Augusta,** Fredrik VI:s af Danmark syster. S. 171.

Baden. Markgrefvinnan **Amalia Fredrika** af, född prinsessa af Hessen-Darmstadt, Gustaf IV Adolfs svärmoder. S. 78, 327. Hennes son, arfprinsen **Carl,** sedermera storhertig af Baden. S. 78. Dennes farfader, den gamle markgrefven **Carl Fredrik** af Baden, som under 73 år regerade detta land, s. st.

Baker, John. Kapten i engelska flottan. S. 120.

Digitized by Google

Balan. Preussisk diplomat, legationssekreterare och chargé-d'affaires i London. S. 64.
***Barck, Nils Anton Augustin.** S. 73, 74.
Bariatinski, Feodor, furste. En af Peter III:s mördare, sedermera landsförvist. S. 47, 61. Hans dotter, furstinnan **Dolgorucki.** S. 58, 61.
Barnekow, fröken. Förmodligen **Charlotta Margaretha B.,** dotter af hofjägmästaren frih. Kjell Christoffer B.; sedermera g. m. öfverstelöjtnanten D. R. Brunow. S. 120.
Bartosewicz, Julian. Polsk författare. S. 303.
Bathurst, Benjamin. Engelsk diplomat, använd i åtskilliga beskickningar. Bekant för sitt olyckliga öde: på återvägen från Wien till England blef han (1809) mördad nära Hamburg. Gerningsmannen blef aldrig upptäckt. S. 117.
Battram, Herman. Handsekreterare hos Carl XIII och dennes gunstling. Slutligen (titulär) statssekreterare, adlad och friherre. S. 147, 151, 166, 171, 178, 218, 222, 269.
Baudissin, Carl von, grefve. Danskt sändebud i Berlin, sedermera i Stockholm, hvarifrån han rappellerades 1813; kammarherre, generalmajor, slutl. generallöjtnant. S. 65—6, 91.
Beauharnais, Claude de, grefve. Chevalier d'honneur hos kejsarinnan af Frankrike, senator under kejsardömet, sedermera pär af Frankrike. S. 178.
Behren. Preussisk general. S. 97.
Belmonte-Pignatelli, furste. Neapolitansk politiker och diplomat, statsminister. S. 58, 72.
Benedicks (orätt stafvadt **Bendix).** Hofjuvelerare i Stockholm. S. 194.
Benincasa, Bartolommeo, grefve. Italiensk skriftställare och resande, nära förbunden med den vittra grefvinnan Rosenberg och utgifvare af åtskilliga af hennes arbeten under sitt namn. S. 5.
Bentink. Engelsk amiral och underhandlare. S. 201.
Bergencreutz, Lars Algerus (Rogberg). Hofstallmästare; sedermera öfverste i arméen och myntmästare. S. 38.
Bergensköld, Erik Johan. Juridisk embetsman, justitiekansler, slutligen landshöfding öfver Örebro län. S. 287.
Bergius, Olof Eric. Expeditionssekreterare i kolonial-departementet, sedermera kommerseråd. S. 284.
***Bergstedt, Erik.** S. 285.
Bernadotte, Jean Baptiste Jules, prins af **Ponte-Corvo.** Marskalk af Frankrike. S. 87, 122—3, 129, 161, o. f. Se vidare **Carl XIV Johan,** konung af Sverige.
***Bernstorff, Christian.** S. 115, 121—2, 131, 325, 359.
Berthie, Thomas. Engelsk sjöofficer, kontre-amiral i engelsk tjenst, tapper krigare, som mycket utmärkt sig under Englands krig mot Frankrike. S. 120.

Digitized by Google

Berzelius, Jöns Jacob. Ryktbar kemist, professor och assessor i sundhetskollegium; sedermera vetenskaps-akademiens sekreterare, friherre m. m. S. 151.

Beurnonville, Pierre Reille de, grefve, sedan markis. Fransk general och diplomat, sändebud i Berlin och Madrid. Efter Napoleons fall ifrig anhängare af restaurationen; slutligen marskalk af Frankrike. S. 51, 56.

***Bildt, Knut von.** S. 22—5.

Bille, Steen Andersen. Dansk kontre-amiral, deputerad i amiralitetskollegium, sedermera geheime-statsminister; tapper sjöofficer. S. 226, 292.

Binder (von Krigelstein), Frans von, baron. Österrikisk diplomat, anstäld i Stockholm, Köpenhamn, Lissabon samt vid åtskilliga tyska hof. S. 104.

Bischofswerder, Hans Rudolf von, baron. Generallöjtnant, konung Fredrik Wilh. II:s af Preussen gunstling, beryktad för sina förbindelser med Rosenkreutzar-orden och för sitt förderfliga inflytande hos konungen. S. 6, 10, 12, 104.

Blixen-Finecke, Carl Philip von, friherre. F. d. generalmajor i svensk tjenst, godsegare på Fyen i Danmark, sedermera generallöjtnant och serafimerriddare. S. 122, 161. Hans son, **Conrad Fredrik Christian v. Bl.-F.,** officer i svensk tjenst, sedermera kammarherre. S. 122.

Björnstjerna, Magnus Fredrik Ferdinand. Major vid Vestmanlands reg:te; sedermera general, excellens, serafimerriddare, friherre och grefve. Tapper krigare, äfven mycket använd i diplomatiska värf; bekant såsom politisk och memoir-författare. S. 254, 362.

Blome, Otto von, friherre, sedan grefve. Dansk diplomat, länge verksam i S:t Petersburg, geheime-konferensråd, generallöjtnant. S. 325, 358—9.

Blomstedt, Johan Christian. Kapten vid arméens flotta; slutligen kommendörkapten. S. 279.

Blücher, Gebhardt Leberecht von, sedermera Fürst v. **Wahlstatt.** Berömd preussisk fältherre, en af hjeltarne i Tysklands strid mot Napoleon, jemte Wellington segraren vid Waterloo; fältmarskalk. S. 108.

Bodisco, Andrei. Rysk diplomat, legationssekreterare, sedan minister i Stockholm; generalmajor. S. 229.

Bohlen, Fredrik Ludvig von, tysk riksgrefve. Hofmarskalk vid kur-hessiska hofvet; tillhörde en i Pommern bosatt familj af detta namn. S. 20.

Boissy. Fransk emigrant, kammarherre vid preussiska hofvet. S. 15.

Boije, Eric Gustaf, friherre. Landshöfding i Jönköpings län, förut öfverste och general-adjutant. S. 113.

Boije, Gustaf Reinhold, friherre. Öfverstelöjtnant och öfveradjutant, sedermera generallöjtnant, tapper krigare; måste för ekonomiskt obestånd lemna Sverige. S. 94.

Boije, Johan Ludvig (Johansson), friherre. Revisions-sekreterare; under Carl Johans regering bekant såsom riksdagstalare och politiker. S. 242—4.

Digitized by Google

Bois de la Mothe, markisinna. S. 191.

Bombelles, Louis-Philippe de, grefve. Österrikisk diplomat, son till den i D. I omnämnde; anstäld i Berlin, Köpenhamn, Dresden, Schweiz och Italien. S. 359—60.

Bonaparte. Se: **Napoleon I.** M:me **Bonaparte.** Se: **Josephine.**

***Bonde, Carl Göran.** S. 63, 311.

Bohnsack (orätt stafvadt **Bonsac), Johan Peter Julius.** Någon tid svensk v. konsul i Lissabon. S. 173.

***Borgenstjerna, Carl.** S. 121, 139.

Borstel. Möjligen **Hans Fr. H. v. B.,** preussisk kavalleri-general. S. 7.

***Bose (Bohse), Friedrich Wilhelm von.** S. 4, 129.

Bourdeaux. Holländsk chargé d'affaires i Berlin, sedermera holländsk minister i Köpenhamn. S. 32—3.

Bourgoing, Jean François de, baron. Fransk diplomat under kejsardömet, anstäld i Hamburg, Madrid och Dresden; äfven bekant som historisk författare. S. 128—9.

Bourke, Edmund. Dansk diplomat af irländsk härkomst; anstäld i Warschau samtidigt med v. Engeström, derefter i Neapel, Stockholm (1797—1801), Madrid, London och Paris. S. 43.

Bourrienne, Louis Antoine Fauvelet de. Fransk diplomat och politiker, anstäld i Hamburg 1804—13; sedermera postdirektör och polisprefekt i Paris. Äfven bekant såsom memoirförfattare. S. 108, 129.

***Brahe, Magnus (Eriksson).** S. 142—3, 156, 209—15, 342.

Brahe, Magnus, grefve. Den föregåendes son; kabinettskammarherre och löjtnant vid lifgardet till häst; sedermera generallöjtnant och serafimerriddare, riksmarskalk. Bekant för den ynnest, hvarmed han omfattades af Carl XIV Johan under dennes senare lefnadsår. S. 253.

Brandel, Genseric. Svensk diplomat, legationssekreterare i Petersburg; slutligen envoyé i Berlin. S. 99, 193.

Branting, Johan Gustaf. Kammarråd. S. 287.

***Bray, Frédéric Gabriel de.** S. 65, 84, 90—1.

Bressac. Fransk partigängare och spion. S. 34, 37—8.

***Breteuil, Louis Auguste le Tonnelier de.** S. 70.

Breza, Stanislas de. Polsk politiker, anstäld i sachsisk tjenst såsom minister och statssekreterare. S. 129.

Bring, Ebbe Samuel. Professor i historia vid universitetet i Lund. S. 302.

Brinkman, Carl Gustaf von. Legationssekreterare i Berlin; sedermera minister derstädes och i London, kammarherre, någon tid t. f. hofkansler, friherre. Bekant såsom vitter författare och samlare. S. 23, 64, 67, 71—2, 79—80, 82—4, 86, 91, 107—8, 135, 162, 242, 309—18.

Brinkman, Gustaf Anton af. Den föregåendes kusin, (titulär) lagman, bondeståndets sekreterare 1812, slutligen landshöfding i Blekinge. S. 196.

Bristol, Frederick Augustus, lord. Biskop af Londonderry. S. 13—14.

Digitized by Google

***Brockhausen.** S. 5.
Broglie, Maurice Jean Madeleine de, prins. Abbé, domprost i Posen. Återvände under kejsardömet till Frankrike, blef biskop af Acqui (Piemont) och sedermera i Gent; men råkade såsom strängt ortodox och ultramontan i tvistigheter med statsmyndigheterna, samt blef slutligen afsatt från sitt embete och landsförvist. S. 15.
Broglie, Victor François de, hertig. Fransk maréchal de camp; en af Frankrikes skickligaste generaler under Ludvig XV:s tid. Deltog såsom emigrant i fälttåget i Champagne 1792, och lefde sedermera i Düsseldorf och i Pyrmont, samt en kortare tid i Ryssland. S. 10, 15.
Bronikowski, fru **von.** S. 7.
Brühl, Hans Moritz von, grefve. Preussisk infanteri-öfverste, general-intendent för väganläggningar i Chur-Mark. S. 72.
Brunswik, Ludvig Ernst, hertig af. Holländsk generalfältmarskalk, förmyndare för arfståthållaren Vilhelm V af Nederländerna, efter dennes moders, prinsessan Annas af England, frånfälle. S. 78.
***Bruse, Henrik Adolf von.** S. 208—9.
Bruzelius, Anders Gustaf. Tjensteman vid tullverket; slutligen bevaknings-inspektor vid tullkammaren i Askersund. S. 164.
Bugge, Peter Olivarius. Biskop öfver Throndhjems stift; framstående politiker, storthingsman och president i odelsthinget 1815. S. 283.
Bull, Niels Rosing. Kyrkoherde i Stören i Norge. S. 279.
Bülow, Franz Christopher von. Generaladjutant hos kronprinsen Fredrik af Danmark, kammarherre; sedermera generallöjtnant. S. 98.
Bunge, Carl, friherre. Öfverste, sedermera generalmajor, slutligen svensk minister i Wien. S. 38.
Böckman, Gudmund Olof. Öfverstelöjtnant vid Elfsborgs regemente. S. 110.
Börtzell, Johan Abraham. Statssekreterare, sedermera vice-president i kammar-kollegium. S. 149, 189—90, 220—1, 285.
Cabre, Auguste de, baron. Fransk diplomat, chargé d'affaires i Stockholm, sedermera franskt sändebud vid hofvet i Cassel. S. 200—1.
Cadore, hertig **de.** Se **Champagny.**
***Caillard, Antoine Bernard.** S. 10, 32, 34.
Camps, Louis. Förste adjutant hos Carl XIV Johan, hans handsekreterare och följeslagare under fälttåg och resor, af fransk härkomst; slutligen generalmajor. S. 220, 254.
Caraccioli, Louis Antoine. Fransk författare, bekant för sina anonymt utgifna »Lettres intéressantes du pape Clément XIV». S. 316.
***Caraman, Victor Riquet.** S. 15, 49, 61.
Cardell, Carl von. Öfverste och chef för Wendes artilleriregemente, sedermera generalfälttygmästare, friherre och generallöjtnant; tapper, men rå krigare. S. 109—11, 224, 254. Hans hustru **Carolina Fliess,** dotter af en bankir i Berlin. S. 110.

Digitized by Google

Carl XIII (Carl, hertig af Södermanland). S. 29, 38, 40, 100, 104, 113, 126, samt kap. IX—XI, samt början af kap. XII.

Carl XIV Johan (Carl Johan, kronprins). Jfr **Bernadotte.** Se vidare kap. X—XII och dithörande bilagor.

Carl August. Kronprins af Sverige. S. 135, 141—3, 148—50, 157, 162—3, 166, 180, 325, 341.

Carlén, Jonas Peter. Tullinspektor i Stockholm. S. 220.

Carysfort, John Joshua Proby, earl. Engelsk diplomat, sändebud i Berlin, sedermera i Petersburg, slutligen engelsk generalpostdirektör; äfven bekant såsom vitter författare. G. m. Elisabeth Grenville, syster till Englands utrikesminister, lord Grenville. S. 56, 58—9.

***Casström, Samuel Niklas.** S. 3, 31, 39, 44, 64, 233—4, 285.

Castel-Alfer, Amico de, grefve. Italiensk diplomat; Sardiniens minister i Berlin under längre tid, sedermera i Neapel. S. 65, 66.

Castlereagh, Henry Robert Stewart, viscount, sedermera markis of Londonderry. Bekant engelsk statsman, chef för torypartiet, under åren 1812—22 engelsk utrikesminister. Ryktbar för sitt underkufvande af Irland och för sin verksamhet vid koalitionen mot Napoleon. S. 226.

***Catharina II,** kejsarinna af Ryssland. S. 5, 14, 32, 34, 47, 61.

Cathcart, William Shaco, lord-viscount. Engelsk general-löjtnant och vice-amiral, chef för expeditionen mot Danmark 1807. Sedermera engelskt sändebud till Sverige och Ryssland, den verksammaste af Englands diplomater under kriget mot Frankrike 1813, under hvilket han åtföljde de allierades högqvarter; slutligen engelsk minister vid tyska förbundsdagen. S. 116, 201.

Cederhielm, Germund Ludvig, friherre, sedan grefve. Öfverstekammarjunkare och guvernör för prins Oscar, sedermera excellens och serafimerriddare. S. 45, 206, 210, 222, 291.

Cederström, Bror, friherre. General-löjtnant och serafimerriddare, inspektör öfver pommerska kavalleriet och artilleriet, president i krigskollegium; omfattades med mycken ynnest af Gustaf IV Adolf. S. 74, 86, 114. Hans hustru, grefvinnan **Christina Charlotta Mörner.** S. 131.

Cederström, Gustaf Albrecht Bror, friherre. Den föregåendes son, öfverste och chef för skånska husarregementet; sedermera general-löjtnant, serafimerriddare och statsråd. S. 131.

Cederström, Jakob, friherre. Löjtnant; sedermera öfverste i arméen, landshöfding på Gotland, general-major, president i kammar-kollegium. S. 138, 238.

***Cederström, Olof Rudolf.** S. 146, 163, 185, 246.

Champagny, Jean Baptiste Nompère de, hertig af **Cadore.** Fransk diplomat under första kejsardömet, Napoleon I:s utrikesminister 1807—11; sedermera general-intendent för stats-domänerna och under restaurationen pär af Frankrike. S. 137, 179, 324, 329.

Chateaubriand, François-René, vicomte **de.** Ryktbar fransk författare

Digitized by Google

under restaurationen, använd såsom diplomat i Berlin och London, samt någon tid fransk utrikesminister. S. 224.

Chevalier, fru. Skådespelerska. S. 16.

***Chlapowski, Johan Drya.** S. 3, 39.

Christian VII. Konung af Danmark. S. 26.

Christian Fredrik. Prins af Danmark, sedan konung af Norge, slutligen konung Christian VIII af Danmark. S. 98, 219, 226, 229, 247, 275, 362, 370, 375. Hans gemål (i första giftet) **Charlotte Friederike,** prinsessa af Mecklenburg-Schwerin. S. 98.

Christie, Vilhelm Frimann Koren. Norsk politiker, sekreterare vid riksförsamlingen på Eidsvold, president i storthinget 1814, 15 och 18; stiftsamtmand i Bergen; äfven känd som antiqvarisk samlare och skriftställare. S. 271.

***Christina.** Drottning af Sverige. S. 108.

Clarke, Henri Jacques Guillaume, hertig af **Feltre.** En af Napoleons utmärktaste generaler, krigsminister 1807—14. Under restaurationen äfven någon tid krigsminister, pär och marskalk af Frankrike. S. 179.

***Cobenzl, Johan Filip von.** S. 61.

Collett, Otto. Sedermera (titulär) öfverkrigskommissarie; sista chefen för det stora 1820 upphörda handelshuset Collett & Sön. S. 247. Hans moder, **Marthine Christine Collett, f. Eliesen,** enka efter John Collett på Ulevold, s. st.

Constantin. Storfurste af Ryssland. S. 360.

Correa, chevalier **de.** Portugisisk diplomat, anstäld i Berlin; förut (under förmyndareregeringen) anstäld i Stockholm. S. 65.

Crawford, James, baronet. Engelsk resident i Hamburg och Hansestäderna. S. 75.

Crawford. Möjligen **Vincent Cr.** (se D. I). S. 21—3.

Cronstedt, Adolf Fredrik Ulrik, grefve. Landshöfding i Gefleborgs län 1781—1813. S. 375.

Cronstedt, Claes August, grefve. Öfverste i flottornas generalstab, adjutant hos Carl XIV Johan, sedermera kontre-amiral och chef för sjöförvaltningen. S. 276.

Cronstedt, Johan Adam, grefve. Den föregåendes broder; generallöjtnant och landshöfding i Östergötlands län. Tapper krigare, som utmärkt sig i finska krigen 1788—90 och 1808. S. 183, 257, 376.

Cumberland, Anne Lutret, hertiginna af. Enka efter konung Georg III:s broder Henrik Fredrik, hertig af Cumberland; dotter af earl Simon af Carhampton; förut g. m. Christopher Horton. S. 4, 19, 20, 22, 26.

Czartoryski, Adam (d. y.) furste. Kejsar Alexanders vän, och någon tid hans utrikesminister, chef för undervisningsväsendet i Polen. Under kejsar Nicolai frihetsfiendtliga regering slöt Cz. sig till det polsktpatriotiska partiet, blef president i polska nationalregeringen och måste

Digitized by Google

slutligen begifva sig i landsflykt. Det i texten omnämnda Pulawy var furst Cz:s egendom, hvarest kejsaren då vistades. S. 89. Hans syster, furstinnan **Maria Anna Czartoryska,** förut g. m. hertig **Ludvig af Würtemberg.** S. 89.

Czerebzoff. Kejserlig rysk kammarherre. S. 60.

Dampmartin, Anne-Henri. Fransk emigrant; öfverste, bekant såsom författare till »Quelques traits sur la vie privée de Fred. Guillaume II, roi de Prusse». Under kejsardömet återvände han till Frankrike och blef chef för censuren. S. 10.

Danckwardt, Magnus Georg. Tjensteman i konungens kansli, slutligen statssekreterare. S. 287.

Danielsson, Anders. Riksdagsman i bondeståndet vid alla riksdagarne 1815—35, hufvudman för oppositionen inom detta riksstånd, och såsom sådan en af de mest bemärkta personer inom dess parlamentariska historia. S. 260.

Dedel, Salomon van, friherre. Holländsk diplomat, sändebud i Stockholm, sedan i Madrid, slutligen i London. S. 256, 271. Hans hustru, **Catharina Schimmelpenningk.** S. 255.

Dedem, Anton Boudeween Gijsbert van, friherre. (I texten orätt **Deden).** Holländsk diplomat; sedermera general i fransk tjenst, under restaurationen generallöjtnant. S. 83.

De Geer, Carl, friherre. Kammarherre, bekant oppositionsman vid 1789 års riksdag. S. 210.

De Geer, Carl, friherre, sedan grefve. Den föregåendes son, öfverstekammarjunkare, serafimerriddare och excellens. Landtmarskalk vid 1823 års riksdag; bekant för den värdighet och det orubbliga lugn, hvarmed han ledde dess ofta stormiga förhandlingar. S. 294, 297.

De Geer, Vilhelmina, fröken. Den föregåendes syster, sedermera g. m. grefve Carl Edvard Gyldenstolpe. S. 27.

De la Gardie, Axel Gabriel, grefve. Landshöfding i Kristianstads län 1811—38, förut öfverste. S. 188, 376—7.

De la Gardie, Jacob Gustaf, grefve. Den föregåendes broder; generalmajor, använd i diplomatiska beskickningar till Wien och Madrid, sedermera serafimerriddare, excellens, general, öfverste-marskalk m. m. Bekant såsom politisk person, mecenat och samlare. Misstänkt för gustavianska sympatier, betraktades De la Gardie af Carl Johan med oblida ögon under dennes första år i Sverige. De la Gardies bref till v. Engeström, förvarade i E. S., visa huru han i statsministern egde en välvillig förespråkare, som mer än en gång afledde hotande oväder. S. 40, 150, 152, 184, 257, 282, 369.

De la Grange, Johan Georg, friherre. Landshöfding i Kalmar län, generalmajor. S. 295.

Delbrück, Johann Friedrich Gottlieb. Lärare för kronprinsen af Preussen, sedermera konung Fredrik Vilhelm IV, på hvars utveckling han ut-

Digitized by Google

öfvade stort inflytande; (titulärt) geheime-regierungsrath, sedermera superintendent i Zeitz; äfven känd såsom teologisk författare. S. 72.

Dembowski. Polsk adelsman, förmodligen tillhörande samma slägt som de från Napoleons krig bekanta bröderna Dembowski. Tvenne författare af detta namn från början af århundradet hafva en plats i Polens literaturhistoria. S. 88.

Dernath, Magnus C. von, grefve. Dansk diplomat, sändebud i Sverige 1810, sedermera i Sachsen, slutligen i Spanien. S. 165—6, 177, 335—8.

Desaugiers, Auguste Felix. Fransk diplomat, legationssekreterare i Köpenhamn, sedermera chargé d'affaires i Stockholm, derefter generalkonsul i Danzig. Broder till den bekante skalden af samma namn. S. 162, 177.

Desideria. Kronprinsessa, sedan drottning af Sverige, Carl XIV Johans gemål. S. 123, 186.

Dessau, Leopold Friedr. Franz, furste af **(Anhalt-Dessau).** S. 3.

Dickson, Archibald. Engelsk sjöofficer, slutligen amiral och baronet. S. 120, 339.

Didelôt, Charles François, baron **de.** Fransk diplomat, minister i Köpenhamn; sedermera prefekt i departementet Aube i Frankrike. S. 122.

Dolgorucki, Georg, furste. Rysk generallöjtnant, mycket använd i diplomatiska beskickningar. I Köpenhamn underhandlade han å kejsar Alexanders vägnar 1813, men öfverskred sina instruktioner, i det han försäkrade om kejsarens afsigt att åt Danmark bibehålla Norge, och blef derföre rappellerad. S. 348.

Dolgorucki, furste, bosatt i Berlin 1800 (möjl. densamme). S. 60—1, 87. Hans gemål, f. **Bariatinski.** S. 58, 61.

Dombrowski, Jan Henryk. Ryktbar polsk general i Napoleons armé, anförare för de polska legionerna under fälttågen i Italien, Tyskland och Ryssland. Återvände efter Napoleons fall till Polen och blef rysk general. S. 126. Hans hustru, s. st.

Dorset, John Frederick, hertig af. Ambassadör vid franska hofvet, lord-lieutenant i Kent. Hans gemål, **Arabella Diana Cope,** omgift med Charles Edward Withwort. S. 61.

Dorville. Löjtnant vid Möllendorffska regementet. S. 58.

Dorville. Fältmarskalken Möllendorffs adjutant. S. 100.

Dreyer, Christopher Wilhelm von. Dansk diplomat, länge verksam i Paris under kejsardömet; geheime-konferensråd. S. 177, 329.

Drummond, William. Engelsk diplomat, anställd i Konstantinopel, ryktbar fornforskare och författare i vetenskapliga ämnen; äfven vitterlekare. S. 72.

Dücker, Carl, grefve. Major, godsegare i Skåne. S. 120. Hans hustru, grefvinnan **Eva Margaretha Wrangel af Sausis,** s. st.

***Dumouriez, Charles François Duperrier.** S. 108.

Du Puy, Jean Baptiste Eduard Louis Camille. Kapellmästare och skåde-

Digitized by Google

spelare vid kongl. teatern i Stockholm, af schweizisk härkomst, (titulär) professor. Utmärkt sångare och musiker. S. 244.

Durham. Engelsk amiral. S. 339.

Duroc, Michel, hertig af **Friaul.** Berömd fransk general, Napoleon I:s förtrogne vän, adjutant och öfverstemarskalk, ofta använd i diplomatiska beskickningar och fredsunderhandlingar. Ledsagade kejsaren under de olyckliga fälttågen 1812 och 1813 och stupade i Oberlausitz sistnämnda år vid kejsarens sida. S. 62, 72, 87, 159, 179, 328—9.

Duwall, Johan Didrik, friherre. Generallöjtnant; landtmarskalk vid 1786 års riksdag, vid hvars slut han utnämndes till serafimerriddare. S. 179.

Döbeln, Georg Carl von, friherre. Generallöjtnant, ryktbar fältherre under finska kriget 1808—9, segraren vid Jutas. S. 148—9, 330. Hans hustru, **Christina Carolina Ullström,** från hvilken han straxt efter vigseln blef lagligen skild. S. 148. Hans son **Napoleon,** slutligen kapten, den siste af friherrliga ätten **v. D.,** s. st.

Eckartstein, Carl von. Kammarherre vid preussiska hofvet. S. 311.

Eckstedt, Elias von. Landshöfding i Vermland, förut major vid Vermlands fältjägare-reg:te; stupade vid Medskog 1814. S. 218, 270.

***Edelcrantz, Abraham Niclas (Clewberg).** S. 107, 189.

Edelcreutz, Daniel (Ahlberg), adlad och baron. Underståthållare i Stockholm; landshöfding i Stockholms län, någon tid t. f. öfverståthållare. S. 332.

Edman, Johan Erik. Kammarråd, någon tid t. f. landshöfding i Göteborgs län under grefve Rosens tjenstledighet; skicklig embetsman. S. 285.

Ehrenborgh, Casper Vilhelm Michael, friherre. Statssekreterare vid kammarexpeditionen, sedermera president i hofrätten öfver Skåne och Blekinge. S. 286—8, 293.

Ehrengranat, Carl Aron. Andre sekreterare i kabinettet, kammarjunkare, sedermera kabinettssekreterare. S. 121.

***Ehrenheim, Fredrik Vilhelm.** S. 29—31, 35, 40, 44—5, 51—7, 61—3, 66—7, 81—5, 98, 100, 103, 107, 114—5, 128, 132, 308—13.

Ehrenheim, Johan Ludvig. Den föregåendes äldre broder, vice-president i Svea hofrätt 1805—26. S. 140.

Ehrenkrook, Carl. Öfverste för lifgardet, hvilket han kommenderade revolutionsdagen d. 19 Aug. 1772; sedermera generalmajor, friherre, slutligen generallöjtnant. S. 133.

***Ehrensvärd, Carl August.** S. 311.

Ekelund, M. L. Brukspatron och grosshandlare i Norrköping; riksdagsman borgarståndet vid flera riksdagar. S. 291.

Elers, Eggert. Krigsjustitiarie för flottornas ärenden, ledamot af krigshofrätten; sedermera ledamot af förvaltningen af sjöärendena. S. 234—5.

Elgin, Thomas Bruce, lord. Engelsk diplomat, anstäld i Berlin, förut vid österrikiska hofvet och derefter i Constantinopel. Mest bekant

Digitized by Google

såsom samlare af de berömda grekiska skulpturverk, som genom benämningen »Elgin marbles» gjort hans namn odödligt. S. 32.

Elliot, Hugh. Bekant engelsk diplomat, underhandlare i Sverige under Gustaf III:s krig med Danmark 1788, sedermera anstäld i Dresden. S. 4.

Eltz, Emmerich von, grefve. Österrikiskt »Reichshofrath u. Kämmerer», kejserligt sändebud vid kurfurstliga hofvet i Dresden 1793—1801; sedermera i Madrid. S. 4.

Engelbrechten, Herman Fredrik Christian von. Öfverste och sekundchef för Göta garde, sedermera generallöjtnant; gick efter Pommerns afträdande i preussisk tjenst såsom chef för det efter honom benämda Engelbrechtenska reg:tet. Äfven använd i diplomatiska beskickningar. S. 103.

Engelhart, Johan Henrik. Medicine professor i Lund, kongl. lifmedikus, sedermera prost och kyrkoherde i Fellingsbro. Engelharts senare vandel visade nogsamt, att v. Engeström haft rätt i sina betänkligheter mot dennes befordran till presterligt embete. S. 258.

***Engeström, Adolf von.** S. 42, 84, 113.

Engeström, Dorothée von. Författarens yngsta dotter, sedermera g. m. frih. Stierneld. S. 246, 293, 304.

Engeström, Euphemie von. Författarens äldsta dotter, död ogift vid 23 års ålder. S. 117, 120, 209, 213, 245, 248, 304.

***Engeström, Gustaf von.** S. 42.

Engeström, Gustaf Stanislas von, baron, sedermera grefve. Författarens son, officer i svensk, sedermera i preussisk tjenst. S. 112, 136, 229, 253, 295—6, 304.

***Engeström, Johan von.** S. 31, 313.

Engeström, Johan Mathias von. Författarens brorsson, (titulär) häradshöfding, godsegare i Upland. S. 174.

Enghien, Louis Antoine Henri de Bourbon d', hertig. Bekant såsom tapper krigare i emigranternas armé under revolutionskrigen; lefde sedan såsom privatman i Ettenheim i. Baden. Misstänkt för delaktighet i Pichegru's sammansvärjning, blef han utan dom och ransakning afrättad på Napoleons befallning. S. 78, 80.

Entraigues, Emmanuel Louis Henri de Launez d', grefve. Känd såsom en af de ifrigaste partigängarne mot franska revolutionen och kejsardömet. Såsom diplomatisk agent var han verksam i Ryssland, Wien och London; författade häftiga stridsskrifter mot Napoleon, egde stort inflytande i England och blef kejserligt ryskt hofråd. Mördad i London 1812. S. 108.

Ephraim. Agent åt preussiska regeringen, af judisk härkomst. S. 55.

***Essen, Hans Henrik von.** S. 74—5, 104—10, 141, 144, 160—2, 169—70, 179, 219, 222, 227, 247, 251—2, 269, 327, 329, 341.

***Eybenberg, Juliane von.** (Se D. I under **Reuss**). S. 33.

Fagel. Möjligen holländaren **Robert v. F.,** tapper krigare, som utmärkte

Digitized by Google

sig under krigen mot franska revolutionens arméer 1793 och 1794; sedermera general, nederländskt sändebud i London, slutl. i Paris. S. 22.

Fasting, Thomas. Norskt statsråd, kommendör i flottan. S. 276.

Faudel. Geheimeråd; tysk diplomat, ministerresident i Berlin för åtskilliga af de mindre hofven i Tyskland. S. 56, 91 2, 317.

Faxe, Vilhelm. Biskop öfver Lunds stift, Lunds universitets prokansler. S. 301.

Feltre. Se **Clarke.**

***Ferdinand.** Prins af Preussen. S. 32, 66, 93. Hans *gemål. S. 93.

Fersen, Fabian Reinhold von, grefve. Öfverstekammarherre, excellens, sedermera serafimerriddare; nedlade efter sin broders grefve Axel Fersens mord sin befattning. S. 152—4, 156. Hans grefvinna, **Lovisa Sophia Piper,** öfverhofmästarinna hos drottningen, s. st.

***Fersen, Hans Axel von.** S. 20—5, 42, 46, 62, 101, 109, 142—3, 152, o. f: 191, 217, 236, 252, 330—3.

***Finck von Finkenstein.** S. 30, 34, 46—8, 72.

***Fleming af Leibelitz, Claes.** S. 146, 151—2, 154, 163—4, 167, 179—81, 189, 208, 210, 212—4, 220—1, 223, 230, 252, 269, 285, 288.

Fock, Berndt, friherre. Landshöfding i Upsala län, generaladjutant, (titulär) president. S. 268.

Fock, Henrik Vilhelm, friherre. Andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen, kammarherre. S. 236, 276.

Fock, Per Adolf, friherre. Den föregåendes fader; tjenstgörande förste hofmarskalk hos konung Carl XIII. S. 284.

Forsell, Carl Gustaf, (adlad **af F.).** Major i arméen, adjutant hos kronprinsen Carl August, sedermera hos Carl Johan, slutligen öfverste i arméen och öfverdirektör vid landtmäterikontoret. Bekant såsom statistiker och utgifvare af svenska kartor. S. 150—1.

Forselles, Fredrik Johan af. Major, ordonnansofficer hos kronprinsen; blef med anledning af det ofvan omförmälda bref skild från sin befattning, och lefde sedermera bosatt i Finland. S. 236.

Foster, Augustus John. Engelsk diplomat, använd vid beskickningar till de nordiska hofven; längre tid anstäld i Köpenhamn, sedermera engelsk envoyé vid sardinska hofvet. S. 162, 225—7, 292—3, 363—4.

Fournier, J. A. Fransk handlande, någon tid bosatt i Göteborg, sedermera i Paris; prinsens af Ponte-Corvo ombud vid tronföljarvalet 1810. S. 173—6.

Foy. Engelsk konsul i Sverige. S. 162.

Franchimont, m:lle de. S. 21.

Franz II, kejsare af Österrike. S. 26, 89, 96, 108.

***Fredrik II.** Konung af Preussen. S. 26, 47, 84, 92, 96, 99.

***Fredrik (VI).** Kronprins, sedermera konung af Danmark. S. 98, 131, 161, 165, 168, 171, 177, 229, 292, 274, 289, 323, 335—8, 360, 362, 364. Hans gemål, **Marie Sophie Frederike,** f. prinsessa af Hessen. S. 98.

Digitized by Google

***Fredrik August.** Kurfurste, sedan konung af Sachsen. S. 5, 125.

***Fredrik Vilhelm II.** Konung af Preussen. S. 6—16, 26, 365—6.

***Fredrik Vilhelm III.** Kronprins, sedermera konung af Preussen. S. 12, 16, 26—7, 33, 36, 41, 50, 55, 57, 60—3, 66, 70, 81—2, 86—9, 92, 94—5, 107, 119.

Fredrika Dorothea Vilhelmina. Drottning af Sverige, Gustaf IV Adolfs gemål. S. 17, 20, 42, 79, 81, 85, 139—40.

Frenkel. Bankir i Berlin. S. 90, 124.

Friaul, hertig af. Se **Duroc.**

Friesendorff, Carl Gustaf, friherre. Ryttmästare vid lifgardet till häst, sedermera major och öfverste i arméen. S. 154.

Fromm, m:lle. Prins Louis Ferdinands af Preussen älskarinna, moder till hans tvenne barn, hvilka efter hans död upphöjdes i adligt stånd under namnet Wildenbruch. S. 95.

Funck, Johan Thure, friherre. Löjtnant, bekant för sitt excentriska väsen och uppbrusande lynne. S. 166. (Det derstädes (i noten) efter Biogr. Lex. XIV: 350 anförda uppträdet mellan Funck och v. Engeström finnes utförligare berättadt i Biogr. Lex. Ny följd IV: 155, men kan svårligen förenas med uppgiften i texten).

Gahn af Colquhoun, Carl Pontus. Öfverste för Dalregementet, generalmajor, slutligen ordförande i krigshofrätten. S. 218, 270.

Gahn, Henrik. Den föregåendes broder, bekant läkare och naturforskare, hedersledamot af collegium medicum. S. 192.

Gambier, James. Engelsk vice amiral af blåa flaggan, befälhafvare öfver engelska flottan mot Danmark 1807; sedermera pär af England. S. 116.

Gartz, Claes. Tjensteman i kongl. maj:ts kansli; slutligen förste expeditionssekreterare och kansli-presidentssekreterare. S. 44.

Gauffreton de Gorce. Fransk emigrant i Pyrmont. S. 15.

Gedde. Kapten i dansk tjenst. S. 121—2.

Gegerfelt, Georg Samuel von. Sjöofficer, slutligen kommendör på arméens flottas reservstat. S. 120.

Geijer, Carl Emanuel, (adlad **von G.**) Ryttmästare och kommendant i Helsingborg, sedermera öfverste och ståthållare på Herrevadskloster. v. G. insände såsom kommendant i Helsingborg en mängd rapporter rörande förhållanden i Skåne och Danmark, hvilka förvaras i E. S. S. 187.

Gentz, Friedrich von. Bekant tysk politiker, anställd i preussiska, sedermera i österrikiska kansliet, under en senare tid ryktbar såsom en af den europeiska reaktionens talangfullaste försvarare. Produktiv författare af politiska, diplomatiska och historiska skrifter. S. 58.

***Georg III,** konung af England. S. 17, 26, 50.

Gérard, Etienne Maurice, sedermera grefve. Fransk general, en af de utmärktaste fältherrarne i Napoleons armé, länge anställd såsom Bernadottes adjutant. Uppgiften i texten, att han stupat vid Lützen, är oriktig: han

Digitized by Google

blef der svårt sårad, men deltog i krigen 1814 och 1815; var under restaurationen någon tid landsförvisad, men blef under Juli-monarkien krigsminister och marskalk af Frankrike. S. 174.

Gerdes. F. d. löjtnant vid landtvärnet. S. 256.

Golowkin. Rysk grefve; vistades i Berlin. S. 72. Hans dotter (?) s. 30.

Goltz. Möjligen grefve **August von der G.** Preussisk utrikesminister efter freden i Tilsit; sedermera öfverhofmarskalk och statsråd; möjligen äfven **Carl Franz von der G.**, generallöjtnant, någon tid krigsminister. S. 124.

Gram, Edvard. Svensk generalkonsul i Köpenhamn, kommerseråd. S. 274.

Granberg, Per Adolf. Sekreterare i kongl. landtbruks-akademien, produktiv vitter författare, prisbelönt af sv. akademien; äfven författare till åtskilliga historiska arbeten. S. 287.

Grandjean, Charles Louis Dieudonné, baron **de.** Fransk general i Napoleons armé, utmärkte sig under fälttågen i Spanien och Ryssland. S. 106.

Grelet. S. 22.

***Grenville, William Wyndham.** S. 56.

Grewesmöhlen, Carl August. Öfverdirektör vid landt-tullverket, men vid landt-tulluppbördens afskaffande skild från denna befattning. Förvärfvade såsom publicist och pamflettskrifvare en föga afundsvärd ryktbarhet, blef förklarad ärelös och landsförvist, samt lefde sedan i Norge. Från sin hustru (s. 243) blef han skild, innan han lemnat Sverige. S. 164—6, 190—2, 216, 218, 231, 237, 311—13, 356.

Grouvelle, Philippe Antoine. Fransk politiker, känd såsom ifrig revolutionsman; afkunnade i egenskap af sekreterare hos verkställande rådet Ludvig XVI:s dödsdom. Kort derefter franskt sändebud i Köpenhamn (samtidigt med v. Ehrenheim); återvände till Frankrike, blef deputerad, samt gjorde sig känd såsom historisk och vitter författare. S. 52.

Grua, Hieronymo de la. Spansk diplomat, sändebud i Stockholm, sedermera i Italien. S. 43.

Gualtieri. Konung Fredrik Vilhelm II:s gunstling och adjutant, sedermera använd såsom diplomat, sändebud i Madrid. S. 11.

Guillotin, Joseph Ignace. Fransk läkare, guillotinens uppfinnare. S. 3.

Guitzow. Preussisk major. S. 97.

Gustaf III. Konung af Sverige. S. 4, 68, 119, 133, 172, 217, 269, 307.

Gustaf IV Adolf, konung af Sverige. Se kap. VII—VIII jemte dithörande bilagor, samt s. 138—41, 180, 321—3, 333—4, 339.

Gyldenstolpe, Carl Edvard, grefve. Kammarherre, sedan öfverstekammarjunkare och sekreterare vid K. M. orden; serafimerriddare. S. 27.

Gyldenstolpe, Charlotta Aurora, grefvinna, f. **De Geer.** G. m. sedermera landshöfdingen grefve Nils Gyldenstolpe, men blef från honom skild och omgift med h. exc. grefve Wetterstedt. Statsfru hos drottning

Digitized by Google

Fredrika, sedan öfverhofmästarinna hos enkedrottning Hedvig Charlotta. S. 75.

Gyllenborg, Fredrik, grefve. Justitieråd, sedan justitiestatsminister och serafimerriddare; allmänt aktad såsom skicklig och rättrådig embetsman. S. 147—8, 171, 230, 252, 273, 285, 287.

Gyllenkrook, Johan Göran. F. d. kapten vid lifgrenadierregementet med majors afsked. S. 295—6.

***Gyllensköld.** Se D. I: **Brelin.** S. 242.

Görtz, Carl Heinrich von, grefve. Sachsiskt sändebud vid hofvet i Berlin, sedermera vid förbundsdagen i Frankfurt. S. 91.

Hagen, baron **von.** Möjligen **Christ. Fr. W. v. Hagen,** som vid denna tid var preussiskt geheimeråd och föredragande för finansärenden. S. 84.

Hagerup, Mathias. Krigsråd, expeditionssekreterare, anstäld vid norska statsrådsafdelningen i Stockholm. S. 276, 281.

Hagström. Kammarjungfru hos friherrinnan Oxenstjerna. S. 255.

Hahn. Kammarherre vid Fredr. Vilhelm II:s hof. S. 11.

Hahn-Basedow, Friedrich von, tysk riksgrefve. »Erbland-marschall» för Stargard. S. 11.

***Hailes, Daniel.** S. 43.

Hallqvist, Per Erik. Borgmästare i Stockholm, riksdagsman för hufvudstaden. I denna egenskap kunde han anses hafva anspråk på hedersplatsen såsom talman i borgarståndet. S. 166.

***Hardenberg, Carl August von.** S. 82—3, 87, 90, 124, 227.

Harrowby, Dudley Ryder, earl. Engelsk statssekreterare för utrikes ärenden, sedermera sändebud till Berlin, derefter president i rådet. Framstående parlamentstalare och statsman. S. 79.

Hartmansdorff, Jakob August von. Expeditionssekreterare, sedermera statssekreterare för ecklesiastikärenden, slutl. president i kammarrätten; skicklig embetsman och framstående konservativ politiker. S. 386.

Hatzfeld, Hugo Franz von, grefve. Kurmainziskt geheimeråd och minister i Berlin. S. 32, 59, 96.

Haugwitz, Heinrich Christian Curt von, grefve. Preussisk diplomat och statsman, kabinettsminister och ledare af Preussens utrikes politik 1793—1806. S. 7, 12, 30, 33—4, 37, 41, 51, 55, 58—60, 63, 67, 73, 91—6, 311.

Haxthausen, Frederik Gottschalck von. Norsk generallöjtnant, statsråd i norska regeringen. S. 274.

Hedeman. Kapten i dansk tjenst, af holsteinsk härkomst. S. 129—31.

***Hedvig Elisabeth Charlotta.** S. 46, 93, 100, 104, 113, 150—1, 154—6, 178, 186, 207—13, 220—3, 225, 267—70.

***Heland, Carl Fredrik von.** S. 3.

Helbig, Gustaf Adolph Wilhelm von (i texten orätt **Helvig).** Sachsisk legationssekreterare i Berlin, slutligen resident i Dantzig. Förf. till den anonymt utgifna, bekanta skriften »Russische Günstlinge». S. 91.

Digitized by Google

Helvig, Carl Gottfried von. Artilleri-officer i svensk tjenst, bördig från Pommern, generalfälttygmästare och chef för allt artilleri i Sverige. Gick slutligen i preussisk tjenst och blef der generallöjtnant. S. 110.

***Henrik,** prins af Preussen. S. 32, 66, 68, 92, 95. Hans gemål, prinsessan **Vilhelmina** af Hessen-Cassel. S. 93.

Henschen, Lars N. Lagman i Nerikes lagsaga. S. 102.

***Hessen, Carl,** prins af. S. 4, 130, 248.

Hessen, Vilhelm IX, landtgrefve, sedan kurfurste af. Den föregåendes äldre broder; bekant för sin despotism och sin pedantiska konservatism: »der Zopf-churfürst». S. 13, 19, 20. Hans gemål, **Vilhelmina Charlotta,** prinsessa af Danmark. S. 19. Hans son: arfprinsen **Vilhelm,** sedermera kurfurste. S. 13, 17. Dennes gemål, prinsessan **Augusta** af Preussen, dotter af konung Fredrik Vilhelm II. S. 10, 17, 21.

Hessenstein, Fredrik Vilhelm, furste. Son af konung Fredrik I af Sverige och grefvinnan Taube; fältmarskalk, hade längre tid varit generalguvernör i Pommern. S. 77.

***Hesslén, Nils.** S. 81, 85, 114, 117. Hans *hustru, förf:s syster. S. 249.

Heijne, Georg Leonhard von. Kongl. kammarpage och kapten vid lifgrenadier-regementet; slutligen öfverstelöjtnant. S. 138.

Hjerta, Johan Adam. Landshöfding i Skaraborgs län 1796—1810; förflyttades sistnämnda år till Elfsborgs län, men erhöll kort derpå afsked. S. 148.

Hjerta, Johan Gustaf. Öfverstelöjtnant i arméen, bekant såsom riksdagstalare, publicist och tidningsutgifvare i frisinnad anda. S. 297.

Hobe, baron **von.** S. 13.

Hochschild, Carl (adlad och baron **H.**) Svensk diplomat, sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen, sedermera svensk minister i Köpenhamn, Haag, Wien, Berlin och London. S. 237.

Holm, Erik G. Borgmästare i Vexiö. S. 287.

Holmbergsson, Johan. Juris professor vid Lunds universitet, berömd universitetslärare. S. 376.

Holmgren, hofmästare hos konung Carl XIII. S. 256.

Holst, Paul Christian. Statssekreterare i norska regeringen, sedermera statsråd; framstående embetsman. S. 291, 294.

Holst, Johan Hübner von. Adjutant hos kronprinsen Carl August, sedermera hos kronprinsen Carl Johan, i hvilken egenskap han åtföljde honom under tyska fälttåget; slutligen generalmajor i svenska arméen. S. 157, 160—1, 171.

Holstein-Beck, Friedrich Wilhelm Paul Leopold, hertig af. S. 139.

Hope, Alexander, baronet. Engelsk general. S. 205.

Hope, William Johnstone. Engelsk vice-amiral. S. 205.

Horn, Arvid Bernhard, grefve. Riksråd, kanslipresident 1710—19, 1720—38. S. 300.

Digitized by Google

Hunerbein. Preussisk major, öfveradjutant hos konung Fredrik Vilhelm III af Preussen. S. 104, 107.

Hyckert, Anders Jansson. Riksdagsman i bondeståndet från Upsala län, ståndets v. talman vid flera riksdagar. S. 167, 268, 294.

***Håkansson, Anders af.** S. 196, 198, 286.

Hård, Johan Ludvig, grefve. Öfverste i svensk tjenst, landsflyktig för sin delaktighet i omstörtningsplanerna 1756; sedermera generallöjtnant i preussisk tjenst och guvernör på fästningen Spandau; serafimerriddare. S. 38. Hans grefvinna, f. **Podewitz.** S. 37.

Hård af Segerstad, Carl. Major vid Uplands regemente, sedermera öfverste och chef för samma regemente, generalmajor. S. 110.

Iserhielm, Henrik Vilhelm. Statssekreterare för krigsärenden, sedermera vice president i kammarkollegium och ledamot af rikets allmänna ärendens beredning. S. 149.

Jackson, Francis. Engelsk diplomat, anstäld i Berlin, äfven använd vid beskickningar till Nordamerika och Danmark. S. 67.

***Jacobi-Klöst, Constans Philipp Wilhelm von.** S. 12, 79, 205, 346—8.

Jasmund, Helm. H. von. Tjenstförrättande hofmarskalk hos landtgrefven af Hessen, sedermera geheimeråd. S. 13.

Josephine. Kejsarinna af Frankrike, Napoleon I:s gemål S. 48.

Josephine. Kronprinsessa, sedan drottning af Sverige. S. 389.

Jülich. Svensk spion i Norge. S. 341.

***Juslén, Peter.** S. 31.

***Järta, Hans (Hjerta).** S. 146, 151, 167, 173, 184, 258, 281, 373—6.

Jönsson, Olof. Rusthållare i Klagstorp i Skåne. S. 375.

Kaas, Fredrik Julius. President i danska kansliet, geheime-stats- och justitie-minister; hade 1809 varit tillförordnad stiftsamtman i Akershuus och gjort sig känd såsom en af de ifrigaste motståndarne mot planerna för Norges skiljande från Danmark. S. 241.

Kalkreuth, Friedrich Adolf von, grefve. Preussisk general, som länge ansågs såsom Preussens skickligaste härförare. Död i hög ålder såsom generalfältmarskalk och guvernör i Berlin. S. 87—9, 108.

Kamenski. Rysk general, tapper krigare, erkänd såsom svenskarnes skickligaste motståndare under finska kriget. S. 135—6.

Kant, Immanuel. Ryktbar tysk tänkare, stiftare af en ny filosofisk skola, professor i Königsberg. S. 41.

Kantzow, Vilhelm August. Andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen, sedermera legationssekreterare i Berlin. S. 276.

***Kjerulf, Carl Anders.** S. 54.

Klinckowström, Axel Leonhard, friherre. Kapten vid flottan, slutligen öfverstelöjtnant. S. 156—7, 254—6.

***Klingspor, Vilhelm Mauritz.** S. 101, 154.

Klinteberg, Vilhelm, (adlad och friherre **af K.**). T. f. justitiekansler,

Digitized by Google

sedermera landshöfding i Malmöhus län, med presidents n. h. o. v. S. 183, 196, 249, 331, 375—6.

Klintberg, Carl af. Statssekreterare i handels- och finans-expeditionen, sedermera president i kommersekollegium. S. 287.

Koskull, Henriette Marianne Charlotte, fröken. Dotter af krigsrådet frih. G. Fr. Koskull; hoffröken, bekant för sin fägring och för det intima förhållande, i hvilket hon ansågs stå till konung Carl XIII. S. 213.

Krabbe(-Carisius), Hans. Dansk diplomat; kammarherre, länge verksam såsom danskt sändebud i Stockholm, sedermera geheime-stats- och utrikes-minister. S. 292, 294.

Krebs, Samuel Andreas. Öfverste och chef för Akershusiska skarpskytte-regementet; sedermera adjutant hos Carl XIV Johan, R. S. O. S. 271.

Krog, Jakob Tode. Kyrkoherde i Holtaalen i Norge. S. 278.

Krogh, Christian. Statsråd i norska regeringen 1814—18, sedermera ordförande i norska lagkommissionen, storthingsman vid åtskilliga riksdagar; framstående rättslärd. S. 280.

Krogh, Georg Frederik von. General i dansk tjenst, öfverbefälhafvare för trupperna i det nordanfjälska Norge; tapper krigare; efter Norges förening med Sverige serafimerriddare och hedersledamot af svenska krigsvetenskaps-akademien. S. 135.

***Krüdener, Andrei.** S. 52, 54, 56—60, 66.

Krusemark, Friedrich Wilhelm Ludvig von (Krusenmark). Öfverstelöjtnant i preussisk tjenst, sedermera general, använd i åtskilliga diplomatiska beskickningar, slutligen preussisk minister i Wien. S. 93—4, 96. Hans moder, f. **Ingersleben.** S. 94.

Krusenstjerna, Mauritz Peter von (Gramén). Kontre-amiral, riddare af svärdsordens stora kors; tapper sjöofficer. S. 162, 181, 338.

Kullberg, Anders Carlsson (adlad **af K.**) Expeditionssekreterare, sedermera statssekreterare vid ecklesiastik-expeditionen, slutligen biskop i Kalmar stift. Äfven bekant såsom poetisk författare; ledamot af svenska akademien. S. 150.

Kurland, Anne Charlotte Dorothée, hertiginna af. Dotter af polske kammarherren grefve v. Medem, g. m. hertig Peter af Kurland och Sagan, af huset Biron, hvilken sedan 1795 afstått Kurland åt Ryssland. S. 45, 66.

Köckeritz, von. Preussisk major, konung Fredrik Vilhelm II:s adjutant och förtrogne vän; sedermera generaladjutant för infanteriet. S. 36.

Laforêt, Antoine René Charles Mathurin, grefve. Fransk diplomat, minister i Berlin 1803—06, sedermera ambassadör i Spanien; under restaurationen en kortare tid utrikesminister; pär af Frankrike. S. 73, 87, 96.

***Lagerbjelke, Gustaf.** S. 46, 62—3, 71—9, 82—3, 104, 107, 113, 128—9, 132, 141, 144—5, 155, 160—1, 168—9, 170, 178—9, 235, 308, 310—1, 323, 327—9, 341—2.

Digitized by Google

Lagerbjelke, Johan. Öfverste i örlogsflottan, sedermera vice amiral, statsråd, serafimerriddare och excellens; den föregåendes yngre broder. S. 144, 235—7. Deras moder, grefvinnan **Ulrica Gustafva L.**, f. **Ehrenhoff.** S. 235.

***Lagerbring, Carl.** S. 119, 196, 198, 220, 227, 231, 233, 286, 289.

***Lagerheim, Carl Erik.** S. 196, 370.

Lagerheim, Erik Julius. Den föregåendes son, kabinettssekreterare, kammarherre; sedermera generalkonsul i Algier, slutl. hofmarskalk. S. 235.

Lagerheim, Olof Elias (Weidman), friherre. President i kammar-kollegium, serafimerriddare; skicklig och mycket använd embetsman. S. 196, 370.

***Lagersvärd, Claes.** S. 39.

Lajard. Anstäld vid franska beskickningen i Berlin. S. 73.

Lameth, Charles och **Alexandre,** grefvar. Såsom ledamöter af nationalförsamlingen 1789 spelade dessa bröder en betydande rol, öfvergingo från adeln till tiers-état och ifrade för pressens frihet. De deltogo båda i revolutionskrigen, men blefvo under skräckregeringen misstänkta och lefde någon tid i landsflykt såsom egare af ett handelshus i Hamburg. Under kejsardömet och restaurationen blef Alexandre L. riksbaron, prefekt och generallöjtnant, Charles guvernör öfver Würtzburg och generallöjtnant. Såsom deputerade under restaurationen förfäktade båda bröderna frisinnade åsigter. S. 49.

Leganger, C. M. Kyrkoherde i Eidsvold, (titulär) professor. S. 247, 275. (Uppgiften (s. 275), att L. »smorde till konung» Kristian Fredrik, får ej tagas efter bokstafven. Kristian Fredrik blef aldrig krönt).

Leijonmarck, Carl Ulrik. Vice president i kammarkollegium. S. 164.

***Leopold II,** kejsare af Österrike. S. 11, 365.

Leopold, Carl Gustaf af. Ryktbar vitter författare, ledamot af svenska akademien; kansliråd, (titulär) statssekreterare. S. 42, 149, 153, 246.

Lewetzow. S. 7.

Lichtenau, grefvinna **von,** född **Wilhelmine Encke.** Dotter till en trumpetare i Berlin, Fredrik Vilhelm II:s mätress, »die preussische Pompadour»; bekant för sin skönhet och sin sedeslöshet. Efter Fr. Vilh. II:s död förvisades hon från Berlin; hennes egendomar konfiskerades, hvarefter hon förde ett kringirrande lif. Gift med konungens kammartjenare Rietz, sedermera (vid 50 års ålder) omgift med författaren Franz v. Holbein, men skild från honom. S. 7—14, 16.

Liewen, Hans Henrik von, grefve. Riksråd och serafimerriddare, kansler för Åbo universitet, slutligen riksmarskalk. S. 24.

Liewen. Generaladjutant hos kejsar Alexander I. S. 89.

Liliencron (orätt stafvadt **Liljecron), Clarelia Dorothea,** f. **Brockdorff,** baronessa. Prins Fredriks af Hessen älskarinna. S. 131.

***Liljencrantz, Johan (Westerman).** S. 109, 286, 313.

***Liljensparre, Henrik (Sivers).** S. 109.

Digitized by Google

Lindblom, Jacob Axel. Svea rikes ärkebiskop, presteståndets sjelfskrifne talman vid riksdagarne. S. 85, 133, 164, 179, 196, 237, 260.

Lindbom. Traktör i Stockholm. S. 254—6, 374.

Lizakewitz. Ryskt sändebud i Köpenhamn under längre tid. S. 115, 358.

Lombard, Johann Wilhelm. Preussiskt kabinettsråd och diplomat, af fransk härkomst; någon tid chargé d'affaires i Brüssel. Ansågs ega stort inflytande under grefve Haugwitz' ledning af utrikes angelägenheterna och var en man af användbarhet, ehuru utan personligt anseende. Preussens olycka 1806 har väsentligen tillskrifvits Lombard. S. 57, 77, 82.

Longberg, Jonas Olsson. Riksdagsman i bondeståndet, jemte And. Danielsson den mest bemärkte af oppositionspartiet; bankofullmäktig. S. 260.

Lorent, C. Grosshandlare och porterbryggare i Göteborg, en af denna stads mest framstående köpmän. Äfven använd för regeringens räkning vid finansiella transaktioner i England; omfattades med mycken ynnest af statsministern v. Engeström och landshöfding Rosen. S. 232, 248.

Lorichs, Gustaf David. Svensk diplomat, kammarherre, sedermera under lång tid anstäld såsom chargé d'affaires vid spanska hofvet. Bekant såsom numismatisk samlare och fornforskare. S. 141.

***Louis Ferdinand.** Prins af Preussen. S. 49, 94—5, 100.

***Louise.** Drottning af Preussen, Fredrik Vilhelm II:s gemål. S. 10.

Louise, kronprinsessa, sedan drottning af Preussen, Fredrik Vilhelm III:s gemål, född prinsessa af Mecklenburg-Strelitz. S. 12, 13, 16, 30, 48, 50, 72, 89, 91—2.

Lowisin, Carl Arvid, friherre. Generallöjtnant och öfverste för Svea lifgarde; sedermera generallöjtnant, statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet. S. 254.

***Lucchesini, Girolamo.** S. 57, 59, 90, 96.

Ludvig XVIII. Konung af Frankrike, (»grefven af Lille»). S. 10, 113.

***Ludvig.** Prins af Preussen. S. 12.

Lübeck, furst-biskopen af: **Peter Friedrich Ludwig,** hertig af Schleswig-Holstein, administrator af Oldenburg; g. m. prinsessan Fredrika Elisabeth Amalia af Würtemberg, kejsarinnan Marias af Ryssland syster. S. 62, 334, 365.

Lundblad, Sven. Teologie professor i Upsala, sedermera biskop i Skara. Framstående universitetslärare och nitisk biskop; ansågs hysa Swedenborgska åsigter. S. 259.

Lundbäck, Arvid. Expeditionssekreterare i kongl. utrikes stats-expeditionen. S. 173.

Lundqvist. Kabinetts-kurir. S. 164.

Lützow, August von. Mecklenburgsk minister i Berlin, öfverhofmästare hos hertiginnan af Mecklenburg-Schwerin; sedermera använd vid diplomatiska beskickningar till Paris och Berlin. S. 105—6.

Lyckman. Slagtare i Stockholm. S. 256.

Digitized by Google

Löfvenskiöld, Salomon, friherre. Landshöfding i Örebro län, hofmarskalk; sedermera president i kammarrätten, serafimerriddare och excellens. S. 165, 287.

Lövenskiold, Severin. Norskt statsråd, sedermera statsminister och serafimerriddare, slutl. ståthållare i Norge. S. 381.

Löw, Johan Carl von, friherre. Hofmarskalk vid kurfurstliga Braunschweigska hofvet. S. 17.

Löwenhielm, Carl Axel, grefve. Generalmajor, svensk minister i Petersburg, under krigsåren 1813—15 en mycket använd diplomat. Sedermera statsråd, serafimerriddare och excellens. S. 224, 257, 323, 344, 367, 369.

Löwenhielm, Gustaf Carl Fredrik, grefve. Den föregåendes broder; generaladjutant och kavalleri-inspektör, sedermera general, excellens och serafimerriddare, derjemte ofta använd i diplomatiska beskickningar; sedermera under många år svensk minister i Paris. S. 86, 97, 136, 140, 193—4, 202—4, 228, 358—9.

Mainz, Friedrich Carl Joseph, ärkebiskop och kurfurste af M. (friherre af Erthal). S. 26.

Mandal, Samuel. Prost och kyrkoherde i Rendalen i Norge. S. 277.

***Mannerheim, Lars Augustin.** S. 165, 167, 175, 184—5.

Mannerskantz, Carl (Råbergh, adlad och adopt. **M.)** Kapten vid fortifikationen, med majors afsked; godsegare i Kalmar län. S. 209, 214.

Mannerstam, Johan. Justitieråd. S. 287.

Maria Feodorowna. Kejsarinna af Ryssland, Paul I:s andra gemål, född prinsessa af Würtemberg. S. 62.

Marqvard, Johan Peter. Boktryckare i Stockholm. S. 158—9, 240—1.

Martens, Georg Friedrich von. Professor i Göttingen, berömd författare på folkrättens och statsrättens områden. Sedermera hannoverskt geheime-kabinettsråd och sändebud vid tyska riksdagen. S. 18.

Martens. Major i preussisk tjenst, sändebud till Norge 1814. S. 225—6, 363.

Massenbach, Christian von. Öfverste i preussisk tjenst; hade varit prins Louis Ferdinands lärare, och är bekant såsom militär- och memoirförfattare. Genom sitt politiska uppträdande och sin skriftställarverksamhet föll han sedermera i preussiska regeringens onåd, och tillbragte sina sista lefnadsår i fängelse. S. 95.

Massow, Valentin von, friherre. Hofmarskalk vid konung Fredrik Vilhelm III:s hof. S. 36, 72—3.

Maule, James. Andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen; sedermera kammarherre, slutl. postmästare i Arboga. S. 241.

***Maximilian.** Kurfurste af Köln. S. 26.

Mecklenburg-Schwerin, Friedrich Franz, hertig, sedermera storhertig af. S. 74. Hans son, arfprinsen **Friedrich Ludwig,** och dennes gemål, storfurstinnan **Helena Paulowna,** dotter af kejsar Paul I af Ryssland. S. 58. Arfprinsens yngre broder, prins **Gustaf** af M.-S. S. 97.

Digitized by Google

Mecklenburg-Strelitz, Ernst Gottlob Albrecht, hertig af, broder till drottning Charlotte af England. S. 17. Dennes brorson, hertig **Carl Friedrich August.** S. 72.

Meijerfelt (Meyerfelt), Johan August, grefve. Fältmarskalk, excellens och serafimerriddare, tapper krigare. Efter sitt afskedstagande ur svenska arméen bosatt på sitt gods i Pommern. S. 17, 37. Hans grefvinna, **Lovisa Augusta Sparre af Sundby.** S. 17, 37, 84.

Melin, Henrik Georg af. Öfverstelöjtnant, sedermera tjenstgörande generaladjutant hos Gustaf IV Adolf; slutligen generalmajor och chef för ingeniörkorpsen. S. 111—2.

Menon, m:me. Lärarinna i v. Engeströms hus. S. 55.

Merry. Engelsk diplomat, förut chargé d'affaires i Köpenhamn; sedermera sändebud till Sverige under Gustaf IV Adolfs sista regeringsår. S. 116.

Metternich, Clemens Wenzel Nepomuk Lothar von, furste. Österrikisk diplomat, sändebud i Berlin; sedermera österrikisk statskansler och Europas inflytelserikaste statsman under den heliga alliansens och reaktionens tid. S. 66, 360.

Meyendorff. Rysk general. S. 60.

Miramont, m:me **de.** Emigrerad fransk dame. S. 15.

Modée, Gustaf Erik. Kabinettskammarherre, generaladjutant, underceremonimästare vid K. M. orden. S. 207.

Modée, Ebba. Se **Mörner.**

Moltke, Joachim Godske, grefve. Dansk geheimestatsminister, underhandlare hos kejsar Alexander 1813; framstående stats- och finansman samt mecenat. S. 358.

Morier, J. P. Engelsk diplomatisk agent, af schweizisk härkomst, handsekreterare hos lord Castlereagh; sedermera engelsk minister vid hofvet i Dresden. S. 226.

Morris, Governor. Amerikansk resande. S. 25.

Morsing. Grosshandlare i Nyköping. S. 291.

Mortier, Edouard Adolphe Casimir Joseph, hertig af **Trevise.** Marskalk af Frankrike, öfverbefälhafvare för de franska trupperna mot Sverige 1807. Under restaurationen någon tid fransk minister i Petersburg; under juli-monarkien krigsminister och konseljpresident. S. 104—7, 110.

Müller, Johannes von. Ryktbar schweizisk historieskrifvare; vistades 1804—07 i Berlin såsom medlem af akademien och brandenburgska husets historiograf, med titel af »Geheime-Kriegsrath». Olyckan vid Jena hindrade honom att utarbeta Fredrik II:s historia, hvartill han sedan 1806 hade regeringens uppdrag. Sedermera statsråd och generaldirektör för offentliga undervisningen i konungariket Westfalen. S. 96.

***Munck, Adolf Fredrik,** grefve. S. 269.

Digitized by Google

Munck, Johan Henrik, friherre. Den föregåendes broder; hofmarskalk och chef för hofekonomien i Gustaf IV Adolfs hof, öfverste i arméen. Åtföljde efter revolutionen 1809 drottning Fredrika till Baden. S. 114—5.

Münter, Frederik Christian Henrik. Teologie professor i Köpenhamn, sedermera biskop öfver Selands stift; berömd teologisk författare, fornforskare och samlare. S. 85, 250.

Murray, Augusta. Prins Augusts af England gemål, dotter af John Murray af Dunmore. S. 49.

Murray, Gustaf. Kongl. öfverhofpredikant och ordensbiskop, sedermera biskop i Vesterås. S. 151.

Musquiz, markis **de.** Spansk diplomat, anstäld såsom envoyé e. o. i Berlin. Hade under förmyndareregeringen en kortare tid varit anstäld i Sverige; blef sedermera spansk minister i Italien. S. 32—3, 57.

***Möllendorff, Richard Joachim Heinrich von.** S. 93, 100.

Möller, Jakob. Borgmästare i Carlshamn, med titel af direktör. S. 182.

Mörner (af Morlanda), Adolf Göran, grefve. Statssekreterare vid handels- och finans-expeditionen; sedermera statsråd, ledamot af svenska akademien, serafimerriddare, excellens, slutligen statsminister för utrikes ärenden. S. 178, 185, 227, 231, 233—4, 238, 246, 271, 273, 281, 287, 292—3, 297.

Mörner (af Morlanda), Axel Otto, grefve. Kavaljer hos hertig Carl af Södermanland; slutligen generallöjtnant, statsråd och chef för landtförsvars-departementet. S. 38. Hans grefvinna, **Ebba Vilhelmina Modée,** kammarfröken, sedermera statsfru hos drottning Charlotta. S. 38, 209, 211.

***Mörner (af Tuna), Carl,** grefve. S. 118—9, 210—11, 213, 215—7, 220, 225, 230—3, 237, 270, 272—3, 289. Hans grefvinna, född **Charlotta Arfvedsson.** S. 210, 213, 215—7, 272, 289.

Mörner (af Morlanda), Carl Stellan, grefve. Landshöfding i Kronobergs län; sedermera (titulär) president, excellens och serafimerriddare. S. 188, 376.

Mörner (af Morlanda), Gustaf Fredrik, grefve. Den föregåendes yngre broder, öfverstelöjtnant; sedermera brigadgeneral och riddare af Svärdsordens stora kors, serafimerriddare. S. 81, 328, 341.

Mörner (af Morlanda), Hampus Elof, grefve. Den föregåendes broder, öfverste för ett husarregemente; sedermera generallöjtnant, chef för lifdrabantkorpsen och konungens förste adjutant; kavalleri-inspektör. Bekant för sin grofkorniga qvickhet. S. 112, 187, 254, 258, 268.

Mörner (af Morlanda), Otto, friherre. Löjtnant vid Uplands regemente; sedermera efter tronföljarevalet, i hvars utgång han hade så väsentlig del, adjutant hos kronprinsen Carl Johan, öfverste i arméen; någon tid tull-inspektor vid Blockhus-udden. G. m. en syster till hofkansleren, sedermera utrikesministern G. af Wetterstedt. S. 159—66, 168, 174, 177, 254.

Mörner, Stellan. Öfverstelöjtnant i arméen och kapten vid Svea lifgarde, sedermera generaladjutant; slutl. postinspektor i Norrköping. S. 254.

Digitized by Google

Nansen, Hans. Sorenskriver i Jæderen och Dalerne i Norge, storthingsman för Stavangers Amt 1814, 1815 och 1821. S. 280.

Napoleon I, Fransmännens kejsare. S. 23, 53, 77—81, 87, 91, 92, 94, 98, 101, 104, 106, 112, 122, 124, 132, 139—40, 144—5, 155, 158—9, 160, 168—9, 173, 177—9, 195, 201—2, 218, 225, 255, 269, 311, 322—9, 335, 343—5, 348, 350, 360.

***Nassau-Siegen, Carl (de Mailly)(?).** S. 21.

Nassau-Weilburg, Friedrich Wilhelm, furste af. S. 13.

Neale, grefvinnan **von.** Öfverhofmästarinna hos prins Ferdinands af Preussen gemål; g. m. grefve Ferdinand v. Neale, någon tid öfverste-munskänk vid Berliner-hofvet. S. 93.

Nesselrode, Carl Robert von, grefve. Rysk kammarherre; sedermera en af Rysslands mest framstående statsmän, utrikesminister under Alexander I:s och Nicolai regeringar; en af den europeiska reaktionens hufvudmän. S. 60, 359.

Netzel, Johan Isak. Svensk chargé-d'affaires och postdirektör i Hamburg; sedermera kansliråd och ledamot af Allmänna ärendenas beredning. S. 108, 169, 193.

Nicolai, Paul von, baron. Rysk diplomat, en kortare tid (1812) chargé d'affaires i Stockholm; sedermera under åtskilliga år rysk minister i Köpenhamn. S. 293.

Nieroth, Baltzar August Carl von, (adlad och friherre). Landshöfding i Linköpings län; bekant för sitt stundom något hårdhändta upprätthållande af ordning inom sitt län. S. 187, 294.

Nilsson, Anders. Bonde i Söndraby i Skåne. S. 376.

Noailles, Alexis de, grefve. Landsflyktig från Frankrike såsom chef för »kongreganisterna», och sedan i utlandet verksam såsom diplomatisk agent i Bourbonernas intresse emot Napoleon. Under restaurationen en tid minister utan portfölj och en af konungadömets moderata anhängare. S. 202—3.

***Nolcken, Gustaf Adam von.** S. 309.

***Nolcken, Johan Fredrik von.** S. 309.

Nordenfelt, Olof. Andre sekreterare i kabinettet, sedermera legationssekreterare och chargé d'affaires i Wien; kammarherre. S. 198.

Ofaril, Gonzalo. Spansk general och statsman, af irländsk härkomst, en kortare tid anställd såsom sändebud vid hofvet i Berlin. Sedermera krigsminister under Ferdinand VII och Josef Bonaparte, men blef efter den senares återkomst såsom Josefs anhängare dömd till döden för högförräderi. Domen gick dock icke i fullbordan, och Ofaril lefde sina sista år i landsflykt. S. 65—6.

***Oginski, Michael Casimir.** S. 43.

d'Ohsson, Constantin Mouradgea, sedermera friherre. Svensk diplomat, legationssekreterare i Berlin, sedermera minister i Haag, slutl. i Berlin. S. 107.

Digitized by Google

Oldenburg. Peter Fredrik Ludvig, furstbiskop af Lübeck, regerande administrator af Oldenburg. Se **Lübeck.**

Olsson, Lars. Häradsdomare i Groröd, riksdagsman från Bohuslän vid 11 riksdagar och talman i bondeståndet vid 5; bankofullmäktig, riddare af Vasa-orden. S. 167, 196, 237, 245, 260, 268.

Oranien, Friederike Wilhelmine Louise, prinsessa af, f. prinsessa af Preussen, dotter af k. Fredrik Vilhelm II. G. m. Vilhelm Fredrik, arfprins af Nassau-Oranien, sedermera konung af Nederländerna. S. 30, 71, 72, 91.

d'Orchimont, Vilhelm Albrecht. Ordonnans-officer hos kronprinsen Carl Johan, major i arméen; sedermera generalmajor och landshöfding i Skaraborgs län. S. 220.

Orloff (Orlow), Alexei (Tschesmenskoi). Peter III:s mördare; rysk general och amiral, segraren vid Tschesme. Efter kejsar Paul I:s tronbestigning landsflyktig. S. 32.

Orloff, M. F., grefve. Rysk generalmajor, diplomatisk underhandlare. S. 225—6, 363.

Oscar. Hertig af Södermanland, sedermera kronprins och konung af Sverige. S. 123, 172, 208, 210—2, 248, 267, 272, 277, 292.

Otter, Gustaf von, friherre. Generalmajor, kabinettskammarherre. S. 276.

***Oxenstjerna, Carl Gustaf,** friherre. Hans enka, **Marianne Tomkins,** af engelsk härkomst. S. 103, 255, 313, 335.

Oxenstjerna, Sven Gabriel, friherre. Den föregåendes broder, godsegare, (titulär) hofmarskalk. S. 255.

Oxenstjerna, Carolina, grefvinna, f. **Wadenstjerna.** Statsfru hos drottning Fredrika, g. m. öfverste-kammarjunkaren grefve Jacob Gustaf Oxenstjerna. S. 75, 80.

Paban, Louis. Språklärare i Stockholm, af fransk härkomst, bekant såsom utgifvare af en mängd läro- och läse-böcker i franska språket. S. 244.

Pachelbel, C. F. von. Regeringsråd och pommersk kansler; efter Pommerns afträdande president i preussiska regeringen i Stralsund. S. 342.

***Pahlen, Peter Ludvig von.** S. 60.

Palbitzki, Adam, friherre. Godsegare i Södermanland, bevistade riksdagarne 1792, 1809 och 1810. S. 188.

Palin, Nils Gustaf. Svensk diplomat, underhandlare och sedermera minister vid Ottomaniska Porten. Bekant fornforskare och egyptolog; slutl. mördad i Rom. S. 344.

Panin, Nikita Iwanowitsch, grefve. Rysk utrikesminister under Catharina II:s regering, ryktbar statsman. S. 30.

Panin, Nikita, grefve. Den föregåendes brorsson, rysk minister i Berlin, slutligen ryska rikets vice-kansler. S. 33, 35, 40—1, 307. Hans grefvinna, f. **Orloff.** S. 32, 40, 54, 62.

***Parella.** S. 32, 33.

Parish. S. 198.

Digitized by Google

***Paul I.** Kejsare af Ryssland. S. 33—4, 60—4.

Pechlin, Carl Fredrik von, friherre. Generalmajor, en af hufvudmännen i sammansvärjningen mot Gustaf III. S. 209.

Persson, Matts. Riksdagsman i bondeståndet vid 1786, 1800 och 1809 års riksdagar och vid den sistnämnda ledamot i konstitutions- och hemliga utskottet; fullmäktig i riksgäldskontoret. Allmänt aktad för sin redbarhet och duglighet. S. 132—3.

***Peter III.** Kejsare af Ryssland. S. 32, 47, 61.

Peyron, Gustaf Abraham. Place-löjtnant i Stralsund; sedermera öfver-adjutant hos konungen och major i arméen; slutligen generallöjtnant och serafimerriddare samt under åren 1844—48 statsråd och chef för landtförsvars-departementet. Äfven ofta använd i diplomatiska uppdrag. S. 100, 138—9.

Peyron, Ludvig Bartholomé. Öfverste, sedermera generaladjutant. S. 23.

Phul (i texten orätt **Pfuel).** Preussisk general, generalqvartermästare. S. 99.

Pienne, hertig de, sedermera hertig **d'Aumont.** Fransk emigrant, som under Sveriges fanor deltagit i pommerska kriget och i svenska arméen hade nått graden af general-adjutant. Nära förbunden med grefve Axel Fersen och hans syster grefvinnan Piper, vistades han ofta och längre tid på deras egendom Löfsta i Östergötland. Var sedermera verksam såsom underhandlare till Bourbonernas förmån hos kronprinsen Carl Johan, och återvände efter restaurationen till Frankrike. S. 156.

Pierrepont, Henry. Engelsk diplomat, sändebud i Sverige 1805—7. Förf. har om honom antecknat: »Såsom engelsk minister i Sverige 1805, 6 och 7 blifver han märkvärdig i svenska historien. Han vann mera än jag önskat, men han skötte väl sitt hofs ärenden och satte i sitt sätt att underhandla en anständighet och höflighet, som är ovanlig i engelska beskickningar». S. 74—6, 84—5, 108, 114, 195.

Pihl, Ole. Norsk (titulär) professor, förut kyrkoherde; »professor immeritus et pastor emeritus» (Schmidt, Dagböger, s. 84). S. 362—3.

Piper, Carl Claes, grefve. Major, sedermera öfverstekammarjunkare, generalmajor, serafimerriddare och excellens. S. 213—4.

Piper, Erik, grefve. Den föregåendes broder; slutligen öfverstekammarherre hos drottning Hedvig Charlotta. S. 213—4.

***Piper, Sophie,** grefvinna, f. **Fersen** (se D. I under **Fersen).** S. 39, 40, 42—6, 62, 109, 152—6, 312, 330—3. Hennes son, grefve **Axel Adolf Piper,** slutl. kammarherre. S. 89.

Platen, Baltzar Bogislaus von, friherre, sedan grefve. Statsråd; sedan riksståthållare i Norge, serafimerriddare, excellens; Göta kanals grundläggare, en af de verksammaste vid åvägabringandet af Sveriges förening med Norge. S. 138, 146—8, 150, 159, 160—3, 170—2, 184—5, 227, 261, 294, 297—8.

Digitized by Google

Platen, Achates Carl von, sedermera friherre. Hofmarskalk i konung Gustaf IV Adolfs hof, generalkrigskommissarie i Pommern. S. 75, 114, 120, 138.

Pommeresche, Jo. Arn. Joachim. Svensk ambassadsekreterare vid kongressen i Rastadt; sedermera regeringsråd i Pommerska regeringen. S. 21, 24.

Pommeresche. Bankir i Stockholm. S. 82.

Poniatowski, furste. S. 88.

Pons, markis **de.** Fransk ambassadör i Stockholm 1783—90. S. 191.

Pontin, Magnus Martin, (adlad **af P.).** Konungens tjenstgörande lifmedikus, sedermera medicinalråd. Bekant såsom medicinsk författare och äfven såsom vitterlekare. S. 151.

Poppius, Gabriel. Justitieråd, sedermera president i kommersekollegium, slutligen statsråd och serafimerriddare. Utmärkt embetsman och nitisk befrämjare af Sveriges ekonomiska utveckling. S. 332.

Posch, von, friherre. Chur-baierskt sändebud i Berlin. S. 32.

Posse, Carl Henrik, grefve. Kammarherre, f. d. kapten. S. 298—9.

Posse (af Säby), Carl Henrik, friherre, sedermera grefve. Major vid Södermanlands regemente, sedermera öfverste för Skaraborgs reg:te; riddare af svärdsordens stora kors; slutligen general af infanteriet, excellens och serafimerriddare. Tapper krigare, som med utmärkelse deltagit i alla Sveriges krig 1788—1814. S. 110—1, 138.

***Posse (af Säby), Nils,** grefve. S. 43.

Pourtalès. Möjligen **James Alexandre de P.,** preussisk grefve, son till den bekante schweiziske bankiren och filantropen Jacques Louis P. S. 188.

Pozzo di Borgo, Carlo Andrea. Diplomat i rysk tjenst, Napoleons oförsonlige fiende och en af dem som verksammast bidrogo till hans fall. I rysk tjenst steg han till grefve, general och var efter restaurationen under lång tid ryskt sändebud i Paris. I Sveriges historia är Pozzo di Borgo känd för de underhandlingar, han å kejsar Alexanders vägnar förde med kronprinsen Carl Johan, genom hvilka han, oaktadt allt motstånd, lyckades förmå denne senare till deltagande i mötet i Trachenberg. S. 359.

Preussen, Friederike Caroline, prinsessa af, född prinsessa af Mecklenburg-Strelitz, enka efter prins **Friedrich Ludvig** af Pr., syster till drottning Louise af Preussen; sedermera omgift med prins Friedr. v. Solms-Braunfels; för tredje gången gift med hertigen af Cumberland, sedermera konung af Hannover. Bekant för sin fägring och sitt lättsinne. S. 6, 7, 12, 13.

***Prusinski.** S. 126.

Pütter, Johann Stephan. Professor i statsrätt vid universitetet i Göttingen, berömd och produktiv författare i tyska rikets statsrätt och historia. S. 18.

Pålman, Otto Fredrik. Kapten vid andra gardet, adjutant hos kron-

Digitized by Google

prinsen Carl Johan; sedermera öfverste i arméen och v. landshöfding i Linköping. S. 218, 356.

Ræder, Hans Christopher. Major i norska ingeniörkorpsen, sedermera öfverste; storthingsman 1814 och 1815—16. S. 280—3.

Racknitz, Joseph Friedrich von (Rakenitz), friherre. Sachsisk hofmarskalk, bekant såsom visdiktare och kompositör. S. 126.

Rasch, Constantius, (orätt **Rask).** Kapten i norska marinen. S. 279.

Raszynski, Edvard, grefve. Polsk mecenat, historisk forskare, skriftställare och samlare. S. 303.

Rauch. Värdshusvärd i Köpenhamn. S. 131.

Raziwill, Louise, furstinna, född prinsessa af Preussen, dotter af prins Ferdinand af Preussen; gift med furst Anton Raziwill, bekant såsom konstälskare och musiker. S. 72, 91.

Reede, friherre **von.** Holländska republikens f. d. minister i Berlin; generallöjtnant. S. 15, 33, 72.

Regnér, Adolf. Protokollssekreterare, publicist, utgifvare af åtskilliga periodiska skrifter af kort varaktighet. S. 242.

***Rehausen, Gotthard Mauritz von.** S. 109, 198—9, 203, 206, 234—5.

Reidnitz, friherre. Gödsegare i preussiska Polen. S. 89—90.

Reille, Honoré Charles Michel Joseph de, grefve. Fransk general, chef för Napoleons generalstab; utmärkte sig i fälttågen i Italien, i Tyskland 1806 och 1809 samt i Spanien. S. 178.

Remy, J. Kammartjenare vid hofvet, hofqvartermästare. S. 256.

Renneville, Sophie de, fru, f. **de Senneterre.** Fransk skriftställarinna, mest i pedagogiska ämnen, författarinna till skrifter för barn och ungdom. S. 328.

***Repnin, Nikita Wasiliewitsch.** S. 33.

***Retzius, Anders Jahan.** S. 250.

***Reuterholm, Gustaf Adolf.** S. 71, 269.

***Reuss, Heinrich XIV.** S. 32.

Reynolds. Engelsk amiral. S. 339.

Rheden, Franz Ludvig Wilhelm von, friherre. Chur-braunschweigs (Hannovers) sändebud i Berlin, geheimekrigsråd, sedermera Hannovers minister i Italien, slutl. åter i Berlin. S. 59.

Ridderstolpe, Carl Ulrik, grefve. Generaladjutant hos konung Carl XIII; sedermera generallöjtnant och militär-befälhafvare i 5:te militärdistriktet. S. 110, 112, 254.

Rietz. Konung Fredrik Vilhelm II:s af Preussen kammartjenare och gunstling, g. m. konungens mätress, grefvinnan v. Lichtenau. S. 10.

Risell, Lars Peter (sedermera adlad **af Risells).** Revisionssekreterare. S. 244.

Rivals. Fransk diplomat, minister vid hofvet i Kassel. S. 20.

Robson, Carl Magnus (Robsahm) af. Bergsråd, sedermera (titulär) vice-

Digitized by Google

president. Bekant såsom kartograf och insigtsfull kännare af Sveriges bergverksförhållanden. S. 287.

Rodais, Pierre André Geoffrenet de. Fransk emigrant, öfverste i svensk tjenst, general-adjutant. Återvände efter restaurationen till Frankrike och blef maréchal de camp och riddare af S:t Louis-orden. S. 154.

Rohan-Rochefort, Louis Gaspard Charles de, (prince de R. et de Montauban). S. 99.

Romana, Pedro Caro y Sylva, markis **de la.** Spansk general i Napoleons armé, befälhafvare för de spanska trupperna i Danmark under Bernadottes befäl 1808. Underrättelsen om Napoleons fälttåg i Spanien föranledde myteri bland de spanska trupperna, hvilket slutade med att en betydlig styrka, med Romana i spetsen, återvände till Spanien, utan att Bernadotte förmådde hindra det. Romana tog sedan verksam del i Spaniens frihetskrig mot Napoleon. S. 122.

Romanzoff, Nicolai Petrowitsch. Rysk diplomat och utrikesminister (rikskansler) 1807—14; tillhörde det franskvänliga partiet i Ryssland. Bekant såsom en frikostig mecenat och befrämjare af folkupplysningen. S. 135, 137, 155, 193—4, 201—2, 204, 319—21, 324.

Rosen, Axel Pontus von, grefve. Landshöfding i Göteborgs län 1809—34; 1814 guvernör öfver Norges sunnanfjälls; generallöjtnant i arméen. Nitisk embetsman och skicklig underhandlare, genom hvars åtgärder Göteborgs handel under krigsåren skyddades från undergång. S. 139, 151, 156, 166, 181—2, 195, 197—9, 206, 229, 234, 241, 257, 338—41, 376.

Rosen, Magnus von, grefve. Major i generalstaben, sedermera öfverste och chef för Skaraborgs reg:te; generaladjutant. S. 276.

Rosen, Hedvig Sofia von, grefvinna, f. **Stenbock.** Enka efter riksrådet grefve Fr. Ulrik v. Rosen. S. 157. (Penningby egdes af hennes son, landshöfdingen i Malmöhus län grefve G. F. v. Rosen).

***Rosen, Robert von.** S. 323.

Rosenberg, grefve **von.** Österrikisk öfverste. S. 27.

Rosenberg-Orsini, Justine von, grefvinna, f. **Wynne.** Af engelsk härkomst; bekant såsom vitter författarinna och konstälskarinna. Hennes bekantaste arbete »Les Morlaques» är utgifvet under Benincasas namn. S. 5.

***Rosenblad, Mathias.** S. 102, 146—8, 158, 169—70, 183, 189—90, 220, 223, 230, 233—4, 285, 287.

Rosenblad, Elof, friherre. Den föregåendes äldre broder, öfverste och chef för Kronobergs regemente; generalmajor, slutl. generallöjtnant. S. 221.

***Rosenhane, Schering.** S. 118, 165, 200.

Rosenkrantz, Marcus Gjöe. Norsk politiker; kammarherre, statsråd och direktör för norska riksbanken, serafimerriddare; storthingsman vid åtskilliga storthing och ordförande för storthingets deputation till kröningen i Trondhjem 1818. Den närmast följandes broder. S. 246.

Digitized by Google

***Rosenkrantz, Niels.** S. 32, 141, 143, 166, 293, 362.

Rosenstein, Carl Rosén von (Aurivillius). Biskop öfver Linköpings stift, sedermera Svea rikes ärkebiskop. S. 146—7, 158, 164—5, 169—70, 184, 227, 268, 294.

***Rosenstein, Nils von.** S. 43, 81, 102—3, 287.

Rossi, Frans Josef Anton. Lifmedikus hos konung Carl XIII och kronprinsen Carl August; blef, på grund af obevista misstankar, från sin befattning entledigad och lefde sedermera såsom praktiserande läkare i Mecklenburg. S. 150.

Rüchel, Ernst Wilhelm Philipp von. Preussisk generallöjtnant och inspektör för kadettskolorna; bekant genom sin andel i det olyckliga slaget vid Jena, hvars utgång väsentligen tillskrifvits hans åtgärder. Fransmännen kallade honom »le Don Quichotte de l'armée Prussienne». Sedermera guvernör i Preussen. S. 41, 91.

***Rudensköld, Magdalena.** S. 38.

Rumigny, Henri de, grefve. Fransk diplomat, någon tid chargé d'affaires i Sverige, sedermera fransk minister i Dresden. S. 271, 292. Hans grefvinna, f. **Mortier.** S. 293.

***Ruuth, Eric.** S. 150, 152, 184.

***Rålamb, Claes.** S. 207. Hans hustru, grefvinnan **Ulrica Eleonora v. Düben.** S. 255.

Rönbeck, L. S. Öfverdirektör, verksam i komitén för embetsverkens reorganisation och författare till åtskilliga skrifter i dithörande ämnen. S. 286.

Rönqvist (Rundqvist?) Major vid flottan. S. 279.

Röök, Lars Jakob. Kammarpage hos konung Gustaf IV Adolf, löjtnant i arméen; sedermera hofintendent och kamrerare vid kongl. museum. S. 36—7.

Sachsen, kurfursten af: Se **Friedrich August.**

Sachsen, Kunigunda (Maria Kunigunda Dorothea), prinsessa af. Kurfurstens faster, dotter af konung August III af Polen och Sachsen, abbedissa till Essen och Thorn. S. 4.

Sachsen-Teschen, Albert Casimir August, hertig af. Den föregåendes broder, österrikisk generalfältmarskalk, någon tid ståthållare i Brabant; g. m. ärkehertiginnan Maria Christina af Österrike. S. 5.

Saint-Aignan, baron **de.** Fransk diplomat, sändebud i Wien. S. 359.

Saint-Genié. Fransk emigrant i Karlsruhe. S. 78.

Saint-Marsan (St. Marzani), Antonio Maria Filippo Asinari de, markis. Italiensk diplomat och politiker, anställd i fransk tjenst såsom sändebud i Berlin; efter Napoleons fall sardinisk utrikesminister. S. 124.

Sandell. S. 155.

Sandels, Johan August, grefve. General, president i krigskollegium, serafimerriddare och excellens, sedermera riksståthållare i Norge, fältmarskalk. Berömd härförare, hjelten från finska kriget. S. 254, 260—1, 268.

Digitized by Google

Santesson, Berndt Harder. Grosshandlare i Göteborg, kommerseråd. Framstående riksdagsman och patriot, särskildt bekant genom sin ifriga verksamhet för fullbordandet af Göta kanal. S. 196—7.

Sartoris. S. 317.

Saumarez, Sir **James.** Engelsk amiral och riddare af Bath-orden, chef för den engelska eskadern mot Sverige 1811. S. 162, 181, 195, 199, 326, 338—41.

Schill, Ferdinand von. Preussisk major, en af hjeltarne i Tysklands befrielsekrig, chef för en frikorps, i spetsen för hvilken han stupade vid Stralsund 1809. S. 124.

Schlanbusch, Theodor Georg von. Af norsk härkomst, geheime-konferensråd i dansk tjenst, amtman öfver Rendsburgs amt, kammarherre. S. 130. Hans hustru, s. st. S. 130.

Schlegel, August Wilhelm von. Ryktbar tysk skriftställare, skald, estetiker, kritiker och språkforskare, under fru v. Staels inflytande äfven politisk skriftställare. Mot Napoleon utgaf han skriften »Sur le système continental et ses rapports avec la Suède», Hamburg 1813. Slutligen professor i Bonn. S. 204.

Schlotheim, Caroline von. Kurfurstens af Hessen älskarinna, af honom upphöjd till grefvinna af **Hessenstein.** Oaktadt det förnedrande i sin ställning, har hon af historien erhållit det vittnesbörd, att hon var »en af sitt lands välgörarinnor.» S. 19, 20.

Schlözer, August Ludvig. Ryktbar tysk historieskrifvare och publicist, professor i Göttingen. I sin ungdom hade han (på 1750:talet) längre tid vistats i Sverige och sedermera i Ryssland. Hans hufvudverk är en öfversättning och bearbetning af den ryske annalisten Nestor. S. 18.

Schmettau, Friedrich Wilhelm Carl von, grefve. Preussisk generallöjtnant; bekant såsom militär-författare och kartograf; stupade i slaget vid Auerstädt 1806. S. 93, 96, 99.

Schmettow, Carl Jacob Voldemar von, grefve. Dansk generallöjtnant, kommenderande general i Norge nordanfjälls. Efter Norges förening med Sverige erhöll han afsked 1815. S. 282. Hans yngsta dotter, g. m. grefve **Trampe.** S. 282. (Se om anledningarne till Schmettows vistelse i Stockholm 1783 Fersens memoirer V: 156.)

Schmidt. Engelsk konsul i Göteborg. S. 338—9.

Schneidau. F. d. officer vid arméens flotta, som, enligt en anteckning af L. v. Engeström, af ryska legationssekreteraren Sievers lät använda sig såsom dubbel spion. Sievers ville nyttja honom att skaffa sig underrättelser, och anskaffa vissa »cartes, plans et desseins». En berättelse om Schn:s samtal i denna fråga med Sievers finnes i Engeströmska saml., och förf. har dervid antecknat: »Jag sade Suchtelen, att H. K. H. ville att klagomål deröfver skulle anföras vid ryska hofvet, och Suchtelen svarade: »j'en suis faché, parce que cela fera du tort à Sievers, au moins pour la maladresse». S. 200.

Digitized by Google

***Schröderheim, Elis.** S. 118—9, 191.
Schulenburg(-Kehnert), Friedrich Wilhelm von, grefve. Preussisk kabinettsminister och krigsminister under Fredrik Vilhelm II; under hans efterträdare finansminister och sedermera guvernör i Berlin. Efter freden i Tilsit gick han i konung Jerôme's af Westfalen tjenst, blef general och statsråd. S. 37, 39, 43, 48.
***Schultz von Ascheraden, Carl Gustaf,** friherre. S. 27, 29—31. Hans syster, fröken **v. Schultz.** S. 28.
***Schulzenheim, David von (Schultz).** S. 151, 153, 187.
Schulzenheim, David von, (sedermera) friherre. Den föregåendes sonson; kammarherre och kabinettssekreterare, sedermera hofkansler, statsråd, slutligen president i bergskollegium. S. 153, 276, 293.
Schulzenheim, Conrad Theodor von, friherre. Den föregåendes farbror, generalmajor, inspektör för lifbrigaden, sedermera generallöjtnant. S. 136, 254.
Schwan, Hans Niklas. Grosshandlare i Stockholm, direktör vid Ostindiska kompaniet; borgarståndets talman vid alla riksdagar 1809—23 (utom 1810); slutligen statsråd. Allmänt aktad för sin redbarhet, kunskaper och skicklighet såsom ledare af borgarståndets öfverläggningar. S. 196, 233, 237, 244—6, 294.
Schwarzburg-Sondershausen, furste af. S. 17.
***Schwerin, Curt Filip Carl von,** grefve. S. 82.
Schwerin, Fredrik Bogislaus von, grefve. Den föregåendes yngre broder, kontraktsprost och kyrkoherde i Sala, teol. doktor. Bekant riksdagstalare, tillhörande riddarhusoppositionen, samt skriftställare i finansfrågor. S. 295—7.
Schwerin, Werner Gottlob von, friherre. Hofstallmästare hos enkedrottning Sofia Magdalena, äfven använd i åtskilliga diplomatiska beskickningar till Ryssland. S. 323.
Schwickeldt, grefve **von.** S. 17.
Schönström, Peter. F. d. öfverste, kommendör m. st. k. af Vasa-orden; riksdagstalare. S. 264—6, 299.
***Schörbing, Carl Magnus.** S. 22—4, 285.
***Ségur, Louis-Philippe de.** S. 61.
Seiersted, Johannes. Norsk generallöjtnant; kommendant i Trondhjem och chef för Trondhjemska infanteribrigaden. S. 283.
Selby, Charles von, baron. Dansk diplomat, legationssekreterare i Berlin m. fl. ställen; sedermera minister vid hofvet i Kassel, derefter i Haag. S. 65—6.
Selle, Christian Gottlieb. Lifmedikus vid preussiska hofvet, (titulärt) geheimeråd; bekant och produktiv författare i medicin, fysiologi och filosofi. S. 42, 44.
Sievers. Rysk legationssekreterare i Stockholm. (Se under **Schneidau).** S. 200.

Digitized by Google

Sieyès, Emanuel Joseph. Ryktbar fransk statsman och skriftställare, en af revolutionstidens mest framstående män. Efter sin beskickning till Berlin medlem af direktoriet, förberedde han jemte Bonaparte statskuppen af d. 18 Brumaire, men lemnade kort derefter styrelsen. Under kejsardömet var han en kort tid president i senaten och erhöll grefvetitel; under restaurationen landsförvist såsom »régicide», återvände han till Frankrike efter Juli-revolutionen. S. 34, 40, 42, 44, 49, 57, 103.

***Signeul, Elof.** S. 145, 169, 173, 176—7.

***Silfverhielm, Göran Ulrik.** S. 62—4, 79.

Silfverstolpe, Axel Gabriel och **Gustaf Abraham,** bröder. Den förre riddarhus-sekreterare, bekant såsom skald och talare, ledamot af konstitutions-utskottet 1809; den senare rektor i Norrköping, sekreterare i expeditions-utskottet, sedermera kansliråd och kyrkoherde i Söderköping; äfven bekant såsom tidskrifts-utgifvare och läroboksförfattare. S. 184.

Silfverstolpe, Fredrik Samuel. De föregåendes broder, kammarherre, förut chargé d'affaires i Wien och Petersburg, sedermera öfverintendent; konstkännare, musiker och vitterlekare. S. 161, 171.

Simienski, Lucian. Polsk författare. S. 303.

Simolin, Johan Mathias, friherre. Rysk diplomat, åren 1777—80 minister i Stockholm; sedermera i London och Paris, på sistnämnda stället vid revolutionens utbrott. Sedermera utnämnd till president i ryska rikets justitie-kollegium, men afled under resan från Frankfurt till Petersburg. S. 22.

Skjöldebrand, Anders Fredrik, friherre, sedan grefve. Öfverste; sedermera general, öfverståthållare, statsråd, serafimerriddare och excellens. Segraren vid Bornhöft, en bland de verksammaste bland 1809 års män; äfven känd såsom dilettant i målning, musik och poesi. S. 134, 138, 154, 164, 166, 171, 192, 231, 264, 284, 318—21.

***Smith, William Sidney.** S. 339, 369.

Smith, Spencer. Engelsk diplomat, legationssekreterare och chargé d'affaires i Stockholm 1805. S. 74—5.

***Sofia Albertina.** S. 50, 52, 93, 100—1, 104, 166, 268.

***Sofia Magdalena.** S. 139, 180, 215.

Sommerhielm, Mathias Leth. Norskt statsråd och statsminister, serafimerriddare. S. 246, 282.

***Sparre, Bengt Erland (Franc-),** (sedan friherre och grefve). Major och adjutant hos generallöjtnanten G. M. Armfelt; sedermera chef för ingeniörkorpsen, generallöjtnant och t. f. president i krigskollegium. S. 81, 102.

***Sparre, Carl.** S. 191.

***Sparre, Fredrik.** S. 23—4.

Sprengtporten, Georg Magnus, (rysk) friherre och grefve. General i

Digitized by Google

rysk tjenst, slutl. generalguvernör öfver Finland. Missnöjd med Gustaf III:s styrelse hade han gått i rysk tjenst och inlåtit sig i stämplingar, för att lösrycka Finland från Sverige såsom en särskild stat under ryskt beskydd. Under Gustaf III:s ryska krig förde han afvog sköld mot sitt fäderneslaud, och dömdes derföre i Sverige lif, ära och gods förlustig. S. 56—7.

***Stackelberg, Otto Magnus von.** S. 52, 68, 365.

Stackelberg, Gustaf Ernst von, grefve. Rysk diplomat, sedermera minister i Neapel och derefter i Wien. S. 93.

***Stadion, Johann Philipp Karl Joseph von.** S. 64—6, 76, 310.

Stael von Holstein, Corfitz Ludvig, friherre. Kapten vid Kalmare regemente, bekant riksdagstalare och oppositionsman. S. 238.

***Stael von Holstein, Eric Magnus.** S. 25, 29. Hans hustru ***Anne Louise Germaine Necker.** S. 49, 71, 72, 202—4. Deras äldste son, friherre **Ludvig August St. v. H.** Svensk kammarjunkare, någon tid anställd såsom attaché och legationssekreterare vid svenska beskickningar i London, Paris och Wien; sedermera bosatt i Frankrike. S. 203—4.

***Stedingk, Curt Bogislaus von.** S. 128, 134, 137, 152, 155, 205, 319—20, 333—4.

Steigentesch, August von, friherre. Generaladjutant hos österrikiske fältmarskalken Schwarzenberg, underhandlare i Norge; derefter sändebud i Köpenhamn; sedermera österrikiskt geheimeråd och minister vid sardiniska hofvet. Bekant såsom lustspelsförfattare. S. 225, 363—4.

Steinheil. Rysk general, befälhafvare för den armé, som 1812 öfverfördes från Finland till Estland och sedermera förenade sig med Wittgensteins här vid mellersta Düna. S. 201.

Stenbock, Magnus, grefve. Öfverstekammarjunkare, generaladjutant, slutligen generalmajor och serafimerriddare. S. 27—8, 30, 35, 75—6, 85, 245.

Steuch, Elof (Steuchius). Professor i grekiska vid Lunds universitet, derefter i matematik i Upsala, slutligen (titulärt) kommerseråd. S. 112.

Strangford, Percy Clinton Sydney, lord viscount. Engelsk diplomat, sändebud i Sverige; förut länge anställd i Lissabon, sedermera i Konstantinopel och Petersburg. Bekant såsom öfversättare af Camoens. S. 290—3.

Straton. Engelsk diplomat. S. 107.

Streykowski. Förvaltare på Jankowicz. S. 124—5.

Stroganoff, Grigori. Rysk diplomat, anställd i Madrid, Stockholm samt sedermera i Konstantinopel, hvarest han vid utbrottet af grekiska frihetskriget spelade en betydande rol. Sedermera grefve och öfverstekammarherre vid ryska hofvet. S. 220, 225.

Strokirch, Henning Adolph von, (friherre). President i Svea hofrätt. S. 140.

Digitized by Google

Sture, Eleonora Gustafva, grefvinna, f. **Bonde.** Enka efter löjtnanten frih. Sten Gabriel Sture, dotter af riksrådet grefve Gustaf Bonde. S. 117.

***Stålhammar, Adam.** S. 209.

Suchtelen, Paul von, grefve. Rysk general och diplomat, deltog såsom rysk befälhafvare i finska kriget 1808—9; sedermera under en lång följd af år Rysslands sändebud i Stockholm. Äfven bekant såsom historisk författare, bokkännare och samlare. S. 193—4, 200—1, 204, 257, 271, 273, 293, 382.

Sullivan, fru. S. 21—2.

Suremain, Charles de. Fransk emigrant, generalmajor och generaladjutant för svenska arméens artilleri. Återvände efter restaurationen till Frankrike och blef generallöjtnant i fransk tjenst. S. 144, 150.

Suwarow (Suworow), Peter Alexei Wasiliewitsch, furst **Italinsky.** Ryktbar rysk härförare, Ismailias och Warschaus eröfrare, slutligen generalissimus öfver alla ryska arméer. S. 54.

Svedelius, Jacob Michael. Kyrkoherde i Köping, kontraktsprost, sedermera kyrkoherde i Leksand, vid flera riksdagar representant i preståndet. S. 258.

Tank, Carsten. Grosshandlare i Kristiania, medlem af Kristian Fredriks statsråd; en af Eidsvoldsmännen och storthingsman vid flera följande storthing. S. 248.

Tarrach, Franz Friedrich Ludvig Gottlieb von. Preussisk diplomat, geheimelegationsråd, under en lång följd af år, endast med ett kortare afbrott, preussiskt sändebud i Sverige till sin död (1834). S. 30, 51, 61, 69, 82—3, 94, 103—4, 107, 347.

Taube, Carl Vilhelm, friherre. Legationssekreterare och chargé d'affaires i Köpenhamn, sedermera svensk envoyé i Berlin. S. 99, 115—6, 141, 143, 227. Hans hustru, **Anna Thomasine Mossencrone.** S. 115.

***Taube, Evert,** friherre. S. 23—4, 39, 40—5, 103.

Tauenzien, Friedrich Bogislav Emanuel von, grefve. Preussisk general, en bland hjeltarne i befrielsekrigen mot Napoleon, Torgaus, Wittenbergs och Magdeburgs eröfrare. Tillhörde 1813 nordarméen under kronprinsens af Sverige befäl. S. 100.

Tawast, Johan Henrik, (friherre, sedan grefve). Öfverste för Jemtlands regemente och tjenstgörande kammarherre hos drottning Fredrika; sedermera general, serafimerriddare och excellens. Ofta använd i diplomatiska beskickningar och under längre tid verksam såsom svenskt sändebud vid danska hofvet, hvarest han dock, genom sitt anspråksfulla och pockande uppträdande, blef mera fruktad än älskad. S. 76, 131, 201, 226, 229, 292—3, 341, 359, 362, 369, 372,

Tchitchakoff (Tschitschagoff). Rysk general, befälhafvare för ryska arméen mot Turkarne 1812, i hvilken egenskap han afslöt freden i Bukarest; erhöll sedermera befälet öfver tredje ryska vest-arméen mot

Digitized by Google

Napoleon och deltog i slaget vid Beresina; slutligen ryskt riksråd. S. 360.

Tegnér, Esaias. Professor i Lund, sedermera biskop i Vexiö. S. 245, 250, 258.

***Tersmeden, Marie Stanislas Josephine,** friherrinna, född **Sparre.** Se D. I, under **Sparre.** S. 207, 249.

Tettenborn, Friedrich Carl von, friherre. Kavallerigeneral i rysk tjenst; en bland de utmärktaste anförarne under befrielsekriget mot Napoleon, i hvilket han deltog under kronprinsens af Sverige befäl. Sedermera generallöjtnant i badiska arméen och sändebud i Wien. S. 350.

Tham, Pehr. Öfverintendent, godsegare i Vestergötland. Fornforskare och samlare, bekant för sina originella väsen och sina Rudbeckska åsigter rörande Nordens forntid. S. 246.

Thornton, Edvard. Engelsk diplomat, verksam i Sverige åren 1812—15. Förut anstäld i Amerika; sedermera i Portugal. S, 193—5, 198, 205, 344.

Thorsander, Johan. Teologie professor vid Upsala universitet. S. 259.

Thott, Christian, friherre. Öfverste, slutligen generalmajor. S. 120. Hans hustru, friherrinnan **Ulrika Elisabeth Barnekow.** S. 120.

Thott, Otto, grefve. Den föregåendes äldre broder, öfverstelöjtnant i armén, sedermera (titulär) landshöfding. Hans hustru, friherrinnan **Brita Christina Barnekow.** S. 120.

Thott, Tage, grefve. De föregåendes fader, landshöfding i Malmöhus län 1776—94; sedermera en af rikets herrar, serafimerriddare. S. 249.

Thrane, fru, bosatt i Kristiania. S. 362.

Thunman, Hans. »Philosophiæ et eloquentiæ professor» i Halle, född svensk, filos. magister från Greifswald; författare till åtskilliga historiska arbeten på tyska och svenska. S. 18.

Tibell, Gustaf Vilhelm, (adlad och baron **af T.**). Generalmajor, sedermera generallöjtnant och president i krigskollegium; hade deltagit i Napoleons italienska fälttåg. Skicklig och kunskapsrik officer, äfven känd såsom författare. S. 144—5, 178, 287, 341.

***Toll, Johan Christofer.** S. 40, 75, 85—6, 108, 117, 119, 187—8, 219, 249, 312, 376.

Tolstoj, v. Ostermann-, grefve. Rysk generallöjtnant, befälhafvare för den ryska armén i norra Tyskland 1805. Utmärkte sig sedan under befrielsekriget mot Napoleon vid Borodino och Kulm. S. 88—9.

Tornérhjelm, Adolf Fredrik. Öfverstelöjtnant vid adelsfanan, godsegare i Skåne. G. m. författarens brorsdotter Erika Catharina v. Engeström. S. 187, 257.

Trampe, Fredrik Christopher, grefve. Stiftsamtman i Trondhjems stift, dansk kammarherre. S. 281—4.

Digitized by Google

Tranefelt, Johan Werner. Öfverste, tillfångatagen vid Qvistrum af danskarne 1788. S. 248.

Treschow, Niels. Norskt statsråd, förut professor i filosofi vid Kristiania universitet, produktiv författare i filosofiska och religiösa ämnen. S. 275.

Trier: Clemens Wenzeslaus. Ärkebiskop och kurfurste af Trier, furstbiskop af Augsburg, hertig af Sachsen. S. 4.

Trägårdh, Sven Emanuel. Hofrättsråd, häradshöfding i Blekinge, bondeståndets sekreterare 1823. S. 294.

Turdfjäll, Johan G. Revisionssekreterare och generalauditör (1813); sedermera justitiekansler 1818—19. S. 215, 287.

Törneblad, Bengt Johan. Litteratör, någon tid anstäld såsom notarie vid sjötulls- och post-rätterna. Författare till en mängd politiska och vittra ströskrifter samt öfversättningar från tyskan. S. 153.

***Ugglas, Samuel af.** S. 190—2, 219. Hans grefvinna, f. **Carolina Willfoth.** S. 191.

Uhr, Carl David af. Direktör vid tackjernsblåsningen och stångjernssmidet i riket, ledamot af vetenskapsakademien; bekant riksdagstalare. S. 233.

Ulfsparre, Fabian. Landshöfding i Nyköpings län (i texten orätt benämnd baron). S. 131.

Vegesach, Eberhard Ernst Gotthard von, friherre. Öfverste för Elfsborgs regemente, generalmajor i arméen; sedermera generallöjtnant och riddare af svärdsordens stora kors. Tapper krigare, bekant för sin oförvägna djerfhet. S. 111.

Victor, fru. S. 213.

Vogt, Georg Herman. Norsk statssekreterare, sedermera statsråd och serafimerriddare. S. 381.

Vrintz (Vrints), friherrinna **von,** f. **Berberich.** G. m. öfverpostdirektören i Frankfurt frih. Alex. Konrad v. Vr, sedermera geheimeråd och generalpostdirektör. S. 21.

Wachtmeister, Carl Adam, (baron), grefve. Öfverstemarskalk hos enkedrottning Sofia Magdalena, excellens och serafimerriddare; förut kavaljer och viceguvernör för kronprinsen Gustaf Adolf, men entledigad på grund af sitt uppträdande mot säkerhetsaktens antagande 1789. S. 101, 252.

***Wachtmeister, Carl Axel Trolle-.** S. 42, 134, 145—6, 251.

Wachtmeister, Hans Gabriel Trolle-, grefve. Den föregåendes son, justitiekansler, sedermera excellens och serafimerriddare. Bekant såsom embetsman, mecenat och naturforskare. S. 253.

Wachtmeister, Gustaf, grefve. General, serafimerriddare, slutligen excellens; tapper krigare, ehuru mest bekant för sitt deltagande i expeditionen till Vesterbotten, hvars olyckliga utgång väsentligen tillskrifvits hans åtgärder. S. 135—6.

Digitized by Google

Waitz von Eschen, Friedrich Sigismund, friherre. Förste statsminister hos landtgrefven, sedermera kurfursten af Hessen. S. 13, 20.

Waldeck, Carl August Friedrich, furste af. S. 10, 13, 15.

Walden, Fredrik Herman von. Kapten vid amiralitetet. S. 122.

Wallmark, Per Adam. Kongl. bibliotekarie och kansliråd, bekant och produktiv publicist och författare i politiska och vittra ämnen. Äfven bibliotekarie vid v. Engeströms bibliotek. S. 101, 118, 218, 264, 269, 295, 351—7.

Wallmoden (-Gimborn), Ludvig Georg Thedel von, grefve. Österrikisk fältherre, son till den i D. I. omnämnde. Någon tid anstäld i rysk tjenst, deltog han såsom befälhafvare för tyska legionen af ryska arméen i fälttåget mot Napoleon 1813 under kronprinsens af Sverige befäl, blef sedermera general af kavalleriet i österrikisk tjenst och deltog i Österrikes krigsoperationer i Italien på 1820:talet. S. 359.

Wannqvist, Olof, (adlad **af W.**). Polismästare i Stockholm, sedermera underståthållare, bekant såsom en nitisk ordningens upprätthållare. S. 254.

Wasell, Anders. Landshöfding i Jemtlands län 1811—17. S. 376.

Wedel-Jarlsberg, Johan Caspar Herman af, grefve. Norsk statsman, grundläggare af dess nya statskick; statsråd 1814—22, prokansler för Kristiania universitet, slutligen ståthållare i Norge. S. 162, 247, 280, 282, 341.

Wegelin, Johan Georg. Kommerseråd, fullmäktig i riksgäldskontoret; ifrig frimurare och riddare af C. XIII:s orden. S. 166—7.

Weidemann, Lauritz. Amtman i Hedemarkens, sedermera i Christians amt i Norge, ledamot af riksförsamlingen på Eidsvold och af sex följande storthing. S. 278,

Weigel, Christian Ehrenfried, (adlad och baron **von W.**). Tjenstgörande förste arkiater hos konungarne Carl XIII och Carl XIV, ordförande i sundhetskollegium. Bekant såsom skicklig läkare. S. 150, 222.

Weimar: Louise, storhertiginna af Sachsen-Weimar, storhertig Carl Augusts gemål, f. prinsessa af Hessen-Darmstadt. Goethes och Schillers beskyddarinna och väninna. S. 93.

Wellesley, Richard Cowley, lord. Engelsk utrikesminister 1809—12, sedermera vice konung af Irland. Framstående statsman, mest bekant för sin lysande förvaltning såsom generalguvernör i britiska Ostindien. S. 339.

Wergeland, Nikolai. »Sognepræst» i Eidsvold, derefter hofpredikant, slutl. prost i Öfre Romerike, Solör och Odalen. En af de mest framstående bland Eidsvoldsmännen, bekant såsom politisk, teologisk och vitter författare. S. 277.

Werlin, Olof. Häradshöfding i Lane m. fl. härader i Bohuslän, (titulär) lagman, sedermera kansliråd. Bondeståndets sekreterare 1815 och 1817. S. 237—8, 248, 260, 268.

Digitized by Google

Werthern, Christian Ferdinand Georg von, friherre. Öfverstekammarherre vid hertigl. sachsen-weimarska hofvet, »des heil. Röm. Reichs Erbkammerthürhüter, welches Erbamt er 1790 u. 1792 bey Gelegenheit der Kaiserkrönung in eigner Person verrichtete.» (Reichs- u. Staatshandb. 1800). S. 24.

Westin, Jakob. Garfvareålderman, kapten vid borgerskapets infanteri. S. 236.

Westin, Johan. Stadsmajor, riksdagsman för Stockholm, vice talman i borgarståndet 1810. S. 187.

Wetterstedt, Gustaf af, friherre, sedermera grefve. Kabinettssekreterare; sedermera hofkansler, under den tid som v. Engeström var statsminister för utrikes ärenden, och slutl. dennes efterträdare såsom sådan; excellens, serafimerriddare m. m. En af Sveriges skickligaste diplomater under innevarande århundrade. S. 94, 114, 128, 138, 143—6, 149, 151, 153, 158—63, 169—70, 172—3, 179, 183—5, 194, 198—9, 201, 205, 218, 224, 227, 238, 240, 246, 251, 253—4, 261, 264, 266, 281, 284, 287, 294, 297—8, 352—6, 360—1, 367. Hans grefvinna **Charlotta Aurora De Geer,** förut g. m. grefve Nils Gyldenstolpe. S. 297. (Jfr. **Gyldenstolpe**).

Wiesel, Pauline, fru, f. **Cesar.** Prins Louis Ferdinands af Preussen älskarinna, gift med en viss Wiesel, men från honom skild; sedermera omgift med en kapten i konung Carl X:s af Frankrike Schweizergarde. Bekant för sin skönhet och sin qvickhet; Rahel Levins väninna. S. 95.

Wieselgren, Per. Adjunkt i estetik vid Lunds universitet 1824—30; sedermera domprost i Göteborg. S. 302.

Winning, von. Preussisk generalmajor. S. 108.

Winzingerode, Ferdinand von, friherre. Rysk general, af Würtembergsk härkomst, generaladjutant hos kejsaren af Ryssland; vistades 1805 såsom underhandlare i Berlin, för att förmå Preussen att biträda det ryskt-österrikiska förbundet mot Napoleon. Tapper krigare; deltog under kronprinsens af Sverige befäl i kriget 1813. S. 83.

Wirsén, Gustaf Fredrik af, friherre och grefve. Statssekreterare för krigsärendena, sedermera president i statskontoret, serafimerriddare, slutl. statsråd; utmärkt embetsman. S. 195—9, 223, 227—8, 238, 264, 297, 349—50, 370, 372.

***Withworth, Charles.** S. 60—1.

Wittgenstein, Ludvig Adolf Peter von, grefve, sedermera furste. Rysk general, befälhafvare för en del af ryska vestarmén under fälttåget 1812, följande året öfverbefälhafvare för den rysk-preussiska armén mot Napoleon; slutl. rysk fältmarskalk. S. 201 358.

Wittgenstein (-Hohenstein), Wilhelm von, grefve, furste. Hofmarskalk i Fredrik Vilhelm II:s hof, sedermera bekant såsom Fredrik Vilhelm III:s gunstling och en af hufvudmännen för den preussiska reaktionen. Nå-

Digitized by Google

gon tid använd i diplomatiska beskickningar, blef han sedermera öfverstekammarherre, statsminister och minister för preussiska kungl. huset. S. 11.

Woltmann, Karl Ludvig von. Bekant tysk historisk författare, någon tid professor i Jena. Hans »Zeitschrift f. Geschichte u. Politik» utgafs 1800—5. W. ansågs såsom anhängare af franska revolutionen, men tog genom sin skriftställarverksamhet liflig del i befrielsekriget mot Napoleon. S. 54.

Woronzow, Alexander, grefve. Rysk diplomat; utrikesminister och rikskansler under kejsar Alexander I:s första regeringsår. S. 84.

Wrede (af Elimä), Fabian, friherre, sedermera grefve. General, serafimerriddare, excellens, någon tid statsråd, slutligen fältmarskalk. Bekant för sitt verksamma deltagande i tronföljarevalet 1810. S. 135, 166, 168, 170—5, 342.

Wrede (af Elimä), Constantia Charlotte Ottiliana, fröken. Dotter af öfverstelöjtnanten baron Caspar Wrede; sedermera g. m. landshöfdingen grefve Carl Mörner af Morlanda. S. 272.

Würtemberg, Eugen Friedrich Heinrich, hertig af. General i preussisk tjenst, reservarméens olycklige anförare under Preussens krig 1806; gick sedermera i rysk tjenst och utmärkte sig i slaget vid Leipzig. Bekant för sin excentricitet, sitt lättsinne och sina förbindelser med illuminaternas sekt. S. 100.

Würtemberg, Ludvig Friedrich Alexander, hertig af. Rysk general. G. m. furstinnan **Maria Anna Czartoryska.** S. 89.

Wåhlberg, Georg Didrik af. Statskommissarie och ledamot af tulldirektionen, slutligen (titulär) vice president. S. 243.

Zastrow, Friedrich Wilhelm Christian von. Preussisk general, äfven använd i diplomatiska värf. Efter slaget vid Jena var Z. en kort tid utrikesminister, blef sedermera sändebud i Kassel och München, slutl. guvernör i Neufchâtel. S. 86—9.

Zastrow. Löjtnant vid preussiska gens-d'armes-regementet. S. 73.

***Zibet, Christofer Bogislaus von.** S. 62, 145, 311—2.

***Zinzendorff, Friedr. August von.** S. 32.

Zuboff (Zubow, Zoubow) Plato, furste. Catharina II:s gunstling och älskare; generalfälttygmästare. Landsförvist efter kejsar Pauls tronbestigning, erhöll han efter några år tillåtelse att återvända till Ryssland, blef en af hufvudmännen för sammansvärjningen mot kejsaren, och lefde sedan i tillbakadragenhet i Ryssland. S. 7, 14, 19, 20, 60.

Åkerhjelm (af Margarethelund), Samuel Christian Fredrik Lars, friherre. Öfverste och general-adjutant, egare af Dylta i Nerike. S. 174.

Ödmann, Gabriel. Lagman och häradshöfding i södra Helsingland. S. 163.

Örnsköld, Ulrika Eleonora, friherrinna, f. **v. Berchner.** Enka efter den bekante landshöfdingen i Norrland Pehr Abr. Löth, baron Örnsköld. S. 265.

Digitized by Google

Rättelser

(utom de i personalregistret införda).

Sid.	5	rad	2	uppifr.	står:	konungen	läs:	kurfursten
»	13	»	2	»	»	Nassau-Wilburg	»	Nassau-Weilburg
»	32	»	6	»	»	grefve	»	vicomte
»	33	»	9	»	»	Bourdeaux	»	Bourdeau
»	74—76	(flera ställen)			»	Pierrepoint	»	Pierrepont
»	94	»	2	uppifr.	»	grefve	»	baron
»	112	»	17	»	»	Morian	»	Mörner
»	129	»	16	nedifr.	»	hertigen	»	prinsen
»	»	»	1	»	»	1810	»	1809
»	150	»	1	»	»	kapten	»	major
»	156	»	6	»	»	i E. (S.)	»	(i E. S.)
»	166	»	9	»	»	n:o 5	»	n:o 5 b
»	168	»	1	»	»	pédagoque	»	pédagogue
»	176	»	10	»	»	Barnadotte	»	Bernadotte
»	221	»	3	»	»	frågade	»	vågade
»	227	»	1	»	»	n:o II	»	n:o 11
»	234	»	11	uppifr.	»	krigsrätten	»	krigshofrätten
»	275	»	1	»	»	7,000 pund st. Den summa som beviljades var 30,200 Spd., hvilka dock icke uteslutande voro anslagna för bibliotekets tillväxt, utan äfven för aflöningar, modellsamling m. m.		
»	313	»	12	nedifr.	»	Br.	läs:	Brinkman
»	331	»	17	»	»	per	»	par
»	414	»	13	uppifr.	»	Lorent, C.	»	Lorent, A. R.

Rättelser

till första delen.

Sid. 128 rad 7 nedifr. står: Wien läs: Kiew

» 263 » 10 uppifr. » Regensburg » Wien

» 352 » 18 » » **Simmingsköld, Marcus** etc., » **Simmingsköld, Johan**, titulär lagman; har utgifvit »Samlingar af Vitterhetsarbeten». S. 79—82.

Simmingsköld, Marcus (Simming, adlad). Den föregåendes fader, titulär assessor. S. 80.

» 356 rad 9 uppifr. står: Lindby läs: Sundby.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA · BODLEIANA ·

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google